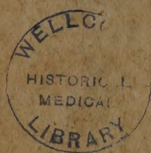
α 1118
Bohn (J.)
De officio medici duplici, clinici ac forensis
10/6 Leipzig 1704

I. N. J.

PROOEMIUM.

Eritia Medica, sive theoriam, sive praxin, spectes, quæ complectatur, qua methodo & quibus instrumentis comparetur, passim & penes infiniti numeri Commentatores legimus, ut in utraque artis parte illos Medicum apprime instituisse, fatendum, subscribendum nihilominus in hoc sit *Rodorico a Castro* 1. *Med. polit*. 1. *eos artis potius tantum præcepta, quam Medici perfecti seu genuini circumstantias, hactenus prosecutos esse, i.e. de ipsius artificis prudentia generositateque (uno excepto Hippocrate, qui pauca hac de re scripserat) perexiguam, aut fere nullam, mentionem fecerint.* Vel si forsan Doctores nonnulli, quos nominatus *R. a Castro* aut non perspexit, aut post hujus commentarium demum scripsisse constat, nec hoc argumenti genus omnimode neglexerint, sive passim & sparsim voluminibus suis practicis illud inserendo, sive sub peculiarum præceptorum systemate, quod πρέςασιν seu *Gubernationem Medici, Hipp. de Medico* ait, exponendo, v.g. *scil. Jul. Cæs. Claudianus de Ingr. ad Infirm. Zacutus Lusit.* in *Introit. Medic. ad prax. Botallus de munere medici & ægri, Valeriola enarrat. & Loc. comm. I. B. Seidelius de morbis incurabil. Zacchius Quæst. med. legal. Septalius animadvers. & caut. medic. Freitagius Noct. medic. Rejes Elys. camp. quæstion. Bondewyns* s. Balduin *ventilabr. med. theolog. J. Bernier Essays de Medecine & Primerosius de errorib. Vulgi*, quibus ex JCtis jungere licebit *Vincent. Carrarium de Medico & illius circa ægrum officio, Ahasver. Fritschium de Medico peccante*, ac denique ex Theologis *Hieron. Bardum in Medicin. sacr. seu cathol. polit. ac Maximil. San-*

deum in Theolog. medica. Meo tamen judicio aut per brevitatem nimiam Officii Medici delineationem imperfectam reliquerunt, aut prolixitate & farragine caſuum minus concinna hoc negotium tædioſum reddiderunt, utraque hac ratione vero occaſionem conceſſerunt, ſtudioſius in illud inquirendi, quam inpræſentiarum apprehendere volui.

Ubi mox in primo limine Lectorem præmonere congruum æque ac neceſſarium mihi videtur, me ſub Officii notione inpræſentiarum non hoc velle, quod ſcriptores medici communiter Operam, ſcopum & Finem medium, ſeu *Quo*, ajunt, ſanationem nempe; neque quod Officium *Valeriola 1. loc. com. 4.* triplex, ſtatus ſc. f. n. conſervatorium, p. n. curatorium & neutralitatis præſervatorium ait: ſed quod miniſterii rationem idem *Valeriola* l. a. Officium ſeu munus *4. enarr. med.* i. e. *quo ſc. pro dignitate & ea, quam ſuſtinet, perſona gerere debeat,* vocat, & in quali ſenſu a multis autoribus, v. g. *Hippocrate, Botallo, Carrario &c.* hoc deſcribitur.

Sc. ex vaſti operis Hippocratici commentariis illi, qui iſagogica, *προλεγόμενα* & *τεχνικὰ* ſcripta, ſive ex recenſione *Erotiani*, ſive *Foëſi*, dicuntur, quod artem partim, partim artificem, deſcribant, duo imprimis in Medico genuino poſtulant, doctrinam nempe, ſeu peritiam, Artis, & prudentiam ſeu decorum, quod alias œconomiam circa ægrotantem dicunt: quorum prius eum præſtat gnarum & artificioſum, alterum fiduciam ſeu opinionem ipſi penes ægros conciliat. Cujus quidem utriusque connubium in illo adeo neceſſarium obſervatur, ut, qui eorum alterutro deſtitutus Medicinam facere audet, aut Medici imperiti, agyrtæ, empirici &c. aut imprudentioris, nomine appelletur, vereque dignus ſit. Hincque forſan, *ut ut,* differente *Plinio 29. Hiſt. nat. 1. nulli magis ac citius, quam Medicum ſe profitenti, credatur; eſt tamen in nullo mendacio periculum majus, quamvis illud per blandam illam ſperandi dulcedinem, quæ cuique pro ſe eſt, haud intueamur; quod ejuſmodi homines noſtris periculis diſcant, experimenta per mortes agant, ac animas noſtras negotientur,* & quales ex illis ſunt, *a quibus & eorum Medicina,* advertente *H. C. Agrippa, plus periculi, quam ab ipſo morbo, eſt.* Imo ejuſmodi Pſeudo-Medicorum occaſione factum, cur in Medicos in univerſum, ſeu horum ar-

tem,

tem, tot inepta ac injurioſa dicteria atque ſcommata a diverſis fue-rint prolata, ut audito vix Medici nomine, avari, malevoli, nequi-tioſi, mendacis, fraudulenti & gloriabundi hominis nomen plerique mortalium audire ſibi perſuadeant; & usque adeo quorundam me-dicorum malitia in omnes, qui artem hanc profitentur, ex communi opinione translata ſit, ac a pravis nonnullis artificibus in univerſam artem vitium transfuſum, ut probus quisque & peritus Medicus ex medicorum ordine deleri cupiat: nonnulli etiam hos, tanquam rem pernicioſam, republica exturbare maluerint juſſerintque. Quibus nihilominus malevolis ac futilibus cenſoribus cautius loquitur *R. a Caſtro l. Med. pol. c. 7.* hunc in modum: *Et eſſet profecto non ſal-tem ægris, ſed totius artis exiſtimationi & famæ conducibilius, ut Medi-cis potius reſpublica careret, quam ut malos Medicos adhibeat. Ex eo-dem enim hoc improbitatis fonte in artis ignominiam redundarunt mul-torum nequiſſimorum adulteria, veneficiaque ſceleratorum quorundam hominum, ſub quorum perſona Carnifex potius damnari, quam com-mendari, Medicus, potuiſſet.*

Quo igitur Medici genuini ac probi a perſonatis & pravis, viri eruditi ab hyſtrionibus, diſcernantur, innuere hoc ipſo Commenta-rio conabor, qualem ſe gerere debeat, qui peritiæ ac honeſtatis fa-mam anhelat, & medici prudentis munus explere contendit, Clinici pariter, ac Forenſis.

Neque enim illis aſſentiri poſſum, qui Medici officium in eo tantum conſiſtere putant, quod ſtatum hominis ſanum a morboſo diſcernat, ægritudinum naturas & cauſas evolvat, eventus earum præſagiat, iisque medelam præſtet; œconomiam vero illius natu-ralem intra ſphæram & motus ſuos conſervet: adeoque Medicinam definiunt per artem, ſanitatem hominis integram conſervandi & perditam reſtituendi. Utpote quales arctioribus juſto cancellis eam circumſcribunt, artifici vero eousque præjudicant, ut de juris ſui turbatione iniqua querelas jactet Medicina contra filios, dicam, an genitores, ſuos, i. e. contra definitionis ejuſmodi minus adæqua-tæ imprudentiores conſarcinatores, juſtiſſimas. Medicorum mu-nus non in lectulis tantum ægrotantium terminari, ſed forum quo-que eosdem aliquando moderari, in curiam prodire & reipublicæ

consiliis & decretis suis litare, præter *Langium 3. epist. 6. Vinc. Carrarium de Med. & illius offic. Rod. a Castro Med. polit. Codronchium meth. testific. Fortunat. Fidelem de Relat. medic. Paræum de Renunciat. & Zacchiam Quæst. med. legal.* experientia publica atque quotidiana, docere poterat. Sc. negotia publica & forensia ejusmodi sæpe postulare temperaturam, cujus subsidia ex arte nostra mutuanda, & quibus componendis seu dirimendis Medicus, si non, ut judex, præsto sit, certe sine hujus judicio Prætor ajus dicere aliquando nequeat. Quibus ita se habentibus *bimembrem* mihi constituere liceat hunc tractatum, cujus *prior pars Clinicum, posterior Forensem*, instruat Medicum: ille simul complectatur, quæ doctrinam & mores utriusque spectent communes, ac quibus præparatus demum seu gnarus & prudens uterque medicum, *non fama & nomine, sed re & opere inter valde paucos,* juxta *Hipp. Leg.* se venditare possit.

PARS

PARS PRIMA
DE
OFFICIO MEDICI CLINICI.
CAPUT I.
De
Doctrina ſeu Peritia Medici in genere.

Doctrina Medicus opus habet.

Icut primus Medicinæ conditor & medicorum formator in *lege*, *malum theſaurum imperitiam & infelices opes his ait, qui eam repoſitam habent*, ita, juxta *eundem*, *de Medico*, *per præcepta demum artis artificioſus dicitur quis*, i. e. peritiam & ſcientiam qui ex præceptis hauſit. Addiſcat ſc. ac calleat hic cuncta illa, quæ quocunque modo ad artis finem faciunt: ſive hoc præſtent propius & immediate magis, qualia proprie ad ipſam artem ſpectant, proprias ſc. & domeſticas Medicinæ partes, nempe προφυλακτικὴν & θεραπευτικὴν; ſive ab eadem longius recedant, quæ προπαιδευτικαὶ vel præcognita, item partes tranſumptæ, appellantur, phyſiologiam, nempe, pathologiam ac ſemioticam, ad contemplativarum ſcientiarum claſſem, ut philoſophiæ naturalis portiones, referendas, prout quidem a *Petro Caſtello Optim. Med. Lindano Manuduct. ad Medicin.* aliisque recenſentur, in quantum ratione & experientia ſuffulciuntur. Ad quas nihilominus cunctas commodius evolvendas & comprehendendas Linguarum inſuper ac Diſciplinarum philoſophicarum theoreticarum cognitione opus, utpote inſtrumentorum perquam neceſſariorum. Linguarum Latinæ & Græcæ, pro primis artis monumentis ſeu ſcaturiginibus commodius ſcrutandis: neque tamen harum tantum, ſed Gallicæ pariter, Italicæ & Anglicanæ aliarumque provinciarum, quas Commentatores in arte ac hujus adminiculis explorandis & declarandis præclaros alere novimus; utpote quibus, hoc ipſo imprimis ævo, quo illi pleraque ſua ſub idio-

Quæ Medico ſcitu neceſſaria?

Linguas calleat.

mate vernaculo edere cernimus, ſine artis majore forſan diſpendio, ac olim de lingua græcorum pronunciabat *Valleſius*, carere vix poſſumus. Cum de hac aſſerere haud verear, iis, qui artem alios docere minus geſtiunt, ejus notitiam hodie non adeo neceſſariam eſſe, aut, juxta *P.Caſtellum*, mediocriter ſaltem Grajorum literis tinctum, dogmatis medicis apprehendendis & excolendis ideoneum ſatis exiſtere. Poſtquam nimirum Hippocratis, Galeni aliorumque Græcorum ſcripta ab infinitis nunc interpretibus ſatis evoluta ac declarata volvimus, eorum aſſerta hinc inde ſatis dubia, ne dicam falſa, i. e. ratione æque ac experientia nunc maxime concuſſa conſtat: nec medicum noſſe juvat, quid hic vel ille Priſcorum ſentiat, quomodo contradicentes conciliandi, ſed quæ horum poſteriora tempora firmarint & experientia ſuccedanea ſuadeat. Pariter de Arabico ſermone conſilium placet *Caſpari Bartholini, de Stud. med.* & *P. Caſtelli de Opt. med.* quo hujus utilitatem medico futuro non adeo magnam pronunciat horum uterque, laudat, non poſtulat, vel quod illi ex Græcis plurima petierint, horum ſenſa non ſemper aſſecuti fuerint, eorum monumenta typis propriis exſcripta rarius extent, artem ſub hodierno ſtatu conſpicuam nec magis firment, nec dubiam reddant, eorum dogmata.

It. diſcipli-
nas philo-
ſophicas
diverſas.

Inter philoſophicas diſciplinas Scientiam & Hiſtoriam naturalem, Pyrotechniam & ſcientias Mathematicas illas, quas Phyſices, in quantum ad Medicinam hæc facit, inſtrumenta novimus, Geometriam, Mechanicam, Phoronomicam, Opticam &c. Medico tyroni commendo: non tantum, quatenus profundiorem rerum naturalium & medicarum cognitionem juvant, ſed quod modernorum phyſicorum plerorumque ſcripta nec legere, nec intelligere, ſine illis liceat.

Peritiam
ſeu doctri-
nam com-
parabit ſibi
autorum
lectione.

Doctrinam autem ſicut quamvis, ita medicam imprimis, ſibi quis comparabit primo lucubratione ac ſedulitate propria, ſeu evolutione autorum ſelectiorum frequentiore, quos v. g. *Conringius in introduct. in art. med.* hujusque Scholiaſtes ſtrenuus, *Celeberrimus nimirum ac Eruditiſſimus Schelhamerus, Joh. van der Linden in manuduct. ad Medicin. Petrus Caſtellus de Opt. Med.* aliique recenſent, & quales quælibet fere hucusque dies promit: hinc ſimul ex auditu ac in-

ternunciis

ternunciis & interpretibus Doctoribus seu Praeceptoribus vivis, modo tales, quales idem *Lindanus* precatur, i. e. *doctos ac fideles*, inveniat tyro; qui partim illorum Commentatorum mentes atque sententias dilucident, partim per observationes & epicrises suas aut confirment, aut refutent. Quibus tertio accedant operationes ac tentamina anatomica & chymica frequentiora, una cum experimentis physicis, sive manu propria, sive sub magistrorum directorio, administrata. Haecque est doctrina, institutio & industria, quas duces, qui Medicinae scientiam sibi vere comparare vult, *Hippocrates* passim suadet. Atque hoc quidem, dum, juxta eum *de arte*, cum magno demum labore & non modico tempore fit, mirari subit aliquoties citatum *Lindanum* l. a. ubi, postquam, pro ingeniorum diversitate tempus definiendum monuerat, paulo post nihilominus tribus quatuorve annis academicum artis nostrae spatium emetiri quem posse, asserit, tempore ad illa, quae saltem legenda innuerat, minus adaequato. Indulgentiorem & artis longitudini ac difficultati litantem magis observamus *Joh. Rhodium introduct. ad medic.* sexennium ad minimum studio medico concedentem. Quamvis etiam hic audiendus veniat *Hippocrates*, quando *1. aph. 1* vitae nostrae brevitatem artis longitudinem multum superare ait, hinc in *lege* ejus doctrinam institutione a puero acquiri & tempore demum roborari atque enutriri innuit, de *Loc. in hom. t. 50.* vero scribit, *Medicinam cito addiscere non est possibile, propterea, quod impossibile sit, statam ac certam doctrinam in ipsa fieri; & in epistola ad Democrit. Ego ad finem Medicinae nondum perveni, licet jam senex sim, neque etiam ipsius inventor, Aesculapius &c.* quatenus his verbis difficultas non tantum in arte condenda & firmanda, sed addiscenda pariter, exprimitur. Adeo quidem, ut quamvis cuncta ejus capita a scriptoribus satis eruta nobis concipiamus, multitudo nihilominus rerum huc pertinentium, maximam partem adhuc reconditarum, tyroni, imo cuivis Medicinae operam navanti, insuperabilis deprehendatur, qui proin nunquam in industria necessaria languescat.

Et a vivis Praeceptoribus.

It. ex tentaminibus anatomicis ac chymicis.

Tempus ad medicinam addiscendam necessarium

Non potest determinari.

Semper discere allaborat Medicus.

Et vituperanda practicorum plerorumque desidia, dicam, an arrogantia, qui vix Doctores, sub & obreptitie, proclamati & Academiam exeuntes, cum hac studia omnimode deserunt, nec, nisi in casibus

Auctorum lectio non negligenda.

ſibus difficilioribus forſan, ſi Diis placet, auctores evolvunt, ſibi ſufficere rati adverſaria nonnulla lacera & inarticulata, aure & calamo ſatis fugitivo ex ore Doctoris cujusdam excepta, aut nullo hoc viſo, vel audito, a commilitone deſcripta, utraque valde cruda. E quibus pro rei exigentia euporiſta, ut ajunt, petunt, formulas concinnant & applicant, poſthabita omni ratione & circumſtantiarum diſcrimine, quæ penes prudentem & dogmaticum Medicum magni nihilominus momenti ſunt. Quales injurii ſane exiſtunt in artem, cui colendæ atque exercendæ ſe dicarunt, ac in ægros, quorum medelam temerario plane auſu in ſe ſuſcipiunt: potiſſimum, ſi de hac cum aliis peritioribus iis conſultandum fuerit, ubi præter experimenta ſua, aut mavis aliena, fidei ſatis ſubleſtæ, nihil crepant, morbum, hujus cauſam & medendi methodum ignorantes.

In magiſtri verba non jurandum.

Pares his, ſi non pejores, ſunt, qui per pietatem nimis credulam ſeu veſanam, deſidiam itidem, faſtum ac pertinaciam, Anteceſſorum & Doctorum ſuorum inſtitutioni primæ, hinc in prima juventute hauſtis conceptibus rudioribus & formatis ideis ad maturiorem & decrepitam ætatem inhærent, proin aliorum commentaria legere, ſecundum horum manuductionem in abſtruſiora artis disquirere, de iis ſobrie ambigere eademve comprobare renuunt; imo quod non idem ſecum ſentiant, nunquam aliquando viſa, aut lecta, ſed vel ob novitatem tantum ſuſpecta, cavillando ſpernunt ac eludunt. Oriundi forſan ex illa *infeliciorum*, juxta *Scaligerum*, *ingeniorum quæ mordicus ſentiunt, anteceſſores noſtros nihil ignoraſſe, proſapia, & omnipotentiæ atq; benignitati divinæ eousq; derogantes, ut poſt Hippocratem, Galenum, Fernelium, Sennertum*, torpidiora ab illa formata eſſe ingenia ſibi perſuadeant: quaſi, delirante olim *Phavorino*, nullum judicandi poſteris inſtrumentum idem Numen conceſſerit, imperfectiores ſeu mutili nunc creentur homines, auriti tantum, non oculati, ajentes ſemper, nunquam negantes, admirantes, non dubitantes, non ratiocinantes, ſed aſinos rudentes. Vim ſane ſuo aliorumque ingeniis inferunt ingenia ejuſmodi, quæ ad illas anguſtias medicinam redigunt, ut paucorum commentariorum volumina hujus & eruditionis ſuæ limites velint, dogmaticorum nihilominus medicorum nomen affectantes. Et non, niſi imprudentiorum empiricorum,

Veterum lectio non ſufficit.

piricorum, videtur, huic vel illi sectæ se addicere, seu uni alterive Prædecessorum aut primæ institutioni omnem suam devovere peritiam, immemorum nempe illius *Senecæ*: *Multa egerunt, qui ante nos fuerunt, sed non peregerunt, multum adhuc restat operis, multumque restabit, neque ulli nato, post mille secula, præcidetur occasio, aliquid adhuc adjiciendi.* Item, *Veniet tempus, quo ista, quæ nunc latent, in lucem dies protrahet, & longioris ævi diligentia veniet tempus, quo posteri nostri tam aperta nos nescivisse mirabuntur.* Novi morbi si non fiunt, certe observantur, aliquando aut novæ eorum observantur causæ, aut iidem morbi, in diversis subjectis genium evariando, evariant etiam medendi rationem: fallit memoria, fallit judicium, nisi consultoribus ejusmodi mutis excitatum ac suffultum; ut taceam, nova adhuc morborum horum illorumve indies deprehendi remedia, hactenus ignota. Per consequens errat, imo peccat, qui præcoci suæ peritiæ eousque fidit, ut autorum quotidianis evolutionibus & studiis concatenatis se non indigere sibi persuadeat.

Firmat denique doctrinam aliunde haustam exercitatio practica, per quam quidem non illam intellectam volo, quam idem v. g. *Lindanus* commendat, & *per quam Medicinæ Candidatus praxi præparetur, perinde ac miles pugnæ per lusoria certamina*: nimirum ut casus ægrotantium sibi fingat, ex his, aut ab aliis potius fictis seu observatis, affectus ideam, ætiologiam, subjectum, sin minus evidens, rimetur, hincque progosin & indicationes formet, ac remedia adæquata ex diæteticis, pharmaceuticis ac chirurgicis adaptet, secundum indicantium nempe ac indicatorum diversam habitudinem, & quasi ipsum ægrum in lectulo decumbentem tractet; hæc omnia in chartam conjiciendo & Magistri peritioris & experti magis censuram desuper postulando, quod Exercitia seu tentamina casualia vocant. Sed hanc simul, quam *Sennertus method. disc. medicin. Joh. Rhodius introduct. ad Medic. Jacob. Rosales in armat. medic. Bartholom. Thurrianus Introbul. 3. c. 1. & Petr. Ramus in Orat. pro reformat. Academ. Paris.* tanquam Medicinæ partem alteram, hactenus neglectam, suadent. Quatenus nulla ars, juxta *Aristot. 2. ethic. 1.* & *Thurrian. l. a,* ut ut ejus præcepta penitius hausta fuerint, sine usu atque exercitatione aliquid laude dignum præstare valet, sed ut in opus

Complementum addit exercitatio.

Exercitatio in quo consistat.

Necessitas exercitationis.

ipſa tota dirigatur, operando demum perfecta evadit, i. e. *quæ didicimus, dum efficimus, diſcimus*; Perinde ac Muſicus canendo, Citharœdus citharizando, Orator dicendo, Dux exercitum gubernando, pugnando &c. in arte demum proficiunt, ut hac conſummata pollere dicantur: ſic Medicus medendi habitum ſolo exercitio ſibi comparat, ſecus imparatus & anceps ubique hæret. Neque alia datur via, per quam ad praxin medicam partemve Medicinæ curativam rectius pervenitur, niſi, poſt præcepta hauſta, per experientiam: dum, juxta Philoſophos, ad cognitionem rerum ſingularium utilius eſt, ſe per experientiam exercere, ut Practici ſolent; quam mentem applicare indagationi cauſarum per ſcientiam, vel univerſalium contemplationem, quod Theoretici agunt.

Experientia duplex: Eſt enim Experientia duplicis generis, hiſtorica ſeu mutuatitia, & ſenſualis magis ſeu propria: quarum illam a Majoribus & Prædeceſſoribus acquiſitam habemus, a quibus exactiſſime & quoad ſingulas circumſtantias obſervata & annotata exempla, ſub Hiſtoriarum, Aliena: Obſervationum, Caſuum, Conſiliorum, Curationumve titulo enarrantur, ut ſecundum illos caſus noſtros metiri & regere queamus ægros; adeoque non initiando ſolum, ſed provectiori quoque & experto magis in arte, valde proficua & neceſſaria eſt. Quoniam variorum pathematum horumque medelarum relationes genuinas & accuratiores tradit, ex quibus multorum pariter morborum & caſuum rariorum notitiam ſibi conciliat uterque: doctior ſeu peritus magis collatione cum propriis facta obſervatis experientiam ſuam confirmat & auget; tyro autem idoneus hinc evadit, ut tuto & audacter, ſecundum obſervationes alienas, agat, & ſuis infirmis illarum phænomena ac remedia applicet. Aſſiduo proin ſtudio & frequentius Hiſtorias & Obſervationes Medicorum volvere atque revolvere convenit, quo his junior imprimis artifex inſtructus promptior evadat, & in curationibus ſuis quaſi totidem Archiatros Collegas ac Conſultatores habeat: perinde ac ipſum Hippocratem egiſſe, *Valleſius in comment. de morb. popular. præf.* aſſerit.

& propria: Hæc tamen experientia quia ad lucubrationes & lectiones autorum ſpectat, propriam potius hujus loci facio, non illam, quam plurium annorum praxi & ex multijugibus demum experimentis

propriis

propriis sibi quilibet comparat, qua quod frequentius v. g. in hoc vel illo affectu prodesse deprehendit, memoriæ ac schedis tradit, quod Empirici veteres *Præceptum artis fidele* appellabant: utpote qualem in Novitio concipere haud datur, sed Veteranorum peculium esse, sana ratio dictitat. Neque eam, quam Clinicus junior solus & proprio Marte, seu temerario potius ausu, tentaret, utpote quæ periculo ægrotantium nunquam expers foret, fierentque experimenta, ut *Plinius* loquitur, *per mortes aliorum*, germ. junge Medici, neue Kirchhöfe: dum per experientiam artem, quam nondum tenet, addiscere tunc annititur, cum se Medicum jamdum profitetur; atque sic sceleratissime fallit miseros, quibus se Medicum exhibet ac obtrudit, artis nimirum adhuc ignarus; de corio & vita humana, quasi re minoris momenti sub cæco fortunæ directorio ludens. Vel similes hi sunt empirico illi Ophthalmico, penes *Freitagium Noct. med. c.5.* qui, cum non infeliciter acu aliquot suffusione laborantium oculos punxisset, rogatus, quomodo Chirurgiam hanc adeo accurate didicisset, respondit, se, priusquam modum operationem hanc rite perficiendi cognoverit, vel pileum plenum, tentando & experiundo punctionem hanc, oculorum effodisse.

Non tentativa.

Sed hanc imprimis Filiis artis exercitationem commendo, quæ in visitandis, sub comitatu & manuductione Præceptorum & Practicorum experientiæ magis consummatæ, ægrotantibus consistit: quorum lateribus illi juncti naturæ ac remediorum effectus & eventus morborum inter ipsas operas notant, sicque experimenta faciunt, ægro sibique salubria; sibi relicti, aut sine Medici peritioris directorio aut nulla, aut minus congrua, imo funesta, unde demum pravus contrahitur habitus, perinde ac in musica & aliis artibus evidentissimum est. Eo ipso quippe dum ars medicatrix latebris sinuosis abdita est, præmonstratore opus habet, qui inexpertum doceat, donec habitu, ut ajunt, judicativo seu discretivo acquisito idem similia sponte promptius intelligat, neque fallax maneat semper experientia propria. Qualis, quo major & maturior evadit, firmius & perspicacius efficit judicium, possessori quoque suo plus quotidie peritiæ conciliat: unde Medicus, quo senior & expertus magis, eo doctior & ad medendum aptior; dummodo memoria firmiter retineat a se recte experta, censetur.

Sed sub directione periti Medici adornanda.

Tria complectitur hæc experientia.

De modo & ratione ejusmodi exercitiorum medicorum penes Autores vix aliquid invenies, nisi quæ *B. Thurrianus* l. a. confuse satis tradit, ad tria tamen forsan capita reduci valent, Operæ nimirum Medici peritioris observationem, studium seu hujus contemplationem, ac denique cum moderamine congruo imitationem: quorum requisitorum si alterutrum defuerit, irrita atque imperfecta erit exercitatio, imo prava ac damnosa. Et per consequens male sibi consulunt, qui Medici juniores, sine peritioris consilio ac directorio, medicinam mox facere audent: sed pejus adhuc consulitur ægris, qui talibus inexercitatis utuntur. Quemadmodum legibus pariter publicis cautum est, & in specie *Facultatis Nostræ Statuta* jubent, ut Licentiandus artis, post studia maturiora cum uno pluribusque Doctoribus praxi aliquandiu interfuerit: adstipulante *Perezio ad Tit. C. de Profess. & Medic. n. 21.* qui nec Doctores examinatos & renunciatos in ordinem Medicorum civitatis admitti vult, nisi sub Archiatro quodam experientissimo praxin prius exercuerint.

Experientiæ hujus occasio duplex.

Liceat mihi exercitationis hujus occasionem dispescere in privatam & publicam: ut prior sit, qua Medicus Senior initiandos lectulis infirmorum, privatæ curæ concreditorum, adducit, eos de affectus phænomenis admonet, causas explicat, remedia indigitat &c. sive per modum quæstionum, seu quacunque methodo hoc agat. Publicam vero concedant Xenodochia publica, in quibus, omni rerum necessariarum instructis autoritate & sumptibus publicis non tantum alantur & curentur tot infirmi, sed Medici horum ordinarii, & inter hos Professores, discentium etiam curam gerant, in horum corona grabatulos illorum visitando, affectus p. n. declarando, de singulis vero cum iis disserendo; uno verbo, per eorum calamitatem horum studia firmando, sicque privatæ æque ac publicæ saluti prospiciendo.

Nosodochiorum frequentatio.

Qualis Nosodochiorum frequentatio insimul hoc emolumenti rei Medicæ præstat, ut in iis viscera denatorum morbida scrutari, hincque nosologias genuinas formare liceat, quod Anatomen practicam vocant; cujus, scribente *Carolo Offredo*, Medico Patavino, *in Epistola ad Bonnetum, mirandi sunt usus, nec satis extolli queunt, quod ex Naturæ libro colligantur, quæ errare nequit:* dum hoc modo morborum

borum ſedes & cauſas quaſi manibus palpare ac oculis diſcernere datur; adeoque eorundem cauſa ſicut evidentior, ita & medela felicior ſuccedit. Si nimirum, conſilio *Varronis*, rationem, non aleam, in imitatione & experientia ſequamur. Anatome practica.

Habet quippe hæc Anatome illud adhuc ambiguitatis, ut, quamvis Proſectoribus phænomena præternaturalia, quæ affectus funeſti extiterunt genitores, frequentius manifeſtet, aliquando nihilominus dubios relinquat eosdem, an illa ſemper talia, & forſan non productum morboſum, fuerint, v. g. viſcerum dyſcraſia & compages ſeu textura vitioſa colluviei hydropicæ, quam hujus cauſam credidiſſet imprudentior: quale quid in ſpecie de Epatis corruptione & Polypis, qui in ventriculis & vaſis cordis majoribus occurrunt, *Kerckring. Spicil. anat. obſ. 77.* monet. Cui accedit, quod *Gliſſonius de Rachitid. cap. 2.* annotavit, *Morbos fere omnes tractu temporis alios diverſi generis ſibi adſciſcere, ideoque chronicos plerumque ante obitum eſſe complicatos. Ne E. putet Lector, quicquid in defunctis corporibus, ab hoc morbo (Rachitide) extinctis, p. n. reperitur, ad hunc affectum neceſſario pertinere, forte etiam magis id alium morbum, huic ante mortem ſupervenientem, quam hunc ipſum, reſpiciat. Et profecto Anatomici frequenter in ſuis obſervationibus lapſi ſunt, dum, quæ ad alium morbum ſpectant, alteri, cum quo ante obitum complicatus erat, adſcripſerunt.* De cætero, præter *Th. Bartholinum anat. pract.* frequentiora teſtantur morbis defunctorum extiſpicia, in uno horum cadavere ſimul diverſa viſcera male ſe habere: ut dubia hinc maneat mens, utri horum fatalia ſymptomata ſint aſſignanda. Quemadmodum pariter nec omnium affectuum p. n. veſtigia in cadaveribus oculis evidentia fiunt, ſc. ſpirituum, humorum & forſan aliquando partium ſolidarum quoque, utpote quarum nec poſteriorum anomaliæ ſemper æque ſenſibiles exiſtunt, v. g. obſervante *Celſo præf. lib. 1.* earum color, ſoliditas, figura, ſitus, it. pororum ac fibrarum laxitas, ſtrictura, ſeu tenſio, ſubſidentia, contorſio &c. p. n. Atque hoc quidem ob varias (annotante *Bonneto præfat. ad Sepulchret.*) quæ, extincto, aut ad interitum vergente, motu vitali, accidunt in corporibus, mutationes: *ut nihil quicquam ſtultius aſſerat idem Celſus, quam, quale quid vivo homine eſt, tale exiſtimare eſſe moriente, imo jamdum mortuo.* In ſpecie huc

Fallit hæc aliquando.

Nec omnes morbos detegit.

huc referre quadrat, quod *Balonius 3. consil. 71.* circa capitis affectus, *Volch. Coiter obs. anat. chir. & Bartholinus l. a.* de Epilepsia memorant, ab his consumptorum capita vix unquam aliquid commemorabile indagatoribus solertissimis exhibere; in quibus nihilominus incautior ætiologus aut abscessum, aut serum pituitosum, vermes, apostema, aut simile quid reperturum iri asseverasset: item quod commotio cerebri haud cruenta, lethalis tamen, autopsiæ minus pateat. Spem nempe augurantium ipsa inspectio fallit, & eorum fiducia atque expectatio in stuporem vertitur, ac si cum ipsa anima mortis occasio evolasset. Ut taceam denique, ejusmodi interdum in cadaveribus deprehendi interaneorum a statu naturali recessus, de quorum symptomatis vivi nunquam conquerebantur, quosque in iis nec accuratior diagnosis hariolari poterat. Ita memini, me pulmonum compagem sæpius solidiorem justo, glandulosam, item pleuræ ac costis enormiter & undique adnatam, vidisse, homine superstite nunquam tussi, dyspnoea similive thoracico pathemate afflicto, imo ad cursus, cantus similesve motus quam agili, quemadmodum superioribus demum mensibus in puero cachectico & hectico, qui sine ullis nihilominus pnevmonicis symptomatis obierat, pulmones valde suppuratos me deprehendisse recordor. Calculos frequentius exhibent cadavera illorum, qui vivi nullam unquam dysuriam, ischuriam, lumborum ac inguinum dolorem, nauseam, vomitum similiave pathemata nephritica experiebantur: sicut ex Amici calculosi, quem nephriticum omnes judicabant, in quo tamen nullum unquam per totidem annos, quot diris admodum symptomatis cruciabatur, calculi vesicæ signum, ut ut in hæc frequentius inquireretur, comparuit, post diuturnos demum circa lumbos & tandem in inguine dextro cruciatus diros, nullos in regione hypogastrica, defuncti, vesica urinaria præter lapides renales diversæ molis, calculum ponderis aliquot unciarum protraxi.

Quidam morbi viscerum non semper per symptomata se manifestant.

Ast in Germania, imprimis Saxonia nostra, exercitamenta ejusmodi pernecessaria Philiatris inani forsan conatu suadere videor: ubi profecto difficiles admodum sunt decumbentes in admittendis cum Medico ordinario discendi cupidos, wollen nicht an sich lernen lassen: neque ulli Medicorum clinicorum, majoris quamvis autori-

Exercitationes ejusmodi fere denegat nostra Germania.

tatis

tatis ac fiduciæ, ſuaſor eſſem, ut pediſſequos hujus cauſa adduceret tyrones, & cum his ejuſmodi, publico licet maxime proficua, circa ægros inſtitueret tentamina. Multo minus nobis & noſtris patent Noſocomia publica, quæ viſendis ægris & defunctorum extiſpicio occaſionem præſtent: neque talis forſan unquam in Germaniæ civitatibus ſperanda erit, ſi Viennam, Hamburgum & Argentoratum excipias, populoſioribus & inſtructiſſimis Xenodochiis, gaudentes, quorum alumni vivi praxeos, mortui anatomes, exercitio, moderantibus Medicis ſingularis peritiei, quotidie ſubjiciuntur.

Abundant & luxuriant vero his Belgium, Gallia, Anglia, Italia, magnis ſumptibus & ſplendidiore apparatu extructis & enutritis, v. g. Lutetiæ Pariſiorum, Lugduni Gallorum & Batavorum, quorum Leidenſe *Kyperus meth. diſc. & exerc. med.* non injuſte pluribus aliis præfert, Ultrajecti ad Rhenum, Paduæ, Florentiæ, Romæ, miſerorum infinitorum perinde ſaluti, ac artis Medicæ incremento, ſacrata. Adeo ut, ſi vel aliquid ad peregrinationes Philiatros urgeat, hæc noſtrarum Civitatum & Academiarum penuria ſit, quam exteri largius compenſant. Imo tantum indulget Proſectoribus v. g. Patavinis horumque Conſiliariis, autoritas publica, ut ex Noſodochiis non modo publicis, ſed ædibus quoque privatis, minorum nempe gentium, ipſarum ſectionum adornandarum gratia, petere liceat defunctorum exuvias: quamvis armata demum utplurimum manu hæc ſpolia reportent. Hafniæ parem oportunitatem quondam, venia ſuperiorum, captare annitebatur *Th. Bartholinus*, quam nihilominus poſtmodum, anicularum diris & imprecationibus deterritus, negligebat idem. Nos publica æque conceſſione, ac privatorum conniventia, deſtituimur, & rariſſime demum nobis, pro morbis reconditis horumque cauſis indagandis, aperiendi corpora copia fit: E. nec hanc noſtris penes nos αὐτοψίαν promittere valemus Philiatris; hinc ut aliunde Exercitationem practicam æque ac anatomico-practicam ſibi conquirant, ſuademus.

Hinc Medico juniori peregrinatione opus.

Guido Patin lettre 46. equidem, ſimplicitati gentis innocuæ illudens Germanos peculiari affectus p. n. genere laborare ait, quem *Peregrinomaniam* appellat, quoq; extra patriam curioſius, quam fructuoſius, ferantur illi: & profecto non ſine ratione, quam præter me norunt

Peregrinationes Medicorum nonnulli ſuſpectas reddunt.

norunt prudentiores, quique peregrinationibus ſuis olim factis non adeo abblandiuntur,& de multis paradoxis, ſive veris,ſive fictis,in his viſis atque obſervatis, garrula lingua, gloriantur, nugantur. Verum denegata illa in patrio circulo Exercitatio medica maxime urget exteras gentes, ubi hæc conceditur, adire atque luſtrare, i.e. aliunde petere, quod noſtra non fert tellus. Ac dum *Wigandus de Philiatr.German. Itiner. Diſſert. 1.* Praxin Medicam exterorum inter alia ſuſpectam reddere ſatagit his verbis: *Sed demus, has ad praxin manuductiones florere hodienum apud exteros, demus, famoſos practicos, magna caterva diſcipulorum ſtipatos, frequentare ægros, dictare caſus, communicare methodum & formulas; nego tamen & pernego, augeri inde & promoveri Philiatrorum Germanorum commodum & profectus, ſed impediri ajo, confundi, turbari, corrumpi. Sc. ubi peregrinæ methodo aſſueti juvenes domum redeunt, quid frequentius eſt, ut ea methodo populares trucidentur, qua exteri convaluere? &c.* Ipſi regerendum puto, ſuperari facile poſſe a filio artis erudito (rudiores & per ſtudia ſolidiora minus præparatos eximo) hanc difficultatem, modo ſecundum regulas artis ſubjectorum diverſitatem ſimilesque circumſtantias attendat, & extra patriam obſervata concivibus ſuis applicare, vel non applicare, moderari &c. diſcernat. Imprimis cum non tantum de remediis ut talibus inveniendis, non de indicationibus formandis, ſed de modo etiam viſitandi ac tractandi ægros, potiſſimum hic ſermo ſit. Ut taceam, nec quævis exotica remedia noſtratibus non æque quadrare, v. g. Sanguinis miſſiones Gallis frequentes atque ſalutares, trepanationem calvariæ &c. de quorum poſteriore ut ut asſerere non vereatur *idem ſcriptor, ſe nunquam trepanum in Germania vidiſſe non infauſtum.* Largior nempe, Germanos & multo magis Boreales gentes, non adeo frequentes ac largas ferre venæ ſectiones, imprimis tenerioris adhuc ætatis: experientia tamen (modo huic non prævaleat præjudicium) edocemur, nec pueros puellasve noſtrates ab hoc remedio generoſo omnimode eſſe excludendos; & meticuloſitatem noſtram in mittendo ſanguine ſi Gallorum temeritate temperemus, forſan hinc inde affectuum graviorum certior obtingeret medela. Ut vel Alſatorum ac Helvetiorum mos, quo quotannis aliquoties, ac præſervationis tantum gratia, ultra libram unam

Vindicuntur.

unam ac duas ſibi detrahi curant ſanguinem, ſine ullo virium notabili diſpendio, teſtatur. Et hoc ipſo, dum, ſecundum eundem Autorem in noſtra Germania non una ubique methodus curandi obtineri valet, evincitur, hanc & medendi inſtrumenta a ſagaciore, pro diverſitate ſoli, atmoſphæræ, victus, idioſyncraſiæ &c. commode mutari poſſe: niſi ideo, Hippocratis, Galeni aliorumque, ſive Græcorum, ſive Barbarorum dogmata & in hæc Scholiaſtes atque Commentatores Italos, Gallos &c. quoque e ſcholis & praxi noſtra exterminare velimus, quod Græciæ, Latii, Galliæ &c. incolis præprimis videantur conſarcinata; ut mittam illa, quibus *in diſſert. 2 & 3* idem Autor prolixius ſolvit & declinat dubia, a ſe aliisque contra Philiatrorum noſtrorum itinera mota.

Nimirum jubet in *Lege Hippocrates*, ut, qui Medicinæ ſcientiam ſibi vere comparare velit, locum ad diſciplinam accommodet: qualis nihilominus alibi quoque, imo interdum magis, ac in patria, panditur, ſc. ut, advertente *Bartholino de peregrin. med.* varietas ægrorum faciliorque horum inſpectio habeatur. Sicut idem Hippocrates de Medico, illum, qui vulnerum chirurgiæ exactam peritiam deſiderat, caſtra militum ſequi ſuadet, ſic enim exercitatum fieri eum poſſe ad ejuſmodi uſum ac neceſſitatem: qualem ſcientiam hoc tempore ex Italia, Gallia, Belgiove potiſſimum mutuantur noſtrates; hincque nec Modioli applicationem ſimilesve Chirurgias in Germanis adeo infauſtas experiuntur, ac *Wigandus* ille aſſerebat. Imo ipſum *Hippocratem*, perhibent, *amore medicinæ per diverſas civitates, provincias & ſingulas regiones proficiſcentem experimenta collegiſſe:* quemadmodum ſecundum *Soranum* ideo etiam functis vita parentibus eum patriam reliquiſſe fertur, *quo nimirum rei medicæ effectus & ſucceſſum per multos locos cognoſceret, & in his variis modis exerceretur.* Et quod velato capite pingatur, poſt alias rationes ſignum peregrinationis amantis hoc ajunt. Sicut denique peregrinationis neceſſitatem *Galenus* in libello, *quod optimus medic. ſit philoſoph.* aſſerit, quo nimirum ex illa ultimum perfectionis gradum quis aſſequatur: quippe non omnis fert omnia tellus, nec omnes præclaros Medicos unus locus vel provincia tenet, ſed hic locorum excellens Chymicus, alibi accuratior Anatomicus, peritior Practicus vel Operator, inveniuntur.

Hippocrates peregrinatus.

CAPUT II.

De Fortuna Medici.

Fortunam in Medico multi postulant.

ARgumento huic communis traditio vanaque omnimode persuasio, qua peritiam non solam medicum formare, sed fortunam simul in hoc requiri, quæ tanquam χεὶρ πρακτικὴ, doctrinam vel in medendo suffulciat, vel etiam citra hanc eundem ad hoc negotium idoneum præstet, non rudis tantum plebs, sed Medici quoque imperitiores asserunt, occasionem præbet. Atque hi quidem, quos vel avaritia, vel ambitio ad ineptias ejusmodi abripit, commento huic vel ideo promptius subscribunt, quo vulgo persuadeant, se tales albæ gallinæ filios esse, cæteros ægris sanitatem desideratam præstare non posse, suorum plerosque reconvalescere, nullos, aut paucos, obire, & quæ hujus generis plures sunt jactantiæ, nugæ, quibus proniorem præ aliis apud vulgus opinionem captare satagunt. Illa vero rerum momenta non, nisi ex effectu, aut potius promissis ejusmodi magniloquorum, dijudicans, fortunæ favore destitutos, quicquid demum in ægritudinum medela secundum artis regulas moliantur, frustra agere, infelicem quoque existere ægri conditionem, qui curæ medici minus fortunati se exponat, strenue garrit. Ad experientiam provocans, quasi hæc offendatur mille testis multorum artis medendi minus solide gnarorum seu agyrtarum, qui successu satis exoptato & felici, imo præ doctioribus feliciore, medicinam facerent; ac ideo quoque illorum fortunæ præ his, si morbis corripiuntur, se suamque fortunam & valetudinem confidere malunt. Quorum nonnulli fortuna hac, sibi a populo imprudentiore ac superstitioso nuncupata, suffulti dexteritati suæ fatali eousque adblandiuntur, ut noverim, qui horoscopo certo suam in medendo felicitatem seu aleam medicam in acceptis referant, hinc sibi connatam ac individualem credant; meminerim tamen simul, unum ex his, qui astralem ejusmodi influxum gloriabatur, in sui ipsiusmet medela non adeo felicem extitisse, & ante maturiorem ætatem fatis cessisse. Seduxerant sine dubio hos Fortunatos *Ptolomæi, Manfredi*, *Ranzovii*, Autoris, *Cœli enarrant*, similiumque deliramenta astrologica,

Hinc constellationem tempore nativitatis certam.

gica, illum felicem ac fortunatum medicum evaſurum fabulantia, in cujus primo ortu Mars & Venus, aut Venus ac Mercurius, corporaliter, ut loquuntur, ſeu benevolo adſpectu, conjunguntur, vel cui naſcenti Mars & Venus in ſexta domo affulſerint. Neque fabula hæc adeo recens, ſed primis quoque ævis & artis mox incunabulis jamdum acta deprehenditur, dum *primum hujus Parentem de Loc. in homine* contra hoc ruditatis tegmen ſtrenue pugnare & fortunam Medici nil, niſi ejus peritiam, aſſerere, legimus. **Negat hanc fortunam Hippocr.**

Argumenta ejus hæc ſunt, quod primo conſtans & firma ſit Medicina, hinc doctrina ejus, præceptis immutabilibus ſuffulta, fortuna non egeat: deinde fortuna ſui juris & nullius imperio ſubſit, dum ſcientia ſeu ars imperata facere cogitur, quam feliciter aſſequatur, qui ſecundum eam agat, aut qui ſciens illa utatur. Quod vero Medicinæ fortuna haud opus ſit, hinc tertio evincit, quod remediorum, ſi non omnium, certe multorum, vires manifeſtæ ſint, v. g. purgantes, ſudoriferæ, anodynæ &c. hinc ad ſanandos morbos & effectus ſuos præſtandos non expectent vel deſiderent fortunam aut quodcunque extra ſe tale. Aut quarto, ſi cum fortuna eadem exhibere proſit, non magis remedia adæquata, quam minus talia, ſeu virtute medicatrice omnium deſtituta, vel aliena & intentioni medentis contraria poteſtate gaudentia, homines ſanent. Ac tandem concludit: *mihi ſoli hi fortunate aſſequi, itemque infortunate non aſſequi, videntur, qui recte quid & male facere ſciunt. Fortunate enim aſſequi eſt, recte facere, hoc autem qui ſciunt, faciunt: non aſſequi autem hoc eſt, ſi quid non ſciat, hoc non recte faciat. Indoctus autem qui eſt, quomodo fortunate aſſequi poſſit? Si quid enim etiam aſſequatur, non memorabilem ſane ſucceſſum habebit. Qui enim non recte quid facit, non fortunate aſſequi poterit, cum reliqua, quæ æquum eſt facere*, non faciat. **Argumenta Hipp.**

Quibus gentilis nominati argumentis ſequentia ſubnectere decet, quod quinto aleatores ejuſmodi & hiſtriones criſtati injurii ſint in ipſum ſummi Archiatri Majeſtatem, utpote quæ ejusve Providentia ſola, quæ ubique, hinc circa ægros pariter, fiunt, moderatur ac perficit, ſanat & non ſanat. Quorum effectuum cauſæ ſecundæ ſi evidentes fuerint, in iis mens humana acquieſcit; ſin lateant & oc- **Sola providentia divina medici actiones moderatur.**

cultæ magis, tunc, gentili prorſus more ac modo, fortunam tanquam boni & mali productricem, eadem veneratur aut criminatur, derogans divinæ potentiæ, quod ſolius Numinis veri ac unici eſt. Dum contra Medicus pius ac prudens cauſam illam ſupremam nunquam a conatibus ſuis alienam cupit, ſed benedictionem, conſilium auxiliumque in artis ſuæ operibus ſeu morborum medela implorat atque ſperat. Quod idem æger petit, ut, qui Medicinam de terra creavit, & a quo omnis ſalus, remediis applicandis virtutem adſpiret: quippe quem hic ſervare abnuit, in eo ſanando fruſtraneus erit medici peritiſſimi ac ſolertiſſimi labor, ſub nutu vero divino medicus pariter ac æger fortunatus ac felix erit dicendus, per mutuam ſc. ſui utrinque felicitatem.

Fortunam irrident Philoſophi.

Et ſi, quales ſaniores Philoſophi, quamvis ethnici, de Fortuna ſibi conceptus fecerint, evolvamus, *Galenus* & *Tullius* illam talem pinxerunt ſc. mulierem &c. ut ex hac pictura eam nihil aliud, quam ignorantiam & inconſtantiam eſſe, conſtet, i. e. fortuna ejuſmodi rebus ac perſonis tantum inſit, ubi nec mens ulla, nec ratio, exiſtit. Aliis Lunæ mutabili, inconſtanti, creſcenti ac decreſcenti comparatur, Poëtæ filiam Oceani eam, ob eandem ſui inconſtantiam, finxerunt: juxta *Ariſtotelem* eſt ſine oculis, ſine judicio, & ſine prudentia, ſeu, ut clarius ſe explicat, *ubi mens plurima, ibi fortuna minima, ubi plurima fortuna, ibi mens perexigua: Chilon* imperitum oculiſtam eam pronunciat, qui plures excœcaret, paucioribus longe viſum reſtituat: quemadmodum *Plutarchus* ſimilem eam pronunciat illis injuſtis certaminum gymnaſticorum judicibus, qui illos ſæpius coronent, qui minus hoc demereantur.

Deus non immediate agit.

Haud igitur figmento huic gentilium ancipiti & fallaci, quod eorum plerique ipſimet rident & ludibrio habent, ſed Numini divino, quod ſolum ſuperna ac inferna gubernat & temperat, cui ſanior obtigit ratio, ſe mancipat: quamvis nec hoc immediate operetur, i. e. non cujusvis imperitioris medici conſilia & remedia ad ſalutem ægrorum dirigat. Creavit ſiquidem non minus Medicum, ac medicamenta, adeoque hæc non caſſa, illum non eruditum & temerarium, ſed quem per *Syracidem* honorare jubet, & cujus caput per eruditionem atque probitatem ſuam exaltari & in conſpectum Magnatum

gnatum collocari ait. Hinc remediis non ineptis, non frivolis ac intempestive applicatis, sed quæ morbo adæquata, secundum artis regulas & secundum sanam rationem administrantur, demum benedicit, ex pacto nimirum, quod per gratiam suam immensam cum natura, a se constituta, Deus iniverat. Adeo ut si imperite medentis labori temerario adspiraret, i. e. irrita ac incongrua remedia, præter ordinem naturæ, a se in prima creatione decretum, per immediatam seu extraordinariam benedictionem ad salubritatem decumbentis dirigeret, miraculum hoc foret: quale quamvis idem, notante *Primerosio*, pro voluntate sua omnipotente facere possit, non solet tamen, nisi raro admodum, hoc agere; nec quod omnipotentiæ divinæ opus, fortunæ miseræ ac vanæ hujus vel illius medicastri opus deprædicari poterit. Temeritatis potius foret, extraordinariæ ejusmodi directioni se suosque committere, ac Deum tentaret, qui artis præceptis neglectis ejusmodi superstitioni innitteretur.

Accedit sexto, quod fortuna vulgi, quia hujus fundamentum lubricum, rarissime finis sui compos fiat; dum contra per artem medicam, si non semper, frequentius tamen eum assequimur: i. e. monente *Hippocrate de vet. medic. quamvis non habeat circa omnia certitudinem exactam, propinqua nihilominus sit recto, simulque ratione possit ad ipsum pervenire.* Item septimo, quod quæ per fortunam fiunt, ratione destituuntur & nullis mediis ad finem ordinentur: Medicina vero, Ars omnium præstantissima, mediis & regulis certis utatur, tanquam habitus cum certa ratione factivus, hinc fortunæ cœcæ ac imprudentiori se suaque negotia committere nequit.

Non fortuna, sed ars, operatur.

Fortunæ effectus ratione destituuntur.

Casu equidem & per propitiam, ut ajunt, fortunam magis, quam consilio & industria sagaciore, diversa arti nostræ obtigisse augmenta, sc. præter anatomica & chymica, remedia pharmacevtica & chirurgica, qua lepram carne viperina sanari, bufonum pulvere urinam largissime cieri, sicque asciticos levari, *Galenus*, *Solenander* & *Petræus* perhibent; ac operationum quorundam manualium, v. g. tracheotomiæ, paracenteseos thoracis atque abdominis præmonstratricem sortem temerariam extitisse, *Albucasis, Paræus, Jacotius, Amatus Lusit. Valeriola, M. Donatus, Benivenius, Pigræus, Fienus &c.* testatum faciunt, quemadmodum pariter Prædecessores suos, qui arterioto-

Medicinæ incrementa a fortuna.

teriotomiam renuebant, Medici cujusdam, qui loco venæ arteriam præciderat, imperitia, redarguit *Galenus*, & materiam medicam quotidie fato accrescere, palam est. Ita ut nova invenire, non artis semper, sed aliquando fortunæ, opus observetur: quarum hanc illa tamen provocat, ut propitiam eam frequentius experiantur mortales.

Ad morborum sanationem aliquando fortuna concurrit.

Neque omnino inficiari licet, ad ipsam morborum medelam fortunam seu sortem aliquid aliquando conferre, ita ut multos, quos ars non sanat, fortunam &, ni fallor, temeritatem sanare, hinc inde obvium fiat: i. e. phænomena etiam plane fortuita & omnino casualia interdum vel artem juvare, vel ipsi succenturiari, in affectibus satis deploratis. Nempe ubi causæ evidentes mere accidentariæ & sine consilii directorio agentes, modo sine necessaria sui cum effectu connexione, modo cum tali, sub εὐτυχίας nomine, sanitatem attulerint, perinde ac ἀτυχίαν valetudinem varie lædere constat. Dum v. g. fortuitam abdominis perforationem asciticos ab inundatione aquarum liberasse, *M. Donatus 4. c. 22. Rouset. de partu cæs. p. 44. & Rhodius 3. obs. 12* referunt: & dum hydropicis moderamen ac abstinentiam a potu multum prodesse, Practicorum consensus testatur, quosdam nihilominus horum ab uberiore potulentorum ingurgitatione sanitatem recuperasse, *Schenckius obs. p. 437. Dodonæus obs. p. 117. Panarolus pent. 2. obs. 24. & Pechlin 1. obs. 63.* annotarunt. Phreneticos ab imprudente olei potu, hincque exorto alvi fluore, it. per præcipitium ab alto & in fluentem restitutos narrant *Panarolus 1. obs. 40. & Paræus introduct. ad Chir. c. 23.* Vertiginem chronicam & nullis hactenus remediis cedentem hæmorrhagia profusa ex lapsu de scala discussam fuisse, commemorat *Fr. Lossius 1. obs. 8.* Ex largiore sanguinis profusione præter modum refrigeratos calorem pristinum per iræ excandescentiam recepisse, *Mœbius inst. 4. part. 2. c. 8* refert: a qua pariter paralytico motum, penes *Valeriolam 2. obs. 4.* & muto loquelam, restitutam penes *Bartholin. actor. Hafn. vol. 1. c. 21* legimus: ut taceam, quæ de terrore, arthriticos & quartanæ paroxysmos tollente passim observantur. De qualibus similibusque medelis *Celsus* ait: *quos ratio non sanat, temeritas aliquando juvat.*

Evidentior hæc fortunæ, ut ajunt, vis deprehenditur in affectibus,

bus, Chirurgiæ operam postulantibus, quales nonnunquam deploratos & maxime lethales, miraculose potius, quam artificiose, i. e. casu & divino favore extraordinario magis, quam Chirurgi manu, cum omnium stupore, sanari, quotidie observamus, v. g. capitis percussiones graviores, cerebri compagem profundius & ad ventriculos usque lacerantes, qualium exempla ex *Galeno 8. de usu part. 1. & in Hippocr. 6. aph. 18. Theodorico chir. 2. c. 2. Brussavola in 6. aph. 18. Fallopio de curat. vuln. c. 45. Ant. Musa, H. Augenio, Berengario, Arcæo, Glandorpio &c.* item pulmonum vulnera, quæ parum spei alebant, consolidata nihilominus penes *Platerum obs. p. 735. & 736. Valeriolam 4. obs. 10. Glandorpium specul. chir. obs. 24. Forestum 6. obs. chir. 4. Pechlinum hist. vuln. thorac. Scultet. arm. obs. 43. Tulpium 2. obs. 17.* aliosque plures legere licet. Egoque in juvene generosioris prosapiæ, cujus thorax sub papilla sinistra gladio ita transfossus, ut ejusdem lateris os homoplatæ penetraret, sanguis spumosus cum sibilo per vulnus anticum prodiret, cruenta expueret cum dierum aliquot suffocationis metu; it. in juvencula villica, globulis minoribus multis, Hasen-Schrot / sclopeto elisis, latus thoracis dextrum ad homoplatam usque hinc inde perforantibus, graviter sauciata, testari possem, utrisque feliciter reconvalescentibus, & nunc quam commode degentibus. Imo pluribus hujus vel alterius generis casibus morborum fortuitas maxime medelas comprobare liceret, nisi prolixitatem plus quam necessariam metuerem.

Imprimis vulnerum.

Illud tantum impræsentiarum annotasse juvabit, fortunam in curandis morbis, quibus aliquid præstat, nunquam forsan solitariam deprehendi, sed aut artem, juxta *Hippocr. 6. epid. 5. t. 5*, aut naturam, seu corporis morbosi motus intrinsecos seu tendentias ad statum naturalem, a. utramque, adjutrices sibi sociare, adeoque solitariam nunquam forsan in paradoxis ejusmodi producendis sufficere, ut vel plurium recensitarum historiarum & similium circumstantiæ docere poterunt. Ita v. g. trachææ cartilaginum vulnera, insanabilia ut plurimum, mediante sutura, modo cruenta, modo per glutinum, aliquando coaluisse, *Petr. von der Stille chir. part. 1. tr. 4. c. 14. Paræus 9. c. 29. Tulpius 1. obs. 50. Th. Bartholinus cent. 5. hist. 89.* perhibent. Quibus accenseo observationem, ante novennium circiter mihi ex

Nunquam tamen fortuna sola sufficit.

Tracheæ vulnera sanata.

vicinia

vicinia transſcriptam, de profunde ſatis præciſo larynge & portione quadam pharyngis, ſorte ſatis propitia intra paucas ſeptimanas coaleſcentibus, adjuta a ſutura integumentorum duntaxat externorum, cum profundiorem trachææ & œſophago admovere non auderet Balneator levioris peritiæ. Quo etiam ſpectat veſicæ urinariæ fundi vulneris, alias minus conſolidabilis & lethalis crediti, coaleſcentia fortuita, quam aliquando experimur, & in Studioſo Holſato olim obſervavi, poſtquam turundam, Chirurgis alias ſolennem, extrahere per artis regulam juſſeram: ut prolixius *de lethal. vuln. cap. de abdom. vuln. lethal.* enarravi. Liceat mihi his annectere, quod in cadavere cujusdam, ex venæ iliacæ internæ vulnere decimo tertio demum die defuncti olim annotavi, ſc. huic particulam pinguedinis, vicino peritonæo intertextæ, & gladio percutientis ſimul laceratæ ac quaſi avulſæ, caſu intruſam ſeu incuneatam, ſine dubio terminum vitæ, ejuſmodi vaſorum majorum plagis ordinarie anguſtum ſatis, prolongaſſe. Cui parallelum, ſi non conſpectius videtur, quod *Ephemerid. Nat. Cur. dec. II. ann. 2. obſ. 161* tradunt de vulnere arteriæ cruralis, cujus hæmorrhagia lethalis ad decimum quartum usque diem a grumoſo obturaculo cohibebatur. Sicut pariter, quæ de hydropicis avidiore potulentorum hauſtu reſtitutis, ſuperius ex *Dodonæo, Panarolo, Schenercio ac Pechlino,* adduxi, non ſine naturæ vegetioris ac ſolertioris conſpiratione contigiſſe patet: a potu uberiore ſc. ſtimulatæ, & per rupturam umbilici, diarrhœam ac hæmorrhoidum fluorem cauſam morbi conjunctam excernentis.

Veſicæ vulnus ſanatum.

Vulnera vaſorum tardius lethalia.

Hydropici a potu uberiore reconvaleſcentes.

Et ſic infiniti adhuc ſuppeterent caſus ac ſucceſſuum modi, a quibus deſperatis morbis advenit ſalus, quam nihilominus vel Medicus adſtans ſibimet ſuique peritiæ ac fortunæ tribuit, vel alii huic in acceptis referunt, utrumque inepte atque inique: dum nimirum illi occaſio eousque favet, ut natura vires ſuas conferente, leviora præſidia deſideratos excipiat eventus; adeo ut *Hippocrates* non ſine ratione præcipitem ſeu fortuitam occaſionem attendere hinc inde juſſerit. Quoniam nihilominus eventus ejuſmodi illis rebus ſunt accenſendi, quæ per accidens, non conſilio, fiunt, & tales ægros non Medicus, ſed caſus, ſanat, i. e. accidentia ſeu phænomena hæc nullatenus ab officio Medici & directorio methodi dependent: hujus dexte-

Caſu quæ fiunt medico non ſunt adſcribenda.

dexteritati & fortunæ, utpote qui ſecundum rationem, a fortuitis alienam, i. e. artem, operatur, minime tribui poterant.

In gratiam verò illorum Capitonum, qui ex reconvaleſcentiis ſuorum fortuitis fortunam ſibi magis propitiam perſuadent & peritiores aliis ſe judicant, meminiſſe quadrat ex *Bernier Eſſais de Medicine part. 2. c. 15.* Medici cujusdam Hiſpani, intempeſtive glorioſi, & fortuitam infirmi ſui reconvaleſcentiam ſibi ſuæq; peritiæ inconſiderate adſcribentis. Hic ſuper mulam equitando ſubintrarat ædes, ubi deſperatiſſima & ſuffocationem minitante pectoris vomica quis decumbebat, jumento deſcendens hoc in aula, prope ægrotantis cameram, more ſibi conſueto, alligat, eum mox viſurus: dum ex improviſo ad alium agonizantem in altiorem domus partem evocatur, quem primo viſitat. Aſina interim laxius juſto firmata habenam & vincula rumpit ac hinc inde decurrens cubile ſuppurati irruit, in hoc ſtrepitus non exiles parat, lectulum miſeri appropinquat, & quem inibi obſervat, naribus & ore ſuo inhalat & eousque laceſſit ac angit, donec hic, ex torpore & languore graviore excitatus & a conſpectu beſtiæ inopinæ conſternatus valde, avertere pro viribus conatur blanditias illius ſibi ſuſpectas. Quales angores & motus, a conatibus naturæ adjuti, abſceſſum, ægrum pariter & Medicum latentem, rumpunt, ac ejus ſaniem ad ultimum usque ſpiritum hactenus opprimentem, ἄνω καὶ κάτω exturbant. Medicus ex ſuperiore ædium parte deſcendens mulam in area relictam quærit, & in camera dicti ægri præter opinionem invenit, nemine hominum animalis ingreſſum attendente. Infirmum hinc intuetur, ejus pulſum explorat, quem robuſtiorem, ſimul tamen frequentiorem, deprehendit, hominemque, prognoſtico tantum non relictum reviviſcere, obſtupeſcit: infirmus vero, medicum ſuæ medelæ & quod ultimo propinaverat remedio abblandiri, huicque ſui reconvaleſcentiam arrogare animadvertens, eum ita alloquitur: Nec tu, Domine Doctor, nec pharmacum tuum, eam mihi præſtiterunt, ſed mula tua: cujus beſtiæ vaſtioris & ſagacioris intuitu cum exilior tantum mula tu mihi videaris, in poſterum, ſi forſan denuo me morbo corripi contigerit, non tuæ, ſed aſinæ hujus, medelæ me committam.

Hiſtoria ægri caſu ſanati.

Unde equidem apparet, ſortem ægri & mutationes morbo-

Medela morborum fortunæ haud committenda.

rum diversas a causis externis & fortuitis dependere, minime tamen hinc inferendum, sorti ejusmodi temerariæ se suosque Medicum committere debere, sed artis potius regulas opportune applicando agere. Postquam octavo adhuc urget, quod eo ipso, dum Fortunam per ejusmodi causam, quæ vi clancularia, præter intentionem consiliumque, agentem agere impellat, describunt, non appareat, qua ratione Medicus, qui pro scopo sanitatem habet, hanc assequatur: dum fortuna actionem ad finem determinatum haud juvet, sed ad aliud quid, præter scopum præfixum, sc. non tam sanitatem, quam morbum forte, hujusve incrementum præstet.

Fortuna æque morbo ac sanitati confert.

Ex quibus cunctis concludere licet, cum infinitis, mentis perspicacioris, scriptoribus, stolidam ac vesanam maxime hanc de fortuna Medici esse hæresin, solumque hunc fortunatum censendum, qui genuinus artifex, seu in arte peritus, ac qui secundum hujus præcepta & secundum sanam rationem agit; ita quoq; ut quamvis eventus voto non semper respondeat, infortunati tamen, multo minus imperiti, nomen haud mereatur, cum, juxta *Hipp. 1. progn. 3, sanos facere omnes ægrotos*, ob diversa impedimenta, *impossibile sit*: rudes vero fortuna nunquam potiantur, dum semper inscite, male ac temerarie operantur.

Fortunatus medicus quis?

Equidem vulgi præjudicium tantæ sæpe autoritatis observatur, ut prolixior ejus applausus vel solus felicem reddat medicum, famam ipsi conciliando, quasi præ multis magis dextre & salubrius medeatur, juxta illud: *Opinio facit Medicum*: Nemo tamen salubrioris mentis sibi persuadebit, hunc plebis favorem seu ignorantiam ulli plus eruditionis atque dexteritatis, quam possidet, decernere posse, utpote *quæ*, juxta *Hippocr.* effatum *illos pro medicis habet, qui non sunt*; & aliud est dici seu haberi, aliud esse seu mereri. Postquam imprimis adeo stupido affectu nonnullos in suos, quos præcipitanter satis aliquando sibi elegerunt, medicos ferri deprehendimus, ut, quamvis hos vix semper feliciter agere eorumque ægros, perinde ac aliorum, mortales observent, nec sine evidentioribus erroribus hi agant: malint nihilominus eos æstimare ac commendare, & horum errores occultare atq; delinire, quam, se in peritia illorum æstimanda errasse, profiteri, ne *Hippocratis* sententia vapulent, seu ignorantiæ vulgi ab hoc accusentur. Felicitati cedit medico multorum ægrorum confidentia &

Plebis opinio non reddit eruditum.

con-

confluxus, hinc multum autoritatis & opum in eum redundat: ast non felicius & promptius ideo sanat sibi concreditos. Nec plus in negotio hoc valet Magnatum & Principum potestas, quibus Archiatrum quidem sibi eligere, hujus caput extollere & magnificis muneribus gratiave ampla condecorare atque locupletare integrum est, &

Propter majorem ægrorum confidentiam nec felicior, nec doctior quis dicendus.

Principibus placuisse viris non ultima laus est:

peritiorem autem eum reddere minime valent, cum nec Procerum judicium de medicorum dexteritate majoris, ac plebis, æstimari debeat, id est utrique horum applicandum veniat illud Apellis, *ne sutor ultra crepidam.*

Nec propter magnatum gratiam.

Et calamitas maxime deploranda, artis vero & qui eam faciunt, incremento exitiosa, est, quod cuilibet idiotæ & vetulæ de his judicare & decernere integrum sit, cum nec sagacissimus hominum vilissimum mechanicum hujusque opus taxare sibi præsumat, convictus per sanam rationem, *Perito in arte esse credendum*, aut metuens, ne minus adæquata sua censura ignorantiæ opprobrium experiatur, neve rudior operarius oggnanniat, der Herr verstehet es nicht: Unde mirum, ab insulsis ejusmodi censoribus insulsas de medendi ratione petulanter censuras effutiri. Ut nimirum medicum mox peritissimum proclament hi balatrones, si forsan levioribus ægritudinibus, quales natura sola frequentius superat, præficiatur, aut paucula tantum administrando reconvalescat infirmus: convitiis vero ac calumniis proscindant illum, qui ad graviores morbos & quibus sanandis nec Apollo, nec Æsculapius, par foret, vocatus, licet ex arte & quam erudite operetur, haud averruncat affectum incurabilem. Sicut pariter non raro accidit, ut medico omnia equidem secundum rationem agente salus nihilominus ægro desiderata, ob morbi contumaciam aliamve causam, haud mox eveniat, qui interim moræ pertæsus & sanitatis avidior, alium indoctiorem empiricum accersit (ni obtrudatur) eo nimirum tempore atque occasione, qua adjutrix magis insurgit natura, hactenus plus otiosa, seu ubi diætam mutat æger, seu ubi declinat morbus, remediis prioris medici subactus & fere devictus, hinc posterior quamvis nihil aut parum prioris medelæ addat, convalescat infirmus. Qui ideo miris encomiis hunc deprædicat, quasi vel uno

Vulgi de medici peritia judicium absurdum.

Medicus non quovis tempore coagentem habet naturam.

medicamine salutem brevi restituerit, quod prior seu ordinarius intra totidem dies septimanasve cum magno remediorum apparatu præstare haud poterat: & confirmatur hac ratione adagium: *beata vetula, quæ in hora crisis venit.* Id est, fortunatior ab omnibus dicetur indoctior, qui laudem præmiumque reportat, illo, qui solide doctus & dexteritate validiore instructus, rejectus tamen & cum convitiis loco sostri dimissus, seu qui secundum illud *Ovidii*

Pro vitio virtus crimina sæpe tulit.

Plerumque medici, scribit *Hildanus 5. obs. 86. etiam fidelissimi & optimi, graviter injuria afficiuntur ab iis ægris, qui veluti scortum meritorium quotidie novos Medicos adhibent. Res a. ita habet: Sæpe rationalis Medicus ægro medicamentum ex arte præscribit, & per dies aliquot ea, qua fieri potest, diligentia exhibet applicatque, absque tamen successu: ut enim semen terræ mandatum non illico germinat, nec statim sumptus cibus in sanguinem abit, sic quoque tempus requiritur, antequam medicamentum vires suas edere possit: Interim si imperitus aliquis ægro medicamentum aliquod, etiam ineptissimum exhibet, ac primo exhibitum tum demum vires suas exerit, ita ut convalescat æger, tunc primus sanitatis autor infamia opprimitur, postremus laudibus ad cœlum extollitur, muneribusque splendidis afficitur.* Atque hoc suum assertum Medici cujusdam, Birckmanni, exemplo confirmat, qui cuidam ægro, spectato satis, per dies aliquot medelam ex arte fecerat, parvo cum successu, dum postmodum sub multam noctem alius medicus, Tilemannus, vocatus, ut aliquid fecisse videretur, julepum ex aquis destillatis & sirupo paratum exhibet: a quo æger ita allevatus fuit, ut Tilemanno altero die denuo visitanti decem florenos aureos offerret, quod munus obviam facto Birckmanno ostendens hunc ita allocutus fuerit: ecce Domine Doctor, Tu sementem fecisti, ego messem.

An empirici præ medicis ingenuis plures sanent?

Dum denique ad illa, quæ quotidie fieri putant, provocant minorum gentium homines, quasi nimirum medicastri rudes minusque docti, eadem, si non conspectiore, facilitate ægros a morbis gravioribus vindicent, præ his, qui in arte peritissimi & doctrina celeberrimi: In gratiam credulorum atque ineptorum advertere suadeo, sicut in omnium rerum generibus, sic in hoc quoque, experientiam

fallacem

fallacem maxime esse. Attendimus in experimentis, quæ hypothesi nostræ favent, hæcque miramur & deprædicamus, negligimus aut fugitivo saltem oculo intuemur, & quasi nescire cupimus, quæ ab eadem declinant. Et sic etiam in successuum feliciorum ejusmodi agyrtarum annotatione ac collectione nosmet fallimus, illos tantum observando ægros, qui sub nugis eorum reconvalescunt, haud solliciti de his, qui pristinam infirmitatem loco sanitatis speratæ reportant, vel miserioris conditionis ab ejusmodi impostoribus recedunt. Contingit forsan, si diis placet, a medicastro unum vel binos, nescio, qua occasione, ex viginti advolantibus sanari, frustra accedunt & abeunt eorum octodecim, vires suas valetudinarias ad tumulum usque lugentes: an hoc est, plures ab imperitis, quam peritis, sanari?

Plures pereunt, pauci sanantur.

Ne multa exempla hujusmet prærogativæ vanæ recensere opus habeam, concipere modo mihi liceat impostorem, quem vicinia inter campi pecora alit, accurrere hunc minimos & maximos, stolidos, & qui his prudentiores videri gestiunt, quorum postulatis ineptioribus ut faveat, & quidem utplurimum per curam sympatheticam, modo indusia, modo capillos, modo ungues, urinam &c. ab iis petere, hosque post fraudulentas præstigias, emunctas pecunias ac remediorum ineptorum commendationem, cum vana salubritatis spe ridentem aliquando & eludentem, dimittere. Fingere porro concedatur, petulantiam hominis hujus agrestis adeo validum spirare magnetismum in medicos haud exilioris ambitionis, ut Magnatum quoque, fidei suæ concreditorum, valetudinem *Nebulonis* ejusmodi nugis vesanis exponant, imo pro se suorumque liberorum affectibus remedia coram & per literas quam humanissimas rogent. Posito denique nonneminem forte ab illo sanatum, multos vero, quos stoliditate sua ille fascinavit, sine pecunia & sanitate recessisse atque recedere, in *Nebulam* quorum spes transiit: i. e. frequentiam & numerum valetudinariorum, qui fores hujus pseudo-medici quotidie pulsant, ingentem ac prodigiosum pronunciari ab his, qui peregrinationum ejusmodi superstitiosarum comites extiterunt. Si ab his quæras, qui ab Æsculapio hoc villico sanitatem reportarint, unum vel alterum ex centum nominari, qui eam glorietur, aut hujus spe potius lactatus revertatur, audies.

Deprædicant se ipsos & ab aliis deprædicantur empirici.

Sc. habent hoc fati singularis ejusmodi deceptores, ut eorum medelas quilibet feliciores & exoptatissimi successus deprædicent & instar portenti exclament, imo ipsimet operas suas aut phrasibus gloriabundis enumerant, aut per alios, qui iisdem colludunt, edisseri curant; gratam mentem nummis & multis in publicum laudibus declarant ab iis sanati: non sanati seu illusi malunt cum propria stultitia medicastri errores ac fraudes occultare, silent prodigia hæc, sibi quamvis funesta, ne ludibrio hominum exponantur, mula mulam fricat. Alia plane ratione se res habet cum Medicis dogmaticis, qui, ut ut non raro dexterrime ac felicissime in affectibus gravioribus res suas agant, buccinatoribus tamen destituuntur, qui medelas has proclament, a jactantia ipsimet sunt alieni, gratitudinis eorum, qui salubritatem iis debent, nescii. Medetur febri in tribus vel quatuor subjectis dogmaticus, idem facit in unico empiricus; podagricum aut nephriticum paroxysmum solvit prior frequentius, idem aliquando tantum præstat agyrta: silent de ejus dexteritate omnes, hujus curam miris deprædicant encomiis, quasi aliquid egerit peritiorum medicorum viribus impar: & sic luditur de medicorum genuinorum existimatione, dum rudioribus homuncionibus æquiparantur, pudet dicere, anteponantur. His sors semel favens celebritatem ad cœlum usque conciliat, latent sub umbra illi, quibus eandem sortem pluries recensere datur.

Medicorum facta silent omnes.

Artifex non potest agere per fortunam.

Prudentioribus vero quo pariter quoad negotium hoc satisfiat, quam absurdissimum & ineptum maxime deprehendo, quod medicus, qui scopum sibi præfigit sanitatem, in mediis ad finem hunc consequendum incertis, mancis & fortuitis acquiescere queat, quia potius certioribus & artis regulis conformibus opus habeat, hinc talia norit & commode usurpet: dum illum finem, quem per artem cognoscimus, absque ejusdem artis præceptis nemo certo sibi proponere, multo minus consequi, possit. Et per consequens haud apparet, quomodo, qui statum ægri nec naturalem, nec morbosum, neque remedia idonea horumque virtutem & usum intelligit, solius fortunæ volubilitate & blanditiis ductus, medicinam dextre faciat, cum artem sine artis cognitione exercere impossibile sit: quique remedium sine ratione quærit, depromit atque propinat, incertus manet

de hujus efficacia, ac an morbum hoc abigerit, quod juvasse videtur. Commendo interim contradicentibus & si morbos evadant, fortunæ ope & non auxiliis artis se hos evasisse ajentibus locum *Hippocr. de arte t. 5. Ego vero non privabo quidem ipse fortunam, tanquam nihil operæ pretii faciat; puto enim morbis, qui male curantur, ut plurimum infortunium accedere, qui vero bene, eos bonam fortunam nancisci; Postea vero interrogo, quomodo possibile est, sanatos aliud, quam artem, causari, siquidem ejus usu & ministerio sunt sanati. Nudam enim fortunæ speciem eos respicere ac sequi noluisse, ex hoc apparet, quod se ipsos arti concrediderint, &c.*

CAPUT III.
De Empiricis.

QUibus circa doctrinam ac peritiam Medici suppositis facile intelligere erit, quales *personatos tantum Medicos Hippocr. in Leg.* pronunciet, i. e. quos *Vulgus, per ruditatem suam, pro Medicis habet, & ignorantes artem exercent*, seu *Medici fama quidem ac nomine, re autem & opere minus tales.* Nempe imperitia ac peritia, ruditas ac erudito est, quæ Pseudo-Medicos a genuinis discernit: de quorum illis non nostrum tantum ævum, sed superiora quoque, v. g. Hippocratis, Galeni, olim tempora conquerebantur, hominibus per imperitiam summam ad summam audaciam evectis: quorum nomen *Tiraquellus de nobil. c. 31. n. 394* non inepte ideo a medio derivat, quod per medicos tales homines e medio tollantur; & quales illos Gallorum puto, de quibus olim Medicus quidam Lugdunensis eruditus ac peritus jocabatur, Regem Hispaniæ plus debere Medicis illius nationis, quam Præfectis ac Ducibus copiarum suarum cunctis; nimirum quod illi plus popularium suorum, seu Gallorum, trucident, quam hi horumque cohortes. **Quid empirici?**

Scatet ejusmodi Medicastrorum turba sub Ciarlatanorum seu Charlatanorum, i. e. Erronum, Circumforaneorum, Agyrtarum, Empiricorum &c. nomine, non Italia tantum, quæ ideo provincia, seu Patria Ciarlatanorum audit, sed Anglia etiam, Belgium, Gallia &c. **Sunt ubiq; terrarum**

in

in ſpecie metropolis hujus, Lutetia, in qua prodigioſum ſemper Medicaſtrorum confluxum poſt *Patinum Bernier Eſſais de med.* & alibi teſtatur, ac prior *lettre 117.* occaſione reformationis Notariorum, illum, qui Pharmacopœos, Procuratores, Prætores & Medicaſtros, quibus Gallia abundet, reformaret, publicum ſibi maxime devincturum pollicetur. Aſt de Germania noſtra haud inique vulgari proverbio aſſeritur: *Plus eſſe medicaſtrorum in hac, quam muſcarum ſit in Armenia:* ſeu, prout non nemo ſcriptorum ait, *Copia paſſim Medicorum* (Medicaſtrorum) *Germania ita fere obruitur, ut vel Medico opus ſit, qui a Medicis illam purget;* vixque ullus terrarum angulus, qui non ab inſectis his inquinetur. Quippe

copioſiſſimi.

Fingit ſe Medicum quivis idiota, Sacerdos,
Judæus, Monachus, Hiſtrio, Raſor, Anus,
Miles, Mercator, Cerdo, Nutrix & Arator,
Lamia, Decoctor, Pharmacopola, Magus.

Qualem Pſeudo-Medicorum multitudinem, fraudes & hinc Reipublicæ exitium poſt *Rodericum*, Epiſcopum Zamoracenſem, in *Speculo vitæ human. Joh. Hartman Beyer in Nat. conſult. Medic. Langius epiſt. 2. Camerar. memorab. med. cent. 1. part. 52. Freitag noct. med.* aliique infiniti, & quidem poſterior c. 3, innuunt his verbis: *Inter cæteros, quorum uberrima in gente noſtra eſt annona, empiricus unus vel alter eminentiſſimi tanta impunitate, iis falſimoniis, fraudibus & impoſturis, miſerorumque homicidiis & cladibus artem medicam medicaſtri flagitioſiſſimi, pauperum & ſimpliciorum medullam & ſanguinem ſorbentes, profitentur & fraudulenter exercent; atque id impune, impune, inquam, ſuggerentibus ipſis neceſſaria & colludentibus Pharmacopœis. Qualem, quæſo, dices eſſe Medicum, qui tot metamorphoſes perpeſſus, ut ex Sutore factus ſit Balneator, ex Balneatore Caupo, ex Caupone Textor, ex Textore Coctor cerevisiarius, ex Coctore Magus (quo nomine aliquando in carcerem conjectus & vix a capitis ſententia liberatus) ex Mago Medicus ſc. & Impoſtor perdidiſſimus.* Et porro: *Cæterum eo res reducta eſt, ut e fece & ſentina hominum perdidiſſimi ad reſtim navimque, luxu, alea, ſcortillis aliisque inhoneſtis artibus redacti, hanc anchoram, hoc aſylum (nulla ſiquidem eſt hujus ſceleris paſſim locorum ſevera coërcitio) fidenter arripiant, eoque nefarie in calamitatem ægrorum, fraudem Doctorum*

Variæ conditionis homines medicaſtros agunt.

rum Medicorum & pestem Reipublicæ uti annitantur ac permittantur. Nullus tam stupidus Phormio est, vel Davus, qui frustra, omnibus vitam tuendi rationibus tentatis, demum non profiteatur Medicinam. Dic, sodes, quis pagus adeatur, ubi vel ipse pastor, vel æditus aut faber, vetula, caupo aut sagi sagæque medicinam non exerceant? ut sileam innumeros Pseudo-Chirurgicos ibi passim delitescentes: quis non sanguinarius Carnifex putatur esse Medicus, quod facinerosos mactet?

Atque hoc quidem audent Sociorum ejusmodi plerique jure quasi possessionis & quod se Spartæ huic idoneos satis æstument: ita quidem ut, si hujus injusti & temerarii attentati admoneantur, injuste secum agi putent, variisque ineptiis, frequentius summa rerum inopia, temeritatem suam propugnare annitantur. Memini quippe, proximis annis Studiosum quendam Theologiæ & Ludimagistrum, qui torum conjugalem præpropere conscenderat, quæsitum a magistratu, cur Medicinam faciendo falcem in alienam messem mitteret, petulanter respondisse, man werde ihm ja sein Bißgen Brod nicht nehmen. Nolunt se in possessione turbari.

Hos autem Medicastros observamus duplicis classis, sc. vel in publicum & scenam prodeuntes, & per compita, vicos, oppida, provincias ac Regna vagantes, quos ideo Errones, Circumforaneos, Cerdones, Circulatores, Saltibancos, Marckschreyer &c. appellant: vel tenebriones illos autodidactos & sciolos, qui his peritiores & honesti magis videri volunt, plus minus latentes, sedem fixam aliquando in pagis & urbibus colentes & peritia medica aut omnino nulla aut leviore tantum, instructi; qui ausu tamen temerario satis medicinam clam palam exercent, & ex calamitate infirmorum, Medicorum genuinorum cavillationibus, fraudibus ac detrimento, uno verbo ex Reipublicæ damno, victum & amictum sibi quærunt. Duplicis classis.

Quorum priores a Legibus publicis infames declarantur, v. g. *L. 1. ff. de his, qui not. inf.* utrisque autem, quia negotium periculo plenum temere suscipiunt, cum nihilominus, monente *Cajo l. 8. idemque juris*, §. *mulionem 1. ff. ad Leg. Aquiliam* affectare quisquam non debeat, in quo intelligit, vel intelligere debet, infirmitatem seu inscitiam suam aliis periculosam futuram, & juxta *Ulpianum L. Illicitas 6. §. sicut 7. ff. de offic. præsid. & L. si servus 27. §. si calicem 29.* Empirici quidam infames. Cuncti pœna afficiendi & removendi

 quicquid

quicquid per imperitiam illi commiserunt, imputari debet. Quemadmodum olim non, nisi a Magistratu electos ac approbatos medicinam exercere potuisse, *Carrarius de Med. & illius offic. p. 3. §. 1. 9. & 11.* perhibet, cui *Ann. Robertus rer. judicatar. lib. 1. c. 5* adstipulatur, it. Imperator *Carolus V. constit. criminal. artic. 134.* Qualis idem Imperator &, annotante *Boudewyns ventilabri med. theol. part. 2. quæst. 4.* aliique Brabantiæ Duces variis legibus atque edictis caverunt, ne quis Medicus ad praxin admitteretur, qui in Universitate quadam gradum ad munus Licentiæ non sit adeptus, illaque laudabilissima edicta Anno 1659. ab Antwerpiensium Magistratu de novo promulgata fuerunt.

per leges publicas.

Quos secuti Principes Imperii diversi in suis Constitutionibus ac Legibus provincialibus, v. g. *Würtebergenses*, Landes-Ordnung *tit. 5.* Alle und iede/ so in der Artzeney nicht ordentlich studiret / noch ihrer Geschicklichkeit von der Universität sondere Zeugnisse oder mitgetheileter Graduum gnungsame Uhrkund haben / sollen sich in unserm Hertzogthum/ ohne unsere Erlaubniß und Zulassen/ Leib-Artzeney zu üben und Artzeney zu geben / gäntzlich enthalten. Item *Saxo-Gothani*, Lands-Ordnung *tit. 6.* Wir wollen ernstlich und nicht allein bey nahmhaffter Geld- sondern auch / nach Gelegenheit / schwerer Leibes-Straffe / und hieneben sonderlich bey Verlust alles dessen / was zu dergleichen Curen gehörig / gebieten / daß niemand / wer der auch seyn mag / sich unterstehe / den Leuten weder um Geld / oder Geldes werth / Geschencke oder Verehrung / oder auch umsonst / Artzeney in den Leib zu geben / auch die Obrigkeit / sonderlich Räthe in Städten / keinen / der sich Artzeney-Eingebens gebrauchet / unter ihnen dulden ꝛc. Quemadmodum nec Saxonia nostra ejusmodi Erronum seu Medicastrorum coërcitionibus destituitur, dum Serenissimus Elector & Dux Saxoniæ, Augustus, p. m. An. 1580. Lipsiensem & VVittenbergensem Facultatem Medicam jussit, fleißige Auffsicht zu haben / daß das practiciren und Krancke zu curiren nicht ohne Unterscheid iederman/ so der Artzney zum öfftern unerfahren / und kein Testimonium publicum erlanget / solte verstattet und zugelassen werden: quod itidem voluit Christianus primus p. m. in Constitutione 1588 promulgata, wie es auff der Universität Leipzig mit Lehr / Disciplin,

plin, &c. His verbis: Uns gelanget an/ welchergestalt etzliche Magistri und andre/ so gar keinen Gradum haben/ in der Stadt und auff dem Lande bey euch zu curiren sich unterstehen sollen. Damit nun solches zu treiben nicht iederman/ ohne Unterscheid/nachgelassen/und die Gefahr und Schaden/ so den Patienten hieraus erfolget/verhütet und abgewendet werden möge/ so wollen wir/ daß hinführo die Practica in der Medicin allein den Doctoribus und Licentiatis Medicinæ, und nicht denen Magistris oder auch andern verstattet werden soll/ sie hätten denn von unserer Universitäten einer ꝛc. Quales Constitutiones in Visitationum Academiæ nostræ decretis non tantum, in specie de Anno 1616. & 1658. sed in statutis pariter Facultatis nostræ, reiteratas legimus, *statut.22. de Doctoribus inhabilibus ad Facultatem, praxin tamen hic exercentibus, & Statut. 23. de Circumforaneis & Empiricis*, nimirum ut Doctorum alibi promotorum nullus praxin hic exerceat, nisi prius de sua Promotione publica & legitima Decanum & Facultatem per exhibitionem authenticæ docuerit &c. Empiricorum vero nulli, nisi in quo Decanus & Consilium Facult. Med. peritiam deprehenderit & probaverit ejus, quod instituit seu pollicetur, medicinam facere, aut medicamenta vendere, vel ægrotos medendi causa adire, concedatur.

Et mirum profecto est, imo stuporem incutit, quod vitam & sanitatem ejusmodi Medicastris concredant homines sanæ mentis, sociis nempe novis, incognitis, imperitis, mulierculis quoque, quos clancularie tantum agere, & publico potius edicto ejiciendos ac expellendos norunt, præ Medicis notis, bonæ famæ & eruditis, sicque spem salutis incertam, imo mortem, ab iis pretio emant: cum neminem adeo stultum arbitrari liceat, quin, ubi alteri aliquid mandandum foret magni momenti, ejus rei peritum atque gnarum maxime sedulo perquirat. *Nullus est*, inquit, *Thurrianus qui suos agros villico, rusticarum rerum inexperto, nullus, qui ædificationem alienissimo ab Architectura, nullus, qui pecuniæ procurationem & dispensationem hujusmodi rei imperito commendet.* Sane, qui in desperatis morbis circumforaneos & agyrtas implorant, similes sunt naufragium passis, qui ex anchoræ amplexu salutem sibi pollicentur: cum ejusmodi hominum temeritas vagæ tantum empiriæ innitatur, quod carnifi-

Male agunt, qui ejusmodi hominibus valetudinem concredunt.

cum est, qui artem suam sola pariter experientia addiscunt. Id est, Medicastri omni destituuntur doctrina, quales cum *Eunucho* quærere liceret, *quomodo scire poteris, cum nemo te docuerit? Mira res est*, scribit *S. Hieronymus, Fullones, metallarios, fabros, lignorum cæsores, ipsa quoque vilia opificia exercentes, absque Doctore esse non possunt, nec experiri audent, quæ non noverunt: sola est medendi ars, quam sibi passim unusquisq; vendicat,&c.* Et quod in his similibusq; artibus mechanicis, etiam infimis atq; sordidis, exacte observari solet, ut, qui aliquam earum exercere cupiunt, omni prius studio examinentur & specimina ejus congrua edant: id in arte omnium nobilissima, cui corporum salus est commissa, negligitur. Dum adeo levis ac facilis censetur, ut nullum sub magistro requirat exercitium, aut tam vilis, ut, quæ vel minimis rebus impenditur, ei uni non impendatur, sedulitas; & per consequens infelicior hominum conditio videri possit, quod ipsorum vitæ minus, quam aliis extrinsecis & sæpius nullius momenti rebus, prospectum atque cautum sit.

Empirici sunt homines imperiti

Habentque proin, advertente *Freitagio*, etiam hoc cum carnifice potestatis commune Medicastri, homines videlicet accepta mercede occidere, atque ex homicidio, unde supplicium leges cunctis statuunt, præmia capere. Hoc saltem interest (monente *C. Agrippa*) quod Carnifex non, nisi ex judicum sententia, interimat facinorosos, isti vero rudes veteratores, sub prætextu & persona medici, præter omne judicium perimant etiam insontes. Ridendo verum dicit de illis *Phædrus Fabul. Æsop. lib. 1. fab. 14.* occasione Veteramentarii seu Sutoris imperitioris, qui, cum ex Opificio suo amplius vivere non poterit, Medicinam facere præsumebat.

& temerarii.

Malus cum sutor inopia deperditus
Medicinam ignoto facere cepisset loco,
Et venditaret falso antidotum nomine,
Verbosis sibi acquisivit famam strophis.
Hic cum jaceret morbo confectus gravi,
Rex urbis, ejus experiendi gratia,
Scyphum poposcit: fusa dein simulans aqua,
Antidoto miscere illius se toxicum,
Hoc bibere jussit ipsum, posito præmio.

Timore

Timore mortis ille tunc confessus est,
Non artis ullæ Medicum se prudentiæ,
Verum stupore vulgi, factum se nobilem.
Rex advocata concione hæc addidit:
Quantæ putatis esse dementiæ,
Qui capita vestra non dubitatis credere,
Cui calceandos nemo commiserit pedes.

Inficiari nemo poterit, temerarios ejusmodi non raro juvare fortunam, horumque remedia aliquando auxilium desideratum præstare: Ast nolo impræsentiarum fortunæ fallacis & casus recensere, regero tantum, unde tibi tu nunc promittere poteris Deam illam propitiam? fortuiti casus, in natura perinde ac arte subinde evenientia monstra, regulas medicas sicut non constituunt seu formant, ita nec turbant, seu infringunt, i. e. juxta Ausonium: Jactant fortunam.

Qui si emerserunt,
Evasere quidem fati ope, non Medici.

Seu, *ut Aristoteles 5. metaph. 2* loquitur: *Fabrum sanitatem fecisse, accidens est, quoniam non est aptus ad sanitatem faciendam faber, sed Medicus.* Numerentur & computentur funera quoque ac infirmi illi, qui aut nihil opis ab agyrtis ejusmodi perceperunt, aut in deterius etiam conjecti fuerunt: horum numerus reconvalescentium tabulas longe superabit, seu absorbebit, prout *cap. 2* prolixius *disserui.* Nonne periti ac genuini Medici quotidie infirmos sanant varii generis ac pathematis? quia tamen destituuntur gestorum suorum buccinatoribus, imo hos formidant, illorum miracula horum medelis dogmaticis prævalent. Gloriatur v. g. Empiricus de Electuario antifebrili, medetur etiam per hoc febribus, non vero ambitioni & avaritiæ propriæ; medentur alii Medici per Corticem Peruvianum, aliave appropriata febribus pariter, sine illo Electuario: quid paradoxi, quæso, suberit medicinæ illius præ horum remediis; nisi quod de illa lucri causa ille multum jactitet, reliqui suis modestius & sine strepitu utantur. Æstimantur non raro a vulgo pragmatici forenses meri, fundamentis juris destituti, & qui per experientiam tantum aliqualem, eamque superficiariam satis, cognitionem aliquam ejus sibi compararunt, quos quia, quæ Legibus pulchre constituta

 sunt,

ſunt, corrumpere & depravare, *Ciceronis* jamdum querela fuit, cauſidicos & rabulas degeneres atque JCtorum ſimias ajunt prudentiores: cur noſtris ſimiis vanam & levem ex plebis applauſu invidebimus gloriam?

Cauſæ empiricos foventes. Quærerem potius, quæ cauſa hujus calamitatis, niſi mox obviam foret *Pattin lettre 118. c'eſt la faute des juges, qui les* (agyrtas) *ſuffrent*, adeo quidem ut de Officiali quodam Regio eminentioris Ordinis & Nominis *lettre 149* ſcribat: *Il eſt mort de la main d'un Charletan, lui même, dont la charge eſtoit de chaſſer cette ſorte des gens &c. & Ah. Fritſch. medic. pecc. c. 1. In culpa autem ſunt Magiſtratus, qui vagam ac publico pernicioſam licentiam medicandi non coërcent, & ἀπαιδεύτους ac veræ artis protinus ignaros impoſtores e Republica expellunt.* Nemo ad praxin Juridicam ſeu forenſem hodie facile admittitur, niſi tentatus & examine comprobatus: cur graſſari patiamini in corpora veſtra & veſtrorum tot agyrtarum temerariam inſcitiam? *Cur ſutori*, ait *Freitagius Noct. med. c. 12. vel alii, qui ſartoriam non didicit, aut eam exercendi jus ſibi non comparavit, in civitate non licet eandem exercere? cur id & ſimilia tam ſtudioſe prohibentur, & interim cuilibet, etiam ſtupidiſſimo, artem Medicam exercere fas ſit, ex cujus uſurpatione ab ignaris tantum impendet periculi, & cujus recte exercendi & docendi privilegium Imperiali autoritate ſolis doctis & Doctoræ jus obtinentibus confertur?*

Suffulcit hanc Superiorum conniventiam & ut criſtas agyrtæ alacrius erigant, facit ſine dubio vulgi ruditas, *qui tales pro Medicis habet, qui non ſunt.* Niſi enim impoſtores ejuſmodi noſſent homines variæ, imo non raro ſpectatioris, conditionis ſe ſtupidiores & torpidioris judicii, qui ad ſolum myſterii ſeu ſecretioris remedii, quod jactant, auditum ſuam medelam poſcerent, temeritas eorum brevi & ſponte corrueret. Meminique magnæ ſimplicitatis ac ruditatis empiricum, cum aliquando penes Virum eruditum ac prudentem praxin ſuam deprædicaret, in ſpecie, quod demens aliquis medelæ ſuæ ſe ſubmiſerit, ab hoc reſponſum tuliſſe, niſi demens eſſet, qui medelam a te expectat, Medicum te nunquam voluiſſet. Verum Medicos ipſos quoque ejuſmodi ſuis ſimiis aliquando, aut conniven-do, aut hos advocando, imo ſuorum medelam committendo, in con-

ſilium

ſilium trahendo, cauſam dicere, res ſtuporis plena, & omnem fidem ac rationem ſuperat: Vera tamen eloquor, pharmacopolas v. g. opifices etiam, opiliones, ſecreta ſomniantes, a parvis æque, ac magnis Medicis Magnatibus ac ſubditis commendari. Quare? non aſſequor: forſan per eorum ignorantiam, aut, quod deterius ac toti arti turpe, per abblandiendi libidinem &c. Et ſic perditio noſtra eſt ex nobiſmetipſis.

Egi hactenus ſub terminis generalioribus contra Medicaſtros, inter quos Pharmacopolas, qui ægrorum medelam ſuſcipiunt, & ſive eosdem viſitando, ſive pharmaca, ſub quocunque (niſi ſummæ neceſſitatis) prætextu, porrigendo, ſingulares compoſitiones & ſecreta jactando, his paradoxas virtutes adſcribendo & per mundum circumforaneorum ſtylo exclamando, medicinam exercent, numerant Medici omnes, v. g. *Camerarius memorab. med. cent. 1. part. 52. Rod. a Caſtro Med. Pol. l. 2. c. 4. Primeroſ. de error. vulgi in medic. l. 1. c. 3. Freitag. Noct. med. cap. 20. S. Pauli de Offic. medic. pharmac. & chirurg. Boſſelius amalth. medic. polit. appar. 3. c. 17.* Succenſent equidem his valde, qui pſeudo-medicos eos ajunt, & facultatem faciendi medicinam eis dubiam reddunt, pharmacopœi: aſt illi non ſine legum publicarum autoritate & tutamine hoc faciunt, v. g. Imperatoris *Caroli V.* edicti de Anno 154●. *Ne quis apothecarius ægros viſitet, aut illis absque Medici conſenſu medicamen porrigat. Ordinationis Bavaricæ provinc. 3. tit. 11. artic. 3.* Es ſollen die Apothecker vor ſich ſelbſt und ohne Erlaubniß der Doctorn ſich nicht unterſtehen die Leute zu curiren / ſelbſt Recepte zu ordnen / und das Amt eines Doctoris zu gebrauchen. Cui parallelæ obſervantur, die Heßiſche Medicinal-Ordnung 1617. Leipziger Apothecker-Ordnung 1669. Riegauiſche Apothecker-Ordnung *ac Conſtitutiones medicinales Brandenburgicæ.*

Pharmacopœi medicinam facientes ſunt empirici.

Atque hæc quidem non ſine fundamento ſancita eſſe, rationes varii generis oſtendunt, omnes tamen in eo collimantes, ut, dum Medicus, notante *Sattlero diſſert. de jure & privil. Med. perſona a Republ. per inſignia Doctoralia approbata eſt*, nemo Pharmacopolarum ſe talem venditare valeat: Hinc licet dolus directo in hoc abſit, tamen per culpam & imperitiam in eum redundet, dum ſe immiſcet rei minime ad ſe pertinenti, *ff. de regul. jur. l. 137. §. eod.* ſcil. in difficultatibus

cultatibus hominum, ubi minime vagandum *L. illicitas 6. §. ſicut 7. de offic. præſid.* pharmacopolam, qui medicinam ullo ſuperius explicatorum modorum exercet, limites artis ſuæ ambitioſe ac frivole tranſilire, & negotium hoc, nunquam ſine culpa affectare, recte concluditur.

Pharmacopolarum ars eſt mechanica. Quippe primo Pharmacia equidem Medicinæ pars, non vero totum hujus, eſt; utpote quæ plura & majoris momenti involvit. Deinde Pharmacia, prout in tabernis pharmacopolarum addiſcitur & exercetur, ars mere mechanica eſt, ut ex *Carrario de med. & illius offic. part. 3* conſtat, ipſaque ſana ratio dictitat. Quatenus pharmacopola, quando ſeligit, præparat & componit medicamina, ſecundum præſcripta & formulas medicorum, finem ſuum ultimum aſſequitur; neque ſollicitus eſt, vel eſſe tenetur de medici fine, ſive medelam morborum, ſive ſanitatem, hunc dicas: terminatur ejus actio in ſelectu v. g. rhabarbari boni & integri a corrupto & caſſo, trituratione corallorum, parando decocto, extrahenda eſſentia, deſtillando ſpiritu, & miſcendo electuario, componenda potione, formando ſuppoſitorio &c. uſum & applicationem ad morbos Medico præſcribenti reliquit. Dum medicina ars obſervatur magis ſcientifica, & ſi non filiarum juxta *Voſſium de Philoſoph.* certe juxta *Tertullian. de anima*, ſororum, philoſophiæ naturalis facile princeps, ſeu phyſices operativæ partium præſtantiſſima, eſt: unde ſane plus peritiæ involvit ipſa pharmaceutica, prout ſc. hæc miniſtra, non pars, eſt Medicinæ. Et miror, modo allegatum *Voſſium*, poſtquam *cap. 8* dixerat, ſe inferius, *cap. nempe 10.* chirurgicam & pharmaceuticam artem traditurum, non ut partes medicinæ, ſed ut hujus miniſtras, nihilominus indigitato loco pharmaceuticen deſcribat, quod medicamentis vel intus asſumptis, vel foris admotis, medeatur: quod medicorum, non pharmacopœorum eſt, ut modo diſſerui. Paradoxa equidem hæc pharmaciæ in medicam & mechanicam diſtinctio videri poterat trivialibus inſtitutionum compilatoribus: quam nihilominus naturæ rei congruam deprehendent a præjudiciis alieni. Hinc certe aliud eſt, inſtrumenti cujusdam præparationem noſſe, aliud noſſe genuinum ejus uſum, ſeu hoc dextre adminiſtrare. Tertio haud ſequitur, gaudent bonis medicaminibus Pharmacopœi, E. commode

hæc

hæc applicare ſciunt: perinde ac non quilibet, qui equum generoſum tenet, equitem, multo minus equiſonem, ſe jactare valet; novaculam, modiolum, forcipum & forficum quam aptiſſima genera qui cudit, de tonſoris & Chirurgi peritia ideo gloriari nequit; gladium, haſtam qui conficit, gladiatorem ſi ſe venditaret, riſui omnium ſe exponeret; nec coriarius materiam calceis conficiendis præparans ſutoris opificium profitetur: præſcribere E. & formare medicamenta toto etiam cælo differunt. Et per conſequens, ſicut inter artes mere magisque mechanicas una obſervatur, quæ ſecurim, ſcalprum, terebram parat, alia, quæ lignis diſcindendis, lævigandis, perforandis hæc adaptat; alia, quæ clavos figit, alia, quæ aſſeres mediantibus his compingit; chartam facit chartarius, cui literas inſcribit typographus, hisque exprimit non ſui, ſed eruditioris animi, ſenſa: ita longe quoq; differunt, qui Clyſterem præſcribit, nunc emollientem ſeu laxantem, nunc conſolidantem & adſtringentem, & qui eundem parat atque applicat Seplaſiarius, cur ſeu quem in finem injiciendus, neſcius, niſi ſutor ultra crepidam & Apothecarius, per commune adagium, extra pyxidem ſapere velit.

Sunt artis medicæ imperiti.

Quibus quarto accedit, quod præſcripta a Medico mutare, & in his unum alteri ſubſtituere, ab omnibus Legibus publicis Pharmacopœis interdicatur, quod hoc ultra ſphæram & peritiam eorum ſit: Quibus igitur in remedio aliquid mutare integrum haud eſt, quomodo Medico, Naturæ miniſtro, parem ſe gerere poterit faſtu & avaritia turgeſcens ejus, non naturæ, miniſter; cum nefas ſit, admonente *Boſſelio l. a. cap. 17. Miniſtrum agere Medici actiones.* Nimirum ſicuti Pharmaceutica ars Miniſtra eſt Medicinæ, ſic Medici miniſter ſeu amanuenſis eſt Pharmacopæus, ſimili modo, ac *Galenus 2. de ſanit. tuenda cap. 17.* Pædotribam Gymnaſtæ & Coquum Medici miniſtrum pronunciat. Quinto, quod potiſſimum ignari ſint artis medicæ Pharmacopœi, perinde ac medicaſtri omnes; quod huic addiſcendæ nunquam vacarint, nec ejus doctrinam ulli unquam legitime comprobandam dederint: i. e. artis fundamentis neceſſariis deſtituti in Rempublicam pro veris Medicis ſe ingerunt, affectando ſeu exercendo hoc, in quo imperitiam ſuam aliis periculoſam futuram in conſcientiæ foro convincuntur. Qualis quidem auſus ſexto

Miniſtri ſunt medicorum,

Ignari artis medicæ.

in temerariis ejusmodi majorem reprehensionem meretur, quod vigore omnium Constitutionum publicarum non admittantur ad sui muneris & Artis Pharmaceuticæ exercitium, nisi suam in hac peritiam Medicis ac Pharmacopœis peritioribus comprobarint & testimoniis avthenticis docuerint, jubentibus hoc *Constit. Medicinal. Hassiac. c. 10. & Ludovic.* von Hornigk, *Pol. Med. tit. 6.* nisique magistratui juramento fidem promiserint: præsumant nihilominus medicinam facere, cujus fundamentorum specimen nullum unquam dederunt, testimonia publica exhibere nequeunt, nec juramento Medicinæ se addixerunt; quæ cuncta tamen præstare tenetur & præstat omnis Medicus genuinus. Inepta temeritas! *Addo ego*, ait *S. Pauli de Officio Medic. Pharmac. & Chirurg. decorum esse, unumquemque manere in suo ordine, apud Lucianum alicubi legi, Platonem etiam velle, unumquemque sua in Republica agere debere. Sic Medici est, dignoscere morbum, imperare commodam diætam, demum medicamenta præscribere,* v.g. Clysterem, *quod pharmacopœi non est: Sed cujus est, eum miscere, ut fiat clyster, mox eundem paratum, exquisito oculorum sensu, vesicæ bubulæ inditum, explorare illius attemperatum calorem, post dein eundem l. a. intrudere, congruenter decenterque, minime vero illius explorare pulsum, urinam inspicere; cujus neque est apud profanum vulgus de morbi causis disserere, multo minus ægris mederi. Sic Pharmacopœi non est præscribere Medicamenta, cujus neque est Mercurium sublimatum, Arsenicum, Euphorbium poscentibus ignotis emptoribus divendere, &c.*

Chirurgi internis morbis non medeantur.

Præ Pharmacopœo plus scientiæ Medicæ quamvis sine dubio teneat, aut tenere debeat, Chirurgus, si nomen suum operi respondere ambiat, huic nihilominus pariter non tantum a Medicis Patavinis, si forsan ab his Licentiam petierit, ut negotio intrinsecus medendi imperito, in Privilegio, Pharmaca per os ægris dare & Physici munus unquam obire interdicitur, imo ad hæc sancte custodienda ille juramento obligatur: sed in nostratium quoque Chirurgorum Examinibus, & dum Magistri suæ artis creantur, ne, nisi in casibus necessitatis, per interna remedia affectibus internis magis mederi audeant, prohibetur. An hujus sui officii & jusjurandi semper memores existant, disquirere nolo, cum penes nos & hactenus ad minimum satis modestos se gerant nostrorum plerique: quippe secus qui agunt, per-

sonatos

ſonatos Medicos ſeu medicaſtros pronunciant jura, juramentum præſtitum ſeu conſcientia propria & ſana omnium Prudentum ratio.

Tria ſaltem aſſequi nequeo, nimirum primo, quomodo & cur olim factum, ut iisdem Chirurgis, qui omni jure ab affectuum p. n. per medicamenta interna medela removentur, cura nihilominus binorum graviorum morborum, Scorbuti nimirum & Luis gallicæ, ita concedatur, ut de his in Examinibus publicis, vi ſuorum ſtatutorum, etiam reſpondere teneantur? Unde evenit, ut eorum nonnulli ad tantam protervitatem elati fuerint, ut nominatos affectus ſoli curandos non modo ſuſcipiant, ſed, quaſi ad Medicos minime ſpectarent, temerarie propugnent. Alterum, quod in Chirurgis vituperandum, & arrogantiæ, levitatis ac præcipitantiæ, effectus eſt, ideo medicaſtris pariter adſcribendis, dum aliquando in affectibus, quorum medela ad ſe ſpectat, ægros non tam ad Medicum ablegant, ut ab hoc, quid agendum, petant, quam ut utrique horum quaſi præſcribant, indicationes forment, remedia inveniant, nimirum purgandum eſſe, ſudoriferis opus &c. ut juſſa eorum potius exequatur Medicus. Tertium, quo muneri atque autoritati Medicorum detrahunt Chirurgi, non horum, ſed Legislatorum potius quorundam, culpa fit, qui horum in deponendo ſuper Vulnerum Lethalitate ſimilibusque fidem ac peritiam Medicorum peritiæ parem, nedum hac majorem, voluerunt: dum Chirurgorum vel Tonſorum judicio aut tantum ac præ Medicorum, aut horum depoſitione vel plane non, vel, niſi concurrentibus & conſentientibus Chirurgis, ſtandum eſſe, juſſerunt; quamvis nonnullos JCtorum ab hac ſententia receſſiſſe, in propatulo ſit. Quia tamen de hac re in parte ſecunda prolixius agam, illius paradoxi ulteriorem evolutionem impræſentiarum detrecto, hoc tantum ſubnectens: Tunc temporis & cum leges hæ conderentur, aut Medicos in re Chirurgica fuiſſe rudiores juſto, cujus tamen contrarium ex horum commentariis apparet; aut quid Medicina, quid Chirurgia, ignoraſſe Legislatores, & ad hanc usque diem ignorare eorum interpretes, quod officio Medicorum præter omnem rationem derogent, inſciorum vero & tantum non invitorum Chirurgorum humeris onus impar imponant.

Male ipſis conceditur ſcorbuti & luis veneræ medela.

Chirurgi temere aliquando præſcribunt medicis.

Ad deponendum de vulnerum lethalitate minus apti.

Atque hæc de Medicaſtris diſſerere argumentum dicendi præ-

Etiam inter Doctores medicos empirici reperiuntur.

ſens juſſit, ubi de Medicorum munere disquirendum mihi erat; modo inter hos non ſimilia illis reperirentur monſtra & rerum medicarum quam maxime rudes homunciones; poſtquam ipſummet *Galenum* duplex medicorum genus notaſſe legimus, unum illorum, qui mere empirici ſunt, alterum eorum, qui levi ac brevi tantum inſtitutione academica tincti, famam tamen multæ ſcientiæ anhelant. Quam autoritatem majorem quo ſibi concilient, exigua eruditione ac pretio multi eorum honores ſeu gradus academicos redimunt, quamvis hinc minus doctiores redeant: Ut penes ſagaciores & cordatos Viros integrum manſerit inter Doctorem Medicum ac Medicum eruditum diſcrimen; quod tamen ſine injuria ſit dictum. Pro me loquentur & injuriarum actionem declinabunt Medici duo, magnæ autoritatis & fidei, *Bruno* nempe *Seidelius de Morbis incurabil.* ac *Primeroſius de errorib. vulg. in Med.* uterque cauſam hujus ignorantiæ cordate explicans. *Prior. p. 69.* poſtquam de Medicis imperitis egerat, his verbis: *Hujus mali cauſa & culpa non poſtrema in Academiis hæret, quæ titulos & dignitates tribuunt interdum ineptiſſimis &c. Poſterior* quia peculiari & integro *cap. 2. de Doctoribus Medicis*, adeoque prolixius, eam recenſuit, in chartam de charta hanc transſcribere nolo. Imo ſi hac de re in jus raperer, Patrocinium ſpondet & cauſam geret *JCtus Joh. Chriſtoph. Walther. de ſtatu, juribus & privileg. Doctor. cap. 12. §. 73.* ubi medicos quosdam gradus ſeu titulos ex largitione emere tradit, perinde ac cap. 11. §. 63. penes JCtos quoque aliquando fieri docuerat. Favorem demum Judicis in hac lite mihi pollicetur juſtitia cauſæ, & ejuſmodi idiotarum notoria frequentia.

CAPUT IV.

De
Decoro & moribus Medici clinici.

POſtquam de doctrina ſeu peritia Medico neceſſaria, i. e. quæ callere hunc fas ſit & qua ratione artis fundamenta ſibi comparare debeat, ſuperius dixi, tempeſtivum nunc erit, prudentiam ſeu decorum in Medicina facienda obſervandum explicare. Atq; hoc non

non illud tantum, quo ab infirmo & adstantibus confidente gratoque animo excipiatur, seu *penes vulgus opinionem captet*, hic, quod etiam medicastrorum est; dum juxta *Hipp. Leg. Vulgus per ruditatem suam tales pro Medicis habet, qui non sunt*, seu, ut idem de *vict. acut. t.3.* ait, *Idiotæ non valde cognoscunt eos, qui in his aliis præstant, aliarumque curationum magis aut laudatores, aut vituperatores, existunt &c.* sed, quod potissimum forsan, quodque idem *Hippocrates 6.epid.s.2. œconomiam seu administrationem circa ægrotantes* ait, *& per quod, explicante Galeno comm. a. l. medicinalibus, quæ didicit, præceptis, utatur*; ut si non plebecula, rerum medicarum ignara, peritiores tamen atque prudentiores, Medicum dextre ac perite egisse, pronunciare habeant. Decorum medici quod?

Contigit, ut *cap. 2* dictum, præ cæteris artibus, liberalibus æque ac opificiariis magis, hoc Medicinæ perniciosum &, qui eam exercent, calamitosum, fatum, ut cujusvis ac minus competentis judicis sententiæ se suaque facta submittere adigantur, & rudiores plus, quam sapientiores, licentiam, nescio, qua temeritate seu libidine, de his judicium ferendi sibi præsumant, coram palamve hoc fiat: cum alias nihilominus, nec de crepidæ seu calcei fabrica præter sutorem ullus sententiam dicere audeat, & hoc immunitatis atque autoritatis etiam vilissima opificia gaudeant, *Peritis in arte est credendum.* Ast, bone Deus! quam molestam ridiculamve nos nostraque dicta ac gesta quotidie popellæ imperitioris, garrularum quoque atque ineptarum fæminarum, non experiuntur præcipitantiam? quarum censura impertinens & loquacitas inconsulta Medico plus sæpe, ac ipsemet æger, tametsi aliquando satis morosus, & morbus gravis atque pertinax valde, laboris ac tædii creat, per quam non tantum eum bene vel male cum hoc illove ægrotante egisse, decidere, sed omnem insimul ejus peritiam & eruditionem censere, audent. Ut plus sæpe ille sollicitus esse teneatur, non qua ratione infirmo prosit, quam quomodo aliis placeat? non quomodo illum sanet, sed ut se ab ejusmodi imperitorum ac imperitarum calumniis atque cavillationibus virulentis præservet easque declinet. Medici judicio vulgi exponuntur.

Quia tamen clandestinum satis utplurimum hoc medicorum forum, seu intra privatos tantum parietes exercentur ejusmodi judicia; utut a toris puerperarum similibusque angulis per totam in-

Hinc placere studeat.

terdum civitatem decreta hæc insulsa publicentur: non habet medicus peritus ac cordatus, cur ab iis animum & medicandi rationem sibi turbari patiatur; quamvis, quantum quidem fieri per rectam rationem potest, etiam ut quibusvis, etiam mulierculis, placere studeat, suasor essem, cum ad procurandam & despondendam medico ægrorum confidentiam has quam idoneas pronubas esse, experientia loquatur; modo intra assidentium seu adstantium & ægro ministrantium terminos se continerent, quibus quia locum juxta Medicum, non medici munus, *Hippocr. 1. aph. 1* concessit, non consultricum & directricum personam in se suscipiant.

Confidentiæ in medicum vis.

Quantum ægri in Medicum fiducia præstet & quanti momenti sit, præter *Hippocr. de Medico t. 1. Præcept. t. 4.* ubi *Medicum fide magis, quam duritie, mederi*, ait; paulo post vero, *sc. t. 5.* pergit, *si fuerit erga homines amor, adest etiam erga artem. Quidam enim ægrotantes, ubi perceperunt, affectionem circa se non esse in tuto,* (i. e. morbum periculosum) *per medici probitatem ac mansuetudinem gloriantur, sanitati restitutos se esse.* Quod etiam *6. Epidem. 4* innuit, ubi, quantum & quomodo gratificando ægris proficiat sibi ac his Medicus, explicat, horumque commodorum quædam recenset, prolixius *Galenus* in comment. explicuit, & *Avicennæ* effatum, *fidem ac spem erga Medicum & Medicinam sæpe plus efficere, quam ipsam cum Medico medicinam*, ac praxis quotidiana adstruit: id est, diversa partim in Medicum, partim in ipsummet infirmum, hinc redundant emolumenta.

Confidentia ægros reddit obsequiosos.

Siquidem si hic firmius sibi persuadeat, illum ad morbum profligandum affectumque leniendum, & salutem accelerandam habilem seu idoneum existere, adeoque singularem sibi utilitatem ex consiliis & medicatione ejus promittat: morigerum seu obsequiosum magis illi se præstat & hujus jussa sine contentione vel metu capessit. Vel, ut *Galen. in 6. epid. 4* rem explicat: *Ægrotantes medicis, quos libenter adspiciunt* (sibi gratis) *magis obtemperant; at illis, quos non libenter vident homines* (i. e. odiosos sibique infestos) *etsi utilia consulant, obedire tamen recusant.* Porro eadem ægrotantis confidentia etiam hunc fructum parit, quod amor, lætitia ac spes, in ea coincidentes, spiritus languentes excitent, sanguinem commoveant, hinc coctionem cruditatum morbificarum juvent, & robur naturæ in depellen-

Confert ad sanitatem maturandam.

dis

dis affectibus præternaturalibus, ad sensum fere, augeant: dum contrarium ex diffidentia, cujus individui comites tristitia, metus atque odium sunt, timendum videtur.

Quod quidem eo minus mirari vel in dubium vocare possumus, quo frequentius observamus, ingentem animi affectibus potentiam in valetudine nostra, & functionibus corporis varie immutandis subesse. Quis, quæso, non in semetipso unquam annotavit, quantum appetitus v. g. ventriculi integri fervidior a nuncio aut objecto minus grato ac tristi afficiatur & in momento quasi prosternatur, redux seu reviviscens paulo post, discusso animi pathemate illo & composita ad hilaritatem seu voluptatem magis mente? ut nihil dicam de ejusdem stomachi digestione, quam citius & felicius absolvunt, qui animi tranquillioris ac lætioris sunt, præ illis, qui terrore ac mœrore atteruntur. Et eo ipso, dum animi motus diversi non minus graviores morbos aliquando solvunt, ac eosdem patrant, v. g. dum *Valeriola 2. obs. 4* iram paralytico motum, *Bartholinus Actor. Hafn. vol. 1. c. 81.* muto loquelam, restituisse, *Hildanus 1. obs. 79.* arthriticum sanasse, perhibent; terrorem vehementiorem arthritidis ejusdem & quartanæ aliarumque febrium paroxysmos, profligare, quotidie observamus; contra apoplexiam ab ira frequentissimam experientia testatur, it. a terrore *Frid. Lossius 1. obs. 14* refert, iram puerperis noxiam valde, *Tulpius 2. obs. 18. & 20* fœtui in utero epilepsiam induxisse, *Hildan. 3. obs. 8.* cuidam artuum contracturas concitasse, *idem epist. 44.* ac subitaneam tristitiam mortem excepisse, *Bartholinus 2. epist. 85* perhibent: nonne affectus pariter hos illosve & animæ sensitivæ voluptatis ac doloris statum, in quantum hic a medici amore odiove, seu confidentia ac diffidentia, dependet, valetudinem vel in melius vel pejus mutare, hinc remediorum applicationem diversimode moderare posse, nobis persuadebimus? Nimirum *cum*, monente *Camerario cent. 2. partic. 12. Confidentia, tanquam agens, cum salute perducenda in subjecto licet partiali, conveniat,* ad tria quoque instrumenta medica (in specie diætetica) *per regimen & animæ accidentia referri possit, jure optimo confidentiam producere posse ægri salutem, affirmatur.* Quatenus fiducia vias ad interiora animi aperit, metus seu diffidentia claudit: illa facit, ut vel promptius sese

Animi affectuum evidens vis in corpus.

Confidentia quid agat? in valetudinem,

exerat

exerat vis medicamenti & interiora penetret, ac naturam ad alacrius resistendum firmat: hæc illorum impetum cohibet, viresque enormius laxat.

Possem provocare ad praxin quotidianam, uberrime evincentem, remedia etiam saluberrima, a medico minus grato & infesto exhibita invitoque ægro assumpta, raro ex voto operari; contra minus appropriata saluti esse sæpius jubere in medicum confidentiam: quæ aliquando etiam eousque se exerit, ut minus prosperos illorum successus, imo circa horum præscriptionem atque applicationem a Medico perpetratos errores, singulari moderamine adeo occultet, ut ex rudi homuncione Podalirium aut Machaonem peritissimum creet, creatumque renunciet ac proclamet; dum aliorum medelam, quam perite etiam factam, si forsan huic eventus minus respondeat, cavillant ac vituperant diffidentiores, ita etiam, ut, qui Medici opera evadunt, fati seu Dei, non Medici ope evasisse dicantur. Pariter qui Medicum favore suo comitatur, hactenus infirmus, se a magno & difficili morbo sedula illius opera fuisse liberatum sibi aliisque persuadet: qui illum flocci pendet aut odio prosequitur, a leviore morbo, naturæ potissimum virtute se reconvaluisse fingit & ait, Medicique molestias & curas negligit. Nisi, ut innui, commune hoc fatum Medici genuini cum agyrtis, aut hi non raro propitium magis, experirentur; exemplis autem negotium hoc declarare minus consultum videretur, utut hoc, forsan non sine aliorum indignatione, in se susceperit *Wigandus*, ille de *Philiatr. germ. itinerib.* Scriptor, *Dissert. 1.*

in medicum.

Neque latere possunt dispares & tantum non inepti illi confidentiæ ac diffidentiæ, seu meræ opinionis, fructus ullum; ita ut quemadmodum de his crebro conquerendi, sic de illis sibi applaudendi, causam habeant Medici, rideat etiam aliquando cordatus illam hominum ineptam arrogantiam & præcipitantiam, (nisi sibimet stolide aduletur) qua in acceptis ipsi referunt salutem suam, cui tamen ne minimum hujus debent. Dolentes vero erigit *Hippocrates* sui ævi fato, *de arte* & in *Epistola ad Democrit.* his verbis: *Artis Medicæ recte facta, o Democrite, plerique ex vulgo hominum non omnino laudant, verum Diis sæpe attribuunt; si vero natura reluctata perdiderit eum, qui curatur, Medicos reprehendunt, Numen prætereuntes.*

Fidem

Fidem tamen veram ut ſibi licite & prudenter comparet, ſimulque omnia, quæ ſui muneris, rite peragat Medicus, cautionibus opus habet variis, commodioris doctrinæ gratia, ſecundum officii, quod gerit, diſparitatem recenſendis ac declarandis.

Ad fidem comparandam prudentia opus.

Sc. haud facio cum illis, qui hoc in eo tantum conſiſtere putant, ut valetudinis humanæ curam gerat, hinc medicinam per artem ſanitatem conſervandi ac reſtituendi definiunt, adeoque arctioribus juſto limitibus circumſcribunt: cum eundem Medicum reipublicæ quoque immediate magis litare, ejusque ſphæram & Artis ambitum latius ſe extendere, vel ex hoc palam fiat, quod in ſententiis dicendis & ſuum cuiq; tribuendo leges publicæ harumque Adminiſtratores ad Medicorum judicia hinc inde provocare, hi vero de quæſitis illorum deponere, per ipſas leges teneantur. Adeo ut non incongrue forſan, juxta duplicem hunc ſcopum, Medicina in clinicam ſeu practicam communiter dictam, & forenſem dividatur: hinc quædam præcepta, medici munus ſpectantia, huic circa ægros verſanti, quædam in foro provocato ſeu in hoc deponenti, obſervanda veniant; de quorum poſterioribus in *parte ſecunda* agam, de prioribus præſentis erit diſſerere.

Officium medici duplex.

Ubi tamen mox, ratione priorum imprimis cavere volo, me non ejuſmodi cautelas recenſitum, multo minus commendatum, iri, quæ fraudulentiam potius, quam prudentiam, ſapiunt, & popularis tantum auræ aucupio inhiant, quales inter cautelas medicas ab *Arnaldo de Villa Nova* relatas, legimus, impoſturas vocat *Langius 3. epiſt. 6.* ac quibus nugas ſuas colorare, & imperitiam celare annituntur Pſeudo-Medici, cujus genii videtur ille *Guenaut*, Pariſienſis, de quo *Patin lettre 130* perhibet, illum frequentius dixiſſe, non poſſe Medicum imperialem ſibi ab ægro conquirere, niſi hic fallatur. Tales ſiquidem artes ſeu tricas famam & argentum ſibi comparandi deteſtantur viri honeſti ac ingenui: utut crebrioris forſan uſus ſint, ac nonnullis feliciter ſatis cedant.

Damnanda medicorum fraudulenta prudentia.

Primo ſiquidem execrari decet illam nonnullorum imprudentiam, aut, mavis, animi malignitatem, per quam præ aliis emergere hosque ſubigere ſeu ſupplantare illi moliuntur: philavtia nimirum, ambitione vanaque gloria inflati eos parvi faciunt, irrident, conviciis inceſſunt,

Qui alios contemnunt & cavillant.

incessunt, cavillant, ab eruditorum candore abhorrent, sola sua ipsis arrident ac aliena semper despiciunt. Quam quidem suam amarulentiam modo coram & palam, modo clam & a tergo, spirant, utrumque infinitis artificiis, imo aliquando sub blanditiarum & collaudationum singulari specie, occultant: laudant alterius v. g. eruditionem, dolent ejus in praxi infelicitatem, studiis nimis attentum ajunt, qui praxin minus curet, laudant scientiam ejus chymicam, quo abusum remediorum chymicorum commodius in eodem culpent. Aliorum frons & lingua adeo proterva est, ut dicta & facta alterius aperte, neque tamen hoc coram, taxent, quasi v. g. intempestivum propinarit purgans, minus opportune administrarit aut neglexerit sanguinis missionem &c. quod quidem majore audacia agunt, si muliercularum vel aliorum imperitorum præjudicia malevola sibi favere observent, aut ab his eorum censura petatur. Seniores juvenes imperitiæ, hi illos stuporis & novorum inventorum ac observatorum ignorantiæ, accusant: indocti eruditos ex capite novitatum suspectos reddere annituntur, es seynd neue Dinge / lassen sich wohl hören / aber in Praxi gehets viel anders.

Colludunt cum pharmacopœis.

Quorsum etiam refero Medici & Pharmacopœi collusiones & quæstus reciproci atque sordidi causa sancita, per Leges vero publicas ac Juramentum Promotionis illi & huic prohibita, pacta: per quæ ille hujus pharmacopolium præ cæteris hujusque medicamenta ac in iis comparandis & parandis sedulitatem præ aliorum opera extollit, medicamenta seu Recepta majoris pretii, præter necessitatem, præscribit ac compositiones sumptuosiores adornat; contra hic Domini Doctoris praxin ad invidiam usque felicem inter Aquæ vitæ potores pronunciat, peritiam illius deprædicat, exempla ab eo sanatorum enumerat, quasi solus hic canonista de Medicorum civitatis dexteritate atque eruditione ferre possit ac debeat sententiam. Hoc est, der Medicus und Apothecker vertragen sich wohl.

Conspirant plures.

Quemadmodum pariter hujus loci, i. e. æque sordida, videtur Medicina socialis, per quam bini pluresve Medici de communi praxi paciscuntur, ita ut præter semet alios, ubi casus postulat, sibi vel substituendos, vel adjungendos, nesciant. Quorum utrumque quia aut in ægrotantium damnum, aut cæterorum Medicorum præjudicium

cium ac detrimentum, plus minus directe, vergit, decorum, ab Hippocrate singulis commendatum, lædere videtur.

Cui *deinde* multum quoque derogat, Mulierculis, Obstetricibus similibusque ægrotantium parastatis nimis abblandiri, his tantum non solis suam fortunam committere easque Hygæam adorare, i. e. per harum commendationes ac, si non fallor, patrocinia praxin quærere, seque ægris obtrudere. Technæ, quibus favorem hunc sexus sequioris nonnulli Medici sibi comparare student, infiniti sunt generis, adeoque paucos forsan harum recensere mihi integrum erit. Nimirum iisdem, præprimis quæ autoritatis conspectioris Matronæ, aut rerum Medicarum aliquam peritiam sibi persuadent, in dictis & factis, etiam absurdioribus, non facile contradicendo, earumque consilia & judicia cum submissione approbando, imo cum his interdum consultando: donec hanc de illis pronuncient sententiam, es ist doch ja ein bescheidener Mensch/ hat N. N. eben an dergleichen Kranckheit glücklich curiret/ sit ut sit; secus se exhibenti ita maledicant, der Doctor lässet sich nicht einreden / dünckt sich alleine klug 2c. Inferiores vero subsellii fæminarum, v. g. obstetricum, harum amanuensium & aliarum hujus generis anicularum gratiam muneribus sibi conciliare student, eas cibando, potando, phiolam Elixir proprietatis, Matthioli aut simplicioris mixturæ aquam vitæ subministrando, illis gratis medendo, aurum demum & argentum porrigendo. Verum, utut hodie eo, proh dolor! devenerint res nostræ, ut per has agantur, & ab earum favore ac censura multorum praxis ejusque incrementa dependeant: quia nihilominus rudiori vulgo ejusmodi promachæ accensentur, *quod*, observante *Hippocrate*, *illos* etiam *pro Medicis habent, qui non sunt*, decretis harum meris confidere difficile atque absonum est.

Favorem quærunt mulierculaum.

Argutiis ejusmodi practicis communiter accensent morem nonnullis solennem, quo nimirum non vocati medici ægris se obtrudunt, ædes eorum irrumpunt, pharmaca apportant & haud consulti remedia suadent, imo sanis morbum persuadent; aliquando sub singularis affectus, quo illos complectuntur, contestatione similive stropha: ast, quia crassa nimis & rustica satis hæc impudentia & supplantandi ratio, nec argutiis dolosis accensere meretur.

Ægris se obtrudunt.

Morbum levem graviorem ajunt.

Potius *tertio* his adſcriberem, ſi a Medico morbus gravior ac periculoſior fingatur, ac revera eſt, penes adſtantes imprimis: & quidem eum in finem, ut, ſi æger moriatur, erroris ſuſpicio ab ſe declinetur; ſin reconvaleſcat, ſoſtrum augeat ille plusque decantet Medici laudes, ſi ipſi quoque reconvaleſcenti ſymptomatum perpeſſorum gravitas prolixius ante oculos ab hoc ponatur & cicatrix pathetice ſatis refricetur. *Hiſtrionis* quippe *eſt*, ait *Celſus 5. cap. 26. parvam rem attollere, quo plus præſtitiſſe videatur:* id eſt, ex tuſſiente facere phthiſicum, febrem tertianam ſimplicem dicere ardentem, ſcorbuticam petechialem &c. Sicut enim nec mors ægri medico ſemper in opprobrium converti debet, ſic nec ſanitas ſuperveniens laudem ubique fert eidem, ubi ſc. pronunciata morte æger nihilominus reconvaleſcit, vel ſi diuturnum morbum aſſeverarit, qui brevi terminetur.

Uroſcopiam profitentur.

Denique his pravis in praxi medica emergendi modis ſeu impoſturis merito annumerantur fraudes Uroſcoporum, quibus etiam talia ex urinæ contemplatione judicare ſibi præſumunt, qualia vir prudens ac honeſtus negligit atque detrectat, quas *Arnoldus de Villa Nova* nihilominus inter cautelas medicorum commendat, reticendas potius, quam recenſendas. Quæ enim hac immanior impudentia? quisque callidior vel inſanior Uromentiæ abuſus? Dum ſycophantæ & aleatores ejuſmodi, ſtrophis ac impoſturis his utentes, ſi diis placet, ſexum, ætatem, imprægnationem, membrum laborans, ubi habitet æger, an ex plauſtro, an equo, deciderit ſimiliaque præterita & futura divinant, ſeu hariolantur, ſicque utut in re medica plane rudes atque ignari, ſanitatem magnifice promittunt, incurabilium etiam affectuum, ſub capitis ſponſione, hinc plebem ſimplicem in magnam ſui admirationem rapiunt ac fidem peritiorum medicorum ſubleſtam reddunt.

Medicus prudens ſit.

Has ſimilesve technas nulli Medicinam facienti commendo, cautum nihilominus & ſagacem in artis ſuæ cultu ut ſe gerat, negotium ejus arduum poſtulat, ſi nimirum bonam exiſtimationem ſibi conciliare ac partam cuſtodire malit. Poſtquam nimirum vix ulli artificum majore circumſpectione, quam Medico, opus eſt, qui in functionis ſuæ adminiſtratione tot morborum monſtra, ſymptomatum virulentorum Lernam ampliſſimam, infirmorum adeo diverſas

complexio-

complexiones ac idiosyncrasias, conditiones, mores adstantium æque ac absentium malevolorum, (frequentius ipsorummet Medicorum) cavillationes & censuras experitur, quibus singulis debellandis ac superandis vix semper par existere videtur.

Illam Medici gubernationem sive cum *Hippocrate* decorum & œconomiam, sive politiam & prudentiam, dicamus, vel eo ipso tamen, dum huic semper relatio ad ægrum subest, supervacaneam censeo eam partem prudentiæ, quam Eremiticam seu solitariam vocat *Roder. a Castro*, ac per quam virum bonum ille se præstat, prolixe explicare ejusque requisita recensere, ut egerunt præter scriptorem allegatum *Freitagius, Zacutus Lusit. Botallus, Septalius,* imo ipse *Hippocrates;* utpote quod Ethicorum est: sed Medicam potius, seu qua ratione se gerere debeat ille cum infirmis, assistentibus, Medicis sibi associatis & circa quaslibet a moderamine ejus dependentes res, tantum advertam, ac numeros illos recensebo, quos implere tenetur, qui Boni Medici nomen ambit; qualium nonnulli spectant habitum externum, alii mores, alii denique ipsam Medendi rationem. **Momenta hujus prudentiæ.**

Et primo quidem *Hippocr. de Medic. t. 1.* valetudinis propriæ curam ipsi commendat, id est, *ut videat, quo bono colore & bona ac carnosa corporis habitudine præditus sit*, eamque hunc ægrotantibus non leviter commendare ait, *existimantibus eos, qui non bene dispositum corpus habent, neque aliis prospicere posse.* Adhæret ipsi *Galenus 5. de sanit. tuend. 1.* dum nonnullos, qui de sanitate conservanda scribunt ac disserunt, *nec se ipsos quidem defendere a morbis perpetuo potuisse, ut a Cavillatoribus*, inter alia, *ipsis objiciatur:* ἄλλων ἰατρὸς, αὐτὸς ἕλκεσι βρυῶν: quemadmodum, ut cæteros mittam, *Jerem. Thrivierium, Lovaniensem*, dixisse legimus, nihil infelicius esse ægrotante Medico, propterea, quod omnibus in promptu sit tritum illud: *Medice cura teipsum*, perinde ac *Sulpitius* ad Ciceronem rescribens, *malos medicos*, ait, *qui in alienis morbis profitentur, se tenere medicinæ scientiam, ipsi se curare non possunt.* Quamvis secus sentire videatur *Plato 3. de republ.* Medicum sibi eligens, qui ab ineunte ætate præter discendæ artis studium *inter multos ægrotantes conversetur, & ipse omni morborum genere laborarit, naturaque imbecilla esset: neque enim*, addit, *corpore curat, sed animo.* Sicuti pariter unum atque alterum valetudina- **Medicus bona valetudine gaudeat.**

rium memini, qui Medicos ſibi exoptabant, paribus cum ipſismet affectibus chronicis preſſos, v. g. calculoſus calculoſum: quaſi nimirum hi morborum ac ſymptomatum rationem exactius dignoſcant, infirmis magis condoleant, languentibus ſedulo ac promptius ſuccurrant, ac de remediis & eventu, in ſemetipſis expertis, certiores illa præſcribant atque exhibeant, ægrorum animos obfirment.

Abſurde nonnulli medicos valetudinarios deſiderant.

Qualem nihilominus prærogativam ſeu peritiæ gloriam nemo ſanæ mentis ac corporis Medicus deſiderabit, hujusque dura nimis foret conditio, ſi ex propria demum & inhærente infirmitate alienam metiri, & per experientiam adeo moleſtam ac periculoſam peritiam & famam ſibi formare & comparare deberet. Neque quam experientiam inteſtinam *Plato* âdvertit, adeo neceſſaria eſt, cum ex aliorum ægritudinibus [ac aſſiduo medendi uſu eandem abunde aſſequi poſſit: nec tandem, ut per individualem demum ſui calamitatem hujusque reminiſcentiam aliis promptius proſpiciat, ſtimuletur, quem pietas & charitas Chriſtiana movet, aut movere decet. Et ſtat penes plerosque ſine dubio infirmos ſententia, illum, qui ſibimet mederi nequit, nec alios, eodem vel quovis malo decumbentes ſanare poſſe: *Curet primo ſe, & tunc me illi dabo:* ne tangam, ad ſtudiorum & praxeos labores ſuſtinendos firmam ſatis requiri valetudinem. Hallucinatum proin in hoc ſelectu dicerem *Platonem*, utut *Rodericus a Caſtro Med. polit. 2. cap. 15* eum defendere ſatagat, quaſi effato ſuo non tam ad doctrinam ac decorum, quam ad experientiam & commiſerationem, Medici reſpexerit: dum idem *Plato* adjicit, *neque enim corpore curat, ſed animo.*

Non parum proin ad Medici exiſtimationem comparandam & conſervandam faciet, ut hic propriæ valetudinis ante omnia curam gerat: vel ne ſui, hinc aliorum quoque, negligens, vel artis, quam profitetur, imperitus putetur, v. g. ſi, juxta *Galenum*, ſcabie, unguium pilorumve capitis affectu, morbo articulari, laboret. Aut, ſi quando periodicis morbis tentetur, monente *Septalio animadverſ. & caut. med. 1. §. 3.* cur hos evitare nequeat, oſtendat, ſimulque quali diæta & qualibus remediis eos ſuperet, declaret. Neque dedecori aut contemptui ipſi erunt ex cauſis inevitabilibus magis evenientes, v. g. notante *Galeno* l. a. *febris ex æſtu, frigoribus, laſſitudine aliisque id genus occaſio-*

occasionibus, item pathemata, *ex artis officiis* horumque molestiis, v. g. itinere, vigiliis, operationibus chymicis ac miasmatis ægrorum atque defunctorum pravis seu fædis, contracta, dum e. g. perhibente *Tulpio 4. obs. 8* carcinoma mammæ ulceratum Dominæ ancillæ non tantum mammæ, sed ipsius Medici gutturi quoque, perniciosum existebat; & *Thomson*, Anglus, a dissectione peste defuncti virulentiam eandem contrahebat. Quæ illum magis a culpa vindicabunt, quam si *ab intemperantia eum ægrotare*, constet, quibus aliorum objurgationem utique meretur: *sunt* quippe hi ex illis, *qui juxta Demosthenem aliis melius consulunt, quam sibi, salutemque suam negligunt, alienam curant.* Quemadmodum nec vitio illi verti poterunt morbi connati & per infortunii casus quoscunque illati: dum cum cæteris mortalibus eodem fato aut fragilitate gaudet.

Alterum externorum, quo opinionem Medicus captet, vestitum seu ornatum amictus cum odoribus ait *Hippocrates de Medico* pariter ac *de decente ornatu & 6. epidem. 4.* ubi tonsuram & unguium curam addit: quale nihilominus decorum ad prudentiam potius civilem, quam Medicam, spectare autumo. Breviter E. monente *Galeno 6. epid. 4* vestitus sit mediocris, cum valde splendidus & sumptuosior justo fastum atque arrogantiam, sordidior & lacerus amictus vilitatem ac sorditiem, ostendat: *nisi æger ipse immoderatius aut preciosa vestimenta amet, aut sordidis oblectetur; tunc enim a mediocritate ad illud, quod ægroto magis placeat, descendito &c.* etsi communiter **Vestitu honesto utatur.**

Vir bene vestitus, pro vestibus esse peritus
Creditur a mille, quamvis idiota sit ille.

Potius cuncta ejus externa ad munditiem componantur, manus & facies sordibus minus incrustatæ, & puræ cernantur, item, juxta *Ovid. 1. de arte*, **Munditiei studeat.**

Et nihil emineat, sint sine sordibus, ungues.

imo, notante eodem *Galeno* l. a. nec de unguibus, scabie, pilorum affectibus aut alio id genus vitio turpi sermonem penes infirmos faciat. In specie circa odorem corporis & anhelitus sit cautus, qualis quemadmodum nonnullis natura vel vitio intrinseco putidus contigit, ut testatur Medicus ille Asiaticus, axillarum odore tetro molestus, & alter anhelitus fætorem spirans, quorum idem *Galenus* l. c. meminit;

nit; aliis per incuriam & intemperantiam contrahitur, v. g. ab allio & cæpis assumptis, hodie ab aqua vitæ & fumo nicotianæ haustis: ita Medicus horum gnarus aut ab invisendis ægris aliquando abstineat, aut, si non vera, palliativa tamen, cura fracedinem ejusmodi emendet, seu mitiget, quod de iisdem Medicis olidis *Galenus* perhibet, ægroto non adeo appropinquet, similive arte fætores suos occultet, abstineat vero ab usu ejusmodi rerum, quæ nauseabundum odorem spirant: Sicut nec vini odorem omnes æque facile ferunt valetudinarii, observante *Hippocr. de Dec. ornat. t. 11. & Galeno l. a.* & posterior cujusdam Medici Romani, Quinti, exemplo comprobat; qui, cum a prandio Magnatum quendam, febre ingente cum capitis dolore decumbentem, visitaret, hicque vini odorem exhalantem ægre toleraret, ab hoc, ut longius aliquando recederet, quam humaniter rogatus, quod vinum immoderatius redolens ipsi molestiam crearet, stolide ipsi respondit ac præcepit, ut æquo animo hunc odorem ferret; nam & se quoque ægrotum ex febre male olentem sustinere, multum autem interesse, febrimne quis, an vinum, redoleret.

In suaveolentis sit moderatus,

Temperet nihilominus Medicus clinicus sibi ab odoramentis suavioribus nimis, penes fæminas inprimis ac quosvis tenerioris cerebri texturæ homines; potissimum cum nonnullos per idiosyncrasiam hoc vel illud odoriferorum genus abhorrere, hisque non minus suaveolentia, quam graveolentia & fætida, si non exitiosa, molesta tamen, existere observetur. Dum fragrantium Zibethi, Moschi, Ambræ &c. paucissimæ fæminæ, puerperæ inprimis, sine supervenientibus lipothymiis, strangulatibus hystericis aliisque symptomatis tolerant: & puerperarum quatuor a Medici chirothecarum, ambra delibutarum, odore syncope correptas & post diem expirantes *Zacut. Lusitan. introduct. ad prax. præcept. 11* perhibet. Nosse se homines, qui rosæ odorem tanquam capitalem inimicum, prorsus odio habeant, *Botallus de Medic. & ægri muner. §. 25* testatum facit, eo, quod capitis dolorem ipsis concitet, vel sternutamenta moveat, vel naribus tam molestum pruritum inducat, ut bidui spatio ab earum frictione se continere nequeant: qualem pariter antipathiam ad rosarum suaveolentiam olim in *le Febure*, Chymico Regis Angliæ, Caroli secundi, peritissimo ac celeberrimo annotavi, qui cum inter

imprimis pro idiosyncrasiæ diversitate.

opera-

operationes Chymicas Rosas quondam uberius tractaret, hoc infirmitatis inde contraxerat, ut postmodum a florum horum odore mox animo linqueretur. Contra ambra & moscho fœminas quasdam delectari, a castorei graveolentia lædi, experientia docet: simili modo, ac de carnificis quodam servo refert *Salmuth.3. obs.71.* eum a pharmacopolii, quod intrarat, aromatum similiumque, fragrantium anathymiasi deliquium animi passum fuisse, a quo non aquarum cordialium & apoplecticarum, oleorum, balsamorumve applicatione, sed cloacæ demum olidæ graveolentia, excitatus fuerit; cui forsan naso par ille Stabularii, cujus *Hoffmannus Inst. med. 5. cap. 40* ex *Solenandro* mentionem facit, qui febricitans in conclavi aëris purioris male, in stabulo uliginoso & fracido melius, se habebat. E. juxta *Hippocr.* odores gratos equidem medicus spiret, quod hi ægros recreent: unguentis tamen hunc in finem *non suspectum odorem ad omnia habentibus utatur*, seu ascitum ac peregrinum quemvis vitet odorem.

Ast his requisitis prolixius immorari vix consultum duco, ad mores potius, quibus tertium locum *Hippocrates* concedit, transitum facturus, quos vel cum Christiano f. cive bono communes, vel sibi proprios magis, habet Medicus: priores leviter & non, nisi quatenus hujus functionem spectant, lustraturus, ne Theologorum aut Ethicorum cathedram petere videar.

Ita pietatem & cultus divini studium, quod in illo præter *Zacutum Lusit.* alii vehementer satis urgent, argumentis multis commendare, supervacaneum puto, cui nempe cum Christianis res est: hujusque religionis medicum quemlibet admonebit vel *Hippocrates* gentilis, de *Dec. ornat. t. 6. Etenim scientia de Diis vel maxime animo ipsius implexa est, etenim in aliis affectionibus, & in symptomatis accidentalibus Medicina erga Deos valde reverenter se habere comperitur, Medici vero Diis concedunt; Non enim est potentia in ipsa redundans.* Et graviter peccant illi, qui arti & eruditioni suæ turgescenti arroganter satis salutem reconvalescentium primario adscribunt, plus huic & sibi, quam benedictioni divinæ, a qua nihilominus omnis medela, Medici & medicamentorum vis, confidentes: cum tamen, monente *Freitagio noct. medic. c. 2. necessarium maxime sit, ante omnia cum divini numinis imploratione medicinæ usurpandæ initium facere, ut &* Medicus pius esto. A Deo salutem expectet.

Medicinam facienti, & remediis, in usum fragilitatis humanæ ex terræ gremio ubertim conditis & benigne profusis, legitime utenti divina opituletur benedictio. Nam

Ni Deus adfuerit viresque infuderit herbis,
Quid, rogo, Dictamnus, quid Panacæa, juvat?

Non nimius sit in pollicitationibus.

Perinde enim ac Asæ, Israëlitarum Regi, vitio vertitur, quod medicis auxiliis plus, quam Divinæ benedictioni confisus, illa præ hac implorarit, ac ob id spe sua frustratus periit; ita nec medicus arti ac peritiæ suæ plus, quam benignitati divinæ confidere debet: nisi salutem ægrotantium, suamque existimationem & fortunam negligat, aut vana jactantia summi Numinis iram irritare malit.

Annuit his *Arnoldus Villanovanus* l. a. ubi Medicum in promittenda ægris salute justum postulat, i. e. qui non promittat sanitatem, sed fidelitatem & diligentiam tantum; quia *aliter faciens extirparet divinum officium & faceret Deo injuriam.* Et, juxta *Brun. Seidelium de morb. incurab.* absurdissimum & stultissimum censeri debet, in promissione salutis excipere causas naturales & adjuvantes alias, v.g. obedientiam ægri, diætam strictiorem & similia; non vero excipere causam omnium supremam ac potentissimam, quæ cunctas reliquas moderatur & macrocosmum æque ac microcosmum sola integrum conservat.

Admoneat ægros pietatis.

Pietate ejusmodi instructus Medicus precum piarum & animæ curæ admonet quoque infirmum, ad quem ingreditur, juxta illud *Siracidis cap. 38. Fili mi, ne negligas hoc, in infirmitate tua ora Dominum, & ipse sanabit te. Avertere a peccato &c.* & illud *D. Jacobi*, Apostoli, *cap. 5. Infirmatus quis in vobis, adducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, ut convalescat.* Hincque *Augustinus* quoque scribit: *Qui sine Salvatore salutem vult habere, non sanus, sed æger, non prudens, sed stultus, in ægritudine assidua laborabit.* Qualis tamen Medici religiosa admonitio sub circumspecta lenitate & sine rigore fiat, minus interim neglecta aut prorogata medela corporis postulata. Neque enim, jubentibus nonnullis, si admonitus infirmus hæc negligat, confiteri v. g. nolit, Medicus hanc differat aut recuset, quia adhortatione illa, quod Christiana charitas & religio jubent,

jubent, sufficienter egit: & metuendum, ne, si a curatione justo diutius abstineat, hic forte moriatur desperatus, qui sanatus poterat salvari. Potissimum cum ejusmodi genii atque ingenii non raro offendamus ægrotos, qui mortem plus, quam Christianum, metuentes auditis ejusmodi amicis, vel Medici, vel adstantium, admonitionibus corpore & animo contremiscunt, & desperatum omnimode morbum judicant, omnem mox in Medicum fiduciam abjiciunt, imo in hunc invehuntur. Unde suasor essem, ut Medicus non ipsi infirmo, sed hujus necessariis & assidentibus tantum, suam de animæ cura mentem aperiat, ut hi (forsan facilioris admissionis) illum ad eam disponant & præparent: Quamvis hos interdum æque stolidos, ne dicam, impios observemus, ut medici monitum superciliose negligant, quasi tali argumenti genere non conturbandus & contristandus sit æger, illumque limis satis intueantur.

Post pietatem primum & amplissimum inter mores medicos sine dubio locum tenet Humanitas seu comitas, qua, seu merendi studio, in omnes, præcipue peregrinos ac egenos, exemplo *Hippocratis* atque *Empedoclis*, si quando se ferendi opem occasio obtulerit, utatur Medicus. Nam *si*, advertente *Valeriola 4. enarrat. 10. erga homines amor atque humanitas adfuerit, erga artem idem amor comparebit:* facitque hoc pium juvandi studium non *ad opinionem* tantum, sed *autoritatem* quoque *comparandam*. **Comis & humanus sit.**

Declarabit hoc primo promptiore accessu, dum defectus pronæ voluntatis in operibus charitatis, perinde ac officii, erroribus omissionis accensetur, quibus ut plurimum aliquid, si non doli, certe culpæ, videtur subesse: quatenus occasio præceps, in morborum medela magni momenti, hac ratione aliquando negligitur, transacta opportunitate applicandorum remediorum. Nunquam tamen, nisi vocatus, accedat, multo minus invito se obtrudat ulli; ne levitatis & avaritiæ culpam reportet, alteri forsan medico præjudicet, & lucrum potius suum, quam ægri salutem, anhelare videatur, incertus hinc maneat de hujus confidentia, quippe qui propter ejusmodi visitationem inexpectatam sibi, se medici ope indigere, vix persuadet. Nisi forsan casus seu occasionis exigentia aliud jusserit, v. g. si quis ex improviso ægrum, cujus infirmitas nullas inducias patitur, aliorum **Promptus sit ad medendum.** **Vocatus tamen.**

auxilio destitutum &c. offendat; quam capillatam arripere tenetur Medicus probus, utut minus postulatus.

Machinarum, quibus ægris quidam se obtrudere solent, nonnullas superius indigitavi, cunctas, quia plerasque ignoro, nunquam addiscere volui, recensere nequeo, plurium autem productione nemini offendiculo esse cupio. Casibus interim conscientiæ quod adscribitur, problema potius: an Medicus omnibus, qui consilium & operam ejus desiderant, mederi teneatur? solvendum aggredior: Postquam nimirum multis, sapientioribus quoque, persuasum esse deprehendi, si non per justitiam, certe per conscientiam, Medicum, ut quibusvis postulantibus operam suam præstet, obligari. Cum nihilominus haud appareat, an committendo, an omittendo, peccet is, si secus faciat: nisi medicos hoc servitutis peculiare habere fingam, ut ad aliorum nutum, er hat gleichwohl das Vertrauen zu ihm/ se totos & solitarie convertant; adeoque rem meræ voluntatis, moralitatis & conscientiæ fieri patiantur.

An nemini operam denegare debeat?

Suppono, postulari Medicum in oppido, v. g. ubi plures Medicinam faciunt, hinc ob assistentiam a vocato denegatam nullum periculum vel damnum infirmo invenire: quemadmodum pariter ægritudinem non adeo urgentem, quin alius Medicus advocari opportune seu tempestive satis queat, i. e. moras aliquales quæ patiatur. In quibus casibus liberum ipsi puto medelam suscipere ac detrectare. Contractum qui iniit, hunc servare obligatur; ast contrahere, in cujuslibet potestate est. Stipulatur ad tacitum contractum medicus a medelam postulante: integrum nihilominus huic relinquitur jure naturali, se obligare aut non obligare postulatis. Quid obliget E. medicum, ut cuivis operam suam roganti assurgat, non apparet: nimirum nec natura, nec lex, nec contractus, multo minus postulatio seu confidentia ægri; cum ad feliciorem medelam etiam confidentia medici requiratur, qualis cogi nequit. Et quamvis pro duriore hac, præ aliorum cujuscunque generis hominum, conditione medicorum asserenda communiter allegetur, quod hic opem suam denegando infirmo, qui multum in eum confidit, morbi medelam aut omnimode, aut quoad partem impediat: quod fides illa plus aliquando præstet, quam remedia; prout quidem ex superius dictis largior.

largior. Causam tamen medicis dicere videtur *Carrarius de med. & ejus offic. part. 2.* ubi privatos medicos, (seu qui stipendio publico haud constituti) utcunque vocatos, cogi non posse, ait, hosque in foro conscientiæ quoque tutos esse, si ad ægros curandos ire noluerint. Sine dubio, quod non absque ratione sontica suam operam huic vel illi denegent, & existimationis ac tranquillitatis propriæ conservatorem naturæ lex velit, medicum quoq; minime omnium mancipium. Et si non advocare & dimittere, aliumque pro lubitu adducere medicum infirmo liberum relinquitur, sub terminis: Es stehet ja dem Patienten frey zu brauchen / wen er will / es ist einem iedem seine Gesundheit lieb ꝛc. cur medico advocato, homini libero, libertatem accedendi & non accedendi denegabimus. Potissimum cum satis lubrica vixque adeo tenax sit ægri fides, quin post varias molestias & curas a medico exantlatas eum hujus levi occasione tædeat, a susurrone & cavillatore leviter stimulatum, illaque frequentius in diffidentiam & abominationem abeat. Eadem proin facilitate eousque temperari ac discuti poterit hic penes infirmum affectus, ab amico adulatore, ut ex animo protinus deleat spem de medico desiderato, forsan ex simplici præjudicio, conceptam, si excutiet hic vocationem illam, ob rationes, quas cuivis exponere haud tenetur, aliquando etiam publico notissimas: hinc valetudinis suæ periculum cur metuat æger, non habet.

Non detrectet tamen unquam operam suam Medicus propter vocantis egestatem, cui opitulari; imo de suis ipsi largiri, charitas Christiana jubet, secundum *Codronch. 1. de Christ. med. ratione cap. 19. Rod. a Castro Medic. polit. 3. cap. 21. & Boudewyns Ventilabr. med. theol. part. 1. quæst. 46.* jubet idem *Hippocrates de præcept. t. 5.* ne tumulo ejus inscribantur versiculi *Buchanani*, exequiis funeris *Jacobi Sylvii*, magnæ alias eruditionis & famæ Medici ac Professoris Parisiensis, dicati: Etiam pauperibus medeatur.

Sylvius hic situs est, gratis qui nihil fecit unquam,
Mortuus, & gratis quod legis ista, dolet.

Quamvis nec ad omnium pauperum curam Medicum obligari, ex *Navarræ manuali Zachias quæst. med. legalium lib. 6. t. 1. quæst. 8. & Boudewyns* l. a. constet: nimirum illius tantum, quem probabiliter Non tamen cunctis.

existimet, nisi ei præsidiis medicis succurratur, moriturum; cui non adsit alius, qui hoc faciat, nullusque reperiatur, qui pro eo mercedem solvat, nec habeat, unde ejus necessitati subveniatur, veluti sunt Xenodochia publica. Quibus conditionibus mihi addere liceat, teneri etiam per conscientiam Medicum ad pauperis medelam, licet hujus infirmitas non fuerit mortalis, modo ad labores & alimenta acquirenda eum ineptum reddat, hincque gravior evadat ejus paupertas: item, quamvis alii quidem adsint, qui ipsi succurrere queant, hoc tamen non agant, aut inter alumnos publicos ille non recipiatur, ideo forsan, quod ante sui receptionem non queat præstare præstanda.

Uni plus, alteri minus, inserviat.

Ex quo supposito solvere quoque licet aliam, casibus conscientiæ pariter adscriptam, quæstionem: An sc. Medicus æqualem, seu parem curam omnium suorum ægrorum, sine personarum exceptione, gerere debeat? Nempe cunctis utique, quibus operam medicam promisit, quorumve medelam in se suscepit, cujuscunque conditionis & sortis sint, hanc præstare obligatur, consulendo, præscribendo & administrando illa, quæ proficua, affectui solvendo congrua & necessaria judicat: adeoque errorem omissionis perpetraret, qui v. g. Principi aut Primario cuidam civitatis Viro medicinam faciens leviter ægrotanti, tenuioris fortunæ hominem, graviter & ad mortem ægrotantem, ut illi accuratius ministretur, deserat huncque negligentius tractet. Eo ipso tamen, dum infirmorum quidam aliis dignitate potiores, aut reipublicæ quocunque modo magis utiles, quod in sano sensu ad ditiores quoque extendi solet; quidam nobis propinquiores seu necessarii magis v. g. parentes, filii, fratres, cognati atque agnati; aliis propter merita, officia atque amorem magis obstricti sumus: his majorem curam & sedulitatem, imo servitia, debemus, præ minorum gentium & exteris seu alienis magis, quique nulla humanitatis officia nobis præstiterunt, hominibus, juxta illud *Augustini 1. de doctrin. Christ. Omnes homines æque diligendi sunt, sed cum omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est, qui pro locorum & temporum vel quarumlibet rerum opportunitatem constrictius tibi, quasi quadam sorte, junguntur.* Et inepte, annotante *Boudewyns p. 1. quæst. 36*, ratiocinatur vulgus, dicens: *Si divites essemus aut in honore positi,*

positi, promptius & melius hic inserviret nobis : cum nihilominus etiam ipse charitatis ordo postulet, ut consanguinei & cognati præponantur externis, & a quo plus beneficiorum accepimus, illi plus debeamus.

Ita ut non per rationes politicas tantum, sed Theologicas quoq; æquum videatur, nos, cæteris paribus, plus obligari sub medicinæ administratione his, quorum merita vel respublica, vel nos nostrive experti sumus. Quod quidem præstabimus, nihil, ut dixi, necessariorum penes aliquos negligendo, sed præter hæc alios præ aliis officiis humanitatis ac obsequii plus minus devinciendo, v. g. frequentius eos visitando, medicamenta aliquando ipsis porrigendo &c. imo hos illis, si utrisque subvenire non æque queamus, præponendo. Et sic contra justitiam distributivam minus peccabit Medicus, inæqualem diversorum ægrorum curam habens, quatenus, juxta *Thomam*, æqualitas justitiæ distributivæ in hoc consistit, ut diversis diversa, secundum horum diversitatem & proportionem tribuantur.

Quadrat huc scrutinium quæstionis, an desperatorum curam prudens suscipere queat, aut teneatur Medicus? Cui sine dubio occasionem dedere ex Veteribus *Hippocrates* præprimis, *Galenus* ac *Celsus*, ut *Aëtium* & *Avicennam* taceam. Quorum prior *de art. t. 4. 13.* & *23.* nefas esse putat, ægris morbo victis seu deploratis remedia præscribere atque porrigere; repetendo idem *1. de morb. t. 5. Non recte fit, si, quæ sanatu impossibilia sunt, te sanaturum, recipias.* Quale effatum *Galenus* quoque scriptis suis, v. g. in *1. aph. 8. 2. aph. 29.* & *method. med. 11. cap. 9* firmatum posteris commendum voluit, a *Celso* levatus, qui *5. cap. 26. prudentis hominis ait, primum eum, qui servari non potest, non attingere.* Quos nihilominus Medicorum principes, pro humana forsan pietate resipiscentes aliter nonnunquam egisse & sententiam suam justo duriorem mutasse, ex diversis eorum locis colligere est. Dum *Hippocrates* in *librorum epidemiorum* historiis nunquam omnem animum abjecisse, nullumque infirmum, quem per artem divinatricem insanabilem & deploratum judicaverat, prognostico absolute reliquisse legitur: quemadmodum *Galenus* pariter *10. method. med. 10.* ubi ad Thucydidis consilium in *marasmode hectica, cui salutis ratio aut nulla, aut dubia est, agentes aliquid periclitari, &*

An desperatis medendum.

Dissentiunt scriptores.

necessum

neceſſum his adverſus pericula ire, arbitratur; atque dum *Celſus 2. cap. 10. melius eſſe*, inquit, *anceps experiri remedium, quam nullum, & 3. cap. 9. fere, quos ratio non reſtituit, temeritas juvat*, adeoque priori ſuæ ſententiæ contradixiſſe videntur.

Unde factum, ut loca, quibus deſperatorum curam diſuadent hi Medicinæ primores, nonnulli commentatorum minus attendenda eſſe monuerint, quaſi ſcriptorum gentilium & ab omni pietate Chriſtiana alienorum, ac quos ad ſuam & artis famam magis, quam ad miſerorum adjutorium, reſpexiſſe, ex conſequentibus eorum verbis palam ſit, dum hac ratione præſidia, quæ multis profuere, apud vulgus infamari, & ægrum ſpeciem occiſi ſubire, quem ſors peremerit, aſſerunt; quod præter *Avicennam & Aëtium Guido de Cauliaco in præfat. ſeu capitulo univerſal.* innuit, ubi, *cave a malis curis*, fatur, *ne nomen mali medici ſubeas.* Alii antinomias eorundem Scriptorum diverſimode explicare & conciliare attentarunt, ut videre eſt penes *Reies Elyſ. camp. jucund. quæſt. 15.* aſt non æque adæquata ſemper ratione.

Diſtinctione res decidirur.

Solidius & ſtrenuius forſan negotium hoc aggrediuntur, qui partim inter morbos deſperatos, partim horum tempora, partim inter remedia, diſtinguunt, & caſibus hinc diverſe formatis controverſiam dirimunt.

Differentia inter morbos deploratos.

Quippe *primo* morbos deploratos nuncupare convenit, vel ſimpliciter incurabiles, v. g. conformationis morbos connatos multos, vulnera cordis, ſphacelum, phthiſin & hydropem conſummatum, cancrum exulceratum, podagram nodoſam &c. quorum ſanatio ab arte ſeu induſtria humana nunquam expectari poterat: vel utplurimum tantum tales, v. g. vulnus epatis aut cerebri profundius, ventriculi, epilepſiam adultiorum, quo ſuo modo partus etiam præternaturalis difficilis ſeu vitioſus ſpectat, quos rarius & non, niſi difficulter admodum, ſanari, quorumve ſanationem monſtri medici nomine communiter exprimunt. Quibus accedunt tertio affectus, quos per accidens tantum deſperatos dicere ſolent: nimirum quorum, per ſe quidem curabilium, remedia ad manus non ſunt, vel æger moroſus atque inobediens illa non admittit.

Nullum horum Chriſtianus Medicus dimittere incuratum valet, ob rationes inſequentes, in ſpecie vero nec abſolute lethaliter decum-

cumbentem, vel ideo, ne viva apprehensione & mœrore ægri terminus fatalis anticipetur, quique corpore tantum hactenus laboravit, in animi etiam mœrorem conjiciatur; cum ægro nihil crudelius, quam Medicum desperantem & ab omni medendi conatu desistentem videre, accidere possit: adeoque in ejusmodi casu hic manum non tam deneget aut subtrahat, quam blande subducat. Sin morbus quidem non absolute lethalis, incurabilis tamen omnimode sit, v. g. calculus vesicæ major, annatus &c. cancer, arthritis consummata, liberius ac securius ab hujus curatione abstinere licet, addita etiam, si cum sapientiore nobis res fuerit, ratione; quia a desertione hac nihil majoris mali facile metuendum: imo utut tibi tunc indignetur æger, aliorumque auxilium hinc inde quærat, frustraneum tamen hoc cum aliorum pollicitationibus vanis expertus, & sumptuum atque curationis molestiarum pertæsus, ad te tuamque sinceritatem revertetur, tuamque prudentiam, si non lingua, certe animo, extollet. **Quidam morbi deploratorum non curandi.**

Quamvis in utroque hoc casu sub tali moderamine, ut, de primarii morbi curatione desperans etsi Medicus, symptomata nihilominus aliquatenus & eousque leniat, quo ab horum gravitate paulo levatus, aut placida magis morte defungatur, deploratus juxta illud: **Ad minimum symptomata leniat.**

Requiem tamen indere morbo,
Fas erit, & tristem saltem mulcere dolorem.

aut dolore atrociore similibusque symptomatis gravius afficientibus, somnum interrumpentibus &c. mitigatis patienter magis ferat malum, quod ipsemet incurabile judicat. Quippe & hoc in Medico & Arte laudatur, si his tantum medeatur, quatenus *Seneca de vita beat. cap. 17* de arthritidis suæ inveteratæ sanatione omnimoda quamvis desperans ita nihilominus scribit: *Non perveni ad sanitatem nec perveniam quidem, deliniamenta magis, quam remedia, podagræ meæ compono, contentus, si rarius accedit, & minus verminatur.*

Quod vero alterum genus morborum attinet, quod naturam aliquando mirabiliter & præter omnem spem sanare, multifaria comprobat experientia, huic omnimode manum admoveat Medicus, id est, excitet ac juvet illam: quo sua arma, nobis omniumque ingeniorum solertiæ incognita, in morbum, tanquam hostem sibi juratum, potentius vibret: forsan, si pariter non ipsi morbo prima- **Quorundam deploratorum ratio habenda.**

 rio,

rio, certe hujus ſymptomatis ac viribus proſpiciendo, impedimenta obvia removendo. Neque enim gravitas morbi ac difficultas curationis, & quod hujus generis affectus rarius ſanetur, Medicum peritum deterreat, ſed potius eo ipſo, dum *Cuivis poteſt accidere, quod cuiquam poteſt*, omnem lapidem movebit, ne naturæ, adjutorium ejus poſtulanti, deeſſe, ab atrocitate morbi fugari ac urgente malo & invaleſcente hoſte arma projicere videatur.

Non moroſorum. Sed quoad morbos, quos non tam illorum habitudo ſeu gravitas, quam ægrorum moroſitas atque intemperantia plus minus deploratos reddit, quorum exempla, quia quotidiana, non attendimus, unicum ex *Celſo 3. cap. 21.* adducere conveniet. Hydropem ſc. facilius ſuperare ſervos, quam liberos, hujus aliorumque ſcriptorum communis eſt obſervatio: quod ad hujus medelam ſtrictior, inter alia, præprimis quoad potum, deſideretur diæta, cui ſe accuratius mancipare coguntur illi, præ his, quibus inutilis ac damnoſa libertas eſt; neque hi quidem, qui ab alterius juſſu dependent, ſi ex toto ſibi temperare non poſſunt, ad ſalutem perducuntur. Ideoque refert, Medicum quendam Regis Antigoni non ignobilem, amicum hujus, notæ intemperantiæ, hoc morbo non mediocriter implicitum, ſanari poſſe negaſſe, quem alius Medicus ſe ſanaturum pollicebatur; reſpondiſſe vero huic eum ad morbum, ſe ad animum ægri reſpicere: neque hunc rem fefelliſſe. Hydropicum quippe illum, quamvis cum ſumma diligentia, non medici tantum, ſed regis quoque, cuſtodiretur, nihilominus malagmata ſua devorando bibendoque (aliis denegatis potulentis) ſuam urinam, in exitium ſeſe præcipitaſſe. Neque hos tamen ſine conſilio & ope dimittat Medicus probus, &, ſi ad errorum in victu ſimilibusque emendationem adhortetur, remedia pro re nata & congrua proponat, officio pariter ac conſcientiæ ſuæ ſatisfaciet, utut non intentioni; querulum & immorigerum ægrum ferendo, eique juxta *Senecam*, modo remedia monſtrando, modo inculcando: cum difficile ſit quenquam invitum ſanare, contra multa deſperata credita, aliquando ſuccedant, & largiente eodem *Celſo, ſæpe pertinacia juvantis malum corporis vincat.*

Deinde diſtinguere convenit inter morborum momenta, ſeu morbos eousque deſperatos, ubi functionum & naturæ virtutis omni-

omnimoda dejectio, ſub pulſu intermittente, aſphyxia, ſudore frigido, ſtertore, ſpuma circa os &c. non mortem tantum imminentem ſed fientem ac præſentaneam, ſignificat: & inter eos, quibus equidem diverſa lethalitatis ſigna, urinæ nimirum cruditas pertinacior, deliria, ſenſus & motus ablatio, convulſiones, uno verbo, morbi vehementia & maximus virium defectus ſubſunt, res tamen nondum adeo, ac in illis, conclamata, ſed ambigua tantum ſpes videtur. Ubi in priore caſu nulla præſidia adminiſtrari debent, utpote omnino inepta ac fruſtranea, & a quibus nihil levaminis nec in corpus, nec animum ægri, morientis jamdum, redundat, nec mali quid ab horum denegatione percipit hic: in poſteriore vero ægrum deſerere nondum tempeſtivum, ſed remediis adhuc inſiſtere nihilque in ancipiti etiam caſu intentatum relinquere fas erit; ſi non, ut ægrum orci faucibus eripiamus, certe ut, quemadmodum ſuperius dictum, eundem tranquilliorem reddamus, ſymptomatum aſperitatem leniamus, & cui vitam largiri ſeu conſervare non poteramus, monente *Seneca 1. de ira 6.* facilem forſan exitum præſtemus.

Aliter agendum cum omnimode deſperatis. Aliter cum gravius tantum decumbentibus.

Porro nec *tertio* quibusvis ſub ejuſmodi rerum ſtatu remediis conceditur ſemper locus, nempe generoſioribus & cum evidente periculo combinatis: quod *Galenus 12. method. med. cap. 4* innuit, & in ægro morituro nullo generoſiore præſidio uti præcipit: ne hujus vehementia periiſſe dicatur, quem morbus ſuſtulit. Quamvis aliquando magnorum & momentoſorum quoq; remediorum uſus, ſi ſalus non omnimode deſperata, concedi debeat, v. g. in angina tracheotomia, in partu difficili hyſteromatocia, in ſuffocationis metu vomitorium & Venæſectio, juxta illud *Celſi*, melius eſſe anceps aliquod experiri remedium, quam nullum, & *Galen. 10. meth. med. c. 10.* ubi, *quanto ſatius eſt*, ſcribit, *aliquid nonnulla fiducia vel cum periculo facere, quam ſpe adempta certo perire: tanto profecto ſatius eſt, potentibus præſidiis pugnare, quam nihil agere*, modo ſpes aliqua adhuc, ſi non declinandæ mortis, prorogandæ ſaltem ſalutis, compareat.

Deſperatis medendum per ſecuriora. Aliquando etiam per generoſiora.

Fallit equidem Medicos nonnullos adeo ſua meticuloſitas, ut ſibi conſultius ducant, in caſu ancipiti a momentoſis remediis abſtinere, ne mortem acceleraſſe videantur: aſt eo ipſo, dum, juxta *Hippocr. de leg. 3. timiditas impotentiam artis* penes hos arguit, maxime

Nam timiditas etiam nocet.

cavendum erit, ne, dum indemnitati infirmorum tutioribus præsidiis nimis litamus, potentiorum necessariorum interim neglectu periclitari sinamus eorum salutem, eandemve nefarie succidamus, adeoque exitiabiles æque medentis sint blanditiæ, quam vehementia præsidii. Cum juxta *Senecam & in ipsa desperatione extrema remedia tentanda sint:* quatenus leviores maculas equidem aqua mollior eluit; sed ubi altius insedit vitium, acrius adhibetur cum sapone lixivium, transitque a medicamento ad ferrum, a ferro ad ignem Hippocrates, non in affectibus levioribus, sed gravioribus, i. e. quibus nec pharmacum nec ferrum sufficiebat.

Remedia generosa desperatis aliquando contingunt salutaria.

Variis Scriptorum & praxeos quotidianæ historiis illorum, quibus ancipiti morbo decumbentibus anceps remedium salutariter cesserit, ad minimum vitæ terminum prolongarit, assertum hoc confirmare supervacaneum credo; singulorum unicum tantum, propriæ observationis recensebo. Vocabar superioribus annis in agrum vicinum, ut mederer Viro, stirpe & munere Generoso, qui post alia valetudinis fata corripiebatur dolore & tumore abdominis, hypo-
Obs. 1. chondrii præprimis dextri, immenso, hinc febre continua, vigiliis, dispnœa, tussi variisque atrocioribus symptomatis, quæ Medicus ordinarius hactenus cuncta flatuosa & hypochondriaca crediderat, adeoque clysteribus eluere, carminantibus & confortantibus demulcere frustra curaverat. Inveniens miserum hunc sub gravi hac symptomatum syndrome tanti languoris, ut præsagium pessimum penes omnes, imo etiam Medicum pristinum, esset, indagine tamen solertiore deprehendens malum primarium inflammationem musculorum abdominis, qualem *Galenus 5. de loc. aff. 7.* in Stesiano quodam, & *Valeriola 4. obs. 5* in fæmina annotarunt, suppuratam, simulque incertus, an inter musculos hos ipsos, an inter hos & peritonæum, sanies stagnaret, in quo posteriore casu, si differatur auxilium, peritonæi perruptio & puris in abdominis cavum defluxus metuendus erat: hæsitantibus Medico & adstantibus, quasi de re conclamata, scapello apostema mox incidi jussi, cum euphoria & insequente hanc post pu-
Obs. 2. ris copiosissimi successivam eductionem salute ægri. Pari ratione egi aliquando cum juvene empyico, Xenodochii nostratis alumno, ex pleuritide suppurata desperato, quem carnibus & viribus a tussi & febre

febre hectica consumptum & strangulationi proximum offendens, ejus spatium intercostale quintum sinistrum eodem ipso momento perforari curavi, eductoque sensim ac successive pure graveolente in ancipitio constitutum generoso hoc remedio ab interitu vindicavi.

Quin vero aliquando auxiliis medicis vitam prorogare ac mortis impetum sufflaminare liceat, partim illa hecticorum consummatorum therapeia evincit, quam vel ideo *Galenus 10. meth. med. 10* commendat, si *maluerit fortasse propinquorum aliquis atque etiam ægrotus ipse aliquo spacio in senis habitu vivere, quam illico mori:* partim itidem quotidiana edocemur praxi, ex qua meminisse quadrabat viri cujusdam ascitici, (olim & alia occasione jamdum a me commemorati) qui suffocationem momentaneam fere expectans, administrata & repetita pluries paracentesi, eductisque hujus ope per vices ultra centum & viginti libris aquarum a mense Maji ad Novembris medietatem nihilominus superstes, aliquandiu etiam cum virium & carnium quasi accretione, appetitus ventriculi atque habitus floridioris restauratione, conservatus fuit. **Prorogatur iis aliquando vita in desperatis.**

Quibus suppositis, non pro Christiana tantum pietate, sed humana quoque charitate, ægris, etiam declamatis pro modulo subvenire convenit: si non, ut a morbo liberentur, saltem ut hunc cum morte mitius ferant, & in hujus articulo quasi constitutos non omnis spes decollet: utpote quod laudabilius erit, quam in tanto agone infirmum sine levamine, cum crudelitatis nota, relinquere. **Et hi non facile delinquendi.** Idem quoque arguit illorum, quibus jamdum sandapila parabatur, inopina salus, qualium exempla hinc inde legimus & observamus: cum iniquissimum videatur, advertente *Quintiliano declam. 8. desperatum vocare, quoties remedium Medicina non invenit*, quatenus, quæ hominis potentiam superant, Dei nihilominus potentiæ subjiciuntur, cujus decreta legibus medicis firmiora longe. **Quidam præter omnem spem reconvalescunt.** Accedente potissimum judicii nostri imbecillitate & in præsagiis eruendis vacillatione adeo frequente, cui minime tantum tribuere licet, quasi necessario evenire debeat hoc, quod ex infidis signis auguramur. Cujus rei experientia convictus *Hippocrates 2. aph. 19. acutorum morborum prædictiones salutis & mortis non omnino certas* pronunciat: ac neminem

in praxi verſatum latere poteſt, multoties ægros derelictos & mortuis adſcriptos, præter omnes prognoſeos regulas ad vitam redire ac reconvaleſcere, v. g. juxta *5. aph. 1. & 2.* convulſi ab hypercatharſi & vulnere, graviter in cerebro & ventriculo ſauciati. Et quemadmodum a febribus acutis nonnulli cum ſignis ſatis ſalutaribus interficiuntur, ſic alios quoque eorum ſub periculoſiſſimis ſymptomatis reconvaleſcere, experientia loquitur: ut aliorum generum morbos, graviſſimos maxime & deſperatis omnimode adſcriptos, taceam, a quibus nihilominus liberari multos, infinitæ hiſtoriæ teſtantur; forſan quia, annotante *H. Augenio l. a. quidam reipſa deplorati dicuntur; quidam ſenſus judicio, cum revera tales non ſunt*, quod eximio caſu confirmat idem. Ægrotantem nimirum quendam, Callium dictum, febri acuta, ſævis comitata ſymptomatis, laborantem, ac pulſu ex propria natura gaudentem maxime obſcuro & vix ſenſibili, ſimulque vaſis urinariis præter naturam conſtitutis, Medici periti, conſtitutionis tamen ejus individualis ignari, v. g. Conſalvus Barreda, Modeſtinus & Petrus Franciſcus, moriturum prædixerant, ex pulſu nempe debili & urina perpetuo cruda: quibus accedens Augenius, hominis naturam individualem cognoſcens, contraria uſus prædicendi ratione adæquatis remediis eum ad ſanitatem perduxit. Quemadmodum E. ſecundum Hippocratem & Galenum inter uſus prognoſticæ partis reliquos etiam hic eſt, ut Medicus a culpa internecionis liber maneat: ſic, quamdiu prædictio ejus non infallibili gaudet certitudine, ſine dubio peccat, ſi pro morbi, ancipitis eventus, averſione nihil omnimode egerit, ſeu curationis dubiæ nullum plane periculum fecerit.

Prognoſis aliquando petitur a juvantibus & nocentibus.

Imo, cum judicium de periculo ægrotantium petatur ex collatione morbi ſeu ſymptomatum atque virium, vix autem aliquid reperiatur, unde in ejuſmodi caſu certior poſſit depromi de harum ſtatu conjectura, quam a juvantibus & nocentibus, ita ut illæ, quamvis ad extremum languidæ videantur, tales tamen non obſerventur, medicis auxiliis tentatæ ac confirmatæ: vel hujus tentaminis ſaltem gratia, & quo habitudo virium, Medico hactenus non omnimode perſpecta, innoteſcat, aliquid moliri & de virtutis conditione periculum facere, conſultum erit, illi præprimis Medico, qui infirmi nullam

Iam hactenus habuit notitiam, nec cui licuit vel ab hoc ipſomet, vel ab adſtantibus, illam capere.

Ratio vero, cur declamatis medela deneganda, quam *Hippocrates*, *Galenus*, *Celſus* aliique promunt, unica hæc eſt, ne minus ſecundus inter medendum eventus medici errori attribuatur, hicque culpam homicidii incurrat, artisq; potentia ſuſpectus reddatur: haud tamen tanti ut hujus intuitu omnem hic deponat humanitatem ac pietatem, metuendo nimis calumniatorum linguas conſcientiæ ſuæ notam inurat & charitatem Chriſtianam negligat, quale quid illi Medicorum Principes, ſuæ & artis exiſtimationi magis, quam adjutorio proximi, dicteriis his ſuis proſpicientes, egiſſe videntur. Sunt ejusmodi exprobrationes atque reprehenſiones a popella tantum rudi metuendæ, cujus invaſiones *Hippocrates* quoque in *epiſt. ad Democrit.* ſe ſuſtinuiſſe conqueritur his verbis: *Et ego ſane mihi videor majorem reprehenſionem, quam honorem, artis me aſſecutum eſſe.* Ac nonne idem *Hippocr. de arte t.* 13. etiam ab his, *qui victis a morbis curam adhibere nolunt*, medicinam vitilitigatorum ſcrupuloſiori cenſuræ & ludibrio exponi, tradit? atque hoc quidem non tam per rationem ab eodem adductam, ſc. quaſi leviores & illos tantum morbos ſanare aggrediantur, qui per ſe ipſos ſeu a natura fuiſſent ſanati, illos vero, qui auxilio opus habent, ſeu graviores, non attingant; cum nihilominus artis ſit, omnibus æque morbis ſanitatem adferre: quam vel ideo, quod frequentius eveniat, ut quem ægrum, quaſi moribundum & deſperatum, derelinquit Medicus, edentula ſuperveniens anus aut cujuscunque generis medicaſter, modo aliquid inutile ineptumque moliatur, & ſub ineptiis his ille aliquales vires recipiat ac paulo melius ſe habere incipiat, ſanaſſe credatur, ſubſannetur per conſequens & irrideatur ille, quaſi imperitus, ac agyrta multo inferior habeatur & proclametur. Qualis tunc in Medicum & ejus artem, quam ægro illi detrectarat, exiſtimatio, qualis autoritas?

Ratio Hippocratis aliorumq; ethnicorum cur deſperati derelinquendi, eſt nulla.

Contradicere ſibi videtur Hippocrates.

Omnem interim Medicus, deploratorum medelam in ſe ſuſcipiens, imperitiæ ſuſpicionem & calumniam declinabit, ſi, dum hanc aggreditur, affectus gravitatem & vitæ diſcrimen, ſi non ægro, ſaltem adſtantibus exponat, ex conſilio nimirum *Celſi* 5. *cap.* 26. qui, poſtquam eum, qui ſervari non poteſt, non attingendum monuerat, prudentis

Sub deſperatorum cura ut ſibi medicus proſpicere poſſit.

dentis pariter putat, *ubi gravis metus, ſine certa tamen deſperatione, eſt, indicare neceſſariis periclitantis, in difficili rem eſſe: ne, ſi victa ars malo fuerit, vel ignoraſſe, vel fefelliſſe, videatur.* Quod idem Scriptor *2. cap. 10* Venæ ſectionis exemplo declarat, *Boni nimirum medici, ait, oſtendere, quam multa ſpes ſine ſanguinis detractione ſit, faterique, quantum in hac ipſa re metus ſit: & tum demum, ſi exigatur, ſanguinem mittere.* Sicut etiam *Hippocrates prognoſt. 1.* ubi prænotionis & prædictionis apud ægrotos vim innuit, Medicum etiam morituros æque ac ſervandos prænoſcentem & prædicentem ab omni culpa immunem futurum.

Impoſſibile omnes morbos ſanare. *Sanos ſiquidem facere omnes ægrotos,* juxta eundem *Hippocr. alleg. loc. impoſſibile eſt,* i. e. juxta *eundem de arte t. 13. ſi morbus vehementior fuerit, quam medicinæ inſtrumenta, de quali ne ſperare quidem oporteat, ut a medicina exuperetur.* Hinc medici munus ſeu ſcopus non ſanationem tantum involvit, ſed, qui eorum ad ſanationem ſuſcipiendam plus minus habiles ſint, i. e. artem vincant, etiam exponere; i. e. inter partes Medicinæ æque refertur prænotrix ac curatrix. Quo ſtante & advertente *Seneca 7. benef. cap. 13* medicus, ſi fecerit, ut ſanaret, i. e. ſi eorum, quæ in artis poteſtate ſunt, ad ſanandum nihil omiſerit, *partes ſuas peregit, quatenus etiam damnato reo Oratori ſtat eloquentiæ officium, ſi omni arte uſus eſt.* Quippe juxta *Philoſophum 1. Rhetoric. 1. Opus medicinæ non eſt facere ſanum, ſed usque quo fieri poteſt, iſtuc perducere:* & monente *Scaligero 1. de plant. qui morbi ſunt incurabiles, extra artem ſunt. Quid mirum? ſunt enim extra naturam.* Quibus locis ex *Hippocr. de arte t. 10* ſubnecto: *illos, qui ob morientium calamitatem* (ἐντῆσι, συμφορῆσι) *artem annihilare contendunt, miror, quanam memorabili ratione commoti, intemperantiam cauſam mortis non ſtatuant, ſcientiam vero eorum, qui medicinam exercent, tanquam ſane medici quidem ea, quæ non conveniant, imperare poſſint, ægri vero, quæ imperata ſunt, tranſgredi non poſſint. Atqui longe magis rationi conſentaneum eſt, ægros non poſſe facere, quæ imperantur, quam medicos non convenientia jubere.*

Medicinæ ſubjectum non ſunt bruta. Fluctus in ſimpulo, juxta *Lindanum*, excitare videntur, qui cuncta viventia ſubjectum medicinæ ajunt, adeo, ut brutis quoque medeatur, ſeu Veterinarium agat, Medicus, volunt, inter quos ſine dubio

dubio primum locum tenet *Joh. Phil. ab Ingraſſia*, dum Mulomedicinam unam eandemque artem cum noſtra proprie dicta Medicina conſtituere, peculiari commentario oſtendere, conatus fuit. Quemadmodum olim *Hippocrates* Hippiatricam ſeu Veterinariam conſcripſit, quem ſecuti alii ex Græcis non minus ac Latinis, inter quos *Theomneſtus Abſyrtus*, *Tiberius*, *Demetrius*, *Diophanes*, *Antolius*, *Vegetius*, *Columella*, *Rigaltius*, *Angel. Bargæus*, *Aurifaber*, *Rufius*, *Joh. Ruellius*, Græcorum hujus argumenti commentatorum fidus interpres &c. quod negotium neglexerunt Moderni, pauciſſima tantum ejus hinc inde ſuis ſcriptis inſerentes; neque hæc quidem, niſi quatenus vel theoriæ, vel praxi noſtræ Medicinæ aliquid lucis fœnerantur, dum v. g. *Williſius cerebr. anat. cap. 20.* morbi cujusdam fœtidi equorum, Pani appellati, & hujus ſingularis Medelæ meminit, ut ſucco nempe nervoſo aliquam probabilitatem lucretur.

Ingraſſiæ ſententiam amplectuntur nonnulli ex recentioribus, v. g. *P. Laurembergius Portic. Æſculap. cap. 11.* & *Plempius fundam. med. 1. cap. 3.* Subjectum Medicinæ princeps quidem Hominem, adæquatum tamen animalia cuncta, ne dicam ad *Plempii* mentem, vegetabilia quoque, pronunciantes, adeo quidem, ut horum poſterior ipſam veterinariæ exercitationem Medicum non dedecere, aſſeruerit; licet prior eandem ab hujus dignitate alienam & nefas dixerit. Controverſiæ theoreticæ me implicare nolo, multo minus affirmantium argumentorum ventilationem in me ſuſcipiam: cum poſito & conceſſo adæquatum Medicinæ ſubjectum animalia cuncta exiſtere, nulli tamen Medicorum exercitium mulo-medicinæ decorum, ſed hoc liberalitati ac autoritati artis multum derogare, puto. **Medici.**

Quemadmodum in ſe minus perperam egerunt *Hippocrates*, *Demetrius*, *Columella* &c. in conſcribendis de re Veterinaria libellis, ſic nulli noſtri ævi vel Medico, vel Philoſopho, indignabor, ſi paria tractet, & experimenta hujus generis vel propria, vel ab aliis tradita, in communem utilitatem colligat atque edat. Neque his, quod neminem cujusvis conditionis dedecet, vitio vertam, ſi rerum œconomicarum ſtudioſi, vel ſuis, vel amicorum, vel aliorum, Magnatum æque, ac ruricularum, pecoribus & quibusvis animalibus domeſticis morboſis, quaſi aliud agendo, proſpiciant, remedia innuendo, diæ-

tam dirigendo &c. Sicut autem nec Hippocratem, nec alios hujus generis ſcriptores olim ζωιατρίαν exercuiſſe evinci poteſt, nec de ullo tot ſeculorum forſan Medico conſtat, qui ſordidius hoc opus vel lucri, vel gratiæ Magnatum, cauſa, in ſe ſuſceperit, aliisve ſuaſerit, quin potius eos omni ſtudio dehortarit, v. g. *Laurembergius*, *Conringius & Lindanus*; neque *Carol. Ruinum* Equitem Bononienſem, v. g. quod Equorum Anatomen ac Medicinam ediderit, aliosve Viros Generoſos atque Illuſtres, qui ſimilia conſcripſerunt, veterinarios ſe cuivis præſtitiſſe probabile eſt: pariter nec ullius Medici cordati verique existimationi congruit κληνιατρίαν adminiſtrare, multo minus beſtiis clyſteres injicere, obſtetricari ſimilemve Chirurgiam facere.

Veterinariæ exercitium dedecet medicos.

Hippiatricam equidem Commentariis Hippocratis illatam legimus, inde autem, quaſi idem ad ejus exercitium filios artis adegerit, minime inferre licet: inprimis cum in cæteris ſuis libris ne verbo quidem illius mentionem faciat, nec in ullo horum, ne quidem Iſagogicorum, in quibus de Oeconomia Medici egit, Medicinæ beſtiis adminiſtrandæ præcepta tradat. Vereor potius, ne quem per adulationem ac ſubmiſſionem hanc nimiam, affectum & gratiam ſibi conciliare annituntur ejuſmodi Mulomedici, advertante *Galeno 6. epid. comm. 4. t. 9.* in contemptum abeat; perinde ac illis fieri ſolet, *qui tum dicentes, tum facientes omnia ad delectandum vulgi exiſtimationem venantur, etiam ſatellites ac ſcurras inter cœnandum agentes*, quos idem *Galenus Prænot. cap. 1* emphatice deſcribit: quale quid ſane hoc noſtro ævo magis metuendum, ubi Medici cum arte ſua fabula fere evaſerunt. Imo denique, ſi decorum ex Legum tenore æſtimandum, vel eo ipſo, dum privilegiis ſeu prærogativis, medicis veris conceſſis, minus gaudent Porculatores ejuſmodi, tanquam mechanici, v. g. transferendi ſalarium ad ſuos hæredes, vel a republica vel privatis conſtitutum, quantumvis illi multum ante tempus finiti miniſterii deceſſerint, ut penes *Carrarium de medico & illius officio, part. 3. §. 116. 131. & 151* legitur: videntur abjectioris conditionis medici brutis juxta homines, quam his ſolis, medentes, ſibique & ſuis famam æque ac commodum derogant.

Modeſtus ſit medicus.

Humanitatem porro ſeu Comitatem, quam decorum Medici egregie atque evidenter moderari & quam hunc juvandi ſtudio, hincque

que promptiore accessu, infirmis declarare, dictum, ad hos ingressus hic exercebit ac testabitur Modestia & suavitate seu lenitate. Ubi ante omnia placidus esto introitus, non petulans, non obstrepens, nec intempestivus, & reprehendenda est illa quorundam rusticitas, qui dormientium conclavia cum impetu & vociferationibus irruunt, unde expergefacti ægroti illis irascuntur & se valde perterritos ac læsos, non sine indignatione, conqueruntur, imo vere hinc percelluntur. Novi, qui media nocte, aut summo mane, nihil hoc urgente, suos visitant, & quidem, vel his adulandi, vel potiorem præ aliis vigilantiam, ac quasi languentium salus ipsis magis cordi sit, ostentandi causa: quod his nihilominus utplurimum valde molestum contingit, Medici vero animum abjectum & perturbatum prodit.

Introitus ejus sit modestus

Pariter gravem, juxta *Hipp. de Med.* semper præ se ferat vultum, i. e. compositum & meditabundum: haud amarulentum tamen, ne superbus & contumax censeatur, neque nimium hilarem seu in risum exolutum, ne pro scurra habeatur. Ut taceam, ne, si forsan ægrum languidiorem inopinate offendat, hinc faciem ejusmodi ovantem subito mutet, animum dejicere videatur illi, minima etiam gestuum quorumcunque animadvertenti.

ac gravis.

Leniter hinc agat idem cum infirmo, leniter cum assidentibus, ne alterutri horum, aut utrisque odiosus & molestus evadat: si forsan cum iis rixetur eorumq; inobedientiam aut negligentiam non nisi asperitate, reducere & morositatem quodammodo sublevare norit. Sicut contra serviliter & undiquaque si iis annuat, gestibus etiam fractis & indecoris abjectum nimis animum prodat & sputilinguum se præbeat, v. g. totas noctes insomnes penes ægrum sine necessitate ducat, nares stercoribus admoveat, matulam illi porrigat, stragula paret similiave ministeria, autoritati suæ derogantia, præstet, contemtui pariter singulis se exponit. Cum nihilominus Medicum ægro nec odiosum seu ingratum, nec vilem & stolidum, sed humanum, moderatum & suavem, non satellitem & cubicularium, sed consiliarium, se præstare conveniat; i. e. quem hic admiretur, veneretur & amet; secus illius præceptis haud obtemperabit. *Antiquissimum fuerit*, scribit *Galenus 6. epid. com. 4. t. 9. neque adeo medicum se submittere atque adulari, dicendo & faciendo omnia ad delectationem, ut sui*

Medicus sit lenis.

Non assentator.

contemtum pariat ; neque rursum, perinde ac Calliomactem, se rusticum atque asperum exhibere.

Non nimis rigidus.

Inprimis vero cavebit nimium rigorem, sed autoritatem indulgentia aliquali temperabit, ne in alimentis, ambientibus, medicamentorum forma aliisque, in quibus citra noxam ægro gratificari licet, adeo severus deprehendatur. Prolixe hanc indulgentiam commendat & variis casibus exponit idem *Galenus l. a. t. 8.* ut vel in edulia, potulenta similiaque, morbo non adeo congrua, ab ægris tamen desiderata iisque grata visa, oblectamenti causa, descendat, seu intempestive talia concedat, modo non enormius lædant, juxta *Hippocr. 2. aph. 38. paulo deterior & potus, & cibus, verum jucundior, melioribus quidem, sed injucundioribus præferendus est :* adjiciendo, se talibus eorum postulatis & cupiditatibus pro nunc morem gerere, ut in aliis imposterum obsequentes magis illi se præbeant. *Novi enim quosdam,* inquit *Galenus l. a. ex ea Medici liberalitate obsequiosos evasisse.* Ut mittam, alimenta v. g. suaviora, utut non adeo utilia, seu congrua, & aliquando absona, visa, ab ægris commodius digeri ac confici, hinc præter voluptatem præsentaneam viribus robur addere, hisque recollectis morbum levare & ad congruum magis appetitum ventriculum languentem excitare.

Etiam appetitui absonorum indulgeat.

Cujus rei experimenta tantum non quotidiana sunt, quosdam v. g. ex haustu frigidioris, vini, brassicæ fermentatæ, halecum, carnium fumo induratarum, lactis, oxygalæ &c. usu absono a febre gravi & pertinaci liberari & vires cum appetitu recuperare, secundum illud adagium, quod sapit, nutrit: quasi natura ipsamet innuat ac postulet, quo se juvari norit. Confirmabit eandem penes credulos lepida observatio, quam *Waldschmid in Timæum cap. de Philtris*, & post hunc prolixius recentior scriptor, *Mich. Aloysius Sinapius, de vanitat. falsit. & incertit. aphor. Hipp. lib. 1. 2. &c.* recenset, Juvenem nimirum quendam, philtro intoxicatum & gravissime ægrotantem succum Nasturtii concupivisse, quem ipsi Medici & adstantes denegarunt: post mortem vero in hujus cadaveris aperti ventriculo cornu quoddam durum fuisse repertum, ex quo parens juvenis defuncti in rei memoriam cochleare parare curarit, quod aliquando casu ad Nasturtium capiendum adhibitum solvi & quasi liquari visum fuerit. Qui

hinc,

hinc, filium suum Nasturtium in morbo concupivisse recordatus, pœnitens agnoverit, male ipsi hoc fuisse denegatum: i. e. eodem concesso nec cornu illud in stomacho efformatum, nec filium mortuum fuisse. Fides sit penes autorem.

Modo non sint evidenter noxia.

Nunquam tamen, ut dictum, indulgentia hæc ægris noxam adferat, ne illis a *Galeno l. a.* adscribatur Medicis, *qui ægrotantium cupidini promptius obsequuntur, ut plus lucri hinc faciant:* potissimum cum haud facile emendare semper liceat ejusmodi errores, satis interdum funestos, v. g. si variolosis aut morbillosis aër aut potus frigidior permittatur, si aqua vitæ similisve potus spirituosior salivationi mercuriali exposito indulgeatur. Quare gratificatio ejusmodi cum judicio fiat, nec solis ægrorum desideriis, vel fæminarum assidentium stolidis opinionibus, committatur: quorum illi, ut pravo appetitui patrocinentur, vini v. g. stomachum hoc poscere clamitent; hæ per teneram nimis v.g. & intempestivam commiserationem, ineptientes illud porrigant, forsanque exemplo quodam minus adæquato ejus utilitatem & languentis appetentiam confirment. Decet Medicum prudentem scire, quando, quomodo & quantum indulgendum, si nimirum nulla aut levis hinc secutura videatur offensio, quæve per ægri in cæteris obedientiam facile corrigi queat: ejusmodi tamen pariter animi præsentia & gravitate polleat, qua desideriis languentium minus proficuis contradicere audeat, & si forte se nesciente noxium vel intempestivum aliquid assumpserint aut commiserint, has delitias mollitiemque eorum blande increpet, periculum commissorum exponat, & ad obtemperandum emendandosque ac vitandos posthac errores illos adhortetur. Nisi forsan talia impensius urgeat ægri morositas nimia, cui connivere variæ interdum circumstantiæ jubent: quod fieri debet exponendo & prædicendo inobedientiæ ejusmodi molestias & pericula pedissequa. Qua ratione tractari utplurimum postulant Magnates & Aulici, qui, sicut subditis imperare pro lubitu adsueti ac plebe potiores se putant, sic naturæ quoque & morbis cupiditatibus pravis imperare sibi præsumunt & legibus Medicorum se superiores credunt, horum proin præceptis se subtrahunt, & naturæ vim inferunt, agunt E. ut volunt, patiuntur, ut nolunt, & moriuntur ut debent, essen und trincken was ihnen schmeckt/ und leiden/ was sie müssen.

Etiam desideriis ægrorum contradicat.

 Quam-

Consuetudini indulgeat.

Quamvis desideriis ejusmodi decumbentium aliquando etiam patrocinetur consuetudo, quatenus secundum *Hippocrat. 2. aph. 50. Ex multo tempore consueta, etiamsi deteriora fuerint, inconsuetis minus molestare solent*, & *Galenum 7. Meth. Med. cap. 6. 5. de sanit. tuenda t. 15. ac de Assuetudine*, cui sane auscultare jubent exempla frequentiora satis paradoxa, eorum nimirum, quos a consuetis, in se pejoribus visis, conservatos & refocillatos, ab insuetis autem, utut salutaria videbantur, enormiter læsos, legimus.

Consuetudinis vis.

Bina hujus generis ex superioribus repetere licebit, fracedinem & fætores quotidianos præanathymiasi fragrantis atque purioris aëris ferentium: quibus impræsentiarum jungo simile ex *Levino Lemn. 2. de occult. nat. mirac. c. 9.* Rusticus, qui myropolium Antwerpiense ingrediens a suaveolentibus mox animi deliquio periclitari cœpit, admoto vero ejus naribus fimo equino recente ac fumido, cui adsuetus, recreabatur denuo animumque recuperabat. Quadrabit huic, quod *Solenander sect. 5. consil. 15. num. 16* narrat his verbis: *Accidit, ut Rusticus quidam, acutissime febricitans, ad Hospitale perductus, nullis remediis a D. Gisberto curari potuerit. Tandem ex morituro quæsivit, ecquid peteret, quæ fuisset victus ratio antea? dicebat, se plane ab isto cibo & potu, sirupis, & id genus similibus, & lecto, qui nimis esset mollis, abhorrere, quod non dormisset intra novendecim annos in lecto, atque usus fuisset cepis, caseo bubulo & similibus duræ coctionis, sub dioque in stramine vestitus dormivisset. Tandem D. Gisbertus una nocte permisit, ut in stramine dormiret, deinde ut afferretur cepa, sal cum aqua frigida, arbitrans illum tandem eo citius moriturum: cum ille postridie adstaret igni, præter omnium opinionem.* Pariter *Salmuth. 3. obs. 71.* de rustico quodam tritore perhibet, eum febre correptum herum in lectum reponi ipsique medicamenta præscribi curasse, in quo noctes nihilominus insomnes egerit & indies pejus se habuerit, donec in humum supra stramen collocaretur, ubi suavissime dormiverit, & aliis adhibitis brevi reconvaluerit. In pastore ovium cœnobii cujusdam, febre ardente laborante, similem consuetudinis vim annotavit *Rejes Elys. camp. jucundar. quæst. 93.* quem cum Prior, ut intra cubiculum rite & probe tractaretur, curaverat, optimo victu & aliis necessariis, pro morbi indigentia adhibitis, malum nihilominus ad salutis usque despe-

desperationem urgebat. Quod cum a Rejes Prior intelligeret, ab eo percontabatur, an aliquid appeteret, quod libentius esitaret? an aliquid pro sui salute fieri optaret? qui anxie respondit, sibi dubio procul magnum advenire nocumentum, quod sub tecto & intra clausum cubiculum cubaret, addens, si meam vitam desideras, hoc unum mihi permitte, ut extra cubiculum sub dio pernoctem. Quo facto, foras ad peristylium, in aërem æstivum, adductus ibique noctem degens, mane optime & placide se dormisse dicebat, & intra triduum omnino convalescebat. Agmen ejusmodi exemplorum claudat ex relatione *Sanctorii 4. vitand. error. c.9.* Comes ille illustris, cui, tota vita vino meracissimo adsueto, cum lassitudine & dolore capitis corriperetur, dum suadebat Sanctorius, ut consuetudinis lege aliquantulum posthabita, vinum tenuissimum hauriret, factum ut hinc ad lipothymiam usque viribus deficeret: donec mutato consilio ad solitum meracissimi usum se denuo reciperet idem.

Gravidarum appetentiæ pravæ aliquando indulgendum.

Singularem conniventiam Medici fœminæ postulant imprægnatæ, si malaciam aut picam experiantur, non raro aborsus productricem: ubi prudenter agit, qui aliquando minus rigidus, licet aliquatenus aliena & inepta appetant, iis talia indulget; modo detrimentum non adeo magnum ab iis fuerit metuendum, & excessus omnis vitetur.

Severitas nimia nocet.

Quemadmodum contra severe nimis, aut perfunctorie potius, leges medicas servantes, graviter errant, v. g. intolerabili siti febricantes torquendo, quibus potus forsan est remedium, vel frigidam vinumve denegando, stragulis eosdem obruendo ac suffocando, calore fornacis eos extorrendo ac quasi deliquando, tenuissimum victum seu strictissimam diætam iis, quibus nihilominus eam noxiam deprehendimus, stricte injungendo, vel in similibus diversis delinquendo. *Sunt*, inquit *Botallus, qui carnes veru tostas commendent, quas si respuat æger & super carbonibus assas percupiat, non concedant: vel aqua interdum fontis pura utenti eam coctam propinent; vel vinum album prorsus damnent, cui tenue rubellum conferre judicaverint; vel aloëm non concedant, ubi hieram proposuerint; vel fœniculum culpent, ubi anisum vel daucum probaverint; & alia centena millia his similia, quæ nihil nisi artis ignaviam, vel contentionis studium, præ se ferunt*

ferunt. Cujus etiam generis ſunt, qui omnem ſalutis ſpem in uno aliquo tantum remediorum genere aſſerunt, quod æger nihilominus vel adſtantes contentioſe recuſant, & ſine quo medela æque commode fieri poterat, v. g. venæſectionem, vomitorium, clyſterem, fonticulum ſimiliaque, quæ nonnulli omnimode averſantur. Citra quæ tamen hi ſanati medico exprobrantes ajunt, ſi illa adminiſtraſſent, ſe mortem aut aliquod aliud gravius malum obiiſſe.

Eſto igitur, monente eodem *Galeno*, *terminus in medicando, quem non tranſibit is, qui ex arte generoſe contra morbum pugnat, ut tuto medicetur, ejus vero, qui dolorem ſedat, ut vires cuſtodiat: ubi ultra pergitur, crudelis hominis officia facit, qui una cum morbo vitam quoque homini aufert; qui vero cubantis delitiis ſubſcribit, adulatoris.* Seu ſuaſu *Hippocratis de Dec. ornat. Medicus comitatem quandam ſibi adjunctam habeat, auſteritas enim & ſanis & ægris difficilem acceſſum præbet.* Id eſt, ab eodem obſervare jubemur ægrorum peccata, & ab erroribus hos dehortari, ac reſiſtentes quidem ſeu moroſos etiam cum gravitate quadam increpando, reliquos ſereno vultu ſuſcipiendo, commonefaciendo & conſolando. Sc. qualem Chirurgum exigit *Celſus proœm. l. 7. qui ſit immiſericors, ſic ut ſanari velit eum, quem accipit, non ut clamore ejus motus, vel magis, quam res deſideret, properet, vel minus, quam neceſſe eſt, ſecet: ſed perinde faciat omnia, ac ſi nullus ex vagitibus alterius affectus oriretur.*

Quomodo gubernandi adſtantes ac mi-[illegible]

Adſtantes denique & quacunque ratione miniſtrantes, inter quos Chirurgos & Obſtetrices refero, officii ſui admoneat Medicus ſtrenue, placide tamen pariter, niſi incuria, moroſitas, imperitia ac malitia horum aliquid acerbitatis poſtulet, horum ſtrepitus ſimiliaque incongrua atque ingrata arceat, errores innuat & corrigat, increpando etiam eos, pleraque tamen, ſi fieri poſſit, ægro occultando: ne vel ex indignatione hujus morbus intendatur, vel ex eorum incuria ruditateve pejora ſibi, ad deſperationem usque, ominetur idem.

Adſtantium officium.

Cuſtodum ejuſmodi munus cum tria præprimis involvat, nimirum vel ut, quæ circa ægrum, hujus affectum, res non naturales & remediorum uſum contingunt, accuratius obſervent, quo Medico accedenti & ſciſcitanti ad amuſſim hæc referre valeant; vel ut medicamenta tempeſtive & commode applicent atque propinent; vel

ut

ut moderentur necessariam & a Medico determinatam diætam: redarguendi sunt non tantum, si alterutrum horum perfunctorie & minus congrue agant, sed præterea, si ultra crepidam sapere malint, ægris, ut frequentius evenit, vel sua, vel aliorum, euporista propinando, & a Medico ordinario commendata præsidia his suspecta reddendo; utrumque modo clam, si timidiores, modo coram, si arrogantiores & perfrictæ magis frontis. Experiuntur ejusmodi adstantium imperitorum & imperitarum ausus atque contentionem Magnatum potissimum Medici, si inprimis remedia generosiora morbus gravior exigat, v. g. venæsectionem, catharsin, cranii perforationem, paracentesin: quos illi ab artis opere interdum avocant, veritos objurgationes homuncionum ejusmodi ineptorum eorumque linguam protervam. Interim quibus consulere temere satagunt hi, nocent, eosque a tempestivo præsidiorum usu excludunt: ut Magnatum infirmorum conditionem deteriorem semper crediderim, quam plebejorum, quibus, spuriis ejusmodi consultoribus minus stipatis, Medicus absolute magis imperat, & sine contradictione ulla admovet tempestive necessaria quævis; unde haud mirum, si hi præ illis promptius reconvalescant. Quamvis aliquando nos minorum gentium Clinici ejusmodi assidentium garrulitatem quoque sustinere cogamur, ut in applicandis congruis ambigui satis evadamus, fatiscat interim miser sub eorum turba. Licet, si conscientiam rogemus, Medicus perinde ac a remediis, quæ minus opportuna judicat, abstinere tenetur, ab imperitioribus commendatis, ita nec obloquia ejusmodi vitilitigatorum tanti æstimet idem, ut ab his a consilio sano se averti patiatur, i. e. remedia appropriata, cum periculo seu detrimento languentis, omittat, secundum *Hippocr. præcept. t. 2. non cunctandum est, & ab idiotis inquirere, si quod conferre visum fuerit ad curationis occasionem.* Retundat potius obstrepitacula ejusmodi anilia, & ad officia demandata remittat nasutulos tales consultores ae consultatrices strenue. Quibus nihilominus integrum relinquitur, si quicquam ad ægri usum conferre censeant, Medico hoc exponere, idque si hic approbaverit, præstare prudenter; sicut eosdem cavere decet maxime illa, quæ, tanquam inutilia, renuerit idem: dum artis imperitis congrua visa, si adhibeantur, noxam

Errores ac delicta eorum corrigendi.

Conditio Magnatum ægrotantium deterior est, quam plebejorum.

Adstantium dictis haud per omnia assentiatur medicus.

non levem aliquando inferunt, eamque non adeo facile emendabilem.

Sit affabilis. Comprobat comitatem suam Medicus insuper conversatione suavi & affabilitate, qua sive Eloquentia licet, juxta *Celsum*, non curentur morbi, sed remediis, non *Verbis*, *sed Herbis*; gratum tamen ægro non minus, ac assidentibus, se reddit ille, vi sequentis:

Corporis auxilium Medico committe sodali:

modo in garrulitatem, ventositatem, aut maledicentiam facundia hæc non abeat. Loquacitatem in Medico vel ipsemet vituperat *Hippocrates*, dum *de dec. ornat.* post affabilitatem breviloquentiæ inter alia meminisse jubet, molesta quoque existit plerisque ægris, & Circulatoribus aliisque hujus farinæ hominibus tantum digna ac relinquenda, qui verba arrogantius præcipitant, quique ob prodigum & præposterum sermonem a Viris prudentioribus damnantur, v. g. ab *Accursio Codic. de Medic. L. Parabolanos*, his verbis: *Loquacissimi sunt & ita doctissimi vulgi sententia habentur; re vero & opere sunt ineptissimi, & artem inter omnes summe honorandam & a Summo Deo hominibus concessam dedecorant.* Et profecto garrulus Medicus infirmo alter morbus existit, aut huic & adstantibus est derisui; postquam sc. loquacitas arti ejus minus quadrat, quam mutam olim cum *Virgilio 12 Æneid.* pronunciabant; contra non exigua prudentia est, linguam tempestive coërcere & solvere.

Non tamen garrulus.

Non jactabundus. Jactantiam seu ventositatem vitium plerisque medicis admodum familiare *Rodericus a Castro 3. Med. polit. 2* ait, adeo ut adagium abierit: *mentiris, ut Medicus:* quales quidem ego aut stolidos & rudes, aut deceptores, judico. Illos, quod infirmitatem artis propriæ ignorent, adeoque huic & sibi plus tribuant, quam in utriusque potestate est: vel quod alios, Medicos inprimis, adeo simplices & credulos sibi fingant, qui eorum ampullas & sesquipedalia verba pro oraculis habeant. Hos vero, quod blaterent nunquam visa, nunquam experta, seu qualia nunquam præstiterunt, ac præstabunt nunquam ejusmodi magnidici. Hinc, de quibus eorumque peritia olim optima quævis mihi pollicebar, hos statim ac si arcana, difficiliorumve affectuum faciles medelas, morborum mortes similiaque crepent, non vilipendere haud possum, vixque hoc hominum genere

aliud

aliud mihi molestius est: quamvis causam his dicat plebs vana, Klippern gehöret zum Handwercke rc. E. mentiri Medicorum est? secus longe de his scripsit *Hippocr. de fract. t. 1. Qui sapientes sibi videntur Medici, hi sunt, qui peccant.* Mirum sane, ne dicam absonum, qui aliorum corpora curare præsumant, horum animos depravato ac inordinato gloriæ vanæ appetitu laborare, & quos fatuis atque amentibus non raro mederi observamus, helleboro ipsosmet haud uti, sicque ambitionis & præsumptionis irritæ fomitem, stultitiam nempe, non exturbare. Habetque hæc jactantia immodestior & ante curationem facta pollicitatio hoc oneris, ut teneatur magis Medicus ejusmodi de promissis non præstitis. Subdola demum lingua exosa est omnibus, & quemadmodum animi hilaritatem risus, mœrorem lachrymæ & suspiria testantur; sic hæc ejusdem petulantiam, scurrilitatem ac malitiam prodit, hinc nec Medicum, nec Christianum decet. *Quid si clamosa vel garrula?* quærit *Botallus de Med. & ægri mun.* §. 35. & respondet, *quatit aures illa ac ferit, simul & odium parit, quasi ex audacia fuerit producta: hæc incontinentiam attestatur. Dolosam ac maledicam quisque hominum cavet, bonus juxta ac malus &c.* **Non malignus.**

Inter sermonum argumenta opportunum maxime sine dubio erit, quod sciscitationem morbi, directionem diætæ & præscriptionem atque usum remediorum spectat, hic enim scopus visitationum ejusmodi clinicarum primarius est, proin *Dic, cur hic?* nihil tamen obstat, quominus loco & tempore idoneo de aliis quoque penes infirmos, vel cum his, vel cum assidentibus, verba facias, sicque non medica tantum arte, sed amica quoque conversatione, utrosque tibi devincias. **Materia sermonis penes ægros.**

Sciscitatio affectus hujusve causarum, therapejæ directio similiaque, qua prudentia moderanda, suis locis constabit. In genere hic annotasse juvabit, primo cum mulierculis atque imperitis, sive ægrotantibus, sive qui ab horum ministerio, de morborum causis & præsidiis non esse facile disserendum, nisi quantum maxime necessarium, & sub breviloquentia ab *Hippocr. de dec. orn. t. 9* commendata. Quali nihilominus monito refragari observamus illos, qui, ut fiduciam singularem penes plebem aucupentur, de affectus & remedio- **Cum imperitis de morbo &c. non disserendum.** **Nugatores qui?**

rum ætiologiis egregie garriunt: & hoc quidem nauſeabunda non raro prolixitate, ne dicam, ineptitudine. Cujus claſſis illos quoque nugatores autumo, qui aſtrologiæ peculiarem peritiam venditantes, quanta ratio ſit habenda aſtrorum horumque phænomenorum in remediis adminiſtrandis, ſtentoria voce clamitant: de qualibus nihilominus jurarem, eos nec circulum in ſphæra, nec aſteriſmum in globo, noſſe & vix ex ruſticorum calendariis ſapere. Quemadmodum de ejuſmodi homine ridiculo mihi his ipſis diebus relatum fuit, qui, dum graviorum affectuum curam gerit, noctes inſomnes frequentius ſe agere, ægris perſuadet, eum in finem, ut de mutatione morbi & tempeſtivo ac congruo præſidiorum uſu accuratius, præ cæteris Medicis cunctis, ferre valeat judicium, ni fallor, memor *Horatii:*

Aſtrologiam crepantes.

Ut jugulent homines, ſurgunt de nocte latrones.

Vanam illam vulgi auram jactatoribus ejuſmodi equidem vix invideo, modo ad captum hujus forent illorum prolata, neque ex his vel majora, quam par eſt, ſibi promittant ægri, vel male intellecta male applicent. Eo ipſo enim, dum, quicquid in buccam venit, garruli ejuſmodi eloquuntur, non raro triſtia & atrocia incogitanter commiſcent, quibus infirmi terrentur ac in mœrorem conjiciuntur, ut de ſuo decubitu peſſima quævis ominentur, timentes, ne narratum ſimile quippiam ſit huic, quod ipſimet patiuntur: atque hoc aliquando alienam ſeu falſam plane Medici dictis affigendo mentem, in ejuſdem præjudicium & famæ detrimentum. Ut ſi hic v. g. quendam ex incongrue aſſumptis inſigniter læſum dixerit, eum in finem, ut ab his ille ſtudioſius caveat, aut forſan ſaltim, ut gravioris morbi curationem jactitet ipſemet: infirmus eo detorqueat, quaſi a ſimili errore graviſſime & lethaliter ſe decumbere innueret idem. Quali judicio triſtiori ac deſperabundo parturientium nænias noſtrarum Obſtetricum ſæpius occaſioni exiſtere, non ſine indignatione quotidie experimur: in diſtociis, ubi animi excitatione & ſolamine opus, caſus tragicos, veros fictosve, inſulſe enarrantium, imo præſenti quoque, licet utplurimum, ineptiſſime applicantium. **Es iſt hier eben ſo ein Zuſtand/ wie bey der ſeligen Frau** N. N.

Garrulitatis damna.

Obſtetricum garrulitas.

Magnidicis his blateratoribus accenſere quadrabit eos, qui minus

nus

nus expectatas ſymptomatum ingraveſcentias ac morborum pertinaciam non artis infirmitati, multo minus ſuæ imperitiæ, ſed ægrorum errori leviori, callide ſatis, & interdum cum horum increpatione, adſcribunt, *Hippocrati* jam dum *de Vet. Med. t. 38.* notos: *Sc. velut idiotas, qui, ubi illi* (ægri) *die aliqua novi quippiam feciſſent, veluti ſi lavaſſent, aut deambulaſſent, aut quid alienum comediſſent, atque hæc omnia melius eſſet adhibuiſſe, quam non: nihilominus tamen cauſam alicui ex his contribuebant, veram quidem cauſam ignorantes, & fortasſis id, quod commodiſſimum erat, damnantes &c.* Quales quidem penes plebem ſolertiores omnium circa infirmos animadverſores ac prudentiores cenſores audiunt, a ſapientioribus vero irridentur, non tam cauſam ſibi concipientes, quam fingentes, ſimulque ægros inepte cruciantes. Inconcinna ægrorum inculpatio.

Cujus genii illos pariter judico, qui affectus, quos ſuperare ac tollere ignorant, minus curandos ſeu attingendos miſeris præter rationem perſuadent, v. g. febres, ſcabiem, man müſſe ſie nicht bald vertreiben/ ſie wären geſund: cum nihilominus per experientiam convincamur, (1) omnes ægritudines in principio facilius, quam inveteratas, ſanari: (2) non raro indigitatos ſimilesve affectus ultra ægri & Medici expectationem duraſſe, adeoque ab illo ſanitatem anxie deſiderari, ab hoc tacite intendi; licet forſan non congrua ſatis præſidia, v. g. purgationes, ſanguinis miſſiones ineptas, adhibeat. Qua ratione non tantum propriam turpitudinem celare ejuſmodi medicaſtri annituntur, ſed aliorum quoque medendi rationem ſanam, qua cito ac tuto magis ejuſmodi moleſtias averruncare ſolent, cavillant, & quaſi intempeſtive egerint, i. e. in pericula recidivæ aliorumve morborum ſibi demandatos conjiciant, nugantur: prius quidem ſatis aſtute, poſterius vero frivole. Quidam morbos difficilioris curationis non ſanandos perperum dicunt.

Aliter ſentiendum, ſi cum ſapientioribus Medico fuerit negotium, quibus morbi ideam, cauſas & occaſiones, cum præſidiorum efficacia, explicare, ſuamque ſententiam contra imperitos ac malignos propugnare, magnam illi non raro fiduciam parit, *qualem omne demonſtratum proferentibus ſeu ad veritatem ac demonſtrationem confiſis Hippocrates l. a. t. 2* promittit. Fiat tamen hoc cum prudentia ac ſub terminis ejuſmodi, unde ægri animus minus conturbetur, a Prudentioribus morbi & remediorum indoles explicanda.

 quibus

Prudenter tamen

quibus aliorum errores ita corrigantur, ut veritatem potius, quam reprehensionem, ille intendere videatur. *Promptitudinem*, ait *Septalius animadverſ. & caut. lib. 1. §. 8. data occaſione ad ratiocinandum oſtendat, nihil ſine demonſtratione proferens.* Et paulo poſt: *recte ſciat perſuadere, nam Plato 1. de legib. vult, ut primum doceat & perſuadeat Medicus, quid ſit ægroto faciendum, & non prius imperet, ita promptius parebit.* Juxta illud *Ariſtotelis: parebo lubens, ſi vera hæc, quæ dicis, eſſe demonſtraveris.* Potiſſimum autem ſermonis hujus vergat ad infirmos, ut boni animi ſint, excitandos, quatenus hi ſemper puſillanimes & ſuſpicioſi exiſtunt.

Trutinet itaque Medicus non tantum verba, qualia, ſed ad quos quoque, quomodo & quando ea faciat, & annon in ſe bona & congrua horum in malam partem æger ſuſpicax & meticuloſus, præprimis ubi morbus adhuc in ancipiti, interpretari queat: adeo quidem, ut nec, quæ aſſiſtentibus haud celamus, infirmo ſemper innoteſcere, conveniat, prognoſin inprimis dubiam concernentia. In ſpecie *Botallo* in eo adſtipulor, dum §. *41* ægris & aſſidentibus medicamenta neceſſaria declarare ſeu nominare vetat, ſed tantum ſignificare concedit, v. g. purgandum, vomitum excitandum, clyſterem injiciendum, ſudandum &c. eſſe, reticere vero, quibus hæc fiant, aut ex quibus parentur. Cujus ſui moniti rationes ſubnectit, (1) quod ægri ſine Medici conſilio talibus aliquando abuti, aut intempeſtive uti, queant, v. g. purgante vehementiore, ſudorifero volatiliore & ſpirituoſo, item papaverinc ſeu opiato in doloribus & vigiliis compeſcendis: a quorum ſimiliumque nihilominus in vulgus emanante cognitione, quam frequentes contingant ærumnæ ac clades, deplorandum potius, quam commemorandum. (2) Quod communiter nota brevi in contemptum veniant, i. e. ægri, notante *Plinio lib. 29. c. 1. minus credant, quæ ad ſalutem ſuam pertinent, ſi intelligant:* vel quia trita & vulgata facta, er braucht ja nichts als Krebs-Augen / das rothe Pulver 2c. vel quod ineptior artis aliquando hæc damnaverit, v. g. Mercurium dulcem, Cinnabarim, opium &c. vel quia ſunt exigui pretii, weil kein Gold oder Perlen darbey seyn. Quale quid non *Galenus* tantum de divite quodam perhibet, qui præſidia, quæ parvi videbantur, mendicorum eſſe, ajebat: ſed ejuſdem generis homines etiam inter

vis medicamenti innuenda, non ipſa medicamenta.

Notorum medicamentorum vilipendium.

inter nostrates observamus, qui familiaria utilia spernunt, incognitis vero pretiosis & exoticis delectantur, v.g. lapide bezoar, auro, margaritis, hincque paratis bezoardico solari, Tinctura auri, Essentia lapidis bezoar, sudorifero magno Fabri, Vomitorio pro Regibus & Principibus. Addo his (3) quod notis remediis vulgus non raro infaustos morbi successus attribuat, præjudicio nimirum vano laborans aut ejus persuasus, quo v.g. Cinabaria, Antimonialia, Mercurialia &c. abhorret, corticem Peruvianum reformidat.

Notis malus morbi eventus tribuitur.

Proin taxanda venit maxime illa quorundam inconstantia, aut mavis levitas, seu sibi & aliis abblandiendi libido, a *R. a Castro lib.3. c.6* annotata, qua ut, quanto penu medicaminum polleant, elucescat, duo vel plura eorum simul commendant, languenti optionem permittentes: qui hinc dubius redditus neutri illorum fidit, medicumque aut inconstantiæ, aut imperitiæ, accusat.

Male plura medicamentorum simul commendantur.

Imo invenies inter Medicos quosdam adeo garrulæ & præcipitantis linguæ, qui, ut habeant, quo eloquantur, vel ante, vel post, usum remedii hujus singularia incommoda explicent, si non fingant: sicut memini horum quendam, cum ab opiati, a semet præscripti, usu de gravitate capitis aliquali conquereretur ægra, responsum dedisse, ich habe es wohl gedacht 2c. regerebat illa, warum hat er mirs denn verschrieben? *Quo igitur*, infert *Botallus, opinione adversus medicamentum non peccet æger, satius est ea non divulgare, nisi ea se velle noscere contendat curiosus* (addo sapiens) *patiens vel assistens*: quamvis simulare & dissimulare in ejusmodi casibus securius forsan sit, si non denegare idem liceat.

Etsi Scriptori huic eximio in eo minus adstipuler, quod materiam tantum auxilii, non auxilium ipsum, reticere jubeat, quatenus nec hoc significare, semper e re est, v.g. si a purgantibus aut vomitoriis cujuscunque generis abhorreat ægrotus, sub alterantium terminis propinentur, si de narcotico metuat, si vesicatorium dolorificum detrectet. Frequentius celare jubemur operationes Chirurgicas ac indicata, quibus ministrantur, v.g. dum, suadente *Galeno comment. in Hipp. librum, qui, quæ in medica trina fiunt, inscribitur lib.1. t.13. medicus operam dat, ut ipsis* (ægris) *inscientibus locum affectum secet, seu inexpectato homini sectionem adhibeat*, vesicatorii necessitatem juxta

Aliquando tamen etiam vis seu effectus remedii subticendus.

ac

ac hujus materiam silemus, dentis cariosi extractionem non minus dissimulant, ac hujus instrumenta occultant, Odontagogi; & juxta *Celsum 3. cap. 5. semper ægros securos agere convenit, ut corpore tantum, non etiam animo laborent.*

Ægrum salutis causa decipere licet.

Controvertitur equidem penes Autores, an ægrum salutis causa decipere liceat? dubitandi rationem præter ethica ac theologica præcepta forsan vel solo *Hippocrate* suggerente, quando *de Medico t. 1. justum & candidum ad omnia* postulat hunc. Verum eo ipso, dum (1) in morborum medela non raro ejusmodi eveniunt casus, quibus debellandis uti cogitur Medicus præsidiis ingratis, dolorificis & tantum non crudelioribus, qualia nihilominus, sola sanitatis spe, ægri ferunt, illa dissimulare & salutari stratagemate eorum teneritudini subvenire tenetur, *ne* juxta *Baudewyns part. 1. quæst. 40 absolute sanari renuant, vel saltem, ne bis miseri sint: semel sc. per vivam doloris apprehensionem de futuro, semel, dum actu patiuntur.* Quod præstamus operationem molestam seu dolorosam vel subticendo, vel ambagibus, argutis & ambiguis sermonibus occultando & quasi temperando, ægrum divertendo & consopiendo. Nec, si categorice de his sibi respondere urgeat æger, cui persuadendum remedium, non, nisi cum sanitatis damno, aut vitæ periculo, evitabile, mentiri fallereve dici poterit is, qui contra scientiam & mentem eorum loquitur & agit; dum omni studio & industria juvare annititur etiam hunc, qui auxilium respuit. Porro (2) calliditatem ejusmodi in Medico postulat infirmorum timiditas, quorum confractos animos omnibus modis solari & in spem meliorem erigere decet: dum ipsemet *Plato*, a mendacio quamvis alienissimus, *3. de republ.* nihilominus Medicis pariter, ac reipublicæ moderatoribus, tale quid, quasi pro medicamento, concedit; sc. sub conditionibus & moderamine illo, de quibus, ubi de prognosi formanda, agetur. Quibus (3) accedunt immorigeri & morosiores ægri, quorum gratia, seu pro eorum contumacia & inobedientia retundenda, majora, quam sunt, fingere licet mala, ut, annotante *Galeno 6. epid. 5. c. 13. certæ & exquisitæ victus rationi obtemperent*, it. remedia necessaria promptius admittant: minime tamen juxta illos Hippocratis interpretes, quorum *Galenus l. a.* meminit, *ne medicis tanquam non celeriter illa vitia curantibus, irascantur, & mer-*

cedes

cedes majores & munera ampliora, qui ſanati fuerint, medicis dent, utpote a magnis languoribus ſe liberatos arbitrantes; quæ ſc. mendacium verum dolumve ſapiunt.

Simulationes ac diſſimulationes ejuſmodi medicas præ aliis ſibi peculiares volunt (4) melancholicorum aliorumque delirantium errores pertinaciſſimi: quibus illæ genuinis magis remediis potentiores longe obſervantur, ut cernere eſt penes *M. Donatum 1. hiſt. mirab. 2. Schenck. 1. obſ. de Melanch. Zacutum Luſ. 1. Med. princ. hiſt. 36. 37. & 1. prax. adm. obſ. 48. & 49. Tulpium 1. obſ. 13. 19. ac 50.* Accenſere his lubet binos feſtivos ſtolidos, unum ex *Poggii Facetiis*, qui ſe mortuum perſuaſus clauſis oculis & immoto corpore per urbem eousque ferebatur, donec quidam prætereuntium exclamaret: bene habet, furem hunc peſſimum & ſuſpendio dignum periiſſe: tum ſtultus erecto capite, niſi mortuus eſſem reſpondit, dicerem, te per gulam mentiri. Alterum ex *Rejes Elyſ. camp.* qui tam vaſtum ſibi conceperat naſum, ut nullum ſibi ad ingreſſum ſufficiens pateret oſtium, quique non prius ſe ſanatum credidit, niſi viſis in ſubjecta pelvi ovium pulmonum fruſtis, quæ Medicus, inter manus & manicas naribus latenter admota, quaſi inde detracta, diſſecuerat. Id eſt, prout inſidias hoſtibus parare jure conceditur, cur Medicorum impoſturas honeſtas reprobabimus, quibus vitæ ac valetudinis hoſtem impugnant? Sc. juxta *Ayalam:*

Delirantes ut tractandi.

Proſit ut ægrotis, Medicam nil dedecet artem,
Id fiat ſalva relligione modo.

Deinde ſermones ſuos omnes eo dirigat Medicus, ne morbum vilipendere, ejusque curationem procraſtinare aut negligere, videatur. Nec enim exilior ſeu levior affectus parvi faciendus, cum morborum multi ſub initio mites compareant, quibus niſi propere ac ſub prima mox invaſione adhibeantur remedia adæquata, ingraveſcunt aliquando ad interitum usque infirmorum: ut taceam, horum nonnullos adeo doloſos & mali moris exiſtere, ut, primo mitiores viſi, circa ſtatum demum ferociam ſuam prodant, & veloci ſatis impetu illos rapiant. Proin perinde ac juxta *Hippocr. in epiſt. ad Cratev. ab omni arte aliena res eſt dilatio, maxime vero a Medicina,* in qua dilatio

Non morbum vilipendat & ejus curam differat.

eſt animæ periculum: ita, vellicante aurem *Meſue in præfat. auxiliari ne differas, cum ſemel pereunti nulla poſtmodum ſuffragia proſint*; & graviter peccat, qui non illico & ſub occaſione fugaci admovet neceſſaria. Quibus accedit, quod, ſi morbum minorem decumbenti Medicus perſuadeat, ille hujus præceptis minus obtemperet, cum ſui exitio & Medici ignominia, in quem culpa poſtmodum rejicitur, annotante *Galeno in Hipp. 6. epid. comm. 2. t. 46.* dum hic vel affectum ignoraſſe, vel fefelliſſe, cenſetur.

De minus congruis haud loquatur.

Hinc multo minus ἀλλότρια ad lectulos infirmorum tractet ſeu nugetur Medicus, ut aſſurgens & abituriens, nec phænomena morbi aliaque neceſſaria ſciſcitatus, nec remediorum mentionem feciſſe, aliquando obſervetur, tempusque fruſtra triverit: ab ægro demum vero, poſt fabularum & ineptiarum multarum profuſionem, ad frontis usque æſtum, hoc alloquio conturbetur, quærente: Was machen wir aber/ Herr Doctor?

Hortetur ægrum ad diætam & remediorum uſum.

Tertio ſiquidem, quemadmodum medela morbi ſine dubio Medici ſcopus primarius eſt, ſic ante omnia ſermone ſuo ad diætam congruam & uſum præſidiorum præſcriptorum adhortetur ægrum, & quidem, ſi affectus, Chronicus v. g. hoc urgeat, primo ſtatim aut altero acceſſu varietatem etiam pluralitatem eorum ſubinnuendo, præeunte *Hipp. præcept. t. 3* his verbis: *Utile eſt autem eorum, quæ ægroto offerenda ſunt, varietatem prædefinire. Non enim aſſeverare oportet, quod unum aliquod ſolum exhibitum proderit: omnes enim affectiones, ob multas caſuum circumſtantias ac mutationes, mora quadam diutiore adhærent.* Id eſt, cum morborum pertinacia & mutationes varient, hæque forſan plura remedia exigant, ſe omnia, temporum occaſione, adminiſtraturum polliceatur ille, hac admonitione ſimul facta, ne infirmum eorum præpropere pertædeat: ac hic de varietate illa minus admonitus eum genium ac difficultatem affectus ignoraſſe ſuſpicetur. Quod tamen ſub neceſſaria prudentia, ac ſine prolixiore eorum declaratione moleſtiarumque pediſſequarum ampla enarratione, multo magis ſine exaggeratione ac delineatione, fiat.

Immiſceat tamen aliena quoque

Ægrotum hujusque medelam ſpectanti ſermoni nihilominus ſubinde ſubnectere aut admiſcere licebit & conducet confabulationes

nes quodlibetarias, seu de variis ejusmodi rebus, quæ in communi vita aguntur atque observantur, item rem literariam similiaque spectant: modo ante omnia vel ægri vires, vel animus, talibus ferendis quadrent, non somnum turbent, & quæ hujus generis sunt cavenda. Præprimis vero argumentum collocutionis ægri conditioni ac moribus sit congruum & gratum, non odiosum: quatenus non tantum *Hippocrates 6. epid. 4* gratificationibus ægrorum inter alia sermones accenset, sed in hunc locum commentator, *Galenus*, nonnullos ægros Medicis, fabellas narrantibus, delectari, nonnullos eosdem fastidire, asserit; aliquos gravibus & seriis sermonibus gaudere, aliquos facetis & lepidis. Alia sane ratione cum Philosopho est differendum, alia cum aulico, cum erudito, alia cum villico. Diversa sine dubio est ratio alloquendi puellam, virginem ac Matronam gravem: cum bibace sermones instituat de vino Medicus, de frigidæ & limpidæ aquæ deliciis cum abstemio &c. **genio ægri adæquata,**

In genere, sint sermones sapientes, graves ac modesti haud stolidi, aut qui animum infirmi ullo modo commoveant, qualis ille Herophilei, qui ægroto interroganti, moriar? hoc responsum succinuisse fertur: **non inepta,**

Et Patroclus obiit, qui te præstantior ipse.

Item illius ineptioris, cujus *Rod. a Castro* meminit, qui de moleste transacta nocte conquerenti alta voce aphorismum *Hippocratis* recitabat: *Ubi somnus laborem facit, mortale.* Nihil tamen prohibeat, quominus lepidus ac festivus quoque sermo aliquando graviorem temperet, modo sit honestus, minus scurrilis, agrestis, obscœnus aut ineptus, ac tempori & loco respondeat: nam & hoc in passu ad ægri naturam atque animum vultus cum verbis & actionibus componendus erit. Licet enim *Socrati*, Menexeni orationem Aspasiæ efflagitanti, haud per omnia subscribam, dum, *forte*, inquit, *me irridebis, si senex adhuc jocari tibi visus fuero; sed tibi mos gerendus est, ferme namque, si me nudatum saltare juberes, quandoquidem soli sumus, obsequerer:* quia nihilominus modesta festivitas, tum vultus, tum sermonis, Medici animum & spem infirmi atque adstantium erigit, tristis vero & depressa oratio ac facies formidinem incutit, sales & facetiæ Medico aliquando ornamento sunt, maxime rariores & opportunæ, **non scurrilia,** **licet festiva,**

tunæ, v.g. ſuadente *R. a Caſtro 4. c. 8* de iis, quæ ægrotis aliisve hominibus aut medicis etiam inſulſis ac ſtupidioribus acciderunt, reconditi tamen ſeu ſalis aliquid ſemper contineant, faciantque inprimis ad patientis utilitatem; qualium facetorum dictorum & geſtorum idem Scriptor paradigmata diverſa ſuggerit. Uno verbo, nec jocus ſub ſagaci circumſtantiarum diſcrimine medicum dedecet, modo nihil turpis, obſcœni aut maledici involvat, cunctorum infirmo moleſtorum & medici gravitati evidenter derogantium. Prudentia nempe medium & modum præſtat, ac feſtivitas atque animi puritas, ſi ab ingenio perſpicaci dirigantur, vix errabit ſicut in vita communi, ita nec penes ægros, quiſpiam.

nunquam ingrata.] Nunquam tamen ingrata, ſicut oculis, naribus & palato, ita nec auribus, ægri offerantur, qualibus merito accenſentur ſordida, v. g. de unguibus, ſcabie aut aliquo id genus vitio affectis, de ferculis ingratioribus, item horrenda, v.g. lanienæ, operationes Chirurgicæ crudeliores &c. ſed ſemper quæ magis oblectent, animadvertente *Galeno 6. epid. 4. t. 8.* Quemadmodum demum ſine dubio, monente *Hippocrate de dec. orn. t. 9.* ſermones cujuscunque generis commendat breviloquentia: poſtquam nimirum infirmos facile a quibusvis objectis tædio affici, palam eſt.

Medicus ſit taciturnus. Præceptis his affabilitatem & ſermones Medici concernentibus haud repugnat taciturnitas, ab eodem *Hippocrat. jusjur. t. 3. de Medic. t. 1. & de dec. orn. t. 2* commendata: per quam ſilere & tanquam arcana celare adigimur non ea tantum, quæ penes ægros ſeu inter curandum obſervamus, ſed quæ ad medicandum non adhibiti in communi hominum vita cognoverimus, quæque propalari ſeu efferri non contulerint, ſeu quæ in ædibus hinc inde aguntur. Inprimis vero morbos ſecretos perinde, ac Confeſſionarius peccata, quæ ullus ipſi confeſſus fuit, Medicus, cujus fidei infirmitates corporis concreduntur, ſilere tenetur: quem ſc. æger valetudinis ſuæ intimum ſelegit conſiliarium & amicum, de quali *Siracides cap. 27* ſcribit: *Qui revelat arcana, amittit fidem.* Et JCti mulctant Medicos, qui ſecreta commiſſa temerarie, in damnum & præjudicium committentis, propalant, i. e. ex quorum reticentia nec ulli privatorum, nec publico, aliquid damni immineat, v. g. herniam, fiſtulam ani &c. Quibus

Non revelet morbos & quæ penes ægros obſervet.

bus *Valeriola 4. enarr. 10* ſubſcribit inquiens: *inter cætera cuncta nihil æque quicquam Medici dignitatem fide & taciturnitate illuſtrare poſſe videtur;* & paulo poſt: *quæ in morborum curationibus viderit, quæque retecta notam ſunt ægro allatura, ceu arcanum contineat, nec cuiquam pandat. Ignominiæ enim plenum eſt ægri famam prodere, & fidei noſtræ commiſſa continere non poſſe.* Unde *non ſatis urbane aut politice,* advertente *Boudewyns, Medici aures de ægrorum ejus ſtatu nimis curioſe indagando fatigantur, quo qualive hic aut ille morbo affligatur, quod ne ab uxore aliisve domeſticis Medicus unquam pati deberet, ex natura ſua tam propatulis, quam curioſis:* quamvis adeo garrulos nonnunquam offendamus Medicos, qui penes quoscunque, nec interrogati, nedum fatigati, inconſiderate valde de ſuorum infirmitatibus blaterent.

Niſi morbi fuerint contagioſi aut aliis præjudicent.

Secus enim res ſe habet cum morbis contagioſis, v. g. lepra, peſte, lue venerea, item impotentia generandi, concipiendi &c. quales ſane omnimode celare minime decet: ſed per conſcientiam obligatur medicus, ejuſmodi affectus ſignificare iis, quorum intereſt, poſtulatus potiſſimum, inprimis a Magiſtratu & in Foro, notante *Codronchio de Chriſtian. med. ration. 1. cap. 38. J. B. Sylvatico de Medico cap. 8. & Valeriola 8. enarr. med. 5.* Niſi forſan periculum a maligno morbo hujusque contagium nondum adeo præſentaneum atque evidens fuerit, v. g. ſi, juxta *Valeriolam*, quis ad elephantiaſin tantum inclinans, aut gonorrhœam virulentam ſuſtinens, nos conſulturus adeat, nondum vero perfecte elephanticus fuerit, nondum morbi gallici ſymptomata graviora patiatur: quales ſane magiſtratui protinus prodere & in vulgum infamare minime convenit. Id eſt, quemadmodum impietati proximum flagitium videtur, quem conſilio regere, fide tueri & arte ſervare potes, ejuſmodi mala inſimulare, per quæ fama ſpolietur, turpis & omni humana ſocietate indignus pronuncietur; qui potius tacite admonendus erat, ſibi ut ſapiat, & medicorum dictis ac conſiliis auſcultet: ſic certe fallit ac perdit fidem, qui vere Gallicum ſeu Elephanticum &c. non ſignificat, hinc majorem hominis unius, quam alterius, privati, quam Reipublicæ (quæ una omnes omnium propinquitate & affinitate longe ſuperat) majorem curam habet, *Salus quippe publica ſuprema lex eſto.*

Non mox in principio.

Etſi prima rudimenta quoque dictorum ſimiliumve morborum, v. g. gonorrhœæ virulentæ; familiarius & propinquius cohabitantibus aliquando contagioſa & detrimento exiſtere, ratio & experientia innuat: per conſequens charitas Chriſtiana illa his, quorum intereſt, cum prudentia in aurem dicere poſtulet.

Extra & præter qualem contagii caſum quidam, v. g. *Boudewyns ventilabr. med. theolog. part. 1. quæſt. 42. ac Bernier Eſſais de Medecine part. 2. cap. 8.* ſi judex de ſecretis, quæ æger Medici & Chirurgi fidei commiſerit ac conſilium deſuper petierit, hos nullo modo ad teſtificandum obligari, putant: quaſi ſilentium hoc in jure naturali fundetur, obligationem ſervandi ſecretum jubente, quoties per revelationem ejus fama pateretur. Cujus ſane legis vinculum firmius eſſet, quam Prætoris poſtulatum, cui veritatem, juxta *Thomam*, omnem confiteri, nemo teneatur. Aſt ſanctiones ſaniores, ratio & obſervantia aliud longe præcipiunt, Medicum nempe & Chirurgum in veritatis quoque ſubticentia peccare, & obligari utrumque ad ſibi concredita vitia, quæ intereſſe publicum & juſtitiæ adminiſtrationem ſpectant, v. g. inflicta vulnera, venena propinata, ſimilaque judici revelanda: qui crimina ſciſcitans in jus naturale minime peccat, quod etiam in pœnis irrogandis criminibusque delendis ſuum cuique tribuere poſtulat, poſtulantque leges divinæ ac humanæ criminum vindicationem; & veritatem tacere reſervationum mentalium Pontificiorum, inter quos nominati quoque autores ſe profitentur, enormius ſpecimen eſt. Hincque inter leges Chirurgis noſtratibus præſcriptas, Innungs-Articuln/ etiam hæc eſt, ut vulneratos, qui eorum medelæ ſe committunt, quosque ab aliis læſos ſuſpicio eſt, ac vulneris conditionem per ſchedulam, Wund-Zettel/ Prætori oppidano denuncient, ſub mulcta totidem Imperialium.

Poſtulatus a magiſtratu.

Magis ſpinoſa quæſtio eſt de imprægnatione & partu nefario, an hæc Medicus ſubticere revelareve teneatur? Pro priore facit familiæ labes ſeu dedecus, quod avertere & occultare, haud manifeſtare, conveniebat: pro poſteriore metus concitandi abortus & infanticidii, qualibus criminibus obicem ponere, leges jubent. Magiſtratui E. non poſtulatus talia prodere, haud ſemper tenetur, niſi abortus & infanticidium metuendum hoc urgeat: & ſufficiet, parentibus, agnatis

Imprægnatio & partus nefarius haud celandi.

tis &c. ea eorumque conjecturas tempestive exponere, quo personarum ejusmodi suspectarum harumque moliminum accuratiorem gerant curam. Quamvis cautum valde postulent revelatorem, ne v.g. impraegnationem & partum variis machinis occultantes te de injuria personae & familiae, filiae & parentibus, illata in jus trahant, proterva lingua & convitiis te proscindant &c. Quibus, Patri nempe & Matrifamilias, pariter revelandum utique puto, si filius, filia, nutrix aut ex domesticis ullus morbo quodam virulento seu contagioso laborent, quod hic caeteris familiae membris exitiosus facile evadere queat: quemadmodum Medicus itidem obligari videtur, conjugum unum de affectu alterius contagioso admonere, ne eadem afficiatur malignitate.

Casus omnes ac singulos silentii Medici moderandi ac declinandi vix recensere datur, disquiret & determinabit eosdem cujuslibet conscientiae ac prudentiae dictamen: si per hunc morbi secreti non in publicum divulgentur, non cuivis ardelioni, sed his tantum, quorum interest, sc. magistratui, aut qui sub proximiore cohabitatione a contagio minus tutus, aut cum inhabili, impotente, demente, epileptico &c. matrimonium tentaret, manifestentur: & quidem privatis sub sigillo demum silentii naturali; neque vitium absconditum semper exacte & specialius, sed sub generalioribus & plus minus ambiguis aliquando terminis, seu suspicionis tantum rationem aliquam, innuendo. Quorsum etiam spectat, ut subjectum morbosum potius, v. g. impotens, lue gallica affectum, dehortemur a conjugio adeundo, non alterum seu sanum: sicque indirecte damnum ex eo metuendum avertamus, charitatem vero Christianam utrique praestemus. **Prudentia in revelandis necessaria.**

Porro sicut nihil temere aut inconsiderate asserendum vel contemnendum, in diagnosi nempe & prognosi, multo minus suadendum atque administrandum, *Hippocr. 6. epid. f. 2. t. 46* monet: quatenus audacia & citra praemeditationem praecipitantia aegro in exitium & Medico in ignominiam vergit, in hoc imperitiam & judicii inconstantiam arguens. Quali vitio incautos non minus juvenes ac indoctos senes persaepe tentari, *Zacutus Lus. introd. ad prax. praecept. 23 ait: illos quidem, quod futuros eventus inexperti ignorent, & citra rationem* **Temeritas ac praecipitantia vitanda.**

tionem ac cautelam ullam in laqueos conjiciant ægros, a quibus nec ipsi, nec miseri ægroti, evadere possint; hos vero, quoniam citra autorum lectionem, soli fidentes experimento, quo jactabundi gloriantur, atrocibus præsidiis ægros excarnificant, quousque debiles & viribus resoluti e vita discedant. Ita, advertente *Billichio obs. & paradox. chym. 2. c. 6. cavendum maximopere, ne, dum ægrotorum indemnitati mitioribus & tutioribus remediis consulimus, sinamus interim fortiorum & magis congruorum neglectu illorum periclitari salutem. Neque enim minus exitiabilis est medentis adulatio, quam vehementia medicamenti.* Et qui præcipitantibus, cordialibus, alexipharmacis similibusque tutioribus, ut ajunt, medicamentis febrem acutam v. g. aggrediuntur, das Hertz verwahren/ evacuans vero oportunum formidant, non minus præpostere agunt, ac qui quodvis præsidium generosum intempestive administrant. *Leviores maculas*, pergit *Billichius l. a. aqua eluit, at ubi altius insedit vitium, acerrimus adhibetur sapo, fitque ex Hippocratis præcepto transitus a medicamento ad ferrum, a ferro ad ignem, atque magnis morbis magna remedia opponuntur. Id est, juxta Hippocr. de leg. t. 3, timiditas impotentiam, audacia vero ignorantiam, artis significat.*

Adhibeantur remedia satis potentia.

Non sit timidus,

Audenter ac intrepide E. cuncta aggrediatur Medicus, secundum rationem, adeo quidem, ut, advertente eodem *Hippocrat. 2. aph. 52*, omnia secundum hanc facienti, licet secundum eam non quævis mox eveniant, non statim transeundum sit ad alia; nisi mutatio morbi, symptomatum aliarumve circumstantiarum aliud suaserit: sed quod mature excogitavit ille, huic audacter inhæreat & graviter exequendum curet. In quibus tamen ita se gerat, ne cervicosus seu contumax nimis censeatur, quod philautiam simileve quid olet: sed aliorum sententiam pariter audiat, hancque, rectam si inveniat, amplectatur, imo de errore admonitus se corrigi prompte patiatur. Graviter quippe advertante *Codronchio de Christ. med. nat. & Sylvatico de medic.* errat mortalisque peccati reus redditur Medicus, qui, ne sententiam suam mutans errasse videatur, errores fateri recusat & eos acriter defendit; ac tanto gravius peccatum committit, quanto majus præjudicium ejus ægrotantibus hinc evenire potest: sicut error non minus punibilis est, quando in remedii præscripti, quod

neque pertinax.

minus

minus opportunum posthac cognoscit idem, usu nihilominus persistit, illudque mutare renuit, ne imperitus aut inconstans compareat. Quatenus, juxta *Zacchiam lib. 6. tit. 1. quæst. 2.* §. *10* in hoc casu æque peccat, ac si a principio per dolum malum medicamentum morbo non conveniens præscripserit: & anteponere omnimode tenemur hominis salutem falsæ de existimationis amissione persuasioni. Cum, sicut alias hominis est, errare, ita maxime in arte hac conjecturali ac difficili hoc metuendum veniat, i. e. *Galenus 3. præsag. 41. supra captum hominis nunquam errare, solius artificis quam minimum*, asserat: quatenus ipsemet Hippocrates, Galenus aliique Medicinæ proceres suos errores fateri haud erubuerunt, v. g. dum *Hipp. epist. ad Democrit. se ad finem Medicinæ nondum pervenisse & 5. epid. t. 14.* a suturis in calvariæ læsione se deceptum, ingenue perhibet, magnis idem laudibus a *Celso 8. c. 4.* elatus, *quasi more magnorum virorum & fiduciam magnarum rerum habentium egerit; nam levia ingenia, quia nil habent, nihil sibi detrahunt. Magno ingenio multaque nihilominus habituro convenit etiam simplex erroris confessio, præcipue vero in eo ministerio, quod utilitatis causa posteris traditur.* Et *Galenus 2. de loc. aff. 5* proprio exemplo dolorem colicum perperam nephriticum sibi persuasisse memorat: ut alios ejus errores horumque apertas confessiones, quemadmodum *Avenzoaris* quoque, *Aretæi* &c. quas in fasciculum collegit *Tiraquellus de Nobil. cap. 31. num. 500. & 502. & Zacutus Lusit. 1. de med. princ. hist. 79*, taceam. Medici proin ingenui erit, errorem, si non ore semper, animo tamen, fateri & semet corrigere, aut ab aliis se corrigi haud recusare: discutiendo enim ac attentius singula expendendo judicium magis acuit; in errore vero qui moratur, arrogantiam aut contradicendi libidinem prodit, ac finem primarium, qui est, morbum superare & sanitatem restituere, negligit. **errores fateatur.**

Administrationem vero ipsorummet remediorum nec festinet, nec plus justo differat, i. e. fortuitam seu præcipitem circumspecte expectet atque attendat occasionem: quam qui negligit eive antevertit, frustra molitur, quicquid molitur, dum in tempestive applicandis remediis tota curationis vis consistit, juxta *Hipp. 1. aph. 1. de Medic. t. 11. de dec. orn. t. 10. & præcept. t. 1. & 3.* quemadmodum pari- **Opportune ac tempestive agat.**

 ter,

ter, si aut ægri, aut assistentium, precibus, aut importunis verbis, se vinci sinat, sive ad præsidium ante tempus adhibendum, sive ad pleniorem victum, vinum, atmosphæram frigidiorem similiaque, morbo minus congrua, concedenda. Quamvis enim ægrotantium desideriis aliquando quadantenus indulgendum esse, superius monitum fuerit; semper tamen sub conniventia etiam ejusmodi occasionis habenda erit ratio, ideo medicationis animæ appellatæ: v.g. catharsin aut mox in prima morbi invasione, aut demum, ubi materia cocta, instituendo, abscessum non crudum aperiendo, sed hujus incisionem ad maturitatem usque, etiam cum ægri molestia, differendo, parturientem non ad præcoces conatus adigendo, neque opportunos negligendo.

Sedulus sit frequenter visitando.

Moribus denique, quibus Medicus sibi & arti ampliorem laudem acquirit, accenseri debet industria seu assiduitas, quam non sedula tantum cognoscendorum indagine & agendorum studiosa administratione, de quibus in seqq. dicetur, sed frequentiore insuper ac inprimis visitatione declarat ac præstat: secundum *Hippocratem de dec. orn. t. 10. Ingressu utere frequenter, visita diligentius, his, quæ a deceptis per errorem fiunt, occurrens, ut mutentur. Facilius enim cognosces simulque expeditior eris &c.*

Non desunt equidem, qui vel ex sola uroscopia, vel ex relatione ministrantium, se satis superque de morbi indole, symptomatis, adjunctis &c. informari posse putant, hincque remedia congrua eruere contendunt; superfluum igitur, sordidum ac vile nimis visitandi ægros munus judicantes. Verum cum Uromantis quia suo loco agendum erit, cæteros impræsentiarum, ne arrogantiæ aut desidiæ plus, quam saluti ægrorum suorum, litent, non tam a *Codronchio*, dum *1. cap. 5* medicum nec ex arte, nec conscientia, absentibus sufficienter mederi ac consilium dare posse, asserit, quam per experientiam frequentiorem & sanam rationem, persuasus, hortor.

Aliquando absentibus etiam mederi licet.

Sc. ante omnia dandum est aliquid necessitati, i. e. si nec ægro medicum, nec huic illum, adire concedatur, quacunque de causa; modo de cunctis affectus illius circumstantiis hic sufficienter informatus fuerit, ab alio medico, aut persona quavis perita, aut ipso ægro per literas: Quamvis frequentiores observemus ægritudinum casus, quibus

quibus exacte & pro necessitate exponendis nec infirmus, nec adstantium ullus, sufficiat, medicus vero alius nullus præsto sit, qui eos exponat. Affectus ipse evidentior & symptoma urgens maxime, v. g. icterus, cephalalgia, vomitus, contusio capitis, hæmorrhagia ex relatione eorum satis patent: minus vero, quæ diagnosi demum perspicaci eruuntur, v. g. hydrops pectoris, nephritis, fractura calvariæ &c. multo minus eorum causæ aliæve circumstantiæ. Porro quædam non, nisi a præsente medico, indagari valent, v.g. pulsus conditio, vultus, abscessuum habitudo, similiaque ægritudinis signa & fere momentaneæ mutationes, imo non pauca horum etiam roganda veniunt ab ipso ægro: hinc, quibus nihilominus medicus prudentem prædictionem formare nequit, multo minus consilium capere ad necessaria administranda. Præterea utut circumstantiarum multas referant ministrantes, non cunctas tamen, easque confusas satis, referunt, alias a se minus cognitas reticendo, aut, quasi minoris momenti, negligendo & forsan talia quoque, quæ ad judicium formandum ac facilitandum requiruntur, omittendo: v. g. narrant, infirmum laborare tussi, obliviscuntur doloris lateris punctorii & difficultatis spirandi, meminerunt vomitus vehementioris, non doloris lumborum, qualia nihilominus symptomata omissa recensitis combinata Medico ad pleuritidis & nephritidis diagnosin, prognosin ac therapeiam determinandam maxime faciunt. Quibus denique accedit, quod, quamvis hic cuncta circa affectus medelam accurate satis disponat, assistentes tamen multa horum pariter negligant, aut minus rite tempestiveque applicent, sicque illam enormissime turbent: qualibus erroribus commissionis æque ac omissionis præsentia medici subinde medetur. Raro tamen.

Ex quibus similibusque satis elucescit, quantum negotii & laboris faciat, quam perito & industrio etiam, Medico haud visere ægrum: ipsemet expertus testor, me sæpius unico momento penes illum agendorum plus observasse, quam multæ prolixiores ministrorum ministrarumve relationes me docere poterant: &, innuentibus hinc inde *Hippocrate* ac *Celso*, vix ullus forsan morbus datur, in quo cum ægro ipso conferre eundemque interrogare necessarium haud fuerit. Quod nihilominus ad singula morborum genera extendi haud valet,

Non quivis medicorum tenetur visitare peste laborantes.

Licet tamen.

cum non quivis Medicus, nisi qui a Magistratu adhoc mercede constitutus, peste infectos visitare teneatur, notante *Carrario de medic. & illius officio part. 2. n. 91. & part. 3. n. 60.* Quamvis nec illam quorundam approbem teneritudinem, qui (meticulosiores justo) sub conscientiæ tegmine peste affectos adire nolunt, aliosque, ne adeant, prohibent, v. g. Medici pestilentiales: quasi scilicet solis his peste decumbentes visitare conveniat, hinc alienum munus aggrediatur, constitutionibus publicis renitatur, Deumque tentet, qui, haud specialiter ad hoc vocatus, pestilentiæ mederi audeat, ut ex *Döringio de peste sect. 4. membr. 1. partic. 3.* Ludwig von Hornigk im Würg-Engel *quæst. 266* sibi persuadent; Quin potius credam, cunctos eos, qui ex pia charitate, experiundi observandique cupidine, hoc negotium aggrediuntur, quosque meticulositas nimia haud deterret, si vocentur, pestilentiali medico inprimis absente, aut ex quacunque ratione visitationem denegante, bene & laudabiliter agere, si nec peste correptis operam suam denegent, sequanturque Prædecessores pios non minus, ac peritos multos, v. g. Donzelium in peste Veneta, Th. Zwingerum in Basiliensi, Joachimum Camerarium in Norimbergensi, Diemenbroccium in Noviomagensi, Sylvium & Barbettum in Amstelodamensi atque Leidensi, Hodgesium ac Thomsonium in Londinensi &c. Quippe Christianum magisque humanum forsan videtur, amicos illos, qui valetudinem suam olim fidei nostræ commiserant, sub ingruentia mali atrocioris haud omnimode deserere: & animadversione dignos judicat *Thomson epilogism. chym. 54.* qui mitiores morbos sporadicos salarii vel sostri gratia curare non omittunt, ingruente autem peste, calamitate epidemica sævissima, mox suis se subtrahant; castigandos æque, ac milites stipendiarios, qui tempore pacis seu nullo apparente hoste, otiose vivere & genio indulgere gestiunt, insiliente vero eo, ubi resistentia maxime opus, longius fugiunt & arma projiciunt.

Ac confert ad pestis naturam ac medelam indagandam.

Accedit, quod nullus Medicorum, nisi qui ægris ejusmodi adstitit ac præfuit, de pestis natura, phænomenis, causis, medela &c. recte sentire & scribere queat. *Fides*, inquit idem *Thomson epilog. 94. tantilla adhibenda est Rhetoricanti vel scribenti de Peste, qui nunquam ferociam ejus in diversis corporibus crebro intuitus fuerit. Iste*

namque

namque theoreticus Medicus assimiletur Geographo, præcepta de navigandi arte speculativa tradenti, Neptunum furentem, ventis agitatum, naufragium minitantem ne prorsus quidem experto: novit fortasse problematice disputare de hoc themate juxta aliorum placita descripto, utcunque veneni pestiferi naturam scientifice ac sapidissime plane ignorat. Quale quid sane a solis Medicis conductitiis pestilentialibus, quorum multos rudes & indoctos ex inopia utplurimum arduum hoc munus adire, *Palmarius in epistol. tractatui de febre pestil.* præfixa ad Senatum Parisiensem conquestus erat, conqueruntur alii, v. g. *Donringius l. a. partic. 2.* testatur pariter quotidiana experientia, expectari haud valet, ad observandum non minus, ac ad digerendum, ineptis: nisi alii peritiores & in judicando circumspectiores admitterentur, qualium consilium commune *Joh. Schröderus de peste* exposcit, nimirum ut multi eruditiores ac experti Medici de observatis in peste conferant, quo natura & medela hujus luis promptius ac felicius exploretur. Nec argumenta a Donringio & Hornigk producta, tanti acuminis sunt, ut omnem cæteris, præter Pestilentiales, Medicis occasionem pesti medendi præcidant. Resp. ad argumenta. Quatenus munus non alienum, i. e. hujus vel illius, sed sibi cum aliis concreditum atque commune, aggreditur quivis, qui medendi arti se suaque studia mancipavit, dum pesti mederi studet: adeoque & hic potentiæ atque misericordiæ divinæ suas committere potest vias, utpote haud frivole, sed charitatis instinctu, tritas. Quam hinc metuunt, luis pestiferæ hujusque contagii ampliatio, seu a medico infectos visitante ad cæteros per totum oppidum disseminatio, parum valet: cum experientia doceat, non, nisi ab actu infectis, seminium hoc facile propagari; quales sane medicos per urbem obambulantes & pancratice viventes asserere haud possumus. Suasor tamen sum, ut prudenter & cum discretione hic agat quivis, ne, quos non afficit miasmate virulento, afficiat terror, concitatus a visitatione Medici, quam peste quoque languentibus præesse intelligit ejusdem virulentiæ expers. Quod præstabit, peste infectorum visitationes occultando, aut de his eorumque symptomatis ac phænomenis penes alios parum aut nihil disserendo, præservativa remedia haud semper manibus & ore volutando &c. ut alias cautelas mittam, quibus contra contagii virulenti insultum ipsemet

Medicus ejusmodi se muniat, utpote de quibus agere non videtur hujus loci.

Frequentius sunt visitandi.

Quodsi proin visitatio ægrorum adeo necessaria est, frequentior sine dubio, advertente *Hippocrate*, plus utilitatis præstabit, a *Galeno* per hoc approbata, dum penes infirmos se aliquando pernoctasse perhibet; si nempe necessitas hoc urgeat, aut aliquid peculiare attendere oporteat, quod morbi medelam maxime moderatur. Id est, si gravitas affectus hoc postulet, non quotidie tantum semel, in morbis præprimis acutis, sed bis quoque, imo frequentius, invisendus æger, partim commodioris sciscitationis, partim medelæ felicioris, gratia: quatenus intra paucas non raro horas nova se produnt eorum phænomena, corpora varios patiuntur motus, hincque indicantia brevi sæpe variant. Ac annotante *Botallo de Med. & ejus munere §. 32. fieri potest, ut, dum in meliore statu æger est, eum tunc invisas, vel dum ille gravius urgetur, vel ubi medium statum degit: horum hercle nullum seorsum, quid agendum sperandumve sit, indicat. Incertum igitur & præsagium, incerta simul & præsidia.* Eo ipso quippe, dum, juxta *Hippocr. de Med. t. 11. & præcept. t. 1. & 3.* temporum & occasionum ratio maxime habenda, ac opportunitas faciendorum atque non faciendorum magni momenti est, fugacitas occasionis non segnem seu otiosum, sed vigilantem & industrium, in visendis infirmis postulat Clinicum.

Si genium horum tale quid concedat.

Quamvis ipsemet *Galenus in Hipp. 6. epid. comm. 4. t. 9.* nec hoc in passu unum eundemque cunctorum ægrotantium olim jam dum obsservarit genium, alios nempe horum a sæpius visentibus medicis molestia affici, alios contra crebrius invisos lætari: id est, sunt eorum quidam, qui Medicum crebrius accedere desiderant, quidam, qui rarius hoc expetunt. Quorum posterioribus, scribente *Botallo l. a. frequentior Medici accessus, ubi exiguus morbus premit, vel Medici hujus imperitiam arguit, vel extorquendi æris cupiditatem: parcior vero in morbis magnis plura indicat, quam frequentia ipsa, nimirum vel avaritiam, vel magnitudinis morbi notitiæ defectum, vel segnitiem.*

Nec facile non concurrentibus cæteris.

Peculiarem sibi malitiam, i. e. alterum Medicum insidiose supplantandi libidinem, in concurrentiis fovet, qui non cum socio tantum statis horis, sed intercalaribus quoque & illo clam ægrotantem, minus vocatus, visitat, communi consilio præscripta clanculum corrigit ac

disuadet,

disuadet, alia sibi arcana illis substituit, & quæ similia levitatum atque nugarum genera sunt? hac officiositate abblandiente socii odium, infirmi & adstantium vilipendium, rarius, quem meditantur, scopum, neque hunc sine virorum bonorum ac prudentum vituperio ac indignatione, sibi comparans. Accessum itaque moderetur Medicus secundum affectus indolem, ægrotantis genium ac voluntatem, ac reliquarum circumstantiarum exigentiam: dum infirmorum aliis crebrior, aliis rarior, metum incutit & morbi periculum intendere videtur, uterque eosdem ad desperationem aliquando adigit.

Neque tamen, quod imperitiores utplurimum agere observamus, quotiescunque æger visitatur, toties novum suadendum ac præscribendum est remedium; errant etiam in hoc aliquando ipsimet ægroti, cum Medico, perhibente *Botallo l. a.* putantes, *nisi quis ad se introgressus vel cataplasma apposuerit, vel perfuderit, vel adusserit, vel clysterium indiderit, vel venam inciderit, vel cucurbitulas adjunxerit, vel confricuerit, vel nutrierit, aut hujusmodi aliud factitarit, nihil ab ipso gestum esse artificiosum.* Tanta sæpe in cubiculis ægrotantium medicamentorum una die præscriptorum visitur farrago, cui administrandæ ne quidem nycthemeri horæ sufficerent, industriam nihilominus singularem ea comprobare satagit Medicus, approbat illam miser. Et tales Medici, quotiescunque ægros adeunt, toties peccant, ac dum officiosi videri gestiunt, maxime nocent. Quatenus visitationum frequentia non tam totidem præsidiorum semper novorum præscriptioni, quam indagini accuratiori, morbi nimirum, causæ hujus & phœnomenorum ac errorum ab ægro & adstantibus commissorum, ministratur: licet eo ipso, dum morbi acuti subitaneas non raro experiuntur mutationes, harum quoque intuitu crebrior visitatio prosit; quo sc. consilio pristino, si opus fuerit, mutato, illis mox oportuno remedio occurrere detur.

Nec semper mutet medicamenta.

Usus visitationis frequentioris.

Frequentationibus his ut commodius & cum majore miserorum fructu litare queat Medicus, non adeo multos horum curandos simul suscipiat, eosque perfunctorie & currendo tantum visitet, seu festinando illorum visitationes expediat: cum juxta *Celsum 3. c. 4. fere periculosa sit nimia festinatio & ab uno Medico non multi possint curari:* ne audire cogatur, *non observasti, occidisti.* Multum quippe differunt

Non multorum curam suscipiat.

differunt *currere & curare*, adeo quidem, ut, notante *Bernier l. a. qui præscribit ex equo, præscribat pro equo, non ex æquo.* Numerum hunc ternario determinat *Zacutus Lus. intr. ad prax. præcept. 21.* qualem tamen haud perpetuum judico, sed augendum pariter ac imminuendum, pro varia locorum seu civitatum amplitudine, ægrorum conditione, morborum gravitate ac levitate, Medici vigore, & quæ similes sunt circumstantiæ, pauciorum aut plurium ægrotantium medelam suadentes ac disuadentes.

Quamdiu reconvalescens visitandus.

Denique nec hujus loci prætermittenda, quam *R. a Castro 3. cap. 6.* Practico tyroni præscribit, regula, reconvalescentem nimirum ultra diem vigesimum haud visitandum esse, ne ille argenti cupidior videatur: nisi visitationem ulteriorem ejus hic quoque expetat; vixque prudentem ac gravem Medicum decere, ut dimissionem expectet. Valedicturus E. hic, nunquid suam præsentiam adhuc desideret ille expiscetur; ne negligentior ac minus officiosus videatur: imo hujus causa dimissus quoque post unum alterumve diem semel vel bis illum aliquando adeat, firmitatem reconvalescentiæ ejus indagaturus.

CAPUT V.

De
Consultationibus medicorum.

CUm in capite quarto varia prudentiæ & morum, quibus Medicus ægrorum confidentiam cum adstantium affectu sibi comparare annitatur, momenta recensuerim; restare videbatur moderamen ejusdem inter Medicos sibi associatos, & quomodo circa hos penes ægrum & circa hunc cum illis consultans se gerere debeat idem. De quo negotio nonnulla nunc edisseram, postquam quæstionem spinosam æque ac frequentem duplicem explicuero: scil. An consultationes inter duos pluresve Medicos e re infirmi sint? & an ab his celebrandæ?

An Consultationes prosint?

Commendat eas ægrotanti pariter ac Medico *Hippocr. de præcept. 7* his verbis: *Ne vero indecore se ille gerat Medicus, qui in rei præsentis*

Affirm.

ſentis anguſtia circa ægrum aliquem, & imperitia tenebras offundente alios quoque accerſere juſſerit, quo ex communi conſideratione res circa ægrum inquirantur ac dignoſcantur, & illi cooperatores fiant ad auxilii ferendi facultatem. Nam in affectionis aſſiduitate, augeſcente affectione, ob conſilii inopiam, plurima ad rem præſentem effugiunt, ſeu ex interpretatione *Foëſii* & ſeçundum ipſum magis contextum: *Ubi enim aſſidue urget affectio morbusque increſcit, plurima in animi anguſtia, ad rem præſentem oportuna, elabuntur*, i. e. negliguntur. Quali effato tantum non omnes ſubſcribunt Scriptores medici, v. g. *Zacutus Luſit. introit. ad prax. præcept. 20. Barthol. Thurrianus Buliatr. 1. cap. 1. Botallus de medic. & ægri munere §. 21. Scptalius animadverſ. 1. §. 11. & 12. J. C. Claudinus de ingr. ad infirm. 1. cap. 4. R. a Caſtro Medic. Polit. 3. c. 3. Rejes Elyſ. camp. jucund. quæſt. 16. Fr. Boſellus Amalth. med. polit. appar. 3. cap. 18. atque 36. & Ranchin. de conſult. rat. in præfat.* Nec practici religioſi ac prudentiores ejuſmodi penes ægros collocutiones unquam detrectant, aut horum, ſuæ curæ commiſſorum, deſiderio hoc in paſſu facile abnuunt: i. e. ſi hi alios ſibi præter primum medicos accerſere velint, tales prompte admittunt, & cum iis de morbo expugnando diſerte ac amice, in ſalutem eorum concertant. Adiguntur etiam ad concilia ejuſmodi per jusjurandum academicum publicum, qui gradum in Arte ſuperiorem ambiunt: & qui, ne laudem populi vanam amittat, & quo ſapientia omnes alios antecellere videatur, in morbo gravi ſocium admittere refragatur, eum mortaliter peccare, i. e. culpam mortis & damni ſubſequentis gerere, cum *Cardin. Toleto Th. Actius de privileg. infirm. part. 2. verbo Medici*, ait. Juxta *Zacutum Luſitanum* autem *l. a. qui alios ad conſilium vocari non vult, is vult ſolus eſſe in præſepe equus, quare a domo & cura explodendus:* quoniam cognitio & curatio *morborum res ſunt difficiles; quare oportet, ut eorum veritas ex multorum voto eluceſcat.* Imo *Boſſellus l. a. cap. 36* illi Medico, qui pervicacis, aſperi & cervicoſi in artis uſu eſt ingenii, hinc conſultorem parvi pendit & reſpuit, quamvis utilia præſtet auxilia, nullam eſſe præſtandam fidem, inquit: ut enim deficiat is in hujuſmodi actione, ob animi ſui nimiam elationem, qua cæcutit judicium, renuendo periti conſilium; ſic ob eandem judicii cæcitatem eum parum proficere valere.

Sunt ægris salutares,

Medicorum quippe consultationes, quales cum *Hesiodo honesta certamina Galenus 1. meth. med. 1.* appellat, magni semper ad artem exercendam ac juvandam momenti deprehenduntur: adeo ut, quemadmodum Philosophorum Veteribus Consilium *Divinitatis comes*, *Socrati* apud *Platonem de Sapient. Res sacra*, dictum fuit, ita in artis medicæ exercitio consultata probetur maxime doctrina atque peritia; i. e. Medicis non minus, ac ægris, salutares ac proficuæ conciones ejusmodi eveniunt, utpote quas necessitas ac usus & tum ægro, tum adstantibus, cum Medico, desiderata peperit tranquillitas. In specie vero occasionem & ansam illis subministrant, advertente *Bossello*, vel affectiones ordinariæ ac leviores Magnatum, divitum, delicatulorum, se plurimum amantium ac vitam magnopere zelantium, horumque timiditas; vel graviores ac pertinaces aut ingravescentes; vel ex Medici, ægri, assidentiumve metu quæ tales reputantur, tametsi minoris momenti existant: in qualibus casibus singulis postulatur, convenit ac instituitur merito consultatio socia.

etiam Medicis.

Æger magis obtemperat

Adeo ut, si in hanc prompte descendat Medicus ordinarius, obtemperantem magis se præstet ipsi infirmus, cujus obsequium, quantum ad morbos sanandos conferat, præter experientiam ex Galeno superius declaratum fuit: non tantum quod, dum consultatorium congressum desiderat, illum sibi indulgentem maxime deprehendat, hinc salutis suæ cupidum æstimet; sed quatenus plurium consensu approbatis præceptis pariter magis auscultat, potioremque spem de valetudine sua hinc sibi cum amicis atque adstantibus promittit. Neque hoc sine ratione & frustra, quod sicut ubique, juxta antiquiora proverbia, ita in opere medico, *plus videant lumina, præ uno; unus vir, nullus vir*, & secundum *Euripidem in Heraclid. unius manus invalida pugna, duorum & valentius & alacrius robur, sit.* Hoc est, dum penes jureconsultos definitum legimus, in quibusdam casibus, inprimis ubi de hominis vita quæstio est, uni soli judici hanc non committi, sed penes plures rem poni debere, nec sine consultatione talem decerni posse: cur in re medica, ubi pariter de hominis vita & valetudine agitur, nobis aliquando diffitentes, alios in consilium admittere, vel advocare ambigimus? per quod nihilominus, seu differentium concertationes eruditas, veritatem erui, in propatulo

sunt necessariæ,

tulo eſt: Tanta quippe utplurimum mentis humanæ obſervatur imbecillitas, per quam ingenium ſagaciſſimum quoque decipiatur, hinc ægrotantium animus dubius aliquando hæreat, annon aliquid præſidii ſuppetat, Medico ordinario minus perſpectum. Quodſi vero a conſultantibus pluribus nihil ſtudii intermitti, omnes horum vires ad exponenda, quæ in ſui ſalutem vergunt, certatim quaſi, contendere, nihil ſine prævia deliberatione ſibi porrigi & adminiſtrari videant, perſpiciantque a priore munia medica ſecundum rectam rationem fuiſſe peracta: cum hoc tranquilliores evadunt, &, ſi ad vota non ſequatur ſanitas, hic inprimis a detractorum telis ſocia hac opera ſe vendicat.

Nec ipſimet Medico indecorum & ſervile erit, aliorum ſententias & conſilium audire iisque parere, utpote qui, conſiliariis ſtipatus, majorem in medendo adhibet diligentiam, teſtes circumſpiciens actionum ſuarum, hinc ignorantiæ ac negligentiæ ſeveriores cenſores. Imo, notante *J. C. Claudino*, hoc ſolo conſultandi munere a doctis medicis indocti diſcernuntur, ſeu eorum ingenia ac doctrina omnibus palam fiunt, imperitia eorum, qui pro doctis ſe gerunt atque habentur, cum vafritie, quam fovent, detegitur: vindicantur autem ab inſultationibus malevolorum aliorum peritia, modeſtia ſimilesque mores honeſti, qui ipſi ægrotanti confidentiam comparant. Dum illi dictorum & jactationum ſuarum rationem reddere nequeunt, de affectus cauſa aut omnimode ſilent, aut inepte nugantur, indicationes incongruas formant, remedia irrita ſuadent, aut peritiorum effatis cum rubore per ſingula ſubſcribere & non, niſi ſtupidos aſſentatores, ſe gerere, coguntur; aliquando etiam ſermones cum eruditioribus habendos miſeris ac ridiculis technis ſubterfugiunt.

Medicum eruditum commendant.

Et non unius ejuſmodi hominum memini, cujus arrogantiæ, garrulitati, pollicitationibus ac ſecretis fidem cum plebe adhibebant Magnates, eamque præ eruditioribus majorem, quam nihilominus perſonatam peritiam, ſeu mavis imperitiam, unus vel alter ejuſmodi congreſſuum manifeſtabat, & exiſtimationi hactenus infinitæ atque invidioſæ fatalis maxime contingebat. Quemadmodum nec talium deficiunt exempla, qui opinione vulgi hactenus inflati & ani-

Imperitiam ejus manifeſtant.

mi justo elatioris, ruditatis nihilominus suæ probe conscii, concionibus clinicis, plus minus callide, nec sine peritiorum clandestino vilipendio, se subtrahebant etiam e longinquo hunc in finem vocati; ne scil. sub unica mox contentione se suamque doctrinam superficiariam turpiter darent, & vana, qua hactenus crepabant, vulgi opinio, brevi in vanum abiret, difflaretur: ludibrio nihilominus infirmi & adstantium æque ac Medicorum genuinorum & ingenuorum se egregie exponebant, his occasionem simul porrigebant suam comprobandi peritiam ac existimationem, tenebrionum autem illorum inscitiam denudandi & levitatem corrigendi atque comprimendi.

Difficultas rei postulat consultationes.

De cætero ipsa quoque necessitas seu casus difficultas aliquando adhibere jubet consultationes medicas, dum *unus non videt omnia, unius mens omnium negotiorum incapax est, nec cuncta sua scientia complecti potest, pauca enim unus videt & audit, multa vero plures,* sapientissimus quandoque sui obliviscitur, ac εὐπορία interdum ἀπορίαν patitur: adeo quidem ut ipsummet *Hippocratem epist. ad Democrit.* fateri non puduerit, se, quamvis senem, atque exercitatum, multa adhuc ignorare, & *Fernelium de luis vener. curat. c. 7* scripsisse legimus: *Multa, crede mihi, deprehendes in rerum natura, si singula bene examines, in quibus cæcutire humanum intellectum sit necesse*, ut aliorum Medicorum prudentum genuinas taceam infirmitatis suæ confessiones, supra citatas. Culmen E. humanæ sapientiæ attigit ille, qui sapientiam suam suspectam habet, sibique persuadet, alieno se opus habere consilio: & in magnorum discriminum angustiis, ubi propria consilia remedium morbo adæquatum haud porrigunt, prudenter aliorum implorantur suffragia, quorum nempe prudentiam in similibus, nedum difficilioribus, casibus approbavit experientia. Quandoquidem, sicut, juxta *Euripidem, victoria in bona consultatione posita*, & prudentis naucleri est, maximis intempestatibus vectores quoque consulere: ita medentibus pariter consultatio, ex eruditione rerumque peritia plurium, eventum promittit salutarem. Aut, si quando demum medela forsan minus ex voto succedat, idem Medicus, consilii amans, frequentissimum vulgi sostrum, calumniam declinabit commodius, perinde sc. ac, si convalescat infirmus, honoris particeps est: ita ut, si quid humani accidat, cadaver facilius a pluribus

ribus ad tumulum deportetur, hoc est, levius maledicentium ictus excipiant plures, & multitudini frequentius condonetur. Quod quidem circa Magnatum aliasque personas primarias, quibuscunque, loquente *Salustio*, *opes in excelso sunt*, locum maxime obtinet, utpote a quarum morbis Medicorum etiam circumspectorum satis, fama plus periclitatur, plus obloquii hos fatigat.

Quibus non obstantibus quibusdam Medicis exosæ valde sunt ejusmodi conciones, fastu & arrogantia tumentibus & præ avaritia anhelantibus; ne futilem forsan famam & quæstum sordidum periculo exponant: adeo ut rogante & jubente etiam ægro alios in curatione sibi adjungi minime patiantur, sed hos ad internecionem ejus ab hac variis machinis excludant. Quidam enim ex illorum classe prodeunt, qui, quod de Poëtis & Oratoribus *Cicero* enunciabat, neminem quenquam se meliorem arbitrantur, i. e. sibi arroganter plus, quam par est, fidunt, & cunctis casibus arduis se sufficere sibi præsumunt, aliorum etiam consilia contentiose reprobant, nulla alia intentione, quam ut hos supplantent & per horum depressionem ac contemptum sapientiores æstimentur. Alii, ne ruditas sua elucescat & in derisum veniat, socios sibi accerseri renuunt; quo tamen commento eandem non raro detegunt, quemadmodum superius innui: ut asserere ausim, plerosque medicorum, qui consiliarios abhorrent, præter ignorantiam nihil sapere seu olere. Quos nihilominus, ineptos non minus ac audaculos, facessere jubeo, utpote sub quorum dictatura ægri non tam moriuntur, quam occiduntur: & per consequens rebus suis & ægrorum male consulit, qui consultationes cum aliis detrectat, saltem ut arrogantiam suam fructuosiorem reddat, vel ruditatem, quæ aliorum doctiorum admissione, cum emolumento decumbentium haud mediocri revelaretur, occultet, hujusque pedissequam, ludibrium nempe, declinet; non enim existimationi, non quæstui, sed saluti ac vitæ hominum, est litandum, quæ nullo auro redimitur semel neglecta. Et si, quæ a Majoribus, vel sub præceptorum, vel observationum & historiarum, vel consiliorum, nomine, tradita Medicis non tantum initiatis, sed in arte quoque perfectis ac expertis, in consilium adhibere valde necessarium & proficuum est, ac casus nobis obvenientes ad casus, literis Antecesso-

Quibusdam medicis sunt exosæ.

Sc. arrogantioribus,

rudioribus,

male itæ agunt,

teceſſorum conſignatos, metiri jubemur & quotidie ſolemus: cur unius alteriusve Collegæ & Conſultatoris vivi conſortium tantum abhorremus, a quo non minus lucis rebus cognoſcendis ac faciendis conſequi datur?

Denegantium conſultationes argumenta.

Contrarium equidem nonnulli aſſerere conantur, temnunt ac damnant, tanquam inutiles, ſupervacaneos & tantum non exitioſos, ejuſmodi congreſſus, v. g. *Caſp. Caldera de Heredia tribunal. med. polit. l.1. t.15. Ged. Harvey artis curandi morb. expectat. c.25. & Botallus l.a. §.24.* Quorum *prior* Medicorum congeriem veritatem confundere ſcribit, i. e. pariter, ac lapidum congeries altitudinem quidem geometricam ſeu acervum ingentem condat, non unitatem phyſicam, ſic ingeniorum conſultantium multitudinem haud unum facere egregium, imo ſe mutuo impedire, non juvare, ſeu, ut aliis loqui placet, ubi multa judicia, ibi majorem deprehendi confuſionem. *Alter* illum, qui unius Medici conſilio utitur, Medicum habere, ait, qui duorum conſilio potitur, dimidiatum tantum, qui trium operam ſibi admovet, nullum omnino Medicum habere. Quibus jungere quadrat *Rhaſin* ac *Damaſcenum*, eum, *qui plures conſulit Medicos, in errores ſingulorum incidere*, diſſerentes: ſicut *Plinium* pariter, dum *29. Hiſt. nat. 1 miſeras circa ægros ſententiarum concertationes, & infelicem monumenti Cæſaris Adriani Inſcriptionem illam ait, qua Turba ſe Medicorum* periiſſe innuit idem ipſe, quem morti proximum *Dion* illud Menandri recitaſſe perhibet: *multi Duces Cariam perdiderunt, multi autem Medici perdiderunt Regem: ac M. Verinum & Joh. Owenum*, Poëtas celebres, ita ludentes:

Impediunt certe medicamina plura ſalutem,
Non plures Medici, ſed ſatis unus erit.
Nunquam, crede mihi, a morbo curabitur æger,
Si multis Medicis creditur una ſalus.

Cum inprimis pauciſſimi decumbentium atque adſtantium judicio in tantum polleant, ut, utri altercantium Medicorum fidem præſtent, norint: quin potius in ſeligendo atque dijudicando fallantur ſæpenumero; cujus concertantium præceptis & conſilio inhærendum ſit, hæſitent, eorumque animus hinc inde fluctuet. *Botallum* demum quod ſpectat, nec hoc ſalubrius ſemper conſilium eſſe, quod a

pluribus

pluribus fuerit determinatum, ait, ideo inprimis, quod, etsi in principiis artis consultantium singuli concordent, per varias tamen vias quisque scopum suum attingere insudet, seu ad unum finem suo tramite properare laboret, quem cæteris omnibus, sibi incognitis, præferendum putant singuli: dum interea, qui in congressu primas tenet, non recusaturus sit sententiam, quam pro meliore excogitavit, & forte etiam alias usu comprobavit, ut aliam commendet. Addo his non raro etiam quoad principia Consultantes evidenter discrepare, ut v. g. febris intermittentis causam unus eorum asserat putredinem humorum in vasis mesaraicis stabulantium, alius cruditates tantum ventriculi ac intestinorum: flatus alius accusat in colica & suffocatione hysterica, alius aberrationes spasmodicas. Hinc pro febris illius medela prolixiorem præparantium seu materiam morbificam digerentium usum, & post illa demum cathartica quidam suadet, alter mox ἄνω seu κάτω evacuat. Laudat febrifuga hic mox in morbi principio, detestatur eadem ille aut omnimode, aut eorum exhibitionem longius procrastinat. Carminantia ille in colica & hysterico insultu propinat, exhibere contendit hic antispasmodica cum opiatis. Eadem opiata unus præscribit mox in prima colicæ & nephrititis invasione, alter non, nisi detersis primis viis & remota demum causa continente, per hæc symptomatis medetur. Varioloso, petechiali febre & purpura laborantibus atmosphæram alii commendant tepidiorem, alii fervidiorem, alii frigidiorem omnimode. Mercurius dulcis nonnullis est in frequentiore usu, penes pueros quoque, quem alter ex præjudicio horret ac detestatur. Ad venæsectionem quidam sunt faciles; reformidant eam Helmontiani: & quidem illorum quidam in puerili quoque ætate, quam alii in hac damnant, secundum illud Galenicorum dogma, vires ejusmodi tenellorum corporum generoso huic remedio ferendo minus adæquatas existere. Pergit *Botallus*, plures medicos non ægrum modo & assistentes, sed semetipsos quoque interdum valde conturbare. Si v. g. *aliquis assidentium sciscitetur ab uno concurrentium medicorum seorsim, num vinum dandum, num nigrum, vel album, num fricandum, num tempestivius nutriendum, num assa porrigenda, num acetarium condonandum, vel alia similia, quorum forte indifferens fuerit usus; alius interim*

Consultationes difficiles reddit hypothesium disparitas.

Conturbant aliquando Medicos & ægrum.

terim ab alio medico eadem postulat; hic forte concedat, quæ alter interdixerit: confundi hinc eos, & laudari ab hoc consensu unius medici, quæ alter alterius consilio damnet, quamvis nullius forsan momenti res sit, sive fiat, sive omittatur, interdum tamen, meo judicio, multum referat, hujus consilium præ illius amplecti.

His tamen, si de honesto, seu de eo, quod fieri debebat, agatur, minime subscribo, utpote maximam partem, si non garrula magis & soluta loquacitate dictis, pravorum Medicorum tamen tantum malignitatem exprimentibus, & ex vulgi potius præjudicio ac virulentia profluentibus, quam veritati per omnia consentaneis. Improbare & reprobare recitata similiaque effata videntur disceptationes illas Medicorum quorundam contentiosas, aut mavis aniles, quæ ad eundem & salutarem scopum nunquam collimant, seu in obeundis consentiunt: sed jurgiis tempus consumunt, illi maximam interim ægro pariunt molestiam & fastidium, timorem incutiunt, ejusque animum magis, quam morbus, perturbant, hujusque vitam, quam *brevem* dixerat *Hippocrates, suis litibus,* advertente *Petrarchæ, brevissimam faciunt;* ut non incongrue tales contentiones *Chrysostomus certamina desperata* appellarit.

In consultationibus haud litigandum.

Quatenus horum, qui conveniunt, singuli rubore perfunduntur, quinimo excandescunt, si opinione sua cæteris non prævaleant, paradoxa licet: pertinaciter & ita a se invicem dissentiunt, ut nec pares, nec superiores, ferre queant, nullusque eorum citra exceptionem, additionem, detractionem, permutationem similemque cribrationem commendatum a Collega præsidium comprobet, nedum laceret ac mordeat; ne nimirum hoc non doctior ac peritior videatur. Id est, inter se frivolæ potius ostentationis gratia & per levitatem illam, quam animi immoderatior elatio peperit, concertant, quam in ea disquirunt, quæ infirmo salutem præstent. Si cum juniore & minoris adhuc famæ concurrat senior ac celebrior, quamvis ille & ægri, & veritatis, magis amans sit, mentisque acumine, studiis & opere hunc longe superet: hic opinione vulgi & quod verbis suis, velut ab oraculo productis, undique credatur, nimis confisus, de junioris rite ac perite peractis male sentit, &, quasi inepte ac sinistre medelam hic hactenus administrarit, mordicus pandit. Quamvis

Increpant seniores juniores.

eodem

Item juniores ſeniores.

eodem arrogantiæ vitio laboret aliquando junior, a verſatili forſan ſua lingua aut credulitate de ſe ſtolida ſeductus, ut cum ſeniore in concionem vocatus, hunc ingenii effœti & torpidi, item moroſitatis, clanculum maligne ſatis proclamet, eo ſe plus ſapere temere ſibi perſuadeat huicque quam impudentiſſime ogganniat. Quando demum pares congrediuntur, neuter alteri cedit, non pari tantum ſe pollere doctrina parique judicio uterque arbitratur, ſed ingenio ac peritia alter alterum antecellere opinatur, eique ne latum unguem cedit: hinc fideliter & congrue ab hoc propoſita remedia renuit, invalida autem & minus opportuna, æmula potius mente, quam pro affectus conditione, illis ſubſtituit.

Commune eſt cunctis contradicendi ſtudium.

Nonnulli ægri ſine conſultatione plures conſulunt.

Atque hæc eſt illa Medicorum congredientium invidia ac pervicacia, quam Doctorum ingenuorum plerique vituperant, vituperant quoque illum ægrorum peſſimum & valetudini propriæ exitioſum maxime morem, quo a diverſis medicis pariter ac medicaſtris ſeorſim, quid facto opus ſit, inquirunt, ſeu cuivis idiotæ palæſtram, peritiam imperitiamve ſuam tentandi, corpora ſua concedunt, hinc omnium aut plurium illorum præpoſtera præſidia, quæ morbo hujusque circumſtantiis non ſatis perſpectis illi commendant, adhibere non verentur: minime vero laudabilem illam conſultandi conſuetudinem, qua ægritudines accuratiore ponderantur trutina, inquiritur in harum cauſas, colliguntur ſigna, ut auxilii inventio facilior evadat, admittunt. Quemadmodum *Plinius* itidem ſuperius allegatam Cæſaris monumenti inſcriptionem miſeram ait, non quod plurium Medicorum congregationi valetudo ejus commiſſa, ſed quod eadem de illorum prolixis & infinitis concertationibus conqueſtus fuerit defunctus: *nullo* videlicet eorum, *idem cenſente, ne videatur acceſſio alterius.*

Medicis conſultationes hodie moleſtæ ſunt.

Et hos perverſos mores, quos in ægris æque ac Medicis quibusdam hodie experimur, emendare, fragilitatem humanam longe ſuperat, conſilia interim indifferenter cum aliis conferre, vix ſemper æque conſultum jubent, & congreſſus medicos aliquando declinare urgent. Quatenus, perhibente *Harvey* l. a. plusquam evidens eſt, timorem ac diffidentiam binos illos frequentiores exiſtere aculeos, qui infirmum ad duorum pluriumve medicorum convocationem

ſtimulant. Addo adſtantium inſuper ineptum in illum affectum & ejus ſanitatem juvandi præcocem cupidinem, non raro adulationem, interdum in Medicum præſentem ſeu ordinarium eorum odium, in alium quoque magis amicam & neceſſariam propenſionem, tale quid machinari, ac priorem cavillando, poſteriorem miris & ſtultis aliquando encomiis extollendo, omni de reliquo ſana ratione poſthabita, ad conſultationem, infirmo minus proficuam, ſi non lugubrem, poſtulandam hunc laceſſere: ut de ejuſmodi impetuoſioribus ſtimulis adſtantium ſollicitatoriis penes amicos alios & ipſum Medicum ordinarium interdum animo ac vultu ingenuo conqueratur miſer, ſie haben mir nicht eher vom Halſe gelaſſen/ biß ꝛc. Unde medicus prior ſeu familiaris, ſi ad congreſſum ejuſmodi ingrate, indigne, præ turpi metu vanaque diffidentia, aut per merum ſui vilipendium & exiſtimationi ſubtrahendi libidinem, adigatur, famæ ſuæ non minus conſervandæ ac conſcientiæ obſtrictus, haud injuſte incandeſcit, & frivolis ejuſmodi technis inique ferendis, quia homo, vix undique par obſervatur; hinc in fervore ſeu virium contentione, ſalutem decumbentis recuperandi, tepeſcit ac langueſcit: ſicque patiens intempeſtivæ ſuæ diffidentiæ, adſtantes ſuæ perverſitatis ac blanditiarum, pœnas luunt, usque dum utrosque pœniteat præcipitantiæ ſuæ, utplurimum ſero ſatis ſapiant; præprimis ſi acceſſorium, & in quem omnem valetudinis ſpem collocaverant, imperitum officioque deſiderato minus invigilantem experiantur.

Ex diffidentia ægrorum pleræque conſultationes.

Generis hujus lepidam obſervationem relatam debeo cuidam Amico, qui cum Medico alio juvenem Generoſum, variolis haud adeo graviter decumbentem, ultra octiduum viſitarat, omnibus bene ſatis ſuccedentibus & papulis jamdum exareſcentibus. Advocat nihilominus Parens ſtolide diffidens ex urbe vicina Medicum tertium, quem ſocium in arte luſoria fidum ab aliquo tempore noverat, prioribus duobus inſciis, qui horum medendi rationis cenſorem ageret. Aſt advolans hic ægritudinem ac ægrum eo usque abhorreſcit, ut conclavi hujus introductus, pro fugandis tetris ſeu conſuetis variolarum exhalationibus, januas & feneſtras aperire juſſerit, intrarit ut exiret, hoc eſt, fugitivo ſatis talo infirmum viſitarit atque reliquerit, huncque & Parentem ſpe infallibili fere fefelliſſet, niſi

chartæ

chartæ verſicolores Medico & Parenti pallidum excuſſiſſent metum.

Et quamvis, ut vel ex proxima relatione innoteſcit, utplurimum Medico priore de hoc minus ſalutato ejuſmodi conſultores ſocii ſeligantur & advocentur, ſeu illi ex improviſo, ſub variis technis, obtrudantur: nollem tamen ulli, ſi de adjunctione ejuſmodi, plus minus amice, poſtuletur, facile ſuaſor eſſe, ut vel rudioris adjungendi perſonam, vel ipſam combinationem, renuat, aut quovis modo de his ambigat, niſi hominem moroſum, inhumanum, invidioſum, arrogantem &c. ſe videri quis malit; ipſeque congreſſus, ut ſuperius monui, peritum ab imperito diſcernet, & conſultationem ejuſmodi præter ac aliquando contra omnem rationem expetentes, quam inepte ac male ſibi ſuisque conſuluerint, eventus docebit. Majoris momenti ſunt difficultates, quas ex *Botallo* recenſui & quibus unum alterumve adjeci, quæque, fateor, cum ſententia, quæ conſultationes ſuadet, vix commode conciliare licet. Qui hypotheſibus artis, ſive quoad ætiologiam morbi, ſive remedia & horum adminiſtrandi rationem, diſcrepant, in actu collegiandi ſe conciliari minime patiuntur; vel quod præjudiciis ſuis ſpiſſius obruti, vel quod alterius hypotheſeos fundamentorum ignari, ſermones contradicentis minus percipiant. Ut mittam, ejuſmodi hypotheſium alienarum explicationem & propriæ impugnationem plerisque forſan in congreſſu moleſtam eſſe, horumque exiſtimationi non parum præjudicare. Confuſaneas ægri ſeu adſtantium ſciſcitationes ex concurrentium ſingulis nec prudentiſſimus horum interpellabit, vel declinabit hinc natam conturbationem ſibi pariter ſuisque collegis, ac ægro & aſſidentibus. Licet, advertente *Botallo*, neutrum illorum facile credant, qui artem non norunt, etiamſi hoc ipſum prolixius declarare conentur prudentiores, teſtetur frequentior experientia: illis nempe perſuaſis, quaſi hæc aſſerta non veritatis, ſed affectus præpoſteri, documenta ſint.

Non facile recuſandæ tamen.

Porro Medicorum quorundam, præter ordinarium introvocatorum, non unius generis obſervatur protervia & malignitas, per quam eorum alii, ad infirmos quam primum ingreſſi, elata ſatis fronte ac ſupercilio, & per modum tentaminis ſcholaſtici, quis morbus,

Faſtus nonnullorum in conſultando.

quæ hujus causa, qualia remedia, quando &c. adhibuerit, ab illo sciscitant: minime eum in finem, quod erudiri de his gestiant, aut quo opem ferant ægrotanti promptiorem, sed ut peritiam suam fastuose ostentent, & de hoc contemptus sibi sub primo morbi insultu facti, seu sui præteritionis, atque de priore Medico, se insalutatis vocato ac medelam hactenus faciente, vindicias oportunas sumant. In cujus opiniones proin insultant, in consilia sæviunt, remedia cavillant, ruditatis eum plus minus directe insimulant, omniaque hujus dicta atque facta errori vertunt, optime forsan ac perite gesta.

Expertum audiamus, & ab ejusmodi male feriatis hominibus quid ipsi contigerit, enarrantem *Freitagium noct. medic. cap. 15.* Sc. ægros morbis ægre sanabilibus, perniciosis aut chronicis affectos cum tractaret, suo consilio & rogatu alios frequenter advocatos fuisse, qui nihilominus, ut soli lucrum & honorem aucuparentur, ipsum aliosve, qui manum primam admoverant, morbum non intellexisse, errasse in causa, methodo, remediis, ut se eveherent, eum eliderent, ægris clancularie instillarint: quamvis, cum alio filo stiloque curam pertexere satagerent, tantas æmulationis & virulentiæ suæ pœnas dederint, ut vel ægri rem deteriorem reddiderint, vel ex rebus humanis omnimode hunc exemerint; ipsi interim, propinquis aliisque assidentibus suggesserint, si maturius vocati, vel statim cum prioribus accessissent, se illum artificiose ac feliciter sanaturos fuisse. Quale quid si cum Freitagio experiantur alii, haud mirum, si de pristino medendi studio remittant, ac illis malevolis, de salute infirmi non adeo sollicitis, horumque congressibus se subtrahant: ne, si illi suam existimationem ab horum convitiis vindicare annitantur, probris ac dicteriis magis, quam honesta concertatione, se invicem exagitent & pertinacius justo contendant, hinc in desperationem non solum ægrotantes agant, sed vulgi quoque derisui utrinque se exponant; illi interim maledici, quo justa opprobria callidius evitent, perfunctorias satis operas decumbentibus præstent, hinc sibi abblandiantur, quod communi opere peractum, a nemine facile taxari, quinimo ab omnibus non, nisi approbari, posse.

Alii contra Medicorum, priori officiorum necessitudine aut pacto nefario devincti, vel quacunque de causa huic ad gratiam loquentes

quentes (quales communiter confarreati audiunt) ridiculos se hujus gerunt assentatores, ac inter consultandum ab ejus autoritate seu nutu in sententiam perversam quoque, trahuntur, *sperantes*, ut inquit *Caldera de Heredia* l. a. *sub imperio tali regnare*, i. e. ex favore ejus, cui adulantur, famam majorem, si Diis placet, sibi promittentes. Quare omnia Prædecessoris consilia ac præsidia quasi rite & secundum artem adornata, utut satis inepta, rata habent, imo eadem, in arbitrii sui testimonium, simul jubent, unam vel alteram tantum forsan medicamenti speciem commendatis ab illo, v. g. Scolopendrio Fumariam, Ebori Corallia, Carduibenedicto Centaurium, addendo vel substituendo, aut enema, sacculos ad pulsum &c. cæteris remediis combinando, aut quamvis exigui vel nullius momenti circumstantiam circa medelam immutando: ut ille officio hoc adulatorio ad paria obligetur, ægro tamen hujusve amicis non solus sapere credatur. Allotria interim dum ambo tractant, garriunt, scurras agunt, fabulas narrant, a congressibus ejusmodi parum emolumenti in illos, qui opem efflagitant, cedit, & horum saluti pessime consulitur. Uno verbo, quemadmodum, juxta *Ptolomæum centiloq. sent.* 12. *amor odiumque, ne vera eveniant judicia, prohibent, augent siquidem minima, & maxima minuunt*: ita a Medicis minus conscientiosis, in consilium vocatis, sive sibi amici & familiares extiterint, sive simultates inter se alant, non leve aliquando imminet periculum.

Consultantium nefaria conspiratio.

Raro salutares sunt ægri consultationes.

Neque desunt consultantium tales, quorum præsumtio & arrogantia cæteros Medicos in suam sententiam, speciose magis, quam vere, allicere satagit, adeo ut aliquando, pro horum simplicitate & illorum astu, disceptatores momentum quæstionis vix attingant, illi callidæ eloquentiæ aut mavis garrulitatis fuco imperitiam suam incrustent & veritatem violentius distorqueant, terrorem cæteris incutiant, hocque autoritatis peculatu eis, nolentibus volentibus, facile etiam absurda persuadeant. Quemadmodum nec infrequenter evenit, ut consultationibus ejusmodi intersint Medici, quorum ambitio & malevola lingua illos potissimum, qui extra eorum sodalitium seu gregem sunt, de industria & mero contradicendi œstro, in cervicosas & absurdas opiniones rapiunt ac dirimunt: pariter in ægri pernitiem, qui nihilominus ab Iatrobulia ejusmodi salutem certam

Simpliciores consultantium ab arrogantioribus in consensum trahuntur.

Quidam consultorum ostentatores.

ſibi ominabatur. Ne referam, quosdam horum congregatorum, ad ſolam ſui oſtentationem, quæſtiones atque diſceptationes philoſophicas, aſtrologicas, anatomicas &c. coram ægros inutiliter movere, ex aſtris de morbi natura, cauſa, prognoſi & medela divinare, tanta aliquando cum ambitione, ut alios, ipſis eruditione longe ſuperiores, in his ignorantiæ inſimulent, ipſi utplurimum rudiſſimi, ne circulum in ſphæra dignoſcentes, quique nec cadaveris ſectioni unquam interfuerunt: ut in eum, cujus gratia fit conſultatio, pariter nihil, præter moleſtiam, redundet.

Imperitorum quorundam technæ,

Demum vero quandoque poſterior Medicus, ſeu ordinario lateranus conſtitutus, omnium exiſtit imperitiſſimus, quem ſcilicet non doctrina, ſed plebis opinio, Medicum reddit & veſana vetula commendat, quique per ignorantiam ſpectatius conſilium ſuggerere præſidiumque efficacius porrigere nequit: qualis nihilominus, ut Medicum (hyſtrionem potius) ſe præſtet, de morbo & hujus cauſis chimæras ex hypotheſibus alienis ſibique ignotis format, Lympham acidam, tubulos nervorum, bilis alcali aut circulationis ſanguinis moras accuſat, qui nec terminos hos capit, incidentibus, aperientibus, reſolventibus, de obſtruentibus (quaſi hæc non unius generis forent) præcipitantibus abſorbentibus, fixis, terreis (itidem æquipollentibus) rem aggrediendam diſſerit, ex farragine tandem ſimplicium & compoſitorum prolixorum novas decompoſitiones cudit, an ſcammonium ſulphuratum, an roſatum, an diagrydium præſtet, pertinaciter diſceptat, aquam Carduibenedicti aquæ florum Sambuci præfert, aut adfundere ſtrenue urget, Helleborum nigrum præ Rhabarbaro ſplenem, hoc præ illo epar, evacuare, acriter propugnat, & in ſimilibus de lana caprina decertationibus cum magna pompa dum tempus terit, occaſionem oportune agendi frivole prætermittit, næ-nias interim, neſcio quas, conglomerat, qualium nonnullas *Harvey* l. a. recenſet. Dum v. g. lis inter duos per horam unam alteramque agebatur, num in affectu cerebri mel enemati addendum foret ſimplex coctum, an anthoſatum? utriusque partis argumentis auditis, mellis ſimplicis, quaſi magis ſtimulantis, uſui ſuffragabantur plures, ad rationem de virtute cephalica anthoſati, lato reſponſo, quod naribus potius, quam natibus hoc prodeſſet. Cujus generis etiam eſt

de lana caprina diſputant.

rixa,

rixa, inter quosdam fama præclaros Medicos ad fustium usque collisionem mota, de pomo in escam communi consilio patienti præscripto: num sub cineribus, viteo folio, an papyro fusco obvolutum hoc assandum sit? longo encomio altero eorum commendante vitis foliorum dotes, in pomum transferendas.

Jungo his morionibus illos, qui communi consilio commendatum & ab alterutro sociorum in chartam conjectum remedium, sub Formulæ seu Recepti nomine, vel cæteris recognoscendum ac videndum, nescio, qua animi submissione ac sui diffidentia, porrigunt; vel ab altero conscriptum, censorio quasi oculo, videre gestiunt & monstrari sibi postulant. Quamvis prius quoque nonnullos eum in finem agere, palam sit, quo ex assensu seu approbatione cæterorum aliquid inanis gloriæ captent: sicut posterius prætendunt, qui aliis peritiores videri malunt, hinc sibi temperare vix possunt, quin v. g. sali communi sal Gemmæ substituendum advertant, Antimonio diaphoretico Bezoardicum minerale magna emphasi surrogent, nugentur. **Censura formularum præscriptarum.**

Et hujus generis concertationum anilium ac cachinno dignarum plures enarrare lubens abstineo, ne unius alteriusve hominis stolidioris ineptias innuendo, totum ordinem artemque ipsam ludibrio multorum, prudentum æque ac imprudentum, exponam. Neque facile mihi persuadere possum tantam unquam Medicorum collatitiorum temeritatem, qualem idem *Harvey* commemorat, & perquam junctim, quod eorum singuli seorsim, ne existimationi suæ labem affricent, tentare nullatenus audebant, remedium, aleæ maxime dubiæ, experiri minus verebantur: v. g. dum Mercurii dulcis drachmas duas quotidie bis, per aliquot dies continuando, duorum vel trium Medicorum catervula diversis infirmis exhibuerit, usque dum horum ferme omnes consultorum suorum ausus octavo vel nono die morte expiaverint. Cum Scriptoris nihilominus hujus allegati capitis epilogo atque suspirio & ego argumentum hoc inpræsentiarum finio: *a Consultatione Medicorum confarreatorum libera me omnesque probos, Domine.*

Id est omnes ac singulos mente sincera monitos cupio, ne adeo facile in Consultationes parandas se abripi patiantur, aut in has in- **In postulanda.**

conside-

consultatione quid observandum.

considératius ruant, ob incommoda prænarrata, certo certius utplurimum metuenda: si inprimis Medicum familiarem eruditum specimina publica, fidum industria, testentur. Aut si forsan quis in hoc levitatis inciderit, ut hujus doctrinam & peritiam suspectam habens plurium consultatione gaudeat, eum potius omnimode dimittere, aliique, cui libentius se fidat, valetudinem concredere, non adeo absone jubet *Harvey*. Aut, si nec hac ratione sibi satisfieri autumet, morbus inducias ferat, & cæteræ circumstantiæ permittant, eodem Scriptore monente, seorsim accersat Medicos diversos, qui de morbo, ejus causa, medendi ratione & remediis separatim sententiam suam hujusque argumenta in chartam conjiciant: qualia aut Medici sui ordinarii, aut huic subordinati, eruditi nimirum ac probi, censura approbanda, rejicienda seligendave subjiciat, & in hoc demum dicterio: *contra vim mortis non est medicamen in hortis*, patienter acquiescat.

Aliquando etiam his se subtrahere licet.

Quemadmodum nec ulli prudentum ac generosorum Medicorum in malam partem interpretari possum, si congressibus ejusmodi aliquando se subducat: sive medelæ primus extiterit administrator, sive huic combinandus fuerit; non ut pertinaciter eos renuat, sed potius omnimode secedat atque a cura abstineat. Hac enim ratione non habebit æger, ut de cervicositate illius conqueratur, dum huic, de peritia ejus diffidenti, liberior conceditur occasio, quosque alios Medicos, sibi peritiores visos, advocandi, horumque dexteritatem & fortunam experimentandi. Habet hujus subterfugii causas uterque communes, habent singuli eorum peculiares, cunctas, ut credo, sonticas satis, & quas cantilena illa inepta, quasi per conscientiam omni infirmo, medelam postulanti, omnis medicus obligetur, haud solvit.

Hujus loci videlicet facio ex *cap. quarto* nec per naturam, nec legem, nec contractum teneri hunc, ut operam cuivis petenti præstet, & confidentiam ægri solitariam medicum haud obligare; sed ad commode medendum inter hunc & illum reciprocam exigi: nisi servos Romanos seu mancipia nostrates quoque Medicos velimus. Hinc non apparet, quid Medicum ægro, qui diffidentiam in eum collocat, seu invito & respuenti, ministrare urgeat; cum præter confi-

dentiam

dentiam nihil habeant, quo Medicum vocatum ut accedat & permaneat, obligari, afferant: ceſſat E. hujus pronitas & obligatio, vacillante ac ceſſante ægri fiducia, ſi hæc unquam extitit, ſeſeque exerente aliqua averſatione. Nec in ejuſmodi meticuloſis ac diffidentibus parum, quod timeat, habet poſterior poſtulatus, incertus, annon, ut communiter fieri ſolet, potius cæco tantum ac præcipitante affectu, & ab aſſidentibus ſolum perſuaſus, ſeu tantum non (ut contigiſſe memini) coactus, an ex confidentia rationi innixa, æger ejus conſilium & aſſiſtentiam poſtularit: ſub quali ambiguitate ipſi ſuſpicari relinquitur, ne ſibi idem cum priore immineat fatum; i. e. ab infirmo, morbi & moræ pertæſo, ingrate, nec ſine conviciis, æque præcipitanter dimittatur, ac accerſitus fuerit. Præterea nemini Medicorum vitio verti poteſt, ſi famæ ſuæ parcat, neque cum moroſis tergiverſatoribus, magniloquis, malevolis, imperitis ſibique infeſtis ac inſidioſis rem facile habeat, & colliſiones ancipites ſubeat, fidem ægri evidenter concutientes. Quod quidem ſine ulla conſcientiæ nota agere poteſt, in locis præprimis, ubi Medicorum numerus luxuriat.

Polliceor mihi nihilominus a quolibet Medico ingenuo ac pio, eum ſi in quam inciderit rem arduam magis, alium, ab ægro & adſtantibus advocatum, non alacriter duntaxat admiſſurum, ſed ipſummet ſocium poſtulaturum, talem nempe, qualem hactenus deſcripſi; ſic enim non tantum conſcientiæ ſuæ conſulet, ſed minus ſecundum artem adminiſtratæ medelæ quoque declinabit ſuſpicionem. Hæreo ſiquidem, an ſecundum *R. a Caſtro* unquam prudenter faciat, alium qui non admittit, etſi morbum hujusque cauſam quam optime dignoſcat, ac creberrima licet experientia rationem ipſi medendi compertam habeat: modo hic difficilior fuerit ac remediis admotis minus cedat, patiens vero, moræ impatiens, ſocium deſideret Medicum. Quamvis generoſior illa ingenuitas non raro impotentiæ arguatur, & vitio ac ruditati tribuatur, quod prudentiæ ac virtutis opus. Quo proin in ejuſmodi tentationibus ſe vertat Medicus, non tam regulæ limitatæ, quam conſcientia ac ſagacitas, eum docebunt. **Aſt raro.**

Congreſſus interim ejuſmodi adornari debent tempeſtive, ſeu antequam decumbentis ſalus deſperata plane evaſerit: perinde ac advo- **Conſultationes ſint tempeſtivæ.**

candorum insimul accuratior semper habendus selectus; cum sola plebis opinio fiduciaria arbiter hujus negotii ardui haud perspicax satis videatur. Nimirum, qui accersitur, Medicus ante omnia priore, si non peritior ac celebrior, certe huic par, sit: a minorum enim gentium homine parũ emolumenti sibi polliceri poterat ægrotans: ut mittam, associationem junioris minusq; exercitati priorem peritiorem, quasi vilipendatur, ad indignationem usq; lacessere. Deinde advocetur moribus honestis præditus minusq; contentiosus: ac deniq; priori gratus seu minus infestus. Cujus posterioris ad minimum circumstantiæ intuitu honestius & prudentius agunt infirmi atque horum necessarii, si prius de advocandi persona cum hoc conferant, eive, cæteris paribus, optionem concedant, aut contra ejus nutum haud agant.

Qualis Medicus in consilium vocandus.

Modus consultandi. Non in ægri præsentia.

Modum congrediendi quod spectat, recte cum *Septalio & Zacuto Botallus* consultationes clinicas seorsim ab ægro, omnibusque arbitris seclusis, celebrare jubet: quo liberius undique edisserantur sententiæ, atque a priore Medico acta aut a quovis Collegarum prolata, si quando correctione indigeant, sine nota ejus ignorantiæ, commodius corrigi, ejusque argumenta oportunius dilui valeant. Quales admonitiones ab eodem facile quoque admittentur, dum contra, si coram ægro & auscultantibus domesticis aliisve imperitioribus ejusmodi concertationes fiant, sua mordicitus & pro vindicanda autoritate defendet quilibet; ne, inprimis si tristior superveniat eventus, hic illi in acceptis referatur, aut perpetua postmodum inter hos Medicos alantur dissidia. De quo etiam Magistratum Mediolanensem ejusdem urbis Collegium Medicorum lege publica prospexisse, *Septalius* perhibet, sc. ne consultationes medicæ publice haberentur: sicque inter Medicos vastæ ejusdem civitatis numerosiores tantam huc usque conservatam fuisse concordiam, ut inter multos vix unum reperire contingat, qui alium ad congressus medicos non prompte admiserit.

Accedit, rerum medicarum ignaros auscultatores semper aliquid, quod Medicorum consiliis, si non diserte, certe mente, temere addant, in his minuant, damnent, pervertant, convicientur, habere, sæpeq; his suis nugis majorem præ sapientiorum sententiis fidem postulare, potissimum si præsidia commendata & applicata morbum non

statim

ſtatim ſolverint, aut ſi hic male cedat, ac mors forſan ſuperveniat, & eventum hunc pravum in illum rejicere, qui vel remedium propoſuit, vel pertinacius defendit. Aut ſi Medicorum collegiantium quis nimia gloriæ cupiditate turgeat, metuendum, ne is elatior atque protervior evadat, ubi corona auſcultantium ſe ſtipatum viderit: ea damnans, quæ ab alio minus inepte dicta fuerunt, & ſua tantum extollens, neque argumentis evidentioribus cedens, ſed nugis prolixis tempus conterens. Quamvis *Botallum* indulgentiorem paulo in hoc deprehendam, unum alterumve ex amicis ſapientioribus (non ex plebe rudiore & aniculis) cui ægrotus curæ ſit, inter conſultandum dum admittit: qui nimirum teſtetur, omnia a congredientibus ſecundum artem prolata & ex concluſo majorum acta fuiſſe. Quod circa Magnates maxime debet obſervari, quorum non tam illos, qui horum infirmitati, adſtantium ſeu miniſtrantium nomine, præſto ſunt, quam Conſiliarios, & horum quidem intimiores, ac qui Principis ac Reipublicæ ſaluti excubant, cum veneratione admittere, obſervantia atque pietas jubent.

In ſpecie ægrum concertationes ejuſmodi attendere, non adeo congruum videtur, quo ſc. quisque concertantium ſententiam ſuam, potiſſimum ratione prognoſeos, ſatis libere exponere queat, neque ex iis occaſionem contriſtandi captet ille: vel ingrata dum audit, aut diſſerentium mentem haud recte comprehendit, ſibique perverſe applicat, ut *cap. 4* cautum fuit; neque tamen a ſperandis animus ejusdem intempeſtive efferatur, hinc monitis ac præceptis medicis minus obtemperet. Quibus addendum, quod ſalutari nonnunquam fraude & fructuoſa deceptione ægrorum teneritudini ac erroribus ſubvenire cogamur, adeoque hos optima quandoque celare remedia, ſana ratio jubeat: niſi forſan illi ex ſagaciorum genere fuerint, quos nihil vetat diſcurſibus ejuſmodi intereſſe; ſi præſertim animi præſentis magis eosdem noverimus, prout l. a. monitum.

Intrepide, modeſte tamen contradicere licet.

In ipſo autem congreſſu audacter quilibet exponat id, quod artis & conſcientiæ dictamen diſſerere, facere & non facere, jubet: adeo quidem, ut a prædeceſſore ſocio prolata atque acta haud ſimpliciter approbare teneatur, aut de his nihil omnimode dubitare prohibeatur idem, ne hujus forte indignationem incurrat meliora perſpiciens.

Ab aliis contra sententiam suam quæ referuntur, cum ratione refellat, aut iisdem subscribat: hoc quidem sine invidia atque æmulatione, illud benevole ac modeste. Altercationes quippe tales amicæ casum præsentem exactius discutiunt, & veritatis quasi ventilabra sunt: ac oportet, juxta *Plutarchum de aud. poët. epist. 19* non timide, velut in templo, omnia horrere, omniaque superstitiose revereri, sed de eo, quod decet ac rectum est, libere atque intrepide pronunciare; modo nostra non pertinaciter amemus, ac a Collegis salubriter suggestis, si veritati consona, non anteponamus. Breviter, disserente c. S. Thoma *Boudewyn ventilabr. medico-theolog. part. 1. quæst. 50.* Contentio, qua impugnatur veritas inordinato modo & intentione prava, peccatum mortale est, at contentio, qua debito ordine ac modo impugnatur falsitas, summe laudabilis videtur: quatenus non quævis discordia vitio verti debet, quin potius, si per eam mala concordia & collusio, sive ex mera malitia, sive ex ignorantia, orta, auferatur, laudem mereatur.

Methodus collegiandi.

Ipsum differendi concertandive moderamen seu methodum quod spectat, *consultandi seu collegiandi artem in morbis ad Chirurgiam pertinentibus* in tractatu peculiari promittit *Matthæus Rossius*, promittit, non præstat: i. e. plus hujus argumenti tenet libelli illius titulus, quam contextus. Plenius ac planius hoc egit *Thurrianus* per totam suam *Iatrobuliam*, inprimis hujus *lib. 2.* & ejusmodi exercitationis exempla diversa *lib. 4* subnectit: quemadmodum pariter *Ranchinus de consult. rat. cap. 2. 3. 8. &c. J. C. Claudinus de ingr. ad infirm. lib. 1. cap. 4. 5. &c. Rod. a Castro & Rejes l. c.* Quorum tamen singulorum præcepta, quia superflua & incongrua complectuntur, hinc inde satis imperfecta deprehenduntur, non possum non ablegare Medicum tyronem ad methodum generalem, quam ars cogitandi ac differendi cum prudentia morali eum docent: i. e. medice ac modice seu secundum requisita *in cap. 4.* enarrata & *capitibus seqq.* tradenda, mentem suam, sive consentientem, sive dissentientem, sociis exponat: exercitatiori vero præter studium humanitatis sociosque non tam increpandi, quam informandi, ægroque serviendi, nihil, quod commendem, suppetit.

Ratione informationis equidem in praxi aliquando contingere observa-

observatur, ut Medicorum nonnulli, quæ sibi secreta servant, remedia inter consultandum propalare nolint: quod tamen sicut consultandi scopum maxime evertere creditur, quatenus ignotorum virtus sub deliberationem venire nequit, hæcque a Collega, quem latent, sine simplicitatis ac temeritatis nota nec approbari, nec repudiari, valent; ita nefarium atque impium ajunt, qui aliis conscientiores audire malunt, i.e. sub conscientiæ forsan prætextu illis laboris ac industriæ propriæ fructus eripere contendunt, a pietate utplurimum quam alienissimi & conscientia omnimode exuti. Promachos gloriantur *Mich. Savanarolam tr. 6. c. 1. de ægritud. capit. & Renat. Moreau. Schol. Salern. c. 37* illos, qui arcana medica subticeant, & non omnibus revelent, peccatum in Spiritum Sanctum committere, asserentes; item *Theoph. Spizelium* dum *de infelic. Literat. comm. 23. §. 8* pudendum tenacitatis & avaritiæ medicæ genus ait, si Hygeæ alumni *εὑρήματα* sua communi utilitati neutiquam consecrata velint, sed absconditum velut quempiam thesaurum, diligenti studio collectum, sibi servandum ducant, vix ulli mortalium usui futura. Provocant denique in *Scribonium Largum*, gentilem Scriptorem, & *in præfat. ad Caj. Jul. Calistium* ita disserentem: *Qui experti sunt remediorum utilitatem, denegant autem usum, valde culpandi sunt, utpote qui crimine invidiæ flagrant; quod malum præcipue Medicis invisum esse debet, in quibus nisi plenus misericordiæ & humanitatis animus est, omnibus hominibus invisi sunto.* Quibus adstipulatur *famigeratissimus Ahasv. Fritschius Medic. peccaminos. s. conclus. 21* per argumenta, ex pia non minus Jurisprudentia hujusque Legibus, ac ex Codice divino & charitatis christianæ postulatis petita: nimirum *Hominis interesse, beneficio hominem affici; Nos non solum nobis, sed & Patriæ, natos; Quid habes, o homo, quod non accepisti? Beatius esse dare, quam accipere.*

An secreta inter consultandum revelare medicus teneatur? Affirm.

Verum quemadmodum *Boudewyns* facile condescendo, asserenti, genuina ejusmodi arcana in paucorum manibus reperiri, ac frequentiores offendi fumi- & nugi-vendulos, qui talia jactitent & ægris persuadeant, obtrudere aliquando malint Collegis suis perfricta maxime fronte, vulgaria interim tantum & vel aniculis nota propinent: sic eo ipso, dum neminem unquam invidiæ turgescentia eousque agitavit, ut cujuslibet artistæ scientiam privatam seu qua-

Neg.

liumcunque encheirisium alterius notitiam suam & omnibus communem velit, nullaque unquam Lex illud autoritatis sibi arrogavit, quo vel levissimi agyrtæ experimentum extorserit, cur Medicos talia omnium mancipia volumus, quibus contra jura omne peculium denegetur? Neque tanta vis penes virum non minus prudentem ac pium erit religionis, quam hujus pectori incutere conantur larvati ejusmodi conscientiarii, ut communia semper & ubique, cum aliis faciat, quæ e re bonæ valetudinis, vel conservandæ, vel recuperandæ, fore certius novit, & quæ post Deum industriæ suæ debet: postquam videlicet nemini suis & suorum famæ atque commodis, siquidem sine præjudicio & sine supplantatione proximi hoc fiat, invigilare denegatum; & quod per benedictionem divinam atque laborem suum quis reperit, remedium medicum, si per hoc ægris inserviat, alteri propalare, nec in clinicis congressibus, tenetur; Charitas quippe a se ipso incipere permittit ac jubet. Nec sordidissimus sutor, nec ullius nobilioris artis gnarus, hanc, quam callet, alterum invitus ut doceat, honeste ac juste adigi potest, quemadmodum nec chirurgis, mulomedicis ac circumforaneis sua, quæ frivole satis utplurimum crepant, extorqueri possunt evporista, quin potius in eorum præparatione ac usu per privilegia Principum firmentur. Et si bona fortunæ cætera cum sui & suorum dispendio dilapidare, nemo urgeri valet, quin potius per sanam rationem & Legum publicarum autoritatem inhibeatur; quid singularis medicaminis possessorem coget, ut hoc, quod propitia ipsi concessit fortuna, divulgando abjiciat, hinc existimationi & fortunis suis temere vim inferat? nisi peritos præ imperitis, ut suæ suorumque saluti ac commodis renuncient, obligari, si non inique, inepte quis velit.

Pietatem demum *Godofr. Scholzii*, quam in *appendice Scrutinii Cinabarini* profitetur, conturbare equidem nolo, ab eodem tamen adeo facile persuaderi vix possum, omnem arcanorum medicorum suppressionem biga illa idololatrica, quarum altera φιλοδοξία, altera φιλαργυρεία, audit, inniti, & quod instar numinis adorari velimus, aut aurei luti sacra fames nos vexet, si arcana nostra celemus. Vanam anhelare gloriam ac divitias avidius congerere, minus honestum esse, largior, famam nihilominus honestam comparare sibique

ac

ac suis prospicere, ipsum jus naturæ indulget, nedum imponit: cujus utriusque instrumentum post Numinis summi gratiam industria pia concedit. Nisi ipsemet *Scholzius* charitatis proximi immemor audire malit, dum in allegata *appendicis præfatiuncula* non omnibus, promiscue in praxin Medicam involantibus, Emplastri Hofmanniani magnetici & obturantis bigam se daturum & concessurum &c. ait; quale quid tamen quomodo evitare queat, typis publicis dum exscribi curavit tanta arcana, non concipio. Verbis, quibus idem scriptor pergit: *Quicquid jam tempus & experientia circa scrutinium simplicium & compositorum retexit in singulis regnis Naturæ, arcanum est, & fuit: quæ omnia si taceri debuissent a primis observatoribus, quid, quæso, cum nobis ageretur, si dia fata velint, ut & nos morbis affligamur. Taceo laudabilem morem hodierni Collegii Curiosorum, qui, quicquid fere arcanorum habent in saniore pharmacia, therapeia & aliis Medicinæ systematicæ partibus, id omne & nobis & gratiosæ posteritati medicæ effundunt &c.* promptissime adstipulor, neque inventa & experimenta tacere ullum jubeo: quo nihilominus hæc cuncta cunctis & semper revelet quispiam, jubere, ipsa ratio & charitas in nos nostrosque fructificans vetat. Postquam inprimis Arti ipsimet & Artistis eruditioribus præsidiorum medicorum adeo luxuriosam in plebeculam notitiam multum derogare, illique pariter ac his in vilipendium cessisse, quotidiana dolemus experientia: dum per eam quilibet se Medicum jactat & temere satis illa applicat quivis medicaster in casibus ejusmodi, in qualibus iis aut nunquam, aut difficulter satis, uti auderet Dogmaticus circumspectior.

Sufficere quippe in concertatione consultatoria puto, si, quod socio & ægro commendat, remedii ætiologiam & cui indicato speciali appropriatum hoc existat, innuat, v. g. quod sit catharcticum, carminativum, nervinum, anodynum &c. quod Medico rationali facile erit; eique simul fidem per alia experimenta faciat: quod si hic non præstet, vel (ut agyrtis solenne) præstare nequeat, vel per cervicositatem nolit, alteri, ut consultationi se subducat, suadeo, cum de re ignota consultare haud detur. Extra quem casum tamen minus approbo, ut, quod quis callet, remedium præstans adeo mordicus & invidiose sibi retineat, ut in sarcophagum secum sepeliri, quam per idem

Etiam sine secreti remedii Specialiori explicatione potest commode fieri consultatio.

Nullus medicorum secreta secum mori velit.

idem aliis prodesse, malit: communicet potius ante obitum seu leget hoc cuidam, quem peritum novit Medicum fidumque, sui suorumque amicum. Sic enim proderit sibi, infirmis ac publico, quamdiu superstes, proderit amico, ægris, arti & posteritati defunctus, utrumque piissime ac honestissime. Inhumanitatis autem illum tantum Medicum arguit *Scribonius Largus*, qui gravi periculo expositum per medicamentum sibi peculiare & secretum salvare, si poterit, detrectat: ejusque superius citata verba minime, ut alteri Medico idem mox revelet, postulant; postulant, ne denegetur infirmo, medelam postulanti atque expectanti.

Anceps res consultatio in thesi.

Coronidis loco argumento huic, de congressibus medicorum, hæc addo, eos utplurimum inutiles observari, raro salutares concipi posse: cum frequentius sine ratione adornentur, sine consilio advocentur consultatores. Neque quidem aliter fieri poterat, dum imperitus infirmus, imperiti adstantes, utrumque præ metu ac diffidentia, adeoque animo conturbato agunt, medici vero ordinarii vel alterius prudentioris de his libera non expectatur vel postulatur sententia. Anceps E. res manet consultatio in thesi, proficua quamvis visa in hypothesi.

CAPUT VI.

De

Sciscitationibus Medicorum in genere.

Qualis in medendo requiratur medicus.

HActenus de peritia & moribus, quibus instructum esse decet, qui ægrotantium medelam in se suscipit: quorum prior Medicum format, seu ad medendum idoneum reddit; posteriores fiduciam & ægri & adstantium eidem conciliant. Progredior nunc ad illa Officii Medici momenta, quibus peritiam, studiis & rerum usu comparatam, hic comprobet; seu quorum gratia potissimum ad infirmos accersitur, & ab his consulitur, i. e. ipsam medendi rationem, ac per cujus congruam & exactam administrationem Medici genuini existimationem ipso facto tuetur.

Sc. medicinam facere qui cupit, quo scopum, ægro ac sibi desideratum,

deratum, qui est, morbos tolli ac sanitatem restitui, consequatur, illum accedens triplicem gerere debet personam, sciscitantis, judicantis ac agentis, seu, quod perinde, dignoscat, prænoscat & medeatur. Triplex.

Non paucos equidem observare contingit Commentatores medicos, qui, Medicinam Systematicam in caput speculativum & practicum dispescentes, doctrinam semioticam, hinc affectuum præternaturalium diagnosin & prognosin, partibus theoreticis accensent: quas nihilominus mere practicas evincet, quod, quemadmodum juxta *Galenum 1. acut. 3* ad consultandum tria in medico postulantur, dignotio, prænotio & curatio, hæc quidem, tanquam finis primarius, illæ propter hunc, ut ministræ; sic eadem artis medendi in genere requisita seu officia erunt, ita tamen, ut pariter ultimum horum per se ac primario, cætera propter hoc, expetantur. Diagnosis & prognosis sunt partes medicinæ practicæ.

Rectæ quippe curationis fundamentum videtur curandi affectus cognitio, dum *Hippocrates de arte t. 20. Medicum, siquidem suffecerit ad cognoscendum, ad sanandum etiam sufficere,* tradit, & mutatis paulo verbis, *de flatib. t. 2. si quis causas corporis affecti probe cognovit, potentem valde ait, ea adferre, quæ corpori commodant.* Cui adstipulantur *Trallianus 9. c. 1. interrogationem rectæ curationis fundamentum* pronuncians; *& J. C. Claudinus 1. de ingress. ad infirm. cap. 1. ac. 2.* his verbis: *Quoniam nec is, qui solus curat, nec qui cum aliis de curando ægro consultat, bene unquam suo munere fungi poterit, nisi ab ægro & assidentibus recte instructus; recte autem instrui nequeat, nisi recte eosdem interroget, adeoque ægrorum interrogatio quasi carcer sit ac initium, a quo methodus hæc proficiscatur; quippe per quam principia ipsa, quibus innititur Medicus, patefiunt & perspicua redduntur.* Necessitas dignotionis.

Neque dignotio morborum horumque causarum & circumstantiarum sola est, cujus gratia curatiorem sciscitationem Medicus adornare tenetur, sed aliorum præterea, circa ægrotantes obvenientium, qualia *Hippocr. de affect. t. 36. & de victu acut. t. 47* innuit, v. g. an venter secedat? quo victu utatur? quomodo præcordia, quomodo ægri caput, se habeant? aliaque insuper, qualia contextus suggerit. Quorum sane exploratio negotium mere practicum est. Præter morbum & causam plura investiganda.

Scifcitationis fedulæ fructus.

Inpræſentiarum ejuſmodi ſciſcitationem ſedulam ſaltim cuivis medico commendatam, huncque in explorandis & penſitandis omnibus, & morbi, & ſubjecti morboſi, & cæteris circumſtantiis vere cautum volo, non tantum, quod diligentior & provida ſingulorum penes ægrum ſcrutatio de alacriore ejus juvandi ſtudio teſtetur, proin hujus ſpem ac fiduciam erigat, perinde ac negligentior inveſtigatio eandem deſtruit, &, quaſi ſuperfunctorie ſaltim agat ille, ægrique ſalus ipſi minus cordi ſit, hunc & adſtantes ſuſpicari faciat; ſed inprimis, quo omnibus circumſtantiis rite perſpectis prognoſis ac therapeja promptior eveniat. Quinimo præter ſedulitatem in ſciſcitante ſingularis exigitur prudentia, non tantum pro occultis commodius manifeſtandis, ſed in formandis etiam hinc concluſionibus, ſeu eliciendis ex manifeſtatis latentibus adhuc. Prioris præcepta ſpecialiora tam hoc, quam proximum, exponet caput, v. g. pro morbis ſimulatis ac diſſimulatis explorandis, urinæ fallaciis dignoſcendis, erroribus circa res non naturales inveſtigandis, ſociis clancularis detegendis &c. In quo negotio decori quoque & pudicitiæ, quantum licet, habeatur ratio, v. g. in menſtruorum fluxu aut defectu inquirendo, penes juvenculas & puellas inprimis, quæ de muliebribus ejuſmodi audire ac colloqui, præ verecundia, frequentius detrectant: Has proin de iis, aut ſeorſim, ac remotis arbitris, quærat medicus, aut interprete demum aliqua ex adſtantibus ſeniore, matre &c. earum morbos indaget. Alterius vero ſeu applicantis prudentiæ præcepta erunt, v.g. dum in fœmella vultus pallidioris ac ex flavo virideſcentis, palpitatione cordis & dyſpnœa laborante, menſium ſuppreſſionẽ colligimus, ex concubitu nefario luem veneream, ex dolore inter mejendum & compreſſione mentulæ dolorifica gonorrhæam virulentam, contradicentibus & pernegantibus hæc ægris, inferimus, & ex mutatione vultus atque pulſus in fœmina Romana, animi anxioſi, quoties Pyladis cujusdam mentio fiebat, hanc amore ejus captam ſagaciſſime & ſecundum artem augurabatur *Galenus*.

Inſtituatur prudenter

ac pudice.

Multa ſciſcitare opus eſt.

Secundum monitum *Valleſii*, *2. epid. p. 122.* Medicus interrogare debet multa, i. e. ſingula exacte ſcrutetur, modo infirmitas ac moroſitas ægri hoc permittat: quorum poſterior interdum tam craſſa & ruſtica offenditur, ut per eam hic Medici interrogata nec attendat,

nec

nec responso dignetur; quemadmodum alios adeo stupidos deprehendere licet, qui sibi persuadeant, Medicum vel solo sui, vel urinæ, obtutu cognoscere posse, quæ & ex qua causa patiantur: Jch weiß selbst nicht / was mir ist/ er sieht wohl / daß ich kranck bin / er wirds wohl ausm Urin sehen 2c. Quales tamen homines quam pejus sibi consulunt, & Medici investigationi, etiam sagacissimæ, remoram difficilem ponunt; cum ipsemet infirmus, juxta eundem *Vallesium*, effari teneatur, quæcunque per experientiam corporis proprii observavit, v. g. an doleat, quæ pars doleat, quibus soleat juvari, quibus lædi, quibus affectionibus & symptomatis facile sit obnoxius, uno verbo, quæcunque circa se ipsummet observatione cognoverit. Hinc &, cum per seriam demum informationem Medico ægritudinis formalitas, ætiologia &c. innotescant, mirum haud erit, cur infantibus ac pueris, a quibus nihil illius expectare possumus, difficilius longe præ adultis medeamur: ad observandum & recensendum sc. minus idoneis. Quibus illos pariter accenseo, qui vel verecundia, vel, nescio, qua timiditate, perculsi vitia sui corporis occultare malunt. *Plerique*, inquit, *Celsus*, *propria culpa pereunt*, *præsertim mulieres*, *dum pudore perfusæ secretiores corporis affectiones revelare non audent: cum tamen necesse foret, ut liberius de his conquererentur. Ut enim*, annotante *Ranchino de consult. rat. c. 4. in confessione peccatorum occultatio vitiorum animæ mors est, sic in corporearum affectionum relatione suppressio malorum vitæ & salutis ruina.* Adeo, ut in proverbium & ludibrium abierint præ cæteris lue venerea contaminati, sc. nullum eorum non sanari, nisi pauperes, hoc est, sumptibus necessariis impendendis impares, una cum stolidis, qui malum suum ignorari, quam fateri, malunt.

Modo morositas ægri hoc permittat.

Cur puerorum medela difficilis?

Occultare seu non exponere morbum, periculosum.

Et sunt non pauci, qui, disserente *Botallo de medici & ægri munere* §. 60 *obliquam a Medicis opem postulant*, *simulantes*, *se capitis dolore premi*, *vel æstu nocturno*, *vel quopiam alio simili*, *cum nullum horum adsit*, *sed pudendi ulcera*, *quæ fateri stulte non audent*, *cupientes duntaxat a medico purgationem elicere*, *vel simul sanguinem mitti*, *freti hoc solo præsidio universali*, *citra partis affectæ curam particularem*, *se salutem consecuturos: quorum nihilominus plerique*, *transacto uno vel altero mense*, *imo die*, *non se medicos fefellisse*, *sed semetipsos prodidisse*,

intelligunt. *Sunt etiam*, pergit, *qui aliqua clandestina libidine flagrant, nonnullos urit operta ira, vexat alios timor secretus, alios tacita cura exercet: quæ omnia morborum sunt fomites ac causæ, plerumque a medici captu abditæ, nisi referantur;* qui aliunde interim percunctabitur causam, in vanum quidem, non intelligens veram. Illos tamen eousque admonitos cum *Botallo* cupio, ut, si medico causas hujus generis, aut earum occasiones & objecta, forsan aperire ac disserere nolint, saltem animi dolorem non dissimulent: *nam a multis forsan abstinebit, vel alia præferet, Medicus, cum animum tristem supra modum intellexerit, quod non efficiet, si tantum adversus præsentem & sibi manifestum affectum pugna esset ineunda.* Refert occultati affectus animi exemplum singulare idem *Botallus*, sc. se tractasse aliquando infirmum, de dolore thoracis & febre queribundum, febre quamvis nulla comparente ac dolore ex ejus relatione tantum supposito: querulus hic assidue erat, suspiriosus ac vigil, & omnibus irritis remediis manebat in hac anxietate per quatriduum. Quo elapso crisin morbi taciti ac dissimulati irrupisse, quæ hominem mox liberavit, denunciante sc. servo appellente litis cujusdam forensis victoriam, quam ille hactenus animo ancipiti & tremebundo expectarat, hincque medicum compellasse, ea mei morbi salus, dum anceps hæc expectatio huc atque illuc animum impulit meum. Multi melancholiam hypochondriacam fingunt, quadam causarum evidentium & nulli pharmaco cedentium animum eorum conturbante, v. g. penuria argenti, Creditorum involatu, mala muliere, marito luxum interpellante &c. eousque etiam stoliditatis abrepti, ut medicum suæ fabulæ coactorem postulent, & ut morbum fictum simul cum occulto curet, adigunt.

Animi dolor ne dissimuletur.

Morbi simulati & affectus animi dissimulati exemplum.

Et hujus generis exempla plura vel ex eodem Scriptore, vel ex quotidiana observatione, depromere liceret, nisi prolixitatem tædiosam metuerem, neque plus, quam frequentius, talia cuilibet Medico obvenire, nossem. Potius illud addam, cum de morbi causa hic sollicitus est, infirmum animum attendere debere, ut non tantum præsentium, sed præteritorum quoque, meminerit & utraque illi declaret, v. g. num sub aëre, a præsenti alieno diversoque, & quali modo fuerit educatus? num compotationibus & crapulis olim deditus? an

Æger sciscitationi medici sit attentus.

Veneri

Veneri plus justo litarit? *Recensenda sunt*, inquit *Botallus* idem, *juventutis vel anteacti temporis errata, sive ex industria fuerint præstita &c. Inter errata etiam intelligi volo antegressas ægritudines: ex iis enim omnibus, vel plurimis, occultus morbus sæpe detegitur.* Pro rato siquidem habendum, facilius posse multos ægros morigeros unius medici consilio sanitatem consequi; quam possint medici multi & optimi unum duntaxat morosum & causam morbi occultantem sanare.

Neque tamen ineptum erit consilium *J. M. Savanerolæ prax. tr. 1. cap. 8.* quo Medicum, antequam decumbentis cameram subintret, vel eundem compellat, ab adstantibus primum ejus complexionem, ætatem, habitudinem ac consuetudinem, repletionem similiaque explorare jubet: non tantum ut hæc, ac si eorum vaticinator esset, ornate ac prudenter eidem narret; sed quoque, ne ex primo sui accessu hic plus justo commoveatur, & quoad singula Medico respondens, seu prolixiore cum hoc colloquio, nimis defatigetur: adeo quidem, ut, si valde debilis existat, omnis hæc sciscitatio cum solis adstantibus, coram eo tamen, aliquando veniat instituenda, & informatio plus minus perfecta hinc expectanda. Quamvis nec ægrorum relationi fides undique adhibenda sit, juxta *Hippocr. de arte t. 19*, si obscuro morbo laborent, & hunc medico conentur exponere, opinione vero potius, quam scientia, narrent: nam, si scivissent, in ipsos medicos eos non incidisse, cum ejusdem scientiæ sit, morborum causas nosse, & morbos medicamentis, quæ augescere morbum prohibent, curare posse. Frequentius conqueruntur de phthisi, cruditatibus ventriculi laborantes, nephritidem accusant mere scorbutici, lienosos se putant spasmodicis symptomatis expositi: quales non audiendi, aut relationes eorum medici perspicacitate corrigendæ. Ut taceam, qui præmeditato fallunt, & scientes volentes falsa narrant, diætæ errores occultando ac negando, morbosque simulando.

Prius sciscitandum erit ab adstantibus.

Ægrorum relationi non semper fidendum.

Cujus negotii commodius expediundi causa assistentium eligantur illi, qui circa ægrotantium medelas sæpius fuerint versati, cum ipsis noctu diuque commorentur &, quoad fieri potest, morbi motus, symptomata, diætam & quævis circa illos obvenientia observare & Medico accedenti enarrare norint. Quemadmodum pari-

A qualibus adstantibus sciscitandum?

Sensuum aciepolleat medicus.

ter in hoc acumen ſenſuum omnium exquiſitiſſimum poſtulatur: oculorum v. g. acies, ad ægroti vultum ac habitum primo ſtatim occurſu dijudicandum, ad urinam exactius contemplandam, & per quam affectus dignoſcat, in penitioribus corporis partibus, auribus v. g. palato, naribus &c. latentes, ac ad quas hebetior oculus pervenire nequit: auditus promptior, quo ægroti & aſſidentium querelas ac relationes ſtudioſius percipiat: tactus exquiſitior, quo qualitatum primarum in habitu gradus diverſos, ac receſſus, tumorum genia ac pulſuum differentias exquiſite magis exploret. Inprimis vero, ut cæteros mittam, ſenſuum internorum adæquata vel hunc in finem requiritur ſagacitas, quo non tam ſcrutamina ejuſmodi moderetur ſeu dirigat prudentius; ſed quæ hinc detegendis atque eliciendis obſtruſioribus par exiſtat.

Aſſideat aliquandiu ægris.

Et cum ex infirmi ipſiusmet vultu, habitu, decubitu ſimilibusque in oculos incurrentibus multum quoque notitiæ in Medicum de illius ſtatu perveniat, aſſidere hunc, non a capite ſeu tergo illius, ſed adverſus eundem, oportet, non tam, quaſi, juxta *Savanerolam* l. a. ad mentem *Ariſtotelis 7. phyſic. c.3* cogitatio in quiete & ſtudio ponatur, ſeu quietando anima inveſtigantis ſapiens ac prudens reddatur; Sed quo, ut dictum, obtutu & mora aliquali demum apprehendat, quod fugitivis quæſtionibus ediſcere non poterat. Atque hoc omne agat facie liberiore, ac exporrectiore fronte, quaſi vaticinari ſeu annunciare ægrotanti velit ſalutem, quam deſiderat: Spectatis vero & auditis cunctis hujus atque adſtantium querelis ſimilibusque, imo iisdem adhuc enarrantibus, colligat eadem Medicus, ex his nimirum, tanquam totidem datis, eliciendo, quæ ſcire atque agere opus habet.

Morbum ægro non ſemper indicet.

Ratione morbi ſaltim notetur, eum ægro haud ſemper & protinus ſignificari debere, ſi nempe illum ancipitem valde, hunc timidiorem, novimus; ne hic deſperabundus mox omnem animum abjiciat. Aliter vero agendum eſt cum moroſiore & minus obſequioſo, cui morbi gravioris rationem exponere, eumque ſic ad obſequium in obſervanda diæta ac admittendis remediis, ſtrictius diſponere, e re erit. Neque tamen impedit, quominus Perſonis prudentioribus, quæ de formalitate & ætiologia morbi ſciſcitando cognovit, exponat medicus, ut per hanc magis, quam per ſe ipſum, eaſdem cognoſcat, adeoque

Sed adſtantibus prudentioribus.

adeoque in admirationem & fidem ejus abripiatur: sicut pariter vel ideo morbum ancipitem non semper silere decet, ne, dum magis ingravescit & deploratus omnimode evadit, medicus illum ejusque causam ignorasse, aut neglexisse videatur.

Non raro equidem affectus primarius & hujus causa adeo profunde latent, ut non semper mox primo, nec altero &c. accessu dignosci valeant, non ferientur interim illa ægrum afficere: hinc non frustra dubium formatur, an ignoto morbo, vel ignota causa, affectui aliquod opponendum præsidium, vel cum ratione opponi queat? affectui nempe, cujus indicans & indicatum nos fugit. Quod, juxta *Galenum 1. de alim. facult. 1. morborum cognitio remediorum sit materia, & 5. de sanit. tuenda, nullo negotio inveniat remedia, qui cognoverit affectum:* ac secundum *Avicennam, cum ignoras, quid sit ægritudo, relinque eam naturæ, & non properes; quoniam aut natura superabit ægritudinem, aut ipsam manifestabit:* ne repetam quod ex *Tralliano* superius producebatur, internotionem ægritudinis rectæ curationis fundamentum esse. Et præeunte quidem *Hippocrate de victu acut. t. 46.* ubi inconstantes febres sinere, donec constiterint, ac cum constiterint, demum & victu & curatione iis occurrere, jubet: adstipulante vero *Botallo*, satius videatur, rem incognitam naturæ beneficio, quæ & ipsa in medicorum optimorum numerum recipitur, relinquere, quam manum incertam periculoque plenam addere; ac tandem *Sydenham de morb. acut. sect. 5. c. 6* his verbis: *Neque pudet fateri, me non semel in curandis febribus, ubi nondum constabat, quid mihi agendum esset, nihil prorsus agendo & mihi & ægro consuluisse optime. Dum enim morbo invigilarem, quo eum opportunius confodere valerem, febris vel sponte sensim evanuit, vel in eum se typum recepit, ut jam mihi innotesceret, quibus armis esset debellanda.* Sed quod dolendum omnino est, ægrorum quam plurimi, *haud satis gnari quod perinde sit Medici periti quandoque nihil agere, atque alio tempore efficacissima adhibere remedia, probitatis atque fidei fructum hunc capere nolunt, sed vel negligentiæ vel ignorantiæ id imputant; cum Empiricorum insulsissimus quilibet medicamenta medicamentis adjicere æque novit, ac solet magis quam Medicorum prudentissimus.*

An ignoto morbo primario medela adhibenda? Dubitat.

Auscultandum tamen potius erit *Vallesio 4. acut. p. 212. cum Za-*

cuto

Non tamen sine omni remedio linquatur æger. Forsan ut plenius constet de affectu.

cuto Lusit. introit. ad prax. præcept. 65. ac 66. & de Med. Princ. hist. 91. in hoc conspirante, etiam aliquid in ejusmodi difficultate agendum, & satius esse, tunc anceps aliquod præscribere remedium, quam nullum: vel ut medicus prudenter suam celet ac temperet ignorantiam, nec æger de salute sua mox desperet: vel quo a juvantibus forsan ac nocentibus occasio ad minimum affectum latentem pernoscendi nobis obtingat, juxta *Galeni 11. de loc. affect. cap. 4. & 10. de compos. medic. secund. loca c. 2. Zacuti Lusit. l. a. præcept. 66. Sylvii meth. med. 3.* aliorumque magnæ autoritatis practicorum effata. Ita ut, si remedia applicata prosint, cognoscatur simul & sanetur idem; sin minus, non hunc, quem conjecturabamur, subesse morbum, constet, adeoque & hac ratione in veri affectus cognitionem perveniamus: modo non genus, sed species tantum, morbi ignoretur. Dum v. g. colicam flatulentam ex usu carminantium salutari dignoscimus, nephriticam ex frustanea & nociva eorundem, diureticorum autem efficaci, applicatione auguramur: quemadmodum febrem ex horrore, calore, dolore capitis &c. addiscimus, species ejus quamvis adhuc lateat; in quo casu nihilominus diætam tenuem suadere, absorbentia cum diaphoreticis propinare, consultum est.

Ipse Hippocrates tentativa utebatur medela.

Accedit ipsum *Hippocratem* medela ejusmodi tentativa sæpius usum, seu tentandi causa diversa molitum fuisse, v. g. *de victu acut.* t. n. dum lateris doloris discussionem resolventibus seu calefactoriis tentare suadet: *6. epid. 7.* in constitutione epidemica tussiculosa sub certis circumstantiis & symptomatis adhibitorum nullum manifeste profuisse, perhibet, non ventris perturbationem, non venæsectionem, neque quæcunque alia tentaverit: ac de *loc. in hom. t. 20.* auribus dolentibus, ex causa latente, medicamentum primo calefaciens, ac, si per hoc dolor non sedetur, frigefaciens atque actu frigidum, infundere: ac paulo post, semper non sanantem variare modum, ac, siquidem pejus reddiderit malum, ad contrarium convertere; sin vero ad sanitatem tendat, omnino nihil ab his, quæ adhibentur, auferre, nec quicquam addere aut opponere, jubet. Quemadmodum demum *de arte* postquam *t. 16. 17. &c.* non omnes morbos æque manifestos, sed horum quosdam in obscuro valde positos, dixerat, *t. 19* pergit: *quæcunque vero ob id, quod non statim dignoscantur, ægri mala*

perpe-

perpetiuntur, ea non ad Medicos, curantes ipsos, tanquam ipsorum autores, referenda sunt, sed ad naturam ipsius ægri itidemque ipsius morbi &c. Sicut *Galenum* quoque malis non accuratius, seu secundum infimam speciem, cognitis curam tentativam commendare, *2. acut. 11. & 6. aph. 31* constat: quod in specie declarat *12. meth. med. 7.* exemplo cujusdam quadragenarii, dolore colico maxime infestati, in quo calidis prius adhibitis auxiliis, an a frigido, an calido, humore excitetur symptoma hoc, disquirere ac cognoscere tentabat. Et ex modernis *Sydenham* l. a. febris novæ epidemicæ speciem indagare arduum quid pronunciat; indicationem nihilominus, a juvantibus ac nocentibus sumendam, nobis relinquit, cujus ope viam paulatim prætentantes ægrum in tuto possimus collocare. **Sicut Galenus pariter.**

Fiat nihilominus hæc, morbo minus perspecto, tentativa medela secundum sanam rationem & sub directorio cautionum certarum, quales penes *Vallesium*, *Zacutum l. a. Seidelium de morb. incurab. ac Bernier Essays de la medicine* legere datur, suntque harum potiores. *Primo*, ut ratio habeatur morbi dubii, qui, si levior, ac inducias ferat, qualem ex symptomatum levitate ac paucitate auguramur, Medicum feriari jubet, aut præter diætæ moderamen congruum & leviora auxilia vix aliquid postulat, v. g. injectionem enematis, propinationem absorbentis &c. sub quali moderamine vel morbus compescitur, vel manifestior evadit. Quorum neutrum si fiat, remediis paulo potentioribus erit explorandus, v. g. acrimonia acida per martialia, humorum visciditas per acria & amara; imo hæc aliquando permutando cum acidis similibusque prioribus contrariæ texturæ: donec ex horum, tanquam juvantium aut nocentium, effectu dispositio præternaturalis, hactenus abscondita, innotescat. Sin vero gravior & acutus magis affectus existat, qualem symptomatum vehementia ac impetus innuit, nunquam ab omni remediorum usu abstinendum, etsi hæc incerta & non unius generis fuerint: cum ille medelam plus urgeat & periculis magis appropinquantibus atque accrescentibus hanc tardare absurdum sit. In tali siquidem ne dies quidem sine generoso plus minus auxilio prætermittendus, v. g. mox sanguis mittatur, alvus subducatur &c. utpote in progressu multum a principio sui diffidente, subitisque non raro mutatio- **Cauta tamen sit hæc tentativa cura.** **Fiatque primo per remedia leviora, hinc potentiora.**

nibus exposito, hinc non sine notabili periculo citra curationem dimisso.

It. pluribus affectibus communia.

Secundo, in affectu ambiguo præsidia adhibeantur pluribus analogis affectibus communia, v. g. si anceps hæreas, num dolor abdominis sit colicus, num nephriticus, item an nephritis vera, an notha, seu scorbutica? nihil prohibet injicere clysma leniens seu anodynum, fovere abdomen paregoricis, vel talia etiam cum opiatis propinare. Ita enim egisse percepimus *Galenum* in se ipso *2. acut 5.* qui dolorem vehementissimum per tractum ureterum ad vesicam, seu per regionem lubarem, quasi a terebra perforante, sentiens, quem a calculo ureteri impactum censebat, oleum rutaceum sibi injici curabat, a quo per alvum excernebat pituitam vitream dolore cessante: unde ipsi constitit, non calculum, ut opinabatur, cruciatuum illorum fuisse causam, nec partem affectam renes aut ureteres, sed humorem ejusmodi, intestino inhærentem. Quod minime tamen ipsi vitio verti poterat, cum colicus & nephriticus dolor magnam inter se habeant affinitatem, & similitudines ejusmodi non modo imperitiores, sed peritissimos quoque, interdum conturbent, hincque errandi occasionem subministrent. Pariter si dyspnœa aliquem ex improviso ad strangulationem usque corripiat, venæsectioni mox concedendus est locus, quamvis ejus causa adhuc sit ignota: i. e. sive spasmodica circa organa pnevmonica spirituum animalium conturbatio, sive sanguinis in his stagnatio, sive pleuritis, sive vomica pulmonum &c. eam patret.

Aut symptomatis tantum prospicientia.

Imo *tertio*, dum vel ex commentariis magnæ autoritatis Scriptorum, antiquorum non minus, ac modernorum v. g. *Mercati, Mœbii, Sylvii &c.* vel ex quotidiana medendi consuetudine, constat, symptomatum vim in indicandis & postulandis remediis non infimam esse, qualia sc. non raro adeo impense urgent ægrosque conficiunt, ut, nisi iis quantocyus succurratur, posthabita etiam morbi primarii hujusque causarum medicatione, pereat infirmus: si lateat ille & symptomatis urgentis causa, soli huic mitigando & compescendo incumbere aliquando debet, ac non sine successu valet, Medicus, v. g. dolori, tussi, hæmorrhagiæ, asthmati &c. ut inferius prolixius declarabo.

Quarto

Quarto tamen, cum ſecundum decretum *Hippocr. 6. epid. 2* temerarie nihil aſſerendum vel agendum, vel remedia juxta conjectatam tantum de morbo opinionem, aut meram nullaque omnino ratione ſuffultam conjecturam, inconſideratius non applicanda ſint: in caſu dubio & cauſa morbifica abſtruſiore illorum adhibeantur, quæ minus periculoſa, ſeu tutiora. Qualia vocare licet non tantum levio- **Semper tutiora** ra, ſed generoſiora & potentiora quoque, modo ſymptomatis & viribus adæquata: i. e. quibus, ſecundum ſuaſum ejusdem *Hippocra-* **quamvis** *tis, ſi non proſis, ſaltem ne noceas;* ne, ſi forſan Medicum in opinione **generoſiora.** de morbo hactenus habita decipi contingat, hic a remedio non ingraveſcat. Sic v. g. ingruente febre vehementi ſatis, de cujus indole nondum conſtat, tutius ſanguis mittitur, quam catharſis celebratur: dum huic forſan malignitas præjudicat, illud ſub principio permittens.

Prout *quinto* demum, dum ex conjectura ſaltem applicamus **Nunquam** auxilia, & quamdiu tentativæ medicationi inſiſtimus, circumſpe- **ſine prudentia.** ctius agendum & cavendum eſt, ne æger aut adſtantes Medici mentem dubiam ac intentionem hæſitantem intelligant: i. e. ne, quaſi ex incerta conjectura tentet præſidia, culpetur ab his illa, ſeu quaſi hæc experiri velit cum alienæ ſalutis ac vitæ diſcrimine; qualia experimenta *Hippocr. 11. aph. 11 periculoſa valde* pronunciat. Quamvis haud raro eveniat, moriones quosdam garrulos effatis ſuis imprudentioribus: *tentandum*, **wir wollen dieſes oder jenes verſuchen /** ſe ſatis turpiter dare, ſeſeque, quod, diſſerente *Plinio*, *Experimenta per mortes aliorum faciant*, ineptiſſime prodere: Cujus etiam generis ſunt illi ſocii, qui certa venditant arcana, quibus morbum vel ad ſalutem, vel ad mortem **es muß ſich entweder zum Leben / oder zum Tode hierauff ändern /** certo determinaturum ſeu finiturum fore gloriabunde, aſt non ſine horrore ægri atque adſtantium, promittunt: admirantur nihilominus hos ſimpliciores, quaſi vitæ & mortis arbitros, ridendos potius & ex ædibus ægrorum ejiciendos, utpote ad trucidandum ac ſalvandum ambiguos.

CAPUT VII.

De

Sciſcitandis in ſpecie.

Siſcitandorum ex ægro numerus.

QUæ ſcrutari ſeu ſciſcitare debeat ex infirmo medicus, quinario numero complectitur *Hippocrates de affect. 36* his verbis: *Cum ad ægrum deveneris, interrogare oportet, quæ patiatur, ex qua cauſa, & quot jam diebus? an venter ſecedat? & quo victu utatur?* qualem quinquemembrem quæſtionem negotio huic adeo adæquatam *J. C. Claudinus de ingr. ad infirm. 1. cap. 1* ait, ut ideo tot, & non plures, nec pauciores, articulos interrogatorios primum hunc artis Antiſtitem formaſſe, aſſerat. Quamvis rem ſublimius penſitantibus facile conſtare queat, numerum earum, pro caſuum obvenientium infinita varietate, variare, ejusque limites modo tranſcendere, modo contrahere, modo immutare, jubeat praxis: quatenus ipſum *Hippocratem de victu acut.* poſtquam *t. 46* Medico animadvertendum ſeu eousque ſciſcitandum eſſe admonuerat, ne cauſa aliqua manifeſta eum lateat, *t. 47* adjicere inſuper cæteris obſervamus, ut poſt hæc interroget, quomodo ægri caput ſe habeat? quomodo præcordia & latera? an deliquiis animi exponatur? an bona ſpiritus tolerantia eum habeat? inſpiciendos & dijudicandos eſſe alvi egeſtiones, qua ratione febris exacerbetur? imo alia inſuper disquirere jubere. Hincque etiam factum videtur, ut *Epiph. Ferdinand. hiſt. 55. & 61* quæſtionum harum decem, ex *Hippocratis locis binis citatis, ac Galeni 4. de ſanit. tuend. 4. & de rat. vict. in acut. t. 57* conſtituerit, ſibique in viſitatione infirmorum ſolennes tenuerit: quarum tamen nonnullæ dum diverſi generis complectuntur momenta, v. g, prima, *quæ mala patiatur, & quomodo caput, hypochondria & cæteræ partes principes ſe habeant?* quædam ſuperfluæ comparent, v. g. quinta, *an venter ſecedat, nec ne?* utpote quam nona generalior involvit; imo quædam ægrotantis notitiam & intellectum ſuperant, v. g. tertia, *quæ cauſa præceſſerit?* & ſexta, *an morbus ſit a pituita, vel bile?* &c. nec huic præcepto quempiam adſtrictum cupio, quin aliter & aptius rem diſponi poſſe, credam. Modo probe teneatur

Incertus eſt.

neatur circa interroganda & exploranda monitum *Vallesii 6. epid.3.* nimirum, *ut nihil omittas eorum, quæ ad cognitionem morbi & causæ* (addo ac horum medelam) *conferre possunt, neque tamen nimii simus, quodvis ubique citra delectum interrogandi; sed ita, ut ægrotus ipse & qui adsunt intelligant, te non longe abesse a notitia eorum, quorum suscipis curationem: hinc fiet, ut bonam de te concipiat opinionem, & æger melius pareat & agat confidentius.* Prudenter interrogandum.

Ad classes certas indaganda seu disquirenda hæc redigere, res non exiguæ difficultatis videtur, nec determinare facile licebit ordinem, in scrutinio hoc observandum; nisi dicere malimus, ante omnia patienter medico audiendas esse languentis querelas & assistentium relationem, easque sive spontaneas, sive generali quæstione: *Quæ patiatur ille?* elicitas: & hinc specialius in singula inquirat, sub quacunque demum connexione, quam vel circumstantiæ, vel sciscitantis arbitrium ac prudentia, suppeditabunt. Nec interpellantes illi increpandi, sed placide semper attendendi, imo in narrationibus suis juvandi, sunt: donec scrutando & auscultando sufficienter fuerit informatus medendi causa qui accessit. Specialiora illa investiganda sunt vel primaria, seu quorum explorandorum gratia in cætera disquiritur: vel secundaria, quorum evolutio seu manifestatio in illorum exactiorem cognitionem nos deducunt. Ut primaria, inquiri debet in morbum, ejus causam & tempus: quali disquisitioni inserviunt ante omnia in ægro consideranda phænomena naturalia, non-naturalia ac præternaturalia, plus minus evidentiora aut latentia. Sciscitanda sunt vel generaliora, vel specialia.

Notitiam morbi ad ejus medelam necessariam esse, ex antecedaneis hinc inde liquet, minime vero assentiri possum *J. C. Claudino l. a.* asserenti, *Hippocratem* sub passionis, ab ægris sciscitandæ, nomine præter symptomata morbum ipsum primarium hujusque ideam seu speciem & causam intellectum velle: quatenus nullus eorum ad quæstionem, *quæ patiatur?* morbi ipsius formalitatem & causam determinando, sed symptomata tantum sensibilia sibique molesta, innuendo, respondet; nisi forsan ille externus ejusque causa evidens fuerit, v. g. vulnus ense illatum; cum morbi interni cum suis causis ægrum maxime fugiant, & ex symptomatis aliisque demum signis, Sc. morbus, quem frequentius nescit æger,

ſagaci augurio atque indagine dignoſcantur ; ut taceam cauſæ disquirendæ gratia alterum problema ab *Hippocrate* formari. Neque omnium morborum externorum, v. g. fracturæ, luxationis, inflammationis, œdematis, ſcirrhi &c. formalitatem dijudicat infirmus, ſed monſtrando ſaltem partem affectam medico eam dijudicandam concedit: per conſequens nec ſuper hos ſemper quæſtioni, quæ patiatur, ſatisfacere valet. Ut ideo concludere mihi fas videatur, interrogando, quæ ſuſtineat æger, medicum non, niſi ſymptomata, v. g. cephalalgiam, vertiginem, vigilias, tuſſim, excretiones p. n. appetitum ventriculi proſtratum, menſium ſuppreſſionem &c. explorare poſſe: ex quorum demum accuratiore recenſione & collectione in affectus primarii naturam & cauſam penetrat.

Etiam aliquando externum.

Interrogatur æger tantum de ſymptomatis.

Quod ipſum invitus agnoſcere videtur idem *Claudinus* in contextu *ejusdem capitis* & argumenti, dum paulo inferius in hæc prorumpit verba: *Ubi medicus paulo diligentior in ægro & aſſidentibus interrogandis fuerit, procul dubio & ii & ille, etſi craſſæ admodum fuerint Minervæ, tales totque proprietates & notas paſſionum earum, quæ corpus ægri infeſtant, adducent proponentque, ut medicus mediocri ſaltem doctrina præditus, per eas diſcurrendo, ideam illarum ac quidditatem, aut ſtatim, aut ſaltem ex frequentatis viſitationibus, poſſit vel ſine negotio aſſequi &c.* Hoc eſt, conqueritur æger & reſpondet non de pleuritide, ſtagnatione ſanguinis, vomica pulmonum &c. ut morbis, ſed de tuſſi, dolore pectoris plus minus exquiſito, difficultate ſpirandi, tanquam ſymptomatis illis familiaribus, & ex quorum ſyndrome demum medicus morborum nominatorum quendam ſubeſſe, infert. Quamvis nonnunquam caſus eveniant, ubi etiam ægrotus, morbi primarii interni, ex quacunque occaſione, conſcius, hunc vel ſponte, vel interrogatus, declarat ac indicat, v. g. ſe ulcere pulmonum, calculo renum, laborare, edoctus hoc vel per ſymptomatum olim jamdum infeſtantium, v. g. doloris lumborum, vomitus, dyſuriæ, experientiam, vel per excreta, v. g. ſputum purulentum, arenulas & calculos rejectos: ubi nihilominus ſymptomata filum illud Ariadnes manent, quo ſubintrare, permeare & exire datur Labyrinthum hunc.

Aliquando etiam novit morbum primarium.

Quæ interim de ſymptomatis atque excretis hincque elicienda

morbi

morbi primarii idea non ita intellectum cupio, quasi non alii insuper fontes prostent, ex quibus hujus signa haurire concedatur: tales quippe observantur causæ, non tantum internæ, sed externæ pariter, quæ prout plus minus evidentes existunt, ita in morbi latentis notitiam facilius aut difficilius deducunt, v. g. aliquando natio, ætas, aëris constitutio, corporis dispositio, vitæ genus, affectus duratio & forsan hujus generis plura; quæ quamvis signa pathognomonica dici haud valeant, non tamen omni signandi vi penitus destruuntur. Ita patria morbum regioni huic vel illi endemicum aut frequentem conjecturari jubet in hujus civibus, etiam extra solum natale commorantibus, v. g. in Anglo primarum viarum flatuositatem ac phthisin, in Hispano & Gallo luem veneream, in Sarmata plicam, in loci maritimi & paludosi incola scorbutum: sicut ætas puerilis aphthas, dentitionem, variolas & morbillos, cruditates ventriculi, lumbricos &c. juvenilis tabem, senilis catarrhos & pulmonum infarctus, suspicari facit. Quoad aëris habitudines diversas, hincque temporum anni mutationes, differente *Hippocrate 3. aph. 19.* morbi omnes quidem omnibus temporibus fiunt, quidam tamen magis in quibusdam ipsorum & fiunt, & exacerbantur, vere v. g. gravedines, raucedines, anginæ, febres intermittentes tertianæ; æstate continuæ & acutæ magis, alvi profluvia &c. autumno quartanæ, affectus hypochondriaci; hyeme vero tusses, pleuritides atque affectus comatosi, eveniunt: quales nihilominus ægritudines omnes epidemicum cœlum frequentiores atrocioresve reddit, aut mutat, e. g. catarrhales febres, variolæ &c. modo benignæ, modo malignæ & lethales magis, observantur.

Dignoscitur morbus ex causis internis & externis.

Sc. regione,

tempore anni &

aëris habitudine.

Corporis dispositio sicut concernit vel conformationem vitiosam, sive per naturam sive per malum adventitium, introductam & in sensus incurrentem; vel latentem magis humorum ac spirituum crasin, aut solidarum quoq; partium individualem texturam intrinsecam, quam complexionem, temperamentum, idiocrasiam &c. communiter ajunt: ita a cunctis etiam his in morborum dignotionem deducimur, ut v. g. tabem metuamus & ominemur in gibbosis & scapulas velut alatas gerentibus, affectus soporosos in illis, quibus calvaria depressa, memoriæ læsionem ex casu ab alto & percussione capi-

Ex corporis dispositione.

tis,

tis graviore, cerebri conformationem naturalem conturbante. Phthisin auguramur, si non præsagimus, in his, quorum sanguinis compages plus justo laxior seu soluta magis; symptomata soporosa, leucophlegmatiam, quibus strictior & viscidior illius crasis: quemadmodum pariter phthisin suspicamur in iis, quorum pulmones texturæ adeo teneræ sunt, ut a levissima occasione tussim contrahant, ac auram nec gelidam, nec humidam, commode ferant. Usque adeo conducit, nosse cujuscunque propriam naturam: & qui perspectam eam habet, is demum, juxta *Tulp. 1. obs. 23* vere medetur, penetravit quippe ad naturæ penetralia. Conjecturas has similesque non parum confirmat dispositio hæreditaria, v. g. si parentes infirmi arthriticos, nephriticos, novimus, hunc illis similem nobis persuademus: & pulmonum hæreditaria seu innata debilitas vulgo quoque notabilis est, ut, cum aliquem tussi frequenti infestari observet, mox ab hoc interroget, an parentes forsan ejus tabi obnoxii extiterint? & ex affirmativa jure hæreditario prolem his succedere conjectur etur.

etiam hæreditaria.

Ex vitæ genere,

Quemadmodum vitæ genus seu institutum quoque, quod ea complectitur, quæ homines quotidie agunt ac tractant, cum consuetudine ex causarum evidentium illo numero est, quæ habitudinem corporis sensibiliter immutant, eam modo ad melius, modo ad pejus, determinando, huicque significandæ seu declarandæ, sub prudentiæ sciscitantis directorio, ministratur. Dum, qui vitam sedentariam colunt, affectibus hypochondriacis, hystericis, hecticæ frequentius exponuntur; qui mineralia versant, v. g. eorum fossores, aurifabri, paralyses & contracturas artuum experiuntur; crapulis dediti cruditatibus, tremoribus membrorum affectibus soporosis, arthritidi, hydropi, obnoxii evadunt; & qui circa aquas degunt, aut in iis operas suas agunt, lympham viscidiorem, spirituum torporem in his metuere vel suspicari datur. Qualia nihilominus, quia præter atmosphæram per cæterarum rerum non-naturalium usum diversum diversimode in corpora agunt, sub harum quoque consideratione medicus prudens valetudinem evolvit. Impræsentiarum adjicere conveniet, non parum etiam aliquando & ad morbi momentum aliquatenus determinandum facere ejusdem durationem: per quam febrem brevioris moræ acutam, longioris chronicam & v. g. hecticam,

it. ex morbi duratione.

hecticam, tussim aliquot tantum dierum catarrhalem seu accidentalem, plurium septimanarum habitualem & phthisis phœnomenon, dolorem lateris unius alteriusve nycthemeri pungitivum pleuritidis notam, contumacius perseverantem suppurationis alteriusve cujusdam morbi testem, auguramur.

Inprimis tamen sciscitando medicus sedulo rimetur quarumcunque partium principaliorum habitudinem ac symptomata quævis, non tantum, quatenus per horum, ut modo commemoravi, notitiam, in affectus primarii, magis latentis, cognitionem deducitur; sed quatenus hæc insuper modo prognosin variant, modo therapejam moderantur: ut per consequens *Hippocratem* hinc inde, in specie *de victu acut. Epiph. Ferdinandum locis alleg. & Meyssonnerium remarques curieus. f. 2.* circumspecte egisse fatendum sit, dum præter ægritudinem, quæ infirmo primario molesta, plurium, si non omnium, v. g. capitis, faciei, oculorum, hypochondriorum, eorumque functionum v. g. decubitus, pulsus, respirationis, excretionis alvi, sputi, mentis &c. rationem maximam habendam esse, monent. **Sciscitetur medicus præter morbum primarium reliquam corporis habitudinem.**

Alterum sciscitandorum in ægro primariorum morbi causas concernit, quæ tamen, juxta *Hippocr.* vix interrogando, sed potius explorando & ex phœnomenis eruendo, manifestabuntur; nisi forsan quoad externas seu evidentes tantum: ut non adeo apte pronunciasse observatur *Claudinus* l. a. quasi *Cous* quamlibet causarum, internarum æque ac externarum, ex ægro intelligi posse, asseruerit. Internas siquidem causas homines plebeji ignorant, v. g. quid humorum visciditas, acrimonia, acor, quid obstructio, inflammatio partium solidarum, quid cruditas ventriculi &c. hinc multo magis, utra harum ipsis inexistat, aut a quanam earum pravarum dispositionum seu aberrationum affectus, quo laborant, procedat. Ut non sine ratione superius miratus fuerim *Epiph. Ferdinandum*, dum inter illa decem, de quibus ægri quærendi, refert: *an morbus sit a pituita vel bile, an utrisque?* item, *an sponte soleat pravum succum aggregare?* **Causas morbificas. Haud tamen de his ægros quærendo.**

Neque quoad externas & evidentes causas sufficit in genere interrogare decumbentem, quales illæ existant? cum nec harum habitudinem seu relationem ad affectum seu productum morbificum vulgus penetret: sed sub respectu potius ad hoc ipsi recen- **Nec de externis in genere,**

Sed per quæstiones specialiores.

Causæ evidentes nos ad latentium cognitionem ducunt.

Causa evidens & procatarctica scitu necessaria.

sendæ sunt earum singulæ, quas alias simile quid concitare palam est. V. g. si catarrho quis laborare præsumatur, interrogandus, an sub aëre frigidiore aut pluvioso commoratus fuerit? Sin colicum dolorem patiatur, an fructus horarios, brassicam fermentatam, carnes pinguiores &c. assumpserit? an cerevisiam minus defœcatam hauserit? an alvus constipata? Ex causarum enim ejusmodi indagine non tantum ad internarum magis latentium cognitionem pervenimus, v. g. ex impulsu & admissione aëris frigidioris ad crassioris lymphæ viscíditatem, ex musti haustu flatulentiam, ex alvi suppressione fœces induratas, auguramur; sed hinc, quæ noceant, quæque vitanda, pariter intelligimus; imo aliquando, quæ affectui p. n. quadrent, v. g. catarrho ab aëre frigidiore, poros constringente, sudorifera, colicæ a fæcibus induratis enemata emollientia &c. Quorum posterius, i. e. quam necessaria interdum causæ evidentis, quam procatarcticam olim inepte vocabant, ad medelam congruam sit cognitio, exemplum nunc suppeditabit canis rabidi morsus, a quo illatum vulnus, si mox ad cicatricem perducatur, non administratis remediis, quæ a morsus rabidi animalis, ut causæ evidentis, indicatione depromuntur, i. e. non detergatur sufficienter tabus impressus, concedaturque hujus virulentiæ ad interiora progressus, in hydrophobiam & convulsiones lethales, citius, tardiusve, conjicit; dum servantur contra, quibus ulcus tempestive dilatatum probe mundificatur, ac præsidiis aliis spiritus animales a veneno hoc præmuniuntur. Pariter res se habet cum tumore testiculorum inflammatorio, evidentis aliquando causæ, suppressionis nempe gonorrhœæ virulentæ intempestivæ, producto: qualem si æger celet, falsamque contusionem v. g. fingat, vitio verti medico haud debet, qui virulentia venerea neglecta solis topicis testiculos ejusmodi in statum naturalem restituere frustra contendit. Quibus jungere quadrabit ex *Zech. Consult.* 46 puerulum, febre continua, cum sensuum torpore, inquietudine & nausea laborantem, cujus affectus acutissimi causa obscura eidem Scriptori, de pueruli & nutricis gestis ac conditionibus diligenter percontanti, ita innotuit. Nimirum postquam a parentibus ipsi significatum fuerat, duobus ante primum ægritudinis insultum diebus linguæ frenulum a Chirurgo infanti fuisse incisum, interrogavit, num

ab

ab operatione hac ſtatim eum ſitu pronum collocaverint, atque num ſanguis ex ore ejus profluxerit? utroque ab illis negato mox conjecit, cruorem ex parte vulnerata ad ventriculum defluum, ibique concretum & putreſcentem, ſymptomatum horum cauſam exiſtere: nec fefellit opinio, dum porrecto oleo amygdalarum dulcium ſanguinis concreti & putrilaginoſi conſpicuam copiam vomitu rejiciebat tenellus. Quemadmodum denique cauſarum evidentium ſollicita magis ſciſcitatio hoc quoque emolumenti præſtat, ut, ſi æger nullius harum meminerit, nec obſervet medicus, conjecturetur hic non inepte latentem atque habitualem magis: v. g. ſi quis anorexiæ & vomitibus exponatur, ſine prævia incongruorum aut quantitatis immodicæ aſſumptione, huic tale quid a cauſa latente, ſive idiopathica, ſive ſympathica, evenire veroſimile eſt.

Ex defectu cauſæ evidentis concluditur latens.

Quamvis aliquando ægros perinde ac adſtantes adeo ineptos moroſosque offendamus, qui cauſas evidentes celent, negent ac pernegent, hinc morbificæ propinquioris indaginem medico difficiliorem reddant, inprimis in diæta commiſſos errores, luxuriei & levitati animi nimis indulgentes, utplurimum vero pernegatione ejuſmodi medelam, ad ſui exitium, turbantes, de qualibus jam dum ſuperius quædam monui; eorum vero alios tantum, malitiæ neſcio, an ſtoliditatis, corripit, ut a medico cauſam quærant ac determinare poſtulent, quam ipſimet norunt, vel commodius noſſe poterant, v. g. ſuppreſſionis menſium in filia, quam parens cum matre & tota mulierculárum aſſidentium corona ſcit imprægnationem. Per biduum aliquando viſitabam filium de dolore dorſi, appetitu proſtrato & æſtu p. n. conquerentem; cujus mater ſingulis viſitationibus ut cauſam horum ſymptomatum denominarem me valde urgebat: optime & me plus conſcia, a colluctatione cum ſocio inepta ſubluxationem ſpinæ illum contraxiſſe.

Cauſam evidentem male quidam occultant.

Quoad tertium medico ſciſcitandum, morbi nempe tempus, ſeu, *a quot diebus* juxta *Hippocrat. æger patiatur malum?* haud dierum tantum, ſed menſium quoque, ambitum, ſc. in morbis chronicis, hoc complectitur: v. g. an quis tuſſi modo dierum pauciorum, an aliquot menſium, laboret? an febris intermittens ſit vernalis, an autumnalis? Cujus quidem quæſtionis & ad eam lati reſponſi ſcopus

Quamdiu laborarit æger.

Unde concluditur de morbi temporibus & gradu.

diversus deprehenditur. Quatenus primo hac ratione, ad *Claudini* monitum, ponderatis potissimum illis, quæ ex antecedaneis binis hauriebantur, circumstantiis tempora morborum universalia, & ex his motus ac gradus affectus p. n. patefiunt: hoc est, an celerioris tardiorisve sit motus, seu an brevioris longiorisve futurus sit durationis hic; quemadmodum gradus quoque, nempe an in fieri seu habitudine, an in facto vel habitu idem existat. In quantum E. illa diversitas ab alteratione aut impermutabilitate humorum peccantium, seu coctione & cruditate, dependet, in tantum cognitis his temporibus motus morbi minus difficulter innotescit: i. e. morbus acutus brevis est, & proximum habet statum, chronicus autem e longinquo magis eundem expectat, ob materiæ peccantis difficiliorem, hincq; tardiorem, digestionem; sicut eo ipso, dum nullus affectus factus & hecticus dici valet, nisi vigorem sui attigerit, etiam ex temporum cognitione, hoc de eo judicium formatur. Deinde a duratione affectus ejus formalitatem, causam & eventum aliquando probabiliter satis discernere datur, v. g. dum aliquot dierum saltem tussim ac dyspnœam catarrhalem, a causa evidente, aëris nempe intemperie minorisque periculi, totidem mensium phthisicam, a pulmonum crasi perversa aut morbo conformationis, magisque exitiosam conjecturamur. Pariter, ubi variolas morbillosve ingruere metuimus, febris vero cæteraque symptomata, quæ cum aliis affectibus exantemata hæc habent communia, quartum diem transierint, horum metum deponimus; aut, quia efflorescentiæ hæ minus tempestive prodeunt, plus minus de salute infirmi dubitamus. Imo tertio temporis decubitus exactior cognitio remedia quoque horumque selectum determinat, v. g. venæsectionem in principio, non in statu, febris administrandam, vomitorium in principio, non in statu, malignarum propinandum, expellentia non tempore ebullitionis, sed efflorescentiæ demum, variolarum & morbillorum præscribenda, resolventia ac repellentia, non in inflammationis statu, sed initio, suppurantia non sub prima statim invasione ac progressu, sed, ubi dolor & calor maxime intenditur, i. e. in statu, admovenda.

Item de ejus formalitate, causa & eventu.

Sciscitandum et-

Huic temporis sciscitationi addo, ut æger cum assidentibus interrogetur, an olim unquam idem malum ille passus fuerit? & qua

ratione

ratione tunc fuerit ſolutum? quo tempore ejus contingant exacerbationes, quales tempora particularia vocant? item, ubi fluxus uteri nimius fœminam infeſtat, an tantum ſub termino menſtruo fatali, in ætate ad menſtrua habili, eveniat? an ultra eum extendatur, impuberi vel vetulæ contingat? In priore caſu, ſi olim quoque & pluries affectum quempiam quis expertus fuerit, habitualem; ſin minus, & prima tantum vice affligat, accidentarium & quem cauſa evidens tantum peperit, eum pronunciamus: in altero periodum vel vagam, vel ſtatam, dijudicamus: in tertio hæmorrhagiam uteri a menſtruo fluxu aucto, per diverſitatem hanc temporis ac ætatis, diſcernimus; hunc dicentes, qui menſtruatim, & quibus menſtrua ſolennia, contingit, illam, quæ quocunque tempore & cuilibet ætati evenit.

iam. an olim quis talem affectum paſſus? &c.

Exploratis ita morbo, hujus cauſa & tempore per phœnomena diverſa, disquirenda adhuc reſtant ex ſecundariis magis illa, quæ præterquam ad primariorum illorum dignotionem promptiorem nos deducunt, ipſam therapejam, ut permittentia, prohibentia ſimiliave, moderantur, ſimulque præſtant, & quorum cognitio medici permultum intereſt. Inter hæc amplioribus limitibus gaudet & magni ponderis obſervatur diæta infirmi, ſeu moderamen ſex rerum non naturalium: non tam antecedanea & in morbos conjiciens, quam præſens ſeu actu ægrotantis; ſi forſan hæc affectum p.n. foveat ac augeat, viribus vero deroget; quales errores tempeſtive corrigere maxime juvat, circa victum potiſſimum perpetratos. Ut proin veroſimile ſit, *Hippocratem*, poſtquam quæſtione ſecunda cauſas morborum rimari juſſerat, quintum nihilominus ægrum interrogandi punctum adhuc formaſſe: *quo victu utatur?* nimirum ut ſciſcitatione hac inculcet victum magis medicamentoſum & alterantem, ſeu ægritudini adæquatum; i.e. qualem, ut præſidium, indicatio morbi curatoria & cauſæ præſervatoria exigat, v.g. dum idem *Hipp.* victum humectantem omnibus febricantibus conferre aſſerit, ſatisfaciat nihilominus quoque vitali ſeu conſervatoriæ.

Exploranda ægri diæta.

Qualis quidem de victu & tantum non de cæterarum rerum non naturalium uſu ſciſcitatio eo majore diligentia fieri debet: quo ineptos, fallaces magis, plusque libidini ſuæ indulgentes ægros non minus ac adſtantes, his abblandientes, tota die experimur, utrosque pruden-

Errores circa diætam frequenter celant ægri.

prudentissime se egisse autumantes, si medicum errores celent, & falsis enarrationibus circumveniant: cum tamen ejusmodi occultationes & fallaciæ ægro pariter ac medico molestiam & damnum, non semper emendabile, creent; hinc errores clam commissos qui deprehendunt ac patefaciunt, annotante *J. B. Sylvatico hist. 4*, suæ existimationi una atque ægrotantium saluti consulere videntur. *Mirum quandam rem esse*, inquit, *indicant adstantes, clam susceptum cibum fuisse, medicum vere cognoscere & enunciare, obstupescuntque propterea, quasi divinatricis cujuspiam facultatis munus hoc esse, sibi persuadentes, cum tamen ipsius artis medicæ principia id doceant:* quod per historiam filii Boëtii declarat, quem liberum a morbo factum duplicem recidivam passum, utut, quæ palam exhibebantur, & qualitate & quantitate congrua essent, incongrua clam assumpsisse, Galenus conjecerit & artificiose detexerit, enarrante hoc *Galeno* prolixius *de prænot. c. 7.*

Igitur in his detegendis prudentia opus.

Modos & artes E. errores hos deprehendendi prudentia Medici subministrat, quemadmodum *Galenus* in hoc casu, ubi puerum recidivantem cibum immodice & intempestive clam assumpsisse conjecturabatur, *Hippocratis 2. aphorismo 8* fretus videtur: *Sc. si ex morbo cibum capiens quis non fiat validus, significat, quod corpus uberiore alimento utatur; si vero cibum non accipienti hoc contingat, nosse oportet, quod evacuatione opus habeat;* item ex communi omnium observatione, qua constat, pueros sua natura edaces esse & cibos valde appetere: donec panem in sella, vela, tecta, hac excussa, absconditum deprehenderet Vates cum pueri ægrotantis patre eique adstantibus. Sicut mores quoque ægrotantium seu in hæc vel illa propensiones hos illosque eorum errores & fallacias non obscure innuunt, v. g. iracundia, voracitas, mollities, appetitus inordinatus, luxuria, in venerem propensio; ut ex horum cognitione commissa seu perpetrata eorum facile subolfacere detur. Ita ex nupera observatione memini fæminæ haud inferioris generis, quam, palato non minus ac iræ præter modum indulgentem, cum in puerperio gravibus, ad ultimum etiam halitum, aliquoties infestaretur symptomatis, recidivas has modo ex ingluviei, modo iracundiæ, ferocia contraxisse augurabamur, non sine ratione auguratos fuisse, tandem intelligebamus.

Pariter

Pariter juvenem illum penes *Hildan. 1. obs. 22* voluptuosum ac venereum, cui lævam, a sclopeti ictu enormius contusam, amputarat Chirurgus, simulque, ut a congressu abstineret, diserte interdixerat, symptomatis gravissimis ac lethalibus correptum, libidinis suæ pœnam dedisse suspicari prompte licebat: quemadmodum vini potui deditum, si absque alia causa in pejus ruere observemus, vini ingurgitationi hoc in acceptis referimus, nec inepte quidem. Ut recente pariter exemplo comprobare possem, Viri sc. juvenis, ex hæmoptoëphthisi decumbentis: qui cunctis fere visitationibus me, ut vinum, quo illi interdixeram, concederem, sollicitabat, denegatum demum me clam satis strenue hauriebat, clinicam obtestatus, ne mihi mollitiem hanc suam patefaceret.

Præstat præterea errorum in diæta commissorum cautior indago hoc etiam emolumenti Medico, ne adeo facile in prognosi formanda præcipitem se det: sive per hanc salutem promittendo, aut de ea saltem non penitus dubitando; sive exitium metuendo. Ratione quippe prioris sicut verissimum observatur illud *Hippocratis 1. aph. 1*, non a medico tantum requiri, ut munere suo rite fungatur, sed ut æger quoque faciat, quod facto opus, fideliter sc. referendo atque parendo: ita si morosum minusque obsequiosum aut negligentiorem in regulis diæteticis observandis offendat, frustrabitur hic omnes medici pollicitationes & suam reconvalescendi expectationem, inprimis in morbis ancipitis salutis, aut alias curatu difficilioribus; ut vel ideo longe difficiliorem medelam & eventum funestum magis in talibus metuere habeat, quam ipse affectus metuendus erat. v. g. laborat quis variolis morbillisve, per se moris non adeo degeneris, & a quibus plerique, diætæ tantum mediocriter qui se adstringunt, convalescunt: quem sane, si omnem ejus legem excutiat, periculose magis decumbentem pronunciare, ratio suadet. Arthritidem quamvis in se difficilioris medelæ & quæ operam Medicorum potissimam illudit, deprehendamus, juxta illud Luciani:

Quis invictam me dominam dolorum
Ignorat podagram in terra mortalium?

Qui nihilominus accuratiori regimini se religiosius mancipant, ab enormioribus & frequentioribus maxime affectus hujus molestissimi insulti-

Diætæ errores nosse prognosin moderatur.

Quoad speranda

insultibus se præservant; quale quid minus promitti valet illis, qui liberaliori ciborum ingestioni, vesanæ vini compotationi ac Veneris lenociniis indulgent, sed inter paroxysmos frequentiores, longiores & atrociores hi sudabunt. Perinde ac hydropem scandalum medicorum & internecionem sui experiuntur plurimi, illi potissimum, qui in potulentorum assumptione, in specie Spiritus vini, sibi temperare nequeunt: qui tamen se subjugari aliquando patitur in subjectis, quæ a potu diutius abstinent, qualium exempla penes *Dodonæum obs. 116. & 117. Holler. 1. de morb. int. cap. 39. Hildan. 4. obs. 44. Panarol. pent. 4. obs. 88. River. 11. pr. 6. & obs. a Jacoz Comm. 21. Willis. ph. rat. part. 2. s. 1. c. 5. Sydenham. de hydrope & Lister. de hydr. ægr. 1. ac 17.* His proin aliquid, illis nihil omnimode, spei eluctandi restat.

& quoad metuenda. Posteriorem ingenuitatis & strictioris diætæ usum ita declaro. Nempe pavorem aliquando insignem adstantibus non minus ac medico, imo ipsi ægrotanti, incutiunt anxietates præcordiorum in febribus, sub specie & nomine vulgi Hertzens-Angst / cum summa inquietudine usque ad sudorem frigidum; quod ignorent celentve errorem commissum, adeoque non huic, sed ipsi morbo, gravia ejusmodi symptomata adscribant: quem terrorem nihilominus abesse jussisset tempestiva illius, in quo deliquerat infirmus, confessio & notitia. **Ex nimio gelidi potu in febre anxietates graves.** Vanum ejusmodi pavorem mihi & assidentibus incutiisse recordor olim adolescentulæ cujusdam cardialgiam similem, cui in paroxysmo tertianæ cerevisiam gelidam affatim hauriendam porrexerat mater, indulgentior justo: advocabatur mecum Confessionarius & vicinarum spectata caterva; ast paulo post ridebat nos omnes puella, matris imprudentiam manifestans. **It. ex devoratione pomorum Sinensium.** Majores longæ erant turbæ, quas fœminæ cujusdam prænobilis luxuriosa & clandestina aliquando malorum Sinensium devoratio Medico, confessionario, familiæ & tantum non toti civitati movebat, decumbentis morbillis, qui evanescere tempestive incipiebant, proin illam omne periculum superasse, omnes judicassent. Corripiebant sc. eam ex improviso enormiores præcordiorum angores, inquietudo & convulsionum primitiæ, hisque symptomatis per horas aliquot exagitabatur, ut morti proximam crederent accurrentes, ipsamet ægrotans de vita desperaret, per cordialium & bezoardicorum preciosorum

plurium præſcriptionem non leviter defatigaretur, ſi non erigeretur, pharmacopola: Sed dum poſtmodum grabatulus de loco ſuo paululum dimovebatur, cortices dictorum pomorum devoratorum rejecti & in angulo reperti de pulpa teſtabantur copioſe ſatis ingeſta, nunc fere digeſta & per alvum ſeceſſum moliente, ſicque omnibus caliginem ſimul ac metum diſcutiente.

Circa diætam disquirendis non incongrue forſan accenſeo quartum Hippocratis interrogandorum momentum, *an venter ſecedat?* ſeu alvus aperta ſit? utpote ad quod latum reſponſum modo ad cauſæ morbificæ ac ſymptomatum productricis cognitionem nos deducit, v. g. ſi negative reſponderit de torminibus ventris conquerens; modo indicatorum & præſidiorum adminiſtrationem prohibet, coindicat ſeu juvat ac moderatur. Prohibet v. g. ſanguinis miſſionem ac ancatharſin eadem alvi conſtipatio, coindicat ac moderatur evacuationem per inferiora adornandam. Ut taceam, ventris ſegnitiem, ſi non ut cauſam primariam aut hujus cauſam, certe ut ſecundariam & nova ſeu extraordinaria ſymptomata concitantem attendendam eſſe: quatenus, juxta eundem *Hippocratem* & experientiam quotidianam, alvum moderate fluere, ſemper optimum eſt. Quamvis in hoc lapſus videatur idem medicinæ Princeps, quod cæteras præter alvi, excretiones corporis ſolennes neglexerit, magni nihilominus in ſciſcitationis negotio momenti, & in caſibus particularibus ab eodem hinc inde indigitatis, v. gr. ſputi, menſium &c.

Alvus an reſpondeat?

Etiam cæteræ excretiones attendendæ.

Sc. Excretorum corporis noſtri tantum non cuncta, inprimis, dejectiones alvi, Urina, Sudor, ſputum, menſes, hæmorrhoides, narium hæmorrhagiæ, ſanies vulnerum atque ulcerum, vomitus &c. de morbo, hujus cauſis, conditionibus, eventu &c. non leves conjecturas præſtant; adeoque ſui ſolertiorem indaginem poſtulant. Quam qui in ſe ſuſcipit, in ſpecie vomitu rejectorum, fœcum alvi, urinæ, ſudoris, & forſan ſputi quoque, pro accuratiore de his ferendo judicio, rationem maxime ingeſtorum ſeu aſſumptorum habeat, ſive alimentoſa ſive medicamentoſa, hæc fuerint, item in cæteris rebus non naturalibus moderaminis; qualia ſane ſubſtantiam, qualitates, quantitatemve illorum immutandi ac minus cautum obſervatorem fallendi magnam vim habent, ut eorum phœnomena præter-

In excretionum habitudine dijudicanda conſtare debet de aſſumptis.

naturalia cum non naturalibus confundat. Sic vomitu rejecta assumptorum molem & faciem præ se ferunt, & v. g. graveolentiam ab allii & ceparum esu: qui multum alimentorum solidiorum assumpsit, plus, qui parum aut nihil, minus, fœcum per alvum deponit, adeo ut in anorexia laborantibus harum ordinaria quantitas vix expectari debeat. Qui allio, cepis similibusque olidis vescuntur, easdem graveolentes valde, quibus folia Sennæ propinata, mucosas, quibus Rhabarbarum, flavescentes, Cassiæ pulpa aut Martialia, aut qui baccarum Myrtillorum pulmentum devorarunt, nigricantes, rejiciunt: & quemadmodum si pinguia seu oleosa per alvum prodeant, colliquationem singularem & periculosam valde innuunt, sic pinguiora, copiosius ingesta, tales pariter excretiones formant. Similiter urinarum quoque conditiones naturales ab assumptis frequentius mutantur, hinc fallunt, v. g. ab eodem Rhabarbaro, Croco, semine Santonici, Rubia tinctorum vino &c. dum rubedinem intensiorem suscipiunt, quemadmodum contra potus tenuior atque uberior, item acidularum, easdem præter expectationem diluit & limpidiores reddit: Lotium nigricans ab esu uvarum liberaliore annotavit *Bartholin. cent. 5. hist. 90.* Parcius mingunt, qui parum bibunt; lotio diffluunt potatores & quidem liquorum diureticorum, vini v. g. acidularum. Urinam cruento colore tingere fructum Novæ Hispaniæ, quem ficum Indicam communiter ajunt, & Peruviæ certam cerasi speciem, quam Ussum Barbari vocant, *Joh. de Laet descript. Indiæ occident. l. 5. c. 3. & l. 10. c. 3* perhibet. Fracedine singulari Asparagus, contra suaveolentia violacea, idem lotium imbuit terebinthina. Quemadmodum pariter sudores peregrinas qualitates ab assumptis induere experientia loquitur, v. g. a cerevisia copiosius hausta saporem coloremque ejusdem potus, notante *Salmuthio 2. obs. 28 & Bartholino 4. hist. 62.* a liberaliore vini Hispanici rubri ingurgitatione, rubedinem. Et sic menstruorum ac hæmorrhoidalis quoque sanguinis fluxus sufflaminant atque accelerant modo circa diætam perpetrati errores, v. g. motus corporis nimius ac intempestivus, imprægnatio &c. modo idiosyncrasia, per quam quædam subjecta parcius, alia liberius, evacuari, palam est: prout denique hæmorrhagias narium aliis solennes, aliis ignotas, experimur.

Evacuationes criticæ a symptomaticis discernendæ.

Inprimis vero circa vomitus, alvi fluores, sudores, hæmorrhagias &c. disquirendum venit, an, si aliis morbis superveniant, potissimum febribus, criticæ, an symptomaticæ, illæ evacuationes fuerint? pro diversitate siquidem hac plus minus de iis sperare vel metuere, jubemur. Ita tamen, ut nec cunctas criticas evacuationes cum vulgo Medicorum nobis persuadeamus salutares, cum non omnem crisin laudabilem, hinc nec omnes evacuationes criticas proficuas, quotidie deprehendamus, testentur etiam omnes, qui de hoc argumenti genere commentati fuerunt, crisin subitaneam vel ad mortem, vel ad salutem mutationem morbi asserentes. Atque hujus rei signa distinctiva ex doctrina de crisibus & criticis evacuationibus petuntur, licet hæc quoque enormiter fallere, hinc ejus præcepta caute admodum applicare, suadeat experientia: ut quandoque, quem critice, & quidem salutariter, evacuari per artis regulas judicamus, brevi extinctum, & symptomaticis excretionibus ad ultimum fere halitum defatigatum reconvalescere, videamus.

Cruoris venæ sectione educti contemplatio necessaria creditur.

De Urinis earumque inspectione *cap. seq.* agam, sicut de metastasibus pariter seu excretionibus cutaneis, item de Linguæ phœnomenis, utpote quorum vis forsan potior in eventu, quam statu præsente, morbi dijudicando: Sputorum vero examen particulari, de affectibus thoracicis, doctrinæ est concedendum, quemadmodum puris evolutionem ulcerum ac vulnerum disquisitio suggerit. Sanguis, quia fluidum corporis universale magis, hocque tam conservativum, quam corruptivum, ejus missio quoque inter remedia universalia non infrequentissimum, est: cruoris venæsectione educti, contemplatio plus necessaria & eximiam utilitatem in morborum ætiologia determinanda habere, creditur. Cujus examinis modum hincque formanda judicia olim jam dum tradiderunt *Joh. Carvinus de Sangv. Joh. Castellanus in Phylactirio phlebotom. & arteriotom. Fr. Joël. compend. art. med. l. 4. s. 5. & Jessen a Jessen in Judic. de sangv. vena secta dimisso:* quamvis cuncti horum conspicuos maxime nobis obtruderint hinc inde errores, theoriæ pariter ac praxi vim inferentes.

Fallax tamen hinc inde.

Nempe sub effluxu sanguinis ex venæ plagula hujus impetum varium attendere, caloris gradum digitis explorare & colorem hujusque vicissitudinem oculis usurpare, jubent: Scutellis vero exce-

pti cruoris & ſeri invicem, habitudinem ſeu proportionem, utriusque colorem, illius vero inſuper & ſpumam præprimis contemplantur, ac de bonitate atq; pravitate ſanguinis hinc ſibi formant auguria. Qualia tamen, quia vanis aliquando theoriis innituntur, olim jam dum exploſis, aliquando etiam ipſamet phœnomenorum horum contemplatio ſenſus fallit: quid mirum, ſi ineptas etiam aliquando dicam hinc formatas concluſiones, adeoque de illis ambigere ſuadeam. Nam primo fallax videtur ille promanantis ſanguinis impetus, ſecundum animi languorem ac robur diverſum, item vulneris inflicti latitudinem majorem minoremque, valde diſpar. Quibus accedit mora inter vinculi injectionem & ipſam vaſis inciſionem haud eadem; dum longior ſanguinem ſub ſaltu conſpectiore exire jubet, brevior minore: adeo quidem ut primus impetus, i. e. antequam vena aliquantulum depleta, alacrior & vibrans magis, ſubſequens fluor languidior, utplurimum deprehendatur; niſi contrarium forſan præſtet formido & deliquium ægri, i. e. in principio vix ſtillatim, redeunte animo, orgaſmo majore, proſiliat ſanguis. Nec deinde adeo fida videtur a *Jeſſenio* commendata caloris in ſanguine promanante exploratio, digitis inſtituenda: cum caloris hujus gradus vel ſecundum individualem habitudinem, vel propter animi aliqualem defectum, vel propter ſpirituoſiora, brevi ab operatione hauſta, variare queat atque ſoleat. Multo minus ſuaſu ejusdem autoris, ideo, quo calidior ille obſervetur, eo largior ejus permittendus eſt curſus: cum æſtus hujus actualis plures ſint plethora cauſæ, ſc. ſtagnatio, acrimonia &c. Neque tertio color ſanguinis, ex vena inciſa promanantis, ſplendidior ſemper de ejus abundantia teſtatur, utpote qui ſanguini venoſo nunquam naturalis, & ſi talis compareat, præternaturalem ejus conſtitutionem innuit, ſc. orgaſmum inteſtinum extraordinarium, acrimoniamve latentem. Imo obſervatur, etiam venoſum plus minus nigreſcere in his, qui v. g. tempore hyberno, ſub atmoſphæra frigidiore diutius commorati fuerunt: ne commemorem, diverſam radiorum lucis in ſtriam ſanguinis promanantis incidentiam, hincque ad oculum noſtrum variam aut reflexionem, aut plus minus refractam ingruentiam, colorem ejus dubium reddere: ut modo obſcurus, modo lucidior magis, ſeu ſplendidior appareat ejus rubedo.

Fallit impetus ſanguinis promanantis.

Fallit calor.

Porro

Porro & quarto vanum est commentum, sanguinis bonitatem & corruptelam sub hoc effluxus momento dijudicari posse; item discerni, an idem primo prodiens sincerus seu purus magis, posterior corruptus, ac vice versa: cum talem disparitatem volante adeo oculo seu in rapido ejusmodi fluore animadvertere haud detur; nisi ubi tinctura ejus a statu naturali evidentius recedit, v. g. prodeat chylosus seu lacteus. Et quod facie externa alius prodeat in principio, ac in progressu, missionis, ex accidente fit, & judicio hinc communi formando minus sufficit: sc. quasi primo comparens sincerus, postmodum corruptus, sanguis pravos humores aut circa viscera aut partem inflammatam hærere; post pravam vero purior effluens omnimodam vitiositatis extirpationem, innuat: quod illa mutatio, ut dictum, maxime contingentibus & incertis phœnomenis sit accensenda, vel quod hæc circulationis legibus repugnent. Nisi forsan aliquando, in inflammatione interna, v. g. pleuræ, pulmonum, in quali casu, si modo lynceis oculis, pro discernenda exactius sanguinis promanantis disparitate, medicus adstans præditus fuerit, *Hippocrati vict. acut. t. 12. & Galeno de curat. per sangv. miss.* ac quibusdam modernis, *Willisio* v. g. assentiri placeat, sanguinem eousque mittendum jubentibus, donec coloris nigricantis & lividioris, tanquam causa inflammationis conjuncta, omnis effluxerit, ac denuo compareat sincerus magis. Quippe inflammatoriis ejusmodi affectibus sanguinem adeo disparis texturæ subesse, ratio non minus ac avtopsia suadet: quarum illa sanguinem in parte phlegmone affecta congrumescere, seu, ex hypothesi veterum, assari, docet; sanguis vero in ejusmodi casu eductus & tribus quatuorve disculis exceptus non in singulis semper, sed in secundo v. g. & tertio tantum, vitiosus, in cæteris duobus laudabilis satis, conspicitur. Ast quo minus etiam huic asserto undique subscribam, vetat, quod nec ab ejusmodi sanguinis eductione semper aut mox sedetur hæc inflammatio, aut hujus evanescant symptomata; quod nihilominus necessario expectandum foret, si sanguis, inflammationem immediate patrans, fuerit evacuatus: & dubitare integrum relinquitur, an omnis grumosus e fibrarum membri inflammati intercapedinibus hactenus impactus, prodierit, seu annon post pravum emanans sincerior aliquid illius generis pone se reliquerit.

Pravus an bonus sanguis prodiens, dijudicari nequit.

 Nec

Fallit sanguinis educti congelationis tempus.

Nec quinto, quæ de celeriore, tardioreve aut omnimode non eveniente cruoris educti ac ſcutellis excepti congelatione communiter tradunt, quaſi illis fibris ſeu ſtaminibus, quæ in partium ſolidarum nutritionem & ſimilitudinem abeunt, hic deſtitueretur & cacochymiæ nuntius exiſteret, omni exceptione potiora ſunt: quatenus tempus hujus congelationis etiam in ſanitatis latitudine variat, inprimis pro aſſumptorum ratione diverſa, dum aliquot a paſtu uberiore horis facilius ac promptius concreſcit idem ſanguis, chylo gelatinoſo interfluus; aſt poſt inediam vel nycthemeron, aut poſt potulenta avidius hauſta, difficilius congelaſcit, glutine illo deſtitutus.

Fallit cruſta.

Sicut nec ſexto, quæ de cruſta albicante aut plus minus flaveſcente vel liveſcente, quam grumum obtegere cernimus, inferunt, firmo innituntur talo. Non excrementum pituitoſum ſemper, ſed crudiorem aliquando & non ſatis digeſtum, ſeu cruori penitius intertextum, chylum, mucaginem hanc cum pleriſque modernis auguror, qui lentorem ſanguini inducat; adeo quidem ut igni admota inflammetur. Nihil tamen impedit, quominus eandem gelatinam aliquando productum morboſum concipiamus, in illis potiſſimum morbis, v. g. pleuritide, rheumatiſmo, quos æſtus vehemens comitatur: fluidiori ſero ſpiſſitudinem ejuſmodi gelatinoſam perinde inducens, ac blandior ignis ſerum extravaſatum in offam gelatinoſam cogit, aut juſcula carnium dilutiora per evaporationem aquoſitatis aliqualem ad gelaſcendum diſponuntur, & actu congelaſcunt aëri liberiori expoſita. Miror proin veteres, quod fibroſitatem ſanguinis, hujus partem integrantem & alimoniam partium ſolidarum credant, mucilaginoſam vero cruſtam excrementum p. n. velint, cum tamen utraque ſubſtantia & textura eidem ſint. Miror in ſpecie *Jeſſenium a Jeſſen*, quod nunquam, niſi in corporibus nimium refrigeratis, cruſtam illam deprehendiſſe ſcribat: quatenus febribus ſatis ardentibus frequens maxime obſervatur; hinc vix ſemper cruditatem pituitoſam innuit, ſed coloris quoque exuperantis productum aliquando videtur. De cætero cujuscunque generis ſeu indolis cruſta hæc ſit, i. e. ſive alba, flava, viridis aut livida, craſſior & tantum non coriacea, haud tamen adeo pravum & morboſum innuit ſanguinem, quin hoc gaudentium multi mortem morbumque evaſerint.

Seri

Seri minus septimo, quod cruori, vase excepto & congrumato, circumfundatur, non semper hujus laticis defectum, sed forsan quod particulis gelatinosis hic turgidior a grumo in consortium arctius assumatur, significat: adeo quidem, ut post horarum aliquot adhuc elapsum thrombus omni sero circumfluo hactenus destitutus, si denuo inspiciatur, in serum sensim deliquescere observetur. Serum E. in ejusmodi individuis non tam deficit, quam glutinosius est, adeoque cruorem minus diluit, hujusque motum sufflaminando diversis pathematis, hinc febribus etiam plus minus acutis, occasioni existit: in qualibus tamen aliquando sanguis copioso satis sero scatet. Imo non raro deprehendimus sanguinem prima vice eductum sero destitui, altera vice & insequente die eodem dilutum satis videri; quemadmodum contra prima evacuatione sero sufficienter instructum observare contingit sanguinem, qui altera vice omni aquositate caret; & scutellis duobus vel tribus exceptus cruor disparem seri quantitatem exhibet. Ut probabile videatur, non eandem semper seri seu limphæ quantitatem per venas redire, sed hujus modo minus, modo plus, a vasis lymphaticis excipi: qua occasione & quare? determinare non audeo, *Barbetto* quamvis condescendere nequeam, dum *anat. pract. cap. 14* vasa illa interdum plus lymphæ attrahere, putat, quod probandum.

Fallit seri grumum circum natantis penuria.

Nec qui octavo tincturam intensius rubicundam cruoris congelati integerrimæ valetudinis documentum, versicolorem & maculis hinc inde variis interspersum magisve lividum sanguidem formidabilem & morbosum perhibent, ab omni errore immunes dicendi. Splendet non raro sanguis eorum, quibus febris lethalis imminet aut præsto est, eluctantur contra, quibus grumus hic variegatus satis. Utrumq; firmat praxis quotidiana, & *S. Pauli digress. de febr. malign.* in illis suspectum valde colorē sanguinis roseum ait: ne dicam, ex venis adeo impense rutilantem sanguinem nunquam promanare, sed splendorem hunc ab aëris contactu demum recipere, ita ut post grumescentiam non per totam sui compagem talis observetur, sed sub strato superiore coccineo, quod ne quidem fili straminei crassitiem æquat, totus nigricans conspiciatur, mox tamen nigredinem hanc cum minea rubedine commutet, si aëri pariter ad tempusculum exponatur.

Fallit color cruoris congelati.

Referre

Referre huc quadrat, quæ *Fr. Bayle probl. phyſ. med. 2* conſignavit, tentamini cujuslibet reſpondentia, Sanguinem pelvi latiore exceptum inſigniter & per totam latiorem ſui ſuperficiem rubere, contra ex eadem vena & vulnere in vas anguſtius atque profundius profuſum, magis nigreſcere: ſc. quod in illo plus, in hoc minus, aëris admittatur. Item, quod diverſus frigoris ambientis gradus ſanguinem plus minus rubicundum reddat, ut, qui ſubito refrigeratur, coccineus magis, qui ſenſim refrigeſcit, nigrior evadat: quamvis non ſolum refrigerationis impetum majorem minoremque, ſed motum quoque particularum aëris ſanguinis educti particulas extantes deprimentem & hujus ſuperficiem levem ac terſam magis reddentem, colorem ſanguinis ſplendidiorem facere, ipſemet fateatur idem Scriptor; qualibus ſpeculationibus phyſicis inhærere, ſcopus præſens disſuadet. Unum illud, in quo conſentientes reperio multos practicorum modernorum, jungo, dubitare licere, an febrium inprimis malignarum cauſa formalis in ſanguine hæreat, & per conſequens mutationes evidentes in illo evacuato ſemper deprehendantur?

Nec color aut quævis habitudo cruoris extraordinaria perniciosa eſt. V. g. lacteus color.

Neque nono extraordinaria valde Sanguinis & ſeri textura, hinc inſuetus maxime color portentoſus ſemper & exitio proximus videri debet, contrarium ſuadente experientia: dum v. g. ſanguinem lacteum coloris nativi extinctionem & mortem præſentaneam minari, *Joël* v. g. ſcribit, *Pechlinus l. 2. c. 13:* tamen cujusdam ſanguinem album in lividum & rubicundum demum commutatum, ægrum vero poſt varia perpeſſa ſymptomata feliciter eluctatum fuiſſe. Pariter Virum hujus civitatis primicerium novi, cujus cruor, quoties ſibi incidi curat venam, (quod propter turgeſcentiam ſanguinis evidentem bis ad minimum annuatim contingit) ſero ſemper lacteo ſeu chylóſo circumfluxus cernitur, robuſtum alias ac ſanum, niſi nephriticis paroxyſmis ſubinde obnoxium.

Nec ſpuma aliquid certi innuit.

Spumam denique in ſanguine extravaſato haud ſemper unius ejusdemque conſtitutionis latentis indicem eſſe, vel inde augurari convenit, quod illa in ſumma cruoris tantum ſuperficie, nec in hac tota, ſed ejus duntaxat aliquo ambitus ſegmento, deprehendatur, ac ſi duobus diſcis e vena excipiatur, primi tantum, non poſterioris facile. Hinc quamvis *Hippolyto Guarinonio* non per omnia ſubſcribam,

bam, ſanguinem, ſi altius & cum ſtrepitu majore ex vena tuſa in vaſculum defluat, ſpumeſcere: impetum tamen ſanguinis primo proſilientis majorem multum ad contextum illum bullarum formandum facere, probabile fit; ſi nimirum ille cum viſciditate ſanguinis intrinſeca concurrat.

Fallax proin adeo res cum ſit hæmatoſcopia, hanc ut caute & prudenter adminiſtret, nec in formandis hinc judiciis ſe præcipitem det medicus, ſuadeo; legat potius verba *Helmontii cap. 2 de febr.* inſerta: *Obriſi tabulam judiciorum ex adſpectu emiſſi cruoris, adeoque confirmavi mecum, a medicis cruorem ſervari juſſum, ut ſaltem hac ratione unam viſitationem ægris annumererent.* Prudentia E. opus in judicio ex cruore, emiſſo ferendo.

Porro dum magna conſuetudinis, tanquam naturæ adventitiæ, vis eſt tam in ſanitatis conſervatione, quam morborum curatione, hanc in ſingulis inveſtigare, eique interdum aliquid dare ab *Hippocrate 2. aph. 49* jubemur: *adſueti conſuetos labores ferunt, etiamſi fuerint debiles aut ſenes, non adſuetis fortibus ac juvenibus facilius ferunt.* Ac *aph. 50 ex multo tempore conſueta, etiamſi deteriora fuerint, inconſuetis minus moleſtare ſolent:* cujus effati exempla quædam *cap. 4* recenſui. Quibus impræſentiarum addo, quæ de quodam Ariſtone commemorat *Galenus de adſuetud. c. 1.* qui habitus gracilioris orificium ventriculi ſuperius frigidum & valde ſenſile habebat, hinc calidum bibere conſuetus, cum ægritudine corriperetur, in qua frigidæ potus aliis profuerat, a Medicis imperitioribus frigidam bibere coactus, hinc convulſus obiit, prout ipſemet ſibi ac medicis conſulentibus prædixerat. Inprimis vero conſuetudinem individuorum noſſe convenit quoad evacuationes, vel ſpontaneas, vel medica arte concitatas, qua nonnulla eorum hæmorrhagias narium aut hæmorrhoidum patiuntur, modo periodicas, modo erraticas; alia vomitu, diarrhœa, imo cholera, evacuantur; quædam phlebotomia, emeticis, alvum ſubducentibus &c. adſueta obſervantur: ne ſc. ſpontaneas illas excretiones illico exhorreſcamus, aut intempeſtive reprimamus; vel medicas negligamus cum ſubjecti periculo. Niſi E. ipſemet infirmus, aut huic miniſtrantes conſuetudinum & deſuetudinum ejuſmodi medicum admoneant, commendat vero aut commendare hic velit remedium generoſius, aut diætam immutare, prius

Conſuetudinis ægrorum indagatio neceſſaria eſt.

In ſpecie quoad evacuationes.

X ſedulo

ſedulo diſquirat, num forſan aliud ſuadeat aut diſuadeat conſuetudinis ratio.

Item conſuetudinis locorum.

Spectat huc conſuetudo locorum, in quibus medicinam facimus, quam ignorare multum præjudicat, & cui obſtrepere minus licet Medico, inprimis juniori; ne, ſi medela ejus haud adeo feliciter ſuccedat, quod inſueta ſuſceperit, i. e. morem neglexerit, taxetur. Ita v. g. in Gallia penes febricitantes diæta ſtrictiſſima obſervatur, pleniori victui condeſcendendum erit in noſtra Saxonia; iidem Medici Galli nec infantibus ſanguinem ſubtrahere verentur, abhorrent idem, puerili quamvis metu, noſtrates: quam conſuetudinem diſcernere multum juvat, & obſervare, quantum ſana ratio concedit, jubemur. Gallis, Anglis &c. ſolennes ſunt cucurbitæ majores, cum magna flamma, tantum non ignorantibus uſum minorum; quarum has expetunt & admittunt, illas detrectant & formidant, noſtrates: & quibusdam locis uſitatiora ſunt Galenica remedia, aliis præ chimicis exoſa. Lithuanis, Suecis aliisque populis ſeptentrionalibus frequentiſſima ſunt balnea, aliarum regionum incolis rariora: eorum plerique ſicut remedia pharmacevtica parum curant aut in uſum trahunt, ita prodigi omnino in adhibendis chirurgicis deprehenduntur, v. g. venæſectionis, cucurbitularum, fonticulorum & hirudinum, quas gingivis & palato admovent. Sicut commodius & cum ſalute evidentiore nonnullæ gentes hæc vel illa præſidia ferunt, aliis nationibus non adeo ſalutaria, v. g. Coſaci, qui multorum ſuorum affectuum medelam ab aqua vitæ ex frumento parata expectant, ita ut penes illos in proverbium abierit: Si caput dolet, bibe aquam vitæ, ſi pes doleat, bibe aquam vitæ, ſi venter doleat, bibe aquam vitæ &c. Tartari præter chirurgica nonnulla vix curant alia multa, v. g. ſi ſuſpicio fuerit febris malignæ, ex catuli leporini arteria carotide inciſa tamdiu ſanguinem ſugit æger, quamdiu valet, denique vero ejus pelle detracta & adhuc calente caput obvolvit, ſeque hoc modo ad ſomnum atque ſudorem diſponit. Vilioris conditionis homines, febre correptos, apprehenſis capillis exagitant & circumrotant, demumque in fluentem præcipitant, ſicque febrem extinguunt. In Curlandia multos reperiri traditur, qui opii crudi ſcrupulum integrum facile ferunt: quemadmodum Polonorum plerique ſtupendas doſes catharctico-

rum

rum absque virium dejectione, nec a multis secessibus, assumunt; & sicut Modioli usus in plagis capitis Suecis maxime familiaris, sic fructuosus valde, præ aliis populis, existit: Imo pharmacopoliorum usualia seu officinalia rescíscere opus est cuilibet, qui ex illis remedia præscribere contendit: quo sc. eorum dispensatoriis ac catalogis se accommodet, neque ex ignorantia hac in ægrum damnum, in medicum calumnia, redundet. Et quamvis in civitatibus, quæ diversis instructæ officinis unisona omnium compositorum ac præparatorum in singulis illis necessaria & exoptanda foret conformitas, quia tamen, proh dolor! hæc utplurimum negligitur, circumspectioris Medici etiam hoc muneris erit, ut individuales quasi has compositiones exacte calleat, & a consueta præparatione recedentium ac tantum non errantium pharmacopolarum mori se accommodet; potissimum si in evacuantium, opiatorum similiumque generosorum diversa dosi aut præparatione disparitas illa consistat.

Sicut pariter magni momenti est monitum *Tulpii l. obs. 23. &* *Sylvii prax. app. tr. 5. §. 211. 212* cognoscendam maxime esse Medicis individualem cujusque naturam seu idiosyncrasiam, præcipue in medicamentis similibusque remediis præscribendis atque diæta constituenda: quo exactius dijudicet, quid uniuscujusque infirmi natura ferat, quid ferre recuset. Interrogandi sc. sunt hi, qualia alimenta ipsis prosint, qualia molestiam parent; & quales demum molestiæ sint, quas ab incongruis patiantur, cum non singuli eodem modo a singulis afficiantur. Dum v. g. multi melancholici seu hypochondriaci a lactis dulcis usu male se habent, & in iis hypochondria quam molestissime tenduntur: aliis vero ejusdem dispositionis nulla hinc evenit noxa: Carnem bubulam solidiorem facile digerunt non pauci, non item lac dulce, quod alias facilioris coctionis habetur, cum passim pueri æque ac senes, utut debilioribus annumerati, facile hoc digerant. Læduntur facile a fructibus horreis, carne suilla, vervecina &c. quidam, nihil inde molestiæ capiunt alii. Præterea quoties aliquid singularis in suis observet medicus, ab his vel illis alimentis male se habentibus, toties monente eodem *Sylvio*, scrutetur idem & investiget symptomatis illius causas veras, seu latentes & proximas, quo illis, quantum possibile inventis felicius & facilius succurrere

Nosse convenit syncrasiam ægrorum individualem.

Post causas evidentes indagandæ etiam latentes.

queat malis. Nempe vix nosse sufficit, a lactis potu quem colica corripi, nisi, propter obvium in corpore acidum hostile, ac coagulum hinc productum in spasmos abdominis eum conjici constet.

De inviduali crasi in opio ultra scrupulum, drachmam semis &c. quotidie, sine œconomiæ animalis evidente conturbatione, assumendo nihil referam, tale quid testantibus diversorum autorum observationibus & practicorum experientia, commemorare tantum mihi liceat hic antipathiam, quam eidem opio & Viro certo intercedere novi, qui quoties hoc utitur, propter symptomata, quibus frequentius exponitur, & quibus communiter opiata præsentaneum præstant auxilium, ad somnolentiam ac levia deliria equidem, nunquam vero ad somnum, hinc disponitur, nec illorum ullum levamen sentit. Cantharidum usus in vesicatoriis tantum non quotidianus est, quem nihilominus detrectant, qui teneriora fovent organa urinaria: in qualibus illæ dysuriam, stranguriam &c. frequentissime patrant. Castoreum, sexui sequiori alias amicum valde, quædam mulierculæ nihilominus adeo abhorrent, ut ab ejus odore mox insigniter percellantur: quemadmodum memini Viri cujusdam Nobilissimi ac Eruditissimi, nunc beate defuncti, qui a Scammonio in leviori dosi vel per se, vel cum aliis catarcticis, propinato pessima semper experiebatur symptomata; & pariter novi fœminam, quæ theriacæ, theriacalium, & theriacali odore imbutorum assumptionem valde nauseat, hincque graviter exagitatur; sicut formæ medicaminum aliæ præ aliis nonnullis gratiores, imo felicioris operationis, existunt. Quæ cuncta sola manifestat experientia & circumspectior indago, quo ille haud pertingit, qui in universalibus tantum præceptis hæret: & variari possunt facile medicamentorum materia ac forma, atque hæ quidem juxta Sylvium *tum pro ægrorum morosorum aut delicatulorum lubitu, tum pro simplicium diversitate, tum pro singulorum operatione felici, & quidem secundum ipsorum subjectorum diversitatem &c.*

Opium cuidam minus proficuum.

It. cantharides.

Castoreum.

Scammonium.

Theriaca.

Præterea ad feliciter faciliusque medendum valde conducet disquirere in morbos latentes, si qui forsan eorum hujus vel illius remedii applicationem dissuadeant, v. g. Hernia intestinalis ac omentalis, passio hysterica, hæmoptosis &c. vomitoriorum & sternuta-

Dignoscere convenit præter morbum evidentem alios forsan junctos.

nutatoriorum ; utpote quæ abdomen vehementius concutiendo ac tendendo peritoneum latius laxant & rumpunt, hystericas in paroxysmos atrociores conjiciunt, & sputationis cruentæ recidivas pariunt. Eadem emetica ac ptarmica cum purgantibus ac Venæsectione aliquando dubia reddit imprægnatio ; quam ideo, antequam quoddam illorum administremus, studiose sciscitare jubemur, ne ex frivolo & temerario eorum usu moveatur abortus : quemadmodum diuretica propinare vetant inflammatio ac ulcera renum & vesicæ, quorum dolores hinc exacerbantur, medela autem turbatur.

Ipsorummet etiam ægrotantium vafrities aut fatuitas potius ad duplex insuper fraudulentiæ genus eos adigit : nempe ut morbos modo simulent, modo remedia commendata se adhibuisse falso fingant : per utrumque non medico, ut putant, sed sibi, imponant. An ad officium medici Clinici, an Forensis, spectet morbos simulatos & dissimulatos detegere, hæreo : postquam quidem a Magistratu ad illud præstandum & de his testificandum postulatur idem ; interdum tamen huic per fraudes ejusmodi imponitur ac hujus medela turbatur. Fingunt quidam morbos, a quibus immunes, occultant alios alii revera existentes, quemadmodum denique alii, ut morbum verum seu genuinum commodius negent, falsum profitentur, adeoque simulando dissimulant : utrumque agunt aut lucri capessendi, aut damni evitandi, gratia.

Quemadmodum simulatos, ac dissimulatos,

Casus fraudum harum cunctos recensere, res ardua erit, cum eorum numerus fere infinitus sit ; nec hujus loci negotium hoc dicendum, dum de plerisque illorum testificari tantum tenentur, medicus, pauciorum medela ab eo desideratur. Superius ex Botallo recensui catalogum fatuorum, qui veros sub falsis dissimulantes morbos obliquam medelam a medico postulent, quibus nunc addo, qui nephritidem, stranguriam, contusiones inguinum, vigilias &c. mentiuntur, quarum tamen neutram patiuntur, sed dolores capitis & artuum venereos, gonorrhæam, bubones gallicos &c. quæ fateri detrectant : simulant fœmellæ mensium suppressionem, hydropem, strangulationes &c. quæ gravidæ, ut a Medico purgationem, sanguinis missionem, opiata, menses & fœtum pellentia extorqueant, veroque morbo, sub querela de ficto, medelam clanculum præstent.

Fictos morbos modo facile,

Has imposturas fictosque morbos modo facilius, in hominibus idiotis & ſimplicibus, modo difficilius, in callidioribus ac verſutis magis, cognoſcere datur: nunquam tamen ſine ſagacitate eximia & ingeniis certis, ut ajunt. Difficilius, aut non adeo diu, ſicut nonnulli affectus ſimulari valent, ſc. quorum certa & extantiora ſunt ſigna, inprimis febrem de neceſſitate combinatam gerunt; ita nec in his medicum aut quenquam ſanioris judicii hominem falli poſſe, probabile ſit: contra illos, quos facilius fingere licet, a veris diſcernere majoris laboris deprehenditur. Difficulter ſimulatur pleuritis, peripnevmonia, hæmorrhoidum extuberantia, hernia, urinæ ſuppresſio &c. aut qui tales affectus fingit, brevi ſemetipſum prodit: aſt delirium, vertiginem, ſenſuum externorum hebetudinem ac defectum, dolores, animi deliquia quo facilius ſimulantur, eo difficilius dignoſcuntur. Artificium ſeu ingenium ejuſmodi morborum ſimulatores deprehendendi vel generalius, ſeu pluribus affectibus fictis commune eſt: vel particulare magis, ac ad certos tantum, ſeu ſingulas eorum ſpecies, determinatum. Generalior ratio ſimulatos morbos detegendi variis innititur conjecturis, alienis ſc. ac minus medicis, in eo tamen convergentibus, ut ſciſcitemur cauſam, per quam ſuſpectus ac falſus videri poterat morbus, quo diſſimuletur forſan aliquando morbus verus: v.g. fœmina ſeu uxor ut maritum moroſum ad benevolentiam flectat, ſervus ut malorum moleſtias detrectet, & quæ ſunt ſimilia. In ſpecie vero ex adjunctis ſeu ſymptomatis præſentibus morbum aſſertum adeſſe judicamus, ex iisdem, ſi deſint, ſimulationem ejus per experientiam medicam ſuſpicamur, v. g. ex vigiliis dolores, ex urinæ ſuppreſſione calculum &c. & contra, ſi, qui apoplecticos ſe gerant, a rebus ſenſibilibus magis & dolorificis, v. g. ſternutatorio, fumo ſulphuris accenſi, veſicatorio, cucurbitulis cum magna flamma, facile aut difficulter exagitentur; & dolore organa thoracis reſpiratoria vere affici, parva ac denſa dum monſtrat reſpiratio, qui ſimulatus ex reſpiratione integra deprehenditur protinus.

modo difficulter, cognoſcere licet.

Quomodo ficti morbi a veris diſcernendi.

Nec diſſimulati morbi ſemper æque facile dignoſcuntur.

Perinde morborum celatorum alios facilius, alios difficilius, manifeſtari obſervamus: nempe, ubi ſymptomata & ſigna eorum ſunt manifeſta, quibus præſentibus neceſſario concluditur ipſius affectus exiſtentia, abſentibus de eodem dubitatur. Quibus notis accedunt

dunt vitæ genus, diſpoſitio hæreditaria caſus fortuiti ſimiliaque, per qualia illorum quoque, qui in diſſimulando callidiores ſunt, morbos probabiliter eruimus: v.g. ſi quis cum fœminis ſuſpectis commercia habuerit intimiora, ab impuris parentibus natus, & valetudinarium agat, de lue gallica non levis præſumptio emerget; aut ſi quem non commode ambulare, manus hypogaſtrio ſæpius admovere cernamus, conſtet vero de contuſione ejusdem hypogaſtrii vehementiore, olim facta, eum herniosum recte auguramur. Aſt quia hæc ſpecialiora ex praxi demum ſpeciali evidentiora evadent, ad alterum infirmorum impoſturæ genus deflecto, illis damnoſum, medico vero moleſtum.

Nimirum aliquando ægrorum moroſitas & fraudulentia eousque accreſcit, ut per eam maxime obſequioſos equidem in remediorum uſurpatione ſe fingant, hæc tamen ne quidem parari curent, multo minus aſſumant, quaſi deglutita revomant, per feneſtras projiciant, ſicque medicum fallere ſibi præſumant. Hinc vigilantiores ſpeculatores atque excubiatores, ſeu hunc ipſummet potius, attentum maxime hæc exigunt, quo minimum certius ſciat, præſcripta rite fuiſſe uſurpata, non turbetur in indicationibus formatis exequendis, moliaturque omnia fruſtraneo conatu. Imo vel hac de cauſa quoque, an adhibita fuerint eadem, ſciſcitari debet Medicus circumſpectus, ne v.g. altero die accedens & ægrum melius ſe habere obſervans, illico medicamenti heri commendati efficaciæ hoc tribuat, ab iis vero, qui ejus uſum neglexerunt, irrideatur, qui ſucceſſum medicamento non aſſumpto decernit. Sed vanus erit hoc in paſſu omnis labor, niſi forſan ex pharmacopæo, an parare curaverint medicamentum, reſciſcas: aut adſtantium ſeu miniſtrantium quendam tibi fidum noris, aut ipſemet infirmus reconvaleſcens ridendo verum dicat, aut effectus irritus de hoc neglectu te certiorem reddat.

Ægri aliquando non aſſumunt præſcripta.

Qualem fraudulentiam noſſe convenit.

Neque demum inutile erit ſuſpicari & ſagaciore nare disquirere in concurſus & advolatus medicaſtrorum, quos plebem non tantum, ſed prudentiores quoque ſibi viſos, medico genuino & ordinario clam, advocare, vel ab aliis ut adducantur, pati, ægrorum tot improviſa funera teſtantur, lugent horum familiares & conqueruntur medici: aliquando eos eousque tolerant, vel tolerare coguntur, donec

Noſſe etiam prodeſt alios medicos clandeſtinos.

donec suo suorumque periculo sapiat piscator ictus. Quos nihilominus temerarios tempestive satis nosse, e re tam Medici, medelam gubernantis, quam ægri, eam efflagitantis, foret. Nihil referam de illa hominum ejusmodi imperitia, per quam forsan incongrua plane & perniciosa remedia adhibent, sed liberrime largior, aliquando etiam utilia & efficacia maxime eos suadere & propinare; nec tanti faciam ludibrium, cui ab iis, qui in admittendis ejusmodi noctivagis adeo faciles sunt, exponitur medicus peritus ac probus: illud tamen non raro ex administratione remediorum ab illis clam facta redundat in hujus existimationem & ægri salutem desideratam incommodum, quod idonea applicentur intempestive, hinc eventum inexpectatum doleat uterque, doleant adstantes, doleat aliquando Respublica & Ecclesia. Ita v. g. commendat ejusmodi erro vomitorium febricanti, morbum & causam morbificam si intuearis, satis apposite, propinatur hoc hæmoptoico, hernioso, neutri sine evidentiore periculo, qualem sc. ægrum non cognoverat ille: menses movet cum medico ordinario latitans, per eandem etiam remediorum materiam; nonne vel rudiorum quivis habet, quod ex conglomeratione seu cumulatione horum præsidiorum damna certissima metuat? Opiata præscribunt non sine ratione quotidie medicorum peritissimi, præscribunt & exhibent eadem pseudomedici, intempestive autem & rationem sanam excedente dosi. Quodsi proin medicus ordinarius unum vel duo grana propinet Laudani, superaddat (propinati hujus medicamenti inscius) clancularius non tria, non quatuor, sed bina tantum, grana ejusdem hypnotici, nonne dosis hæc opii duplicata potens est torpori gelido inducendo?

Damna a clandestinis medico emergentia.

Artes ejusmodi suggressores deprehendendi vix ubique suppetunt, cum adeo clandestinis gradibus domos & cameras ægrotantium irrepant, quibus observandis Argus oculatissimus haud par sit. Qualem difficultatem auget hoc, quod adstantes eos ipsimet inducant, occultent ac diffiteantur seu dissimulent: adeo quidem, ut quamvis pessime cedant illorum consilia ac præsidia, communis etiam rumor, si inprimis in Honoratiorum corpora & animas sævierint, variaque indicia eorum scelera evincant, solliciti tamen hi sint potius de rumore & indiciis his, vel per increpationes, vel blanditias,

Medici suggressores difficulter deprehenduntur.

vel

vel per obtumescentiam, quam animus male sibi conscius injungit, discutiendis & cum defuncto sepeliendis, quam de suo cum propudiis talibus communi errore confitendo ac morte insontis vindicando. Loquuntur nihilominus de temeritate & facinore illorum pharmacopolia, ministri & tantum non ipsum corpus delicti.

Caput VIII.

De Officio Medici judicantis sive præsagientis.

Sub hoc complector judicium de morbi eventu, vel ad salutem, vel ad mortem, item de morbi vel curabilitate vel incurabilitate: i. e. quemadmodum per diagnosin constat de morbo & hujus causa; ita per prognosin de ejus eventu. Et pars Medicinæ, quæ modum & instrumenta ejusmodi judicium ferendi suppeditat, ars prognostica audit. De morbi eventu judicare necessarium.

Quanta sit hujus doctrinæ dignitas atque necessitas, vel solus *Hippocrates* innuere videtur, dum non tantum diversa commentaria de argumento hoc conscripsit, sc. *de diebus criticis*, *de crisibus*, *prognostica*, *prædictorum libros duos & Coacas prænotiones*, ut cætera ejus scripta taceam, e quibus supellectilem largiorem prognosticorum petere licet: sed *prognosticorum t. 1.* quoque egregiis rationibus idem comprobat prolixe satis.

Sc. hæc medicinæ pars, etsi exigua videatur, emolumentis tamen insignioribus gaudet, quatenus Medicus, qui ea circumspecte penes ægros utitur, *primo* artis & suo honori seu autoritati prospicit illamque a contemptu & cavillationibus vindicat, hoc est, *admirationi*, juxta *Hippocr. merito is & bonus medicus existet, cum sanos omnes facere ægrotos impossibile sit.* Quatenus incurabiles etiam affectus, notante *Seidelio de morb. incurab.* arti medicæ subjiciuntur, præsagii sc. ratione, ut videlicet eos dignoscat & incurabiles fore, judicet, adeo, ut per judiciosam etiam mortis prædictionem, secundum *Botallum*, præter id, quod penes consanguineos & alios, quibus talis mors acerba videtur, doloris partem minuas, facias, ut rebus suis & animæ patientis Prognosis medico autoritatem conciliat.

Item, ut malo imminenti tempestive medeatur, facit.

opportune consulent. *Deinde* ad id quoque prognoseos notitia accuratior conducit, ut medicus in medendo malum imminens & praevisum ab aegro avertat, bonumque sperandum sub occasione praecipiti acceleret, seu secundum eundem *Hippocratem*, *quos superstites manere possibile est, eos adhuc magis recte conservare possit, ex multo tempore consilium adhibens ad singula; & tum morituros, tum servandos, praenoscens ac praedicens, a culpa exors fuerit.* Praeterea ac *tertio* praenoscens ac praedicens apud aegros, praeter praesentia & praeterita, futura quoque, fidem sibi facit, cui homines sese committere audeant, & cujus monitis atque praeceptis obsequiosos magis se praestent. Quamvis optime meminerim, aliquando medicorum ingenuorum prognosticum minus gratum, seu quod salutem desideratam ancipitem reddebat, fiduciam aegri multum conturbasse, medicum vero timiditatis ac ignorantiae suspectum praestitisse: praeprimis si eorum alii accesserint, qui vel ex ignorantia, vel spe lucri, vel ut primo medico insidientur, plus promittendo spem aegri inflent, tandem fallant.

Aegri confidentiam & obsequium auget.

Aliquando tamen prognosticum minus gratum iis contingit.

Prognosis est res difficilis.

Quo excellentior autem & majoris momenti haec praedicendi ars est, eo gravioribus stipatur difficultatibus, ut in ea exercenda saepius falli & errare contingat sapientissimos & in palaestra medica exercitatissimos: quatenus quae quoad praecepta ejus plus minus abunde ac prolixe ab infinitis Scriptoribus tradita facillime intellectu videntur, in praxi tamen & applicatione deprehenduntur difficillima, minusque negotio expediundo sufficiunt. Animadverterunt hanc difficultatem Practici non minus, ac Commentatores, diversi, inter quos praeclare eam declaravit *Medicus Hispalensis illustrissimus, Caspar Caldera de Heredia, in Tribunali medic. magic. & polit.* primis duobus integris libris, vix tamen sine prolixitate taediosa.

Habet nimirum hoc ars nostra cum nautica commune, ut utraque ex probabilibus tantum ventura conjiciat, & ex signis non adeo fidis colligat futura: hinc certam in omnibus subjectis & casibus instituere prognosin vix possibile videtur, *neque aliquem ita feliciter praesagientem vidi*, ait *Caldera de Heredia, quem saepius non falleret docta praesagiendi solertia.* Cujus quidem difficultatis & tantum non impossibilitatis ratio generalis sita est in morbo hujusque adjunctis,

Hujus difficultatis ratio.

ut

ut mox declarabo, maxime latentibus ac obſcuris, viriumque difficiliore commenſuratione. Et primo quidem nonnullorum morborum ſigna pleraque natura ſua adeo abſtruſa & abdita ſunt, horum etiam quidam aliquando ratione eventus tantum involvunt fortuiti, ut nulla exerant ſigna, quibus prænoſci poſſint. Semiologia enim, adeoque prænotio etiam, ejus pars, per evidentiora & in ſenſus plus minus incurrentia ad ignoti ſeu latentis magis cognitionem deducit, ſeu iis, tanquam veroſimilibus, in prædicendo utitur conjecturis, i. e. non eousque infallibilibus, quin res aliter & præter opinionem evenire queat: qualia proin adminicula ſeu manifeſtativa ſi nobis deficiunt, & cuncta morbum ſpectantia ſenſus noſtros fugiunt, quid abſoni, ſi animus in præſagiendo hæreat aut fallatur. Quam frequentiſſime contingit, nonnullos mori antequam ægrotent? i. e. morbo ſenſibili & evidente corripiantur, quorum obitus citius ſtupemus, quam ejuſmodi eventum triſtem ominari valeamus: pereunt nihilominus nec hi ſine morbo, longius aut proxime præcedaneo; quem interdum in eorum cadaveribus cernere, aliquando nec in his ullam ejus notam obſervare, datur. Quot diſcedunt apoplectici, ſtrangulati ac ſyncoptici ex polypo, collectione aquarum, apoſtematis latentis ruptura, ſimilive anomalia omnimode ignota? obeunt alii ex ſubitanea ſpirituum conturbatione, circulatione ſanguinis impedita, ſeu ab aliquo incongruo in fluidis noſtris intrinſecis genito, quod venenum pronunciare volupe ſit, & de quali ex effectu tantum funeſto, antequam dignoſcatur, conſtat. V. g. expectatione frequentiores ſunt non modo febres tertianæ intermittentes, omnis periculi expertes, quas nihilominus inopinato duplicari & in continuas abire ac enecare, mecum alii norunt: ſed tales quoque, quæ ſub indole tertianæ genuinæ & in hujus acceſſu eandem tragœdiam agunt. Qualis generis, imo atrocioris, videtur extitiſſe illam tertianam, cujus *Caldera de Hered. lib. 1. c. 1* mentionem facit, veram ſimplicem & levem in Matrona quadam *Salmantica*, quæ in apyrexiæ ſtatu & cum mixturam ex Sirupo Endiviæ ac Aqua Scorzoneræ aſſumeret, ſubito & præſentibus adhuc medicis animam exhalabat.

Ob ſignorum defectum.

Febres aliquando intermittentes præter opinionem enecant.

Porro quædam febrium adeo fraudulentæ exiſtunt, ut ſub ancipiti earum alea nullam in artis principiis prædicendi experiamur

Malignæ febres sunt fraudulentæ.

securitatem, sed levi occasione præsagium irritum reddatur, fallaturque crebrior quoque experientia: quale quid agnoscens *Hippocrates* acutarum prædictiones incertas pronunciat. Quemadmodum has nunquam infallibiles deprehendimus in malignis, ubi quosdam evadere, quosdam mori, sub iisdem fere symptomatis atque phœnomenis utrisque promiscuis, vomitibus, dejectionibus, hæmorrhagiis, sudoribus, maculis & exantematis: quatenus hæ excretiones haud penes omnes decumbentes unam eandemque causam agnoscunt, i. e. modo criticæ, modo symptomaticæ, & illæ modo salutares, modo periculosæ, sunt. Quales tamen sub confusione ejusmodi discernere viresque simul fideli & æqua lance librare, res utplurimum in praxi difficillima est, dum quosdam in constitutione maligna ex improviso plane obire, pulsu & urina a statu naturali haud recedentibus, mente valida cæterisque functionibus satis adhuc integris cernimus. Ducimur siquidem per verosimiles conjecturas & per causas, quæ effectus innuunt, quibus deficientibus dubius manet animus, & ab humano judicio talia prævideri nequeunt.

Malignitas non semper mox in principio dignoscitur.

Prognosin aliquando fallit superveniens symptoma.

Aliquando causa latens.

Neque tamen malignitatem morbi semper tempestive satis perspicimus, seducti hujus forsan apparente benignitate & blanditiis per symptomata leniora & pauciora; ideo ut fraudulentia ejus ex vehementia symptomatum, tardius justo utplurimum, compareat, & in minus sperata discrimina incidat æger. Aut etiam morbus non malignus fallendi occasionem nanciscitur, ut medicus salutem polliceatur, dum graviore superveniente symptomate, cujus principium & causam ille ignorat vel minus attendit, nihilominus ægrotus perit. Quamvis hujus fallacitatis causa modo in Medicum redundet, qui in sciscitando negligens; modo in ægrum huicque familiares, si in explicanda totius corporis habitudine fuerint morosiores, timidiores &c. Invadit quendam v. g. nausea cum vomitibus, ex crapula, qualia symptomata minus periculosa assereret medicus prudens quilibet, illud tantum, quod in præsens elucet, non, quod imminet, animadvertens, & nescius v. g. herniæ, quæ, occasione illorum conatuum vomendi, motum intestinorum peristalticum brevi ad desperationem usque invertere poterat. Simili modo res se habet, si cephalalgiæ vel simili capitis affectui habituali, ex hac vel illa procatarxi,

tarxi, obnoxius febre corripiatur continua, miti ſatis & non adeo vehementibus ſymptomatis ſtipata: promittit ægroto quælibet fauſta medicus, quem latet illa capitis infirmitas habitualis, qualis nihilominus a febre actuata, in vigilias, hinc delirium & convulſiones lethales conjicit.

Simili prædictionis difficultati involvitur ruptura abſceſſus in pectore, meſenterio, epate, ſenſim formati & paulatim maturati; quatenus ruptionis tempus non poteſt determinari in iis, qui per congeſtionem cumulantur: quoniam nec eadem ſemper quantitate ſanies ejus, tanquam cauſa conjuncta, colligitur, neque par ſemper partium ſolidarum huic congeſtioni reſiſtentia, nec caloris maturantis æqualis ſemper vigor; poſtquam inſuper varia externa eandem rupturam procraſtinare & accelerare valent, illud quidem frigus externum, hoc tuſſis, caſus ſimiliaque. Neque modum ruptionis, hinc periculi rationem, æque ſemper præſagire poſſumus, v. g. vomicæ pulmonum, an futura ſit ad cavitatem thoracis, an ad tracheam, & ad hanc quo impetu: epatis & meſenterii, an ad ventriculum & inteſtina, an abdominis cavum, ſub qua circumſtantiarum diverſitate plus minus periculoſæ rupturæ tales pronunciari poterant.

V. g. abſceſſu viſcerum.

Inſuper difficultatem prædicendi morborum eventus ſingularem aliquando præſtat conſtitutio cœli epidemica, quam antequam cognoſcat medicus, eum in hoc negotio falli & fallere non infrequens eſt, vitio tamen verti haud debet. Frequentius hoc obſervamus in Variolis & Morbillis, aliquando utrisque ſatis benignis ac ſub mediocri tantum regimine ſalutaribus, dum alio tempore ſub exactiore etiam diæta & cura pereunt plerique; hinc in præſagiendo non poteſt non error facile admitti. Simile quid experiuntur gravidæ cum puerperis, quibus unum tempus altero propitius exiſtit: dum earum pleræque aliquando facile pariunt & felicius tranſigunt puerperium; multæ contra inſequente menſe aut difficilius pariunt, aut, quæ etiam leviſſimis enixæ fuerunt ſymptomatis, lochiis probe fluentibus, & cum optime degere videntur, inopinato & brevi a partu expirant, aliæ harum poſt febrem demum mitiorem gravioremque idem fatum experiuntur & fatis cedunt.

Prognoſticum turbat etiam cœli conſtitutio epidemica.

Quinimo locorum etiam conſtitutio endemica ſeu vernacula nonnullos morbos plus minus pertinaces ac periculoſiores reddit, dum v. g. vulneribus capitis atmoſphæram ſub Linea Æquinoctiali difficilem teſtatur *Paw in Hipp. de vuln. cap.* qualia in Germania minus periculoſa, ac in Hiſpania & Italia perhibet *Sebizius exam. vuln. prodr. part. 3.* perinde ac *Paræus lib. 10. c. 8.* cum *Guidone de Cauliaco* capitis plagas Pariſienſibus præ Avenionenſibus difficilioris curationis perhibet: Cœlum fervidius gravius contingit varioloſis, ſub hoc febres frequentius critice ſolvuntur, penes nos ac in regionibus magis Borealibus rarius. In locis paludoſis, undoſis & marinis degentes ſcorbutici vix ſanantur, ſed frequentius ſub gravioribus ſymptomatis pereunt. Frequentiores & contumaciores eveniunt febres illis, qui aura ejuſmodi craſſiore fruuntur; minus, qui ſerena ac ſicciore. Sc. juxta *Teſſalum in orat. ad Athenienſ. non omnes loci eadem auxilia ferunt, eo quod non omnis ambiens nos aër ſimilis eſt.*

Et plures forſan occaſiones extant & extare poterunt, quæ nobis præſagientibus imponant, nolo tamen, nec potero in iis recenſendis me prolixiorem exhibere, poſtquam adhuc fallacias, quas uroſcopia & pulſus exploratio nobis inſinuant, paucis innuere mens eſt. De urinarum equidem inſpectione communis fert traditio, inter omnes illas res, quæ medicis ſignorum fontes præſtant, vix ullam hac certius præſentia & futura in infirmis declarare: de qualibus nihilominus auguriis hinc inde legimus dubitare autores minus credulos ac ſuperſtitioſos, jubet dubitare quotidiana praxis. Quantum uroſcopia fallat, infinitis experimentis comprobari poſſet, niſi *Foreſtus* præ cæteris horum plura in libris ingentis eruditionis tribus, quos *de incerto ac fallaci urinarum judicio* conſcripſit, commemoraſſet: inprimis in poſteriore, ſi recte memini, plus utplurimum incertitudinis ac impoſturæ, quam fidei ac veritatis, uroſcopiæ ſubeſſe, ſeu ex inſpectione urinarum ſolitaria nihil, aliis phœnomenis & ſignis combinata parum, certi concludi poſſe, i. e. argumenta aliquando probabilia, rariſſime demonſtrativa, uno verbo, meras conjecturas, eam ſuggerere, declaraſſet. Adeoque nunquam in tantum præjudicii me abripere potuit vel ſordidior avaritia, vel callidior impudentia, quam alii jactant, ut denariolos binos vel trinos per

Urinarum inſpectio fallax.

uroman-

uromantiam ex plebe ſimplici extorſerim, vel huic morbi indolem, occaſionem, cauſam, eventum ſimiliaque ſtolida poſtulata me ex urina pronunciaturum aſſimularim, ſeu aſtuta mendacia, quod medici ingenui haud eſt, proſeminarim. Poſtquam attendi, ante omnia noſci oportere exacte naturalem cujusvis, quod tractamus, ſubjecti urinæ habitudinem, antequam adæquata, quæ præternaturalis eidem ſit, feratur ſententia.

Differunt urinarum conditiones, pro ſubjectorum diverſitate.

Cum non ſingulorum corporum lotia iisdem affectionibus gaudere queant, ob diſſimilem eorum temperaturam ac diætam, quibus urinæ etiam naturales diſſimiles redduntur; quales circumſtantias harumque minima vix ulli medicorum ſcire datur. Accedit, quod earum conditiones diverſæ, ſive in his combinatæ, ſive (multo frequentius) ſeparatæ, pluribus morbis, ſi non contrariis, certe diſparibus, eorumque cauſis ſint communes, urinamque v. g. craſſam & intenſius tinctam excernat febricitans æque ac ſcorbuticus, aſciticus &c. palleat & tantum non omni colore deſtituatur lotium in calculoſis, hypochondriacis, verminoſis, ventriculi indigeſtione laborantibus &c. Eadem tenuis acutæ febri expoſitis delirium & funus præſagit, nominatis ægris nihil periculi aut portentoſi minatur. Variat urina in febribus non ſemper ſecundum harum genium & cauſæ rationem, ſed aliquando ſecundum renum quoque habitudinem diverſam & plus minus p. n.: quemadmodum ex hoc fundamento urinam ſine omni ſemper contento, quamvis coloris & conſiſtentiæ laudabilis, in tertiana ſe vidiſſe perhibet *Riverius 1. obſ. 22.*

In urina obſervantur phœnomena diverſis morbis communia.

Fallacem porro quam maxime præſtat eadem Uromantia prognoſin in ſalute & exitio infirmorum prædicendo, v. g. in peſte non tantum & peſtilentialibus febribus, ſed aliis quoque plus minus malignis, imo intermittentibus, item in pleuritide, angina ſimilibusque inflammationibus internis, quarum urinis non raro ſignum ſalubre ægro lethale obſervatur, ac unum idemque lotium ſalutem ac mortem, ſeu hanc ſub illius fuco, innuit: quemadmodum hydropicos non raro ac pulmoniacos cum urina ſatis laudabili ſuffocari, experimur. Quod quidem non adeo obſtupeſcere debemus, quod nec ipſis coctionis ſignis, quæ in urina concipimus, quærimus & conſpicimus,

Fallax hinc petita prognoſis.

Fallunt ſiquidem ſigna coctionis.

cimus, adeo prompte fidendum esse, frequentius & præter expectationem edoceamur, idemque fateatur *Camerarius*, Medicus sui temporis peritissimus ac sagacissimus, *memorabil. medic. cent. 18. c. 82* his verbis: *Respondeo*, (ad præcedanea & ab eo recensita argumenta) *Galenum & Hippocratem εὐσημείωσιν ex urinis sumendam esse, non abs re prodidisse, ut quæ medici manum ad diætam & curationem quasi manu dirigant. Attamen cum illis consistentia, quantitate, qualitate & contentis laudabilibus conspectis non raro interire hominem doceat experientia, non est, quod ipsis integram redeuntis & imminentis valetudinis fidem adhibeamus. Hujus rei veritas in felicis memoriæ Barone Durlaci nuper ægre laborante, nunc in cœlis suaviter quiescente, præsente & præside Ludovico Schmid &c. comprobata est. Æger ille cum quinto, sexto & septimo die urinas omnino laudabiles emisisset, octavo cum istis coctionis signis, præter spem celeriter defunctus est.* Quæ ac hujus generis alia momenta Collegio Medico Londinensium quondam occasioni extiterunt, medicis illius civitatis interdicendi, ne ex urinarum nuda sive solitaria inspectione, i. e. non nisi coram ægro, pronuncient, consiliumve ac remedia impertiant.

Etiam judicium ex pulsu fallit.

Pulsus inter actiones vitales, quarum ductu vires ægrorum exploramus, maxima ratio haberi solet, adeo quidem, ut nonnullus olim cecinerit:

Urinæ fraudes aperit discretio pulsus.

qualem nihilominus valetudinis hujusque conditionis & circumstantiarum i. e. de quantitate qualitateve sanguinis & cordis impetu seu viribus, haud semper testem omni fide majorem esse, per rationem atque experientiam pariter edocemur.

Pulsus etiam naturalis variat pro individuorum diversitate.

Quatenus primo haud improbabile & frequentiori observationi conforme est, pulsum naturalem unius individui alienum seu diversum plane a pulsu alterius, quoad diversas conditiones, existere, seu in statu etiam naturali, pro subjectorum disparitate variare, corde modo potentius, modo remissius, modo frequentius, modo rarius, sive per causas naturales, v. g. ætatem, sexum ac singularem idiocrasiam conformationemve, sive non naturales, v. g. tempus a pastu diversum, animi commotiones, vibrante, aut ejus impetu ad locum, ubi pulsus contrectari solet, impedito. Conformationis extraordinariæ arteriæ carpi, in qua pulsum

pulſum omnium frequentiſſime exploramus, per quam in judicio ex hoc formando aliquando fallimur, obſervationes hinc inde petere licet: quibus aut arteriam illam tendinibus profundius immergi, aut tractu conſueto derelicto ad locum minus conſuetum deflectere, hincque pulſum evidenter immutari eluceſcet; & unde, de pulſuum diſcrimine conjecturas congruas formari haud poſſe, quam de luſu ejuſmodi individuali naturæ conſtiterit, perſuademur.

Ita *Tulpius 3. obſ. 45* de quadam Maria Godofreda refert, eam in manus ſuæ carpo tam exilem ſeu gracilem habuiſſe arteriæ ramulum, ut ejus motum deprehendere vix licuerit, collocaſſe vero naturam Polydedalam in ejusdem manus dorſo, inter pollicem ac indicem, arteriam, quæ alias per interiora carpi fertur. Addit nominatus Scriptor, ſimilem arteriæ diſtributionem in aliis quoque ſubjectis ſe obſervasſe, & quidem evidentiſſime in Senatore quodam Amſtelodamenſi, quem hujus diramationis ergo aliquando celebris Medicus falſo judicarit peſte infectum: Quale quid *Eruditiſſimum Pechlinum* quoque *lib. 2. obſ. 5* annotaſſe recordor, ubi, quibus nullo apparente in utroque carpo pulſu, medio itinere inter pollicem atque indicem, qui eſt venæ cephalicæ manus ſeu ſubtilioris locus, non digitorum tantum tactui, ſed oculis quoque videnda, emicuerit pulſans arteria, refert: Cui quid par in Viro hujus civitatis Spectatiſſimo & Meritiſſimo, nunc cordatioribus cunctis Deſideratiſſimo, memini, ſub hac tamen diſparitate, ut arteria micans non interſtitium dictorum digitorum, ſed ipſius pollicis dorſum, perreptarit. Analogam his naturæ παρέκβασιν teſtatur *Bonetus Mercur. Compital. lib. 20. §. 53* in eccleſiæ quodam Paſtore, cujus pulſum exploraturus cum manum carpo admoveret, motum nullum ſe deprehendiſſe, ſitam autem arteriam in cubitus flexu pulſum micantem ac validum ejus loci indicaſſe. Et ſingularia ſunt, quæ idem *Pechlinus* l. a. annotavit, de quibusdam, qui uno brachio ac carpo vulnerati gravem hujus hæmorrhagiam paſſi fuerint, pulſum arteriæ poſtmodum illa parte languidiorem multo, quam in altera, oſtenderint: ac de fœmina quadam, tertiana cum frequentioribus lipothymiis laborante, pulſu adhæc unius carpi exili & velut oppreſſo, in altero vero plane indeprehenſo; quod pulſus deliquium poſt partum operoſiſſimum evenerit, nec dum poſt ſedecim annos redierit.

Pulſus mutatur aliquando a ſupervenientibus ſeu combinatis morbo.

Neque improbabile eſt, grumum ſanguinis in arteria vel ſimile quid pulſum cordis eousque conturbare aut immutare poſſe, ut non, niſi refractus, ad arteriam contrectandam feratur, hancque feriat, adeoque unius lateris pulſus alterius vibrationi minus reſpondeat. Cui conjecturæ occaſionem præbet *Panaral. Pentec. 1. obſ. 32*, ubi refert, in juvene, levi capitis dolore correpto, pulſum dextræ manus ſe recte habuiſſe, ſiniſtræ vero inordinatum maxime extitiſſe: ſe tamen mox cogitaſſe, anguſtiam quandam p. n. circa arteriam axillarem eſſe, & ab hac, non a corde, pulſum hujus rami immutari. Quod confirmavit eventus, ſequente nimirum die apparente in glandula ſubaxillari ſiniſtra apoſtemate & pulſu hujus lateris ad naturalem ſtatum, dextro pulſui conformem, redeunte. Cui adſtipulari videtur, quod *Bartholin. Actor. Hafn. part. 1. obſ. 78* conſignavit de pulſu dextræ manus pariter integro, ſiniſtræ valde conturbato, ex vomica nimirum pulmonis ſiniſtri, rupturam minitante ac tandem rupta.

Pulſus aliquando intermittens, quamvis cor perpetuo vibret.

Frequentior & major aliquando a ſola cordis irritatione p. n.

Hinc pulſui non ſemper fides habenda.

De cætero quamvis pulſum arteriarum radicaliter ſeu originaliter a cordis ſyſtole dependere, penes omnes in confeſſo ſit, eo ipſo tamen, dum eum aliquando intermittentem obſervamus, quando in pectore celerrime, v. g. in ſui tremore, vibrare ſentitur cor, quod urgente hoc ſymptomate perexigua tantum ſanguinis portio quavis cordis contractione in arteriam pellatur, adeoque hanc minus potenter feriat ſeu diſtendat; nec creber ac magnus aut quivis p. n. a ſanguinis conditionibus inhærentibus ſemper, ſed interdum a cordis quoque extraordinaria irritatione, & extra figuram ac ſitum naturalem a quacunque cauſa convulſis arteriis, exoritur, v. g. in pathematis animi, febribus malignis & affectibus extreme dolorificis; plethora etiam ac turgeſcentia ſanguinis p. n. vires non tam diſſolvit, quam opprimit: pulſui nec laudabili fides ſemper habenda, nec debilis, inordinatus, inæqualis &c. ad intermittentem usque metuendus, quale quid *Hollerius de morb. intern. c. de dolore colico* in doloribus magnis teſtatur, & confirmat *Bartholin. cent. 5. hiſt. 37* exemplo doloris nephritici vehementioris. Ipſemetque cum hæc ſcriberem in Viro hujus civitatis primicerio obſervavi, qui ſub atrociſſima cephalalgia aliquot dierum periodica pulſum maxime debilem & non raro evidenter intermittentem oſtendebat, paulo poſt paroxyſmum pleniore

pleniore ac maxime ordinato gaudens. Et per conſequens nihil forſan certi undique ex ſolo pulſu vel dignoſci, vel prædici, valet, in hoc vel illo ſubjecto, antequam de hujus natura, i. e. pulſus habitudine naturali, conſtiterit: quale quid ſane difficillimum videtur, cum medicus ignotorum non minus, ac notorum, curam gerere teneatur, nec ab ægris ejuſmodi magnitudinem, frequentiam, æqualitatem, ordinem ac rhythmum pulſus naturalem unquam forſan reſciſcere dabitur. In ſcenam mihi denuo liceat producere Virum illum Beatum, de Publico Meritiſſimum, quem modo nominavi, cujus viribus integris & robuſtis ſatis pulſus in ſtatu ſanitatis optimo, debilis non tantum valde, ſed evidenter quoque intermittens, frequentius ac utplurimum deprehendebatur, ut nimirum poſt duas, vel ad ſummum tres arteriæ micationes deficere videretur, adeoque à feſtinante & incautiore exploratore morti proximus pronunciaretur: ſicut alios recordor, pulſus ſemper frequentioris, & quales perpetuo febricitare judicaret imperitior; hoc tamen ac illud à ſingulari cordis & arteriæ habitudine ſeu conformatione factum auguror. **Pulſus debilis & intermittens in ſtatu naturali.**

Demum ipſa eademque experientia multijuga edocemur, ſub pulſu interdum ſatis valido, æquali &c. nonnullos perire, ſub debili valde, etiam intermittente, alios reconvaleſcere: hinc denuo inferre jubemur, ſigna ex pulſu petita in viribus ægri dijudicandis maxime fallere, v. g. non minus in uteri ſuffocatione & lipothymia a cauſa externa, quam in febribus, quibus lethaliter nonnullos decubuiſſe novimus, in quorum pulſu nullam ſenſibilem mutationem nec practicus ſagaciſſimus judicaſſet. **Pereunt quidam ſub pulſu optimo.**

Cum proin ex his ſatis ſuperque conſtare credam, quantum imponant ſigna, quibus in prædicendo utimur & uti jubemur, prudentia non exigua opus erit, in prognoſi pariter inſtituenda, ac edisſerenda, commendata maxime ab *Hippocrate 2. prædict. 3* his verbis: *Conſulo autem, ut quam prudentiſſime agant, tum in reliqua arte, tum hujuſmodi prædictionibus, illius probe memores, quod, ſi cui ſucceſſerit prædictio, is apud ægrotum intelligentia præditum in admiratione fuerit. Si vero quis aberrarit ſupra hoc, quod odio habetur inſanire videbitur. Quapropter jubeo, ut tum alias omnes, tum has prædictiones, prudenter faciant, quanquam ſane & audiam, & videam, neque judicare* **Prudenter prædicendum.**

 care

care recte homines eas, quæ dicuntur ac fiunt in arte, neque narrare. Signorum siquidem illorum pleraque cum probabilitate tantum aliqua gaudeant, aut a levissima & vix observabili nonnunquam circumstantia mutentur: non temere, sed dubitanter utplurimum, præsertim in acutis, *quorum prædictiones non omnino securas* idem *Hippocrates 2. aph. 19* pronunciat, aut nobiliora membra occupantibus, procedendum, ne falso augurio ludibrio se exponat medicus.

Frutex Peruvianus vitam & mortem præsagiens.

Mentionem faciunt *Monardus simpl. medic. hist. c. 74. & Joh. Eus. Nierembergius Hist. natur. lib. 14. c. 32* fruticis cujusdam Peruviani, quem *Theomatl*, vitæ & mortis indicem, ajunt, cujus ramum seu surculum manu sinistra si comprehendat & aliquandiu compressam teneat æger, mox constare, an superstes futurus, an moriturus, sit ille: illud si, quamdiu plantam manu comprehendit, alacrem & lætum, hoc, si mœstum & anxium, se gerat. Hujus succum quoque expressum ac decumbenti propinatum, si ab hoc revomatur, mortem, si retineatur, salutem ei præsagire, *Nierembergius* adjicit. An vegetabile hoc idem sit cum eo, quod *Monconys des Voyages part. I. p. 29* Arabamba vocat, quodque noctilucum vitam ac mortem ægrotantibus innuere scribit, asserere mihi haud præsumo. Hac interim divinatrice planta (si modo talis existat) destitutis attentione ac prudentia in præsagiendo majore opus erit, quam fingere mihi licebit bimembrem: unam in prænoscendo, seu in signis & circumstantiis, ex quibus aliquid de eventu morbi conjicere licet, scrutandis ac eruendis; alteram in prædictione ipsa, seu sperandis & metuendis ægro exponendis ac declarandis.

Prudentia in præsagiendo duplex requiritur.

Prioris generis circumspectionem præcepta medica docent; tantum ratione uromantiæ hic monendum, me quidem hujus consuetudinem haud omnimode damnare & nullius plane usus eam declarare, quatenus de massæ sanguineæ textura, organorum primæ & secundæ digestioni vacantium ac urinariarum viarum constitutione lotii phœnomena testantur, in febribus præ aliis signis plus certitudinis præstant: ita tamen, ut plerumque non tam ipsos morbos, sive chronicos sive acutos, quam mutationes horum innuant, i. e. ex urina materiæ morbificæ cruditatem & coctionem, morbi augmentum & decrementum, ac per consequens frequentius salutem & mor-

Quantum valeat uromantia?

tem

tem hinc ominari liceat. Hoc tamen mecum desiderant cordatiores Medici, ut emendaretur ille pravus mos, quod, nisi avaritia sordidior, penes nonnullos egestas & complacendi ac per vanam plebis opinionem inclarescendi studium medicos in partes diversas distraheret, non ita difficile, multo minus impossibile, foret: quo ex allato lotio solo, neglectis symptomatis aliisque signis, nec ægro viso, nec per relationem necessariam de ejus statu sufficienter informati, de morbi natura, causa, eventu &c. judicium temerarium ferunt, & secundum illam inspectionem solam remedia præscribuntur ac commendantur; sed cæteris demum circumstantiis simul consideratis tale quid fiat, imperitiores interim de insufficientia & fallacia uromantiæ rectius instruerentur. Ipsam vero hujus administrationem congruam quod spectat, Primo non quamvis urinam, aliunde allatam, pro judicio, sive diagnostico, sive prognostico formando, facile admittat, seu huic fidat, medicus, cum multis technis sub hujus oblatione circumvenire satagat non tantum plebs petulantior, urinam mittens ac afferens, sed medici quoque, ejusmodi emissarios eum in finem ablegantes, ut alios probos & non raro eruditiores decipiant ac deceptos penes vulgum irrideant. Nec vel ideo lotium cujusvis ignoti facile lustrandum hincq; judicandum, quod hoc non, nisi comparata urina præternaturali ad naturalem, fieri queat, & per consequens nosse oporteat, quæ sit facies naturalis lotii illius subjecti, cujus urina a statu naturali recedens porrigitur: cum, ut superius monui, cunctorum hominum urinæ non iisdem affectionibus semper præditæ cernantur.

Non ex solo lotio præsagiendum.

Cautelæ in uromantia observandæ.

Non judicet de urina ab ignotis allata.

Deinde notandum, illam potissimum urinam huic contemplationi inservire, quæ *primo* post digestionem primam absolutam, matutinis aut vespertinis horis & post somnum emicta: *secundo* quam ab assumptis, matula ac atmosphæra nullam alterationem suscepisse, novimus. De assumptis, qualia & quomodo urinam alterent, superius dictum, ratione vasorum excipientium duntaxat notetur, in his, præter munditiem hoc inprimis desiderari, ne ænea, ferrea similisve materiæ, a quibus urina heterogeneitates imbibere, hinc quoad consistentiam, colorem &c. alterari queat, adhibeantur: cujus cautelæ olim in praxi tyro aliquando admonitus fui, cum fœminæ febre maligna graviter decumbenti mederer, & urinam quodam mane in

De urina post digestionem excreta.

Nec ab assumptis vel vasis mutata.

vitro urinali inſpiciens hanc non leviter virideſcentem cum ſtupore cernerem, eamque hinc praviſſimæ texturæ & augurii peſſimi crederem, utut cætera ſigna non omnem protinus ſpem abjicere juberent. Anceps eousque de hoc phœnomeno manebam, donec altera die lotium offerebant in pelvi ænea exceptum, quale quid priſtino die quoque factum, inquirendo intelligebam. Pariter dum urinam ab aëre frigidiore incraſſari & conturbari, a calidiore v. g. fornacis, attenuari, innoteſcit, adeo ut a frigidiore turbatam, admoto levi calore, ad tenuitatem atque pelluciditatem priſtinam prompte reducere liceat: ad circumſtantiam hanc, antequam urinam contemplemur, reſpiciendum erit. *Tertio* huic negotio commodior erit non adeo recens excreta, utpote quæ præter colorem vix aliud quid, nec hunc quidem ſatis accurate, monſtrat, ſed quæ per aliquod temporis ſpatium quievit, quo contenta ſeparabilia loca ſua naturalia occupare queant: ſeu quousque ceſſat motus ejus particularum a ſanguinis impetu impreſſus, & tendentia magis propria illæ locum liquoroſæ ſeu aqueæ ſubſtantiæ lotii pro diverſitate gravitatum ſuarum diverſum, aſſecutæ fuerunt; quod quidem non in omnibus urinis eodem intervallo ſeu ſub eadem quietis mora contingere, veroſimile eſt. Neque tamen hæc nimis longa ſit, ſeu non diutius juſto aſſervetur urina contemplanda, ne per putredinem ſupervenientem textura ejus naturalis immutetur & ſic denuo fallat ejusdem inſpectio; cujus erroris declinandi cauſa juvabit, hujus tempus ſive horam, qua illa fuerit excreta, ab ægro ſeu adſtantibus rogare.

Non ab aëre mutata.

Non omnino recens excreta.

Nec vetus.

Porro quoad pulſus explorationem, hæc cum attentione ſingulari ac ſollicita quadam deliberatione adornetur, indagetque per hanc medicus, num vitale robur cum cæteris, quæ apparent aut narrantur, conſentiat; probe penſitatis cunctis pulſuum differentiis. Non enim manum tantum carpo admovere & arteriam contingere ſufficit, quale quid in non uno obſervavi, qui toto fere aſſeſſionis tempore manum ægri comprehenſam tenent, quaſi de explorando pulſu valde ſolliciti, mente a negotio hoc alieniſſimi, neque ad pulſuum conditiones diſcernendas idonei. Quod nihilominus ut dextre fiat, inſtituenda eſt hæc indago ægro ab omni corporis & animi motu libero, ne, quæ ab hoc evenit pulſus alteratio, morbo adſcribatur, & medico

Pulſus habitudo conferatur cum cæteris circumſtantiis.

Exploretur pulſus, ubi a corporis & animi

medico imponat. Proin, si v. g. forsan modo in lectum se contulerit, aut corpus alias evidenter moverit, æger, quiescat ab hoc aliquantulum, donec medicus manum admoveat: nec subintrans cubiculum mox hoc agat, cum non raro ægrotantes, fœminas inprimis ac juvenculas, ab ipsomet, primo maxime, aut quovis improviso, accessu medici mente plus minus commoveri, constet. Manus quoque, quam hic apprehendit, situm habeat medium & æqualem, adeoque nec pronum, nec supinum, omnimode; neque sit extensa nimis, nec contracta; nec viribus ægri attollatur, sed quiescat: ne nimirum per musculorum contractiones incongruas impulsus sanguinis per arterias conturbetur atque alteretur. Nec contrectet medicus pulsum statim, ac intravit, ne manus ejusdem frigidior aut hujus micationem mutet aut corpus periculose per frigus alteret. Exploret eundem non unius tantum lateris, sed utriusque, & aliquando extra carpum, v. g. inter pollicem, aut alterutro temporum: cujus moniti rationem in superioribus, ubi de fallacia pulsus agebatur, reddidi. Cœtera hujus generis in vulgus innotescunt.

motu æger liber.

Sub congruo manus situ.

Non statim ab introitu.

Non in uno tantum loco.

Ast secundo in prædictione ipsamet singulari insuper circumspectione opus est, & taceant hic ante omnia monente *Botallo*, Astrologi, Geomantæ, Hydromantæ, Auspices, Aruspices & cæteri cuncti, qui non ad morbos, symptomata & vires; sed ad astra, vel puncta, vel aquas, vel aves, vel circulorum motus, vel figuras, vel alia hujus generis ludibria mentem dirigunt: quatenus a morbi specie, more, magnitudine, motu &c. & aliis phœnomenis corpori inhærentibus, accuratius observatis & prudenter applicatis, genuina demum morborum prognosis elicitur, deficit, ubi recensita perfunctorie notantur. Quibus proin ignotis nec prædicere audeat medicus ulla in re, sed omnia quocunque tempore incerta ac dubia teneat: certo persuasus, si quicquam sine his pronunciet, cui experientia respondeat, se æque veritatem attingere, ac qui citra artem aleam jactat, si ipsi obtigerit, quod optat.

Prognosis genuina non ex astris &c.

sed ab ipso morbo & hujus circumstantiis, petenda.

In genere vero Medicus in prognostico edisserendo, nisi certissima & omnino infallibilia indicia suppetant (in salute & morte inprimis decernenda) haud præceps, sed ambiguus ac in promissionibus moderatus sit. Communiter equidem traditur, & a lucri cupidis

Non nisi ex certis signis vita & mors præsagienda.

Non conveniat pejora semper prædicere.

pidis fieri novi, in prædicendo tutius esse pro ægro & medico, pejora potius, quam meliora, ominari: illum enim hoc modo obsequiosum magis reddi, & majore cura ab adstantibus tractari, in hunc vero plus honoris ac commodi ex illius reconvalescentia, minus opprobrii ex malo eventu, præviso & prædicto, redundare. Ast, advertente eodem *Botallo*, profecto sanitas nullam medico fert laudem, si prænunciata morte eveniat, vel si diuturniorem asseveraverit morbum, qui brevi terminatur: neque vani lucri & sacræ auri famis aut popularis auræ captandæ gratia res dubia asserenda. Obsequiosos vero ægrum & adstantes præstamus admonitionibus severioribus & periculo, quod ex neglecta diæta & remediorum apparatu metuendum. Hinc sequi potius conducet consilium aliorum, qui sub periculo modeste explicato sanitatis semper aliquam spem faciunt, seu statum ægri etiam deploratum ipsi haud mox exponunt. Si enim prognostico, ut ajunt, relictus & morti quasi adjudicatus postmodum, ut non raro evenit, casu vel natura restituatur, magnam medicus incurrit debilitatem, vel quasi in præsagio errarit, vel quod de peritia propria & artis potentia dubitarit; contra si sanitatis aliquam spem concesserit, & mors sequatur, ignominia tanta non est: quod multi contingere queant errores, aut supervenire alius morbus cum novis symptomatis, qui spem fallat; & facilior sit a sanitate ad mortem commutatio, quam a morte ad salutem. Ac hujus loci forsan, nisi plus divini, videtur, quod penes *Franc. Bosellum, amalth. med. polit. appar. 3. c. 24* de quodam medico Judæo legitur, hunc nempe *Divo Basilio Magno*, gravissime ægrotanti, die quodam mortem prædixisse, cui Basilius, divino spiritu afflatus, quid, si alterum diem supervixero? se tunc Christianum fore, si id contigisset, ille respondit: hinc Basilium, salutis illius Hebræi cupidum, orando a Deo impetrasse vitæ suæ prolongationem, maneque sospitem ac sanum de lectulo consurgentem ad Ecclesiam venisse & Judæum baptizasse.

Sanitatem certo non polliceatur.

Sanitatem tamen certam & vitæ prorogationem nunquam promittat medicus apodictice, cum solius Dei sit salus nostra & longitudo dierum nostrorum: adeo ut *Hippocratem* gentilem quoque scripsisse legamus, *de dec. orn. t. 6. Medici Deis concedant, non enim est potentia in ipsa redundans:* ac si sanus & robustus non certus est de

crastina

craſtina die, tanto minus infirmus. Hincque illorum deteſtanda eſt temeritas, aut mavis impietas, qui juramentis quoque ſanitatem pollicentur, & reconvaleſcentiæ diem ac horam determinare imprecationibus aliquando horrendis audent: non excipientes aut ſupponentes cauſas adjuvantes, vel præpedientis, v. g. ægri obſequium & decentem remediorum applicationem: aut, ſi forſan per prudentiam humanam in promiſſione ſanitatis & prognoſtico ſuo cauſas dictas naturales excipiant, ſtulte tamen & abſurdiſſime excipere negligant cauſam omnium ſupremam, divinam ſc. voluntatem & benedictionem; quemadmodum pariter ineptiſſimum eſt, in prædicendo non excipere caſus inopinos ac fortuitos, quales ſicut ſanis accidere poſſunt in valetudinis detrimentum, ita multo magis ægrotis impendent, horumque ſalutem non infrequenter interpellare ſolent.

Temeritas nonnullorum in ſalute promittenda.

Quodſi tamen certius ægrum moriturum medicus præſenſerit, expedire videtur, & viri boni muneris erit, illum de morte metuenda commonefacere & periculum tempeſtive ſatis exponere, ut ſuis animæ & fortunæ, ſuorumque rebus, item publicæ ſaluti, ſi huic forſan obſtrictus, proſpicere queat. Equidem *C. Celſus 3. cap. 5* convenire, ſcribit, ægros omnes ſecuros agere, ut corpore tantum, non animo, laborent; ac ſi aliqua fuerint, quæ eorum animos exaſperare queant, ea, dum ægrotant, eorum notitiæ ſubtrahere: quemadmodum in ſequente mox capite pergit; *Et ſi quis ejus metus eſt, eum probabili ſermone lenire.* Quemadmodum *Plato* pariter *3. de republ.* ideo medicis ſolis mendacium concedendum eſſe, ait, ut ægrotantium animos ſolentur, & ſanitatem, etiam in ipſo mortis agone, promittant, ne animum deſpondeant: & poſt hunc *Rhaſis 6. aph. 17* ſcribit, *Medicos ægros conſolari debere, etſi ſigna mortis perpendant &c.* Una cum *Valeriola*, qui *6. enarr. 6. prudentis medici* ait, *quæ ægro metum allatura putarit, ſimulatione tegere, ſi lethalia ſigna, ſi decretoria mala, ſi infelicem morbi exitum proſpexerit, ea non prodere, ab his enim, ſi perſpecta ægro ſint & cognita difficilem tolerantiam, diffidentiam, deſperationemq; ſequi ſolere.* Allegans pro ſua ſententia *Damaſcenum*, qui in diverſis *aphoriſmorum* ſuorum locis medicum monet, ne in deſperationem ægrum agat, his verbis: *Oportet te ægro ſalutem promittere ſemper,*

Mors certa prædicenda.

Disſuadent hoc nonnulli.

nec unquam a ſpe illum deponere, etſi ipſe deſperes : complexio enim corporis affectibus animi ſemper cohæret. Quemadmodum alios quoque medicos, quos brevitatis cauſa recenſere nolo, magnopere cavere obſervamus, ægro nunquam mortem, utpote omnium terribilium terribiliſſimum, ſed ſalutem ſemper, ut promittant: quod animi repentinos & vehementiores affectus, terrorem inprimis, diffidentiam ac deſperationem, ſicut in ſanis, ita in ſummo virium languore conſtitutis, ex denunciata nempe morte, mortem accelerare in propatulo ſit.

Sed male. Quibus tamen minime auſcultare, vel horum conſilium amplecti, religio & pietas chriſtiana concedit : potius in morborum periculo verſantes de mortis appropinquantis neceſſitate admonendi ſunt, quod ſaluti animarum magis, quam corporis, invigilandum ſit, ideoque per ſilentium ipſis pœnitentia haud præcludenda, quin potius ad hanc per prædictionem mortis oportunam in tempore urgeantur. Qualiter etiam agendum cum immorigeris, temerariis & impiis potiſſimum, quibus diſcrimen vitæ neutiquam celandum, ſed perſpicue magis exponendum, quo corpori, animo & ſuis ſollicite magis proſpiciant. Id quod fieri debet caute, & cum prudentia quadam leni, non tam mortem ipſam & certam, quam periculum & ſtatum morbi ſatis ancipitem, ægrotanti exponendo. Contingunt ſiquidem frequentius in arte pariter ac in natura, monſtra, & evenire poteſt, ut, priore & de ſalute omnino deſperante medico dimiſſo, alter vocetur ægrotusque reſtituatur, non ſine illius dedecore ; tuque ſementem facias, alter metat. Et eſt aliquando tanta decumbentium in ejuſmodi vates imprudentiores durities atque acerbitas, ut præſagio terrifico audito in illum vehementius commoveantur, & ejus ulteriorem medelam detrectent, cum per protervitatem & diffidentiam effrenam ſibi perſuadeant, illum, cujus famæ intereſſet, ſe perire & auguria prolata expleri, quam proximi vitam conſervari, malle & ſemel prædicta turpiter & inhumane exoptare. Imo præter infirmos propinqui cum cæteris adſtantibus ægre ſerent horribile hoc mortis pronunciatum, ut pariter durius in medicum invehantur, ſymptomatum ex vehementiore animi commotione evenientium cauſam, ſi non mortis inſequentis, reum hunc proclament & ulteriorem

Prudenter vitæ periculum innuendum.

teriorem aditum intercludant: quod corpori afflicto animi afflictionem vehementissimam addiderit, ac miserum in desperationem detruserit; qui nihilominus corporis non minus ac animi mulcedinem ab eo desiderarat, vitæ conservatorem, non mortis præconem, eum postulaverat. Noli proin, si periculum denuntiaveris, te ad specialius & certissimum mortis præsagium abripi, quale Matronæ nostræ, conspectioris autoritatis, nobis non raro extorquere conantur: quæ in generaliore illo acquiescere nolunt, sed, an infallibiliter moriturus sit infirmus, insuper & nonnunquam perfricte ac petulanter satis quæritant: Aber stirbt er gewiß? solte er gar nicht auffkommen? &c.

Quemadmodum deinceps prædictionis ejusmodi terrificæ amaritiem non parum temperabit, si non ipsimet ægroto, sed adstantibus & necessariis, denuncietur, ut per hos demum de proximiore mortis periculo admoneatur ille: cui interim vultum sereniorem, & qui bonam spem præ se ferat, ostendat Medicus. Cum *Galeno* equidem *6. epid. comm. 2. t. 43. Rodericus a Castro med. polit. 3. cap. 11* putat, Prudenti & pectoris obfirmati, seu animosiori, homini vera de morbi statu & eventu insinuanda, nihilque hujus metuendorum occultandum; penes stolidiorem vero & timidiorem tegenda pejora & non, nisi salutaria quævis promittenda, esse; cujus tamen consilio minus subscribit *H. Augenius 6. epist. 6*, ubi inquit: *Imaginari non possum, hominem tam composito futurum animo, qui non contristetur ex mortis certo nuncio, cum omnium terribilium finis sit mors; Quid enim magis exasperare possit morte ipsa, non video. Nec est, quod quispiam dicat, philosophos ejusmodi esse, quoniam hoc falsum esse convincitur, quod ille, qui mortis dominus erat, Patri dixit: Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste.*

Non ægro ipsi, sed adstantibus vitæ periculum exponendum.

Quibus, si, quæ in praxi hinc inde nobis obveniunt, pensitemus, non adstipulari non possumus, nisi paucos forsan excipiamus illorum, qui gravi & doloroso morbo torti ac conquassati finem suarum ærumnarum unicum & ultimum ex obitu placido sibi promittunt, aut quibus de firmiore luto finxit præcordia Titan; hinc aut morbi sui terminum breviorem anhelant, aut, ut de rebus suis commodius disponant, de prognostico genuino solliciti sunt: quibus

Cordatis tamen & postulantibus ægris periculum explicandum.

ſane tale quid petentibus, abnuere, mihi religio foret. Præeuntem hoc in caſu ſequor *Sennertum cent.1. epiſt.85*, ubi hæc leguntur verba: *Medicum ægrotanti, morbi exitum cognoſcere cupienti, mortem palam prædicere debere, apud me dubium non eſt. Sunt enim rationes & politicæ & Theologicæ, ob quas utile eſſe puto ægro, morbi eventum cognitum eſſe: neque cauſam habet medicus, cur ægrum, præcipue cordatum, fallere debeat.* Occaſionem hoc ediſſerendi ipſi ſuppeditarat *Mich. Döringius epiſt.Senn.84*, ubi refert, Magnificum quendam civitatis Uratislavienſis Virum ſub diarrhæa graviſſima atque lethali a ſe & Collega ſuo tale quid anxie efflagitaſſe, ad eorum conſcientiam provocaſſe, mortemque ſe neutiquam expaveſcere, dictitaſſe: quo poſtulato cordato ſe commotos, de vita ipſum ſummopere periclitari, aperte ſignificaſſe, a remediorum tamen uſu nondum deſtitiſſe. Qualis animi intrepidi inter paucos alios olim memini Virum hujus urbis Spectabilem, mihi familiarem, qui per octiduum febre maligna decumbens ultimo mane me advocabat, & ut ſibi meam de morbi exitu ſententiam libere & prompte declararem ſerena fronte ac mente rogabat. Reſpondebam, res ejus in ancipiti valde eſſe, ipſe animoſe regerebat, E. per pœnitentiam & preces ad Deum me convertam, & expirabat eodem die placidiſſime.

Quorum tamen pauci adeo intrepidi.

Ubi tamen advertere haud inutile erit, paucos forſan illud animoſitatis culmen attingere, quin potius magnanimos tantum ſe fingant aut credant, revera tamen meticuloſi valde exiſtant: i.e. conſcientiam medici pariter obteſtantur, & quam obfirmata geſtent præcordia, prolixe ediſſerunt. A medico vero veritatem ingenuam ſi intelligunt ſibi exitioſam, non tantum hinc valde perterrentur, & meliora fata deſiderantes ſibique promittentes vaticinii hujus ingrati & vatis triſtioris pertæſi, eum non ſine opprobrio dimittunt, alium advocantes, qui deſiderio eorum benignius adblandiatur, & ſpe potiore eos lactet, licet vana tandem. Exempla hujus generis diverſa expertus loquor, præſentis loci tantum faciens, quid penes Virum de Eccleſia & Republica literaria meritiſſimum, ac mihi ſatis familiarem, aliquando mihi obtigerit, ex iſchiadico dolore paralyticum. Qui cum aliquando multis ſincerationibus, obteſtationibus & per meam fidem me rogaſſet, ut genuinum de malo ejus ſignificarem

præſa-

præſagium, nihilque hujus obticeſcerem, ſe quippe omni ex parte ſuam valetudinem & hujus eventum Deo commiſiſſe, & quæ verborum plura: huic tandem poſt multa & cum proteſtatione mentem meam ſincere exponebam, ac quod parum ſpei de ſalute cruris ſupereſſet, aſſerebam, ipſe vero altero die, neſcio, quo prætextu, ne ulterius accederem, me juſſit. Interim falſæ ſuæ ſincerationis hanc luit pœnam, ut vetulæ cujusdam, medicaſtræ urbis hujus tunc temporis famoſiſſimæ, conſilio & operæ ſe concrediderit, quæ miſero huic (alias prudentiſſimo & in re medica non levem peritiam jactitanti,) medullam cruris a frigore interno conglaciatam perſuadebat, ac pro hac denuo deliquanda inſeſſum ex paludis fimeti hæreditariæ colluvie commendabat: quali cum maxima fiducia applicato tandem ſphacelus pedis extremi colorem vitalem extinguebat, quem reſtaurare non erat in artis potentia ac mors præmaturior præveniebat.

Demum & eo ipſo, dum medici eſt, non tantum remedia adhibere, ſed, quæ medelam turbant, etiam removere, inter hæc autem, juxta alios animi affectus aliquando obſervatur ægri impatientia, curam præcipitari moroſe poſtulantis, propter hanc autem animi moleſtam ſenſationem ipſe deſpondet animum & meticuloſus morbum ſibi graviorem reddit: huic ſubvenire decet, illum conſolando & hortando, feſtinandum eſſe lente, præſidia artis naturam moderare ac juvare, ſine cujus adjutorio ſe fruſtra mederi, hinc illius motus & progreſſus eſſe obſervandos, non adhibenda violentiora remedia, utpote quæ non ſemper adeo tuta, & quæ hujus generis ſunt argumenta plura. Sic fructum confidentiam potius, quam diffidentiam, reportabit medicus, ac æger his, quantumvis levioribus, facile perſuadetur, ut ſperare incipiat & præceptis pareat. Ad imitationem *Ariſtotelis*, qui medicum, medico more imperantem, quæ facienda eſſent, compellabat: *parebo lubens, ſed more philoſophico: ſi non tantum, ut credam, verum etiam ut vera hæc eſſe, ſciam, demonſtrando effeceris.*

Ægri etiam conſolandi.

CAPUT IX.

De
Officio Medici agentis in genere.

Eadem est ratio therapeiæ & hygiænes.

AGentis demum medici clinici perſona & hujus officium contemplandum, quod circa ipſam therapejam ſeu medelam morborum verſatur. Quamvis enim Therapevticæ partis ſocia ſit Hygiæne & utraque partium medicinæ primariarum nomine veniat, medici proin officium ſit non minus ſanitatem tueri, ac morbos expellere: quia nihilominus plures homines de morbis potius profligandis, quam de ſanitate integra conſervanda, ſolliciti ſunt, ac rarius forſan prophylaxeos, quam medelæ, gratia medicus advocatur, præſervatrix iisdem cum medicatrice præceptis innititur, hæcque communia habet, methodum ſc. ac materiam medicam, ex triplici regno prodeuntem, quibus alterando æque ac evacuando ſanitas modo conſervatur, modo reſtituitur; medici officium in utraque hac artis parte idem ac commune erit,& qui opportune ac dextre mederi norit, præſervare quoque commode valebit, utrumque horum cum fiat per easdem indicationes, per eadem auxilia ac eandem auxiliorum materiam. Quemadmodum *Caſp. Hofmannum* quoque hoc doctrinæ prophylacticæ & curatricis connubium anxie vovere, tentaſſe & hujus combinationis ſingularia emolumenta recenſuiſſe *Inſtit. lib. 6. cap. 1. 2* &c. legimus.

Et utriusq; eadem instrumenta.

Non ſemper ſuccedit medela.

Non bene ſemper medici operam ſuccedere dicendum, ubi res bene cedit; nec male ſemper, ſi finem non aſſequatur artifex: quatenus nonnullos vel caſus ſanat, i. e. ſub empiricorum rudiorum etiam manibus quidam reconvaleſcunt, cum quibus hos recte & perite egiſſe, vel ideo credi haud poterat, quod non ſecundum rationem & experientiam genuinam egerint; contra nec artem, nec naturam, omnes morbos ſanare poſſe, ex *Hippocrate de arte t. 13* conſtat. Dextre potius ſecundum *Ariſtot. 1. rhetor. 1. & Senecam 7. de benefic. c. 13.* medicus agere dici debet, ſi, quamvis non ſanum faciat infirmum, nihil tamen eorum intermittat, quod artis eſt, nihilque aggrediatur, quod illius præceptis repugnat, ſeu, etſi non finem artis ultimum, interme-

Sine medici culpa.

termedium tamen seu proximum, assequatur. Quin enim illum semper attingat, non unum impedit, subjectorum nimirum morbosorum ac medelam ab arte postulantium difformitas seu textura dispar, morborum inconstantia ac momentanea mutatio, eorundem difficillima & dubia dignotio, remediorum adhibendorum incerta vis atque energia, quæ cum ægrotantium & adstantium contumacia, morositate ac imprudentia, pharmacopæorum & chirurgorum ineptitudine ac negligentia, vel singula seorsim, vel cuncta simul, feliciori successui remoram ponunt, ut auxilium (juxta *Botallum*) malo applaudat, vel hoc reddat acerbius, vel citra frugem ac damnum omnis ejus & artificis actio & conatus pereat. Sed ob alia impedimenta.

Hic interim quo munere suo fideliter fungatur, i.e. therapeiam cum prophylaxi rite administret, agat, quicquid agit, secundum proverbium triviale, *Cito, Tuto & Jucunde*, quantum quidem circumstantiæ hinc inde obvenientes ita agere concedunt. Prius observare monet *Hippocrates epist. ad Crotev.* ubi ab omni arte alienam rem dilatationem seu moram pronunciat, maxime vero a Medicina, in qua dilatio animæ seu vitæ periculum pariat. Atque hoc inprimis locum habet in acutis morbis, qui ob sui vehementiam & brevitatem celeriorem urgent medelam, seu juxta *1. aph. 6. extremis morbis exacte extremæ curationes sunt optimæ*, ac *de morb. sacr. t. 18. oportet autem tum in hoc morbo, tum in reliquis omnibus, non augere morbum, sed festinare, ut ipsos exteramus &c.* i. e. juxta *Celsum 2. cap. 11. vehementi malo non potest, nisi vehemens, auxilium succurrere*, ac citissime his opitulari necesse est, cum morbi exitus ignoretur: antequam sub morosiorum seu tardius agentium remediorum administratione, ille naturam vincat, hacque devicta nullum postmodum remedium habeat æger, & mors quælibet artis instrumenta eludat. Addo his etiam illos morbos, qui quamvis non adeo vehementes & præcipites sint, procrastinatione tamen cum molestiis suis protrahuntur, aut, hactenus facilioris medelæ, insanabiles demum mora redduntur; hinc subitaneam curationem & generosius remedium postulant. Ita v. g. luxatio articuli digiti sui repositionem procrastinare haud concedit, quin superveniens inflammatio hanc impediat, vel irritam reddat, ac tandem digiti actionem frustretur; Cruditates ventriculi a Cito agat Medicus. Non in anceptibus tantum, sed levioribus quoque morbis.

crapula leve equidem malum, nisi tamen per catharsin brevi eliminentur, aut quocunque modo corrigantur, febrem plus minus acutam accendunt: ut proin in levioribus morbis locum etiam habeat illud triviale: *Principiis obsta, sero medicina paratur.*

Festinandum nempe aliquando in morborum cura, ne occasio præceps medico elabatur, utpote, quæ nihil aliud, quam, juxta *Ciceronem, oportunitas rei, quæ habet idoneum tempus faciendi vel non faciendi,* aut quo, quid agendum, monstratur, ac quo nihil agere, hoc jubet: quam in singulis morbis pernoscere, medico non minus necessarium ac fructuosum idem *Hippocr.* l. a. ait, cum nihil in arte medica sit, quod auxilietur nisi opportune fuerit adhibitum. Vix autem pernoscet ac deprehendet illam, nisi qui doctrina & experientia excellit, quique quando agere convenit & licet, discernere, & quod hæc medendi occasio momentanea interdum sit, novit: proin in præcipiti morbo omnia ipsi debent comperta esse, quo illico huic resistat, nec medendi oportunitas pereat. Pariter nempe, ac in quibusvis rebus humanis feliciter peragendis, occasio multum momenti habet, & qui eam omittunt, rem ipsam simul amittunt; hinc in occasione rerum desidiam ac tarditatem omnem quam diligentissime fugiendam Sapientiores monent: adeo ut penes *Svidam* Sophocles hominibus in quocunque negotio magistram maximam occasionem existere scripserit, & *Plutarchus* in Nicia, eum & se, & exercitum, perdidisse, quod occasionem neglexerit, narret. *Præstantissimus medicus est.* juxta *Vallesium 6. epid. 2. comm. 26, eruditus pariter ac prudens, qui novit festinare lente, pro ipsius morbi urgentia auxiliis instare, atque in occasione uti maxime opportunis, alioquin quiescere.*

Sc. occasionis præcipitis ratio habenda.

In cæteris vero minus diuturnioribus, qui inducias patiuntur, contrarium communiter cum *Hippocrate & Galeno* plerique i. e. lente & blandioribus remediis agendum, præcipiunt, rem periculosam valde in his festinationem sibi persuadentes, quemadmodum *Hippocr. 6. epid. s. 2. t. 26.* remediis adhibitis interquiescere jubet: remisse nempe cum morbo esse pugnandum, quo æger huic & remediorum usurpationi sufficere queat; cum leniora idem tutius præstent, quod a vehementioribus non sine periculo expectatur, & medicus hac ratione non tantum cito satis, sed tuto quoque, operetur, ut, si deside-

In chronicis lente magis procedendum ajunt.

ratæ ſalutis non omnimode compos fiat, ſaltem decumbentem minus lædat. Quamvis nec hoc præceptum ſine diſcretione admittendum veniat, neque ejus valor tanti æſtimandus, quaſi in omnibus morbis diuturnis lento omnimode gradu procedendum ſit: ſed circumſtantiæ etiam in his occurrentes ejus vim determinabunt & moderabuntur.

Aſt hæc regula non eſt perpetua.

Attendendum, uno verbo, illud *feſtina lente*, quod a peritioribus & inter hos a *Sylvio* quoque, toties inculcatur: i. e. curam minime differendam, ſed in eadem procedendum lente ac blande, uſurpando ſemper auxilia minus violenta, & quæ ſine virium ægri dejectione, proin tuto ſimul ſeu ſecure quoque, agunt. Per operas artis magis primarias hoc declarat *ille prax. append. tr. 6. §. 114. 115. &c.* Sc. ſi ægro ſanguis mittendus, ſatius eſſe, partitis vicibus, & quantum vires ferre poſſunt, hoc agere, quam ſimul & ſemel ad inſigniorem ægri debilitationem: Si humores pravi catharſi educendi, ſatius hoc fieri paulatim & per epicraſin, ut ajunt, ac pharmacis blandioribus, quam ut adhibitis potentioribus, vel in majore doſi adminiſtratis, vehementius commoveantur cum fluidis vitioſis laudabilia, ac diſtrahantur ſpiritus, ad hypercatharſin ancipitem quoque: Si ſudor veniat movendus, commodius eſſe, illum lente & repetitis intervallis ciere, quam eodem vi propulſo ægrum ad languorem debilitare. Pari circumſpectione in alterandis etiam humoribus præternaturalibus procedendum, non ſimul ac ſemel, ſed per partes exhibendo medicamenta alterantia & corrigentia: ne potentiora eorum vehementius agendo non ſine moleſta & gravi humorum illorum exagitatione agant, hosque non tantum temperent, ſed texturam extreme contrariam ipſis inducant, fluidiores juſto nimis inſpiſſent, viſcidioribus acrimoniam imprimant &c. Dum, ſi contra per vices minor alterantis quantitas hauriatur, humores pravi ſenſim magis ad priſtinam ſeu naturalem conſtitutionem reducantur, & nova eorum aliorumve contrariorum generatio inhibeatur. Hincque perſpicaciſſimus ac peritiſſimus idem Practicus hanc format regulam univerſalem: *ſemper blande ac lente procedendum in omni cura ægrotorum rite ac ſecundum rationem ſanam, experientiæ indubitatæ innitentem, inſtituenda.*

Lente feſtinandum.

Quiescat etiam aliquando Medicus.

Neque adeo absonum erit, negotium curationis aliquando naturæ omnimode committere, ut spectatorem tantum medicus agat: præeuntem dum habemus *Hippocr.* qui *6. epid. l. a.* post remediorum usum interquiescere jubet, & *Epiph. Ferdinandum hist. 54*, qui multum referre, quinimo in opere medico conducere, ait, ut quandoque a remediis abstineamus, cum remedium aliquando sit, nullum adhibere remedium: hocque non tantum, ubi morbus non satis dignoscitur, sed ubi notus medelam adæquatam haud admittit, vel hac superior est, v. g. tumor aut apostema internum, donec forsan natura morbum vicerit, aut vires recolligat, & illi occasio ac spacium coagendi detur; cujus etiam generis est Cancer, ulcus vesicæ desperatum & hujus calculus major, quorum extirpatio & consolidatio aut sine frustraneo conatu, aut sine ingente periculo, fieri nequit. In qualibus casibus abstinere a medela consultius est, nisi forsan symptomatis leniendis aliquid operæ dandum, i. e. palliative tantum agendum, fuerit. Hinc *Vallesius* l. a. periculosius censet, incidere in medicum, qui quiescere nesciat, quam qui nesciat contraria (remedia) adhibere: nam, qui nesciat quiescere, eum quoque nescire occasiones adhibendi remedia, quare etiam hæc adhibere; qui vero nesciat contraria adhibere, scit tamen prudenter quiescere, hunc, si prodesse non possit, non tamen obesse. Et non minus damnandum in medico, si sine ulla ratione & ordine varia inculcet, ut tantum multa agat, vel agere videatur, ac si negligens vel timidior justo agendi occasiones quasvis prætermittat.

Potissimum cum natura quoque sine arte agat.

Hoc sicut pauci hodie sibi moris habent, ita errat, advertente *Sydenham. obs. de morb. acut. s. 5. c. 2* graviter, qui naturam artis adminiculo ubique indigere existimat, cum etiam sine opera artificis, qui minister ejus, non raro agat; & illa generi humano parcius prospexisset, quam speciei conservatio postulet: cum morborum ingruentium numerus ac frequentia facultatem artis ad hoc usq; ævum, quo nihilominus hæc majora longe incrementa cepit, valde superent. Quod quidem præceptum exemplo comprobat idem Scriptor, febris cujusdam epidemicæ, cum stupore comatoso affligentis, nempe quod symptoma hoc nullis potuerit domare remediis, donec post sanguinis missionem repetitam, vesicatoria & enemata nihil quicquam

quicquam amplius molitus fuerit, sed naturæ methodum tantum attenderit.

Peccant porro gravius, qui non morbos expectant, sed ut ab his, ut putant, se præmuniant, seu prophylaxeos universalis gratia, frequentius & tantum non quotidie utuntur remediis, modo pro viribus conservandis & roborandis, modo humoribus vitiosis corrigendis ac educendis, sanguine purificando, singulis vernis ac autumnalibus periodis, sanguinem mittunt, iisdem aut intervallis tantum menstruis, vomitoria, evacuantia per alvum, diuretica, sudorifera, frequentius vero salia volatilia simplicia, vel aromatisata, corallia, margaritas, oleum cinamomi, ambram, moschum & sexcentum alia assumunt. Atque hoc quidem sine ullo discrimine ac nulla habita ratione corporis constitutionis, aliarumque circumstantiarum, sed tantum, quod simile quid ab aliis factum vel fieri observent: quos tamen aut æque inepte, aut cum potiore fundamento, hoc agere, circumstantiis probe pensitatis deprehendimus. Vel quod acidum ventriculi p. n., visciditatem lymphæ similesque nugas in interaneis sibi concipiant; vel quo a morbis cujuscunque generis, ut somniant, se tutos præstent: annuentibus eorum præjudiciis, non raro ipsis medicis. Horum dico plurimos se fallere, quia sine ratione agunt, dum ejusmodi præservatoriis remediis utuntur, constitutionis humorum & viscerum suorum ignari, aut nescientes, per qualem horum habitudinem ad morbos, & ad quos, inclinent: quæ nihilominus in methodo præservatoria indicantium munus gerere debebant, quorum hoc vel illud auxilium hujusque hanc vel illam materiam postulet.

Errant sani, qui sine ratione assumunt remedia prophylactica frequentiora.

Novi, qui vomitoriis spatiis tantum non menstruis exagitant ventriculum insontem, sub prætextu, ne in eo cruditates cumulentur; nec minimo quamvis cruditatum signo obvio. Alii, his sibi cautiores visi & frequentiorum esculentorum ac potulentorum ingurgitationis conscii, ad evacuationem hanc se magis urgeri credunt: haud pensitantes, an illi in victu errores crassamenta ejusmodi incongrua vere pone se reliquerint, aut num mitiore modo, & forsan alterante tantum appropriato, sine emetici vehementia illa non detergi potuerint; potissimum cum ventriculus, a prava diæta fra-

Qui sine ratione utuntur catharticis præservatoriis.

 ctus,

ctus, tale quid violentum ferre nequeat, ac tandem, quod damno suo indeclinabili tales pharmacophi experiuntur, languorem perpetuum incurrat. Eadem ratio est catharcticorum κάτω, quibus meræ & generalioris, a quocunque genere morbi, prophylaxeos causa, corpus adeo frequenter elutriare nonnulli contendunt: indicante hujus evacuationis adæquato destituti; hinc humores laudabiles, cum totius detrimento, exturbantes, nec tuti a virulentia seu vi purgantium deleteria, qua pleraque eorum plus minus gaudere, inferius constabit. Dehortari ab ejusmodi intempestiva præcautione hos poterat illud *Hippocratis 2. aph. 36 & 37. sana habentes corpora, dum medicamentis purgantur, cito exsolvuntur*, ac, *qui bene habent corpore, eos operosum est, medicamentis purgare*; item *4. aph. 16. Veratrum periculosum est sanas carnes habentibus*.

It. diureticis, quibus a calculo se immunes præstare autumant. Hujus etiam generis est diuresis prophylactica, qua nonnulli, aut omni scopo destituti, aut calculum, sive sine, sive non sine, ratione, metuentes, sibi prospicere gestiunt. Quos tamen per usum diureticorum frequentiorem, etiam alimentosorum, v. g. asparagi, petroselini, renes copiosiore sero suffundendo ac inundando; his nephriticam potius dispositionem aliquando inducere, aut hujus levissima rudimenta augere, experientia loquitur. Neque omnis sanguinis compages, laxior nempe ac strictior, eorum cuncta ferunt, sed discrimen horum innuit ac postulat: quorum neutrum tamen cum æger ac medicus, in corpore, quoad sensum sano, perspiciat, non mirum, si ipsius massa sanguinea ab incongrua & immoderatiore diureticorum assumptione detrimenta majora capiat. Ut taceam, cuncta illorum non, nisi præcipitando & fundendo, operari, adeoque cruoris & seri connubium atque amplexum naturalem nunquam non plus minus lacerare seu conturbare. Multo minus medicamenta hæc urinaria, quasi a paroxysmis præservent, nephriticis seu calculosis propinanda, cum, perhibentibus practicis diversis, v. g. *Joh. Bapt. Montano t. 7. consult. 93* omnes totius, vel aliorum viscerum, heterogeneitates ad vias urinarias impellant ac detrudant, hinc calculosam procatarxin intendant, paroxysmos accelerent ac atrociores reddant: ut non inepte *Crato* penes *Scholz. consil. 146*, & *Capivaccius* penes *eundem consil. 154.* ac *Heurn. meth. med. part. 2. c. 11* scripserint, renum ac

vesicæ

vesicæ calculo laborantibus ab usu diureticorum intempestivo plus periculi, quam ab ipso morbo, contingere, seu calculum augeri.

Nec sudoriferorum administratio præservatoria omnis periculi expers, cum nunquam, nisi massam sanguineam solvendo, agunt: quale quid equidem, cœteris paribus, felicius sustinerent pituitosi, minus tamen commodum foret biliosis, aut quorum compages humorum alias laxior, quemadmodum nec quibus serum deficit, hocque per hydrotica magis exhausto spicula humorum salina acriora magis exaltantur; ut alia penes hos vel illos mittam prohibentia seu sudorem dissuadentia. Quemadmodum pariter sudoriferis.

De Venæsectione aliisque sanguinis missionibus, quamdiu nihil abundantiæ, aut stagnantis sanguinis similisve indicantis observamus, pariter, an has sanitatis tuendæ gratia administrare conveniat, ambigo: falli potius dico eos, qui, etsi nullum affectum solennem metuendum sibi habent, qualis forsan sui declinationem aut mitigationem per sanguinis depletionem postulet, annuatim semel aut bis venam sibi incidi patiuntur, consuetudini potius pravæ & sodalitio, litantes: quod evacuatio hæc nunquam sine sanguinis hujusque status naturalis seu oscillationis vitalis alteratione fieri queat; dum ex sententia omnium statum ejus præternaturalem evidenter immutat seu corrigit, hinc inter generosa remedia medica generosius audit. Juxta *Willisium Pharm. rat. part. 2. s. 3. c. 1.* per crebriorem sanguinis eductionem ipse plus texturæ sulphureæ, quam salinæ, induit, & ad febres disponitur, nec postmodum in gravioribus malis, quorum efficax remedium alias observatur, aliquid præstat, & sanguine ad plethoram evitandam emisso remanens massa citius denuo ad plenitudinem assurgit: Ne dicam, ante ætatem, nisi summe plethorici, hos sanguinis proprii profusores consenescere: quale quid de Scythis legimus, qui ex venæsectione pone aures frequentius reiterata steriles evadebant. Instas, nullam tamen post venæsectionem ejusmodi præservatoriam percipi in corpore anomaliam: regero, nec apparere aliquem ejus fructum, periculo non erat exponendum corpus, nec incerto quidem, neque emolumentum ejusmodi imaginarium tale quid jubet. Corripiuntur morbis gravioribus, quibus festivitas hæc cruenta solennis, similes experiuntur, qui eam non curant: æque facile Venæsectionis præservatoriæ damna.

cile dictu, illos propter admissam, hos propter neglectam, evacuationem ægrotare; utrum horum verum magis? ambiguum relinquitur.

Etiam alterantia intempestive usurpata nocent.

Alterantibus humores, alterandi vim inesse, sine dubio omnes supponimus: versus quodcunque E. extremum illos, qui secundum naturam & bene constituti sunt, alteres, e statu naturali in præternaturalem conjicies ac sanitati tantum derogabis. Et acidum, viscidum &c. quod intra viscera tua concipis, si non fictum & imaginarium, certe tale, est, quod multiplicatis absorbentibus, præcipitantibus, incidentibus &c. tandem aliam seu contrariam, vitalitati æque aut plus exosam texturam induit: hinc ejusmodi Medicos *de soy mesmes* raro vividos & perfecte sanos, sed valetudinarios, utplurimum cernimus.

Una cum confortantibus.

Confortantium usualium & domesticorum pleraque robore ac virtute spiritus excitandi ac analeptica destituuntur, sc. fixiora: aromaticorum & spirituosorum crebrior assumptio vel ideo suspecta, quod in viribus pollentibus spirituum & sanguinis motum vitalem ad orgasmum seu exæstuationem vitalitati minus congruam deducant; vel quod ambiguum relinquatur, an spiritibus nostris & confortantibus illis credita intercedat conformitas, ideo inprimis, quod hæc frequentius & in majore dosi usurpata sanguinem p. n. turgescere faciant & spiritibus animalibus narcosin imprimant. Si proin horum usus nimius evidenter nocet, moderatus quidem non evidens, certum tamen, damnum inferet, seu non omni nocendi suspicione caret.

Abusus Nicotianæ, Thée & Coffée.

Oportunum hic erit illorum ineptiori temeritati contradicere, qui secundum morem Chinensium, Hispanorum, Anglorum, Belgarum & nescio quarum gentium, nicotiana, potu Thée ac Coffée adeo strenue abutuntur, ut, nisi his, vel cunctis, vel eorum alterutro, quotidie fruantur, singulari præcordiorum angustia seu languore se corripi, sibi persuadeant: qualem errorem ac inordinatum rerum illarum appetitum, quem Picæ certum genus mihi appellare liceat, ut colorent, insignibus & tantum non universalibus illa virtutibus medicamentosis gaudere, hinc singularem ab iis in conservanda sanitate sibi promittunt fructum, sed forsan sine ratione. Singulis his concedo suas vires, huic vel illi corporis idiosyncrasiæ proficuas, sed non omnibus

bus æque: perinde ac nullum medicamentorum aut alimentorum medicamentoſorum omnibus ſalubre deprehenditur, ob diverſas, quibus gaudent ſinguli, craſes; neque ſaluberrimum horum, quod forſan alvum laxet, urinam pellat, caput roboret, flatus diſcutiat, quotidiani uſus evadere ſolet, nec debet; niſi hinc plus damni, quam commodi, expectare malis. Et ſi demum experientiam conſulas, ejuſmodi rerum heluones deprehendes, haud dicam, minus, non magis, aliis ſanos. Laborant ſymptomatis hypochondriacis & cachexia nunc, ut olim, calculi & arthritidis cruciatus iis non exiſtunt rariores, ſcorbutus vires penes nos integras tenet, conqueruntur alii aliæve de ſtomachi imbecillitate ac cruditatibus, de cephalalgia pertinaci, menſium inordinato fluxu atque ſuppreſſione, fluore albo aliisque affectibus chronicis, nec ab acutis cujuscunque generis immunes ſunt: adeo ut nemo habeat Pharmocopolarum, cur metuat, ne detrimenta ab uſu Coffée & Thée patiantur eorum tabernæ, atque loculi evadant inanes: perinde ægrotant noſtrates nunc, ac olim, & qui illis quotidie vacant, de ſanitate præ cæteris non magis gloriari poterunt.

Nicotianæ fumi commoda ac incommoda.

Quoad Nicotianam, hujus fumum hodie omnis atmoſphæra ſpirat, & eum multi per totam diem ac potiſſimum noctis trahunt, pro ſero catarrhoſo, ut ajunt, ſubtrahendo, mane quoque ſummo citius fiſtulam fumiducam petunt, antequam lectum deſerunt; ne ſc. hora abeat ſine linea. Habere vegetabile hoc ejusque fumum facultatem ſerum ſalivale educendi, hincque diverſis ſine dubio affectibus medendi, & imminentes avertendi, in aprico eſt, ſuſpectus tamen hic videri poterat propter virulentiam narcoticam, qualem *Primeroſius 4. de vulgi error.* argumentis diverſis delere conatur, comprobat nihilominus experientia multifaria, ratiunculis illis potior. Sed quicquid hujus quoque ſit, concipe tibi, egoque concedam, fuligines herbæ illius ſanctæ ſaluberrimas, quotidianus tamen ſeu perpetuus earum hauſtus prodeſſe non poterit: ſive ſerum præter modum ſubtrahendo, ſive ventriculi appetitum deſtruendo, ejus tonum relaxando, cachexiam inducendo, pulmones rodendo &c. teſtes horum denuo provoco experientiam ac practicos infinitos, v. g. *Tulpium 1. obſ. 6. & Kerckringium ſpicil. anat. 90.*

Recentius

Ac pulveris ejus.

Recentius depravatæ phantaſiæ productum eſt pulvis tabaci, errhinum ac ptarmicum alias famoſum & remedium certis ſcopis miniſtrans: aſt abuſus ejus & momentanea fere per nares attractio e medicamento venenum facit, plus juſto naribus & capiti ſubtrahendo, ſtuporem huic imprimendo, pectori pariter inſidias ſtruendo. Sternutamus nunquam ſine vehementiore thoracis concuſſione, usque adeo, ut ſternutando mucum æque pectoris ac narium expiratione hac violentiore rejiciamus: motu proin hoc ſternutatorio vehementius pariter commoventur pulmones, non ſine ſui periculo. Nec qui Nicotianæ pulvis ſine ſternutatione & inſenſibiliter magis, errhini nomine, vim ſuam exerit, omni culpa vacat: cum ejus notabilem ſemper portionem nobis non advertentibus, inſpiratione per nares facta, ad Laryngem & Pulmones cum aëre deflectere, probabile ſit. Novi virum hujus civitatis ſtrenuum, qui adductioni hujus pulveris per longum tempus adſuetus non raro de oppreſſione thoracis conqueritur, quod ſymptoma quidem a priori huic pulveri vix adſcripſiſſem, niſi ſuperiore anno frequentare mihi licuerit aliam Generoſioris proſapiæ & Illuſtriorum munerum perſonam peregrinam, quæ inexplebili hujus ferculi appetitu gaudens interdiu ac noctu illud anhelabat & naribus intrudebat. Hæc ex dyſpnœa & tuſſi, phthiſin minitante, ab aliquot ſeptimanis male ſe habens meum conſilium & operam rogabat, poſt appropriatorum vero medicaminum uſum primo ſputum ſpumoſum & tenue, copioſiſſimo pulvere nicotianæ interſperſum, ſucceſſive ſpiſſius cum euphoria & paucioribus illis ramentis, rejiciebat, hincque tandem pectore levato & tuſſi cum priſtino ſtimulo ceſſante abibat. Quod me conjecturare juſſit, etiam in altero pulveris hujus heluone eandem cauſam anguſtiæ thoracis exiſtere.

Item Thée & Coffée.

Thée & Coffée abuſum ac depravatum uſum ſpecialius ſtringere nolo, applicari his ſufficiant illa, quæ in genere de quotidianis his commemoravi, nec, quem moderata illorum ſorbitio effectum valetudini ſalutarem promittit, immoderatius & prave iis utentes, quin potius certas moleſtias & inſidioſa detrimenta, ſperare debent; cum non tantum in exceſſu, ſed modo etiam utendi, peccent illi. Frequentius incidi in ejuſmodi Coffée potatorum conſortia, quæ illius

illius decocto intercalabant vinum Creticum ſimileve generoſum, aquam cinamomi v. g. ſpirituoſam, aut utrumque: quærens, cur ita agerent, reſponſum ferebam, fieri hoc, quo cruditates Coffée temperent ac ſolvant. E. cruditates magno conatu & appetentia colligebant, ut has per hauſtus generoſiores detergerent. Quosdam aliquando offendi vini compotatores non leviter temulentos, nunc decoctum Coffée ſorbentes, eum, ut ajebant, in finem, quo medice viverent, i. e. æſtum a vino ſibi impreſſum extinguerent. Aliquantulum vero penes hos commoratus en, phiola aqua aurantiorum ardente repleta advolat, quam pariter exhauriebant & ſtratum ſuper ſtratum cum liquoribus antecedaneis artificioſe ſatis formabant: ſubridenti &, cur etiam hoc facerent, roganti uno ore cuncti reſpondebant, quo a Coffée diluto laxato ſeu debilitato ſtomacho per potum hunc ſpirituoſum opportune ſuccurrerent. Hauribeant proin decoctum Coffée ſodales hi pro æſtu vini attemperando, ſuperfundebant huic aquam ardentem, quæ, prout credebant, ſtomacho ab illo debilitato opem feret, utroque forſan ſuperſedere potuiſſent; ſic in circulum redit ac volvitur valetudo, & ut peſſime vivamus, medice vivimus.

Verum eſt adagium, ethicis pariter ac phyſicis ſolenne, *omne nimium vertitur in vitium*, hinc cunctorum quoque, quæ avidius & copioſius aſſumimus, v. g. panis, vini, omnium eſculentorum ac potulentorum atque aromatum quoque, quorum uſum ſalubrem, immoderatiorem noxium, experimur: quia tamen neminem hoc in paſſu refragaturum confido, exemplis, quod penes omnes in confeſſo eſt, firmare nolo, unicum etiam plurium loco erit. Nucem myriſticam ſaccharo conditam cum Indis noſmet ſtomacho & cerebro gratam novimus, parcius uſurpatam, ex nimio tamen ejus uſu cunctos, inprimis regionum calidiorum incolas, v. g. Indos, quoad ventriculum & cerebrum, periclitari, ut illi gravitatem moleſtam, huic ſomnolentiam ad carum usque, inducat, præter *Bontium* communis docet obſervatio. Omne nimium perniciosum.

Hæc E. cum genuina methodo medendi, de qua *cap. ſeq.* agam, ſequi attendit, non dubitare poterit, ſe inſimul *tuto* curare, modo unum alterumve declarandorum adhuc obſervet, inter quæ ſine dubio ordine Agat Medicus ſecundum rationem atq; experientiam.

dine ac potentia prius, ut Rationem Experientiæ, quas artis genitrices ac nutrices existere, inter omnes sane convenit, undique combinet artifex, adeo ut sine utriusque hoc connubio nihil unquam moliatur, certus, sine cynosura hac & fundamento bifido commode se operari haud posse. Quia nihilominus hæc cognoscendi atque operandi instrumenta, quod aliquando inter se pugnare sibique refragari videantur, medelæ administrationem difficilem valde reddunt, ut utri horum se mancipet in casu dubio anceps hæreat medicus: huic ambiguitati evolvendæ, & quo intrepide magis in curatione ille progrediatur, eum Herophili Acronis, Agrigentini & Hierophili placitorum admoneo. Sc. quamvis Medicina ab experimentis prima sua stamina ceperit & conjecturis inventa per illorum evidentiam polita ac firmata fuerit, & adhuc integrum maneat eorum consortium, minus tamen ambigendum veniat, aliquando sine ratione aut repugnante ratione operari licere secundum illa, quæ genuina & circumspectior experientia suggerit, id est, sine causarum morbificarum scientifica magis cognitione, ac sub verorum indicantium ignorantia nos aliquando admovere posse medelam ac præsidia, quibus vel nostra, vel aliorum fide dignorum, experientia fidem fecerit.

Experientia tamen prævaleat.

Quamvis enim per assertum hoc, quod Sectæ empiricæ Fundatorum sit, paradoxus & minus dogmaticus videar medicus illis, qui præjudiciis suis olim haustis plus justo abblandientes, nihil unquam sine ratione suscipiendum esse autumant, & ægros secundum methodum mori malunt: quasi artis præcepta hoc certitudinis ac immutabilitatis conscenderint fastigium, ut illum civitatem medicam exire jubeant, qui idolum hoc non stupida devotione veneretur, i.e. vel secundum formatas olim hypotheses instrumentorum medicorum agendi modos sibi haud fingat, vel qui, quod non præsto sit ratio fallax, remedium probabile cum ægri detrimento non negligat ac damnet. Sine hæretici nihilominus & empirici nota me convictum confido, in medela facienda & in præsidiorum artis exploratione atque applicatione Experientiæ præ ratione esse fidendum, illi etiam soli & hac deficiente, ne dicam contradicente, inhærendum, per eandem artem emendando ac ampliando, imo quæ hujus, ut experta

Adeoque huic etiam inniti convenit, ratione deficiente ac repugnante.

experta & ratione approbata hactenus tradebantur, accuratiori examini exponendo. *Kyperus* equidem repugnantibus ſibi his, ei fidendum aſſerit, quod evidens maxime eſt: per evidentiam vero hanc, quam utrique horum concedit, normam valde dubiam conſtituit, & obſcurum ſatis promittit deciſum. Longe ingenuiorem ſe præſtat *Sennertus*, qui non tantum deficiente, ſed repugnante quoque, ratione in remediorum inveſtigatione experientiæ inſiſtendum ait, cum, advertente *Galeno*, pro potioribus habenda nihilque ambigui relinquant, quæ ipſis oculis uſurpamus, ſeu ſub ſenſus cadunt, & nulla ratio adeo ſcientifica dici queat, cui experientia repugnet. In indicatione quidem therapevtica primaria formanda, ſeu, in, quid agendum, determinando, plus forſan aliquando valet ratio, v. g. viſcidum incidendum, detergendum, acre temperandum, cruditates ventriculi corrigendæ, dolor mitigandus, calculus exturbandus: quia indicationes tamen hæ non ſemper genuinæ ſunt, & ex falſo promanant aliquando indicante, ſeu ex fallacia ſecundum non cauſam, ut cauſam, v. g. ex putredine in febribus, ex exuperantia bilis in tertiana, humoris melancholici cumulatione in quartana & hypochondriaca paſſione, ex ſanguine fervidiore in inflammatione, qualia ipſa experientia & juvantis habitudo atque vis ambiguum reddunt, v. g. abſinthii, taraxaci, utpote amarorum, reſolventium, hinc bilioſos humores non tam temperantium, quam exaltantium, item terreorum, v. g. Corallorum, Martialium, hypochondriacis & quartanariis ſalutarium, Spiritus vini & camphoræ ad inflammabilitatem usque calefacientium, miſſis de humore tenui ſeu calido & ſicco in Tertiana v. g. de craſſo & terreo in Quartana & Melancholia hypochondriaca, de æſtuante ſanguine in tumore phlegmonode, hypotheſibus hincque petitis ætiologiis, remediis illis per experientiam obſervatis & comprobatis inhæremus, illaque vitia per hæc emendamus.

Quia ratio aliquando fallit.

Attendit hoc *Scriptor Anglus recens* in ſcripto ſatis ſatyrico, *de arte curandi morbos expectatione c. 26.* quod idem olim jam dum in *the Conclave of Phyſitians* innuerat, qui quod remediorum applicandorum rationem methodus implicet, neceſſario eorum peritiam notitiamque præhabendas aſſerit, adeo ut horum ignorantia omnes

Experientia magis prodeſt.

tam generales, quam speciales, methodi canones illudat. Hinc nihil aut parum momentosi detergendi indicationem in phthisi adferre, ni de medicamento ejusmodi detergente vero constet, ac tali similive ignorato in ulceribus viscerum omnia ad medicandi methodum facientia, hujusve regulas, imo morbi & hujus causæ notitiam, & quicquid in cunctis medicinæ partibus continetur, pro nihili, quoad phthisin, ducenda. *Ut verbo protulerim*, inquit, *quemnam morbo curando magis putabis idoneum, num remedium expertum callentem, medendique methodi nescium, an hujus gnarum, remedii autem ignarum? Næ, quod prior naturali methodo instructus ad curandum magis sit habilis, quam posterior, suæ artis methodo indutus, nemo inficias ibit: idcirco remedio apto & experto latente nihil pollet quævis medendi methodus.* Et juxta *Aristotelem 1. metaph. 1. ad agendum nihil videtur experientia differre ab arte ipsa, quinimo videmus expertos magis id, quod intendunt, consequi, quam illos, qui rationem absque experientia tenent:* ac paulo post, *si quis rationem absque experientia teneat, & universale quidem cognoscat, quod autem sub eo particulare est, ignoret, sæpenumero errabit a sanando.*

Et largior equidem, chirurgicorum remediorum potissima per rationem esse primum inventa, pharmaceuticorum tamen instrumentorum pauca forsan rationis, plurima, si non cuncta, experientiæ soboles sunt. Camphoræ, Urticæ, Menthæ, Spicæ similiumque aromaticorum & acrium efficaciam insignem in hæmorrhagiis nulla ratio, vel a fluxus causis, vel a vegetabilium recensitorum textura, petita, suadet, persuadent nihilominus tot practicorum observata, v. g. *Rod. a Castro 1. de morb. mal. c. 5* in hæmorrhagia uteri, & *Riverius pr. 1. c. 8.* in narium fluore cruento menthæ decoctum deprædicant, eandem Mentham, naribus intrusam, Spicæ Nardi pulverem vero frequentius assumptum, eidem mederi, idem l. a. perhibet: Urticam contusam & hujus succum inter topica cunctis hæmorrhagiis evporiston certum censent *Forestus 13. obs. 10* & *Borellus 1. obs. 95.* ac Camphoræ usum, quam olim ratione suæ substantiæ resinosæ & penetrantis seu resolventis deprædicabant, *Barbett. pr. 4. c. 13* atque *Deckerus eodem loco* in pari fluxu extollunt. Hinc pulverem officinarum Sperniolæ Crollii, ex Myrrha, Croco, Camphora & Thure compositum,

Etiam sine ratione.

tum, hæmorrhagias compescere perhibent multi: cujus nihilominus effectus, si camphoram, myrrham & crocum potissimum attendas, nulla ratio reddi poterat, quod inprimis horum virtus emmenagoga, illum dubium præstet. Equidem memini, Cinnabarim Antimonii & nativam trepida satis manu a quibusdam propinari, vel quod decompositum hoc sub specie mineralis suspecti omnimode damnent, vel quod de accuratiore & genuina præparatione artificis ambigant: sed utrique horum injustam habent metuendi causam, vel quod insons & tutissimum hoc medicamen testentur infinitæ practicorum experientiæ, vel quod sibi commixta tantum Mercurius & Sulphur hincque compositus pulvis, sub Æthiopis mineralis nomine, post Anglos nunc a nostratibus quoque exhibeantur. Et quæ ratio v. g. Rhabarbari, Hellebori nigri &c. vim catharcticam monstrasset, nisi eam manifestassent experimenta toties repetita.

Usus spiritus vini & terebinthinæ in vulneribus nervorum paradoxus.

Memoratu dignum est, quod de efficacia mixturæ ex Spiritu Terebinthinæ & vini in punctura nervi dolorifica pariter ac periculosissima Caroli Noni, Regis Galliarum, cui loco venæ nervus incisus fuerat, *Paræus lib. 9. cap. 38* perhibet, medicamenti satis acris: cum nihilominus ante Paræum Chirurgi omnes acria vulnera nervorum minime ferre tradiderint, adeoque repugnante ratione illud remedium applicatum fuerit. Equidem, dum hoc commendabat, salutare maxime, consilio sui addebat rationes, ast tales, quas *Sylvius pr. l. 2. cap. 23* pro merito stringit, nemoque, cui tantillum rationis superest, alicujus momenti sibi persuadere poterat, experientia interim edoctum Paræum remedium hoc perite applicuisse constat. Et proin *Sylvius*, postquam l. a. modum applicandi recensuerat atque comprobaverat, ætiologiam impugnarat, hunc in modum concludit: *Hoc autem idcirco pluribus ostendi, ne quis miretur, si subinde, imo frequenter, in quorundam medicorum libris legat medicamenta usu comprobata, quorum interim rationem ignorent practici, non semper in ratiocinatione solidiore adeo versato, quam ipsa praxi empirica, quæ, si rationalis fiat, multis parasangis superabit Vulgarem. Malim autem uti Medico Empirico, i. e. secundum experientiam praxin exercente, quam Theoretico & ex suis ratiociniis & figmentis medicinam faciente: docuit enim jam pridem omnes accuratos eorum, quæ circa artem nostram accidunt,*

cidant, observatores, longe feliciores esse in praxi medicos empiricos, quam theoreticos, quique ex libris medici fiunt, aut suis speculationibus; homines in sua dementia tanto miseriores, quod tam multos secure reddant miseros &c. Sicut etiam *Fr. Hofmannum*, postquam *meth. med. lib. 1. c. 5* de conjungendis ratione & experientia prolixe disseruerat, demum concludit, ubi ratio refragatur, experientiæ potius inhærendum esse, medici nempe periti, certæ & indubitatæ. Et *Zwingerus comment. in præcept. Hipp.* hortatur medicos per salutem ægri, ex consilio ejusdem Hippocratis, ut in morbis difficilioribus illorum τριβὸν seu experientiam non negligant. Utut enim methodum dogmaticam, ex historiis singularium depromptam, non haberent, habere tamen experientiam singularium, & curare aliquando morbos empirico analogismo, licet therapeiæ suæ rationem per epilogismum dogmaticum reddere nequeant; Imo purum empiricum, vel *Aristotelis* testimonio, mere dogmatico, quod ille aliquos, licet sine arte, hic nullos unquam, sanet, anteponit.

Usus spiritus terebinthinæ in hæmorrhagiis. Occasione spiritus seu olei terebinthinæ in vulneribus nervorum adeo proficui experti, non possum non meminisse effectus ejusdem, quem nulla ratiocinatione quis sibi promisisset, liquoris inflammabilis ac ratione subtilitatis & penetrandi virtutisætherei nuncupati, declarat tamen ac multis experimentis comprobat Chirurgus Anglus recens, *James Jonge* in *Curr. triumphal. e Terebintho*, in hæmorrhagiis vasorum etiam satis ingentium restringendis. Nimirum si vulneribus horum linteola tantum oleo illo, probe calefacto, imbuta, imponatur, & pars sauciata rite deligetur, brevi hoc omnem fluxum sanguinis inhibere, membrum ab inflammatione, spasmis similibusque symptomatis defendere, vulnerisque digestionem notabiliter facilitare. Simile præstare spiritum vini, quod nulla sibi poterat persuadere ratio, olim aliquando narravi, hæmorrhagias hunc pariter ad stuporem sistere, cum plumaceolis sub moderata vasis vulnerati compressione, applicatum, liquorem salino-sulphureis, volatilibus atque alterantibus & solventibus, quibus sanguinem potius exagitet & ad turgescentiam disponat, non terreis, non fixis, non adstrictoriis, particulis scatentem.

Insuper experientia hodierna & quotidiana superiorum seculorum

lorum euporiſta &, pro infallibilibus hactenus decantata, morborum præſidia inutilia, fallacia & doloſa deprehendit, & ſic in plura inquirere jubet. Sanguinis miſſiones indicatum febrium & cauſæ febrilis credidit antiquitas, propugnare hactenus ad ſanguinem usque allaborarunt ſcholæ, adeo ut ad curationem cujuscunque illarum generis phlebotomiam adminiſtrare non dubitarint Medici non ſuperiorum tantum ſeculorum, ſed modernorum quoque multi, decepti ſine dubio a *Galeno 11. meth. med. cap. 15*, ubi ſcribit: *Saluberrimum autem eſt in febribus venam incidere, non in continentibus modo, verum etiam aliis omnibus, quas putreſcens humor concitat.* Quibus nihilominus opponere licet exempla plus, quam quotidiana, illorum nempe, qui a febre non tantum per venæſectionem non reconvaluerint, ſed gravioribus periculis ac morti mancipati fuerint, qualia *Joh. Franciſcus de Franciſco* hinc inde, inprimis *cap. 2. & 4. de Venæſect.* recenſet, & perinde, ac *Jacob. Ponz de nimis licentioſa ac liberali intempeſtivaque ſangv. miſſ.* eam in febre, ut tali, diſſuadet. Quale quid in ſpecie de febribus intermittentibus aſſerit *Sylvius prax. append. 9. §. 177. 178. &c. app. 10. §. 677. 678. ſeq.* ubi etiam argumentis pro contraria ſententia allatis diſerte reſpondet, tandemq; per experientiam infert, ſanguinis miſſionem intermittenti febri, qua tali, minime, ſed certis tantum hujus aliquando ſymptomatis, competere, aliquando in harum medela nocere, quemadmodum pariter in plerisque continuarum: ut taceam aliorum modernorum experimenta, theoriis ejuſmodi hæmatizantium contraria.

Venæ-ſectio in febribus ſuſpecta.

Porro, aliquando theoriam circa unum idemque negotium ita hæſitare contingit, ut contradicentium argumenta æquiponderent, v. g. circa eandem Venæſectionem in variolis ſimilibusque exantematis, quam ex Veteribus *Fracaſtorius*, *Amat. Luſit.* & *Nicol. Fontanus &c.* ex Modernis *Riverius* & *Menjotius* aliique ideo propugnant, quod natura per ſanguinis eductionem ab onere levetur, ſicque ad feliciorem heterogeneitatum incongruarum ſecretionem ac metaſtaſin diſponatur. Contra argumentis non minoris ponderis ſummum phlebotomiæ in Variolis periculum innuunt alii, v. g. *Sydenham obſ. med. circa morb. acut. hiſt. ſ. 3. c. 2*, quod nimirum per eandem ebullitio ſanguinis deſpumatoria & ſecretoria turbetur, ſimulque id

In variolis pariter, niſi rariſſime.

ſubdu-

ſubducatur, quod inchoatæ ſecretioni quaſi pabulum & impetum continenter ſuppeditare debebat. Quales lites praxis ſatis funeſta ac mortes illorum dirimunt, intempeſtive ſatis & juſto tardius, adeoque ſine digladiantium præmio ac gloria: aliquando quamvis ſalutare hoc varioloſis remedium teſtetur eadem experientia, non, niſi a practico peritiore aliis caſibus applicanda, ſub cautela a *Riverio* & *Sydenham* ſuggeſta, ſeu accuratiore dignotione ſanguinis plus minus ebullientis.

Experientia etiam methodum mutat.

Imo obſervationes atque experimenta practica ſolertiora non remedia tantum inveniunt ab indicantibus indicata, v. g. catharcticum in primarum viarum cruditate, ſed per horum inventionem methodum quoque & indicantis atque indicati connexionem, ſatis firmam hactenus viſam, aliquando dubiam reddunt, ſi non omnimode evertunt: v. g. uſus Corticis Peruviani in febribus intermittentibus ſalutaris, methodo cujusvis hypotheſeos de natura & cauſa febrium legibus ſuperior. Nec adjicere vereor, eandem experientiam remedium non tantum hujusque ſucceſſum innuere, v. g. venæſectionem modo ſalutarem, modo exitioſam varioloſis evenire, calvariæ perforationem percuſſis modo prodeſſe, modo ſecus, folia Sennæ modo cum torminibus, modo blandius, alvum ſubducere; verum rationem quoque diſparium ejuſmodi unius remedii effectuum reddere; ſalutarem eſſe phlebotomiam illam, ſub ebullitione ſanguinis exquiſitiore, noxiam ſub minore ac fatiſcente; fruſtra adhiberi modiolum, ſi cruor e Calvaria educendus profundius hæreat, ejusve grumus Duræ matri tenacius agglutinetur; folia Sennæ tormina concitare per viſcoſitatem inteſtinam, quam decoctio eorum evolvit, corrigunt additamenta ſalina, Cryſtalli v. g. Tartari. Neque tandem, quæ ab analyſi chymica horum illorumve concretorum medicamentoſorum eorumve textura petuntur, rationes in determinando morbi remedio hujusque agendi modo adæquate exhauriendo ſemper quadrant: cum per illas hypotheſes nec per experientiam jam dum obſervatæ eorum facultates ſemper commode ſatis explicari queant. Ita per artem quamvis ex hoc illove eorum educantur ſalia, olea &c. ambiguum tamen relinquitur, an per hæc in corpus noſtrum agant, hujusque ataxias corrigant: poſtquam nonnullorum

Remediorum ſucceſſuum rariorum etiam rationes ſuggerit.

Quod non ſemper præſtat ratio.

nullorum ſalia volatilia & fixa, v. g. mandibulæ Lucii, Cornu Cervi, abſinthii &c. aliis partibus conſtitutivis eousque involuta ſint, ut ab his in corpore, quod talia aſſumpſit, & ubi tantus ignis calor, quantus ad evolvenda illa neceſſarius, concipi nequit, educi haud valeant; adeoque nec medicamina hæc vim ſudoriferam & antifebrilem exerant, pleuritidem non diſcutiant, per ſal volatile aut alcali, licet effectus ejuſmodi præſtare, experientia conſtet. Neque ex concretis medicamentoſis educta ſemper agunt, quod totum, v. g. Sal abſinthii nullius valoris in lumbricis pellendis aut febribus expugnandis præ integra herba.

Quemadmodum nec in negotio hoc analogiſmus ſufficit, ſi v. g. concludamus, ſal volatile ſuccini urinam pellit, E. Aſelli idem agunt ratione ſalis volatilis; quatenus in cineres quoque redactus bufo diuretica potentia gaudet. Aut ſi a præcipitationibus variis, quas per experimenta mechanica edocemur, ad morborum medelam argumentemur: v. g. Martialia abſorbent acida. E. dum ictero medentur, acidum morbificum abſorbendo agunt. Adeo ut, quamvis ratiocinatione ſeu conjecturando aliquando inveniantur hujus vel illius affectus præternaturalis præſidia, v. g. *a Galeno de ſimpl. med. facult. lib. 10. c. 9.* articulorum tophi caſeus acris in cruris ſuilli ſalſi decocto maceratus, fatetur tamen hic, hoc a ſe excogitatum remedium experientiam demum comprobaſſe: perinde ac ab *Avicenna, Paulo* aliisque potu data oſſa humana arthritidem ſolvere, non tam per rationem, quod eadem digerendi atque exſiccandi vim habeant, qualem huic experimento affingit *Zacutus Luſit. 3. de med. Princ. hiſt. 36.* quam per ſuccedaneas obſervationes, firmatur.

Nec ab analogia petita

per experimenta demum confirmatur ratio.

Aſtrorum, Solis inprimis, Lunæ & cæterorum planetarum ortus ac occaſus, ſitus, motus & coitiones tam inter ſe, quam cum aliis ſideribus, potiſſimum Zodiaci, in curatione morborum attendere jubebant Aſtrologorum olim plurimi, una cum Medicis nonnullis: quorum tamen poſteriorum paucos admodum ex doctioribus invenies, ſed rudiores plerumque tantum ac imperitos, qui ſuam in arte ignorantiam ejuſmodi extraneis futilibus incruſtare, opinionem, quam neutiquam demerentur, ſibi acquirere ac negligentiam diſſimulare contendunt, ſolſtitia & æquinoctia, novilunia, plenilunia, oppoſi-

Aſtrologorum præceptorum in medela morborum habent rationem multi.

tiones ac conjunctiones harum illarumve erronum ſtellarum accuſantes, ubi præpoſteræ curæ rationem reddere debebant hi errones. Commentorum ejuſmodi ab Aſtrologis hauſtorum infinita ſunt, ſc. quod Luna ſubintrante Leonem, domum Soli planetarum principi, dicatam, aut infortuniis, ut ajunt, aliis obnoxia, ſanguinem mittere metuunt, quemadmodum pariter, ubi eadem Luna Soli conjungitur. *Avicennas 1. fen. 4. c. 21.* ne ventoſa in Novilunio admoveatur, præcipit, quod humores nondum ebullierint &c. nec in ultimo ejus decremento, quaſi humores tunc ſint imminuti: quod ejusdem interpretes aliis hujus generis evacuationibus, per cauſæ conformitatem, applicant v. g. *Vigo de vuln. cap.* calvarium in plenilunio perforare detrectat. Delirant alii, in illo membro, vel ejus gratia, cujus ſignum, ſeu quod ab Aſtrologis ipſi mancipatum, Luna tunc percurrit, Venæſectione interdicentes: ſicut pariter, qui in magnis, ut ajunt, temporis mutationibus, ſc. Solſtitiis & Æquinoctiis, id faciunt. Perinde ac ſcutica dignum, quando tempora quædam præ aliis catharcticis hauriendis opportuna magis nuncupant: hæc propinare prohibentes, cum Luna alicui ex ſignis ruminantibus, Arieti, Tauro, Capricorno, inexiſtit, ne ſub his ſumptum pharmacũ vomitu rejiciatur, ſeu medicamentum dejectorium emeticum evadat; contra ſub hac Lunæ habitudine vomitoriorum uſum commendant, v. g. *Solenand. 5. conſ. 2.* Exhibent eadem vomitoria in novilunio ac ſub incremento, alvum ſubducentia ſub decremento, Lunæ, ut alias Planetariorum ejuſmodi ineptias mittam, v. g. quando Ptolomæus pharmacum exhibendum monet, dum Luna Jovi fuerit conjuncta, neutiquam, ſi maleficis Saturni vel Martis adſpectibus configuretur.

Modernorum vero plerique, *Aretæum* ſecuti, dum pleuritidis occaſione, nullum moræ dandum eſſe locum, ſcribit, quin potius valentiore remedio huic ſuccurramus, ſc. *Monardus 2. epiſt. 1. H. Cardanus meth. c. 24. Botallus de Sangu. miſſ. c. 22. Claud. Deodat. panth. hygiaſt. 3. c. 6. H. Augenius de Sangv. miſſ. l. 8. c. 19. L. Lemnius 4. de occult. nat. mirac. c. 15. Langius l. 1. epiſt. 35 & 36. Valleſ. meth. med. 1. c. 1. Amat. Luſ. cent. 3. cur. 81. Heurnius 3. meth. c. 9. Primeroſius de vulgi err. lib. 4. c. 9. & 10.* futile hoc dogma reſpuunt, ſuiq; diſſenſus varia depromunt argumenta, quæ ex iis prolixius recenſere ambigo, pauca ſufficiant.

Alii ſecus.

Et

Et quidem præfaminis loco, puto, penes plerosque in confeſſo eſſe, dogmata hæc ſeu hypotheſes has aſtrologicas, neque a priore, neque a poſteriore, videri adhuc comprobatas: non a priore, quod eorum ratio evidens nulla detur, nec a poſteriore, quod experimentis adæquatis deſtituantur, quinimo experientiam contrariam habeant, ut ex ſeqq. conſtabit. Nec Solſtitia, nec Æquinoctia has evacuationes, vel quæcunque remedia interpellare ac comperendinare valent, cum in his haud magnæ, ut vocantur, temporum vel aëris contingant mutationes, quia hæ non evidentes: ne dicam, frigus non minus ac æſtum atmoſphæræ poſt hæc, ſeu poſtquam Sol hæc Ellipticæ loca aliquot jamdum diebus tranſiit, intendi. Et quemadmodum intuitu Æquinoctiorum ratio haud apparet, cur dies, quibus nobis ſol adhuc remotior, i. e. verni Æquinoctii punctum nondum conſcendit, aut autumnale ſuperavit & huic inferior factus, magis idonei ſint ad præſidia medica admittenda: ſic nec Solſtitia bina, quæ diſpari plane aëris habitudine gaudent, idem jubere, vel vetare, valent, poſtquam eosdem morbos non raro utrisque temporibus accidere deprehendimus; neque ſemper exceſſive æſtuoſum æſtivum, ſicut nec adeo rigidum brumale, exiſtunt. Nec conſtat, cur Luna creſcens ac declinans alium atque alium influxum in pharmacorum operationes præſtet, dum, quicquid lucis augeſcentis vel decreſcentis habet, non ſibi proprium tenet, ſed Soli tanquam mutuum, in acceptis refert, adeoque eadem lux, ratione intenſionis atque extenſionis, hinc vis extra ſe agendi, ipſi eſt in prima ac in ultima ejus quadra. Imo ſi lux originalis in Sole cunctis menſis diebus eadem eſt & pharmacorum uſum atque ſanguinis miſſionem toto menſis ambitu concedit: quomodo eodem tempore, quacunque ratione in Lunæ orbe modificata, alios atque alios effectus præſtet, non video; cum huic nihil hinc accedat, ſed multum virtutis, dum ab opaco ejus corpore reflectitur, decedat.

Nec ſine ratione.

Solſtitiorum & Æquinoctiorum nulla in medendo vis.

Nec Lunæ creſcentis ac decreſcentis.

Neque frigus Saturni, aut Martis fervorem, ſi Luna his conjungatur, adeo vereri debemus, ut ſub ejuſmodi adſpectu ægros opportuno ac neceſſario auxilio deſtituamus: quippe non hic eousque inflammat corporis noſtri fluida atque ſpiritus, quin ſub eo ejus ad Lunam poſitu etiam frigidiores invaleſcant morbi, ſi brumali inprimis

Nec adſpectus aliorum planetarum.

mis tempore talis eveniat; nec ille adeo infrigidat, quin conjuncta ipsi Luna febres quoque aliique morbi calidiores generentur. Parum quoque qui, juxta *Ptolomæum*, membro, vel membri gratia, phlebotomiam simileve remedium admovere formidant, cujus Zodiaci signa Luna tunc permeet, fundamenti habent: quod illa membrorum corporis & Signorum relatio ex mera quorundam phantasia oriunda sit, neque ratio appareat, cur huic membro præ altero Aries, Libra &c. præsit, quatenus vulgari huic dogmati aliorum v. g. *Messahalæ*, sententia e diametro repugnat, qui curationes adornare jubent, ubi Luna signa, membro affecto assignata, subintravit, e. g. phrenitidis ac anginæ, ubi Luna Arietem, Taurum &c. transit, per humeralis venæsectionem. Et supponamus, quempiam percussionem capitis passum periculosam, an huic nulla chirurgia administranda, quamdiu intra vel extra signa appropriata versatur Luna? metuendum, ne sero nimis illa paretur.

Neque signa Zodiaci, his vel illis membris dicata.

Rejicitur hæc sententia.

Aut enim nulla habita permittentium intrinsecorum, coctionis nimirum & cruditatis humorum, temporis morbi &c. ratione hujusmodi remediorum administrationem hæc syderum phœnomena moderari, aut utrumque simul attendi, malunt: Si posterius, frequentius continget, morbum ejusque circumstantias urgere evacuationem, quam hæc non permittunt; aut minus postulare, quam hæc innuunt, quod utrumque cum ægri damno fieret. Corripitur v. g. pleuritide plethoricus, Luna Leonem subintrante, huicne venam incides? quod urget morbus & sub hoc latens plenitudo, vetat idem Lunæ motus: differ hanc evacuationem biduum vel triduum, donec Luna domum illam exiverit, ac intra dictum tempus ita augebitur inflammatio, ut nec resolvi, nec maturari, queat, hinc in peripnevmoniam, phthisin ac mortem ipsam conjiciet infirmum, tempestivo ac adæquato præsidio destitutum. Et cur non in ejusmodi casibus normam agendi vel remedium differendi præstat regula generalissima atque inviolabilis: Ex duobus malis minus eligendum, seu ad id, quod magis urget, consilium dirigendum? Sic enim major & evidentior noxa minori anteponenda foret, qualis sine dubio in urgente morbo ex remediorum generosiorum dilatione magis impendet, quamque si sub quocunque siderum

Propter diversas sui difficultates.

rum positu seu adspectu sanguinis missio vel catharsis administretur, hæc avertent: & in respectu ad Lunæ phases, oppositiones &c. vix tantum poterat exurgere periculum ex remediorum genuina applicatione, quam ex præpostera ac neglecta, minime ex astrorum adspectibus his vel illis.

Præterea cautelarum harum astronomicarum totidem observantur, earumque magna latitudo est, quarum una nihilominus alteri videtur derogare, aut derogare posset: v. g. ut Luna inexistat signo cuidam ruminantium, sit simul in ultima sui quadra & Jovi vicina, it. in incremento, ubi desiderabatur decrementum, cui usui tunc foret catharcticum ἄνω sive κάτω evacuans? Aut, si omnes hæ observationes veritati responderent, hinc singulis Æquinoctiis, Solstitiis, circa ortum & occasum Plejadum, Sirii, Noviluniis, Pleniluniis, oppositionibus, conjunctionibus similibusque infinitis cœli phœnomenis superstitiose abstinendum foret ab his vel illis evacuationibus, imo propter latitudinem harum influentiarum aliquot dies ante & post, nullus remediis concederetur locus, nec tempus, si forsan plura horum prohibentium astrologicorum se successive & per plures dies, haud interpolata serie, excipere, seu succedere sibi, contingat. Accedit, quod iidem Astrologo-Medici hinc inde tradant, illum, qui pharmacum sumpserit, aut sanguinem miserit, dum Luna sextæ aut octavæ domus Natalis ejus occupet, difficulter evasurum: qualis tamen Horoscopus cum non omnibus sit communis, sed cuilibet proprius, non potest non inferri, quosdam dies ad præsidiorum ejusmodi usum aliis esse salubres, qui aliis exitiosi & emortuales. **Una harum cautelarum alteri derogat.**

Equidem eorum plerique, qui nugas has, vel eas propugnando, vel iis connivendo, sequuntur, quo Labyrintho hoc se extricent, inter morbos breviores & acutos valde, & inter longiores, seu qui inducias ferunt, judiciose satis se distinguere putant, & præcepta hæc astrologica in posterioribus tantum, non in prioribus, attendenda esse ajunt: Ex quo tamen illud absurdi progreditur, morbos acutos cautelis eisdem supersedere posse, secus, qui mitiores & tardioris motus. Cum tamen sine dubio majore opus circumspectione illi præ his, utpote valde periculosi, habeant; vel si sine hac mederi licet periculosioribus, cur non minus talibus, seu non adeo præcipitis occasionis? Pro- **Nec valet hic distinctio inter morbos acutos & chronicos.**

fecto in febribus acutis, pleuritide, angina, apoplexia &c. periculosum est, propter cœli hanc vel illam dispositionem, necessaria remedia omittere, vel procrastinare, ubi nimirum morbi tempora naturæque motus potius spectare oportet, & secundum ejusdem indicantia remedia varia, illi adæquata, præscribere. Vel si in morbis acutis, & qui cum summo periculo moventur ac in quibus levius erratum grande damnum præstat, nihil refert in ipso adspectus & influxus siderum incongrui tempore applicare, & exin metuendum damnum postponitur: quare in minus periculosis seu salutaribus hoc adeo pertimescendum, talibus nimirum, in qualibus nec remediorum procrastinatio, nec alia leviora errata, præjudicant? Sane in quibuscunque morbis occasionem & opportunum agendi tempus prætermittere, nunquam sine graviore damno fit, & nisi morbi principio obstes, ægrum perdis: utpote quo tempore futuræ morbi magnitudinis sumus ignari, & qui in initio satis mitis apparet, brevi truculentiores ungues monstrat, seu ancipitia maxime symptomata alit. Exempla ejusmodi primo satis abblandientium, & quales minus periculosos judicasset quilibet prudentiorum, morborum expectatione frequentiora nos praxis docet, & *Galenum* tale quod aliquando decepisse, *4. de loc. c. 8.* ipsemet fatetur, in quodam, quem in morbi initio leviter tantum & absque periculo ægrotare opinatus erat, paulo post vero pessime se habere agnovit. Si proin tale periculum ab initio haud compareat, & ex improviso postmodum se ingerat, accidit non raro, ut principio ejusmodi morbi absque remediis necessariis transacto, ubi hic incrementa graviora capit, omnibus etiam remediis in principio applicandis, nunc superior, hæc vero irrita, evadant. *Miseri profecto*, scribit *Amatus Lusit.* l. a. *reputandi sunt Medici, qui ad Lunæ conjunctiones & oppositiones, ægris male habentibus, animadvertunt, sanguinis missionem vel per pharmacum purgationem necessariam intermittentes.*

Nec experientia, pro sententia hac allata.

Provocant ad experientiam, in rebus dubiis æquissimum atque genuinum Arbitrum, v. g. refert de quodam Illustri Hispanorum Medico *Dilectus Lusitanus de venæsect. cap. 7. sect. 2. art. 2.* qui cuidam ægrotanti medicamentum die conjunctionis inconsideratius propinasset, quo eodem die e vivis hic discesserit, cum ingente quidem il-

lius

lius infamia, quam nec clandeſtina & furtiva fuga expiare poterat. Quale tamen unicum, ac hujus generis plura, haud ſufficiunt pro aſſerto illo triviali propugnando aut comprobando: poſt aſſumptum conjunctionis die pharmacum hunc mortuum concedi debet, an vero adſpectus ille aſtrologicus, an medicamentum, an error alius quidam, an latens malignitas, aut viſceris cujusdam occulta corruptio, triſtiori huic eventui anſam dederit, ambiguum manet; niſi forſan ex præjudicio ſuperſtitioſo hoc decidatur & *Dilecto* illo ejusque hypotheſi præter modum aſſentiamur. Majoris fidei, quia evidentiores, ſunt obſervationes, teſtantes, ſub æquinoctiis & ſolſtitiis, in novilunio, plenilunio &c. ſalutariter adminiſtrata fuiſſe ægris generoſiora remedia, quæque ſi omiſſa, forſan hi periiſſent: adeo ut aſtrorum, inprimis Lunæ, tot configurationes & adſpectus ſuſpecti timorem ſupervacaneum nobis incutere videantur, qui miſeros in majora ſemper pericula conjicit, quam commodi unquam attulit. Memorabile hujus rei exemplum ſuggerit *Amatus Luſ. cent. 3. curat. 81.* de quodam juvene, qui ex febre continua delirabat, cujus medicus, propter Lunæ oppoſitionem, ſanguinem per venæſectionem ipſi educere metuerat, hinc in ſummum vitæ periculum, quod poſt diem decimum quartum difficulter demum eluctabatur, conjecerat. Conſpectius & funeſtum magis, quod *Langius l. 1. epiſt. 36* commemorat, quendam ſc. juvenem, pleuritidi graviori expoſitum, cui medicus venam ſecare præceperat, Monachus autem apoſtata, qui ex medicinæ impoſturis quæſtum parabat, ſuperveniens, quod in ephemeridibus cujusdam aſtrologi diem illum nullo auſpicato phlebotomiæ crucis ſigno notatum cerneret, mox exclamando, Medicum priorem multum aberraſſe, huncque diem chirurgiæ illi eſſe infeſtum, diſſuadebat & ad triduum, donec luna piſces ſubiret, differebat, altera veſpera vitam cum morte commutaſſe.

Contrarium etiam probat experientia.

Concludo igitur cum *Monardo 2. epiſt. 1.* recte ſibi & ægris conſulturos medicos, ſi, quoties evacuandum videtur, lotium magis, quam cœlum, inſpicerent, & venarum pulſationem potius, quam ſtellarum obſervarent configurationem, i. e. illa, quæ circa infirmos apparent, præ aſtronomicis obſervationibus, curarent: quatenus aſtrorum concurſus cauſa tantum videtur occaſionalis & univerſalis,

Concluſ. negat.

quæ

quæ internas demum commoveat & varie agitet, neque hoc immediate, sed ratione virium & alterationum, quas aëri imprimit; sicut sub cane, ante canem & post canem vetat purgationes *Hippocrates*, non aliter, quam propter aëris tunc temporis fervorem. Nec *Hippocrates* nec *Galenus*, nec alius quispiam Medicorum princeps, indicationis hujus astrologicæ meminit, & illa quæ ex *Hippocr. de iter. Aquis & Loc. 1. de diæta in prognost. circa finem* & alibi, pro eadem comprobanda afferuntur, scopum vix feriunt, qui Hippocrati erat, docere, quantum astra aërem ambientem mutent, quidve hinc de subsequentis temporis constitutione, hominum valetudine ac morborum motu sperandum, aut timendum, foret, ut *sect. 3.* per multos aphorismos declaravit. Nullibi vero ex contextibus ejus apparet, illum evacuantium administrationem per siderum horum illorumque ortus & occasus moderari voluisse, nisi, quando circa magnas temporum mutationes non facile evacuandum, urendum, secandum &c. monet: quo, ut dictum, tamen non tam cœli, quam temporis anni & habitudinis hujus, hincque mutatæ aut mutabilis corporis nostri constitutionis, rationem haberi vult; cum cœteris de *aëre, aquis & loc.* consignatis verbis addat, ideo tale quid attendendum, quod *una cum temporibus ventriculi mutationem accipiant*, i. e. calidiores frigidioresve, juxta *1. aph. 15* evadant.

Nec penes Hippocr. & Galenum de hac astrolog. medica aliquid legitur.

Occasione officii medici agentis in genere porro notetur, ne, dum morbis mederi allaborat, facile & in horas mutabilis sit, contra tamen nec pertinaciter nimius priori medelæ & de hac primum formatis conceptibus ac remediis insistat: quippe quorum utrumque damno erit ægro. Sc. primo, in chronicis potissimum, quod singulis indicantibus & prohibentibus probe ponderatis mature excogitaverit, audacter & graviter exequendum curet, ne timide & invalide operari videatur: ita quidem ut, etsi nihil utilitatis aut emolumenti oppido compareat, statim tamen ad alia transeundum, seu ab eo, quod rectum, recedendum, non sit. Constantiæ hujus nos admonet cum *Hippocrate Avicennas, prior* quidem *1. aph. 52. Omnia secundum rationem facient: si non secundum rationem fiant, non transire potest ad aliud, manente eo, quod ab initio visum est: posterior* vero *1. Fen. 4. Cave, ne a rectitudine recedas, licet non appareat juvamentum.*

Medicus in agendo non sit nimis mutabilis.

tum. Cum morborum nonnullorum horumque causæ non raro tanta sit pertinacia, per quam remediis vix, nisi longius continuatis, succumbunt: ne dicam, multoties ex præsidiis, ratione & experientia satis comprobatis, in principio horum applicationis, plus molestiæ subsequi, & malum hæc intendere videri, dum v. g. Gonorrhæa virulenta infestatorum fluorem usus Mercurialium, Præcipitati inprimis viridis, auget, Luis Gallicæ nonnulla symptomata, v. g. dolores artuum, macularum atque exantematum crustosorum eruptiones potu decoctorum solennium, ac colicæ pituitosæ cruciatus a resolventibus, exacerbari notamus. Recedendum tamen haud est ab his, & medendi regulis, sed patienter potius medicus cum infirmo ferre debet has tempestates, ab illis concitatas, brevi ab iisdem discutiendas: secundum *Galenum* enim *1. de dieb. crit. c. 11 nihil est, quod sanitatem plus impedit, quam crebra remediorum mutatio.*

Nec tamen contumax. Quodsi tamen sub applicatione unius alteriusve remedii præter morem ægrotantem pejus se habere, i. e. immoderatior v. g. ab usu Mercurii, quam alias solet, concitetur materiæ virulentæ fluxus, illa flavescat, viridescat, febris, dolor, vomitus superveniat priori morbo, aut per errorem te illa incongrue ac intempestive admovisse, deprehendas, hujusve ab alio admonearis, tibique & prioribus tuis cogitatis noli eousque abblandiri, quin sententiam & consilium mutes, cum nemo forsan mortalium inveniatur, qui in arte ejusmodi conjecturali non fallatur.

Medelam mutare jubet morbi diuturnitas & causarum varietas. Inprimis autem morbi diuturniores medelam & medicamenta aliquando mutare jubent, si potissimum, annotante *Vallesio 4. meth. 2.* ex acutis decidant, quod hi plerumque difformes, ex diversis compositi & sub variis sui recidivis genium & faciem mutent: in quibus forsan haud una semper observari debet aut potest medendi ratio. Cum nec tota materia morbifica uno & simplici motu a principio ad finem gaudeat, sed varios motus sustineat, hinc nec tempora morbi sint simplicia, i. e. parte quadam materiæ peccantis digesta altera ejus portio adhuc cruda existat, hæcque morbum in principio, illa in declinatione, eum versari faciat. In quibus multiplicibus affectionibus & harum quasi cumulo, aut, quamvis unius generis, a causa tamen adeo heterogeneâ si foveantur, therapeia requiritur multiplex ac difformis.

 Postu-

It. symptomata supervenientia.

Postulat parem seu variam medelam symptomatum variorum ingruentia, utpote quæ, si non peculiarem sibi indicationem formant, certe quominus primæ & primariæ satisfieri queat, impediunt seu prohibent: quod idem fit, ubi de affectu morboso nondum sufficienter constat, & ubi medela tentativa, de qua superius dictum, opus fuerit, ut aliquando, advertente eodem *Vallesio 3. meth. c. 7.* curationem totam in contrarium deferamus, ac in uno morbo diversimode procedamus, donec ejus speciem, causam ac denique omne, de quo dubitatur, a posteriore dignoscamus, seu monstret congrua magis sanandi ratio, quam varia tentando tandem, casu propitio, offendimus.

Non tamen mox mutetur therapeia.

Sed varient tantum remedia.

Neque tamen semper & mox ipsa medendi ratio mutanda, quod imperitiam hujusque prolem genuinam, timiditatem ac præcipitationem innueret; sed sufficit aliquando remedia tantum variare, modo cuncta hæc idem indicatum seu scopum respiciant, v. g. evacuationem per alvum, sudoremve, viscidi resolutionem, flatuum discussionem, adstrictionem &c. juxta illud *Hippocratis*, *medicamento uno non conferente transeundum ad aliud:* atque hoc non tantum, quod unum altero in suo genere efficacius sit, unius alteriusve crasi individuali plus minus respondeat, palato magis minusve arrideat; sed forsan quoque, quod affectui combinato prius haud quadret, eumve intendat, pluribus indicatis simul satisfaciat aliud, v. g. aloëtica & scammoniata in his, quibus fluor hæmorrhoidum molestus, cum aliis laxantibus permutantur, volatilia & aromatica sudorifera, quod viscido insimul incidendo & solvendo ministrentur, fixioribus surrogantur, diuretica amara, ubi præter urinæ suppressionem cachexia subest, cæteris substituuntur, aut cum his alternant. Potissimum vero ubi de morbi indole nondum penitus constat, indicatio a juvantibus ac lædentibus nobis sufficere potest, a *Galeno*, de *loc. aff. c. 4*, scite ac prudenter commendata & colici exemplo declarata, quam plerique practicorum etiam communi ore amplectuntur, nisi paucis forsan ex præjudicio contradicentibus. Inter illos ex modernis deprehendimus *Sylvium 1. meth. med. 3.* & diversis praxeos sui locis, una cum *Sydenhamo obs. de morb. acut. sect. 6. cap. 6.* in eo consentientes, usurpanda, quæ sanos & ægros juvare, ab iis vero, qui iisdem nocere, depre-

Juvantium ac lædentium potissimum habeatur ratio.

deprehenduntur, abstinendum esse; hincque juvantia & nocentia præ cæteris indicantibus potissimas & certissimas promere indicationes. Adeo ut indicationis hujus ope viam paulatim prætentantes ægrum in tuto possimus eousque collocare, donec aliis porro subministratis remediis in medela morbi plus ultra progredi concedatur.

Circa generosiorum & ancipitum valde usum monendum, ne, quamvis cum ægro atque adstantibus de remediis non facile consultandum sit, nec, quæ hi renuunt, intermittenda, illa nihilominus, sine unius alteriusve propinquorum aut adstantium præscitu, administrentur, inprimis chirurgica, v. g. paracentesis thoracis ac abdominis, extractio calculi, modioli applicatio, tanquam plus minus ancipitia: simul hoc eorum periculum præsens ac grave exponendo & de ambiguitate eventus, ac quod eorum hoc vel illud solitaria via ad salutem sit, protestando, atque contestando. Quod posterius de cœteris etiam minusque ancipitibus præsidiis advertendum, ut, si ægrum & assidentes ea reluctari contingat, morbi gravitatem & omissionis seu dilationis præsidii noxam illis explicet, ac hinc secuturum damnum morositati eorum acceptum referat Medicus, quo forsan hinc territi mali futuri metu obtemperent & commendata promptius admittant.

Generosiora remedia non usurpanda, nisi cum adstantium præscitu.

Periculum morbi exponendo.

Atque hoc præceptum tanti momenti *Sylvius* declarat, ut, qui hoc negligat; medicum non tantum ægros sed seipsum quoque negligere, asserat: ægros, quod dolorem ac molestiam leviorem detrectantes, non majore damno urgeat, & ad obsequium ipsis necessarium serio magis compellat; semetipsum autem, quod re postmodum male cedente culpa in eum omnis devolvatur, arguaturque aut imperitiæ, quod damna futura non præviderit, aut negligentiæ, quod non majore fervore atque contentione ad officium tempestive revocarit ægrotantes, ob ferendam molestiam semper excusabiles. Hinc multo minus laudari potest in Medico, si solius calumniæ devitandæ causa aliquod generosiorum remediorum intermittat, & majoris efficaciæ præsidium seu cujus agendi ratio in sensus magis incurrit, non præscribat: propriam existimationem pluris faciens, quam ægrotantis salutem, ac ne forsan, si post talis admini-

Nihil intermittat medicus metu calumniæ.

ſtrationem aliquid mali contingat, culpa in illud deferatur, licet alia fortaſſe cauſa ſubſit; v. g. ſi uſum vomitorii neceſſarii metuat, purgans non propinet, ſanguinem parcius juſto educat, calvariæ perforationem hæſitet. Qua quidem medendi ratione Medicus ejuſmodi ſibi ipſi ac fortunæ ſuæ circumſpecte ſatis proſpicit, miſerum vero ægrum ſanitatis ac vitæ diſcrimini exponit; quod pietas chriſtiana vix ſuadet, imo inhumanum videtur.

Non in uno remedio medicus omnē ſpem collocet, ſi alia ſuppetant. Quamvis ſibi etiam cavere debeat Medicus, ne in hoc vel illo præſidio ſolitario omnem ſalutis ſpem ſine ratione collocet, quod æger & adſtantes contentioſe recuſant, v. g. in vomitorio, venæſectione, clyſtere ſimilibusque, qualia nonnulli prorſus averſantur; ſi nimirum ſine iis ac per alia idem agere & præſtare liceat: ne ille citra hæc ſanatus medicum cavillet, dicatque, ſi id admiſiſſet, ſe aut mortem, aut gravius ſaltem malum, obiiſſe.

Nunquam a proporzione virium recedat. Demum quæcunque horum ſimiliumque adminiſtranda ſuſcipiat, & per quæcunque inſtrumenta, a modo ſeu mediocritate non facile ſecedat medicus: aut ſi ob gravitatem ac pertinaciam morbi in his excedere urgeatur, fiat tamen & hoc cum moderamine, i. e. in proportione ad vires, & ne ex remedio gravius, ac a morbo, malum eveniat. Hoc eſt, quod *Hippocr. 2. aph. 51* inculcat, his verbis: *Multum & repente evacuare, aut replere, aut calefacere, aut frigefacere, aut omnino quomodocunq; corpus movere periculoſum eſt, & omnis multitudo naturæ contraria eſt, &c.* Rationem hujus moniti ex *Sylvio* repetere licet, ſuperius ſub cautela, *feſtina lente*, allegato, & evacuantium atque alterantium ſucceſſivam & parciorem adminiſtrationem commendante: paucis eam tradit *Galenus in comm. ad aph. all. Nimium omne commoderationem deſtruit & ſubſtantiam animalis diſſolvit.*

Jucunde quomodo curet? Quippe etiam hoc ad tutam medelam exigitur, quam jucundam inſimul præſtabit Medicus, ſi, quamvis non cum oblectamento poſitivo hoc fieri queat, fiat tamen declinando & temperando, quantum poſſibile, moleſtias, quas vel ipſe morbus per ſymptomata vehementiora, quietem & ſomnum interturbantia, vel remediorum applicatio, communiter & frequentius parere ſolent. Prioris agendi rationem *caput ſeq.* tradet: poſterioris vero in eo inprimis conſiſtit, diætam ſtrictiorem laxando ſeu ægris in hoc, ſecundum deſideria,

deria, aliquando gratificando, medicamenta ſuaviora præ nauſeabundis atque ingratioribus exhibendo, a chirurgiis dolorificis valde abſtinendo, aut harum crudelitatem mitigando, denique ſuavitate ſermonis, comitate & promptitudine quavis miſeriam infirmi levando, de quibus ſuperius prolixius actum.

CAPUT X.

De *Indicationibus formandis atque obſervandis.*

AGere, i. e. curare pariter ac præſervare, dicitur medicus, ſi Indicationes ex phœnomenis ſeu circumſtantiis, penes ſanos & ægros obviis, decenter formet, ſeu ex illis, tanquam totidem Indicantibus Indicata, quæ alias auxilia, juvantia & *Kypero* agenda appellantur, eliciat, hisque per materiam auxiliorum ſeu remedia adæquata ſatisfaciat. Et Indicationes nihil aliud ſunt, niſi admonitiones & demonſtrationes agendorum, quas præſtant Indicantia communiter dicta, i. e. quæ agenda innuunt ſeu monſtrant: ſuntque ſemper aliquid corpori inexiſtens & ſui correctionem ſeu ſublationem aut conſervationem poſtulans. Hinc methodus medendi eſt ars per indicationes inveniendi & applicandi remedia, conſervandæ ac reſtituendæ valetudini adæquata; ac obſervatur in commentariis medicis tam generalis, quam ſpecialis: illa involvit morborum partium ſolidarum ſc. tumoris, inflammationis, luxationis, vulneris, obſtructionis &c. humorum viſcidiorum, acrimoniæ, ſtagnationis &c. correctionem ac ſublationem; hæc pleuritidis, tumoris crurum œdematoſi, vulneris & fracturæ capitis, ulceris veſicæ, conſtipatorum inteſtinorum, ſcorbuti, luis venereæ, obſtructionis urethræ a calculo &c. medelam moderatur.

Quid ſit curare? Indicationes quid? Methodus medendi quid? Generalis & ſpecialis.

Innititur hæc indicationis doctrina tribus potiſſimum axiomatis, quorum primum, quod ſ. n. conſervandum, quod p. n. tollendum: alterum, contraria ſeu p. n. contrariis tolluntur, ſimilia ſeu naturalia ſimilibus conſervantur: ac tertium, inter duo mala minus eligendum.

Axiomata ejus tria.

Indicatio triplex.

Ratione prioris axiomatis, quæ ſecundum & præter naturam ſint, ex phyſiologicis & pathologicis ſupponendum: interim ex eo fluit diſtinctio inter indicationem vitalem, curatoriam & præſervatoriam; quarum prior conſervanda, (ideo a *Sylvio* conſervatoria dicta) cœteræ tollenda, reſpiciunt, juxta *Hippocr. de flat. t. 3. Medicina eſt appoſitio eorum, quæ deficiunt, & ablatio eorum, quæ abundant.* Conſervanda & indicationi vitali ſubjecta vires ſunt, vitalitatem immediate præſtantes: quæ, quamdiu integræ, nihil aliud, quam perfectior ſanitatis gradus ſunt, ſin debiliores evadunt, remiſſior; & dependent non tantum, ut vulgo credunt, a ſpirituum ſeu motus vitalis vigore majore minoreve, ſed fluidorum quoque animalium ac ſolidarum partium textura ſeu tono & craſi diſpari. Quorum conſervatio modo proprie talis eſt, qua nimirum cavetur, ne per evacuationes, diſſipationes & oppreſſiones fluidarum ac impetum facientium ſolidarumve partium refrigerationem, contuſiones & vulnera vires perdantur, ſed integræ maneant: modo improprie talis dicitur, ut perditi etiam reſtaurationem involvat, fluidis nimirum vitalibus atque ſpiritibus materiam ſubminiſtrando, eorum motus torpidiores excitando & organa digeſtoria roborando. Rerum autem præternaturalium quia tres obſervantur, morbus nempe cum cauſa ſui conjuncta ſeu formali, cauſa antecedens cum occaſionali, & ſymptoma; quodlibet horum ſeorſim indicat, cuncta tamen ſui remotionem: ut curatoriam præſtet morbus cum cauſa conjuncta, præſervatoriam cauſa antecedens ſeu procatarctica & occaſionalis, & mitigatoriam, quæ urgens quoque audit, ſymptoma urgens, v. g. dolor, hæmoptoſis, animi deliquium &c.

Indicationis vitalis objectum vires ſunt.

Quid vires?

Duplici ratione conſervari dicuntur.

Indicatio curatoria.

Præſervatoria

& urgens.

Alterum axioma prophylactico-therapevticum inſtrumenta conſervatoria & exturbatoria concernit, ita quidem ut, quod affectus corporis p. n. tollit, & conſtitutionem ejus naturalem conſervat, horum remedium dicatur: hinc, quicquid naturæ moleſtum ſeu p. n. præſens, ſui imminutionem, ſublationem, attenuationem, temperationem &c. tanquam ſibi contraria, poſtulet, imminens ſui per eadem remedia averſionem ſeu præcautionem; habitudo partium & functionum naturalis ſeu vires ſimilia exigant, i. e. habitudini naturali perpetuandæ adæquata. Et quando circa theorema hoc a qui-

busdam

busdam commentatoribus controversia movetur, quasi interdum per similia quoque morborum medela fiat, eamque prolixe explicare & solvere conatur *Sennertus de cons. & diff. cap. 18. & Instit. lib. 5. part. 2. s. 1. c. 1.* vix tamen negotium penetrare videtur, aut brevius se illi extricare potuisset. Quæstio sc. non est de morbo & materia auxilii, quasi hæc sibi sint contraria; sed de morbo hujusve causa, ut indicante ac indicato, seu hoc, quod ab illo tanquam indicante, agendum monstratur: quæ duo sibi semper sunt contraria, refrigeratio æstui, temperatio acrimoniæ, reseratio obstructioni &c. licet idem calor, ratione causæ continentis, v. g. sanguinis congrumati & stagnantis nonnunquam per calida, v. g. Spiritus vini camphorati, vini calidi &c. applicationem, tanquam materiam auxilii, corrigatur, i. e. hæc, quamvis non morbo, causæ tamen morbificæ immediatæ, sit contraria. Pariter hæmorrhagiæ per sanguinis missionem medemur, quæ, ut materia auxilii, illi equidem sanguinis profusioni p. n. non est contraria, sed similis potius: contraria nihilominus evacuatio hæc chirurgica deprehenditur causæ illius conjunctæ seu plethoræ ac motui sanguinis pravo, quatenus utrumque horum corrigit. **Medela semper per contraria fit.**

Sicut tertium demum axioma medico cynosuræ est, cujus ductu in casibus dubiis, & ubi indicantium quædam repugnantia, procedat: i. e. in medendo & præservando rationem semper habendam esse tutioris, seu a quo plus salutis sperandum, minus periculi metuendum. Atque hoc quidem 1. ratione affectuum complicatorum, ubi minor negligendus seu permittendus, si sc. sine alterius neglectu neutri medela fieri queat; quo graviori & periculosiori succurratur, v. g. dum pleuritidis causa sanguinis missio administratur, quam impraegnatio aut vires debiliores videbantur prohibere. 2. Intuitu affectus & remedii, v. g. dum anginæ præfocatoriæ, ut mali ancipitis valde, gratia vulnus, pariter non omnis periculi expers, asperæ arteriæ, nomine trachæotomiæ, infligimus, in empyico paracentesin thoracis administramus: ac 3. ratione remediorum invicem, si horum periculosiori, v. g. arteriotomiæ, securius, venæsectionem, anteponamus. **Quotupliciter malum aliquod majus, aliud minus, dicitur.**

Neque tamen omnium, quæ superius recensitæ, indicationum

Non omnium semper indicantium habenda ratio.

singulæ in singulis semper affectibus a medico attendi postulant: quatenus aliquando non morbi primarii, sed symptomatis tantum, curam gerit, v. g. doloris nephritici, non calculi majoris & minus curabilis; deficit proin hic curatoria indicatio, aut huic minus satisfit aut satisfieri potest. Deinde nec antecedentis causæ semper medelam præstare tenetur, in paroxysmo v.g. epileptico, arthritico &c. inprimis si talis non præexistat, v. g. in cardialgia a ventriculi repletione, vulnere, peste, quæ corpori æque sano ac valetudinario contingunt. Multo minus tertio symptomata semper seorsim urgent, sed affectu primario, tanquam causa, cessante, utplurimum evanescunt, v. g. evulso dente carioso dolor, educto per expectorantia pulmonum muco dyspnæa. Nec peculiaribus denique ubivis opus est remediis conservatoriis, v.g. virium, digestionis ventriculi, excretionis alvi; si nempe hæc mediocriter adhuc valeant.

Non semper primo mederi licet causæ primariæ.

Interim quicquid causæ in quocunque affectu p. n. rationem gerit, ejus remotioni ante omnia vacandum erit, quamvis aliquando interpellare hoc & hujus generis remedia videantur symptomata. Inculcat inter alios hoc strenue *Vallesius 7. epid. p. 841. ubi Hippocratem* & cœteros præclariores medicos indicationem causæ multo audacius sequi consuevisse perhibet; quam vulgares medicos, qui supervenientibus symptomatis territi, hisque occurrentes morbos plerumque contumaciores reddant, eorumve non, nisi leviores, persanent. Quod idem agit *3. meth. med. c. 1.* ubi curationem, quæ a causæ sublatione incipit, & ad id procedit, quod ab ea fit, usque ad ipsum morbum, ordinem curationis maxime legitimum ait; sicut coactum atque irregularem, ubi huic, quod urget, primum occurrendum; & inter hos medium, siquidem nihil urgendo methodum & ordinem curationis pervertat, aliquid tamen penes ægrum occurrat, quod alterius, v. g. principalioris causæ, curationi obstet, ut, nisi hoc sublato, alteri commode mederi haud liceat, adeoque huic obveniendum prius sit v. g. si venæsectionem in febre continua, propter ventriculi cruditates, donec hæ exturbatæ, differre cogimur. Et *4. meth. med. c. 2* scribit, multa in arte esse, in quibus ab arte, urgentiæ causa, recedere ars sit, seu, quamvis multa in ea reperiantur præcepta legitima & regularia, perpetua tamen nulla existere: & qui eorum ulla ha-

Sed alia quandoq; hoc postulant.

berent

berent pro perpetuis & inviolabilibus, methodicum dici poſſe, rationalem autem minime. Quatenus rationalis non ex libris ſeu commentariis ſanet, ſed ut in re quavis occaſio dictet, & nullis ſe legibus, tanquam pragmaticis, obliget. Hinc usque adeo nihil inutilius, neque periculoſius eſſe, quam unam ſemper ſtatamque formulam obſervare, quam parum circumſpecti & plurimum ignari methodum vocent; quæ tamen ideo ſolum methodus videtur, quod brevis exiſtat, ars vero in tam anguſto contineri nequeat, & ratione ſeu prudentia opus ſit, quæ perluſtret & attendat cuncta, quod caſuum magna varietas deprehendatur. Quibus paulo poſt addit, morbos diverſos aliquando complicari, qui medelam non uniformem admittant, quod tamen medici, qui in artis operibus parum exercitati, quique eam, quam ex libris aut præceptoribus olim mente conceperunt, ideam in omnibus ægrotis ad amuſſim videre expectant, haud perſpiciant, hinc in plerisque fallantur, eorumque remedia opportunum locum minus inveniant.

In ſpecie ratione indicationis urgentis ſeu mitigatoriæ, quam nonnulli illatam medelam, *Valleſius* coactam, ajunt, præmonendum, pleroſq; veterum v.g. *Trincavellum*, *Joubertum* & *Sanctorium*, nullam omnimode indicandi vim ſymptomatis concedere: quoſdam ſub præſervatoria indicatione hanc ſymptomatum urgentium indicationem complecti. Illis adſtipulantur multi ex modernis, graviter ſimul in eos invehentes, qui ſub medela affectuum p.n. mox in principio dolorum ſimiliumque ſymptomatum mitigatoria applicant, acſi præter & contra omnem rationem ſeu methodi medendi præcepta agerent. Quod nimirum per ſe nullam ſubſiſtentiam habeant ſymptomata, ſed morbo demum, ut effectus & productum, ſuperveniant, hoc ſublato igitur mox, ſine peculiaribus remediis evaneſcant, neque niſi morbo primario ceſſante ulli arti cedant. Aſt poſteriores, ſymptomata aliquando, per ſui vehementiam cauſæ rationem induere, hinc vires magis dejicere, putant. Quorum Scriptorum autoritati opponere licebit non tantum ex modernis quoſdam, v.g. *Mœbium inſtit. l.5. part. 1. ſect. 3. c. 1. Sylvium meth. med. lib. 1. c. 16.* & *Charletonum de ſcorb. c. 3. & 16*, ſed antiquioribus quoque, v.g. *Mercatum de morb. 3. part. 3. quæſt. 207. Valleſ. 3. meth. med. 1.* & *Foreſtum*

An ſymptoma indicet?

Neg.

Affirm.

stum 16. obs. 4. in schol. omnes in eo consentientes, symptomata etiam aliquando, si vires ægrorum valde dejiciant, medelam peculiarem urgere, seu inter præternaturalia, a Therapevtico demenda, symptomata etiam existere. *Sicut Navarchis*, scribit *Charleton l. a. ita perinde & medicis, summæ loco prudentiæ est, sinus obliquare, ubi per sævitiam tempestatis non licet rectum tenere cursum: id quod in multorum morborum curatione sæpius contingit. Quippe in infido hoc & æstuoso utique mari navigantibus tot tantæque interdum procellæ symptomatum ex improviso ingruunt, ut amisso gubernaculo velorumque & acus magneticæ usu, nec cursum corrigere possint, nec sistere navigia, sed fluctuum impetu abrepti incumbentibus ventis, quantum licet, indulgere cogantur, hocque ut nauclero artis suæ honos constet & vectoribus vita. Ubi igitur incrudescentibus ex inopinato accidentibus ægroti cujuspiam salus in extremum deducta est discrimen, medico est, curam suam a destinato morbi ipsius in totum profligandi cursu prudenter deflectere ad maturius compescendum intervenientium furorem symptomatum, ne his intempestive neglectis, deficientibusque ægrorum viribus, oportunitas inceptum opus perficiendi a fato præcidatur.*

Non omne symptoma a morbo.

Si cum refractariis ejusmodi ex propria eorum agerem hypothesi, qua a solo morbo omne symptoma evenire contendunt, erroneam hanc dicere fas foret. Quatenus non tantum symptoma ex symptomate prodit, sed aliquando a causa morbifica immediate, seu morbo haud evidenter interveniente, propullulat, v. g. a sanguinis circa pulmones stagnatione dyspnæa & præfocatio, ab acrimonia humorum dolor, dysuria, prurigo, a spirituum motu incongruo vertigo, convulsiones &c. dum nihilominus humores ac spiritus morborum subjectum haud volunt, nec tales pati hinc inde asserunt vulgo. Et quamvis etiam commune illud suppositum concederem, sive cum modernis humorum ac spirituum habitudinem p. n. quoque morbos, & ad symptomata formanda aptam pronunciarem: minime tamen adeo generaliter hinc inferre liceret, E. symptomata ex morbis enata nulla peculiari indigere medela.

Symptomata aliquando urgent sui medelam.

Ipsa siquidem experientia quotidiana edocemur, non raro adeo gravia urgere ac conficere ægros symptomata, quibus nisi succurratur quantocyus, neglecta etiam primarii morbi hujusq; causarum medicatione,

catione, pereundum prius ſit iis, antequam vincatur ille, aliquando omnino non curabilis. Quod advertentes peritiores medici, ſymptomatis vehementioribus ſine mora medendum eſſe rati, hinc inde in commentariis ſuis practicis indicationum illarum meminerunt, hisque remedia appropriata ſedulo conſignarunt. Et utut ipſe aliquando morbus cum cauſa ſua conjuncta cedat, ſi modo cauſa procatarctica removeatur, ſeu indicationi præſervatoriæ ſatisfiat, v. g. remotis ventriculi cruditatibus ceſſet nonnunquam febris; adeoque morbus peculiaria ſibi auxilia haud ſemper exigat: contingit tamen hoc non ſemper, ſed pertinacius crebro inhæret morbus, etſi cauſa illius antecedens fuerit deleta: ſimili modo nec ſymptomata omnia ſemper propria ſibi urgent remedia, neque tamen protinus ad morbi, utut cauſæ immediatæ, medelam evaneſcunt, obſervante hoc jamdum *Argenterio de offic. med. cap. 11.* Hinc, quemadmodum in priore caſu alia eſt indicatio præſervatoria cauſæ antecedentis, & alia morbi ſeu curatoria: ita quoque, utut morbus vel ſponte, vel remediis indicatis, cedat, ſymptomati tamen urgenti aliquando peculiaris ſeu propria manet indicatio, v. g. indicat morbus catharſin, dolor ac tuſſis narcoſeos introductionem, hæmorrhagia adſtrictionem &c.

Quia non ſemper cedunt ceſſante morbo.

Præterea nec cunctorum morborum ſolutionem adeo brevi & facile ſperare valemus, quin interim quædam eorum ſymptomata adeo graviter & periculoſe affligant, ut illorum medelam ſine ægrotantis interitu expectare haud valeamus, v. g. dolor, hæmorragia & ſtrangulatio anginoſorum. Quorum poſteriori v. g. non medemur reſolvendo aut ad ſuppurationem deducendo inflammationem, hincque apoſtema maturando, rumpendo ac evacuando, ſed trachæotomiam adminiſtrando, i. e. neglecta morbi hujusque cauſæ medela: cum præfocatio hinc citius metuenda, antequam inflammatio faucium, quamvis acutiſſimus affectus, tempora ſua percurrat & ſanetur. Perinde cum tuſſi aliquando, juxta *Foreſtum l. a.* ſe res habet, ſi ab hac ruptura vaſis pnevmonici, ab ejus cauſa ſeu, ſeri acrimonia, eroſio pulmonum, & ab inſpiratione conturbata ſtrangulatio, timenda; quæ, antequam cauſa ejus tollatur, præſentaneum auxilium poſtulat, a papaverinis & opiatis ſperandum. Quemad-

Et quia contumaciores juſto aliquando morbi.

modum denique ischuria ex calculo citius sæpe enecaret, utpote quam ultra septimum diem raro salutarem *P. Sal. Diversus de affect. particular. c. 14. Rodius cent. 3. obs. 26. Forestus 25. obs. 16. Sennertus pr. l. 3. part. 8. sect. 2. c. 2. Fonseca tom. 1. consult. 87. & tom. 2. cons. 96. & Jer. Martius obs. 4*, imo citius perimere, *Höchstetterus dec. 6. cas. 1. Panarolus pentec. 5. obs. 17.* ac *Tulpius 2. obs. 45* perhibent, antequam ille tollatur. Cujus etiam generis sunt animi deliquia, multorum affectuum comites: qualium tamen medelam nullus unquam medicorum prudentum horum medelæ postposuit, seu illorum evanescentiam ab horum cura expectavit.

Interdum plane incurabiles.

Qualis in quibusdam nunquam etiam expectanda, quod indicatione curatoria aliquando omnimode destituantur, aut hæc a variis prohibentibus infringatur, vel ipsi non suppetant remedia ac instrumenta adæquata. Dum v.g. cancro, morbo per se incurabili, nulla aut frustranea est indicatio curatoria, cum deficiant remedia adæquata, illi satisfacientia: leniri nihilominus ac compesci urgent dolor, fœtor, hæmorrhagia, exulcerationi & putrefactioni ejus supervenientia symptomata. Similiter calculus renum vel vesicæ, propter sui molem, figuram, tenaciorem adhæsionem similemve circumstantiam removeri nequit: mederi tamen interim convenit dolori, urinæ suppressioni, convulsionibus, exitium brevi minitantibus. Quemadmodum tumores, collum vesicæ constipantes, qualium *Hildanus cent. 2. obs. 65. & de lithot. ves. c. 3. Riolanus antropogr. l. 2. c. 24. Bartholinus cent. 2. hist. 52.* aliique meminerunt, molestam ac periculosam ischuriam parere constat: quos quamvis nulla arte tollere liceat, hanc tamen maxime urgentem negligere, sana ratio & pietas vetat.

Quædam symptomata morbi primarii medelam turbant.

Quibus accedit, quædam symptomata morbi primarii medelam frequenter turbare, imo morbum novum patrare, adeoque sui mitigationem mox & omnium primo urgere: quod ex variis casibus & practicorum pariter multorum consensu constat. In calculi renum paroxysmo dolorifico nonne inter omnes convenit, præmittere cæteris remediis anodyna atque narcotica, quæ nimirum dolori atrocissimo opem ferant? & huic demum indicato mitigatorio postquam satisfactum, calculum pellentia propinantur, perseverando simul in illorum paregoricorum usu; imo rarissime, nisi dolore sopito,

pito, calculus & ſabulum ejicitur. Cujus quidem rei ratio hæc eſt, quod criſpaturæ illæ fibrarum ſpaſmodicæ, quas doloris formalitatem conſtituere, nunc ex pathologicis ſuppono, meatus, per quos, vel natura, vel ars, expellere enitebatur calculum & ſabulum, præter modum conſtringant: & quidem non tantum laceſſitis villis renum ſeu pelvis, quæ incongruum & dolorificum illorum impetum immediate ſuſtinent, ſed per conſenſum ureterum quoque veſicæ, peritonæi &c. membranis, ut per harum conſtrictionem calculi non tantum, ſed ſanguinis & lymphæ quoque, motus interpelletur, ſicque non una ratione eliminatio illius turbetur; donec remittente & laxata illa tenſione laxiores atque flaccidiores reddantur canales, & per hanc laxitatem promptius cedant calculo & arenulis, tranſitum molientibus: cui accedit, quod per eadem narcotica ſomnus inducatur, hinc vires redeant, calculi enixum juvantes.

Pariter Iſchuria, a calculo, orificium veſicæ aut canalem urinarium obſtruente, ejusdem urinæ excretionem nonnunquam moratur, & per conſequens peculiaria ſibi remedia, antequam calculus exturbetur, urget. Nimirum dum meatui huic firmius impactus ille urinæ tranſitum denegat, & ab hujus congeſtione præter modum extenditur veſicæ fundus, fieri idem poteſt, quod a voluntaria urinæ cohibitione aliquando accidiſſe, *Galenus 6. de loc. affect. cap. 4. Foreſtus 25. obſ. 12. & 14. in ſemetipſo, Paræus 16. cap. 48. Riolanus enchirid. anat. pathol. 2. cap. 30.* aliique perhibent, ac experientia loquitur: ut tono nempe veſicæ præter modum laxato ad priſtinam ſui contractionem ſe hæc recipere nequeat; hinc remoto quamvis calculo iſchuria tamen non protinus ſolvatur. Imo & ſimul, quo magis extenditur veſicæ ambitus, eo plus conſtringitur ſeu arctatur ejusdem cervix; & ſic hac ratione quoque lotium intercipitur.

Symptoma aliquando ſui met cauſa evadit.

v. g. Iſchuria iſchuriæ.

Porro tuſſis, ſicut interdum ferina ſatis & ſymptoma moleſtiſſimum deprehenditur, ita ante morbi primarii, infarctus nimirum ſeu ſtagnationis lymphæ in organis pnevmonicis, ſublationem, ſui mitigationem exigit: non tantum moleſtiæ propriæ intuitu, qua corpus enormius concutit, reſpirationem ac ſomnum turbat, ſed quod excretionem quoque cauſæ morbificæ & morbi ſolutionem impediat. Exploſiones ſiquidem hæ expiratoriæ inordinatæ & violentiores,

Tuſſis excretionem materiæ peccantis aliquando moratur.

tiores, quia tonum tubulorum trachealium, veſicularum pulmonalium & muſculorum expiratoriorum laxant, ut expuendis ejuſmodi heterogeneitatibus pulmonũ minus pares, hinc, quo crebriores illæ, eo inaniores, evadant: contra ubi vel per lenientia vel papaverina eadem temperantur, ut a motu hoc expiratorio depravato organa pnevmonica ad aliqualem quietem componantur, cum euphoria aliqua tuſſis poſtmodum repetit & excretionem tabi muciq; pulmonalis facile præſtat. Hæmoptoë ſicut interdum cum tuſſi vehementiore fit, ita in ejuſmodi caſu primum ſine dubio indicans conſtituit hæc, quod cruorem ex vaſis pulmonalibus quaſi exprimat, ac rupturæ horum cauſa evidens & aliquando ſolitaria exiſtat. Adeoque ante omnia & quovis ſtudio eo elaborandum, ut ad quietem componatur pectus, ſeu ab hoc tuſſis laceratoriæ concuſſiones avertantur, antequam rupturæ vaſis, ſanguinem fundentis, ſucceſſive mederi liceat: imo frequentius, modo tuſſis ſedata, ſponte ceſſat expuitio cruenta.

Symptoma unum alterius aliquando exiſtit cauſa. V. g. tuſſis hæmoptoës.

In vulneribus ſane ante omnia hæmorrhagiæ cujusvis habetur ratio, ſymptomatis, ſc. non morbi: quod vulneris ipſius indicationi, nec primariæ ſc, coalitioni, nec ſubordinatæ, quam adductionem labiorum ajunt, ſatisfieri queat, niſi poſtquam illi, tanquam indicantium ſubordinatorum haud ultimo, obicem poſuerit Chirurgia: i. e. labia vulneris ſibi adducere, nec convenit, nec licet, niſi cruoris profluvium ſiſtatur, nullaque vel ſymphyſis vel digeſtio, in medela vulneris ſperanda, quamdiu hæmorrhagia illam adhuc turbat, commoda deligatione & congruis remediis hinc primum compeſcenda. Cum ſpaſmis, qui vulneribus interdum ſuperveniunt, pariter res ſe habet, periculoſis admodum ſymptomatis; vel ut illorum productis, vel ut aliorum ſymptomatum genitoribus, v. g. in vulneribus temporum alimentorum aſſumptionis, vel ut ipſa vulnerum medela mediate aut immediate hinc turbatur: quibus ſane, vel ex hoc poſteriore tantum capite, celeriter ſuccurrendum, antequam per eos temperies, ut loquuntur, partis vulneratæ deſtruatur, ſynoviæ affluxus augeatur &c.

Hæmorrhagiæ medemur ante vulnus.

Item ſpasmis ante vulnus.

Aſt quædam ſymptomata novum etiam morbum patrare, adeoque hoc nomine quoque potiſſimum medicationis in ſe convertere, diverſis

Symptomata aliquando

diversis pariter exemplis comprobare possem, prolixitatis tamen vitandæ causa bina horum tantum adducam. Tussim v. g. vasorum pulmonalium rupturam aliquando concitare, modo dictum; hernias vero & abortus pariter hinc & ex vehementiore vomendi conatu fieri, experientia loquitur. Dolori inflammationem supervenire, quid frequentius est? non equidem, quasi, secundum Scholarum communem traditionem, vitiosi humores ex reliquo corpore parti dolenti affluant, aut a dolore attrahantur; sed quod per crispaturas forsan fibrarum sensibilium dolorificas vehementiores ac diuturniores circulatio sanguinis in parte dolente plus minus turbetur: ut taceam, dolorem ejusmodi synoviam in articulorum vulneribus producere. morbos novos faciunt.

Quibus accedit, nonnunquam symptomata morbo equidem evidentiori combinari, hunc tamen non semper pro causa, aut saltem non immediata, agnoscere, sed ab alia, præter illum, foveri, adeoque illorum mitigationem de morbi medela minime participare: sive causam habeant cum morbi ipsius causa communem, sive omnino alienam. Prioris casus exemplum sistit *Sylvius meth. med. c. 16* inquiens: *Superveniat ægro, febre ardente laboranti, hæmorrhagia, non mediocris & critica, quæ ipsum levet & curet, sed symptomatica & larga, quæ ipsum valde debilitet, quin in vitæ discrimen conjiciat, perseverante ipsa febre. Tunc certe hæmorrhagia illa ortum habebit a bile valde acri, febrem ardentem quidem producente ac fovente, sed insuper sanguinem attenuante ac dissolvente, adeo ut viam quærat & inveniat in vasis ad nares tendentibus, ibidemque facile patentibus, vel in utero, vel in hæmorrhoidibus, vel in renibus, vel alibi. Unde sanguis copiose affluens vires vitales extreme debilitat, & in præsens vitæ periculum conjicit ægrum, adeo, ut, nisi brevi compescatur sanguinis effluxus, moriendum sit ægro. In tali casu quamvis affectus primarius sit febris ardens, a bile acriore producta, producitur tamen ab eadem quoque notata hæmorrhagia, extreme periculosa, & ad sui medelam medicum vocans & urgens, licet neglecta tantillum ipsa febre.* Quemadmodum pariter alvi fluxus, item dolores partium diversarum, v. g. capitis, febribus complicati, non ab his, sed acrimonia humorum, alvi aliorumque membrorum sensibilitate exquisitiore &c. sæpius emergunt; hinc remediis antifebrilibus minime, sed peculiaribus aliis demum, cedunt. Symptomata non semper a morbo primario, sed interdum aliunde. Febrilia v. g.

Nec tales casus in febribus tantum, sed aliis quoque affectibus, non solummodo fingere, sed vere observare, datur: quibus nimirum ejusmodi superveniunt symptomata, quæ nihilominus illos non pro causa immediata agnoscunt, per consequens aliquid, præter morbi sublationem, postulant. Sic v. g. diarrhæa, phthiseos consummatæ pedissequa, non ab ulcere pulmonum tabifico immediate emergit, sed ab acrimonia v. g. sibi & huic communi parente: E. peculiaria quoque ab eodem remedia innuit. Sicut itidem vomica pulmonum decumbentem si corripiat colica, symptoma ab illa minime derivabile aut promanans, nisi in consensu satis prolixo, pulmones & abdominis contenta intermedio, quis acquiescere velit: quid mitigationis sperare poterit ille torminum, vomituum, tenesmi &c. colicum ejusmodi paroxysmum constituentium a remediis apostemati expurgando destinatis? nisi ad anticolica appropriata tempestive, posthabito interim morbo primario seu unitate in pulmone soluta, confugiat.

Etiam sine febribus evenientia.

Neque posterioris generis exempla desunt, ubi nempe morbo evidentiori symptomata superveniunt aut combinantur, non hujus sed alterius cujusdam causæ, producta, ita se tamen habentia, ut morbi primarii, etiam in se periculosissimi, medelam plus minus evidenter turbent, v. g. tussis ac sternutatio, frequentior in herniosis repositionem intestinorum: quales proin pectoris & abdominis concussiones, quia taxi huic chirurgicæ renituntur, omni modo & prius reprimere decet artificem, antequam intestini prolapsi feliciorem restitutionem sibi polliceatur.

Symptomata quædam turbant morbi curationem, cujus productum haud sunt.

Ut mittam denique nonnulla symptomata, sanato & sublato quamvis morbo, unde dependere videbantur, diu satis interdum adhuc affligere: qualia sane ideo peculiarem præter morbum indicationem formare ratio & experientia suadet. Experimur sc. frequentius, partibus, quæ olim aliquando graviora vulnera perpessæ fuerant, enormius refrigeratis, inprimis capiti, item huic ab ebrietate & crapula frequentiore &c. tantam imprimi infirmitatem seu imbecillitatem, quæ percussionibus illis sanatis & erroribus in diæta abrogatis atque emendatis membra nihilominus in dolores, vertiginem &c. molestissimos conjicit; eaque aut solitaria, aut a levi occasione, aëris v. g. aliquali mutatione, actuata.

Quædam symptomata sanato quamvis morbo non cessant.

Spe-

Spectat huc dolor ille ſympatheticus membri per chirurgiam extirpati, qualis multos ejuſmodi miſeros moleſtiſſime & per longum ſatis tempus infeſtat: ut nempe de dolore brachii, manus, tibiæ &c. detruncatæ, longius a corpore ſenſitivo remotæ & forſan jamdum ſepultæ, conquerantur, urgeantque a Chirurgo illius mitigationem. Commemorant ejuſmodi obſervationes *Paræus lib. 11. cap. 17. Hildanus de gangr. & ſphacel. cap. 2. & 10.* ac *Scultet. armam. Chir. part. 1. tab. 54.* nec ignotæ valent eſſe iis, qui infelicioribus ejusmodi hominibus præſto ſunt: qualem tamen dolorem non per meram tantum phantaſiæ corruptionem fingi, & medelam vere admittere, teſtatur illa Chirurgi cujusdam Angli, quam *James Jonge in epiſtola quadam ad amicum*, ejus *Currui triumphali e terebinthina*, ante viginti jamdum & quod excurrit, annos edito, adnexa & *Amſtelodamenſis*, *Petri Hadriani Ferduin* cura paradoxa membrorum detruncatorum per ſymphyſin ſeu inſitionem. Quæ inter alios fructus & beneficia etiam hoc gaudet, ut, dum a communi & hactenus ſolenni operandi modo dolores illi poſt detruncationem perſeverant, adhibito hoc modernorum, nihil omnimode moleſtiæ hujus poſthac perſentiſcant mutilati. Quod evidente exemplo comprobat Amſtelodamenſis in viro quodam, bis eadem tibia truncato, primo nimirum modo vulgari, ubi hoc ſympathetico dolore valde infeſtabatur; poſtmodum genu propius, & per inſitionem ſanato, hinc nihil unquam illius moleſtæ ſenſationis percipiente.

Dolor membri extirpati.

Nova artus extirpandi ratio.

Differt autem hæc ἀκρωτηριασμὸν adminiſtrandi ratio a priſtina & conſueta in hoc, quod, dum communiter in extirpationis loco omnes muſculi transverſim reſecantur, nunc ab eodem loco juxta longitudinem cruris v. g. pone oſſa deorſum abſcindatur cum cute ſuræ caro, quam muſculi gaſtrocnemii conſtituunt, tantæ longitudinis, qua ad interiora reclinata truncus membri mutilati obtegi queat: reliquum vero cutis & carnis, ut moris, transverſim inciditur, hocque ob læſuræ ſerræ metum retroducto os amputatur. Quo facto caro illa mox antrorſum reflectitur, mutilatæ parti coaptanda & agglutinanda: quod commoda deligatione, itidem prolixe deſcripta, ab *Amſtelodamenſe* maximam partem feliciter peragitur.

Ex quibus cunctis abunde ſatis eluceſcere puto, non omne

ſymptoma a morbo primario ita dependere, ut ejus mitigatio & ceſſatio hujus medelam neceſſario & ſemper vel ſequatur, vel, donec hæc contigerit, expectari nequeat; ſed peculiari gaudere eorum quædam indicatione atque peculiaria poſtulare auxilia, hisque demum feliciter cedere: colligere etiam hinc licet, quam vanæ ac evanidæ ſint rationes, ſeu ſophiſmata potius logica, quibus *Sanctorius* inprimis urgentem hanc ſymptomatum indicationem evertere annifus fuit. Eo ipſo enim, dum ſymptoma cum morbo venit, venit morbus pariter cum ſymptomate, i. e. etiam hic in fieri eſt, & quando morbus generatur, ſymptoma quoque hinc emergens fit; dum vero ille factus & permanens, ſymptoma etiam ſtabile & firmum ſatis, imo juſto pertinacius, deprehenditur. Nec, quod hac ratione in fieri eſſe dicitur, omni entitate poſitiva deſtituitur, v. g. motus ſanguinis præternaturalis in hæmorrhagia, motus ventriculi perverſus in vomitu: E. & eo ipſo contrarium ſibi indicant hæc ſymptomata, motus nempe naturalis in ſanguine perinde, ac in ventriculo reſtitutionem. Neque, ut *Sanctorius* ſibi perſuadet, contradictoria ſunt, innuere ſymptoma morbum, ut cauſam, & innuere, vel (technice magis loquendo) indicare remedium: ſicut nec ideo ſymptoma, quod ſit res per accidens, minus indicare valet, quam morbus, pariter accidentale quid. Evitabit vero in curatione ſymptomatum facile fallaciam non cauſæ, ut cauſæ, Medicus peritus ac prudens, modo inter ſymptomata & motus criticos diſcernere norit: i.e. evacuationes præternaturales ita demum ſiſtere annitatur, ne cauſa ejus, unde plus damni in corpus redundat, retineatur ac cumuletur. Brevi, non aſſero, ſymptomatum therapeiæ ſemper & ubique vacandum eſſe, bene tamen eorum urgentiora, cœteris paribus, ſui mitigationem poſtulare. Ejusdem, i. e. nullius roboris, reliqua *Sanctorii* argumentula ſeu micrologiæ comparebunt ſagacius has ponderantibus.

Reſp. argumentis Sanctorii.

Majoris forſan momenti videri poterat hoc, nunquam poſſe tolli ſeu ſedari ſymptoma, niſi remoto vel ceſſante ſimul morbo, ut cauſa proxima, vel in totum, vel in tantum: quod nihilominus præjudicium diſcutiet crebrior praxis, dum, ſi non per anodyna, certe per narcotica, levatur v. g. dolor nephriticus, calculo adhuc in loco ſuo

Etiam aliquando ſolvitur aut mitigatur ſymptoma,

ſuo hærente; ſtrangulationis metum temperat ſeu avertit in anginoſis bronchotomia, cruda adhuc exiſtente faucium harumque muſculorum inflammatione. Olim equidem, calculo, veſicæ cervici adeo arcte impacto, ut catheteriſmo haud cederet, vel ab eodem inflammata & chirurgiam hanc minus admittente, increſcente nihilominus ad rupturam usque iſchuria, prognoſtico linquebantur ægri, quod, cauſa non mobili, nec poſſit tolli affectus: donec puncturam peritonæi ſuſcipiebant Galli, & per hanc, non calculum quidem, non inflammationem, urinam nihilominus, in ſolatium ejuſmodi miſerorum feliciter educebant, ſymptomati ſine morbo medentes. perſiſtente adhuc morbo.

Si urgeas, effectum nihilominus & cauſam adeo arcte ſibi cohæreſcere, ut ille ſine hujus declinatione averti nequeat: regero, non tollitur equidem cum ſymptomate ſemper morbus primarius & evidens magis, qui non raro cauſa ſymptomatum remotior tantum obſervatur; tollitur tamen ſemper ſimul cauſa illorum proxima. Ita v. g. non expellitur calculus, laxantur nihilominus & emolliuntur fibræ canalium p. n. tenſæ ſeu rigidiores a lenientium atque anodynorum applicatione, ut a criſpatura & tenſione ſua dolorifica aliquantulum, ſimulque ipſe dolor, remittant: ſtupeſcunt eædem, ſeu ſpiritus potius intra has irritati, ab uſu opiatorum, ut impetus calculi tortoris minus ſenſibilis iisdem evadat. Quadrat huc caſus, a *Sylvio l. a.* annotatus, de febricantium hæmorrhagia, cephalalgia, & agrypnia: quibus ſymptomatis medicari licet, non extinguendo febrem ardentem, temperando nihilominus eorum cauſam proximam & continentem, humorum nempe acrimoniam ſanguinisve turgeſcentiam nimiam compeſcendo. Cui plura exempla addenda forent; v. g. obſervantur ex continuis non tantum, ſed intermittentibus quoque, febribus quædam aſthmaticæ, ſtrangulatoriæ ſeu ſuffocatoriæ, qualis dyſpnæa urgens a ſtagnatione cruoris intra pulmonum vaſa evenit: Venæſectione ac diaphoreticis ſolvitur illa, non ſine ſtagnationis ſanguinis ſolutione, quamvis perſeverante febre ac hujus paroxyſmo in ſtatu priſtino. Simili modo ex dentitione non unius generis & periculi infantibus contingunt ſymptomata, dolor, convulſiones, epilepſia, alvi fluxus &c. qualia nihilominus interdum feliciter ſatis delinimus, motu dentitionis haud infracto vel intercepto. Morbus evidens non ſemper eſt cauſa proxima ſymptomatis.

Atque ſic me dilucide ſatis comprobaſſe puto, ſymptomata quoque inter indicantia therapevtica jure optimo numerari, ſimulque ſufficienter redarguiſſe illos, qui hoc autoritatis illis denegant. Quando vero alii, mitius agentes, illis indicandi vim concedunt, ſub hac tamen conditione, ut indicationem horum ſub curatoria & præſervatoria complectantur, i. e. non, niſi ut cauſa vel continens, vel antecedens, indicent illa, v. g. *Galenus 12. meth. med. 1.* & *Capivaccius meth. med. c. 7.* quorum hic, poſtquam rerum p. n. removendarum duas tantum, morbum nempe ac cauſam, conſtituit, ita pergit: *admonentur juniores, nos negligere ſymptomata, licet ſint præter naturam, quoniam, ut ſuo loco* (cap. 25.) *cognoſcetis, ſymptomata nequaquam indicant, niſi ut habent rationem cauſæ* (& quidem loco poſt.) *vel augentis morbum, vel lædentis vires*, quibus plerique reliquorum Commentatorum ſubſcribunt, v. g. *Trincavellus loco allegato, Sennertus, Plempius, Nardus &c.* v. g. ſi dolor inflammationi occaſio exiſtat, eamve intendat, hæmorrhagia membrum ad ſphacelum diſponat, eademque, fluores alvi, vigiliæ ac tuſſis vires enormius conſumant: Eo ipſo inter indicantia peculiarem ſymptomatis locum concedunt, licet hunc modificare & limitare magno conatu annitantur.

Indicant E. ſymptomata vere.

Licet ſecundum quoſdam ut cauſa.

Quamvis iis, inter quos *Sylvius quoque meth. med. cap. 16*, condeſcendere in hoc nequeam, quaſi vehementiora ac vires valde dejicientia ſymptomata tantum ſui mitigationem (virium nempe conſervandarum gratia) indicent; ſed mitiora quoque aliquando & viribus parum aut nihil derogantia idem præſtant: ita quidem ut ſi his vere mederi haud liceat, palliativam tamen ad minimum curam poſtulent aut admittant, v. g. tremor artuum, vertigo levior, viſus imbecillitas, obauditio, raucedo. Quemadmodum loquela quoque depravata a defectu dentium primorum aut oſſis palati eroſione, argenteis, aureis, eburneis ſimilisque generis machinulis, perditarum partium æmulis, corrigitur, viſus debilitas in ſeneſcentibus conſpicillis emendatur, ex crure detruncato ambulandi impotentia crure ſuppoſititio ſeu ligneo juvatur, fœtorque alarum, pedum, oris &c. ſuaveolentium geſtatione, illinitione aut maſticatione obtunditur & occultatur. Referatur huc pariter roſio lumbricorum inteſtinalium, quam ſaccharo, lacte ac ſimilibus dulcibus temperamus: item alvi

Non vehementiora tantum, ſed mitiora quoque, ſymptomata indicant.

alvi constipatio levior, cui in diversis affectibus medicari convenit, utut non adeo urgeat.

Imo urgentium seu graviorum quoque symptomatum forsan experimur plura, ac hactenus penes autores communiter recensentur: dum præter vomitum, alvi fluxus, sitim, hæmorrhagias, dolores, suffocationem, inquietudinem, vigilias, deliria, animi deliquia & convulsiones, urinæ suppressio, tussis, rigor & æstus febrilis enormior corpus maxime defatigant. Quorum quamvis pleraque aliquando observentur blandiora, vixque medici opem implorent, eadem tamen interdum ad altius ferocitatis fastigium evehuntur illamque valde urgent, v. g. parcior & uberior hæmorrhagia, tussis lenior & magis ferina, horripilatio levior & rigor ossa conquassans. Ut taceam, eadem plus minus urgentia deprehendi pro subjectorum varietate, dum v. g. vomitus etiam frequentior prægnantibus minus nocet & tantum non naturalis est, præ non gravidis, tussis majore cum periculo affligit hæmoptoicos, herniosos & gravidas, quam alterius aut sanæ magis constitutionis homines, spasmi scorbuticis non æque, ac febribus acutis decumbentibus, periculosi observantur, atque dolores v. g. nephritici, animadvertente *Panarolo pentec. 3. obs. 8.* prægnantibus præ aliis fæminis magis exitiosi existunt.

Urgentium symptomatum plura, ac communiter recensentur.

Quibus ita se habentibus asserere licet, indicare quædam illorum quoque symptomatum, quæ nec vires dejiciunt, nec morbum augent, adeoque neutra, ut causa, vim habent sui medicationem postulandi. Neque tamen ideo urgentium magis symptomatum indicatio mox omnis curatoriæ & præservatoriæ subordinanda, quod illa aliquando causæ formalitatem induant. Dum supposito seu concesso hoc, calculus frequentius forsan non curatorie sed præservatorie tantum indicaret, ratione inflammationis renum aut vesicæ, obstructionis ureterum & urethræ, ischuriæ ac convulsionum, hinc metuendarum, vel quæ singulare inde capere possent argumentum: sc. quod causæ antecedentis enarratorum morborum & symptomatum rationem habeat, vel habere possit. Porro si symptoma nullam, nisi sub causæ specie, sui medelam urgeret; nec morbus, v. g. fractura, quam excipit membri fracti inflammatio, curatorie, sed præservatorie tantum, nimirum ut cruris v. g. inflammatio præcaveatur, indica-

Neque semper, ut causa, indicant.

indicaret: cum tamen propria etiam ſeu curatoria illam gaudere indicatione, in propatulo ſit. Et ex eodem fundamento indicatio cauſæ antecedentis, nimirum ut peculiaris morbi generis, v. g. plethoræ, indicatio curatoria appellari jure poſſet, quam alias & communiter præſervatoriam ajunt: ſi nimirum diverſæ ſaltem habitudines rerum præternaturalium ad ſe invicem indicandi formalitatem determinarent.

Symptomatũ etiam indicatio virium conſervatoria quodammodo dici valet.

Aut ſi hæ ſimilesve relationes diverſæ diverſi aut unius generis formarent indicationes, quid obſtat, quominus ſymptomata, quod vires immediate magis proſternant, virium conſervationem innuant: eodem nimirum fundamento ac intuitu morbi præſervatorie aut curatorie eas indicare communiter malunt; per conſequens vitalis potius hinc indicatio emergat. Sicut e contrario, dum non adeo infrequens eſt, virium defectum morbos generare, v. g. ex hypotheſi communi, renum imbecillitatem ſeu robur eorum deficiens calculum: ita ob relationem hanc virium in renibus deficientium ad calculum tanquam morbum, non vitalis ſeu virium, ſed curatoria aut ad minimum præſervatoria, hæc indicatio nuncupari deberet; ſicque omnis his, per ſe, indicandi vis denegaretur, quod abſurdum.

Aliquando etiam curatoria, manet tamen virium indicatio integra.

Imbecillitas partium idem eſt cum virium defectu.

Neque enim omnimode paradoxum cenſeri poterat, quod imbecillitatem renum, quam vulgo inter ſymptomata actionis læſæ numerant, virium defectui adſcribam: jubet enim hoc vel ipſe imbecillitatis terminus, vel ipſa ejus formalitas, quam in tono renum compagis laxato fractove concipere decet. Deficiunt quippe non tantum vires vitales & animales toti communes ſeu publicæ, ſed particulares quoque horum vel illorum organorum labaſcunt, ſive has ſub determinata humorum ac ſpirituum influentium craſi, ſive ſpirituum quorundam inſitorum ſpecifica habitudine, ſive ſub textura partium ſeu fibrillarum, compagem illorum conſtituentium, certo mechaniſmo, tono &c. concipiamus. Quod ne proprio auſu aſſerere mihi præſumam, provoco ad autoritatem & commentarios totidem medicorum magnæ eruditionis & famæ, ſingulis membris aut calorem congenitum, aut ſpiritum inſitum, & quaſi particularem concedentium, aut fermenta ſpecifica, aut ſtructuræ intrinſecæ mechani-

chanicam pro rectore & opifice vitali illarum actionum adſcribentium. Per conſequens & perinde, ac partium cunctarum functionum integritas vires earum integras innuit, fatiſcentia easdem fractas credere jubet, v. g. actio imminuta & abolita renum &c. minime quoque, quia hic virium defectus morbo ſeu calculo producendo occaſioni exiſtit, mox præſervatoria ſeu curatoria, quam in therapeia ſui præſtant, indicatio appellatur, ſed conſervatoria manet. Par exemplum concedet crurum imbecillitas, a frigore, vulnere &c. contracta & tumorum œdematoſorum cauſam antecedentem conſtituens: quam nihilominus minime hujus effectus cauſa præſervatorie, ſed per naturam & formalitatem ſuam conſervatorie, indicare, omnes fatentur.

Vires ſemper conſervatorie indicant.

Sed ne prolixius in ejuſmodi abſurdis, quæ ex doctrina illa de ſymptomatum indicatione præſervatoria fluunt, recenſendis digrediar, ſicut rerum præternaturalium tres diſtinctæ ſunt, quæ ſui remotionem per methodum medendi poſtulant, eæque revera & formaliter differunt: ſic cunctæ illæ per ſe & diſtinctim indicant. Aut quamvis cum illis adeo acriter litigare nolim, quibus ſymptomatum indicationem ſub intuitu vel ad præſentem vel ad futurum morbum, vel ad vires, præſervatoriam appellare lubet: diverſa tamen hæc eſt & manet indicatio ab illa, quam cauſa ſuppeditat, modo confuſionem declinare velimus.

Indicant ſymptomata per ſe.

Præterea dum indicantium plura aliquando in uno ſubjecto concurrunt, quæ pro varia ſui ad ſe invicem habitudine peculiaria ſortita fuerunt nomina, ſc. coindicantium ſeu conſentientium, permittentium & contradicentium ſeu repugnantium, evidens fit, non unius tantum, ſed cœterorum quoque indicantium, in medela rationem eſſe habendam: imo, antequam illi, quod primum apparet, ſatisfacere ſatagat Medicus, ſollicite, num forſan eorum plura ſubſint, disquirere debet, ne agat, quod minus agere opportunum & conſultum erat, neque intermittat aliquid eorum, quæ neceſſaria maxime, ſeu a ſuo indicante poſtulabantur. Adeoque ſi illa conſentiant, iis utique ſit ſatisfaciendum: ſin diſſentiant, ex paritate & imparitate illorum dignitatis & numeri demum, utrum illorum præ altero attendendum, judicare debet hunc in modum. Si paria fuerint indicantia

Plura in uno morbo aliquando concurrentia dicuntur.

Cuncta in medela attendenda.

cantia virtute, imparia numero pluralitati obtemperandum, sin imparia virtute, potentiori litetur; v. g. vires debiliores morbum non raro & causam morbi indicando superant, seu horum indicata postponere jubent: quemadmodum ubi numero & virtute paria, singulis eorum condescendendum erit, v. g. viribus reparandis & cruditatibus ventriculi evacuandis.

Differunt indicata & materia auxiliorum.

Tandem a practicis trivialibus non raro confundi audire tædet Indicata seu auxilia & remedia cum materia auxiliorum s. remediorum, qualis ignorantia crassa admodum etiam occasioni extitit, quominus quæstionem, an contraria contrariis, an similia similibus curentur, apte decidere haud potuerint? ut superius innui. Quatenus indicatum seu auxilium proprie est, quod ab indicante agendum præcipitur, v. g. eductio sanguinis a plethora; semperque unum est: materia autem remedii seu auxilii dicenda, qua, quod indicans postulat, exequimur seu instrumentum indicati, v. g. venæsectio eductionis sanguinis, Tartarus emeticus vomitus instituendi, pro ventriculi cruditatibus rejiciendis; ex fonte diætetico, pharmacevtico & chirurgico hauriendum.

CAPUT XI.

De *Auxiliorum & horum instrumentorum administratione in genere.*

Indicatum semper unum.

INdicati, Auxilii ac Remedii nomine medicis idem venire, ex *cap. præced.* repeto, illud nempe, quod, tanquam juvans, ab Indicante agendum insinuatur, & ex rei, quæ medelam exigit, natura invenitur, unicum semper: dum Materia seu Instrumentum, per quod Indicatum exequimur, multiplex frequentius deprehenditur. Sit Indicans ventriculi cruditas acida, Indicatum hujus remotio, fieri hæc potest modo per carthartica æque ἄνω ac κάτω, per Tartarum pariter emeticum ac Mercurium vitæ, per helleborum nigrum & folia Sennæ, per pilulas aloëticas &c. modo per absorbentia, hæcque pariter diversa, v. g. limaturam Martis, Corallia, ossa Sœpiæ, Tincturam

Materia seu instrumentum ejus quamvis multiplex interdum.

Tartari

Tartari &c. Involvit E. officium medici in facienda medela, ut norit, 1. quid agendum, seu indicatum: 2. quibus instrumentis seu qua materia; ac 3. conditiones seu circumstantias, in auxiliis exequendis, horumque materia vel instrumentis applicandis, attendendas. **Officium medentis tria involvit.**

Quid agendum, ex axiomatis illis generalioribus methodi medendi constat, illud, quod secundum naturam, nempe vires, conservandum; quod præter naturam, nempe morbus, causa morbi & symptomata, tollendum: & quidem sub directorio Indicationis præservatoriæ, curatoriæ, vitalis & mitigatoriæ. In tollendis rebus præternaturalibus remedium semper iis contrarium postulari, ex *cap. antec.* pariter constat; liceat vero mihi hic, ratione virium, occasione illius, quod eodem loco de duplici earum conservatione monui, simul animadvertere, non adeo simpliciter admitti valere, eas similibus conservari ac restaurari. Quadrat siquidem huc quoque, quod de rei præternaturalis exterminandæ & remedii exterminantis contrarietate ibidem differebam, semper indicans & indicatum seu auxilium adversa fronte pugnare, non semper indicans ac remedii instrumentum; sed hæc non raro, ut similia, concordare: quippe de conservandis per similia viribus idem forsan dici poterat, inprimis si per perditarum restitutionem hoc fieri postuletur. Sub quali hypothesi vires perditæ & restituendæ non similia, sed ex consensu omnium contraria, sibi existunt, quorum illud indicans, hoc indicatum: ast materia seu instrumentum, quo huic satisfit, seu illæ reparantur, alimenta nimirum succi laudabilis & generosiora analeptica quævis, viribus perditis non contraria, sed adæquata magis & similia, videntur. Instrumenta auxiliorum, quibus agendum, triplicis scaturiginis inferius recensebo, quantum quidem therapeia morborum generalis postulabit. Quoad modum autem ac genuinam administrationem Auxiliorum & eorum instrumentorum, habet utrumque communes tres inprimis conditiones: gradum nimirum aut quantitatem indicanti congruam seu proportionatam, applicationis tempus atque locum; ex remediorum vero materia medicamenta adhuc sibi peculiarem postulant formam, quam alii modum κατ' ἐξοχὴν ajunt. **Quid agendum?** **Vires non semper conservantur per similia.** **Instrumenta & modus agendi.**

Sc. primo valde necessarium est nosse & observare proportio-

Inter indicans & agendum requiritur proportio.

nem inter rem naturalem ſeu vires integras conſervandas ac remedium, quod huic conſervationi aut reſtaurationi miniſtratur; ac inter rem præternaturalem e corpore exterminandam atque auxilium & inſtrumentum exterminans, ſeu quo illam debellare molimur: ne in priore caſu remedium deficiat ac operi minus par ſit, nec, in poſteriore, illa hoc ſuperet, ſed ab hoc potius ſuperetur, ac ſanitas integra reſtituatur; neque tamen hoc corpus nimis alterando alium morbum inducat, nec in periculum novum, qui opem deſiderat, conjiciat. Perinde ſiquidem ac *Hippocrates 1. aph. 6.* extremis morbis extrema remedia adhibere jubet, ejus alteri etiam conſilio ex *2. aph. 51.* quod *cap. 9.* commendabatur, auſcultare convenit, quo præcipitantiam & omne nimium diſſuadet. Qualis proportio dependet partim a virtute ſeu gradu majore minoreve operis vel remedii, partim a quantitate ejus extenſiva.

Quantitas quid involvat.

Virtutem ſeu quantitatem intenſivam auxilii hujusque inſtrumenti moderatur virtus rei conſervandæ & exturbandæ, per quam vires exiliores inſtauratione potentiore indigent, præ robuſtioribus, his ſufficit diæta tenuior, v. g. juſcula, illæ pleniorem ac generoſiorem requirunt, carnes aliaque alimenta evchyma, vinum &c. quemadmodum magnæ humorum abundantiæ non frictiones, ſed ſanguinis miſſio, non lenior alvi ſubductio, ſed catharſis potentior, non ſcarificatio, ſed venæſectio, non aloë, manna &c. ſed helleborus, colocynthis &c. quadrant. Sicut pariter extenſivam remedii quantitatem determinat indicantis vis diverſa, paſtum frugaliorem aut uberiorem, catharſin plus minus repetitam, eductionem ſanguinis copioſiorem parcioremve &c. quo quantitati indicantis ac indicati majori minorive reſpondeant; hæc vero quantitatem proprie ſic dictam, ſimul tamen operationis quoque terminum ſeu longitudinem, complectatur. I. e. ut ratione prioris catharcticorum & hydroticorum major minorve propinanda ſit doſis, multum vel parum evacuandum: ratione poſterioris frequentius purgandum, ſudandum veniat, uſui incidentium, temperantium, abſorbentium &c. eousque inſiſtendum, donec medicamina ſufficienter eduxerint, attenuarint, mitigarint materiam morbificam, & remedium præſtiterit hoc, quod deſideratur, non tamen lædat.

Tempus

Tempus agendi per instrumenta adæquata innuit occaſio ſeu indicantis præſentia, uno verbo, ubi vires deficiunt, morbus & ſymptomata urgent: quod tamen minime excludit, ſed commendat potius, ordinem, ubi indicantium plura concurrunt, quale quid frequentius fieri, *cap. 10* dictum: in quo caſu non ſufficit noſſe, quod remedium cuivis eorum appropriatum, ſed videndum pariter ac ponderandum, a cujusnam adminiſtratione inchoandum, & quodnam eorum alteri commode poſtponi queat. Hinc prius agendum contra hoc, quod maxime urget, ordinarie prius contra cauſam, quam morbum, pugnandum, contra illud, quod reliquæ medelæ impedimento eſt: ante omnia vero ſuccurrendum illi, a quo majus metuendum diſcrimen, ſive morbi, ſive cauſæ, ſive ſymptomatis, nomine veniat, hinc removendum præ cœteris, ſi occaſio poſtulet, quod quocunque modo urgentium horum ſublationem moratur. Primum educantur cruditates febrem inducentes, hinc propinentur eam cum ſymptomatis compeſcentia: qualem ordinem invertere jubet in nephritide dolor, prius ſui mitigationem per anodyna, hinc demum calculum pellentia, poſtulans: exigit febris ſeu ſtagnatio ſanguinis venæſectionem, interpellat hanc eousque alvi obſtructio, donec enemate fuerit ſoluta: neceſſaria eſt vulneris conſolidatio & labiorum ejus adductio, quam præſtare vix licet, niſi telum, globulus &c. relicta prius extrahuntur. Quibus aliquando ejuſmodi quid ſupervenit, quod remedii hujusve materiæ vim modo intendit, modo inhibet, adeoque illius adminiſtrationem modo accelerare, modo differre, jubet. Ita victus tenuis ſeu abſtinentia cruditatibus ventriculi removendis inſervit, haud nihilominus ſufficit, ubi illæ ſubitanea ſui remotione opus habent: victu pleniore vires reſtauramus, quod ille tamen minus præſtat ſub ventriculi digeſtione difficiliore; catharſin urget morbus & cauſa, in paroxyſmo tamen & cruditate febrili eam procraſtinare, ratio ſuadet: ſanguinis miſſionem poſtulat plethora, accelerat eam metaſtaſis humorum ad habitum imminens, retardari vult paroxyſmus convulſivus, fluxus menſium ſimiliaque.

Tempus agendi innuit indicantium præſentia.

Complectitur tempus ordinem quoque.

Ordinis ratio.

Quædam ſupervenientia remedii & hujus instrumenti uſum morantur & maturant.

Locum applicandi remedium obſervamus quadruplicem, in quo, ex quo, per quem ac ad quem. Sc. ſi alterandum, cauſæ æque

Locus, in quo.

ac morbi inhærentia seu subjectum immediatum locum, in quo, monstrat, qui præcipue attendendus: & quidem in affectu universali per remedia interna potissimum, aut talia quoque externa, quæ in totam humorum massam agunt, v.g. venæsectionem, balnea; in particulari per topica & operationes chirurgicas diversas, v.g. abscessum incidendo, os luxatum articulo suo restituendo; Locum, e quo, seu ubi evacuandum, ejusdem indicantis seu materiæ evacuandæ sedes, v.g. abscessus, ascitis, determinat: per quem, habitudo materiæ ad organum excretorium seu ad meatum, per quem commode evacuare licet, innuit, v.g. mucum pulmonum per asperam arteriam seu expectorationem, primarum viarum cruditates per gulam ac alvum: quemadmodum denique locum, ad quem, in metastasi humorum artificiali partium nobilitas atque ignobilitas, modo pars affecta cum hac communicet, determinat, v.g. defluxiones & stagnationes seri a capite, oculis &c. per vesicatorium, fonticulum ad cervicem vel humerum avertendo; &, si solidior aliqua pars sedem naturalem deseruerit, ipse ejus situs naturalis, v.g. ut herniosi intestina reponantur ad abdomen, os luxatum articulo suo adaptetur.

Locus, e quo, per quem, ad quem.

Forma medicamentorum variat.

Sed quoad medicamentorum formam hæc varii admodum generis est, tam internorum quam externorum, secundum partis affectæ, ægri naturam, palatum &c. immutanda; dum præter *Sylvium prax. app. tr. 6. §. 247.* praxi quotidiana edocemur, in uno homine non tantum unum medicamentum, sed sub una forma propinatum, felicius operari, quam aliud, vel forma alia: quod Medicum sollicite observare oportet, quo & suis ægris placeat, & felicius faciliusque hos curet. Imo ratione materiæ quoque selectus inter medicamenta observandus, cum offendamus eorum quædam indicato primario maxime respondere, simul nihilominus per texturam singularem unum eorum præ altero, modo sine, mod cum, molestia & noxa admitti, v.g. Aloen in his, qui hæmorrhoidibus dolori ac fluxui obnoxii, Cassiam, Scammonium in iis, qui per idiocrasiam singularem hæc abhorrent, de quibus *cap. 7. & 9* dictum; item Vitriolata & Saturnina, v.g. Tinctura antiphthisica nostratium in hæmoptosi, vomitu cruento similibusque sanguinis profusionibus magnarum virium, ventriculis tamen debilioribus ac ad vomitum inclinantibus minus

Inprimis ratione subjectorum.

suaden-

ſuadenda. Quo ſpectat in medicamentis topicis partis diverſa textura, per quam vulnera & ulcera tendinum aliarumque partium nervoſarum præ carnoſis exſiccantia magis, oculi minus acria, admittunt. Item ſuo modo huc referri poteſt ſanguinis miſſio, quibusdam individuis lipothymias inferens: quemadmodum uſus quoque vomitoriorum in hæmopticis, hernioſis &c. prout pariter ex ſuperioribus ſuppono, non ſine evidente periculo commendabilis.

Imo per diſpoſitionem ejuſmodi individualem quidam non tam hæc vel illa medicamenta abhorrent, & eorum uſum moleſte ferunt, ſed inter plura ejusdem generis quædam minoris efficaciæ, aliquando etiam alterius & contrariæ virtutis, viſa, paradoxe ſatis, proficua magis præ cœteris deprehenduntur, his proin anteferenda. Sic v. g. penes *Bartholin. 4. hiſt. 39* legimus, præ aperientibus multis fruſtra in fœmina menſium ſuppreſſione laborante tentatis, cortices tandem Granatorum, evidenter adſtringentes, fluxum concitaſſe; quale quid in aliis quoque Subjectis pariter ſe obſervaſſe, *Langelot* perhibet in *Bartholini cent. 3. epiſt. 63*, ubi & cum eodem *Tachenius Hipp. chym. c. 17* effectus illius hanc rationem reddit, quod ſale ſeu alcali volatili reſolvente hæc putamina cum particulis adſtringentibus gaudeant, quamvis hoc ſal ſimul vitriolicum pronunciet nominatus *Langelot*. Fructus & Spongiam Cynosbati virtute ſtiptica pollere, urinam tamen & calculum quoque, interdum præ aliis Lithontripticis, pellere, conſtat: an per eandem virtutem adſtrictoriam, qua renes, ad feliciorem heterogeneitatum ejuſmodi exturbationem, roborare *Simon Pauli Quadrip. Bot. p. 57* putat, haud disquiram; hoc ſaltem dum innuere volo, non omnia remedia omnibus quadrare, ſeu illorum morbis ad expectationem mederi. Non de illis verba faciam, quibus alvus obſtinata citius a mitioribus ac lenientibus, v. g. juſculis pinguioribus, manna &c. movetur, quam a purgantibus potentioribus: nec de ejuſmodi individuis, quorum pariter unum alterumve novi, cujus ventriculum non Tartarus emeticus, non Mercurius vitæ ſimileve potentius, aqua tamen tepida, mirum in modum evacuat.

Quem in finem ex Medici quoque re erit, ut mox in principio medelæ ipſi conſtet, an medicaminibus, & qualibus, hactenus uſus fuerit Noſſe convenit, an, & quibus,

jam usus fuerit medicamentis æger.

fuerit æger: ne prolixiore demum, frequentiore & huic maxime molesto tentamine, quæ constitutioni ejus ac morbo magis minusve quadrent, explorare opus habeat, moxque ab irritis ad efficaciora forsan se convertere queat. Quippe cum plebei vel quicunque infimi methodum medendi ignorent, hinc minus curent, a multitudine vero remediorum abhorreant & prolixiorem medelam detrectent; mox ejusmodi medicamenta offerri debent, quæ causam mali, vel saltem ejus majorem partem, si fieri potest, auferant: alias, nisi res ex animi sententia successerit, empiricos, sagas similisque generis homines accedunt, vel advocant, quorum promissis fallacibus longe attentius, quam peritissimorum medicorum auxiliis, auscultant. Ita disserit *Gabelchoverus cent. 1. obs. 49.* testatur misera ac tædiosa praxis.

Dosis medicamentorum sit congrua.

Commendo hac occasione Medico justam quoque medicamentorum dosin, observatu necessariam, si scopum præfixum attingere velit: quo indicato hæc sit adæquata, non exuperet aut deficiat, priore ratione lædant, posteriore haud agant, quod agere desiderabantur illa. Sub evacuantium usu in excessu æque ac defectu peccari solet ab imperitioribus, & damnum hujus erroris evidens maxime deprehenditur, ut vel nimis, ad virium usque prostrationem viarumque & locorum, per quæ, labefactionem ac erosionem, operentur, vel non evacuent, quod evacuari nihilominus debebant, ac tormina similesve molestias corpori frustraneas parent. Alterantium vero doseos minus adæquatæ effectus, quamvis non ita in sensus incurrant, rationi tamen consentaneum videtur, nimiam, diutius inprimis continuatam, aliquando nocere, v. g. sanguinem præter modum inspissare, dissolvere, spiritus vehementius exagitare, stupefacere, ventriculi activitatem obtundere & quæ similia. Hoc loco non possum non advertere errorem nostræ praxeos frequentem, quem circa pleraque alterantium per refractam ac exiliorem justo eorum dosin committunt tantum non omnes moderni, ut non improbabile sit, veteres in morbis curandis ideo feliciores extitisse nobis, quod pleniore dosi sua medicamina præscripserint; plus etiam in hoc negotio præstent hodie empirici, ex illorum Scriptis sua remedia depromentes. Si evolvamus *Fernelii, Foresti, Sennerti, Gabelchoveri,*

In alterantium dosi hodie sumus justo parciores.

Riverii

Riverii opera practica, ſub quanta doſi non præſcribunt ſua apozemata, Electuaria, potiones, morſulos, pulveres &c? ut ſi comparetur cum earundem formularum quantitate nobis uſualis, duplo, nedum triplo, illa noſtratem frequentius exuperare deprehenditur. Imo *Zwelferum* obſervamus in *animadverſ. ad confect. ſeu ſpecier. aromatic. formulas* mirari & irridere exiguam adeo in prolixis veterum compoſitionibus unius vel alterius ingredientis doſin, drachmæ nempe unius aut duarum, cujus tamen vel libra a quovis homine comeſta vix ullam qualitatum vitioſarum alteraret.

Poterat ac debebat drachma dimidia ad minimum propinari Margaritarum, lapidis Bezoar, Cinnabaris, Bezoardici Solaris, Unicornu marini ſimiliumque, quorum nihilominus grana tantum ſex, duodecim ad ſummum, ordinarie præſcribi deprehendimus. Gelatinam Cornu Cervi, Eboris &c. ultra drachmas duas vix concedunt communiter, ne, ut credunt, nimis refrigerent: juſcula tamen & gelatinas aliorum oſſium ac carnium glutinoſarum, quibus virtute refrigeratoria forſan illæ non potiores, ad uncias totidem ac fortaſſe plures, ſine ullo refrigerationis ſenſu, deglutiunt calore minus æſtuantes. Theriacæ & Mithridatii compoſitionem triplum mellis, & quarta pars ſpecierum conſtituit; unde ſi, ut communiter fieri ſolet, harum antidotorum drachma pro doſi exhibeatur, non, niſi quindecim grana cœterorum ſeu activorum magis ingredientium capiet æger: *Zwelferus* tamen loco allegato ad Unciam dimidiam illas dare non dubitat, non ſine ratione, quod mellis quoque craſſamentum lentum reliquarum ſpecierum activitatem obtundat. Eſſentiam Menthæ, Cinnamomi, Zedoariæ, Abſinthii &c. ad guttulas quadraginta vel quinquaginta communiter præſcribimus, ſpiritus vero ſeu aquas vitæ & Elixiria horum ſimiliumque plus minus compoſita ad uncias haurimus, v. g. Elixir Menthæ, Citri, Vitæ, Matthioli, Aquam aſthmaticam, Liliorum convallium, Maſtichinam &c. ſine notabili corporis alteratione, aut, quam timent, ſanguinis inflammatione. Pariter in Confectionis Alkermes præſcriptione pro pluribus doſibus raro drachmam unam tranſcendimus, cum tamen ſpecies ejus vix decimam quintam aut vigeſimam partem ſachari & ſuccorum excipientium conſtituant. Ac potiunculæ alterantes atque confor-

tantes

tantes dictæ ad cochlearia bina vel trina libantur ; efficaciore forsan successu ad uncias tres vel quatuor singulis ad minimum quadrihoriis haurirentur.

Hujus erroris triplex ratio.

Cujus quidem erroris triplicem agnosco occasionem, nempe vel meticulositatem medici ineptam, vel ægrorum palatum delicatius, vel pretium majus medicamenti: neutram tamen sufficientem, pro imminuenda dosi ad auxilium indicatum ferendum necessaria, & derogando virtuti medicamenti. Non habere medicum, cur a pleniore alterantium dosi metuat, ex superioribus constare puto, & pluribus adhuc exemplis comprobari posset: si v. g. Tinctura Rosarum, Papaveris erratici &c. non ad guttas triginta vel quadraginta, sed ad drachmas tres vel unciam dimidiam propinaretur, præter aquam acidulatam & tantillum rubedinis florum illorum, cum nihil involvat. Cochleatim assumuntur Emulsiones, commodius ad cyathos aliquot hauriendæ, cum voluptatis gratia a gulosis non raro ad libram, ac quod excurrit, potentur : & quid periculi aut detrimenti ab Oculis cancrorum, Osse Cordis Cervi, Coralliis, Margaritis, Crystallo montano similibusque fixioribus absorbentibus, aut quacunque demum ratione alterantibus, expectandum, si ad drachmam integram potius, quam grana pauca, vel scrupulum ad summum, præscribantur? Neque acrium, nisi enormiter causticorum, (utpote omnimode potius fugiendorum) major quantitas formidanda, v. g. Salium & Spirituum urinosorum, ac alcalisatorum salium : cum per activitatem illam, qua inter assumendum nares, fauces atque gulam afficiunt, non ventriculum, multo minus cœtera interanea, molestent; utrisque etiam succurrere illamque delinire liceat, vehiculo largiore illa diluendo, aut viscosiore, v. g. Lacte aut Emulsione quadam, temperando.

Nihil metuendum a dosi alterantium majore.

Nec palato per minorem dosin abblandiendum. Nec sumptibus parcendum.

Nec palato ægri plus, quam indicati conditio permittit, assentiri fas est, cum jucunde curare τῷ cito ac tuto curare postponere sana ratio dictitet. Quemadmodum penes opulentiores sumptibus parcere supervacaneum videtur, minorum vero fortunarum hominibus pretio viliora sufficiunt : quamvis pretiosioribus ditiores quoque supersedere forsan posse, non dubito, modo medicaminibus cum illis fruantur efficacibus satis & virtute æstimatis, ut inferius dicetur.

Demum,

Demum, quamvis morbus forſan ex illorum genere ſit, cui ſola diæta mederi liceat, aliquid tamen medicamentorum ſimul præſcribere, non incongruum erit, eorum nempe, quæ nullas moleſtias moveant, & diætam juvent: vel ne morbum minoris æſtimet languens, a medico minoris æſtimatum, hinc regimen quoque ab hoc commendatum flocci pendat; vel ne hunc negligentem aut inertem, quaſi remedia ignorarit, naturam vero morbum curaſſe, affirmet. Quod penes illos magis obſervandum, quibus cum medicamentis ſemper res eſſe ſolet, quique valetudinis adeo ſolliciti ſunt, ut, niſi pharmacis frequentius utantur, de ſalute ſua actum eſſe putent. Quamvis nec illi Medicorum bene agant, qui, quo nunquam otioſi ſemperque aliquid agere videantur, nunquam non medicamenta porrigunt, lucro ſuo aut pharmacopolæ potius intenti, & quod norint, reconvaleſcentes in illos liberaliores eſſe, per quorum medicamenta ſe reſtitutos credunt: haud penſitantes, non minus elucere prudentiam Medici ac Ducis bellici, eo temporis, cum vident, hoſtis vires ex ſe diſſolutum iri, ut ſe in caſtris contineant & naturæ motus ſpectent, quam dubia pugna hunc & morbum aggrediantur. Maneatq; regula illi, qui ſalutem ægrotantis cupit, ut, ſi ſine medicamentis eum æque commode ac cum iis, reſtitui poſſe, deprehendat, ab his potius abſtineat, præſertim illis, quæ evidentius movent atq; alterant: tum, ut ſumptibus parcat; tum, ne naturæ conatus interpellet eamque debilitet; tum, quia multa commota nocent, quæ, quieta ſi manſiſſent, minime nocerent, juxta illud:

Quos natura domat, fruſtra medicina fatigat.

Multo minus unquam duo medicamina ſimul præſcribat & horum electionem ægro concedat Medicus: confunditur ſiquidem hinc ille, ac neutri propoſitorum fidit, hunc vero inconſtantiæ ac hæſitantiæ accuſat: unum igitur potius ad unum finem duntaxat proponat, quaſi ab hoc ſolo ſub benedictione divina ſalus expectanda.

Inter alia artificia, quæ infirmis ſalutem, medico confidentiam, parant, non ultimum eſt, illis opportune inducere ſomnum, cujus beneficia complexus eſt vetus Scriptor Græcus, *Syneſius de inſomniis*, ubi *Somnum Medicum* ait. Id eſt, licet graviſſime illi decumbant & variis ſymptomatis angantur, ſi modo ſomno quietiore frui detur,

Juxta diætam etiam medicamentis utendum.

Non nimius tamen in iis propinandis ſit Medicus.

Somnum ægro inducere convenit.

præſen-

præsentissimum & exoptatissimum levamen exin percipere solent. *Medicus*, inquit *Rolfincius de febr. cap. 133, somnus est morborum animi & corporis, sive sit spontaneus, sive arte factus: somnus enim arte citus medico magnam fert existimationem. Perspectum id habuit*, pergit, *Georg. Palma, Medicus olim Norimbergensis, quem dixisse ferunt, se hanc gratiam ambire apud ægros suos, ut noctem illam, quæ exciperet suam vocationem, haberent quam quietissimam &c. Stratagemate hoc & nos delectati sæpe de ægris bene meremur, propinato magisterio anodyno.* Idem commendat *Crollius Basilic. chym. p. 198* his verbis: *Multi sunt morbi, qui absque anodynis sanari non possunt. Ergo in omnium morborum curationibus, ubi dolorum comites vigiliæ viriumque resolutiones adfuerint, anodyna intrinseca appropriata possunt administrari, ut ablatis symptomatum ipsis radicibus perniciosorum cruciatibus, amica quies naturæ reddatur. Somnus enim est arcanum in medicina, supra omnes gemmas & lapides pretiosos, & qui arcanum somniferum potest naturæ egenti commode applicare, magnifaciendus est apud ægrotum medicus.* Cui etiam assentiuntur *Sylvius* & modernorum Practicorum tantum non omnes, dolorum delirii ac vigiliarum mitigandorum gratia somnum per anodyna atque opiata conciliare summopere injungentes: injungunt tamen omnes horum æstimatores simul prudentiam, ad temporis exhibendi, doseos similiumque circumstantiarum, discretionem necessariam, sine qua narcotica ejusmodi gladius nuncupari poterunt in manu furiosi.

CAPUT XII.

DE *Indicatione Vitali Curatoria & Præservatoria.*

Quibus de indicatis horumque instrumentis in genere præmissis secundum quatuor indicationes primarias therapeiam adornare & enarrata his applicare convenit: inchoando forsan quam congrue ab Indicatione Conservatoria, utpote sine dubio omnium principalissima atque universalissima. Quatenus non tantum

Indicationi vitali

tantum in ſanitate tuenda, ſed in ſtatu quoque præternaturali, & ubi illa per morbi expulſionem recuperanda, ſeu quo reliquiæ valetudinis ſecundæ, quæ virium nomine morbis renituntur, conſerventur, neceſſarium eſt ejus moderamen: ac in illis quoque pathematis, quæ vel, quod lateant, vel in ſe, incurabilia ſunt, ſolis viribus proſpicere juvat; donec forſan natura morbum ſuperet, aut ne adeo ſubito vincatur hæc. Per conſequens τὸ conſervare haud in adeo ſtricto ſenſu, ſed quatenus perditi quoque reſtitutionem involvit, ut ſuperius dictum, hic venit, neque, ut vulgo traditur, vires tantum vitales audiunt, quas ſolo victu integras tueri ſtudent: ſed omnium actionum illud robur, quod a partium habitudinis naturalis, quam morbus nondum fregit, remanentia aliquali dependet, ita appellare fas erit. **ante omnia ſatisfaciendum.**

Hæc virium integritas ſeu robur corporis ſicut dependet vel a motu humorum vitali duplici, vel a ſpirituum animalium activitate & influxu congruo, vel a ſolidarum partium textura ac tono adæquato: ita Indicatio Vitalis trium horum conſervationi ac reſtaurationi incumbit. Inſtrumenta E. hoc præſtantia non diæta, multo minus victus, tantum, ut communiter ſentiunt, obſervantur: quatenus ipſa alimenta medicamentoſa, huic negotio miniſtrantia, non ut alimenta, ſed ut medicamenta ſimul, conſervationem hanc præſtant; medicamenta quoque roborantia dicta, v. g. aromatica, ſpirituoſa, prægnantibus, ſenibus & morbo oppreſſis, virium perpetuandarum ac reſtituendarum gratia, commendantur; neque facultas ventriculi digeſtrix integra conſervari valet, niſi per medicamenta congrua, id eſt, quæ tonum ejus priſtinum reſtituant, ſeu laxatum firment; virium etiam vitalium diſpendium aliquando modo a bilis defectu aut inertia, modo lymphæ viſciditate præternaturali &c. eſt: qualia vitia non, niſi medicamentis aut alimentis medicamentoſis, corrigere valemus; ne addam, partium externarum particulari virium imbecillitati topicis ſubveniri mere medicamentoſis. **Vires & harum Indicatio quid?** **Inſtrumenta viribus proſpicientia.**

Singularum partium ſolidarum virium conſervationem praxis ſpecialis docet, de humorum vero vitiis emendandis poſthac dicetur. Ratione victus tantum, cujus adminiſtrationem diætam ajunt, hanc in craſſam, mediocrem & tenuem, dividunt, ejusque claſſes deter- **In viribus debilioribus victus**

 minatis

crassior non semper conducit.

minatis alimentorum generibus circumscribunt, equidem penes omnes in confesso est, viribus debilioribus pleniorem victum competere, i. e. alimentorum evchymorum sufficientiam, robustioribus tenuiorem & parciorem: cavendum tamen erit maxime, ne uberior seu crassior digestiones lædat, dum a debiliore ventriculo is non adeo prompte digeritur, nec a massa sanguinea subigitur, hinc v. g. ventriculi gravitatem, sudores copiosos, tumores crurum œdematosos, parit, ut experientia in reconvalescentibus puerperis, & inediam diutius perpessis, docet, a victu mox pleniore male se habentibus; contra vero prudentius agunt, qui a tenuiore victu non immediate & per saltum, sed per gradus demum, ad pleniorem transeunt. Præterea victum pleniorem frequentius ipse morbus prohibet, in specie febris, vel per se, vel ratione cruditatum primarum viarum combinatarum: & quidem maxime in ejus statu, in quo, juxta *1. aph. 8*, tenuissimo victu utendum, & in paroxysmis, in quibus, secundum *1. aph. 11*, cibum, tanquam noxium, subtrahere oportet. Contra victum pleniorem coindicat atque permittit ætas, eaque vel puerilis ac adolescentia, dum juxta *1. aph. 13. & 14.* qui crescunt, multo alimento opus habent; sc. quod in his partes alendæ simul atque augendæ plus alimenti admittunt seu postulant, hoc in iis non adeo inspissetur, hinc facile denuo atteratur ac deliquescat, ac denique propter accretionem potiorem plus chyli a sanguine secedat, sine quo nihilominus fatiscit motus hujus vitalis intestinus: vel senilis, ob vires per ætatem etiam debilescentes, ut facilius hinc sub morbo delinquant. Plenior autem victus dicitur, qui uberior, generosior ac boni & multi succi, evpeptus tamen simul: sicut contra tenuior parcior & qui parum succi alibilis continet, etsi facilioris digestionis. Quantitatem ejus sensus determinat, quemadmodum digestibilitatem faciliorem ac difficiliorem succulentiam plus minus generosam ac alibilem diætetica discernere docet.

Ætas puerilis & senilis pleniorem victum coindicat.

Quid victus plenior?

Quoad Indicationem autem Curatoriam atque Præservatoriam monendum, quod, sicut morbi cuncti & horum causæ conjunctæ, si seorsim eos contemplemur, vix ita discrepant, quin unus morbus alterius causa existere, & quod alterius affectus causa, in se consideratum, morbus vocari queat, v. g. dum plethora & stagnatio, morbi

sanguinis

ſanguinis, cauſæ hujus excandeſcentiæ, hæmorrhagiæ ac inflammationis exiſtunt, calculus, morbus ſeu coagulum morboſum, in meatibus urinariis obſtructionem parit: ita utrumque hoc rerum præternaturalium genus ſub una partium corporis habitudine ſeu conſtitutione præternaturali concipere eorumque ſublationem ſub uno ſchemate tractare licebit. Id eſt, vix opus, plethoram modo ut morbum ſanguinis, modo ut cauſam æſtus febrilis, hæmorrhagiæ & inflammationis, ac calculum, modo ut rem toto genere præter naturam, modo ut anguſtiæ ureterum ac urethræ præternaturalis autorem, concipere, & ſic indicans quaſi duplex formare. Ac forſan magis e re fuiſſet, in prima & generaliſſima illa indicationum differentia, petita a rerum naturalium & præternaturalium diſparitate, quam *Hippocrates de flatib.3.* ſubminiſtrat, conſervatoriæ & ſublatoriæ, acquieſcere, ſeu ut, quod ſecundum naturam, conſervetur, quod præter naturam exterminetur.

Cauſæ & morbi eadem vis eſt indicandi.

Imo hoc ſuppoſito, & quia nec cauſa conjuncta ſeu continens & antecedens ſeu procatarctica, in ſe conſideratæ, differunt, id eſt relative tantum diſcernuntur, v. g. dum cacochymia ſcorbutica eadem ſpecie ac natura eſt, antequam dentes atque gingivas erodit, nervos debilitat, tumores crurum format, ac poſtquam recenſita mala actu præſtat; virulentia venerea, quæ ulcera palati & faucium, grumata in artubus, cariem oſſium &c. producit, gradu equidem, non ſpecie tamen, diſcrepat ab illa, cujus activitas adhuc latet & morbos hos antecedit: horum diſparitas relativa nullam indicati diſparitatem facit, ſed unum idemque indicans dum conſtituunt ambæ, idem quoque ac unum auxilium poſtulant; i. e. curatoria atque præſervatoria indicatio una eademque erit.

Et ſic etiam cauſa procatarctica ac conjuncta idem indicant.

Vocare mihi integrum ſit hoc indicans commune corporis vitia, quæ ſecundum ſubjecti diverſitatem triplicis generis erunt, humorum nempe, ſpirituum ac partium ſolidarum, his addendo quartum, de rebus toto genere præter naturam tollendis: quorum ſingulorum indicata ſeu auxilia & horum materia contemplanda.

CAPUT XIII.

De

Quantitatis humorum vitiosæ indicatis, horumque instrumentis.

Defectus humorum laudabilium quomodo restituatur.

HUmorum laudabilium quantitas naturalis cum modo imminuatur, modo cum pravis augeatur, illa defectus restitutionem seu supplementum, hæc accessorii subtractionem seu evacuationem indicat. Prius fit alimentorum euchymorum seu victus plenioris subministratione, & organorum, illorum digestioni vacantium, roboratione horumque vitiorum emendatione. Alimenta hujus generis qualia sint, pars medicinæ diætetica monstrat, & spectat huc suo modo cura, seu diæta lactis dicta: quemadmodum, qua ratione viscerum morbi & atonia curanda, ex praxi speciali petendum.

Cacochymia ut talis non tam evacuantia, quam alterantia, postulat. Nisi in primis viis existens, aut nimia.

Contra humorum naturalium seu laudabilium exuperantia imminuitur ac pravorum collectioni derogatur per evacuationes tam universales, quam particulares. Pravorum equidem humorum congestio, cacochymia dicta, ut talis, evacuationem innuere minime videtur, dum hoc tantum, quod illam format, removeri postulat, visciditas nempe, acrimonia &c. per incidentia, temperantia, absorbentia, non catharctica. Illi tamen humores vitiosi etiam evacuari debent, qui aut in primis viis congeruntur, & de quibus metus est, ne ad canalem sanguinis delati hujus massam inquinent & corrumpant; aut qui in hac evidentius præpollent, & quibus corrigendis alterantia haud sufficiunt: quamvis in specie viscidis resolvendis quædam evacuantium, v.g. sudorifera, diuretica & salivantia, appropriata simul observentur; neque evacuationes has unquam sine seri naturalis eductione ac perditione fieri, vel exin, quod semper plus minus debilitent, & in totam humorum massam agant, probabile fiat.

Evacuationes quotuplices?

Instrumenta hæc evacuatoria duplicis generis sunt, universalia ac particularia. Evacuationes universales, quæ totum commovent, communiter distinguunt in insensibiles, ac in evidentiores: quem-

admodum

admodum particulares quoque, quales quamvis mediate & per consequens totum corpus onere suo levent, pari forte ratione, ac febris nonnunquam per absceſſum, & catarrhus per aſperam arteriam ac nares ſolvitur, immediate tamen humores ad hanc vel illam partem vergentes tantum i. e. ex toto non immediate, trahendo aut urgendo, educunt. Evacuationes univerſales inſenſibiles creduntur diaphoreſis & frictiones, particularis vero diſcuſſio. Univerſales ſunt, vel inſenſibiles.

Diaphoreſis ſeu diſcuſſio univerſalis evacuationibus medicis hujus generis accenſetur, perinde ac alias evacuationibus naturalibus annumeratur, eadem, gradu & evidentia a ſudore diſtincta. Hac ſiquidem educi creditur materia in habitu corporis peccans per medicamenta diaphoretica communiter appellata, i. e, attenuantia, reſolventia ſeu ſudorifera blandiora, aut in minore doſi propinata: & locum habet in morbis, quos a tranſpiratione inſenſibili cohibita vulgo ajunt, v.g. catarrhis atque febribus, a poris conſtipatis oriundis. Quamvis vel ex natura horum ſimiliumve pathematum dubitare integrum ſit, an diaphoreſis hæc remediũ vere evacuatorium exiſtat, i. e. humores non tam extra, quam intra, vaſa capillaria ſtagnantes ſolvat, iisque motum priſtinum tantum reſtituat, adeoque nihil ad extra propellat; aut certe non tantum evacuando, ſed motum ſanguinis circa vaſa capillaria torpidiorem ſimul reſuſcitando proſit, ſimili ratione, ac de diſcuſſione particulari inferius dicetur. Quam diaphoreticorum ætiologiam vel febris lactea puerperarum probabilem reddit, ubi vitium non in habitu, ſed ſanguinis cruditate, conſiſtit, per diaphoreſin ſolubile. Pariter frictiones calorem cuti imprimendo humores conſumere ac diſcutere dicuntur: aliis, cutem rarefaciendo diſponere, ut ad eam ſanguis copioſius feratur, ſicque heterogeneitates ſibi intertextas per poros dimittat. Sed probabilius videtur ſucceſſiva cutis preſſione frictiones ſanguinis motum retrogradum accelerare, ſicque habitum humore præternaturali turgeſcentem quaſi deplere, uno verbo huic circulationem liberiorem reſtituere. Diaphoreſis. Vix evacuat. Sed motum tantum humoribus torpidioribus reſtituit. Frictiones motum humorum retrogradum juvant.

Evacuationes evidentiores itidem humores vel immediate ex vaſis ſub cruoris forma educunt, vel intervenientibus demum colatoriis diverſis hoc agunt. Prius fit per eorum aperturas modo naturales, ſub menſium & hæmorrhoidum excitatis fluoribus; modo Vel ſenſibiles.

artefa-

artefactas, sc. arteriotomiam, venæsectionem, scarificationem atque hirudines: posterius itidem per vias naturales aut arte paratas: Illud per catharsin, sudorem, diuresin & salivationem; hoc per vesicatoria & fonticulos. Simili modo res se habet cum particularibus, quarum una videtur insensibilis magis, nempe discussio particularis, cœteræ sensibiliores & his vel illis membris propriæ, faucibus, naribus, thoraci, seu ventriculo, intestinis, utero; quibus accedunt cavitates corporis & abscessus similesve tumores præternaturales, per vias arte factas evacuandi.

Etiam evacuationes particulares sunt insensibiles & evidentes magis.

Sanguinis missionem quæ indicent.

Sanguinis missionis indicans primarium est plethora, secundarium ejus motus vitiosus seu conturbatus, tam intestinus auctus, quam localis. Communiter in quavis sanguinis depletione ante omnia vires, vel ut permittens, vel ut prohibens, attendendas monent, prius robustiores, posterius infirmiores: utrasque dignoscendas ex morbo antecedaneo, aut non antecedaneo, aut præsentis principio ac progressu; ex actionum vitalium majore minoreve conturbatione, in specie pulsus robore ac parvitate seu raritate; ex habitu seu textura corporis solidiore ac laxiore seu molliore, quo individualis quoque syncrasia refertur; ex vitæ genere diverso; ex cœli constitutione, consuetudine, ex ætatis ac sexus disparitate. Qualem nihilominus cautelam, sive plethoræ sive motus sanguinis perversi, aut cujuscunque urgentis gratia ejus missione opus fuerit, intempestivam atque ineptam judico: quod vires in plethora non facile deficiant, aut si debiliores deprehendantur, videantur potius oppressæ, quam dissipatæ, adeoque sanguinis missionem non tam prohibentes, quam coindicantes. Præterea nec evacuatio hæc, qualis quidem a nobis adornatur, adeo sensibiliter debilitat, cum libram integram vix unquam conscendat, intra uncias sex vel octo utplurimum maneat, sanguis eductus; licet veteres liberiores fuerint in sanguine profundendo: ita ut qui hanc sustinuerit, sive validus, sive morbo decumbens, de fracto magis ab ea robore conqueratur vix unquam. Et suppono, illum tantum affectum arte superabilem esse, cui vires prævalent, aut ad minimum, pares observantur, contra, qui his superior existit, i. e. ubi vires minores: per consequens illum quoque tantum, tanquam curabilem, indicare, seu indicata cum suis instrumen-

Vires raro eam prohibent.

ſtrumentis monſtrare; virtute autem vitali potiorem morbum ſeu ſymptoma, prout incurabilem, ſi nec ſanguinis miſſionem, innuere, quam virium infirmitas prohibet, quod deficiente indicante nec prohibenti locus ſit. Aut quodcunq; etiam ſanguinis miſſionis indicans præſto ſit, ſive abundantia, ſive motus perverſus, ſanguinis, hæ cauſæ morbificæ tamen, ſeu morbi, utut vires primo adhuc integras ſibi combinatas gerant, ſingulis momentis has tractu temporis magis magisque infringunt: quo majus proin harum diſpendium ab illis metuendum, aut præſto eſt, eo potentius indicant, i.e. prohibentis etiam illius diſpendii vim indicando ſuperant. Nec vel ideo virium imbecillitas ſanguinis evacuationem univerſaliter morari poterit, quod eadem plerumque, v. g. in caſibus indigitatis, non a ſanguinis penuria eveniat, adeoque per hujus eductionem moderatam & opportunam illæ non magis labefactentur, excitentur potius tantum, quantũ morbo per illam derogatur. Imo nonne per communem Practicorum conſenſum, optimo cum ſucceſſu, pro immoderatioribus hæmorrhagiis, a quibus virium reſolutionem aut metuimus, aut experimur, compeſcendis, venæſectione ſanguis educitur? viribus ſc. fatiſcentibus haud diſſuadentibus, ſed inſtantius urgentibus. E. vitalis facultas debilior vix unquam, aut rarius, ſanguinis miſſionem ab affectu præternaturali hujusve cauſa indicatam, interpellat. Quibus accedit, quod circumſtantiæ recenſitæ non æque univerſaliter de robore ac imbecillitate virium teſtentur: dum v. g. pueri a frequentiore narium hæmorrhagia non adeo facile defatigantur; ſexus intuitu fœmineus majoribus potius ſanguinis depletionibus videtur par, utpote tempore catameniis intercalari ſemper plethoricus dicendus; nec actionum, in ſpecie pulſus, conturbatio ſemper virium diſſipatarum productum, neque cœli conſtitutio ſimilesve circumſtantiæ indicantia urgentiora ſuperant, horumve indicata prohibent. *Virium ſigna non perpetua ſunt.*

Alterum ſanguinis miſſionem prohibentium motus naturæ, ſc. menſium & hæmorrhoidum fluxus, paroxyſmi febriles & effloreſcentiæ atque abſceſſus in habitu dicuntur; niſi forſan motus hi naturæ errantis vel nimii fuerint, aut a plethora inhibeantur. Verum ſi praxin conſulamus, ante omnia dubitatur, an ſub fluore actuali menſium aut hæmorrhoidum plethora, quæ evacuationem poſtulet, *Fluxus menſium venæſectionem vix prohibet.*

& quæ non ipſa hac excretione imminuatur ſeu tollatur, concipi queat? cum inter ſanguinem evacuantia inſtrumenta menſium fluor, arte concitatus, referatur. Si regeras, fluxum hunc non eſſe ſufficientem, reſpondeo, E. non prohibet, ſed permittit potius ac coindicat. Paroxyſmi febriles aut temporarium & brevioris moræ tantum ſunt indicans, & elapſi non habent rationem prohibentis: aut ſi a plethora ſanguinisve ſtagnatione metuendum fuerit in paroxyſmo ſymptoma vehemens, ille non prohibentis, ſed coindicantis, vim nanciſcitur. Metaſtaſes ad habitum, ſi bene ſuccedant, plethoræ vis corpori nocendi hincque indicandi ceſſat; ſi non ſuccedant, ubi expectantur, culpa plethoræ, hæc imminuenda: ante eruptionis autem tempus, ſi plethora adfuerit, aut ejus ſymptomata urgeant, metaſtaſis ſanguinis eductionem haud prohibet, utpote futura demum.

Nec paroxyſmi febriles ſemper.

Nec metaſtaſes criticæ ad habitum.

Tertium ſanguinis eductionem prohibens humorum malignitatem ajunt: quamvis aſſerto huic vulgari duo pariter obſtare videantur. Primo experientia communis, qua non omnem malignitatem evacuationem illam inhibere, gallica v. g. innuit, in qua venæſectio frequentius, ſi non ſemper cum ſenſibili emolumento, certe ſine evidente damno, adminiſtratur. Nec apparet, cur in cœteris morbis, etiam acutis magis, ſi plethora vel ſtagnatio urgeat, eorum malignitas ſanguinis eductionem moretur: quin potius, ne malignitatis ſymptomatis plethora aut ſtagnationis ſymptomata ſuperveniant ſeu combinentur, utriusque ſolutionem in principio mox urgeant hæc; annuentibus pariter plerisque Practicis, qui in febribus malignis & contagioſis ſanguinis miſſionem commendant.

Nec humorum malignitas ſemper.

Nollem tamen illum communem errorem cum pluribus errare, qui naturam ſpontaneas hæmorrhagias, in his vel illis morbis moventem, undique imitari, hinc per artem quoque evacuare cruorem, contendunt, quaſi illa digito hoc monſtrarit. Quippe primo non omnis ſanguinis profuſio ſpontanea ſui plenitudinem, excandeſcentiam & modum rapidiorem ſimileve, cui phlebotomia v. g. medelæ ſit, teſtatur: utpote qualis aliquando natura omnimode dejecta & proſtrata ſit, ut in febribus malignis aliisque caſibus experimur. Deinde ipſamet etiam vaſa ſanguifera male ſe habentia hæmorrhagiarum cauſæ exiſtunt, vel quatenus eorum quædam alicubi ex quacunque

Hæmorrhagiæ ſpontaneæ in febribus acutis non ſemper ſanguinis miſſionem innuunt.

cunque causa angustantur, vel p. n. dilatantur. Utriusque exemplum in obstructione mensium aut hæmorrhoidum solenniorum, observamus: sub quali statu cruor per cœtera vasa inordinate ac impetuosius fertur, & tandem, qua data porta, prorumpit, sub hæmorrhagiæ narium, vomitus cruenti aut hæmoptoseos specie. Imo vasorum extrema in scorbuticis aliisque cachecticis, ob fibras carneas, quibus stipantur, aliquando aut resolutas seu laxatas, aut spasmodice contractas, ad sanguinem extraordinarie transmittendum disponuntur, arteriarum osculis p. n. hiantibus, venarum constrictis. Recte *Fernelius 2. method. 4* scribit: *Neque imperitorum more, si vel nares stillant sanguine, vel urinæ rubicundæ sese offerunt, protinus imperanda venæsectio: etenim facile sanguis prorumpit non ex plenitudine solum, quodque eam vacuationem moliatur natura; quibus enim exesa sunt vasorum oscula, quibus etiam viscera, inprimis jecur imbecillum vel scirrhosum evasit, iis sanguis sæpe fluit e naribus, haud secus atque hydropicis.* Nec rationi, multo minus experientiæ, refragatur, per sanguinis eductionem, quam ars molitur, naturam aliquando in opere suo evacuatorio turbari; hinc imitationem illam huic præjudicare ac intempestive fieri, quod discernere difficillimum.

Quoad sanguinis missionis tempus & locum, inepte itidem super hæc disputari solet. Priori quia *cap. 9* me satisfecisse puto, ex iis tantum hoc loco infero, cum quovis tempore anni, mensis &c. plethoram & stagnationem sanguinis morbificam evenire posse, experientia edoceamur, quolibet etiam tempore sanguinem educendum esse. Et eo ipso, dum ob sanguinem verno tempore turgescentem *Hippocr. 2. aph. 53* evacuationem hanc etiam tunc temporis commendat, sanguis vero in plethoricis, & si stagnet, etiam quovis alio tempore turgescit: vernum in ejusmodi casibus haud expectandum, cum contradictoria videantur sanguinem in his non turgescere. In specie hæc tempora solenniora non observare licebit in hæmorrhoidum & mensium fluxu concitando, utpote quales evacuationes pro lubitu adornare haud licet, aut convenit, sed secundum naturæ demum directorium atque ordinem: ita quidem, ut in morbis, ubi sponte, ast intempestive, i. e. haud consueta periodo, ejusmodi contingit evacuatio, minus salutaris hæc deprehendatur; imo talis quo-

In sanguinis missione vix temporis ratio habenda.

libet anni, menſis ac diei tempore, cœteris bene ſe habentibus, ſalutaris exiſtit.

Nec loci ſeu vaſorum. Sicut in parte quoque, ex qua, determinanda anxie, fruſtra tamen, laborare obſervamus multos, & quidem eos, qui evacuandi tantum cauſa hoc remedio utuntur, cum abundantia ſanguinis malum toti canali ejus commune exiſtat, adeoque per cujuslibet ramuli vulnuſculum imminui queat; & ipſa natura diverſis locis ac vaſis utatur, per quæ ſe cruore exoneret: niſi forſan eadem hunc locum determinet, v. g. hæmorrhoides vel uterum, ubi etiam illud *Hippocratis* attendendum: *quo natura vergit, eo ducenda.*

Quantitatem ſanguinis educendi quæ determinent? Quantitatem ſanguinis educendi indicantis vis ſeu quantitas innuit, ubi multum abundat, ſeu major turgeſcentia ac pertinacior ſtagnatio, v. g. in pleuritide ac peripnevmonia, ibi multum evacuandum; advertendo ſimul tolerantiam languentis, ex pulſu adhuc conſtante æſtimandam: ita quidem ut, ſi conferentia ſeu effectus deſideratus non protinus appareat, reiterare tamen idem remedium conveniat, modo hoc vires concedant. Tolerantiam equidem hanc veterum nonnulli neglexerunt, negligunt etiamnum Hiſpani & Galli, ad animi deliquium ſanguinem aliquando mittentes: quibus tamen illud Galeni occinimus, tutius eſſe infra exiſtere, quam exquiſite evacuare, præprimis cum reiterata ſanguinis miſſio, quod ejus evacuandum reſtat, ſubtrahere poſſit, monentibus *Sennerto Inſt. l. 5. part. 2. ſect. 1. cap. 17. Plempio fundam. med. p. 343. Walæo meth. med. p. 78. & Sylvio pr. l. 1. c. 20. §. 27.* Caveat nihilominus ſibi medicus, ne præ timiditate intempeſtiva parciore juſto manu ſanguinem emittat, v. g. in febribus ardentibus, inflammationibus internis, apoplexia ſimilibusque affectibus gravioribus, a ſanguinis copia, turgeſcentia & ſtagnatione oriundis: in qualibus caſibus diminuta venæſectio ſane plus noxæ, quam levaminis, præſtat; quatenus hæc plenitudinem cruoris non tollit, eamque ad impetuoſiorem orgaſmum ſtimulat; adeo ut, quemadmodum ſtatim poſt quamcunque phlebotomiam pleroſque magis incaleſcere, ita, ſi illa larga ſatis fuerit, eosdem brevi ad naturalem magis temperiem redire, obſervemus. Inprimis, advertente *Martiano 6. epid. 5*, ubi revulſione opus, major & ſubitanea cruoris evacuatio prodeſt, quod hæc ratione vacui fiat, i. e.

Non ad animi deliquium ſanguis mittendus.

Sufficienter tamen.

Copioſius evacuandum.

per

per illam vasis aut totius, aut partium vicinarum, sufficienter exinanitis, ad hæc ex loco stagnationis promptior fluxio contingit: contra qui tribus vel quatuor tantum unciis sanguinis extractis stagnationem, seu juxta veteres affluxum, avertere putant, & eo efficacius id fieri credunt, si ejusmodi evacuatio vicibus iteratis fiat, minus feliciter operantur; a tali nempe quod non eveniat vacuum evidens, cujus gratia nihilominus affluxus ad partem affectam, ut ajunt, inhibeatur, seu stagnatio in hac solvatur. Et quamvis sub effluxu sanguinis, si lipothymia urgeat, suadente *Botallo curat. per sangv. miss. c.38.* & *Sylvio l.a.* vulnus ad tempusculum digito comprimere conveniat, extra hunc casum tamen effluxum sanguinis interpellare non adeo congruum videtur: quod per moram hanc repressus sanguis, si liberior denuo fluor ipsi concedatur, aliam & splendidiorem faciem ostendat pristino, nobisque imponat, quasi impurior jamdum omnis emanarit; cum nihilominus vitiosus remaneat, & qui secessum de stagnationis loco moliebatur cruor, denuo ac de novo cum alia sui portione eidem incuneetur. Ætiologiam hujus damni *Willisius Pharm. Rat. sect. 1. c. 8.* & *sect. 3. c. 1* suggerere conatur, qualem tamen, quia non capio, hujus loci facere nolo, experientiam securiorem, præ theoria fallaci, amplectens.

dum ubi revellendum.

Nec evacuatio, nisi deliquium animi urgeat, interpellanda.

Nec hoc loco prætermittendum, quod a nonnullis, Gallis inprimis modernis, inculcatur, vulnus venæ latius angustiori esse præferendum, & *Botallus l. a. c. 39*, si in alterutra parte, i. e. vulnusculo vel angustiore, vel largiore, peccandum fuerit, præstare scribit, inclinare potius in majus. Non quod ex tali sanguis crassior cum tenuiore promptius erumpat, ut plerisque persuasum; cum crassiori etiam angustior apertura sufficiat, perinde ac per vasorum capillarium extremitates transitus liber ipsi conceditur: sed quod per largius foramen subito & sub integra sua compage magis prodeat, hinc certius subsideat ejus effervescentia, remittat calor & solvatur stagnatio, liberiore ipsi concesso effluxu & omni remora sublata, confirmante hoc pariter experientia.

Confert latius venæ vulnusculum præ angustiore.

De regimine post peractam sanguinis eductionem, inprimis chirurgia celebrata, nihil monendum habeo, nisi ut rerum non naturalium usus moderatus existat: adeoque nec victus mediocris,

Victus mox post sanguinis

missionem concedendus. etiam paulo post eam, denegandus, qui viribus refocillandis par, nec ventriculum gravet: quamvis *Galenus* post bihorium demum pastum concesserit, sine dubio, quod sanguinem copiosius & ad animi deliquium emiserit, hinc viribus exhaustum ventriculum alimentis gravare noluerit. Multo minus post cruoris eductionem somno languentibus interdicendum, ut cum plebe multi medicorum contendunt, cum omni ratione hoc præceptum destituatur: & in febribus cum sopore profundiore aliisque affectibus soporosis sanguinem mittere minime veremur, utile ac necessarium. Dum vero metuunt, ne, si somnus permittatur, cruor sub hoc confestim nimis ad cor abripiatur, hocque periculose opprimat, nullius momenti est: cum tale quid, nisi immodica sanguinis quantitas educatur, & ideo vel per idiocrasian aut timiditatem singularem, animo delinquat æger, haud fiat: aut si ejusmodi deliquium observemus timeamusve, (cum etiam robustioribus ac cordatioribus tale quid aliquantulum post peractam depletionem supervenire noverimus) arceatur ille ad quadrantis horulæ saltem moram a somno, postmodum vero haud interpelletur. Sane quid ægro & medico gratius contingere potest, quam si somnus suavis obrepat, hactenus a doloribus, deliriis, æstu febrili &c. valde interruptus, adeoque maxime desideratus, & qui peculiaria sibi exigebat remedia: qualis restitutus, naturam hactenus oppressam spiritusque in ataxias redactas ad pristinum vigorem & motus æquabiles se denuo recipere, monstrat, materiæ etiam morbificæ penitus digerendæ opitulatur, ac morbum domat. Vinculi resolutionem, hincque novum sanguinis ad lipothymiam usque effluxum, quem inter dormiendum accidere aliquando posse, haud inficior, commode prohibebit adstantium solertior cura: adeoque nec hujus intuitu somnus amicus vitandus erit. Atque hæc præcepta ac præcautiones omnibus sanguinis evacuationum generibus communes sunt, phlebotomiæ vero, utpote frequentiori, maxime applicandæ: quæ specialiora de cœteris monenda forent, ex praxi speciali, quæ de arteriotomia, ex chirurgicis, petantur.

Quemadmodum somnus quoque.

CAPUT

Caput XIV.

De Purgatione.

SErum naturale & quosvis humores p. n. ipsi intertextos ex toto evacuant catharctica, tam κάτω quam ἄνω agentia. Vomitoria equidem blandiora ventriculi tantum contenta exagitare videntur, ast potentiora, seu κατ' ἐξοχὴν sic dicta, etiam in secundam corporis regionem sive canalem sanguinis vim suam exerere, adeoque evacuantium universalium nomen mereri, probabile fit, quod eorum cuncta vim simul per inferiora evacuandi habeant; de purgantibus vero per alvum nemo dubitet, quin horum vis per vasa lactea & venas mesaraicas toti communicetur; quod pari facilitate per venas gastricas fieri, probabile ac necesse est. Accedit, quod infantes lactentes, si lactans vomitorium assumpserit, pariter ad vomitum stimulentur: ac vomitus, qui gravidis, febricitantibus &c. eveniunt, ex totius massæ sanguineæ peculiari anomalia seu dyscrasia contingant. Et posito, non semper ex canali sanguinis immediate aliquid per vomitoria educi, sufficiet nihilominus, si pancreas, folliculum biliarium & glandulas ventriculi succutiant, utpote qua ratione humores vitiosi ex his emulgentur, a quibus alias chyli, seri atque sanguinis textura notabiliter vitiatur, si ad fluida hæc sub labe quadam redeant. Purgantia vero proprie sic dicta seu per secessus moventia, totum evacuare, nullus unquam ambigit, dum observant, urinæ colorem atque odorem a quibusdam mutari, v. g. a cassia, rhabarbaro, lac nutricis, quæ purgans assumpsit, infantem evacuare, catharcticorum quædam aquas hydropicorum educere, imo eadem in febris declinatione propinata materiam febrilem, per præparantia demum maturatam, & ad secretionem aptam, felicius, quam non præparatam, elicere: quatenus sine dubio non tantum in fibras nerveas glandulas & extrema arteriolarum, hæc peculiari ratione vellicando, ac irritando, agunt, sed eorundem quoque particulæ cum chylo seu lympha intestinali a vasis lacteis pariter ac venis mesaraicis resorberi & intervenientibus canalibus his in sanguinem devehi, huncque certo modo commovere, probabile est. Qua ratione secernunt & elimi-

Emetica etiam e toto evacuant.

Purgantia quomodo totum evacuent?

eliminant serum tam naturale, quam præternaturale, seu quicquid heterogeneitatis morbosæ huic intertextum: adeo ut, dum purgationis indicans cacochymia seu humorum pravitas communiter dicitur, non intuitu qualitatum vitiosarum hoc concipiendum, sed ipsius substantiæ incongruæ ac massæ humorum pravitatem inducentis, quæ per alterantia adeo prompte corrigi nequit. Extra quem conceptum cacochymiæ, quia qualitatum vitia tantum innuit, lentorem nempe, acrimoniam &c. nullam per se evacuationem, sed qualitatum tantum illarum sublationem seu correctionem per alterantia appropriata, postulat. Quibus minus ponderatis plura ægris a catharcticorum usu contingunt damna, quam levamina.

Quomodo cacochymia purgationem indicet?

Revellunt etiam purgantia.

Pariter humores motu ac loco peccantes evacuationem hanc aliquando indicant, v.g. si cum impetu ad habitum corporis ruant, aut ad cavitatem quandam deponantur, v.g. in scabie & ascite nondum confirmato, item in catarrhosa aut quavis seri stagnatione seu, ut ajunt, decubitu, v.g. ad articulos: in quibus cum exoptatissimo successu catharctica non raro propinantur. Spectant huc inflammationes nonnullarum partium, v.g. pleuritis, angina, quibus multum levaminis præstat purgantium usus, modo per faucium angustiam illa assumere concedatur, febrisque non adeo acuta illas comitetur. Equidem nonnulli, quibus *Hippocrates* de *Veratri usu t.1* aurem vellicabat, in inflammationum principio solutiva nihil juvare, valde vero nocere, credunt: observantes nihilominus, eundem remedio hoc, ne facta quidem mentione sanguinis eductionis, in pleuritidis, phrenitidis ac peripnevmoniæ medela usum fuisse, v.g. *3. de morb. t.17. de victu acut. t.12*, ut alia loca taceam, in quibus inflammationibus diversarum partium sola purgatione mederi docet, in negotio hoc decernendo ac in curando ancipites evaserunt. Donec cum *Vallesio* in Hippocratem Commendator eruditissimus, *Martianus*, illam deciderit distinctione inter inflammationes a plenitudine sanguinis solitaria, & cum cacochymia intermixta seu hac prævalente: in illa venæsectionem, in hac purgationem, commendans. Qua ratione hanc suam sententiam declaret & evacuationis hujus duplicis selectum determinet, recensere nolo, postquam ejus differendi rationem modernis hypothesibus haud undique accommodari posse deprehendo:

Etiam in inflammationibus.

prehendo: hinc brevibus potius ſentio, in Inflammatione quavis catharſin prodeſſe, ut remedium revulſorium, quippe & hæc agit in ſanguinem, eundem a parte inflammata avertendo, perinde ac eum revellit a capite atque pulmonibus, in ſoporoſis aut ſtrangulatoriis affectibus, citra inflammationem, quibus ſingularem opem illam ferre, quotidiana praxi edocemur. Nec impedit, quod ſub averſione hac cruor non ex vaſis, ut a ſanguinis miſſione, educatur, ſed ſufficit, ſerum educi, quod, majorem cruoris partem conſtituens, commoveri a purgante nequit, quin commoveatur ſimul ejus portio rubicunda, exilior, exinaniantur quoque vaſa ſanguifera ſenſibiliter, pro capiendo illo cruore, qui parti inflammatæ hactenus impactus, & cujus hinc avertendi cauſa ſanguinis miſſionem revulſoriam adornamus: ac error, quaſi non in ſanguinem ac ſerum ſimul, huicque intertextas heterogeneitates, agant purgantia, æque craſſus eſt, ac ſi quis ſibi perſuadeat, venæſectione non ſerum, ſed ſanguinem tantum, depleri; hinc oriundus, quod ſeri naturam & habitudinem ad ſanguinem rubicundum ſeu κατ' ἐξοχὴν ſic dictum, veteres minime cognoverint. Quia nihilominus nunquam ſine peculiari humorum exagitatione purgatio, præ ſanguinis miſſione, revellit, ſuaſor eſſem, in omni phlegmone hanc illi præmittere, inprimis ſi febris combinata intenſior fuerit; imo illa facta hanc repetere: quin tamen, ſi craſſior mox & nebuloſa compareat urina, etiam a catharſi medelam inchoare liceat, minus dubito; non, ut communis fert opinio, quod alia tunc inflammationis conditio & parti inflammatæ minus profunde materia peccans infixa ſit, ſed quia coctionis inchoatæ ſignum hujuſmodi urinæ phœnomenon videatur.

Revellendo ſi non ſanguinem ſerum tamen.

Obſervamus nihilominus magnum hujus evacuationis abuſum & infinitos circa adminiſtrationem ejus committi errores, dum communiter nullius ægritudinis, nec leviſſimæ, curam, citra catharctica reiterata adornari ac fieri poſſe, autumant, ad ſtomachi tamen usq; appetitus dejectionem, cruditatum incrementa, morborum procraſtinationem & virium diſſipationem, illa propinantes: nulla ſc. habita ratione indicantium, prohibentium &c. nullorumq; præparantium, interdum adeo neceſſariorum, ac præmitentorū. Graviſſime in Medicos ejuſmodi invehuntur *Helmontius*, *Poterius* & alii moderno-

Purgantium abuſus.

& damna. rum ſtercorarios & empiricis longe pejores eos ajentes: neq; hoc ſine ratione, dum humores vitioſos in corpore, culpa coctionum p. n. ſe habentium, gigni, purgantibus etiam cunctis, proprie ſic dictis, aliquid ſubeſſe, quod naturis corporum noſtrorum adverſum & quaſi pernitioſum, obſervamus. Quorum poſterius vel ipſemet *Galenus 4. rat. vict. acut. t. 44* confirmat: *coctioni horum contrariæ ſunt purgationes, ſiquidem moventes valde corpus frangunt: talis enim virtutis omnia ſunt purgantia:* imo virulentiam hanc, qua tanquam putrefactiva & colliquativa in laudabiles æque ac vitioſos agunt humores, catharcticorum confirmant diverſa. Dum ægris pariter ac ſanis eorum uſus utplurimum valde moleſtus exiſtit & gravioribus ſymptomatis ſtipatur; tot ſordes & tantam recrementorum quantitatem illa evacuant plerumque, qualia ſine evidente corporis conturbatione ac vitæ diſcrimine eidem ineſſe haud poterant, ſed per modum cujusdam corruptivæ fuſionis ſeu præcipitationis, & vi catharctici, producta videntur, perinde ac a venenis nonnullis fieri deprehendimus. De cætero moleſta & vehementiora ab hypercatharſi, cum venenorum productis eadem, concitantur ſymptomata, v. g. cardialgiæ, ſudores frigidi, animi deliquia, convulſiones &c. contra, ſi catharctica potentiora minus evacuent, craſin humorum, eousque depravant ac corrumpunt, ut in habitu varia compareant phœnomena ſuſpecta, v. g. puſtulæ, decidentia capillorum, gangræna, de qualibus inferius dicetur. Quibus etiam accedit peculiaris plane fætor, quem recrementa ſpirant, vi purgantium exturbata. Per conſequens, qui ex levi protinus occaſione, & ubi qualitate tantum peccant humores, catharſin commendant, errorem gravem & cum periculo ſanitatis conjunctum committunt, quod purgantium potentiora vix in ventriculum & inteſtina, multo minus in maſſam ſanguineam, agere queant, quin organorum illorum digeſtiones plus minus conturbent ac fluidorum craſin evertant: adeoque draſtica ejuſmodi rariſſime in uſum trahenda.

Nec catharſis præſervatoria ſemper adeo tuta.

Multo minus illis connivendum, qui corporis ſive ſani, ſive vel ab ortu, vel ex accidente, debilioris, frequentioribus delectantur purgationibus, ſanitati non minus ac vitæ exitioſis: ut præter *Hippocratem 2. aph. 36. & 37* plura funeſta exempla comprobant eorum,

qui

qui ex intempestiva & tantum non voluptuaria catharsi pessime se habuerint, imo perierint. Ita *Borellus 2. obs. 45* Presbyteri meminit, qui sanus purgatione usus tantam humorum conturbationem sustinuit, ut paucis ab illa diebus obierit. Simile quid *Horstius 9. obs. 25* refert de quodam, cui adventante vere corpus purgare volenti, sumpto medicamento furiose purgante, illico in pedem dextrum (jamdum ex impresso frigore debilem) humorum factam fuisse ad repentinam usque gangrænam translationem. Recordor & ego diversorum, qui, alias sani, a catharsi, præservatoriam quam ajebant, ventriculi conturbationes insignes & febres experiebantur: inter quos refero Virum maxime Reverendum in vicinia, qui satis bene se habens, Nodulo purgante, cui per aliquot annos se adsuetum dicebat, usus, hinc mox altero evacuationis die febre continua comatosa correptus paucos post dies interibat. *Purgationes*, inquit *Celsus 1. c. 3. uti interdum necessariæ sunt, sic ubi frequentes, periculum adferunt; adsuescit enim non ali corpus & ob hoc infirmum erit, cum omnibus morbis maxime obnoxia sit infirmitas.* Sc. purgantia ejusmodi, minus opportune administrata, sicut aliquando, si humores pravi absint, bonos perturbant, ita illos incongrue interdum commovent: ut non mirum, si annotante *Vallesio Epid. lib. 2. sect. 2.* hæc, tanquam causa, quæ morbum, cum adest, augere possunt, nondum præsentem in corpore disposito facere, apta nata sint. Confirmat idem *Galenus 3. aph. 15*, dum scribit: *Si veritus quispiam, ne multa in corpore excrementa cumulentur, purgationem bis, aut semel, in mense adhibeat, is, prætequam quod corpus in malam consuetudinem adducit, etiam ipsum labefactabit.* Brevibus idem innuit *Avicennas*, inquiens: *Medicina purgat & inveterat*, i.e. purgantia crebriora corpus extenuant, senium accelerant ac inprimis alvum sicciorem reddunt. *Nihil novi*, inquit *Epiph. Ferdin. hist. 36, magis periculosum in morbis omnibus, chronicis & melancholicis inprimis, quam iteratis solutivis corpus expurgare, nam destruunt virtutum mineras: & licet prima facie primo videantur prodesse, (nam fortasse ægri, ab excrementis deonerati, hilariter vivunt) tamen temporis tractu res est in contrarium, nam magis ac magis corpora exsiccant, excalefaciunt, torrent humores.* Cui demum subscribit *Crato Epist. apud. Scholz. 13* his verbis: *A purgantium usu, etsi corpus sit impurum,*

 inter-

interdum abstinendum; corpora enim quædam, etsi ad integrum mensem purgentur, nunquam pura fiunt &c.

Prohibent catharsin vires debiliores, nisi suppressæ.

Quoad permittentia ac prohibentia catharsin, respiciendum ante omnia erit ad vires, quarum debiliores eam sine dubio prohibent, ni potius ab abundantia seri pravi, hincque immediate emanantium symptomatum gravitate, oppressæ potius, quam dissipatæ, fuerint illæ: quod quidem non pulsus semper, prout *Galenus de pulsu ad tyron. cap. 11. & 12.* atque *Epiph. Ferdinand. hist.9* tradiderunt, sed aliæ potius morbi circumstantiæ, determinant, virium robur discernentes. Hinc attendenda est humorum cruditas ac coctio, res magni momenti, in febribus potissimum, & ab *Hippocrate 1. aph. 22* commendata: *concocta pharmacis aggredi & movere oportet, non cruda; neque in principio, si non turgeant. Plurima vere non turgent.* Ubi medicus naturam imitari debet, quæ, quamdiu sibi relinquitur, non, nisi materia morbifica digesta, excretionem molitur: vel si a causa morbifica turgescente, aut a quadam rerum non naturalium ad intempestivam evacuationem stimuletur, sane hoc frequentius, non sine periculo, & cum cacophoria fit, unde etiam excretio talis symptomatica audit. Pariter catharctica in cruditatis statu & principio morbi oblata, aut omnino non evacuant, aut febrem ejusque symptomata intendunt, seu cum difficultate agunt. Quatenus humores crudi, propter indigestionem seu renitentiam suam a mitioribus minus commoventur, a potentioribus vehementius agitantur, nulla fiente simul eorum secretione: per eadem purgantia serum aqueum seu vehiculum illud, sine quo materia morbifica nec commode digeri, nec secerni, valet, subtrahitur; sicut acres v. g. biliosi, freno seu diluente hoc sublato, meraciores ac ferociores evadunt, ita quidem, ut, observante *Hippocrate de purgant. t. 4*, ejusmodi intempestive evacuatis color naturalis ac vividus evertatur, eique morbi regii speciem induant. Ac denique humorum cruditas cum inflammatione hoc commune habet, ut quemadmodum ex hac cruorem non digestum seu minus suppuratum educere impossibile est, ita nec cruda evacuare e toto liceat. Uno verbo, plerumque secundum *Hippocr.* l. a. æger perit.

Bene tamen cruditas humorum.

Humores autem crudi dicuntur pravi illi, qui sanguini adeo intime

intime & arctius commixti ac quasi confirmati sunt, ut facile hinc secerni nequeant, & urinam aquosam i. e. tenuem & pallidam, præstent: prout cocti, quoties illa commiscela arctiore soluta humores pravi a sanguine laudabili secessum moliuntur, & urinam denuo crassiorem ac plus minus tinctam reddunt. His purgationem decernit, illis denegat, *Hippocrates*, exceptionem tamen huic regulæ subnectit, nisi materia turgeat; quod rarius quidem fieri, idem *1. aph. 22. & 4. aph. 10* ait: neque omnem forsan turgescentiam in cruditatis statu catharsin concedere seu exigere, ex sequentibus evidens fiet. Quæ cuncta abstrusa & difficultatum plena sunt, contradicentibus inprimis tot quotidianæ praxeos experimentis & morante commentatorum in hos *Hippocratis* textus confusanea prolixitate seu conceptibus valde crudis.

Humores crudi qui? Et cocti. Juxta Hipp. hi non illi sunt purgandi, nisi turgeant.

Quibus posthabitis puto primum, experientiæ vix omnino repugnare, nec plane impossibile videri, quin minus cocta aliquando feliciter expurgentur, perinde sc. ac symptomaticos alvi fluores, quibus crudiora maximam eliminantur partem, aliquando utiliter & non sine euphoria fieri, palam est. Quales naturæ motus ancipites imitari, quamvis nemini suasor essem, haud tamen diffido, in ægris aliquando rem ita se habere, ut nondum cocta quoque catharsi se educi patiantur ac permittant, nulla etsi turgescentia humorum, ex *Hippocratis* monito, concurrente: si nimirum observemus materiæ morbificæ nimiam copiam, hujus majorem metuendam corruptionem, hincque graviorum symptomatum imminentiam, illaque sub certis circumstantiis seu conditionibus adornetur. Nempe locum habet crudiorum eductio, si aut nulla, aut moderatior, adfuerit febris; secus, si ardentior: si juxta *Vallesium* aliosque ab inflammatione hypochondria existant libera, i. e. ventriculus ac intestina, cum visceribus vicinis, quibus cum illis vasa communia; dum contra inflammatarum harum partium affluxu per catharsin aucto, phlegmone intenditur. Qualis inflammatio tamen aut rarius evenit, aut coctorum non minus ac non coctorum, humorum per alvum exturbationem periculosam reddit. Impedimentis his accedit organorum pnevmaticorum & capitis æstus immoderatior, utpote sub quali illa facilius inflammantur, hujus intuitu delirium exquisitum

Aliquando tamen crudi quoque. Sub certis conditionibus.

ac convulsiones, illius strangulationes, metuendæ: Nunquam igitur crudiorum eductio tentetur, nisi temperatiores minusque fervidæ partes illæ compareant. Maxime attendenda quoque est alvi seu intestinorum habitudo, quæ, si sicciora, materiam morbificam aliorsum converti innuunt, metumque simul incutiunt, ne commota, minus tamen educta, potioris mali causa evadant: inprimis si incidere detur in ejusmodi subjecta, quibus per naturalem constitutionem familiare est, ut difficulter & non sine insigni molestia expurgentur, etiamsi per opportune hoc tentetur; dum contra alii, licet intempestive evacuentur, facillime & sine ullis symptomatis hoc ferunt. Potiore jure crudiorum evacuatio conceditur, si natura se talem moliri, murmuribus intestinorum, dejectione liquidiorum, & quidem bis vel ter de die repetita, innuat: quale tamen phænomenon speciem orgasmi esse, paulo post constabit. Sub conditionibus videlicet dissuadentibus naturæ negotium committendum ac cruda minus movenda erunt; sub contrariis, etsi coctio nondum facta, vel fiat, purgans exhibere non intempestivum videtur; cum illi potius condescendendum, quod urget, sive ut præsens, sivet ut futurum: sic natura, quæ ante coctionem humorem non turgentem expellere conatur, adminiculabitur evacuationi; i. e. ex duobus malis minus eligendum, conniventibus aliis corporis habitudinibus.

Contenta primarum viarum p. n. non crudis adscribenda.

Neque tamen asserto, de concoctis tantum educendis, repugnat *2. aph. 29*, quo incipientibus morbis, quod movendum, movere jubemur, dum non cuncta, quæ corpori languenti p. n. inexistunt, in sensu *Hippocratico*, sub initio morbi cruda existimanda, v. g. fœces alvi, cruditates ventriculi, utpote qualia febris causa conjuncta seu proxima dici haud poterant: mox nihilominus & in primo morbi insultu sui eliminationem indicant, dum materia febrilis in massa sanguinea coctionem expectat; unde *Hippocrates* hoc loco non vocabulo φαρμακεύειν, sed κινέειν, quod movere est, utitur.

Nec in principio febris materia morbifica sanguini minus intime adhuc commixta.

Nec materia hæc febrilis seu quodvis præternaturale, sanguini in principio morbi mox adeo intime permiscetur, sed huic leviter tantum confusum facile, natura per purgans stimulata, secedit atque eliminatur: cum quidem tunc temporis inchoata, nondum tamen absoluta ac insuperabilis, existat cruditas, hæcque & initium morbi non semper coinci-

coincidant; adeo ut urinam tunc parum adhuc a ſtatu naturali recedere interdum cernamus. Sed, ſicut in decremento morbi cruditas remittens, ſeu coctio inchoata, evacuationem concedit, concedet eandem pariter in principio, ubi inchoans cum declinante ejusdem eſt gradus atque conditionis: i.e. eadem ratione, ac non omnimodam tantum, ſed aliqualem etiam, coctionem experti humores ſeparabiles ſunt, natura per pharmacum adjuta; cur non tales erunt in principio nondum arctius combinati, ſeu non totaliter crudi, vel laxiores & liberiores adhuc? Et ideo eſt, quod citra febres in paucis morbis coctio humorum expectanda veniat, v.g. non in catarrhis, tuſſi, arthritide, affectione hypochondriaca, utpote in qualibus nullum ejuſmodi cruditatis ſtatum concipere licet, humoribus ſemper mobilibus & ad excretionem paratis.

Turgeſcentiam ſeu Orgaſmum humorum quod ſpectat, quam cruditati prohibenti, ut novum & peculiare indicans, opponit *Hippocrates*, novas illa difficultates peperit, diſſidentibus valde commentatoribus in ejus formalitate explicanda. Turgere nimirum humores in febribus tantum videntur, & quidem primo, ſi per corpus hinc inde, a parte una ad alteram, motu vagabundo, ſeu impetuoſius & cum metu in partem principem irruendi, ferantur: deinde ſi ad aliquam partem ignobiliorem & excretoriam, ventriculum & inteſtina videlicet, vergant, & in his ſui eductionem per alvi intumeſcentias, borborygmos, egerendi conatus &c. urgeant, viſcera etiam hæc ſe ab illis ſtimulari ac gravari innuant & a ſarcina hac levari poſtulent; quod cum illis, quæ ſuperius de crudis educendis, ſi nimirum ad ventrem tendant, dicta, coincidit. Turgent nempe humores potiſſimum valde acres, mobiles & ad exagitandum ſanguinem idonei, inprimis bilioſi: quod dignoſcitur, ſi ægri mox in principio morbi ſint inquietiſſimi, cum ſumma præcordiorum anguſtia, nauſea, ructibus nidoroſis, conatu vomendi ac dejiciendi, dolore vago totius corporis, præprimis capitis, frequente coloris in facie mutatione, pulſu inæquali, & rigore æſtum leviter interpellante. Quin tamen *Mercato de recto præſid. uſu libr. 1. cap. 6* concedere liceat, naturam turgere poſſe non ſolum a calidis, tenuibusque ac malignis humoribus laceſſitam, ſed a multis & frigidis quoque, non video, quid impediat; niſi

Qui humores turgeſcant?

ad

ad abundantiam potius, de qua ſuperius actum, hos referre placeat: quorum excretionem non raro imperfectius molitur illa, id eſt, ab evacuationibus inchoatis deſiſtit & impotentior ab arte auxilium petit ac monſtrat.

An humores per corpus vagantes purgandi?

Prioris generis humores turgeſcentes evacuationem ſui minime expoſcere, nec hanc in iis ſub cruditatis ſtatu locum habere, putat *Martianus in comm. 1. aph. 22*, hoc innixus fundamento, quod tunc temporis exhibito purgante illi concitentur magis, cum certo decubitus in quampiam partem periculo potius, quam e corporis excluſionis ſpe: eamque ſuam ſententiam eo veriſimiliorem credit, quod a præſtantiſſimis practicis obſervatum, ejuſmodi humorum efferum motum ſanguinis miſſione potius, quam catharſi, ſedari & humores adeo conturbatos medicamentis plus irritari. Poſtquam idem *Hippocrates 4. de morb. t. 20. & 21* diebus imparibus, ſeu criſin indicantibus, utpote quibus humores maxime commoveantur, non ſine magno periculo purgari oſtendit; & ſi tale quid fiat, a medicamentis illis magis exagitatis, hypercatharſin lethalem frequentius evenire. Imo etſi nec tantum nobis hinc concipiamus periculum, eo ipſo tamen, dum ſub orgaſmo ejuſmodi vagabundo haud innoteſcit, quam partem inprimis, poſtquam pharmacum hauſtum, humores oberrantes petituri ſint, nec medicus eligere ſeu determinare poterit viam, per quam, ſecundum præceptum, *quo natura vergit, eo ducenda*, evacuatio fieri debeat, aut expectanda ſit; nec doſin purgantis definire, incertus, an naturam conſpirantem ſeu inclinantem ad alvum, aut renuentem ac aliorſum vergentem, habeat.

Et quibus cautelis?

Ob quas ſimilesve rationes, quamvis ſub turgeſcentia humorum catharſin adornare, res difficilis ſit, quoniam tamen non ſufficit periculum futurum innuere, minime præcavere; ac metuendum, ne natura ſibi ſola relicta tandem defeſſa labaſcat, aut tumultuantes humores partem nobilem irruant, a qua forſan opportuna evacuatione averti poterant: etiam hic meminiſſe juvabit illius *Hippocratici*, quemadmodum *nihil temere*, ſic *nihil timide eſſe agendum*; i. e. frivole & inconſulto equidem purgationem non antevertat, nec tamen cum languentis diſpendio illam differat, medicus. Quod quidem ſecurius aget, ſi primo ſanguinem educat, deinde ſi præmonſtratri-

cem

cem naturam habeat, quæ, quale præsidium & quem excretionis modum desideret, indicet, (quod alterum genus turgescentiæ superius dicebatur) quo adjuvantem illam morborum optimum medicum, habemus : ac si tertio per blandiora evacuationem adornet, v.g. per aurum fulminans, rhabarbarum ; ne humores jamdum præter modum exagitati magis conturbentur & hypercatharsis concitetur. Licet ejusmodi turgescentias non adeo crebras idem *Hippocrates* & cum hoc praxis quotidiana doceat : non quasi humores minime turgeant, sed quod sub cruditatis signis talibus orgasmus vix præsumendus, qui videlicet in contraria eorum dispositione consistit ; in orgasmo mobilibus & laxis, in cruditate conferruminatis quasi iis. Quando *4. aph. 10* addit, in valde acutis turgescentes humores eodem die esse evacuandos, ac morari in talibus malum esse, non ideo dictum videtur, quasi ex mora metuendum foret, ne in partem aliquam nobiliorem materia morbifica feratur : sed quia in morbis, qui celeriter moventur, occasio præceps evacuandi brevi præterlabitur & ad massam sanguineam illa mox rapitur, aut laxius huic hactenus adhærescentes heterogeneitates morbificæ arctius implicantur, hinc purganti mitiori haud auscultant, a potentiore vero præter modum exagitatur totum.

Porro in febribus purgationem dubiam reddit seu prohibet earum malignitas, & quidem hoc confirmante experientia, qua multorum cippis inscribenda erant verba *Hipp. 5. epid.* passim obvia : *Mortuus est, quia purgatus fuit.* Quo tandem motus etiam naturæ spectant, per purgantia haud interpellandi seu conturbandi : & quidem non tantum in febribus acutis, & ubi natura crisin per alia loca molitur, sed in chronicis quoque morbis, v. g. scorbuto, lue venerea, si bubones compareant, item in affectibus pectoris, si materiam peccantem natura per sputum rejiciat. *Martianus* ex Hippocratis diversis locis prohibere insuper purgationem contendit iis, qui doloribus valde molestantur, priusquam sedentur, aut saltem remittant : metuens, ne humores, per pharmacum commoti, a doloris vehementia ad partem dolentem potius trahantur, quam ad alvum detrudantur. Quod tamen præceptum vix universale nec omnimode inviolabile esse, probabile reddit, dum dolorum capitis, dentium,

Purgationem inhibet febrium malignitas.

Sicut motus naturæ quoque.

Non autem dolores.

oculorum, artuum &c. ſolvendorum gratia purgantia crebro, & quidem non ſine fructu, propinantur: quod recenti mox obſervatione comprobare poſſum cujusdam, qui, dolori iſchiadico ſatis exquiſito expoſitus, ab aſſumpto catharctico mox melius ſe habebat. Et de purgantium exagitatione non minus ſperandum, eam materiam peccantem, ſicut in toto, ita in parte quoque, commovere, & motu hoc ex hac ad inteſtina deturbare poſſe, ac eidem copioſius impellere. Secus tamen res ſe habet in doloribus abdominis, v. g. in colico, iliaco, nephritico, quibus utique præjudicat eosque exacerbat purgantium, niſi blandiorum, adminiſtratio.

Niſi abdominis.

Quoad cœteras circumſtantias, in catharſi rite inſtituenda, tanquam indicati adjuncta, advertendas, prima eſt tempus, & quidem liberum; quod in morbis chronicis eligitur vernum, juxta *6. aph. 47.* & poſt hoc autumnale: eo quod his humores ad ſecretionem magis apti judicentur, quam hyeme, ubi ſibi invicem per tenacitatem arctius utplurimum impacti; non adeo tamen exagitantur, ac in æſtate, ubi metus eſt, ne propinata purgantia ſanguinis maſſam, in motu jamdum exiſtentem, plus juſto diſſolvant, ac fundant. Quorum poſterius *Hippocrates 4. aph. 5* innuit; ubi ſub cane, mox ante & poſt, canem catharcticorum uſum diſſuadet, ac *Riverius 3. obſ. 5* exemplis triſtioribus confirmat: modo regula hæc non tam dierum numero, quam per æſtus gradum, explicetur, advertente *Hollerio comm. in alleg. aphor.* & *Primeroſio de vulgi error. l. 4. c. 11.* Cœtera, quæ de lunæ phaſibus monentur, parvi momenti ſunt, ac ſuperius diſcuſſa. Ratione vero horarum diei, aptiſſimæ ſine dubio ſunt matutinæ, ob digeſtionem ventriculi tunc abſolutam; vel quæcunque, ubi illum vacuum eſſe novimus; ne alienorum permiſtione fracta purgantia plus moleſtiæ patrent, quam evacuent: niſi forſan acceſſiones ſimiliaque phœnomena v.g. neceſſitas urgens, fuerint attendenda, meridianum ac veſpertinum etiam tempus ſuadentia. Nihil tamen impedit, quominus purgantia leniora extra hos quoque caſus paulo ante cœnam aut poſt cœnam frugaliorem aſſumantur, quæ hoc modo blandiſſime, ſufficienter tamen, evacuant, teſtantibus *H. Augenio tom. 1. p. 342. ſeq. Riolano meth. med. gen. ſect. 4. c. 3. Gabelchov. cent. 1. curat. 6. Walæo meth. med. p. 38. & 51. Heurnio Meth. med.*

Tempus purgandi annuum.

Diurnum.

Veſperi etiam purgantia aſſumenda.

med. lib. 11. c. 2. Horstio probl. dec. 7. quæst. 3. ac *Sylvio pr. append. tr. 4. §. 245.* sub pilularum perinde ac quavis alia forma. Sic enim chylo combinata cum hoc massam sanguineam subeunt, ac sine turbis evacuant, hos præsertim, quibus alvus pertinacior contigit: & si forsan mane insequente minus commoveant, dimidium tunc doseos reiteretur, pro priore juvanda, vel tantillum potus calidi desuper hauriatur.

Sed ratione temporis necessitatis, si morbus febris aut cum febre, quia in his cruditas & coctio humorum attendenda, ex universalibus principium ac declinatio tantum purgationi idonea existunt, ob symptomata remissiora ac vires validiores: illud vero in specie, si materia turgeat, hæc, quia cocta tunc est; in incremento autem & statu motus naturæ respicere convenit. Ast in morbo, qui sine febre, sive acutus, sive chronicus, fuerit, quovis tempore purgare conceditur, modo vires adæquatæ extiterint, nec aliud quid evacuationem hanc moretur. Pariter pro particularibus morborum temporibus, quæ paroxysmos horumque intermissiones ajunt, inter affectus, qui cum febre, sive continua, sive intermittente, aut sine febre, distinguendum erit: ubi in continua, quia nullas apyrexias habet, quæstio cessat, in paroxysmo vero intermittentis purgare, incongruum maxime deprehenditur: non tantum, quod vires tunc magis atterantur, sed ne motus naturæ per sudorem, quo paroxysmus ejusmodi utplurimum terminatur, turbetur, nec commotis tunctemporis a paroxysmo humoribus stimulus addatur, hypercatharsin aut concitans, aut febrem intendens ac contumaciorem reddens. De affectibus autem, qui per paroxysmos, sine febre, affligunt, v. g. apoplexia, epilepsia, insultu hypochondriaco, non potest adeo exactum in genere ferri judicium: cum quorundam paroxysmi purgationem ferant, cœterorum respuant & ad intervalla usque differant, ut ex praxi speciali constabit.

In febrium principio ac declinatione.

Non in paroxysmo febrili.

Ast in aliorum morborum paroxysmis.

Alterum purgationis adjunctum Locus est, per quem evacuandum, i. e. an per superiora, an per inferiora? Qualem primo determinat pars, aut in qua materia peccans hæret, (quod quidem particularem potius evacuationem innuit) aut ad quam ex toto illa fertur. Siquidem si ventriculo inexistant, aut ad eum vergant biliosa & æruginosa,

An ἄνω, an κάτω, purgandum?

Determinat tendentia humorum.

ginosa, hæcque oris amaritudine, nausea, cephalalgia &c. se prodant, anacatharsin indicant, juxta *4. aph. 17*; it. si pituitosa, quod ex appetitu prostrato, difficultate spirandi, ructibus ac regionis epigastricæ tensione auguramur; ac denique si cruditates ex alimentis relictæ aut quævis assumpta incongrua illum gravent. Neque tamen in ventriculo tantum fluctuantes, sed viscera quoque vicina infarcientes, heterogeneitates vomitu rejiciuntur, ex pancreate scilicet ac vasis biliariis: per consensum scilicet illum, quem a vehementiore ex vomitu succussione patiuntur hæc organa. Contra si causa morbifica ad intestina potius inclinet, quod ex gravitate lumborum ac crurum, tensionibus, borborygmis ac torminibus abdominis dignoscitur, aut si eadem nulla adhuc tendentiæ determinatæ indicia præbeat, catharsis per inferiora convenit. Porro in cerebri ac nervosi generis, quemadmodum etiam in pectoris nonnullis, affectibus emeticorum usus valde proficuus reperitur; ut ex praxi speciali elucescit.

Ac constitutio corporis.

Eandem evacuationis viam seu modum innuit secundo constitutio corporis naturalis æque ac præternaturalis: cujus intuitu alii facilius, alii difficilius, vomunt. Quam dignoscimus 1. per experientiam, dum *Hipp. 4. aph. 6. & 7* facile vomentes sursum, difficulter vomentes deorsum, evacuare suadet. 2. Ex corporis conformatione sensibili magis: quippe quibus collum ac pectus brevius contingit, facilius vomunt, quam qui statura procera magis gaudent. 3. Ex habitu graciliore ac crassiore, quorum ille vomitum admittit, hic catharsin potius per inferiora postulat, secundum *Hipp. l. a.* 4. Ex morbis atque symptomatis junctis, ratione cujus circumstantiæ gibbosis, hæmoptoicis, ulcere pulmonum laborantibus, herniosis ac opthalmicis vomitoria minus quadrant: quo sine dubio *Hipp. 4. aph. 8* respicit, ubi tabescentes purgationem per superiora vitare jubet. 5. Ex viribus, quarum potiores requirit vomitus, pauciores evacuationi per secessum sufficiunt. Ac 6. denique ex sexu, ratione cujus fœminæ non adeo secure semper vomunt, quin hysterica patiantur symptomata.

It. anni tempus.

Pariter viam, per quam purgandum determinat tertio aliquo modo anni tempus, dum *Hippocr. 4. aph. 4* æstate *ἄνω*, hyeme *κάτω*,

evacuare

evacuare jubet, & *aph. 6. & 7* graciles ac facile vomentes per ſuperiora purgandos monet, cavendo tamen hyemem &c. Contradicere equidem his ille *de ſalubri diæta t. 3* videtur, ubi ſex menſes hybernos vomendum, æſtate vero inferne ſubducendum, ſcribit, & *3. de diæt. t. 4*, ubi hygienen hyemalem tradens ter in menſe vomitibus utendum præcipit, quibus *Celſus* quoque *1. cap. 3* ſubſcribit. Quam contradictionem tamen communiter ſolvunt, diſtinguendo inter humores ventriculo inexiſtentes, & inter eos, qui in toto peccant: quorum illos quocunque anni tempore per ſuperiora, hos hyeme per inferiora, æſtate per ſuperiora educendos putarit Hippocrates: vel forſan cautela hæc non eſt magni momenti. Tandem & quarto evacuationum harum uſum diſcernere videtur regionum diverſitas, cujus intuitu vomitoriorum adminiſtratio incolis frigidiorum regionum rarior, ac calidiorum, dum v. g. *Hippocrates*, in locis fervidioribus medicinam faciens, helleborum album frequentius, quam alvum ſubducentia, propinavit. Quod idem experimenta Viri cujusdam Eruditi, qui Indiam Occidentalem frequentarat, in *Anglorum Philoſ. Tranſactione n. 36* recenſita, teſtantur: quibus refert, Indis, niſi morbis chronicis expoſitis, Purgantia haud quadrare vel conferre, tolerare vero & cum euphoria admittere Vomitoria; adeo ut per hæc difficiles etiam morbos in Jamaica ſanarit.

Cum Regionum conditione.

Si contingat morbo utraque evacuatione opus habere, ſine dubio ab illa inchoandum, quam ejus cauſa & hujus ſitus ac cœteræ circumſtantiæ poſtulant, vel permittunt. Id eſt primo, cœteris paribus, evacuandum erit per viam, cui materia morbifica propinquior, v. g. per gulam & vomitũ, quæ in ventriculo collecta, aut ad hunc inclinat: vel quod materia parti affectæ quo propinquior, juxta *Celſum*, eo, malignior ſeu plus vitii habeat, ac a ſtatu naturali longius recedat, adeoque promptius evacuanda veniat; vel ne longo itinere ac ambage ducta alias partes inquinet atque conturbet, v. g. venena hauſta aut acriora in ventriculo congeſta, ſi per inteſtina rejiciantur, integra & illæſa hactenus. Deinde ratio quoque eſt habenda illorum, quæ præter cauſam morbi immediatam movendorum, hinc mox in principio morbi exturbandorum, nomine ſuperius veniebant: videlicet ſi hæc inteſtinis, κάτω, ſin ventriculo inhæreant, ἄνω, exturbari

Utra harum evacuationum & quando, præmittenda?

bari debent. Tertio, si ex remotioribus locis, cum concussione quadam, v. g. e vasis biliariis, pectore & capite evacuandum, emeticum sicut purgante efficacius, sic huic quoque, in casibus inprimis ancipitibus, v. g. suffocationis, apoplexiæ, præmitti debet.

Quantum evacuandum? Tertium in purgatione rite moderanda attendendum humorum evacuandorum quantitas est, quam dignoscimus primo ex peccantium majore minoreve copia: ita tamen ut consultius sit, in defectu, quam in excessu, peccare, cum omnis excessus naturæ molestus contingat, secundum *Hipp. 2. aph. 51*; imo, *quæ prodeunt, non multitudine æstimare oportet, modo illa rejiciuntur, quæ debebant, & facile æger ferat*, juxta *2. aph. 23. & de Veratri usu*. Vires siquidem alterum sunt, hoc loco observandum, utpote quarum intuitu aliquando, quæ simul ac semel educere haud licet, si nimirum hæc copiosiora ac viscidiora fuerint, & morbus inducias det, per epicrasin evacuare solemus. De qua tamen minorativa evacuatione perplacet animadversio *Mercati de recto præsid. usu lib. 1. c. 8.* non adeo paulatinam hanc esse debere, ut singulis demum sex vel septem diebus catharctica propinentur, sed per aliquot sc. insequentes dies & sine intermissione cum iis esse continuandum: ne tantundem materiæ peccantis sub mora intercalari adeo longa denuo colligatur, quantum antecedanea evacuatione eductum fuerit, sicque nunquam plenaria speranda sit illius expurgatio. Qui signum adæquatæ & perfectæ evacuationis sitim ex *Hipp. 4. aph. 19. & de Veratri usu* asserere contendunt, aut cum *Martiano & Hollerio in aph. alleg.* humorum prodeuntium mutationem, v. g. si post biliosa, pituitosa rejiciantur, utrique errant. Quatenus *Hippocrates* l. a. per sitim non congruæ evacuationis, sed purgationis nondum cessantis, notam ostendere voluit, omnem etiam evacuationem paulo vehementiorem sitis comitatur, hinc non testatur de ejus sufficientia, sed de immoderatione: adeoque textus hi ab Interpretibus perverse applicantur. Sicut excretorum quoque mutatio fallax deprehenditur, dum secundum eundem *Hippocr. de purgant. t. 1.* idem pharmacum quandoque alia purgat, quam quæ evacuare intendebat Medicus; electiva etiam catharcticorum vis dudum jam explosa fuit.

Evacuatio per epicrasin.

Nec sitis, nec excretorum mutatio, adæquatum perfectæ purgationis signum est.

Medicamenta vomitoria & purgantia quæ sint, ex pharmacevticis

ticis conſtat, horumque ſelectum determinabit praxis: hujus loci tantum erunt nonnullæ cautelæ in adminiſtratione eorum animadvertendæ. Et quidem ratione Vomitoriorum (1) ne facile propinentur alvo conſtipata, ſed hac demum, per enema v. g. ſoluta: (2) nec emeticum, nec hujus vehiculum actu calidius, aut frigidius, ſed tepidum ſit; cum frigida anxietatem præcordiorum, vomitoriorum uſum utplurimum comitantem, intendant, calida, dum ſpaſmos ventriculi demulcent, vomitus cohibent, aut pharmaci vim ad inteſtina magis dirigant. Si (3) operatio non ſuccedat, juſculum tepidum aut pingue, aut aqua tantum tepida, butyro condita, ſuperbibatur: quodſi vero emeticum vim ſuam exerat, a juſculis ſimilibusque abſtinendum, ne vis ejus diluatur; niſi poſt aliquot vomitus nauſea adhuc moleſtet. Ordinarie equidem (4) jejunis vomitoria exhibentur, illis tamen, qui difficulter & cum ſingulari moleſtia hinc moventur poſt paſtum paulo propinari valent, pro evacuatione facilitanda. (5) Vomitoriorum vim juvat ac actionem facilitat ad grana duo vel tria adjectum aurum fulminans. Sumpto vomitorio (6) haud ſuperdormiendum, niſi operatione ejus finita, aut nimia: tunc enim ſomnus concedi, imo paregoricis ac hypnoticis provocari, debet. Nimium autem emeticorum impetum (7) retundit fotus calidus aut ſimplex, aut aromaticus, ex mentha, abſinthio & aromatibus, epigaſtrio admotus, nihil ſive alimentoſi, ſive medicamentoſi, exhibendo: vel clyſma, alvum leviter ſtimulans, injiciendum.

Circa uſum vomitoriorum obſervandæ cautelæ.

Purgationem autem per inferiora quod ſpectat, cum ex antecedaneis conſtet, cruda illam haud admittere, ad eam, ubi res moram patitur, corpore nondum præparato, properare haud decet. Qualis præparatio primo maxime concernit primas vias, quas *Hippocrates 2. aph. 9. & 7. aph. 70* fluxiles poſtulat, ſeu, ut *A. de Villa Nova* & modernorum forſan cuncti hoc explicant, ut viæ, per quas evacuandum, ſint apertæ: quem in finem, ſi alvus ſolidior, cathartico præmittendum leniens, aut ore aſſumendum, aut per anum admittendum. Porro quia ventriculus modo pituitoſis, modo bilioſis, modo acidis recrementis ſeu cruditatibus turget, has primum removere convenit aut vomitorio, aut digeſtivo, vel alterantibus appropriatis emendare ſeu corrigere; ne catharſin aut turbent ſeu mo-

Ante purgantium uſum præparandum eſt corpus.

1. Vias primas prædiſponendo.

2. Harum contenta p. n. ſubmovendo.

rentur, aut nimiam ac moleſtam valde reddant: quippe difficiliorem præſtant pituitoſa, ſicut ad hypercatharſin frequentius diſponunt basilioſa, omnium vero moleſtiſſime evacuantur acida, quorum eductionem *Sylvius* ideo hinc inde & anxie ſatis diſſuadet, aut non, niſi temperatorum, eductionem moliri concedit. Nec ſecundo in affectibus inteſtinorum dolorificis, antequam dolor mitigatus, v. g. in colica, hæmorrhoidibus cœcis, ad catharſin ejuſmodi faciles ſimus: ne videlicet ad partem dolentem impetuoſius ferantur humores, aut ſpaſmi hujus dolorifici intendantur.

Dolores inteſtinorum ante uſum purgantium ſiſtendi.

Nõ omnia omnibus quadrant catharctica.

Neque tertio cuncta purgantia omnibus ſine diſcrimine propinanda, ſed abſtinendum (1) ab horum fortioribus, utpote ventriculo ac toti valde moleſtis, annotante *Cratone* penes *Scholz. conſ. 3.* (2) ab illis, quæ unius alteriusve idioſyncraſiæ infeſta novimus, de qualibus ſuperius dictum; & ſic (3) ab illis quoque, quæ huic vel illi membro imbecilliori minus congrua, v. g. a rhabarbaro in ſtranguria aut fluxu hæmorrhoidali affectis, juxta *Jonſtonum pr. lib. 3. cap. 5. artic. 5. punct. 1*, a caſſia in renum ac veſicæ ulcere, ſecundum *Zacutum Luſ. pharm. c. 2. Heurn. meth. med. l. 2. c. 22. & Horſt. 4. obſ. 34.* it. ubi ſucci viſcidiores, quia flatuoſa, ſecundum *Mercatum indic. med. l. 1. c. 6*, ab Aloë in hæmorrhoidum dolore & fluxu; hæmoptoſi &c. ac in gravidis. Et quamvis elective purgantia hodie plerique Medicorum in dubium vocent, haud tamen quavis occaſione ac penes omnes omnia eorum admittuntur, ſeu cum euphoria iis propinantur, quin potius alia viſcidioribus, alia bilioſis, alia ſeroſis, heterogeneitatibus, alia profundius ſitis, alia in primis viis hærentibus, quadrent; alii reſinoſa, alia gummoſa ferant ac poſtulent, alii humectantia ſimul, v. g. ſirupum roſarum, violarum multiplicis infuſionis: alia purgantium potentius in pituitam agunt, v. g. agaricus, colocynthis, mechoacanna, gummata aromatica, Mercurius dulcis, alia in bilioſos ac melancholicos dictos humores, nempe Rhabarbarum, rad. Hellebori nigri, folia ſennæ, Tamarindi &c. cuncta horum ſero vitioſo appropriata. Cæteris alias tutiora ſunt radix Rhabarbari & Hellebori nigri, Mechoacanna, Manna, Tamarindi, Aloëtica cum gummatibus Galbani, Ammoniaci, Mercurius dulcis, & his paulo efficaciora Gialappa hujusque reſina, Scammonium ac extractum trochiſcorum Alhandal, in exiliore doſi; quibus inſtructus medicus

Eorum ſelectiora ac tutiora.

aliis

aliis supersedere poterit. Si inprimis stimulus salinus ipsis admisceatur, v. g. tantillum de cremore Tartari, Sale Ammoniaco, Vitriolo Martis, arcano duplicato &c: qualem peculiari ratione Antimonium diaphoreticum quoque præstat, per se sumptum haud per intestina evacuans, aliorum tamen purgantium minorem dosin quam efficacissimam reddens, v. g. ejus grana tria vel quatuor radicis gialappæ scrupulum dimidium, vel grana duodecim; quemadmodum hoc nomine Pulverem illum Cornachinum seu Comitis de Warwich, Diagrydium antimoniatum ac Cerberum tricipitem dictum, ingreditur. Blandissime pariter ac sine omni fere molestia evacuant purgantia in minore dosi exhibita, si modo bina vel trina grana Auri fulminantis ipsis combinentur.

Quamvis haud exigua, sed evidens maxime, deprehendatur corporum in admittendis purgantibus disparitas, quorum nonnulla horum vehementissima impune tolerant ac rident, a lenioribus & domesticis mox solvuntur: illorum ventriculorum tenore per diætam indurato & maxime obfirmato, horum vero tenerioris & irritabilis valde texturæ stomachis, qui vel ad exquisiti purgantis nomen cohorrescunt, mitioribus ac alimentosis tantum vellicandis. Quam tamen differentiam, nisi usu aut e relatione ægri resciveris, nec ex corporis externi robore, seu habitu quadrato, nec aliunde, facile cognosces: cum firmitati huic conspicuæ haud semper fidendum veniat, dum lacertosos & crassos maxime a levioribus laxantibus satis vehementer evacuari videmus, cum alios ejusdem texturæ ac quadraturæ nec drastica satis moveant. Penes utrosque res difficilis est, hos non, nisi majore dosi, tentare licet, nec sic quidem alvo semper pro voto annuente; nec illos temere vellicare, cum per justam & moderatiorem dosin frequentius ad hypercatharsin ac deliquia animi evacuentur. Ut per consequens majore semper cura agendum sit in catharsi administranda, quam vulgo quidem fieri solet: & qui uno tantum vel altero in singulis promiscue utuntur purgante, ac sub unica semper formula, insigniter aliquando falluntur. Non cuncta cunctis quadrare medicamina, superius dictum, applica hoc ad catharcticorum usum, & fateberis, sollicite magis tibi, quod eorum cujusvis complexioni & ingenio congruum, explorandum fore, quam quod

Corporis disparitas in ferendis purgantibus his vel illis experientia dignoscitur.

Quidam lenioribus felicius, quam potentioribus, evacuantur.

habitus corporis innuere poterat. Hinc cum discretione cauta discernendum, quos & quibus remediis purgare velimus; & ubi sunt, qui nec fortioribus purgantibus se evacuari patiuntur, in victu quærendum, quod contumaciorem alvum expugnet & laxet: atq; illi vel hoc nomine cœteris feliciores videntur, quod dum aliis post genuinorum purgantium actionem illa constipatur, his, continuata diæta per alimenta emollientia & laxantia, laxa semper maneat eadem, aut quotidie semel ad minimum respondeat.

Simpliciora purgantia magnis compositionibus præferenda.

Diversorum quoque purgantium farraginem ac commiscelam in uno damnant nonnulli, nec sine ratione, v.g. *Vallesius controv. l. 9. c. 4. Rondeletius method. cur. lib. 1. c. 41.* ac *Mercatus de indic. med. l. 1. c. 8.* nam, quod alias de magnis compositionibus moneri solet, etiam hic attendi meretur, ne ex iis quoque magmata infinitorum simplicium parentur, qualibus dispensatoria trivialia ad nauseam usque scatent. In specie pilularum massæ tanti numeri & prolixioris fabricæ, ac Electuaria officinarum antiquorum hoc vitii habent, ut non, nisi sub majore dosi, operentur; assumantur etiam atque agant non sine summa nausea, torminibus ac aliis molestiis: dum notante *Capivaccio prax. libr. 1. c. 24* fermentatio tractu temporis vim eorum notabiliter infringat, hinc confectiones has vappidas reddat.

Mercurii dulcis usus.

In specie circa Mercurium dulcem, quem *Quercetanus* suum Panchymagogum, *Riverius* Calomelanum Turqueti, *Crollius* unum ex præstantissimis purgantibus, ajebant, *Döringius in epist. ad Hildanum de hernia uter. Riverius* & *Sylvius* passim cum plerisque Neotericis valde deprædicant, ejusque usum notetur, eum equidem a nonnullis, sed censura nimis rigorosa, damnari, causam ipsi dicente præter allegatos Scriptores in variolis quoque *Sig. Grassio Misc. Nat. Cur. Ann. 72. obs. 56* & quotidiana praxi. Adeo ut non amplius formidandus veniat, sed tutissimum ac suavissimum dici mereatur remedium, in specie in viscido peccaminoso, & quod aliis vix cedit, v. g. Luis Gallicæ, educendo: imo infantibus quoque unius alteriusve mensis, aut paucarum septimanarum, secure omnino hoc medicamentum propinari valet, a gr. ij vel iij per tres aut quatuor septimanas, singulis aut alternis diebus, sicque malum ad miraculum sanet, qualia experimenta mecum testantur alii, v. g. *Riverius cent. 1. obs. 65.* & *Rho-*

& *Rhodius* ex relatione *Schlegelii, cent.3. obs.84.* Quem posteriorem tamen in eo deceptum fuisse, Lectorem adverto, quod secundum *obs. à Fomio Riverio commun. 26* bimulum a menstruo Mercurii dulcis usu restitutum perhibeat; quod nihilominus penes ipsum *Riverium* de Mercurio præcipitato asseritur; quamvis hoc magis paradoxum mihi videatur. Quia tamen segnius justo agit Mercurius dulcis, tantillum alterius cujusdam purgantis potentioris, v. g. resinæ scammon. extracti troch. alhandal, ut stimulus, addi debet: nisi forsan per medicamentum hoc, incidendo humorem viscidum, alterare potius, quam evacuare, malimus; in adultis ejus grana tria vel quatuor, per aliquot dies, si non singulos, saltem alternos, exhibendo.

Pariter circa Aloën hincque parata notetur, succi hujus concreti partem mucilaginosam, quæ in aquosis solvitur, & quam vere lotam dicere quadrat, quod non tantum a sordibus recrementitiis, sed resinosa quoque sua substantia, quæ alias ventriculo ac intestinis adhærescens tormina movet, sanguinem exagitat ac fundit & hæmorrhoides aperit, sit liberata, in usum præprimis esse trahendam. **Aloës duplex substantia,** Qua discretione substantiæ supposita perspicere vix licet, cur hypochondriacis ac in quibus sicciora sibi concipiunt intestina, absolute nocere dicatur communiter aloë: postquam molestias non leves a parte ejus resinosa, cum *Hofmanno* aliisque, evenire equidem concedimus, non tamen a gummosa, omnimode insonte; nec, hominis vivi intestinis tanta contingere poterat siccitas, nisi forsan Mumiæ Arabicæ vel Ægyptiacæ eum parem velimus, cujus intuitu pauca granula eadem omnino arida reddant, vel cui ventriculus cum intestinis non tantum humiditatis suggerat, quantum pro sui dissolutione opus habeat, si nimirum gummi Ammoniacum, Galbanum &c. quæ aloë surrogantur, sat humiditatis resolventis in iisdem inveniant: ut taceam tantum siccitatis hypochondriacis, quibus adeo incongruam Aloën suspicantur, haud inexistere, postquam cruditatibus variis illos scatere ex pathologia eorum innotescit. **Et sicciori-bus naturis.** **Aloë etiam hypochondriacis quadrat.** Quamvis Sylvio aliisque prompte assentiar, dum gummata hæc aromatica illi anteponit: forsan quod potentiore penetrandi & viscidos humores deliquandi vi polleant. **Cur gummi Ammoniaco &c Aloë anteponenda?**

Admiſcere tamen purgantibus aliquando licet & convenit alia. Etiam hypnotica.

Componi tamen ac miſceri poſſunt & poſtulant (1) purgantia segniora cum potentiorum tantillo, v. g. dum hellebori nigri extracto & Mercurio dulci reſina ſcammonii, extractumve trochiſcorum alhaldal additur; item aliquid ſubſtantiæ ſalinæ, prout ſuperius innui: (2) flatuoſa nimis cum aromatis horumque oleis, & v. g. folia ſennæ cum cryſtallis Tartari, correctionis gratia: (3) in morbis chronicis & ubi per epicriſin evacuandum, cum alterantibus appropriatis, quæ dirigentia olim appellabant, v. g. cum martialibus, ſero lactis, tanquam vehiculo temperante &c. Sicut (4) purgantibus hypnotica ſeu narcotica combinare, aut præmittere, in illis, qui non, niſi cum vehementioribus torminibus, evacuantur, v. g. hypochondriacis, aut doloribus gravioribus primarum viarum, harumque excretionibus p. n. expoſitis, v.g. vomitui, diarrhœæ, dyſſenteriæ, ingenioſa videtur evcheiriſis. Quippe licet penes omnes in confeſſo ſit, ſomnum, præter ſudoris & ſeminis evacuationes, omnes ſiſtere, & narcotica purgantium motus ſufflaminare, hinc hypercatharſeos quoque præſentaneum exiſtere remedium: uſu tamen compertum eſt, poſt mitem ſomnum a narcotibus inductum, collectis per id tempus viribus & ſtimulis ſpaſmodicis atque excretoriis ſedatis, humorum vitioſorum excluſionem feliciſſime fieri. Hinc v. g. *Helid. Patuanus*, referente *Foreſto 18. obſ. 22* in dolore ventriculi Elect. diaphænicon cum Philonio Rom. & *Crato conſil. 103* purganti pariter opium admiſcent, *Alex. Deodatus valetud. p. 17* ſirupum papaveris decocto antidyſenterico purganti addit; *Riverius* in vomitu & colica Pilularum cochiarum ℈iiß cum Laudani opiati gr. iij miſcet, item aloë & diagrydio hoc addit: in hypochondriacis vero, pro comprimendis torminibus ac anxietatibus, purgantibus opiata vel admixta, vel veſpero catharſin antecedente ſolitaria propinata, facilem valde reddere hanc expertus novi. In qualibus caſibus tamen purgantis doſis paulo largior ſit, cum metuendum, ne ejus vis ab opiato infringatur ſicque evacuatio turbetur.

Doſis purgantium ſit adæquata.

Ratione doſeos adhuc monendum, ut hæc ſit ſufficiens, ne exilior humores tantum commoveat, non autem exturbet: præprimis ſi deleterea magis catharctica ſint, ut *Valleſ. 5. epid.* & m. m. *l. 4. c. 2* declarat; dum experientia nonnullorum doceat, ex cohibita purgatione

tione & minus rejectis illis, varia incommoda ac difficultates evenisse, v. g. gangrænam, referente *Salmuth. cent. 1. obs. 33.* capillorum decidentiam, pustulas & scabiem crustuosam annotante *Willisio Pharm. Rat. part. 1. s. 3. c. 1.* Et quando non omnes ac semper a pharmaco, si hoc minus evacuet, lædantur, ut *Sylvius pr. l. 1. c. 23. §. 21.* & alibi passim multifaria experientia testatur, notante *Vallesio*, hoc fieri videtur, vel quod illud ab alimentis desuper ingestis subjugetur ejusque particulæ & vires discontinuentur, vel, integrum seu non actuatum per alvum rejiciatur, vel mitius illud fuerit. Et quæcunque demum immunitatis hujus causa existat, omnes experimur, non raro frustra omnino purgantia propinari, nihil tamen, tacente eorum virtute evacuatoria, exitiosi ejusmodi ægros nostros corripit. Neque tamen superet dosis nimium, ne ventriculus cum cæteris visceribus hinc enormius debilitetur, humores laudabiles cum vitiosis deliquentur, aut, ut aliquando fieri solet, cum recrementis anima expurgetur: hinc si in ullo medicamentorum genere, certe in purgantibus, de dosi curiosos esse decet, utpote quæ tantillum aucta, evidens & magnum damnum mox infert. Variat dosis purgantium secundum ætatis, sexus, idiosyncrasiæ, vitæ generis & regionum, disparitatem: dum minorem tantum sustinent pueri tenelli, fœminæ molliores, homines otio dediti ac constitutionis tenerioris, præ agrestibus robustioribus, viris nervosis & adultioribus: Inprimis vero eam intendere ac remittere jubet diversis terræ plagis propria & popularis habitudo, quam in ejus determinatione observare convenit: majorem dosin postulant cum Germanis gentes boreales magis, sufficit Gallis longe inferior, quos aliquando mediocris etiam præter modum fatigat. Parallelum exemplum adducit *Pechlinus lib. 3. obs. 69* de sua Chersoneso Cimbrica, quæ mari Balthico atque Oceano alluitur, & qua angustius est intervallum, quatuor miliarium spatio terminatur, in qua miram se offendisse in purgantibus dosium varietatem perhibet: ut, cum ejus mediterranei incolæ mediocria ferant purgantia, in maris Balthici ora multo ad purgandum faciliores reperiantur, quam altera & Septentrioni objecta plaga maritima. Pergit, plerasque Holsatiæ incolas radicem Jalappæ ad integram drachmam, Euphorbium ad grana decem, imo viginti, im-

Aliquando nocent purgantia, si suam vim minus exerant.

Non nimia tamen sit dosis.

Variant dosin purgantium diversa.

pune aſſumere, cuidam hydrope laboranti ejusdem Euphorbii drachmam dimidiam audacter ſatis, cum euphoria tamen illius, propinaſſe quendam Chirurgum &c. concludit tandem, ſe haud inficiari, ſicut Empiricorum ejuſmodi plurimi in extendendis purgantium doſibus ſint prodigi, ita Medicos aliquos juſto timidiores neceſſariam eorum quantitatem nimium contrahere, atque hinc ab effectu deſtitui, relicta quoque empiricis ſanandi occaſione; quamvis ſatius forſan ſit in re ancipiti mitiorum ſequi partes, quam durius agendo vitam ægri & famam propriam periclitari.

Etiam forma purgantium variat.

Quoad formam purgantium, omnis non omnibus quadrat, vel non cuncti unam admittunt, in hac proin decernenda reſpiciendum erit partim ad ventriculum ac conſtitutionem aſſumentis, partim ad ipſum pharmacum propinandum. Prioris intuitu ventriculo nauſeabundo pilulæ ſuaviores ſunt, minime pulveres, quales non raro vomitum potius concitare ſolent; quodſi vero hic robuſtior ac difficilioris evacuationis exiſtat, liquidiora præferenda. Quibus accedit peculiaris quorundam ſubjectorum idiocraſia, & præjudicium, quibus a pilulis vix moventur, facilius a pulveribus, ac ab hac vel illa forma, quam alter gratam ſibi habebat, plus minus abhorrent. Imo ipſam pilularum formam vel in ſe virtutem evacuatoriam ſuorum ingredientium aliquando reprimere deprehendimus, hinc eas infidum ſæpe edere effectum: id eſt, illas aut omnino non, aut tardius, evacuare, aut aliquando vehementius agere. Illud, quod ex glutinoſis ſeu reſinoſis congeſta fabrica eas in ventriculo commode diſſolvi impediat: hoc, quod per eandem ſui viſcoſitatem intrinſecam ventriculi ac inteſtinorum plicis tenacius adhæreſcat earum ſubſtantia, hinc diutius ac crebrius villas horum ſenſibiles ſtimulet; pari ratione ac reſinoſa quævis quacunque forma exhibita diutius torquere & pluries ad ſeceſſus vellicare novimus.

Ex pharmaci adſpectu purgati.

Præjudicium vero ſeu imaginationem directorium quoddam in medicamenta habere, & horum vires, aliquando paradoxe ſatis, determinare, equidem non in omnibus, nonnullis tamen, ſubjectis, quorum ſpiritus animæ moderamini magis auſcultant, obſervamus. Ita *Marc. Donatus hiſt. mir. lib. 2. cap. 1.* ex *Pariſino* & *Nic. Florentino* illorum producit exempla, qui a ſolo medicamenti adſpectu, absque

ejusdem deguſtatione vel olfactu ita evacuati fuerint, ac ſi ipſum medicamentum aſſumpſiſſent: nec deſunt purgantium uſum adeo nauſeantes, ut ad factam tantum eorundem mentionem ſtomachus & inteſtina eorum vehementius conturbentur; cui ſuo modo quadrat, quod *Auguſtinus 4. de Civit. Dei* de quodam refert, quod, quotiescunque voluerit, copioſiſſime ſudarit, excitante phantaſia virtutem expultricem. Verum ſcopo præſenti propinquius accedunt, quæ *Pechlinus 3. obſ. 13* perhibet, in purgantium effectibus id cumprimis ſe animadvertiſſe, niſi conſcia voluntate propinarentur, illos aut nullos ſequi, aut eo converti, quo fixior cogitatio utentis ac præjudicium eos inclinaret, ſeu medicaminum facultates ab imaginatione ad ejuſmodi effectum, aliquando paradoxum ſatis, determinari, quem aliquis animo fixiore ſibi fingat. In fidem ſuæ ſententiæ in ſcenam produit Hypochondriacum, cui a propinato vomitorio ex Vitriolo albo & acido Tartari, quod tamen ſibi ad ſudores movendos datum credebat, ſtragulis cooperto corpore, ſudor cum euphoria & valetudine ad melius mutatione concitatus fuerit. Simile quid, ſeu monſtroſius potius, de Pilulis de Cynogloſſa, ex adſtringentibus & narcoticis conflatis, recenſet, quas imperitior Medicinæ tyro, quaſi alvum purgantes, aſſumpſerat & ejus ſeceſſus hinc expectarat: poſt adeo credulas perſuaſiones eventus expectationi atque intentioni reſpondet, ac venter non tam a pilulis, quam imaginatione, ſpiritus eo determinante, commovetur. Addit denique, Medicum quendam, mica panis in pilulas redacta, credulorum quorundam hominum alvum, phantaſia negotium dirigente, provocaſſe.

It. ex auditu.

Phantaſia vim medicamentorum immutat.

Ipſum vero medicamentum diverſam ſui exigit formam, vel intuitu ſaporis amari aut alias ingrati, vel texturæ intrinſecæ, a præparatione ſeu compoſitione modo exaltatæ, modo deſtructæ. Propter ſaporis inſuavitatem Aloë, Colocynthis &c. in pilulis potius, quam in potionibus ac pulveribus, præſcribuntur: propter texturæ laxitatem ac firmitatem pariter quædam purgantium commodius ſub forma pulveris, quam decocti, infuſi vel extracti, propinantur. Quippe ſi vis evacuatoria in tenui hæreat, per coctionem illa perditur, v. g. radicis Aſari, quæ in ſubſtantia ac Infuſo vomitus concitat, a coctione leniore vim emeticam amittit ac per alvum tantum evacuat,

Formam purgantium quæ mutent.

cuat,

cuat, quam diutina coctione pariter cum diuretica & sudorifera commutat, annotantibus *Horstio herbar. l. 1. p. 258. Helmontio natura contrar. nesc. §. 45.* & *S. Pauli Quadr. Bot. pag. 23*; ita quidem ut, si vomitu evacuare debeat, juxta *Horstium*, nec multam triturationem ferat. De Ebuli cortice refert *Fernelius*, eum coctione pariter vim purgantem deponere, adeoque in infuso tantum propinandum. Sin autem viscidiori substantiæ illa intertexta fuerit, coctione quam opportune educitur, v. g. e foliis Sennæ & rad. Hellebori nigri: quamvis de potentiore Sennæ decoctione cum forti expressione *Mayerne* annotarit, eam inter evacuandum tormina graviora concitare, perinde ac in substantia aut infuso, sine Tartaro simileve salino. In substantia Rhabarbarum potentius & ad expectationem purgat, quam in extracto, & parum admodum Essentia ejus cum Spiritu Vini parata: quemadmodum Gialappam cum Aqueis perperam infundi constat, & Mechoacannam infuso parum virium concedere *Seiler.* penes *Scholz. epist. 9* tradit. Contra Epithymum v. g. propter sibi combinatam acrimoniam, Colocynthis, Vitrum Antimonii, Helleborus albus, cortex rad. Frangulæ, propter vehementiam suam drasticam nunquam in substantia, sed infusis tantum exhibentur. Mercurium dulcem non nudum, sed in pilulis vel bolo tantum, exhibere cavent communiter, ita & ego olim audivi, cum tyro essem: ast supervacaneam deprehendi hanc cautelam, animadvertens, infantibus ac pueris eum cum lacte simileve vehiculo impune propinari, quorum palato ac tonsillis non magis adhærescit, nec hos in tumorem attollit, aut salivationem ciet, ut quidem vulgo metuere solent.

Pilularum dosis dividenda. In pilulis assumendis placet consilium *Hœferi*, quod *Herc. med. libr. 1. c. 5* suggerit, nimirum ut dosis earum integra in tres minores portiones dividatur, una tertia vesperi, ante vel post cœnam parciorem deglutiatur, altera mane insequente, tertia vesperi denuo, nisi antecedanearum effectus aliud suaserit, i. e. nisi aliquot & sufficientes sedes moverit prior & secunda. Vel potius, secundum monitum prudentissimum *Celeberrimi Wedelii*, si vespertina prior omnino deficiat, mane proxima mox binæ alteræ portiones simul, aut, si aliquid tantum præstiterit, una earum exhibeatur. Quamvis illum

citius

citius & ſecure pariter acturum confidam, qui veſpera mox prima duas tertias, ultimam matutino tempori, pro rei exigentia, reſervet ac deſtinet.

De cætero in diæta purgandorum præter neceſſitatem cautiores deprehendo Scriptores æque ac Practicos, cum paucioribus regulis totum hoc regiminis negotium complecti liceat. Et quidem primo poſt aſſumptum catharcticum pleniore victu haud utendum, utpote qui illius energiam obtundit & purgationem turbat ſeu interrumpit, fractis quoque ſi non a morbo, certe a pharmaco, ventriculo ac inteſtinis oneri eſt ac cruditatibus novis occaſionem præbet, adeo ut poſt purgationem nonnulli pejus ſe habeant: Concedenda tamen iis ſunt ac commendanda juſcula calida, hora circiter ab hauſto medicamento ſorbenda, pro deliquanda ſeu diluenda ejus ſubſtantia, atque actuanda virtute, ſimul tamen virulentia temperanda ac emollienda, ſeu ut minus angat idem præcordia, uno verbo, pro catharſi undiquaque facilitanda. Deinde poſt ſumptum pharmacum per horulam circiter ſe quietum in lecto detineat æger, præprimis ſi nauſeabundus & ad vomendum pronus exiſtat: cum ſtragulorum tepor ac fomentum, humores fundat & eorum excluſionem juvet. Quod ſi vero illud vim ſuam exerat, ſive actu ſeceſſum movendo, ſive borborygmis & torminibus eum innuendo, idem ſurgat ac corpus obambulando leniter moveat, ſi morbus & vires ſaltim hoc concedant; quies enim intempeſtiva evacuationem moratur: quamvis *Walæus meth. med.* ſibi annotatum velit, hanc in quibusdam, ſi lectum deſerant, inhiberi. Denique, ubi de ſomno poſt hauſtum purgans quæſtio movetur, limitari hæc debet, vel diſtinguendo tempus capeſſendi ſomnum, vel inter catharctica aſſumpta. Quoad prius, antequam illud agere incipiat, ſeu quamdiu nulli ejus motus adhuc in primis viis obſervantur, horulæ ſomnus indulgendus; inprimis ſi ventriculum debiliorem & ad vomendum pronum obſervemus, quippe qua ratione nauſea hæc obtunditur, nihilque adhuc a malignitate ejus viſceribus & maſſæ ſanguineæ metuendum, neque tamen à tantillo illius turbatur hujus operatio: ubi autem pharmacum actuari conſtat, aut ventriculus ferendo illi par, nulla ingruit ſomni neceſſitas, & vigiliis ac motibus potius vacandum erit, utpote

Poſt aſſumptum purgans victus parcior convenit.

Juſcula ſuperbibenda.

In lecto & ſub ſtragulis aliquamdiu moretur purgandus.

Usq; dum pharmacum vim ſuam exerere incipiat.

An & quomodo ſumpto purganti ſuperdormiendum?

quibus illius vires maturantur. Pariter quoad medicamenta assumpta, fortioribus, nisi emetica, aliquantulum superdormire licet, sc. aut mox ab eorum assumptione, ut modo dictum, aut sub eorum operatione, si nempe hæc justo nimis ingravescat; lenioribus neutiquam, cum somnus excretiones turbet: nisi forsan pilulæ aliave tardioris effectus somnum aliqualem concedant, qualia sc. ut superius monitum, mox ante aut post cœnam assumuntur.

Nauseæ a purgante ut succurrendum?

Tandem vero, quia post haustum purgans seu in ipso evacuationis actu duo obveniunt potissimum symptomata plus minus molesta, nausea scilicet seu vomendi conatus, & hypercatharsis: priori obviam ire convenit per odores stomacho gratos, v. g. vini & aceti, it. si os vino similiq; liquore acidulo eluatur, aut panis aceto vel vino imbutus masticetur, regio vero epigastrica integumentis calidis fomentetur; aut denique clyster ano injiciatur, qui stimulum ventriculi ad intestina avertat. Posterius vero seu evacuationem nimiam reprimimus quiete in lecto calido ac somno, vel si ægri extrema linteis calidis, regionem epigastricam topicis aromaticis ac theriacalibus, v. g. decocto menthæ, absinthii, calami aromatici, cum vino parato, aut cataplasmate ex Theriaca & oleo nucis Moschatæ expresso foveamus, simulque propinentur vinum ustulatum cum aromatis, aqua menthæ & cinamomi spirituosa ac opiata, v.g. Theriaca, diascordium & Laudanum, cum eadem aqua menthæ vel simili, seu vino calido, dissoluta: ac si tormina urgeant, clyster ex Lacte calido, in quo aliquid theriacæ dilutum, injiciatur, pro stimulis acrioribus detergendis & crispaturis fibrarum intestinalium demulcendis.

Hypercatharsis quomodo inhibenda?

CAPUT XV.

De
Evacuationibus Universalibus cœteris.

EVacuationum harum classi, ex consensu forsan omnium, accensentur Salivatio, Diuresis, Diaphoresis seu sudatio, una cum quibusdam remediis Chirurgicis, Fonticulo nempe, Setaceo & Vesicatoriis.

Salivatio

Salivatio equidem a *Kypero* dividitur in universalem atque particularem: quarum hæc per masticatoria & apophlegmatizonta; illa per salivantia κατ᾽ ἐξοχὴν sic dicta seu Mercurialia, fit. Quia tamen de prioribus, an & quomodo universalis particularisve evacuationis nomen ipsis congruat, inferius dicetur: comprobare hoc loco opportunum magis erit, Salivationem seu curam per Hydrargyrum optimo jure evacuationis universalis nomen gerere. Quatenus in statu morboso, quo totam massam sanguineam male se habere evidens maxime est, spontaneæ contingunt Ptyalismi seu salivationes, symptomaticæ pariter, ac criticæ, illi plus minus detrahentes ac medentes: quemadmodum hypochondriacis ac scorbuticis salivationes sunt familiares valde, sputatores ideo dictis, in regionibus potissimum maritimis, v. g. in Belgio, qui modo lentam ac viscidam, aliquando tenuem, utramque aut acidam & salsam, aut insipidam, rejiciunt salivam. De quorum plerisque *Sylvius meth. med. l. 2. c. 13. §. 9* annotavit, eis imminente hoc fluxu a partibus inferioribus adscendere videri acres halitus, qui caput circa tempora mire miserèque lancinent, hasque lancinationes mox excipere humoris acerrimi effluxum, a quo gingivæ cœteræque oris partes erodantur. Variolis, confluentibus potissimum, frequens symptoma ptyalismum evacuationibus particularibus accenserem, ab affectis nempe ac irritatis per exantemata illa glandulis forsan oris: nisi experientia doceret, fluore hoc oris incautius suppresso, aut sponte ante diem undecimum cessante, res ægri in lubricum valde abire; & si propter ebullitionem sanguinis enormiorem ille cohibeatur, sc. in confluentibus adultorum, per opiatorum usum, tradente *Sydenhamo de morb. acut. sect. 3. c. 2.* illam compescere & hunc simul promovere; per consequens ptyalismum materiæ morbificæ variolarum universali multum detrahere. Accedit, quod talis in febrium male judicatarum declinatione aliquando deprehendatur, & post has satis diu interdum continuetur, ut præter *Willis. de Scorb. c. 3* praxis quotidiana declarat. Item quod salivationis gratia adhibenda remedia non tantum deglutiantur, sed exterius quoque membris, a salivatoriis organis remotioribus, admoveantur; utraque eandem vim exerant, hinc totum permeent, antequam per illa aliquid exturbent. Quod pariter confir-

Salivatio est evacuatio universalis.

matur, dum ſalivatio nimia ac frequentior totum defatigat & exhaurit, tremorem ac convulſiones, paralyſin & alvi fluores colliquativos concitat, imo oſſa profundiora rodit; præterea morbos univerſales, v. g. luem veneream aliosque, inferius recenſendos, tollit, ac uſum Mercurii præcipitati in ulceribus partium ab ore quoque diſſitarum ſalivatio excipit, obſervante *Hildano cent. 5. obſ. 94.* Neque univerſalitatem hujus evacuationis dubiam reddere poteſt, quod a *Bonneto* adductum legimus, ſc. ante adminiſtrationem toti proſpiciendum eſſe, pro re nata, vel purgantibus, vel venæſectione, vel utroque: quippe catharſis non ideo evacuatio magis univerſalis eſt Venæſectione, quod huic præmittatur, nec vomitus arte concitatus particularis dicenda, quod ſanguinis miſſio eum aliquando antecedat, nec ſudatio, quod purgationem anteſignanam habeat. Potius ſanguinis depletione ac catharſi præparatoria opus, ne ille a Mercurio præter modum exagitetur, aut omnis humor pravus confertim nimis, ſine præviis illis evacuationibus, ad fauces commoveatur.

Quibus morbis ſalivatio proſit? Olim hoc remedii genus in Lue venerea ſeu Siphylide potiſſimum ſolenne erat, poſtmodum vero aliis quoque affectibus ſatis rebellibus & in viſcido acri radicantibus non minus mederi viſum fuit, v. g. ſtrumis aliisque frigidis ſeu pituitoſis tumoribus, juxta *Kyperum inſtit. p. 325.* it. Cancro: In quartana ſalivationem *Williſius de febribus* commendat, qualem aliquoties per ſalivationem quoque ſpontaneam ſolutam memini; habetque præeuntem hoc in paſſu *Williſius Ballonium*, qui *2. epid. & ephemer. p. 131. & 158* quartanam cum tibiarum ulceribus hydrargoſi ſanatam perhibet, ac *P. M. Schlegelium*, qui eadem quartanæ & luis gallicæ quandoque remedia deprehendit. Maniacis ac melancholicis, item vertiginoſis ex hypochondriorum dyſcraſia, a ſalivatione auxilium promittit *Rolfincius meth. gen. p. 510.* Epilepticis idem *Rolfincius* l. a. & *Williſ. de Morb. convulſ. c. 3.* atque paralyticis idem *Williſ. 2. de anim. brut. c. 9.* Podagricum ab inunctione mercuriali ſingulare ac triennale levamen expertum fuiſſe, refert *Excellentiſſimus Wedelius de medic. facult. l. 2. ſ. 2. c. 12*, contradicente quamvis *Hildano cent. 4. obſ. 82.* Sunt, qui in cephalalgia contumaci eam deprædicant, v. g. *Rolfinc.* l. a., cui tamen difficultates non leves, per rationes æque ac exempla movet *Williſ. de*

anima

anima brut. part. 2. c. 2. Lepræ ſeu Elephantiaſi Græcorum idem remedium adæquatum pronunciat *Nobiliſſimus Wedelius amœnit. mater. med. lib. 2. ſect. 2. c. 16.* Suffuſionem cum morbo Gallico aliquando ex inunctione hydrargyri ſolutam perhibet *Schenckius p. 159.* & in ulceribus non gallicis, inveteratis tamen & contumacibus, ſalivationis effectum ſingularem teſtatur multijuga experientia: perinde ac obeſitatem nimiam eadem ſanatam *Bartholin. act. Hafn. vol. 1. c. 24* refert.

Indicans E. hujus remedii eſt ſerum virulentum, inprimis venereum, aut viſciditate atque acrimonia ſingulari alias depravatum: quemadmodum quondam in tumore œſophagi fœminæ cujusdam, ſine dubio a glandularum vicinarum, in ſpecie œſophagæarum, intumeſcentia exorto, absque ulla malignitatis gallicæ ſuſpicione, me ſalivationem cum euphoria adminiſtraſſe, recordor. Quia nihilominus hoc evacuationis genus acerbum ſatis deprehenditur, utpote ordinarie faucium ac gingivarum inflammationes, eroſiones, ſitim intenſam, cordis anxietates, maſticandi ac deglutiendi difficultatem, vigilias, comites habens, ac vel ob inediam tot dierum inſigniter debilitat, ne illa graviora magisque extraordinaria recenſeam, v. g. alvi profluvia vehementiora & aliquando cruenta: caute & omnibus circumſtantiis ac prohibentibus non, niſi probe, ponderatis, præſidium hoc aggredi conveniens erit. Adeoque ad ſalivationem non facile accedendum (1) penes illos, qui jamdum emaciati ac viribus fracti, nec (2) in his, de quorum viſcerum corruptione eſt ſuſpicio, v. g. in phthiſicis ac hecticis: nec (3) facile in pueris, ſenibus ac gravidis; quamvis regulam hanc ſuam exceptionem ferre *N. Maſſa de Lue vener. tr. 3. c. 9. & tr. 4. c. 1.* atque *Hildanus cent. 5. hiſt. 97* edisſerant. Neque (4) remedium hoc adminiſtrandum, antequam corpus tam venæſectione, quam per alia ſui emunctoria, a copia humorum peccantium aliquatenus liberatum, eorumque acrimonia nonnihil contemperata fuerit: id eſt, illud tantum cauſæ morbificæ, quod cœterarum evacuantium atque alterantium vi debellari nequit, huic violentiori & moleſtæ evacuationi exponatur. Dilucidat hoc præter *Hildanum cent. 5. obſ. 92. & 93. Riverius cent. 1. obſ. 77.* ubi ſine præparatione & evacuatione corporis prævia frictioni imo cin-

Et quodnam ejus indicans?

Moleſta hæc eſt evacuatio.

Prohibentia ſalivationem.

gulo mercuriali tantum, expoſitis, eam male ceſſiſſe, & brachiorum contracturas, abdominis tenſionem, ſuffocationem, paralyſin, capitis gravitatem induxiſſe referunt, ſymptomatis tamen a propinato vomitorio, referente *Riverio*, evaneſcentibus.

Medicamenta ſalivantia interna. Inſtrumenta, quibus hæc excretio concitatur, Mercurius concedit, tam currens, ejusque minera, quam ſublimatus ac præcipitatus: & quidem modo ore aſſumendus, modo extrinſecus diverſimode applicandus. Interne olim propinabant Mercurium vivum, cum purgante uno alterove & terebinthina ejus grana quinque vel octo in pilulas dum redigebant, ad imitationem Pilularum Barbaroſſæ ex Mercurio vivo, trochiſcis alhandal, gialappa, diagrydio ac terebinthina, aut qualium diverſa exemplaria *Platerus pr. tom. 3. p. 454* tradit. **Salivationem vix movet Mercurius vivus.** Cujus tamen vim torpidam ſatis, aut in pilulis ejuſmodi ab admixtis mere purgatricem eſſe, præter experientiam hoc ſuadet, quod in majore longe doſi exhibitus Mercurius hic, v. g. in iliaca paſſione, ad uncias aliquot, ſi non ad libras, ſine omni corporis conturbatione ac ptyaliſmo, per alvum integer ac priſtinus reddatur. **Commode tamen ſatis Mercurius dulcis.** Hodie frequentior eſt Mercurius dulcis, ſatis efficax ac tutus, granis ſex aut duodecim, imo ſcrupulo integro, cum lacte, conſerva roſarum, confectione alkermes, pane mellito, in bolum vel pilulas compactus: quibus excipientibus, ſi ſeceſſus metuamus, diaſcordium, Theriaca & extractum theriacale ſubſtituitur. Quibusdam equidem medicamentum hoc Lui ſecundi gradus adæquatum creditur, v. g. *Wiſeman, Chirurgical. Treatiſes l. 7. c. 2*, vix tamen, ſi potentius illa ſe exerat: ita ut ab uſu illius aliquando quidem dolores partium remittant & ulcera occalleſcant, brevi tamen recurdeſcant ambo; contra Mercurius præcipitatus dolores nocturnos ſine recidivæ metu, mitiget, tumores reſolvat &c. imo *Sylvius* dulcem rariſſime ſalivationem movere, aſſerit. Aſt ſi noſtram conſulamus experientiam, etiam tertio & intenſiori mali hujus gradui idem remedium ſufficiens & proportionatum penes noſtros plerumque deprehenditur, modo ſalivationem præſtet ac in majore doſi, v. g. ad ſcrupulum unum, & per plures ordinario dies continuetur: quod minus paradoxum videri debet his, quibus innoteſcit, in Belgio & Anglia vitium hoc difficilioris longe medelæ eſſe, quam plerumque penes nos obſervatur;

adeo

adeo quidem ut Anglis vix ſcrupulus aut drachma dimidia Mercurii dulcis ſufficiat, dum noſtrates ejusdem granis decem vel quindecim pro neceſſitate evacuantur. Et, ſi forſan dulcis ille non ſufficienter moveat, ejus doſes poſteriores uno vel duobus granis Præcipitati exaltari & acui poſſunt: quibus nimirum ſerum ſtrictioris texturæ contigit. Aliis placet Præcipitatus albus, præcipitatus cum auro, flavus ſive Turpethum minerale & Ruber ſeu Arcanum Corallinum ac pulvis Vigonis dictus: qui tamen ſinguli hoc habent, ut vomitum ſimul & ſeceſſus concitent; quamvis hanc violentiam vel crebriore lotione, vel Spiritus vini deſuper facta accenſione, corrigere tentent, & a granis tribus ad octo exhibeant. Sunt ex modernis, v. g. *Wiſeman allegatus*, qui Mercurium ſublimatum corroſivum in aqua aut communi, aut deſtillata quadam diſſolvunt, unum alterumve aromatum adjiciendo, colati liquoris vero cochlearia tria vel quatuor quotidie exhibentes: quorum tamen veſtigiis, ob ſummam hujus remedii acrimoniam, inſiſtere, periculoſum videtur. Raro confert præcipitatus. Nec ſublimatus corroſivus.

Extrinſecus applicatur idem Mercurius vivus ac Cinnabaris tantum: & qui, ſecundum conſilium *Plateri* & *Sennerti* ſublimatum in aquis appropriatis, v. g. fumariæ, ſcabioſæ, ſalviæ, ſolutum cum linteaminibus membris externis admovent, fruſtra agunt, niſi quod partes has brevi arrodant. Et quidem ſub forma Unguentorum ſeu frictionum, ac ſuffimigiorum, quibus Emplaſtra ac cingula addunt, quarum una tamen altera potentius agit, hinc pro diverſo malignitatis extirpandæ gradu, cœterarumque circumſtantiarum diſcrimine una præ altera in uſum trahitur. Frequentiora tamen omnium ſunt unguenta, olim ſolitaria, ubi nimirum de intrinſecus exhibendo Mercurio nondum conſtabat, & dubitabant Veteres cum *Fernelio*: cui adſtipulatur *Platerus* l. a. Mercurii tam crudi, quam quocunque modo præcipitati, internam adminiſtrationem diſuadens, aut non, niſi in inveterata Lue & ultimis neceſſitatibus eidem connivens. Quod tamen negotium ſi accuratius penſitemus & experientiæ adaptemus, frictionem cum unguentis mercurialibus remedium vehementius longe internorum uſu eſſe, illa declarat, & demum, ubi morbus inveteratus, cum gummatibus, ac internis fruſtra propinatis, uſurpandam, potiſſimum cum nervoſum genus inunctio Salivantia externa. Per ſuffimigationem univerſalem.

hydrar-

hydrargyri internis mercurialibus enormius lædat. Emplastra vero particularia potius tantum videntur remedia, & resolvendis gummatis similibusque tumoribus venereis, rarius salivationis universalis gratia, admoventur, nisi quatenus per interna & unguenta adornatam juvare ac maturare creduntur, in membris, quæ alias inungi solent & emunctoriis glandulosis v. g. colli gestata. Minus usitata sunt cingula, nisi in scabie inveterata. Suffimigatio autem vehementior omnium modus & copiosissime evacuat, ut referente *Sennerto* quotidie ad libras decem sputi virulenti rejiciant, qui illam sustinent; hinc non, nisi in summæ desperationis morbo & robustissimis subjectis, locum habet, imo a *Fallopio de morb. venen. c. 69. a Paræo l. 18. c. 14* plane damnatur ac hodie omnimode obsolevit: licet *Platerus* sui loci Chirurgos per suffimigia frequentius, quam per inunctiones, sanare asserat. Periculum vero suffimigationis satis evidens est, quatenus Mercurius tam per se, quam in Cinnabari, cujus usus frequentior, sulphuri combinatus, caput, etiam quam optime obvolutum & contra ejus fumum munitum, cum pulmonibus petit, ac desperata horum membrorum producit symptomata: Mercurio inprimis per ignem in minima magis reducto, hinc penitius corpus penetrante.

Per particularem seu ore exceptam. A *Sylvio* commendatur suffimigatio particularis seu fumus Mercurialis solo ore per infundibulum exceptus, quam omnium Mercurio utendi rationem tutissimam & in affectu nondum adeo inveterato aptissimam credit: sic enim excitari paulatim salivationem moderatam, sine ullo suffocationis periculo, ac per eam singulis vicibus tantum salivæ elici, quantum ferre possit commode quivis æger. Quin ejusmodi suffimigationem atmosphæra calida institutam ægris exitum in publicum concedere, adeo ut vix, nisi ab hujus rei peritis, deprehendi queat, prout hæc ab illo *2. meth. med. cap. 13* recensentur. **Qualis non sine periculo.** Sed haud apparet, cur ab hoc remedio non cerebrum cum pulmonibus extreme lædantur, & per consequens haud mirum, quod *Paræus* jamdum, cui sine dubio hic salivandi modus innotescebat, eum minus approbarit, his verbis: *Quare ejusmodi suffituum usum, qui universi corporis gratia, per os & nares exceptis halitibus, suscipitur, nunquam probaverim.* Securior videtur modus salivandi

livandi per ſoleas, Magnatibus Hiſpaniæ nunc ſolennis, qui paſtam ex Mercurio amalgamato aut ſimplici, tantum cum bolo mixto, in ſoleam formatam in ſoccis, inter linteum duplex, plantis pedum ſupponunt, & has ſuper laterem probe calidum detinent. Cui ſi non par, certe analoga, dicenda illorum encheiriſis, qui Mercurium dulcem in aqua fervente ſolutum in vaſe apto ſtuphæ imponunt, huicque ægrum ita includunt, ut pedibus ſolutioni mercuriali immerſis linteis probe munitus ſudet, ſimulque per vices reiteratas ad ſalivationem diſponatur. Per ſoleas mercuriales plantis pedum ſuppoſitas. Per pediluvia.

Et forſan, uti frequentiſſimus, ita ſufficere poterit cunctis morbi hujus gradibus Mercurius dulcis, ſi cum tantillo præcipitati albi aut rubri, pro exigentia rei, acuatus propinetur, una cum frictione ſeu inunctione artuum mercuriali. Saltem in moderanda hac evacuatione notetur, ut ante omnia corpus ad eam rite præparetur, & quidem non tantum per ſanguinis miſſionem & catharſin, de quarum poſteriore hujusque urgentia ſuperius dixi: ſed per balneum quoque appropriatum, ſeu ex vegetabilibus emollientibus & reſolventibus, quo viſciditas humorum aliquatenus corrigatur ſicque humoribus præparatis Mercurius ejusque activitas minorem in illis reſiſtentiam inveniat. Deinde caute & lente magis in applicatione Mercurii procedendum, intrinſecus ad pauca tantum grana eum veſpere, vel mane etiam, propinando & ſenſim demum ad plura aſcendendo; donec ſalivationis ſigna, nempe faucium ardor & angor, gingivarum intumeſcentia ac ſputatio crebrior, compareat: ubi ab ulteriore Mercurii uſu abſtinendum, niſi ſegnius poſtmodum ſalivatio eveniat. In quo caſu poſt biduum vel triduum Mercurium de novo exhibere convenit; dum autem illa ſatis procedit, ab ulteriore hujus aſſumptione cavendum eſt, ne ab hac humores nimis commoti ad ſalivales ac faucium glandulas nariumque tunicam glanduloſam impetuoſius ferantur, hæque plus juſto intumeſcant ac in ſuffocationis & vitæ periculum conjiciatur infirmus. Uno verbo, *Satius eſt*, monente *Sylvio*, *in ſalivatione movenda lentius, adeo cautius, procedere, quam nimium feſtinando non quidem cæcos catulos parere, aſt ægris, ſanitatis reſtitutionem expectantibus, mortem accerſere &c.* Pari prudentia inunctionis negotium tractandum, In Mercurii propinatione quomodo procedendum?

Pp

Qua ratione in inunctione? dum, ut sc. huic sufficiens præmittatur per vomitum & alvum purgatio cum Venæsectione, si opus fuerit: Sic enim cura non tantum facilius succedit, sed impetuosior humorum commotio ad fauces intercipitur. Continuetur hæc inunctio per septem vel decem dies, semel, aut etiam bis de die, donec superius recensita salivationis proxime futuræ signa, cum ventris & lumborum conturbatione se ostendunt: imo si hanc salivatio completa non excipiat, per biduum denuo repetatur, vel dosis una alterave Mercurii dulcis simul propinetur. Quamvis frictionem hanc dierum numero semper determinare haud liceat, & variet hic pro varia corporis textura, dum modo tardius, modo facilius & aliquando mox post tertiam vel quartam inunctionem, humores ad glandulas & vasa salivatoria urgentur.

Salivatio quamdiu continuanda? Ipse vero ptyalismus, quocunque recensitorum modorum concitatus, eousque continuetur, quoad humores peccantes sufficienter educti; quod utplurimum intra quindecim vel viginti dies evenit: aut potius donec fluor sponte sensimque cessat, ne ex intempestiva ejus suppressione in suffocationis discrimen conjiciatur æger. Neque symptomatum mitigatione ac sedatione tempus illius fluxus semper commensurari poterit; quamvis in lue gallica ex ulcerum desiccatione, dolorum remissione &c. aliquid augurari detur: in aliis tamen præter hanc affectibus sæpius non statim, sed post aliquot demum septimanas, effectum hujus remedii desideratum experimur.

Eam administrandi ratio. De cœtero in loco calidiore cuncta administrentur, ac stragulis probe tegatur infirmus, vel prope ignem foci aut fornacis ad sudorem blandum disponatur: quo ipso humores viscidi ad admittendam Mercurii vim deliquatoriam felicius disponuntur ac præparantur. Eundem in finem & virium refocillandarum gratia subinde hauriendum erit jusculum seu cerevisia calida, toto vero medelæ hujus tempore decoctum Lignorum tenuius seu secundarium sufficiet, vitando cuncta potulenta generosiora, videlicet cerevisiam, vinum & spiritum vini. Cujus posterioris incongrui haustus infelicioris exemplum funestum memoria adhuc teneo de Viro quodam Nobili, qui in medio salivationis, cum euphoria hactenus administratæ, me & Chirurgo clam, Spiritu vini aliquoties usus, inopinato magnis cordis anxietatibus, strangulationis paroxysmis, ac tandem sudore frigido,

Potus generosus nocet.

corri-

corripiebatur, omnimode ſuppreſſa evacuatione illa, inter qualia ſymptomata brevi expirabat.

Interim & toto ſalivationis tempore, quo propter oris & faucium intumeſcentias atque eroſiones ſolidioribus alimentis ægro frui minus licet, imo talia ventriculo tunc oneri forent, fluidiora tantum concedenda, nempe juſcula minus ſalita, lac ſaccharatum, cum pane cocta cereviſia atque hordeata. Ori autem ac faucibus inflammatis atque eroſis per lenientia, detergentia ac ultimo demum adſtringentia gargariſmata & collutiones proſpiciendum: in principio ſiquidem nullus adſtringentibus conceditur locus, ne ſeroſitates uberius confluentes, ad ſtagnationem coactæ, inflammationes atque tumores intendant ac ſuffocent; ſed commodiora ſunt in principio lac tepidum, decoctum hordei cum radice Altheæ & Liquiritiæ, ſuccus raparum, melle aut ſaccharo vel ſirupo roſarum edulcoratus, progreſſu temporis decoctum ſalviæ, florum roſarum, cum decocto hordei aut aqua ferrariorum paratum. Sed cunctis indicationibus appropriata erit collutio ex muria, ſub declinatione repetendo purgantia leniora, quæ humores hydrargoſi ſolutos, haud tamen omnimode evacuatos, eluunt: & poſt hæc ſudores per Lignorum decocta ad aliquot dies continuando.

Non concveniunt alimenta ſolidiora.

Gargariſmata & collutiones oris.

Non raro contingit, ut poſt uſum mercurialium, nec internum, nec externum, quamvis glandulæ intumeſcant, os erodatur, & anhelitus fœteat, ſaliva fluat, adeoque, quicquid tentetur, ptyaliſmus nullo modo provocari queat, ſed natura pro motu humorum & diſpoſitione viarum aliter agat. In quo caſu, ſi corpus ſucculentum ac robuſtum fuerit, vomitorium ex infuſo croci metallarum aut largiore Turpethi mineralis doſi propinetur, aut, ſi illud debilius ac conſtipatioris alvi exiſtat, clyſteres aliquoties injiciantur: poſtmodum vero ad ſudorem diſponatur æger per decocta lignorum & diætam neceſſariam, aut balneo denuo immergatur per biduum vel triduum, qua ratione, ſi cœtera fruſtranea deprehendantur, fluor demum ſequitur. Teſtatur ſiquidem *Mayerne de Lue venerea*, ſe in fœmina quadam ſex frictionibus & geſtatione emplaſtri mercurialibus nunquam oris fluxum concitare potuiſſe; fuiſſe nihilominus eam ſanatam ſudore aliquot ſeptimanarum continuo & largiſſima plurium dierum urinæ

Salivantia nonnunquam per alias vias evacuant.

 excre-

excretione, utrisque vi Mercurii motis. Si interim Lipothymia cordis palpitatio, febris & angustiæ suffocatoriæ obveniant, corpus purgetur mitioribus catharcticis, in difficultate respirationis sanguis mittatur, donec salivatio eveniat; sin minus, purgationibus repetitis ac diætæ sudoriferæ diutius insistendum.

Diarrhœa ut in hoc casu inhibenda? Degenerat salivatio non raro in alvi fluxum, virulentiæ venereæ præprimis non adeo congruum, quem præcavemus ac interpellamus, ægro vesperi aliquid Theriacæ, Diascordii aut cujusvis opiati exhibendo: sic enim non tantum primis viis singulare robur, sed somnus etiam, conciliatur, quo refocillatus infirmus insequente die salivationem de novo subire queat. Quodsi vero his aliisque irritis diarrhœa intendatur, intestina contra erosionem defendantur clysteribus, paratis ex lacte, jure carnium vitulinarum aut gallinarum, oleo Lini, Verbasci, sevo hircino, it. decocto Cornu Cervi: & postquam fluxus ille cessat, viresque concedunt, salivatio reassumatur, sin secus, cum sudoriferorum administratione illa permutetur; quamvis aliquando ab ejusmodi alvi fluxu idem, qui a salivatione, effectus observetur.

Diuresis quomodo & quid agat? De Diuresi seu evacuatione per Urinam pauca dicam. Est sc. illa pariter ex universalium seu illarum genere, quæ hoc, quod sanguini admixtum, aut saltem, antequam per vias determinatas expellatur, ipsi admiscendum, educunt, dum per diuretica præter vias urinarias secunda & tertia quoque corporis regio evacuatur: adeoque illa sine dubio convenit heterogeneitatibus morbificis cunctis, sero sanguinis commiscibilibus, hinc febribus tam continuis, quam intermittentibus, lymphaticis & catharrhalibus, malo hypochondriaco, ictero, hydropi, scorbuto similibusque humorum vitiis medetur; quamvis intuitu vitiorum renum ac vesicæ particularibus quoque excretionibus medicis accenseri possit.

Diuretica & sudorifera quomodo discrepent? Multum inter se convenire diuretica & sudorifera, penes plurimos in confesso est, & gradualis tantum pleraque eorum intercedere videtur disparitas: ut, dum humores ratione suæ texturæ minus commode per habitum expelli valent, aut minus efficacia sunt remedia movendis sudoribus destinata, aut pori corporis vel propter ambiens frigus vel quamcunque aliam causam, minus patent, vel

vel quodcunque sudoris expulsionem moretur, per urinarias vias fiat excretio largior. Cum facilius sit, recrementa sero confusa cum hoc a succis laudabilibus in organis urinariis, quam in corporis habitu, secerni, ac per illa, quam per hunc, excerni: Laxiores siquidem illorum interiorum viscerum canales sunt, quam in externa corporis superficie existentes meatuli, non tantum per conformationem suam naturalem, sed per caloris interni efficaciorem concursum; qui posterior humores quoque per interiora latos potentius solvit ac fluidiores reddit, contra horum motus in habitu facilius sistitur & viæ in habitu seu pori angustantur. Habet præterea sibi hoc peculiare diuresis, ut lente & blande magis evacuet, adeoque tantum virium robur, quantum aliæ hujus generis evacuationes, haud exigat: sed harum intuitu quovis tempore & occasione, modo indicans adsit, & paucæ tantum attendantur circumstantiæ, adornari possit.

Harum prima est primarum viarum cruditates, quæ ad canalem sanguinis & vias urinarias per diuretica moveri haud debent, ne illius massam, hactenus a recrementis liberam, inquinent, & organa urinaria obstruant, aut ad Lithiasin disponant: id quod tamen de cruditatibus naturalibus seu alimentis nondum digestis, haud intelligendum, postquam non tantum multa diuretica habemus alimentosa, quæ minus lædunt; sed cum alimentis etiam assumpta medicamenta hujus generis maxime prosunt, nihilque molestiæ patrant, quotidiana hoc docente praxi. Ut taceam, pituitam intestinalem viscidiorem non raro ope illorum ad urinarias vias propelli & per has sub sedimenti forma eliminari, testante *Sylvio meth. med. libr. 2. cap. 12.* & *Prax. l. 2. c. 34. §. 108.* Alterum prohibentium communiter creditur humorum cruditas, inprimis pituitosa, quam per diuretica ad renes commoveri, horum meatulis arctius impingi, hosque obstruere, sibi persuadent: quod licet de diureticis nonnullis concedi debeat, quia nihilominus eorum pleraque simul incidentia, absorbentia ac digestiva, i. e. quæ recrementa crassiora potenter resolvunt ac coagula acida præcipitant, sc. salina, aromatica atque terrea; his sub ejusmodi cruditatis statu quoque cum euphoria uti licet, cum cœteris vero cautius procedendum, ob rationem dictam, in specie in febrium, quas intendunt, principio & augmento. *Diuretica,*

Prohibet diuresin primarum viarum cruditas.

Non semper humorum cruditas.

tica, scribit *Sylvius append. tr. 10. §. 833, vim habent egregiam humores vitiosos, sanguinis massæ penitius immissos, ab eadem secernendi atque excretionem qualemcunque præparandi: quocirca seligenda semper sunt diuretica, quæ insuper vim habent corrigendi humorem peccantem: ut nunc vulgo nota prætercam, laudo hic magnopere spiritum salis & Nitri dulcem, bili acriori & incendium augenti, ut & pituitæ glutinosæ, corrigendis convenientissimum, simulque diureticum.* Imo ideo forsan a diureticorum usu non mox semper diuresis contingit, quod videlicet humores vitiosi, ad secretionem atque excretionem adhuc nondum idonei, præparatione indigeant, quam eadem illis præstant diuretica, quæ illos non minus ad excretionem præparant seu blande secernunt, quam excernunt.

Utique tamen habitus siccior,

Majoris potentiæ in prohibenda diureticorum usurpatione tertio est habitus seu constitutio corporis siccior, v. g. in hecticis ac tabidis: nisi in morbi principio & ubi causa proxima, acrimonia, verbi gr. scorbutica aut similis, per has vias emancipari postulat. Neque in illa macie a diureticis omnimode abstinendum, quæ ab Empyemate ac ulcere pulmonum dependet: utpote in quibus casibus ipso naturæ motu non raro purulenta cum urina eliminantur. Quarto, antequam hoc remedii genus administremus, probe disquirendum, quomodo organa urinaria se habeant; utpote quæ, si compage laxiore gaudeant, seu debiliora, inflammata aut exulcerata extiterint, a diureticis cavendum, aut circumspectius illis utendum: quemadmodum nec in quavis dysuria aut ischuria, v. g. a calculo, illa statim & semper locum habere, ex praxi speciali innotescere potest. Nec quinto in gravidis & mensium aut quovis fluore uteri præternaturali laborantibus: cum in illis abortum, in his fluorem nimium, sive sanguinis, sive alterius humiditatis, concitare soleant.

& organorum urinariorum habitudo p. n.

Nō omnia diuretica omnibus quadrant.

Quoniam autem Diuretica humores pituitosos non minus seu viscidos & glutinosos, ac acres, exturbant, v. g. in hypochondriacis, scorbuticis, leucophlegmaticis aut quibuscunque cachecticis: alia eorum glutinosis, alia acribus quadrare, probabile fit. Quamvis præmonendum sit, eorum quædam improprie satis talia appellari, nempe aquea seu potulenta quævis, aut de aquositate multum participantia, v. g. fructuum horæorum nonnulli, sc. fragæ, cucumeres, melo-

melones &c. seu quæ substantia sua aquea copiosiorem sero & urinæ materiam subministrant: de quorum tamen nonnullis asserendum, quod particulas etiam resolventes ac vere urinam & per urinam pellentes secum vehant, v. g. serum lactis, acidulæ, inprimis nitrosæ, fragæ &c. Proprie autem diuretica seu per urinam vere pellentia sunt, quæ sanguinem quovis modo attenuando atque solvendo præcipitant, organa stimulant, simulque viarum urinariarum viscriditatem aliaque heterogenea abstergunt atque eliminant. Horum catalogum ex doctrina de materia medica petere convenit, ita tamen, ut iis addantur semina lactescentia horumque emulsiones, quæ non tam resolvendo atque stimulando, quam temperando ac demulcendo, videntur agere, in calculosis, ac organorum inflammatione & erosione laborantibus, v. g. semen Lactucæ, Violarum, Milii solis, Melonum, Cucumerum &c. & quidem non tam in humores acres, hos temperando, quam in ipsam partiũ urinariarum texturam fibrosam, hanc laxando, leniendo seu earum sensibilitatem instar anodynorum obtundendo; perinde ac narcotica hoc efficacius agunt, ut stimulos dolorificos a calculo v. g. renibus ac ureteribus impressos supprimant, hisque sedatis calculi exturbationem juvent. Cœterorum autem urinam moventium alia observantur mitiora, alia potentiora. Mitiora sunt 1. terrea, quorum nonnulla alcali sibi intertextum habent, quædam nihil hujus præ se ferunt, sed absorbendo forsan tantum agunt. Prioris generis sunt lapis Lyncis, qui frictus tantum aliquid urinosi spirat, item lapis Cancrorum, qui cum vino maceratus huic saporem alcalicum evidenter satis concedit: posterioris vero lapis Spongiæ, Silicis &c. qui tamen moderate ustus etiam aliquid alcalici liquori, in quo extinguitur, imprimit. 2. Vegetabilium insipida magis aut saltem plus minus amara, nempe ex radicibus quinque aperientes majores & minores, Bardanæ, Vincetoxici, Liquiritiæ & cortex Fraxini: ex herbis quinque Capillares dictæ: Virga aurea, Absinthium, Centaurium: ex floribus Genistæ ac Hyperici: Semen Saxifragiæ, Fraxini, Hyperici, Lycopodii, Baccæ Alkekengi. 3. Ex Animalibus Lumbrici, Apes atque Aselli: sicut 4. ex mineralibus seu marinis Succinum. Potentius vero urinam cient, quorum salina textura est evidentior, & quidem itidem vel

Diuretica sunt diversi generis.

sincera

ſincera magis, vel oleoſæ plus minus immerſa. Illa rurſus obſervantur modo Alcalica ſeu lixivioſa, ac Calx viva & de hujus genio participantes Thermarum pleræque, Tinctura Tartari ſimplex ac compoſita v. g. Antimonii & Metallorum illa, modernorum inventum: modo Urinoſa, v. g. Spiritus Salis Armoniaci, Urinæ &c. modo acida, v. g. Spiritus Salis, Nitri, Aperitivus, Penoti, Succus Limonum, Tartarus ſeu hujus Cryſtalli & Sal ſuccini: modo magis compoſita, v. g. Sal Ammoniacum, Nitrum, Tartarus Vitriolatus, Arcanum Tartari, Arcanum duplicatum, Lapis Prunellæ &c. Alterius vero generis ſunt acria & aromatica varia, nempe radix Raphani ruſticani, Allium, Cepæ; Herba Roriſmarini, Flores Chamomillæ vulgaris & Romanæ, de quorum prioris decocto cum vino triplicato *S. Pauli Quadrip. Bot. p. 255* annotavit, quod manifeſte ſalſum evadat, ac ſi unus vel alter pugillus ſalis culinaris in eo fuerit ſolutus, ſingularique vi in calculo hujusque cruciatibus pellendis gaudeat. Item ſemen Carvi, dauci, baccæ Juniperi & harum Rob. Terebinthina & hujus Oleum, Oleum ſuccini, Chamomillæ, Carvi &c. Quemadmodum tandem hujus loci ſunt Cantharides, ab *Hippocrate* jamdum *de victu acut. t. 66* hydropicis commendatæ, in minore doſi & cautius tamen propinandæ, v. g. in infuſo, juxta normam a *Bartholino cent. 5. hiſt. 82* traditam, vel harum Sal volatile, vix ultra granum unum aut duo, & vel ſirupo quodam, vel aqua aliqua, probe diſcontinuatum ac dilutum, propinandum.

Hinc eorum ſelectu opus. Saltem ratione uſus diureticorum recenſitorum ſimiliumque prudentiore hic ſelectu opus eſſe, ſciendum, cum, ut ſuperius monitum, non omnia omnibus videantur congruere, nec omnia in cunctis ſubjectis vim ſuam exerere, quotidie experiamur. Sc. attendendum inprimis eſt vitium humorum & organorum, quod per medicamina hæc corrigere annitimur, ſeu quod, quominus ſerum promptius prodeat, facit. Ubi in viſciditate & obſtructione viarum, ſalina cuncta & omnis generis, ſive ſinceriora, ſive terreis & oleoſis ſeu ſulphureis particulis intertexta & obvoluta, valent, utraque modo leniora, modo potentiora, ab illis ſemper inchoando, cum vegetabilibus, aperientibus alias dictis, id eſt, incidendo, reſolvendo ac aperiendo agentibus: in acore humorum vero coagulatorio ſimulq; præcipitatorio terrea,

terrea, plus minus alcalina: ſicut, ubi ſpaſmi dolorifici urinæ excretioni obicem ponunt, his reſiſtere eosque delinire per ſemina lacteſcentia horumque emulſiones convenit. Quoad ſalium vero in humorum maſſa præpollentium diſparitatem, hincque variam ejus texturam & cohæſionem, hæc cuncta diuretica promiſcue admittit: ſed in habitudine ejus, naturali propinquiore, aut ad lixivioſum prona, acida, hinc ſal ſuccini volatile quoque, ſalſa & nitroſa uſurpanda; ubi vero acidum præcipitans ſeu fundens exuperat, ſalia lixivioſa & urinoſa, ac de his participantia, potius locum habent.

Ratione adminiſtrationis obſervandum, ut (1) potentiora eorum nunquam, niſi alvo aperta & abundantia humorum aliquando imminuta fuerit, propinentur: cum hi ad vias urinarias in majore copia derivati, his facile imbecillitatem quandam ſimileve præternaturale affricent; niſi forſan particularis magis fuerit hæc evacuatio, & renum, a calculo ſeu quavis re præternaturali obſtructorum, gratia adornetur, aut ſerum extravaſatū in hydrope fuerit, ubi ſine ulla mora ad diureſin, aliis evacuationibus poſthabitis, tranſire licet. Neque enim, prout nonnulli opinantur, ſudorifera illis ſemper, ſi conferunt, præmittenda, ſed illa his potius: cum minore impetu agant, vias etiam excretorias patentiores inveniant; ſi modo indicans adæquatum hoc poſtulet. (2) Diureticis in forma ſolidiore aſſumptis liquoroſum quiddam ſuperhauriendum, quo illa diluta promptius ad canalem ſanguinis & vias urinarias devolvantur: quod inprimis a vini potu expectandum. Neque tamen (3) poſt illorum uſum aut ſub operatione multa aquea aut volatilia aſſumat æger, diureſin præpropere intendentia: & ſi evacuatio hæc juſto largior contigerit, ſubauſteris & condenſantibus utatur. (4) Aſſumpto diuretico æger, ſi vires concedant, corpus blande moveat, non tamen ad ſudorem usque, quem in lecto etiam decumbens vitet. Cautelam (5) denique addunt cum *Cratone* aliisque hanc, ne cum paſtu, ſed jejuno, aſſumantur illa, ventriculo, ſicque chylum indigeſtum adhuc ſecum ad canalem ſanguinis abripiant: quod duplici obſervatione aſſeverare annititur *Hildanus cent.3. obſ.72.* quarum prior occaſione potus acidularum ſemen aniſi, altera grana alkekengi cum ſucco cancrorum doloris nephritici cauſa, aſſumpta, cum urina excreta, perhibet. Verum

Cautelæ circa adminiſtrationem illorum obſervandæ.

Etiam a paſtu diureticis uti licet.

ſuperius jamdum innui, nihil referre, diureticis etiam poſt cibum ſi quis utatur, nihilque damni hinc in corpus metuendum: quatenus chylus crudus poros inteſtinorum & oſcula vaſorum lacteorum ſubire nequit, eo, quod a fœcibus non ſecretus, aut ad ſeceſſum diſpoſitus, per conſequens meatibus his minus adæquatus exiſtat. Accedit, quod hiſtoriæ ab *Hildano* recenſitæ non teſtentur de diureticis repleto ventriculo hauſtis, proin minime ſint hujus loci; indigitent ſaltim nonnunquam cruda minusque congrua, per meatus occultos & modum occultum, a primis viis ad renes devolvi: imo ex poſteriore caſu obvium fit, omnino methodice, poſtquam nimium corpus expurgatum, ſemina Alkekengi aſſumpta fuiſſe, nihilominus cum urina rejecta. Quod attendens quoque *Salzmannus* in literis ad obſervationes Hildani reſponſoriis, vix ita noxiam commiſcelam urinam pellentium cum alimentis credit, niſi potentiorum ac frequentius uſurpatorum: facile tamen ego largior, majore forſan efficacia operari hæc, ſine ciborum admiſcela propinata.

Evacuatio per ſudorem,

Porro humores illos vitioſos, qui maſſæ ſanguineæ intertexti, aut tertiæ corporis regioni inhærent, quique vel ob ſummam ſui pravitatem, ut in morbis malignis, vel cæterarum viarum diſpoſitionem morbificam, alia ratione educi minime poterant, commodiſſime per habitum corporis & hydroticis eliminamus; inprimis, ſi ad alia loca haud vergant: imo habent inſuper diaphoreſis & ſudorifera hoc cum diureticis commune, ut, quæ non evacuant, alterent ſaltem & fluxiles reddant, adeoque ſanguini congrumato quoque motum reſtituant. Unde etiam forſan fit, ut primarum viarum cruditatibus hincque emergentibus ſymptomatis, v. g. vomitui, colicæ &c. levamen præſtent: non profecto, quod illas, earumque cauſas proximas ſudore eliminent, ſed quod ſub hujus per poros excretione, per hydrotica concitata, ſerum quoque copioſius ad ventriculum & inteſtina feratur, hocque fervidius & exagitatum magis, hincque ſolvendis heterogeneitatibus etiam hic magis aptum. Et, ſicut humores in vaſis alterant eadem ſudorifera, ſive ſolvendo, ſive abſorbendo; ſic veroſimilius, hæc pariter in ventriculi contenta, quæ immediate magis contingunt, agere.

etiam aliquando primarum viarum vitiis medetur.

Indicans E. hujus evacuationis primarium ſunt (1) humor

aqueus,

aqueus, utpote ad excretionem hanc proclivior: unde sudorifera in catharrhis & anasarca causam æque continentem, ac antecedentem, in cavitatum vero v. g. abdominis, thoracis, hydrope antecedentem tantum, eliminant. (2) Salsus, acidus aut quacunque acrimonia pollens, modo appropriatis diaphoreticis evacuatio hæc adornetur. Hinc quando *Sylvius meth. med. l. 2. c. 11.* §. *3* humores biliosos eam minus commode sustinere ait, explicari poterit, si non per acidula, similiaque, quæ acrimoniam biliosam simul temperant, sed per alcalia & urinosa, illa tentetur: Sine cujus cautelæ observatione ejusmodi recrementa biliosa, per diaphoresin commota, non raro in habitu & genere nervoso æstum ac mordicationes quam molestissimas concitant; perinde ac, dum ad primas & urinarias vias minus temperata derivantur, vomitus, diarrhæas, choleras, strangurias, aut dictorum organorum dolores, erosiones, atque inflammationes patrant. Pariter quando *Walæus meth. med. p. 62* acidos & austeros humores, sub nomine melancholicorum, per habitum expellere prohibet, concedi hoc equidem ipsi debet, si sc. eorum pravitas nondum aliquatenus temperata fuerit: quia tamen illi sudorifera blanda ac absorbentia, nempe terrea, alcalica & urinosa, admittunt, experientiæ ac rationi idem repugnat, ipsemet *Sylvius meth. med. l. a.* §. *10. 15. & 16* etiam contrarium asserit. Spectant huc (3) pituitosa ac glutinosa sanguinis recrementa, in se quidem per poros exiliores minus evacuabilia, quæ nihilominus per sudorifera aromatica, amara & salina, inprimis volatilia, sensim attenuantur & solvuntur, ut facile postmodum per eosdem exterminentur: modo ejusmodi subjecta ad sudores non cogantur, sed post repetitas demum medicamentorum hydroticorum propinationes ad sudorem blandum disponantur; ut taceam, hæc, si non evidenter evacuent, humores certe emendare ac solvere. Denique & (4) sudoriferis cedunt humores maligni cujuscunque generis, sive cum, sive sine febre, lædant, ita tamen ut posterioribus purgantia combinare liceat, iis, qui cum febre, neutiquam. Quam hydroticorum & catharcticorum conjunctionem, quamvis nonnulli, v. g. *Rondeletius*, *Chalmetæus*, *Ballonius & Sennertus* in dubium vocent ob motus contrarios, quos non sine magna corporis conturbatione præstent, ab aliis nihilominus, v. g. *Nic.*

Indicantia ejus sunt humores aquei.

It. acres,

viscidi,

ac maligni.

Massa & modernis multis commendatur, eamque experientia quotidiana ac successus salutares confirmant.

Prohibentia hujus evacuationis.

Sicut proin serum vitiosum est, quod per poros evacuatur, ita inter prohibentia primum locum tenet, si idem aut deficiat, aut nimis abundet. Quemadmodum enim parcius, v.g. in hecticis, magis exhauritur, hinc spicula humorum acriora concentrantur, & non, nisi cum κακοφορία seu summa difficultate prodeunt, ut in ascitícis & hydrope pectoris laborantibus, quorum urinæ lixiviosæ valde; ita exuperans nimis commotum molestias ac symptomata varia, v.g. cephalalgias, aliquando excitat. Deinceps sudores si non prohibet, certe differre jubet viscidum, ventriculo æque impactum ac sanguinis massæ intertextum, & resolventia atque incidentia, imo catharctica utriusque generis, præparatoria & imminuentia, postulans. Quod in plerisque morbis, qui moram concedunt, attendendum, sc. ne, nisi præmissis alvum purgantibus, sudores moveantur; ne vel dicta humorum copia, vel visciditas, vel acrimonia, intempestive exagitata & ad habitum coacta, aut intra vasa & viscera, aut in externis, molestias novas paret: in illis nimirum obstructiones, in his lassitudines, paralyses, dolores ac vitia cutanea, vel hæc graviora reddat; ut in febricitantibus & scabiosis crebro evenit, in quibus paroxysmi intenduntur, ex intermittente simplici duplex aut continua fit, & scabies moderata ac levis in fœdam & contumacem abit, digestione nimirum tertia per incongruum materiæ vitiosæ motum omnimode depravata. Tertio etiam hic parcendum viribus, cum serum, quod sudando excernimus, non totum excrementitium fit: discernendo tamen pariter suppressas, v.g. in febribus malignis, suffocatione uterina, a dissipatis; & ex sudoriferis blandiora tantum propinando, ac cum roborantibus miscendo atque alternando, ad sudorem quoque non cogendo, eumve exprimendo, sed tantum dirigendo seu moderando. Sicut evacuationem hanc quarto quoque dissuadet habitus corporis densior, utpote ex quali vix ullo conatu sudorem exprimere licet, ad hunc coacti potius animo deficiunt, palpitationi cordis similibusque symptomatis exponuntur. Nec quinto illis sudorifera facile propinanda, qui sudoribus diffluunt, v.g. hecticis: neque demum obesiores sudoribus temere macerandi.

Tempus,

Tempus, & quidem necessitatis, indicantis viriumque præsentia innuit; quamvis in febribus, nisi morbus in primo sui principio, coctio quoque humorum expectanda veniat: cujus intuitu in morbi ac paroxysmi declinatione demum sudorifera potissimum prosunt; in morbis vero, quos a pororum ab aëre ambiente constipatione, sanguinis & lymphæ stagnatione aut malignitate dependere constat, mox sub primo eorum insultu conveniunt. Electionis vero tempus quod spectat, commodum erit omne illud, quo primas vias vacuas novimus: hoc enim promptius promanat sudor, nec prima coctio turbatur; cum alias inter sudandum lympha ad habitum copiosius convertatur, ventriculus eadem defraudetur, hinc digestio lædatur, chylus quoque per vasa lactea devolvendus vehiculo suo destituatur. **Tempus.**

Circa administrationem hydroticorum monendum, 1. ut, si humorum visciditas illam moretur, hæc prius per incidentia corrigatur, quamvis pleraque eorum eandem vim habere, superius dictum; quibus assumptis blande ad sudorem disponatur æger, ut illa, si hunc non pellant, saltem humores corrigant ac præparent. Nec 2. mox ab assumpto medicamento ad sudorem urgeatur idem, sed aliquo demum temporis spatii, bihorii vel trihorii, elapso; i. e. postquam resolutum seu actuatum demum in corpore illud fuerit. Neque 3. integumentis nimis & eousque obruatur, ut animo delinquat, cum satius sit, nullum, quam violentum, prodire sudorem: & blande magis ac cum majore tolerantia movebitur hic in laconico, quam sub stragulis & culcitris, inprimis si hoc per spiritus vini flammam, lateres ignitos cruribus suppositos &c. incalescat, sic enim ab integumentis minus premitur, & sudorem sibimet commodius detergere potest, aut potius in lecto nudis jacentibus imponatur laconico simile operimentum, manente capite extra hoc. Inepte vero 4. illi agunt, qui inter sudandum omni potu interdicunt: cum post cerevisiæ similisve potulenti haustum per aridissimam alias cutem aliquando copiosi prodeant sudores, vires etiam defatigati hinc sensibiliter restaurentur. Nec 5. adstipulandum his, qui sumpto sudorifero somnum dissuadent, v. g. *Kyperus inst. l. 4. c. 14*, praxi nempe contrarium asserente, adeo ut opiata sudoriferis admixta sudoris excretionem mul- **Cautelæ in sudoriferorum administratione observandæ.**

tum juvent. Præterea & 6. in hac moderanda circumſpectione opus eſt, ita ut, ſi per morbi conditionem liceat, ſemel de die ſudare ſufficiat, ne vires ſubito nimis evaneſcant: interdum tamen ſi ejus vehementia plus urgeat, intra nycthemeram bis aut (v. g. in peſte) ter, illud reiterare convenit, modo vires reſpondeant. Male tamen 7. ægrorum rebus conſulunt, qui hos quinque aut ſex horas ſudare jubent, cum una vel altera ad ſummum ſufficiat: id eſt, ſudori tantum indulgendum, quantum natura citra languorem ferre valet.

Medicamenta ſudorifera, quorum catalogus ex Pharmacevticis petatur, commode diſtingvuntur in fixiora & volatilia: quorum illa ſegnius, hæc celerius ac potentius, agunt, item modo ad hos, modo illos, humores alterandos atque corrigendos idonea magis deprehenduntur. Cuncta videlicet ſudorifera ſanguinem rarefaciunt, & in motum plus minus vehementiorem cient: quorum alia hoc præſtant immediate ac mediate, alia mediate tantum. Prioris generis ſunt ſalia urinoſa, alcalica & ſalſa, vegetabilia amara & aromatica ſeu ſalino-ſulphurea temperatiora, alexipharmaca communiter dicta; qualia ſingula vi ſanguinem reſolvendi, fundendi & exagitandi pollent. Mediate vero magis ſudorem cient, ſeu ad hunc diſponunt terrea, tam mineralia, quam animalia, quæ aut ſalis parum habent, aut hoc minus evolutum gerunt, v. g. Terra ſigillata, Antimonium diaphoreticum, Cornu cervi, Lapis Cancrorum, Bezoar &c. una cum acidis v.g. Aceto, ſpiritibus Lignorum, viſcidum incidendo & carminando. De ſulphure & Cinnabari hæreo, cui eorum claſſi accenſere hæc debeam, utrumque horum quamvis ſudorem ſtrenue moveat.

Fonticuli, Setacea ac Veſicatoria univerſaliter quoque evacuant.

Fonticulos, Setacea ac Veſicatoria evacuationibus univerſalibus omni jure accenſemus, quæ tamen ſecundario averſionis quoque humorum gratia adminiſtrantur: quamvis Fonticulum cum Setaceo & Veſicatorium hoc diſcriminis intercedere videatur, quod hoc utplurimum in affectibus, qui celeriore evacuatione indigent, locum habeat, eorumque cauſam conjunctam tollat; illa vero præſervativum tantum remedium exiſtant, adeoque non, niſi longiore temporis mora, effectum ſenſibilem præſtent.

Sc.

Sc. Fonticuli & Setacea ulcera arte parata ſunt, quæ non tantum humores ad cutem & hujus glandulos derivatos, ſed recrementa quoque ſeroſa, ſub cute & per muſculorum interſtitia fluctuantia, educunt: ut evacuantia tamen particularia quoque fluidum huic vel illi membro impactum aut intra ejus cavitatem congeſtum elutriant. Vulgo interim concedi nequit, materiam illam Fonticulorum & Setaceorum ſanioſam omnem recrementitiam ac pravam eſſe, ſed Lympha potius maximam partem laudabilis, cui recrementa morboſa intertexta, hæc videtur, quæ, ſi pars cauteriſata ac perforata integra relicta fuiſſet, in hujus nutrimentum cederet, ſicut poſt *Helmontium Cauter. §. 9. 10. ſeq. Hœferus Herc. med. t. 1. p. 24. & 26* evincit: ita quidem, ut non tantum membra, quæ ejuſmodi fontanellas gerunt, aliquando evidenter contabeſcant, ſed, ſi earum plures geſtentur & nimis fluant, totius nutritionem conturbent. Concludimus proin cum allegato *Helmontio*, fonticulum & ſetaceum non humores vitioſos tantum, ſed ſerum quoque laudabile diminuere atque evacuare: hinc affectibus ab abundantia ſeri hujusque motu impetuoſiore aut ſtagnatione oriundis, appropriata exiſtere remedia.

Fonticuli & Setacea unde evacuent?

Et quidem lympham vitioſam æque ac nutritiam.

Affectuum horum prolixiorem catalogum ſubminiſtrat *Glandorpius gazophylac. cap. 16.* ſc. cephalalgiæ, vertiginis, apoplexiæ, ophthalmiæ, ſuffuſionis, aſthmatis, ſtrangulationis: licet, cum hi non eandem ſemper cauſam foveant, i. e. præter ſeri vitia alios non raro agnoſcant fontes, nec ſemper ipſis hæc remediorum genera quadrare, ex dictis eluceſcat. Certum nihilominus eſt, morbis non tantum particularibus, horumque cauſis, fonticulos mederi, quatenus v. g. ſerum & pus cavitati corporis aut apoſtemati incluſa educant, dum paracenteſi thoracis atque abdominis, item abſceſſuum evacuationi inſerviunt: ſed univerſalibus quoque magis ſeu talibus, qui membra plura ſimul & a fonticuli loco ſatis diſſita affligunt, auxilium præſtant. Quippe primo per ulcera ſponte exorta catharri aliaque lymphæ vitia evidenter corriguntur: deinde a fonticulorum formatione febricula & partis cauteriſatæ inflammatio ſeu eryſipelas, ut ſalutaris effectus ſigna, expectantur, prout *Scultetus armam. chir. part. 2. obſ. 59* annotavit: ac tertio pro diverſa totius aut harum illarumve partium diſpoſitione eorum ulcera modo copioſius, modo

Quibus affectibus medeantur?

do parcius, fluunt, imo interdum omnimode arescunt seu supprimuntur.

Quibus demum accedit experientia, qua, multos affectus, capitis, oculorum, pectoris &c. satis graves & pro deploratis habitos, postquam eadem aliquandiu gestata fuerunt, evidentissime corrigi ac levari, convincimur. Non allegabo meam, sed *Hildani cent. 4. obs. 74.* dum quendam viscerum obstructione, imbecillitate ventriculi, tumore abdominis & crurum œdematoso, cibi fastidio, siti intensa, aliisq; cachexiæ enormioris symptomatis laborantem, post remedia alia irrite applicata, fonticulo popliti inusto brevi & præter omnem spem fuisse restitutum perhibet, humoribus vitiosis ex toto ad fonticulum a natura detrusis, ut posthac sine aliis remediis sanus & incolumis vixerit.

Habitus gracilior quando hæc evacuatoria prohibeat?

Communiter, ut contraindicans seu prohibens ejusmodi evacuatoriorum instrumentorum, gracilior corporis habitus annotatur: ast, quia gracilitas non semper a seri nutritii defectu dependet, sed interdum hujus abundantia illi combinatur, aut ab acrimonia similive ejus vitio ejusmodi macilentia aliquando fovetur, nec in omnibus gracilibus, sed illis tantum, penes quos alimenti defectus supponitur, fonticulorum ac setaceorum usus vitandus. Potiores & majoris momenti cautelæ sunt, quas *Willis. Ph. Rat. part. 2. s. 3. c. 4* suppeditat, duo inprimis hominum genera ab hujus remedii toleratione excusari, nimirum in quibus emissarium hoc aut nimis, aut parum admodum, evacuat, hisque dolorificum valde existit. Observatur siquidem, in quibusdam subjectis fonticulos non tantum copiosiorem, sed corruptam quoque satis, humiditatem fundere, quæ aquosior atque fœtida globulum, emplastrum & fascias colore peregrino inficit, hæc ac partes vicinas corrodit & cum carnibus vires consumere videtur: quatenus nempe in ejusmodi cachecticis ulcera hæc brevi fœtida ac virulenta evadunt, hinc serum atque sanguinem magis corrumpunt. A qua succi nutritii corruptela spirituum robur infringitur, etiam in his, quorum fonticulus mediocrem satis ichoris quantitatem fundit, quique nihilominus hinc languescunt ac marcescunt, interdum etiam ad prolificationem inepti evadunt. Contra aliquando fontanellæ ac setacea plus doloris creant, quam

fluunt,

fluunt, quibus nempe ſanguinis maſſa denſior & ſero minus diluta exiſtit: unde hæc circa partem eroſam ſtagnat, parum ſeri deponit, phlogoſas vero dolorificas ciet.

De cœtero ante ſufficientem corporis per ſanguinis miſſionem & purgationem humorumque acrium contemperationem ejuſmodi emiſſaria haud excitentur: non quaſi hæc non æque univerſaliter evacuent, ſed quoniam via hæc excretoria anguſta ſatis, hincque metuendum, ne quantitas ſanguinis & ſeri nimia ad partem cauteriſatam depoſita & non mox evacuata, ſed per aliquot dies ibi congeſta, hanc ſymptomatis periculoſis exponat, v. g. inflammationi graviori, quemadmodum *Lanfrancus tr.3.doctr.3.c.18* ſcribit: *plures vidi, qui aliquibus, plenis humoribus faciebant ſub genu cauterium ante purgationem, unde propter nimiam humorum defluentiam crura tumebant, adeo ut locus cauteriſatus corrumpebatur & cancer ibi fiebat.* Simile exemplum *Bonetus recenſet Mercur. compit. p. 727* de quodam ſibi apoplexiam metuente, qui neglecto conſilio de præmittendis evacuationibus aliis a Chirurgo protinus brachio pyroticum imponi poſtularat, a quo poſtridie fluxio in pulmones ad Peripnevmoniam usque & brachium ingens cum diarrhæa concitata fuerit. **Ante horum uſum corpus præparandum.**

Locum fonticulorum quæ determinent, ex Chirurgicis & praxi ſpeciali ſupponendum. In genere notandum monitum *Mercati de indic. med. lib. 1. c. 16.* ne quis membri recipientis affectu & miſeria decipiatur, & juxta hoc fontanellam aperiat, ſi fluxio aliunde provenerit; ſed expedire, fluxionis originem ſemper exquirere, ac huic remedium affigere: alioquin impoſſibile eſſe, quin aut majus, aut novum, præſtet damnum; cum hæc ſit præſidii hujus potiſſima ratio, nimirum ut materiam fluxui aptam, per diſtantem a parte, cui damnum infert, regionem expurget. Qualis tamen cautela vix perpetua eſt, aut non ſine diſcretione admittenda, quin aliquando ipſi parti morboſæ, modo nondum valde debilitatæ, inuratur fontanella, v. g. ipſi capiti in ſymptomatis cephalicis, aut artubus, ſi nimirum vel per cauſam magis univerſalem, i. e. ex toto confluxum, aut propter particularem in membro congeſtum, ſine communicatione cum alia, tanquam mittente, morbi & ſymptomata his eveniant: quemadmodum ipſi cruri tumido & ulceribus contumacioribus gra- **Locus fonticulorum.** **Aliquando ipſa pars affecta.**

vato, evacuationis ac interceptionis gratia, fonticulos aliquoties admotos novi. Cui consilio etiam favet illud *Hippocratis 6. aph. 60. Celsi 4. cap. 20.* ac *Tulpii 3. obs. 26.* dum in malo ischiadico coxæ inustionem, tanquam saluberrimum remedium, commendant: imo *Sennertus* ex ulcere diuturno in crure aut brachio consolidato, si contigerit membris his arthritis, fonticulum in iisdem commendat.

An occludi possint fonticuli? Persuasum sibi habent nonnulli, fonticulos inustos nunquam obturari posse aut debere, autoritatem *Cratonis* inprimis allegantes, ex consolidatione illorum mortem obtigisse, asserentis: quod tamen pariter haud perpetuæ veritatis; & mali ominis est eorum exsiccatio, quæ fatiscente natura, non vero a defectu materiæ peccantis, contingit, seu ubi hæc retenta viscerum corruptionem aliosque graviores morbos gignit. Quale quid forsan concipiendum in fœmina illa, de qua *Horstius 9. obs. 15* refert, quæ a multis annis pedem unum graviter exulceratum, in altero fontanellam, gesserat, hujus vero molestia defessa consolidari illam curaverat, hinc spirandi difficultatem, postmodum totius, ob humores stagnantes, tumores tandemque mortem perpessa fuerat, reperto in ejus cadavere prope lienem abscessu rupto. Cui simile, quod de alia quadam narrat *Scultetus armam. chir. part. 2. obs. 16*, quæ cruribus suis, cancri in mamma extirpandi causa, inustos fonticulos, postquam tumor ille resolutus, & dum sibi sanissima videbatur, coalescere permittens, paulo post de novo in altera mamma tumore conquerebatur, donec eo per ferrum remoto ambos fonticulos refricare passa fuerit.

Circumstantiæ in fonticuli occlusione observandæ. Sc. non facile consolidanda sunt ejusmodi ulcera in subjectis cachecticis, quæ multum ichoris cum levamine affectus morbosi profundunt, hic tamen nondum omnimode cesset: contra in purioribus corporibus & si symptomata, quibus avertendis fonticulus destinabatur, discussa, secure magis hunc claudere licet, cum, si diutius maneat, pars ac totum genio & robore congruo defraudetur. Insuper & ante omnia perpendendum est naturæ robur, an gestationis tempore illa vegeta satis extiterit, pro materia morbifica digerenda, aut an hæc aliam interim quæsiverit ac invenerit viam: quales circumstantiæ pariter consolidationem ejus permittunt, ita tamen ut frequentiores catharses, sanguinis missiones cum aliis evacuationibus postmodum celebrentur

& fon-

& fonticulo ſuccenturientur. Inſimul vero etiam attendenda erit ætatis diſparitas, cujus intuitu in infantibus fonticulus, qui v. g. epilepſiæ diſcutiendæ gratia inuſtus, ſi intra annum nihil hujus eos corripiat, ſub congruo victus in nutrice & infante regimine, medicamentorum malo fomitem ſubtrahentium adminiſtratione ac generis nervoſi roboratione, tuto conſolidatur: in homine vegetioris ac conſiſtentis ætatis, ſi ſymptomata evaneſcant, ſenſim imminuto globulo deleri poteſt hæc apertura; vel, quæ in capite aut nucha hactenus fluebat, commutari prius cum fonticulo in brachio aut crure, & hic demum poſt anni fluxum obſerari: in ſenibus fontanella vix unquam ſecure ſupprimitur, iis potiſſimum, in quibus vigor vitalis deficit & ulcuſculum copioſiore ichore manat; utpote qui cruditatibus digerendis minus ſufficiunt, catarrhoſis tamen ac cerebri ſymptomatis frequentius exponuntur.

Aliquando ab arctiore juſto faſciæ conſtrictione fonticulus exareſcit, ob vaſorum nimiam compreſſionem; qualem ſiccitatis cauſam chirurgi haud ſemper obſervantes, fruſtraneis multis conatibus & ulcuſculi irritationibus priſtinum fluorem ipſi reſtituere contendunt, ac irritis etiam his mala ominantur inſtare: dum interim circumſpectior relaxata faſcia locum fonticuli compreſſum & omni carne fere deſtitutum deprehendens, illius conſtrictioni nimiæ exſiccationem hanc inopinam in acceptis refert, & vinculo vel ad tempus omnimode remoto & per emplaſtrum tenax, ordinario ſuperimpoſitum, hoc cum globulo firmato, vel laxius poſtmodum applicato, membro naturalem carnoſitatem & cum hac fontanellæ uberiorem humiditatem reſtituit. *Fonticulus cur aliquando exareſcat?* *Exareſcentiæ hujus medela.*

Quæ de Fonticuli prohibentibus, permittentibus ſimilibusque recenſita fuerunt, in Setacei adminiſtratione pariter locum habent: cum hoc non, niſi Fonticulus, inciſione, aut potius perforatione, paratus, ſit. Veſicatoria vero, tanquam temporaria tantum emiſſaria, hoc peculiare habent, ut in humores ac ſpiritus vim ſuam exerant, illos evacuando & revellendo, in hos ratione doloris & irritatarum in hac vel illa parte fibrarum ſenſibiliũ, per quam ſpiritus torpidiores excitant ac in motus cient, imo eorum motus perverſos, intra principium nervorum, horumq; unam vel alteram ramificationem, aver- *Veſicatoria quomodo agant?*

Agunt quoque in massam sanguineam.

tendo retundunt ac corrigunt. Neque tamen adeo improbabile est, quod *Willisius* suspicatur, laticem serosum in parte erosa aculeos cantharidum (quæ vesicatoriorum solennior basis) imbibere secumque ad massam sanguineam vehere, a quibus hæc evidenter alteretur, corrigatur & volatilisetur: cui conjecturæ lucem eximiam præfert vel hoc potissimum, quod assumptæ non tantum, sed extrinsecus quoque admotæ, cantharides ardorem urinæ ac stranguriam moveant; quod sine penitiore earum particularum salino-volatilium in sanguinem subingressu hujusque compagis dissolutione fieri haud poterat. Quibus accedit, quod *Panarolus pent. 4. obs. 2* annotavit, Medicum quendam imperitiorem, post phlebotomiam mane peractam, vesperi vesicantia brachiis applicuisse, unde media nocte, dum hæc vim suam aggrederentur vena secta reserata impetuosissima secuta fuerit hæmorrhagia, quæ ægrum brevi e medio vivorum sustulerit: addo quod cantharidum incautior applicatio corporis habitum molestis puncturis undique vellicet ac caput ad vertiginem usque evidenter concutiat. Quæ dubitare haud concedunt; emissarium hoc præter lympham cutaneam serum ex toto educere, perinde ac Fonticulus & Seto: quibus, cum celerius & intra paucas horas activitatem suam exerat, & potentius revellat, ubi morbus nullas inducias concedit, merito præfertur.

In morbis acutis præfertur vesicatorium fonticulo &c.

In quibus affectibus prosint vesicatoria?

Qua varia in sanguinem & spiritus animales actione apprime prodesse observantur vesicatoria in febribus cujuscunque generis, intermittentibus pariter ac continuis, & harum quoq; malignis valde, in partium quarumvis doloribus a seri decubitu, tumoribus serosis, cephalalgia, vertigine, affectibus soporosis & spasmodicis, defluxionibus catarrhalibus ad oculos, fauces & pulmones: & dolores fixi partium nervosarum crudelissimi, qui nullis aliis remediis evacuatoriis compesci poterant, per hæc brevi & radicitus extirpari deprehenduntur. Dolori coxendicis & ischiadico sive cuivis arthritico quantum levaminis præstent, præter *Hildanum 6. obs. 98. Paræus l. 17. c. 18.* & *Scultet. arm. chir. part. 2. obs. 62. & 73* innuunt, ac confirmat quotidiana praxis; cui jungere e re erit ex *Severino chir. trimembr.* de dolore gallico in genu adolescentis cujusdam, contracturam cruris & incessus privationem minitante, quam cum illo reme-

dium hoc ſuſtulerat: imo peſtilentialibus bubonibus evocandis & ſolvendis multum conferre idem *Hildanus* l. a. *Ingraſſ. de peſt. part. 4. c. 28. Diemerbroc. de peſte l. 3. c. 12.* atque *Barbetti de peſte p. 28* perhibent, meminique in peſte noſtrate ultima veſicæ excitatæ & ruptæ applicatum emplaſtrum diachylum cum gummat. & cataplaſma emolliens, per cutem denudatam hujusque poros, pus non ſemel ſub guttularum albicantium forma eduxiſſe. In affectibus capitis, vertigine v. g. epilepſia & ſymptomatis comatoſis, eximiæ virtutis eadem obſervantur veſicatoria majora, vertici & ſincipiti ſeu latiori capitis ſummitati applicata, prout quidem a *R. a Fonſeca 2. conſ. 80.* poſtmodum a *Riverio*, paſſim commendantur, ego non ſemel expertus fui, & confirmat exemplo ſingulari ex communicatione *Sponii Bonetus Mercur. compit. p. 950* in quodam, cui ſenſus omnes ſubito intercepti, & multa alia in caſſum fuerant exhibita, per ejuſmodi magnum & majori capitis parti applicatum veſicatorium ad ſenſus atque loquelam eousque redierit, ut animæ & rei domeſticæ conſulere prius potuerit, antequam fatis cederet. Olim equidem ipſi parti dolenti aut quacunque defluxione laboranti veſicatoria, quaſi plus attrahant & malum augeant, applicare ambigebant: quod tamen tuto, niſi inflammatio ſubſit, fieri poſſe, præter recenſitos modo caſus praxis quotidiana docet.

Sub hac modo prudentia, ne indifferenter & ſine disquiſitione in ſubjectorum conſtitutionem individualem omnibus admoveantur, cum non pari felicitate in omnibus operentur, ac nonnullis moleſtias non leves creent: quod, fateor, tamen vix a priore, ſed a poſteriore & per experientiam demum, dignoſcimus. Nimirum penes quosdam textura vaſorum urinariorum adeo tenera eſt, ut ab uſu cantharidum mox in ſtranguriam, dyſuriam & mictum cruentum conjiciantur, & inter hos potiſſimum calculoſi: aliis a ſymptomatis his immunibus & activitatem illarum commode ferentibus: de quo ſi conſtet, ſane delicatulis illis ac calculoſis haud facile, hoc eſt non, niſi pro majore malo, v. g. febre, affectu ſoporoſo, avertendo, & ſub exiliore cantharidum doſi, his liberius & liberalius, concedi debent. Præter quod hominum genus, in quo remedium hoc evacuatorium non ſine moleſtia exquiſita agit, annotante *Williſio*, adhuc obſer-

Non in omnibus tamen ſubjectis.

In quibusdam parcius, in aliis

copiosius, evacuat.

observantur, in quibus illud aut parcius, aut copiosius, justo movet. Prius frequentius experiuntur biliosi, & qui seri parum, multum salis acrioris, in sanguine gerunt: quorum cutem quidem illud insigniter & ad inflammationem usque rubificat & excoriat, ulcuscula tamen hinc facta, etsi valde crucient, ichoris tantillum, aut nihil, profundunt, dum interim atrociore stranguria, ad micturitionem cruentam usque, vexantur ejus vim perpessi. Sine dubio, quod serum, particulis cantharidum acrioribus diluendis & abstergendis alias commodum, in loco rubificato deficiat, illæ interim cutem profundius & sanguinem uberius penetrantes & corrumpentes, ejus circuitum conturbando stagnationes faciant: serum vero parcius dum virulentiam & acrimoniam medicamenti minus diluit seu temperat, acrius redditum vesicam molestius vellicat atque erodit. Contra quibusdam, etsi paucioribus, evenit, ut vesicæ a medicamento elevatæ ac apertæ illico serum in majore copia dimittant, ut, nisi virium evanescentiæ seu exsolutioni connivere malimus, topica repellentia ac cicatrisantia applicare cogamur; nec hæc tamen paria semper fontibus his occludendis deprehendantur. Qualia si innotescant, aut nos eorum admoneamur, deinceps a cantharidum usu, quantumvis necessario, abstinere rationi consonum videtur.

Præmittenda catharsis & venæsectio.

Porro etiam hic advertenda cautela, quam circa fonticuli administrationem, insinuavi, ne, nisi universalibus aliis præmissis, Venæsectione ac Catharsi potissimum, remedium hoc admoveatur, ne ad locum vesicatum seu sinapisatum impetuosius ruant ex toto humores: quale in quodam, qui tumore genu pituitoso laborabat, ab incautius & intempestive applicato Vesicatorio contigisse, *Hildanus l. a.* commemorat. Neque in quantitate Cantharidum temere excedendum, sed massæ excipienti, sive pro emplastro, sive cataplasmate, formando, parum tantum earum, v. g. drachma dimidia vel integra, hujus unciis duabus circiter, admiscendo: etiam huic dosi tantum subtrahendo, quantum cœterorum rubefacientium, v. g. euphorbii, seminis Ammii &c. accesserit. Demum in occludendis his emissariis minus festinandum, i.e. permittantur, donec vel sponte occallescant, vel symptomata penitus evanuisse constet, aut, si de recrudescentiæ eorum aliquis adhuc metus sit, commodis emplastris, v. g.

Cantharidum quantitas.

Quando vesica excitata occludenda?

albo cocto, de meliloto, aliquando hoc cum tantillo pulvere cantharidum acuando, fluxus horum diutius conservandus erit: cum experientia testetur, per ulcuscula vesicatorii, quæ primis diebus modico tantum ichore manabant, naturam postmodum, critico quasi motu, ingentem ejus colluviem, per multos dies, ejicere, cui conatui salutari resistere periculosum est, & graviter recidivant, qui tale quid concedunt. Quod exemplo medici cujusdam illustrat *Willisius*, qui a febre maligna ægre convalescens, cum in diversis corporis locis vesicas apertas, ichorem copiosissimum exsudantes, haberet, paulo post, harum pertæsus, potentioribus repellentibus earum fluxum represserat: post biduum vero recidivam cum pulsu debili, crebris deliquiis, ac sudore frigido tandemque mortem inopinam, experiebatur.

Caput XVI.

De
Evacuationibus Particularibus.

AN omnes evacuationes medicæ, quæ ad classem hanc communiter referuntur, particularium nomen pari jure mereantur, dubitare forsan licet: dum apophlegmatismi, sternutatoria & expectorantia non ex capite & pectore tantum, sed ex remotioribus quoque corporis recessibus, humores peccantes educere videntur: adeoque medicus per ea quoque naturam imitatur, v. g. sternutationem & expectorationem excitando, quatenus & hæc per coryzam aut tussim lympham stagnantem aut quocunq; modo pravam, ex toto eliminat. Sc. originem traxit illud dogma ex hypothesi, quasi ex capite deriventur humores, sternutatoriis & apophlegmaticis educendi: & intra pulmonum vesiculas congestus tantum mucus tussi rejiciatur: quam nihilominus non quadrare, sana ratio dictitat. Nisi forsan dicere placeat de expectoratione, evacuare hanc mucositatem ad pulmones magis, quam ad alia organa, vergentem, & per consequens particulariter magis: Sternutamenta serum, quod per lacinias tubulosas ossis cribriformis ad nares tendit, ac in tunica harum glandulosa secernitur: sicut deniq; apophlegmatismos illud, quod ad glandulas buccarum & faucium deponitur.

Quam congrue evacuationes particulares tales dicantur?

Ast,

Sunt communes & propriæ.

Ast, quicquid hujus sit, dividamus primo has evacuationes in insensibiles seu apparenter tales, & pluribus membris communes; ac organis his vel illis excretoriis proprias. Prioris generis unica est, discussio sc. seu Resolutio, per quam humores in membris externis variis stagnantes non tam, ut vulgo tradunt, per habitum & poros partium externos, sub transpirationis seu exhalationis specie, educuntur, quam, ut a vasis congruis resorbeantur, ad canalem sanguinis redeant, disponuntur: Scilicet per modum attenuationis & pristinæ fluxibilitatis restitutionis, simulque partium fibrosarum roborationis. Quippe tumores ingentes satis, & quorum causam conjunctam vel plane non, vel non adeo commode, sanguinem nempe ac serum, in vaporem resolvere licebat, sine sensibili nihilominus partis tumidæ madore, brevi satis dissipari seu discuti observamus: atque hoc quidem, si critici illi extiterint, aut aliquid malignitatis iis subsit, v. g. arthritici, pestilentiales, cum molestia & periculo sanitatis & vitæ; resorpta sc. & redeunte ad massam sanguineam materia peccante, hactenus secreta & ad partem tumidam deposita.

Discussio ut fiat?

Quibus morbis quadret?

Atque hanc quidem insensibilem evacuationem, metastasin potius ad intra dicendam, pauciores tantum admittunt affectus, utpote lentam valde, & quæ ideo morbo, a majore humorum exuperantia dependenti, haud proportionata existit, v. g. asciti, quem ejusmodi resolventia minime tollunt, solvunt tamen hydrocelen. Imo, nisi per evacuationes universales humorum abundantia aliquatenus imminuta fuerit, metuendum, ne laxatis per discutientia mera meatibus, plus cumulentur illi. Instrumenta huic scopo ministrantia, præter frictiones & fomentationes actu calidas, sunt topica aromatica & salina, spissitudinem humorum p. n. quæ incidendo corrigunt, hinc stagnationem eorum solvunt, simul tamen fibris nerveis robur & contranitentiam imprimunt. Quorum intuitu evidens redditur, cur in principio potius tumoris, i. e. ubi humor stagnans fluiditate aliqua adhuc pollet, & fibræ per minorem ejus congestum adhuc minus extensæ, quam in incremento & statu, discussionem moliamur & felicius præstemus: ratio etiam comparet, cur in eodem primo affectus principio vel sola, loco discutientium, repellentia, vel his commixta, admoveamus, quæ nimirum fibras tensiles contra impulsum

Instrumenta resolventia seu discutientia.

Cur in principio potius morbi discussioni locus?

Cur in principio repellentia

pulſum humorum minus proportionatum firment, ſeu, ut *Sanctorius art. par. v. c. 95* ait, quæ per quandam e parte expreſſionem diſcuſſionem juvent. Demum per hanc reſolventium ætiologiam trito illi aſſerto *Mercati* aliorumque contradicere licet, qui topicis diſcuſſoriis ceram aliaque emplaſtica admiſcere verentur, eosque, qui ita agunt, plurimum errare & fucata ratione deceptos ajunt. Quippe quod illi ſupponunt, reſolutionis negotium non per cutis poros fit, ſed per modum quendam repulſionis ad vaſa: neque reſinæ gummata, ſimiliaque emplaſtica & glutinoſa emplaſtrorum diaphoreticorum ac reſolventium efficaciam præpediunt, modo hæc tempeſtive applicentur, quin potius eam ſuffulciant, fibras intra ſeries ſuas continendo ac conſtringendo, eorum pleraque, v. g. terebinthina, gummi ammoniacum, galbanum & ſimilia, v. g. in Emplaſtro Diachylo cum gummatis, Diaphoretico Mynſichti ac Zwelferi. ſimul conveniant? Etiam ceram ſimiliaque viſcoſa diſcutientibus admiſcere licet.

Quæ ſenſibiliter magis evacuant, horum alia Capiti dicuntur deſtinata, alia Thoraci, alia Ventriculo, alia Inteſtinis, alia Veſicæ, alia Utero, alia Cavitatibus corporis naturalibus quibusvis, alia Tumoribus atque Abſceſſibus, materia præternaturali turgidis: & quidem modo per vias naturales, ſc. palatum, os, nares &c. modo per arte paratas v. g. per Trepanationem, Paracenteſin, Lithotomiam, &c. Ex certis partibus & ſenſibiliter magis evacuantia.

E capite materiam peccantem educunt, aut ejus ad caput affluxum intercipiunt, evacuantia per nares ac palatum ſeu fauces. Quæ per nares operantur, duplicis itidem generis ſunt, Errhina nempe ſine ſternutatione, & Ptarmica ſeu Sternutatoria cum vehementiore & expiratoria corporis concuſſione, quæ movent: utraque Caputpurgia appellata: videlicet ex vegetabilibus aromaticis blandiora, æque ac acriora, ſeu cephalica pleraque, v. g. Betonica, Majorana, Pulegium, Beta, Origanum, Nicotiana, flores Liliorum Convallium, radix Ireos, Pyrethri, Zingiber, Piper, ſemen Nigrellæ, Euphorbium ac purgantium pleraque, v. g. Gialappa, Colocynthis, Agaricus, Helleborus albus & niger, Suffitus maſtichis ſuccini; ex mineralibus v. g. Vitriolum, Sal Ammoniacum, Mercurius ſublimatus & præcipitatus, in ſpecie luteus, item Salia volatilia, & ex his compoſita diverſa, v. g. ſpecies dianthos, diamajoranæ, diatabaci Errhina & ſternutatoria.

Mynſ. &c. Ita tamen, ut diſparitas, quæ ptarmica & errhina intercedit, non, ut communiter augurantur, eveniat a ſpiculorum, quibus medicamina hæc gaudent, validiore, minusve valida, penetratione, cum ſalia volatilia, ex conſenſu omnium, penetrantiora, capiti æque ac narium tunicæ profundius ſe inſinuent, quam cœtera, quemadmodum in alcohal redacta aut liquoroſa præ illis, quæ ſub pulveris craſſioris forma naribus attrahuntur: illa tamen ſine ſternutatione, hæc cum vehemente corporis concuſſione expiratoria, operantur. Qualem quoque concitat ſimplicior & acrimoniæ ſeu volatilitatis penetrativæ expers pulvis arenaceus in atmoſphæram elevatus, radii ſolares, in nares potentius vibratæ, iisdem intruſus calamus, ſi hujus extremitate aſperiore earum tunica interior leviter fricetur, pilorum iis innatorum vulſura & aëris afflatus impetuoſior. Unde probabile fit, illam diverſitatem potius a rudiore & ſubtiliore eorundem caputpurgiorum textura dependere: quorum illa quæ gaudent, quia ad meatulos interiores non facile admittuntur, violentius vellicant, hinc renitentiam majorem experiuntur, quæ in ſternutationem abit; hæc per ſubtilitatem exquiſitam magis intimius ac ſine tanto reniſu admittuntur, imo a ſero obvio aliquatenus diluuntur ac temperantur, hinc lenius in tunicam narium & lacinias duræ matris, ad eas extenſas, agunt.

Sternutatoria & errhina quomodo differant?

Utrorumque adminiſtrationem poſtulat humor quivis præternaturalis circa ἐγκεφάλυ hærens, & narium cavernis atque tunicæ impactus, quem utrinque emungunt. Et quamvis modernos nonnullos dubitare conſtet, an ptarmicorum vis ultra nares & ad capitis interiora ſe exerat atq; exinde aliquid recrementitii emulgeat? quod tamen viam per os cribroſum patulam magis reddat natura, ad minimum, ubi morbificam excernere ſatagit materiam, hinc in auxilium ſui ſternutamentorum irritamenta admittat, ejuſmodi hiſtoriæ innuunt, quibus ſerum, cruorem extravaſatum, pus, ſimilemve colluviem, quæ cephalicorum ſymptomatum cauſa conjuncta hactenus extiterant, per nares emuncta legimus, v. g. penes *Tulpium l. obſ. 32. Williſium anat. cerebr. c. 22.* & *Decker. in Barb. prax. l. 1. c. 4.* & quotidie obſervare contingit. Hinc evacuatio hæc maxime valet non tantum in coryza, ubi tunica narium ſeroſitate catarrhali turget, ſed

An ptarmica in cerebro evacuent?

Quibus affectibus

in

in Epilepſia quoque, Apoplexia & aliis affectibus ſoporoſis, a cauſa poſitiva, item in Cephalalgia, Vertigine, Olfactu læſo, Auditus difficultate ac Aurium Tinnitu, in morbis Oculorum, ſine inflammatione evenientibus, præprimis per errhina, juxta *Hippocr. de Loc. in hom. t. 21. Sylvatic. cent. 2. conſult. 7. & 12. Zacut. Luſ. pr. hiſt. l. 1. c. 13. River. 2. prax. c. 1.* & *Act. Hafn. vol. 2. c. 102.* contradicente quamvis *Hollerio* aliisque, ac tandem in catarrho ad pectus, annotante *Quercetano Pharm. dogmat. reſtit. c. 18.* medeatur hæc evacuatio?

Quorum poſterius rationi non minus, ac experientiæ, conſonum deprehenditur, poſtquam ſternutationem genus quoddam violentioris & coactæ expirationis eſſe, & intra pulmones congeſtum ſerum pituitoſum eorum conſtrictione & ſuccuſſione commoveri & expectorari conſtat: adeo ut inter ſternutandum non raro mucus ex pectore per fauces ac e narium tubulis ſimul excernatur. Et hujus intuitu fit, quod gutturi ſeu laryngi ab extra illapſa, non, ut communiter ajunt, per aſſumpta acida, ſeu quævis ad tuſſim irritantia, (quo etiam *Paræum* inclinare obſervo, dum hæc ſternutatoriis in ejuſmodi caſu combinat) ſed per ſternutamenta ſola potius, felicius rejiciantur; quod contra vulgarem praxin advertit *Hildanus 1. obſ. 36.* Acida ſiquidem ſimiliaque ad tuſſiendum ſtimulantia non agunt, quin trachæam hujusque tubulos ſimul conſtringant, per conſequens ejusmodi corporum heterogeneorum excluſionem aliquatenus impediant: quale quid ſub expiratione violentiore ſternutatione haud contingit, ſed aperta magis relinquitur illa in hoc motu, ſaltem ratione Laryngis, ut quilibet in ſe facile deprehendet; imo, quia ejusmodi improvide ad pulmones demiſſa invitos ad tuſſim crebriorem ſtimulant, Liquiritia, Sirupo Violarum ſimilive eam lenire ac cohibere præſtat. Quomodo agat in catarrho ad pectus?

De cœtero Sternutatoria quoque remedio ſunt in fœtu ac ſecundinis excutiendis, item in ſingultu compeſcendo, annotante *Hippocrate 5. aph. 35. & 49.* & *6. aph. 13. Amato Luſit. 5. curat. 34.* & *Harvæo de partu:* quemadmodum pariter locum habent, ubi ſpiritus animales torpidiores excitandi, v. g. in apoplectico & epileptico paroxysmo: adeo quidem ut, ſi illa corpus non concutiant, rem conclamatam eſſe & animam ſenſitivam tantum non deficere, indicio ſit. Valent in fœtu ac ſecundina pellenda, & in affectibus ſoporoſis.

Præcedant has evacuationes universales magis.

Ut permittentia nihilominus ac prohibentia in Sternutatoriorum usu adhuc observandæ erunt sequentes cautelæ. Ne facile sternutatoria & errhina concedantur, sc. in casibus tantum necessitatis modo indigitatis, nisi universalibus administratis, i. e. imminuta per hæc causa antecedente, si non conjuncta: proin nec in coryzæ aliorumque catarrhorum principio, sed statu ac declinatione demum: nec in specie sternutatoria, ubi pituita viscida admodum aut sanguinis abundantia & stagnatio subest, v. g. aliquando in Apoplexia: multo minus, ubi vasorum ruptura metuenda v. g. in hæmoptoicis: qualia neque locum habent in narium erosionibus atque ulceribus, aut si hæ frequentius sanguinem stillent, ubi errhinorum quoque usus non omni suspicione caret; cum non tantum per acrimoniam medicamentorum, sed per humiditates quoque copiosius adductas, illa mala graviora reddantur, nisi forsan pro his mundificandis & recrementis removendis desiderentur. Cavendum quoque erit a sternutamentis in infantibus, quorum cerebra molliora ac fluidiora adhuc ab illis facile in epilepsiam conjiciuntur; cum in adultioribus & quibusvis sternutatio parva epilepsia vocitetur: adeo quidem ut, quamvis pro epilepticis e torpore suscitandis, commendaverim sternutatoria, sc. quo discutiatur causa conjuncta cerebro adhuc inhærens, cautius tamen cum illis agendum erit ante paroxysmum, & quadrant tantum errhina, ne debilius cerebrum hinc concussum epilepsiam experiatur. Ast vertiginosis nunquam admovenda sternutatoria; semper tantum errhina: quod asserendum etiam de gravidis, ob abortum a motu hoc metuendum; de iis, quibus menstrua & lochia nimis fluunt, item de herniosis, aut qualiumcunque partium luxationes, fracturas ac vulnera insigniora, capitis inprimis ac thoracis, sustinentibus. Porro circumspectius his erit utendum in dolore capitis, nephritico, pleuritico similibusque affectibus dolorificis, sicut in phthisi ex ulcere pulmonum, ob eandem corporis exagitationem, his magis dolorificam & detrimentosam: quemadmodum pariter moderamine generali opus est in sternutamentorum administratione, ne frequentiora cerebrum ac nervos hujus vicinos, una cum naribus, oculis & auribus, organis exacte sensibilibus, nimis & crebrius commovendo, majoribus malis occasionem præstent,

Non exhibeantur, ubi pituita viscidior & sanguinis stagnatio.

Nec ubi sanguinis excretio metuenda.

Cavendum a sternutamentis in infantibus.

Quomodo & quando administranda in epilepticis.

Nunquam vertiginosis.

Nec gravidis.

Nec herniosis.

Nec facile in doloribus.

Nec eorum usus adeo frequens sit?

ſtent, v. g. capitis dolori ac cœcitati, tinnitui aurium, fluori narium diuturno cum olfactus ſublatione ac tandem ipſa morte, qualia *Hildanus cent. 1. obſ. 24. & 4. obſ. 12. & 13* recenſet.

Temporis ſternutamentis utendi nullus habendus ſelectus, ſi neceſſitas urgeat, modo indicantium & permittentium robur prohibentia antecellat: alias vero matutinum, & ubi venter vacuus quam optimum deprehenditur, ne abdomen ab alimentis tenſum metum rupturæ ſub concuſſione hac violentiore incutiat. De cœtero in loco calido utrumque Caputpurgiorum genus, utpote a cujus atmoſphæra humores fluxiles magis evadunt, adhibeatur, a lenioribus ſemper inchoando, adeoque errhina, ſi affectus ferat, ptarmicis præmittendo. Liquidis qui utuntur errhinis, v. g. ſolutione Vitrioli albi, os interim aqua vel ſimili liquore blando repletum teneant; ne illa attracta per Palatum ad Laryngem convertantur & tuſſim concitent. **Tempus & locus hæc adminiſtrandi.** **A lenioribus & errhinis inchoandum.**

Quæ per Palatum, aut ſalivales potius ductus, evacuant, ore detenta ac volutata, rationi effectus, Apophlegmatiſmi, ab utendi modo, maſticatoria, audiunt: habentque cum ſalivantibus κατ' ἐξοχὴν ſic dictis hoc commune, ut per ptyaliſmum ſeu ſalivæ frequentiorem ac copioſiorem expuitionem evacuent, vel ſalivam copioſius moveant; ita tamen ut hæc in glandulas oris & ſerum ad eas confluens tantum agant, ſalivantia in ſerum totius vim ſuam exerant hocque per os excerni faciant. Eorum uſus præ ſternutatoriis blandior & ſecurior eſt, in humorum ſeroſorum & pituitoſorum abundantia imminuenda, caput inprimis hujusque partes petente, v. g. in catarrhis, hebetudine oculorum & auditus, linguæ paralyſi, vertigine, affectibus ſoporoſis, dolore dentium. Quamvis pro alterandi quoque ſcopo non raro eadem adhibeantur, v. g. dentibus & gingivis mundificandis ac firmandis, oris fœtore ac aëre, quem inſpirando haurimus, ſi malignitate ſuſpectus fuerit, corrigendo: quod tamen felicius præſtabunt ejuſmodi ſublingualia, ſi ſub eorum uſu ad os commotam ſalivam non deglutiamus, ſed expuamus potius, utpote cujus viſciditati miaſmata maligna & peſtilentialia facile implicari, probabile valde eſt. Adeo, ut olim, ubi nupera peſtis Germaniam noſtram affligebat, Scriptor quidam *Dobrozensky* in tractatu, quem **Apophlegmatiſmi.** **Blandius evacuant ſternutatoriis.** **Etiam alterando agunt.** **Præſervatorium peſtis.**

præservatorium naturale universale ajebat, optimam a pestis contagio præservandi rationem asseruerit, salivam non deglutire, sed frequentius expuere, ne venenum ipsi involutum ad ventriculum dimittatur.

Quæ per palatum evacuent? Concitant Ptyalismum hunc particularem aromatica & acria quævis, v. g. Semen Nigellæ, Coriandri, Erucæ, Sinapi, Staphidis agriæ, Cubebæ, Cardamomum, Piper, Zingiber, Caryophylli, Radix Pyretri, Acori, Herba Salviæ, Rorismarini, Nicotiana, Anacardium, Myrrha, Mastiche, Nitrum &c.: quatenus per particulas suas salinas aut salino-sulphureas ac penetrantes serum salivale solvunt, una vero meatulos excretorios glandularum stomaticarum dilatant, quo illud per hos copiosius rejiciatur. Juvat hanc operationem masticatio, seu motus musculorum Maxillæ & Linguæ varius, per quem glandulæ illis sub- & adjacentes comprimuntur & saliva hinc exprimitur: adeo quidem, ut potentius semper in hoc negotio agere deprehendamus masticata, quam quiete in ore detenta. Imo, quantum motus oris salivæ affluxum intendat, a loquela experimur, qua salivam in majore quantitate ad illud eructatur & expuitur. Et ex doctrina physiologica suppono, masticationem præter alimentorum comminutionem etiam salivæ commiscelam his præstare; quod quidem fit, non tantum illa cum hac subigendo, sed salivam quoque iis plenius affundendo seu adspergendo. Sicut, quæ ad consilium *Sanctorii* pro fallenda seu imminuenda siti, globulorum crystallinorum, corallinorum similiumque volutatio commendatur, non, ut communis fert traditio, per frigus actuale & interiora refrigerando hoc agit, sed quod motu hoc agitationis salivam humectantem ori copiosius affundat.

[Marginal notes: Et quomodo. — Juvat eorum operationem masticatio.]

Prohibentia hanc evacuationem. Caute nihilominus Apophlegmatismi usurpandi, nedum omnimode vitandi, sunt in erosione faucium & catarrhosis defluxionibus tenuioribus, ubi lenientibus & incrassantibus potius, neutiquam ejusmodi acrioribus, opus. Nec illis quadrant, qui pulmonum affectibus expositi, quod salivam acriorem & fluxilem magis reddant, aut ad minimum stimulando laryngis glandulas, ut illa ad partes has impetuosius feratur, hinc tussim frequentiorem moveat, faciant. Illud tamen haud metuendum, ut communiter fit, quasi

per

per apophlegmatiſmos ac ptarmica liberalius ad os commotum ſerum per aſperam arteriam ad pulmones & per gulam ad ventriculum, cum viſcerum horum detrimento, depluat: ad pulmones enim idem, ſine titillatione Laryngis & Tracheæ moleſtiſſima ferri haud poterat, nec quæ per œſophagum ad ventriculum deſcendunt ſine motibus determinatis muſculorum Pharyngis demitti valent; quibus utrisque ſcreatus & expuitio obicem ponit. Tempus eos uſurpandi ſimilesque circumſtantias in adminiſtratione eorum obſervandas petere ac ſeligere licet ex iis, quæ de ptarmicis fuerunt monita.

Thoraci ſeu pulmonibus evacuandis miniſtrantur thoracia ſeu βηχικὰ, bechica, hoc eſt, quæ excretionem humorum ad veſiculas pulmonum & cannulas tracheæ vergentium, facilitant, hinc arteriaca quoque & evacuatio ipſa anacatharſis, audiunt. Quam nihilominus expectorationem, alias naturalem, quia impedit modo humoris tenuitas, utpote quæ aëris ſub expiratione elevati vim eludit, ita, ut in materia fluxili nimis nullam renitentiam offendat, hinc ab illo non elevetur; modo ejus lentor & viſciditas nimia, per quam adeo tenaciter membranulis & tubulis pulmonum ac aſperæ arteriæ adhæreſcit, ut ab aëre poſtico loco moveri & propelli nequeat, quod utrumque cruditatem materiæ, tuſſicula expectorandæ, dicere licebit: Illi incraſſantia ſeu attemperantia quadrant, i. e. quæ præter vim abſtergendi blandiorem textura gaudent mucilaginoſa, adſtrictoria & ſedativa, per quam ejus acrimoniam mitigent, ſpiſſitudinem aliquam eidem concilient, ſtimulum vero & irritationem pulmonum demulceant; huic vero incidentia & reſolventia appropriata deprehenduntur, κατ᾽ ἐξοχὴν expectorantia appellata.

Thoracem evacuantia.

Non ſunt unius generis.

Hinc non omnia omnibus quadrant.

Per mucilaginoſitatem ſuam ſero fluidiori & acri ſpiſſitudinem æque ad expectorationem congruam conciliant ac acrimoniam temperant Gummi Arabicum, Tragacanthum, Gelatina Cornu Cervi, rad. Altheæ, herba Coſtæ, Symphyti, ſemina Bombacis, Cydoniorum, frigida majora & minora, Jujubæ, Amygdalæ, Pineæ, Piſtacia &c. Per texturam terream & adſtrictoriam idem condenſant & laxatas pulmonum cellulas aliquatenus conſtringunt & firmant, quo validius ſe contrahendo rejicienda commode propellant, Portulaca,

Quæ incraſſando agant?

Rosæ rubræ, mala Cydonia, Terra sigillata, Bolus armena, saccharum Saturni: Quemadmodum demum hypnotica seu narcotica incrassare dicuntur, forsan non, quod in humorem peccantem, sed in fibras potius partium dictarum sensiles agant, hinc stimulum, ab ejus vellicatione impressum, obtundent, adeoque tussim frequentiorem cohibeant, donec sub quiete & mora aliquali materia peccans, tam a colore partis, quam aëre inspirato spissitudinem adæquatam suscipiat, v. g. Papaverina & Opiata, Theriaca, Massa Pilul. de Cynoglossa, de Styrace, Narcoticæ Plateri; Sirupus Pap. albi & erratici, diacordium M. &c. Visciditatem autem solvunt, quæ acrimonia quadam ac textura salino-sulphurea gaudent, sc. radix Raphani, Ari, Aristolochiæ, Ireos Fl. Angelicæ, Levistici, Helenii, Herba Hyssopi, Salviæ, Chærefolii, Erysimi, Veronicæ, Tussilaginis, Nicotianæ, Semen Anisi, fœniculi, Crocus, Gummi Ammoniacum, Benzoe, flores sulphuris, Spiritus Salis Armoniaci simplex ac anisatus & succinatus, acida temperatiora, v. g. Sp. Viridis æris & cum gummi Ammoniaco compositus. Acetum simplex & squillitium, Oxymel squilliticum &c. Medio modo se habere videntur dulcia, dum lentore suo acrimoniam inviscant, per particulas tamen aculeatas, quas vel saccharum & mel sibi proprias, vel ab additamentis vegetabilium expectorantium intertextas, gerunt, quoque attenuant: videlicet radix Liquiritiæ, Polypodii, Rapæ exsiccatæ, Caricæ, Passulæ, Manna & Sirupi cum Conservis, Electuariis ac Lohoh pectoralibus variis.

Quæ visci dum solvendo expectorent?

Medio modo quæ se habeant?

Saltim ratione expectorantium acriorum adhuc monendum, quod, quemadmodum resolvendo potissimum agunt in humores glutinosos non tantum, qui pulmonum cavernis ac tubulis actu inhærent, sed in illos quoque, qui intra vasa appropriata adhuc fluctuant: sic resolventia cuncta seu diaphoretica expectorantium nomen effective mereantur, ut in pleuritide, peripnevmonia & quibusvis sanguinis & seri spissioris circa partes pnevmonicas stagnationibus experimur, expectorationem hactenus difficilem etiam cum sudoris excretione, facilitantia. De acidis vero, v. g. aceto, Spiritu sulphuris &c. notetur, ne, dum pro pituita viscida resolvenda propinantur, pura seu sincera, sed vel dulcibus & saccharatis contemperata, vel multo vehiculo aqueo diluta, in usum trahantur: metuendum quippe,

Diaphoretica etiam expectorantium nomen merentur.

Acida quomodo propinanda?

quippe, ne pulmones acrimonia sua ad tussiendum nimis irritent, sicque plus noceant quam prosint.

Neque omni ratione destituitur cautela *Capivaccii*, quam *prax. 2. cap. 3* inculcat, quaque usum lambitivorum, sine tussi vix expectorantium, ante evacuationes universales, sanguinis inprimis missionem & catharsin, damnat: quasi commotis vehementius per tussim thorace ac pulmonibus major materiæ peccantis quantitas ex toto ad partes has alliciatur, per vias autem has angustiores & ejus moli haud proportionatas sufficienter rejici nequeat, hinc pulmones ad suffocationem usque aliquando gravet; quod experientia quotidiana edocemur: concurrente inprimis vesicularum pulmonalium teneritudine, per quam tonus earum, ex uberiore excrementorum congestione, facile laxatur, eæque ad expellendum inhabiles evadunt, aliquando etiam earum latera subtilissima rumpuntur. Præmittendæ expectorantibus evacuationes universales.

Vomitu quoque thoracem & pulmones a recrementis suis liberari, modo hi non aliqua continui solutione laborent, post *Platerum pr. tom. 1. p. 388. Sennertum pr. l. 2. part. 2. cap. 5. Riverium pr. l. 7. c. 1. Horstium 3. obs. 3. & cent. problem. dec. 4. quæst. 9. Poterium 2. cur. 16. ac 46.* atque *Hartmannum prax. p. 133. Walæus meth. med. p. 56.* ac *Sylvius pr. l. 1. c. 22. & 24* asserunt, ex diversis quamvis hypothesibus, experientia tamen suffragante, promoveri circa pulmones stagnantium per arteriam asperam expulsionem: forsan quod organorum horum concussione illa agitentur & quasi compressione quadam ad cavernulas pulmonum excretorias trajiciantur; aut admittendum saltem hoc est, juxta *Sylvii* monitum l. a. *ne quis temere carpat, cujus rationem ignorat.* Illi interim non adeo inepte agunt, qui expectorantibus aliquid emetici admiscent, illorum vim per hoc validiorem reddentes, v. g. *Freitag. auror. med. c. 20*, qui linctui ex passulis, liquiritia &c. parato tantillum vini malvatici helleborati addit: & Sirupus de Nicotiana, quia in tenerioribus subjectis facile ad vomitum cogit, bechicum insigne deprehenditur. Quomodo vomitoria expectorationem præstent?

Ventriculum evacuant vomitoria, de quorum administratione superius dictum: & quamvis idem præstent alvum subducentia, vix tamen semper ab iisdem cruditates ventriculi adeo prompte eliminantur, quin assumpta minus digesta non raro, post irritum unius Vomitoria ventriculum commodius evacuant

quam purgantia. alteriusve purgantis uſum vomitu rejiciantur, interim febres toti & moleſtias ventriculo ſatis graves, inducentia. Sc. mitiora. Locum hic habent eorum leniora, v. g. juſcula tepida ac pinguiora, qualia ventriculum aliquando commodius præ aliis evacuare, novi, Hydromel, Raphani ſuccus & Vitriolum: de quorum poſteriore tamen obſervavi illud, fruſtra aliquando propinatis antimonialibus, ad magnam ſatis doſin, v. g. in hypochondriacis, demum anacatharſin movere, adeoque illis plus aut potentiora in minore doſi. præſtare. Idem agunt, i. e. ſtomachum tantum evacuant, emeticorum quoque potentiora, in minore doſi, aut per ſe, aut cum granis duobus vel tribus Auri fulminantis, propinata.

Inteſtina evacuant leniora. Inteſtinis vero ſubducendis ſufficiunt catharctica leniora; laxantia & lenientia alias appellata: & quidem modo ore hauſta, modo ſub Clyſteris forma ano injecta, aut per ſuppoſitorium eidem intruſa. Et quidem vel ore aſſumpta, vel ano injecta. Quæ ore aſſumuntur, totum inteſtinorum tubum detergunt, & magis neceſſaria, ſi eorum tenuiora evacuationem poſtulent: enemata autem ac glandes ex inferioribus ſeu craſſis tantum materiam peccantem educunt, niſi quantum ſuperiora ſimul in conſenſum rapiunt, ſive hoc præſtent ſtimulos eorum tantum, ſive ipſum humorem laceſſentem ſimul, ad inferiora convertendo. Praxi enim quotidiana edocemur, ventriculi affectus varios v. g. ſingultum, ex hujus conſenſu, cardialgiam, vomitus, per clyſteres compeſci, utut faſtigium ejus haud conſcendant: quinimo emeticorum violentiam nimiam efficaciter retundunt, ut ſuperius monui.

De purgantibus per inferiora pariter jamdum dictum, ſeligantur ſaltem ex his mitiora, aut in minori exhibeantur doſi: minime vero huc referenda, quæ de cruditate & coctione humorum ſimilibusque prohibentibus ac permittentibus, item ratione temporis, ibi fuerunt notata; cum inteſtinorum contentis præternaturalibus, tanquam indicanti genuino, indicati remedium, i. e. alvum ſubducens, mox quadret, nullumque unquam facile ex hujus applicatione damnum eveniat, niſi forſan in his, qui ſenſibilioris ac fluidioris alvi, quibus etiam leniſſima præjudicio ſunt, præprimis, ubi de malignitate ſuſpicio emergit. Clyſterum uſus ſecundarii. Clyſteres autem quod ſpectat, licet horum uſus ſecundarii diverſi obſerventur, v. g. in affectibus ſoporoſis, dolore nephritico, ſuppreſſis menſibus &c. imo quamvis primarius interdum

terdum quoque lymphæ inteſtinalis acrioris contemperatio, ulcerum inteſtinalium mundificatio atque conſolidatio ac fluidioris alvi adſtrictio ſit: frequentius tamen enemata injiciuntur, pro ſcybalis inteſtinorum naturalibus ac præternaturalibus educendis, flatibus diſcutiendis, lumbricis enecandis atque exturbandis.

Prohibentia clyſterem. Cautos nihilominus nos in applicandis enematis eſſe jubent primo febres malignæ cum efflorеſcentiis, exantematis & abſceſſibus criticis evenientes; inprimis in ſubjectis hyſtericis ac hypochondriacis, quorum ſanguis hinc facile exæſtuat, febrilia ſymptomata intenduntur & motus naturæ turbatur. Deinde hæmorrhoides quoque non raro eorum uſum diſſuadent, vel quatenus cœcarum dolorem intendunt, vel fluentes in fluorem nimium cient. Accenſent his tertio Herniam inteſtinalem, ſive inteſtinum fuerit repoſitum, ſive adhuc in loco p. n. hæreat: in priore enim caſu metuendum fore, ne hoc, clyſtere turgeſcens, per peritonæi aperturam denuo prorumpat; in poſteriore vero, ne elapſi portionem ingrediatur clyſter, hinc tumorem, dolorem cæteraque ſymptomata intendat ac repoſitionem moretur. **An herniofis quadrent clyſteres?** *Hildanus* equidem *6. obſ. 73* diſtinctione inter herniam recentem, ſeu quæ adhuc eſt in fieri, & ubi ſymptomata adhuc mitiora; & inter inveteratam, ubi inteſtinum diutius extra locum naturalem commoratum fuit, ita ut durities, tenſio ſcroti, dolor, anxietates, vomitus aliaque peſſima ægrum torqueant, difficultatem ſolvere contendit: quaſi in hac, non in illa, enema conveniat, nihilque ab hoc metuendum. Aſt vix apparet, quid emollitionis, diſcuſſionis ac mitigationis præſtare queat, ſi locum affectum in hoc extremitatis caſu, ex ſententia *Hildani*, non penetret ſeu ſubeat clyſma; neque forſan aliquid boni malive ominari licet de clyſterum in ejuſmodi caſibus uſu, cum Ileum præ cœteris inteſtinis frequentius ad ſcrotum elabatur, ad quod, ob valvuli Coli remoram, illi minime feruntur. **Gravidis non adeo frequentes ſint.** Nec quarto gravidis adeo frequentes ſint clyſteres, utpote, ex obſervatione *R. a Caſtro de morb. mul. libr. 3. c. 16*, & *Walæi meth. med. p. 52*, fibras uteri, inteſtini recti tunicis implicatas, facile in conſenſum trahentes, hinc ad abortum ſtimulantes. Neque demum illi, quibus inteſtinum contigit ſenſibilius & laxior alvus, v. g. pueri, clyſteres crebriores ferunt: ne plane

Frequens clysterum usus alvum præstat pigriorem.

tandem in his retentrix cesset. In genere vero vitandus erit frequentior eorum usus, quod segniora & sui muneris negligentiora reddant intestina, hisque ac toti, annotantibus *Mercato de præsid. Med.* & *Tulpio 3. obs. 16.* subtrahant cum chylo alimoniam: unde non mirum, quod insequente ab eorum admissione die contumacior & siccior evadat alvus. Nec improbabile est, eosdem, quia intestinis omnimode heterogenei & crudi, (quod de illis tantum, quibus cathartica immixta sunt, *Crato* asserit,) horum tonum laxare, digestionem turbare & ventositates augere. Neque omnis mox alvi segnities clysterem postulat, sed expendere prius convenit singulorum consuetudinem, siquidem horum nonnulli duobus, tribus aut pluribus interpositis diebus per illam nihil dejiciunt, de cœtero bene se habent; dum alii nisi bis, aut semel ad minimum quotidie observant desideant, ventrem ac caput sibi gravari: his proin, non illis, pro diversitate hac consuetudinis per injectiones ejusmodi subvenire jubemur.

Materia clysterum.

Simpliciores præferendi compositis.

Materiam Clysterum evacuantium constituunt decocta aliique liquores emollientes, laxantes ac stimulantes: cæterorum substantiam determinat indicantis formalitas. Sciendum tamen, eos, quo simpliciores, eo promptius, admitti ac retineri; quo major ingredientium varietas, eo ingratiorem induunt nidorem, ratione cujus mox rejiciuntur, vel retenti, caput ac ventriculum petunt, fœminis etiam uterum commovent, utrisque graves anxietates concitant: unde prisci sola aqua mulsa, oleove erant contenti, modernorum quoque nonnulli sola urina, lixivio, lacte, jusculo carnis, decocto hordei aut quovis simpliciore utuntur, plus minus salitis ac cum saccharo & melle saturatis. Quemadmodum singularis efficaciæ deprehenditur in ascite Clysma ex urina c. terebinthina & sale prunellæ: & si forsan ex potentioribus confecta enemata alvum non solvant, mera Urina, vel aqua calida cum duodecima circiter salis communis aut gemmæ parte acuata, item decoctum Calcis vivæ, injicitur. Spectat huc Clyster ex cerevisia recente, sive triticea, sive hordeacea, si in hujus libra una saponis uncia circiter solvatur, in obstructionibus alvi per motum suum fermentescentem valde efficax: item in Colica ac torminibus ventris paratus ex vino dulci seu Canariensi, vitello ovorum & tantillo piperis, qui viscera blande calefacit, somnum suavem inducit & sudorem ciet.

Clyster in ascite efficax.

In obstructione alvi.

In colica.

Li-

Liquoribus ſimplicioribus æque ac compoſitis magis adduntur vel in iis diſſolvuntur varia, diverſis ſcopis appropriata, itidem ſimpliciora ac compoſita, v. g. ut dictum, Mel, ſaccharum, Sal, Tartarus, Nitrum, Sal cinerum clavellatorum, Tartari, Fel Tauri, Vitellum ovorum, Mella & Electuaria plus minus compoſita &c. De quibus tamen notetur ſtimulantium, purgantium ac ſalinorum, quo minor eſt ſenſatio, tanto potentiora & in majore quantitate eſſe præſcribenda: contra, ſi ſenſibiliora extiterint inteſtina, quemadmodum pariter, quo diutius retineri debent enemata, v.g. in Nephritide ac fluxibus alvi, eo minus ſtimuli hæc opus habent. Imo, quo longiorem moram in inteſtinis trahant, vitellum ovorum plerumque iis additur; extra quem caſum hoc non ſemper neceſſarium eſt: quamvis nec *Bauhino de compoſ. med. c. 9* auſcultandum, quaſi vitellum leniendo & lentore ſuo alvum non tam laxet, quam torpidiorem reddat; contrarium ſiquidem experientia docet, ut, licet minus ſtimulet, ſed acrimoniam potius temperet, lentore tamen ſuo emolliat ac laxet, perinde ac oleoſa. **Quid vitellum ovorum in enematis præſtet?**

In quantitate liquoris injiciendi determinanda, plus deficere, quam excedere, in praxi triviali videmur. Præſcribantur ad minimum ad libram unam vel uncias quindecim in homine adultiore ac vaſtitatis mediocris: minor enim quantitas inteſtino Recto implendo vix adæquata, atque curvaturam Coli ſigmoideam haud tranſcendit. Parum ab hac recedatur in gravidis, quarum fœtus grandior inteſtina comprimit, hinc enema injectum citius repellit: quemadmodum pariter, ubi inteſtina flatibus ac fœcibus turgent, ideoque illud non admittunt vel repellunt; item, ubi diutius retineri hoc cupimus, v. g. in dyſenteria, ac renum calculo & inflammatione. Quam renum male ſe habentium intuitu addunt rationem, quaſi illi a majore injectionis mole comprimantur magiſque doleant, minus quadrare videtur: vel quod ex hypotheſi vulgari clyſteres in renes non, niſi contactu & fotu, agant, adeoque neceſſario verſus hæc viſcera ferantur, hæcque nunquam non premant; vel, quod probabilius, vix ad ſiniſtri, multo minus dextri, locum evehantur. **Quantitas liquoris injiciendi.**

Porro liquores clyſmatici, cujuscunque generis fuerint, moderate calidi ſint, id eſt, urinæ recens emictæ aut lacti modo emulcti ſimi- **Clyſteres injiciantur tepidi.**

ſimiles: ne fervidior adurat, aut juſto citius rejiciatur, nec frigidior viſcera lædat. *J. C. Claudinus* equidem, in iis, qui enemata mox exturbant, & *Graef de clyſter.* in febribus ardentibus, actu frigida commendant: quale quid tamen non ſine metu inflammationis & mortificationis interaneorum fieri poſſe, præter *Paræum l. 25. c. 22. & Heurnium 1. cap. de Clyſter. Bartholinus Cent. 1. hiſt. 76.* expertus teſtatur in quodam, cui, de laſſitudine membrorum & aliis morbi imminentis ſignis conquerenti, tonſor clyſterem frigidum injecerat, quique frigus ſentiens calidum ut ſubſtitueret eum fruſtra rogarat, ſumma hinc virium imbecillitate preſſus, clyſterem reddere, neque ex ſe, neque alio calido provocatum, potuit, hinc poſtridie frigore æterno obrutus fuit.

Situs corporis in admittendo clyſtere. In ſitu corporis pro excipiendo ſeu admittendo clyſtere determinando diſcrepant Practici, dum cum *Fernelio* alii eum in latus dextrum ſuadent, utpote quo inteſtinum Rectum & portio inferior Coli a cœterorum viſcerum mole minus comprimantur, nec ad hoc illius progreſſus præcludatur: alii in ſiniſtrum ægrum decumbere jubent, quod ad Coli partem, Recto annexam, per curvaturam ejus, commodius deflectere queat hac ratione liquor injectus. Verum ſicut a compreſſione illa Coli minus metuendum, ita ut vel ſiniſtro lateri innixus, vel ſupinus, excipiat clyſterem æger, ſuadeo: poſtmodum aliquandiu vel in hoc maneat, vel in idem ſe devolvat leniter, tandem vero in dextrum ſe convertat quoq;, an forſan hac ratione ejus aliquid per transverſalem & ventriculo ſubjacentem Coli tractum verſus valvulam hujus commoveatur. Hinc ſupinus quieſcat ab omni motu, ne diaphragmatis ac muſculorum vehementioribus concusſionibus inteſtinum ad intempeſtivam rejectionem enematis urgeatur; niſi forſan loci affecti rationem habere & in eundem reclinare placeat. Facilitabit hanc injectionem non parum, ſi in ſtatu expirationis aliquantulum ſe contineat æger; ne ſc. per inſpirationem depreſſo diaphragmate hincque compreſſis inteſtinis illius appulſus inhibeatur: quem in finem quoque a veſtimentis arctius cingentibus abdomen liberetur.

Tempus clyſterem Poſſunt applicari Clyſmata quovis tempore, quamvis canali alimentorum his & chylo vacuo potius, ne ſc. hic cum fœcibus educatur,

tur, neve inteſtina ad crudiora exturbanda irritentur. Injecta vero evacuantia, ſi res urgeat, ultra horam non retineantur, nec tamen ante dimidium ejus rejiciantur: ac ſi forſan diutius commorentur, ex fortioribus inprimis purgantibus facta, aut anxietates concitent, æger corpus agitet ac glandem admittat, neque hac aliquid movente, aut Urinam aut aquam tepidam ſale ſaturatam vel carnis brodium cum melle temperatum in minore quantitate, ſibi injici patiatur. Tentanda in hoc caſu pariter erit alvus ſecundum *Platerum* per ſyringam ſeu ſiphonem, quo hodie clyſteres applicantur, canalem ano immittendo & embolum ſeu piſtillum ejus aliquoties retrahendo: quo pacto flatus non tantum eliciuntur, ſed cum his quoque liquor injectus retrahitur & ad excretionem inteſtinum ſtimulatur. Quodſi tamen alterandi tantum intentio fuerit, nec anxietates creent, nihil refert, enemata per plures horas in inteſtinis morari, cum emolliant magis, aliosve forſan ſalutares effectus mora hac præſtent: & quadrant huc clyſteres nocturni, quorum *Hœferus Herc. med.* ex *Horſtio* meminit, quos putat eſſe tales, qui per noctem aſſervati mane demum rejiciantur, eosque ideo comprobat, quod mora ſua diuturniore excrementa rectius emolliant, dolorem inteſtinorum demulceant, componendos ex ſimpliciter lenientibus atque emollientibus, ſine ſtimulo & multa pinguedine. Tandem cum clyſmata evacuent, vel fœcum auſteritatem ac duritiem corrigendo, vel inteſtina lubricitando, vel horum ſpaſmos demulcendo ac laxando, vel eadem torpidiora ſtimulando ac vellicando: obſervandum, poſterioribus minus commode mucilaginoſa, oleoſa ſeu pinguia admiſceri, utpote qualia irritantium aculeos obtundunt, contra nihilominus optima cum ratione ac fructu eadem in prioribus caſibus addi, ac omnia acria vitari.

admittendi, ac retinendi.

Stimulantibus clyſteribus incongrue adduntur mucilaginoſa & pinguia.

Stimulando ſeu irritando tantum evacuant ſuppoſitoria, hinc purgantibus ſegnioribus ac clyſteribus, diutius in alvo commorantibus educendis ac juvandis, aut huic a quacunque cauſa conſtipatæ, recludendæ, inſerviunt: ſuſpecta tamen deprehenduntur, ubi podex inflammatus, hæmorrhoidibus cœcis obſeſſus, ſpaſmo conſtrictus, ulceribus ac fiſſuris eroſus, ſimiliaque, quæ ab intruſione glandis exacerbantur, patiatur. De cœtero nec gravidis adeo quadrant ſuppoſito-

Suppoſitoria quomodo agant? Quibus ſuſpecta?

positoria, quod per connexionem intimiorem, quæ intestino recto & collo Uteri intercedit, abortum sollicitare queant, potissimum cum clysteribus vehementius irritent. Si crassitie adæquata gaudeant, longitudini dodrantali, qua utplurimum formantur, derogari potest, utpote minus necessaria, forsan etiam molesta: cum, advertente *Rondeletio*, facultatem haud irritent, nisi qua parte recti intestini extremitatem, seu podicem, ubi sensibilitas exquisita, contingant. Fiant igitur ad Glandis (unde nomen habent) similitudinem & digiti crassitiem, utrinque acuminata, quo facilius ingerantur & egerantur: quemadmodum mulierculæ nostræ iis substituunt globulos saccharatos, satis hinc inde mobiles, & moventes. Commendant multi cum *Sylvio* glandes ex Aluminis frustro formatas, hasque egregiæ efficaciæ novi: memini tamen, nec omnibus congruere, sc. illis minime, quorum nempe anus sensibilis magis, hincq; rosiones difficulter sustinet. Cujuscunq; autem generis sint, non adeo frequenter tamen adplicentur: constat quippe, adsuescere facile his, prout enematis, naturam, ut postmodum non, nisi sollicitatus, podex excretionem moliatur, torpidior his irritamentis factus, novaque quotidie expectans.

Longitudo eorum.

Glandes ex alumine.

Frequentior horum usus alvum torpidiorem reddit.

Circa Metrenchytarum usum notetur, uteri fundum seu cavum has vix penetrare, nisi in puerperis ac menstruatis forsan, aut quibus ex quacunque causa orificium uteri hiat, adeoque hujus morbis haud, nisi fotu extrinseco, medetur; quatenus semper actu calida applicantur: connivet siquidem ordinarie orificium illud arctius, uteri etiam cavum exile vix unam alteramve guttulam liquoris injecti admittit. Qualia cum ex anatomicis in vulgus innotescant, mirum, ab eruditis quoque ejusmodi injectiones in uteri affectibus commendari. Vaginæ E. soli prospiciunt, pro diversitate morbi, ex diversis parandæ, & supino corporis situ, clunibus paulo elevatis & cruribus retractis, admittendæ ac retinendæ. Aliter paulo utero applicantur vapores & suffitus medicamentosi, v. g. cruditatibus flatuosis hinc educendis, mensibus movendis dicati, quales sedentes potius excipiunt, ex vasis sibi suppositis & excalefactis, mediante infundibulo inverso vel simili instrumento, cujus angustior tubus uteri orificio admovetur, vel immittitur, v. g. fumus trochiscorum de

Metrenchytæ.

Uterum haud subeunt.

Vapores ac suffitus uterini.

myrrha,

myrrha, Ladani, Sabinæ, nucis Moſchatæ, quem *Solenander ſ. 5. conſil. 15.* & *Hartmannus in praxi* præ aliis commendant, trochiſcorum Alhandal, Aſphalti, ſulphuris aurati Antimonii, vapor lixivii ex ſcoriis Antimonii, decocti Colocynthidis, Spiritus Salis Armoniaci aut Urinæ, vel vapor ex Sale Armoniaco & alcali mixtis.

Veſicam quæ particulariter evacuant, aut ſimiles enematis injectiones, aut inſtrumenta chirurgica, ſunt, catheterum, tenaculorum, lapidillorum &c. nomine venientia: quæ per urethram aut vulnus cervici veſicæ inflictum immiſſa retentis præternaturalibus viam parant. Injectiones ejuſmodi ac ſui eductionem poſtulant humores viſcidi, cruor & pus, in veſica hærentia: quales tamen, niſi cathetere anguſtiæ colli veſicæ ſecundum artem recludantur, commode immitti haud valent, quin mox regurgitent. Parantur ejuſmodi injectiones ex variis, v. g. ubi a ſanguine congrumato oppilatur veſicæ cervix, ex decocto Agrimoniæ, Chærefolii, Hyperici ac Bellidis cum Oxymelite; ubi a pituita viſcida, ex eodem oxymelle, ſucco parietariæ, oleo ſcorpion &c. vel juxta *Fomium obſ. Riverio comm. 42.* mixtura ex Vino Canarienſi; ſucco Limonum & ſpiritu terebinthinæ. **Veſicam evacuantia.**

Catheteriſmus vero præter uſum illum præparatorium immediate magis iſchuriæ medetur ac quosvis humores præternaturales e veſica educit, removendo ſeu retrudendo ex collo ejus calculum, grumum ſanguinis ſimiliaque: imo aliquando dilatando tantummodo cervicem dictam, a ſcirrhoſo tumore coarctatam, catheter adminiſtratus agit, modo non ſit tenuis nimis, ſed paulo craſſior, ut ex *Hildano 2. obſ. 65.* & *de lithiaſi veſicæ cap. 3* videre eſt. Cui aliquando, ſi nimirum catheteri locus haud concedatur, aut ille non ſufficiat, punctura Perinæi ſurrogatur, quam Chirurgis Pariſienſibus a ſeculo jamdum uſitatam fuiſſe, *Riolanus* in *Encheirid. Anat. pathol.* perhibet, ac cujus *Bonetus ſepulchr. l. 3. ſ. 24. obſ. 13. append.* meminit, deſcribunt plerique recentiorum Chirurgorum, v. g. *Thevenin des operat. de Chirurg. cap. 121. Toletus de Lithot. c. 21.* & *le Clerck des operat. cap. 17.* Nimirum Lanceola vel Cultello biſeco incidendo perforatur Perinæum ad latus alterutrum hujus ſuturæ una cum veſicæ collo, foramine exiliore, cui immittitur tubulus, vinculo aut faſcia firmandus, per quem **Catheteriſmus.**

Uu urina

urina profluit, quemque obturare & reſerare pro lubitu licet, donec cauſa iſchuriæ ſublata, aut, ſi res urgeat, per totum vitæ tempus cannula hæc geſtanda.

Cætera inſtrumenta chirurgica educendis heterogeneitatibus veſicæ deſtinata, vias poſtulant inciſione ſeu arte parandas, cum per naturales haud admittantur; inprimis vero inſerviunt Lithotomiæ, de qua agere non eſt hujus loci: ſicut nec de Trepanatione, Paracenteſi, Fœtus eductione &c. ſimilibusque Aphæreſeos ſeu Exæreſeos chirurgicæ ſpeciebus.

CAPUT XVII.

De
Qualitate, Motu ac Situ Humorum p.n. corrigendis.

Quot & quotuplices humorum qualitates p.n?

HUmorum qualitates pravæ, quæ ſui alterationem ſeu attemperationem poſtulant, triplicis inprimis generis ſunt: ſcilicet vel ex primis calor præternaturalis, vel ſalinæ, nempe acrimonia ſalſa, acida & auſteritas, vel ex illis, quæ Peripateticis ſecundæ dictæ, ſpiſſitudo ſeu glutinoſitas & fluiditas nimia; quarum poſteriores binas claſſes innuere videtur *Hippocrates de vet. med. t.24. & 26.* ubi non calidum, non frigidum, ſed amarum, ſalſum, dulce, acidum, acerbum, fluidum &c. ſi minus temperata, lædere ac morbos inducere, ait. Quarum etiam quædam diverſis humoribus communes, v.g. viſciditas; quædam his vel illis propriæ magis, v.g. Lymphæ acor, obſervantur. Neque, ut in Scholis hactenus docuerunt, humores tantum nutritii ſeu vitales ſubjectum horum vitiorum ſeu cacochymiæ ſunt; ſed de excrementiis quoque idem aſſerendum: quatenus hi etiam ab habitudine ſua naturali ratione qualitatum recedunt, v.g. Urina evadit acrior, mucus narium acrior & viſcidior, fœces alvi ſpiſſiores ſeu ſolidiores &c.

Quamvis vix opus videatur, de humorum calore præternaturali per refrigerantia emendando cogitare, utpote qualem potentiorum ſalinorum & motus eorum præternaturalis productum eſſe,

adeo-

adeoque pro illorum varia habitudine plus minus intendi & modificari, probabile est. Qui vero a bilis admiscela & exaltatione, aut ab aromaticorum ac sulphureorum abusu, eos fervidiores reddi, sibi persuadent, falluntur: dum v. g. bilis in ictero sanguini copiosius & evidentius suffusa nihil caloris extraordinarii in hoc producit, sed sæpe ad cruditatem sanguinis ac hydropem disponit; Spiritus vini similiaque potentia calida, nisi inflammentur, i. e. actu in flammam abripiantur, immediate tale quid minus patrare queunt. Nec frigidiora fluida in corpore concipi possunt; nisi forsan extravasata, & a motu illorum intestino notabiliter imminuto: quamvis in hoc posteriori casu, quæ frigiditati illorum in acceptis feruntur, phœnomena visciditatis & lentoris potius productum videantur.

An a bile ac sulphureorum abusu calor?

An frigiditas humorum concipi possit?

Salinæ qualitates seu particulæ humoribus copiosius intertextæ corriguntur vel per remedia cunctis illis communia; vel alterutri earum speciei magis appropriata. Ubi prioris generis observantur 1. Aqua & aquea quævis, quatenus illarum aculeos comminuunt ac discontinuant. 2. Pinguia minus aromatica & mucilaginosa, easdem inviscantia ac partium solidarum superficies, quas contingunt, contra illorum ingruentias obliniendo & quasi incrustando, v. g. Oleum, Lac, Emulsiones, Gelatinæ, mucilagines, sem. Altheæ, Tragacanthi &c. ac denique 3. Terrea & Martialia, illas absorbendo ac imbibendo. Posterioris vero indolis sunt (1) quæ acorem & austeritatem p. n. obtundunt, sc. salia alcalisata & urinosa, (2) quæ acrimoniam alcalicam seu urinosam infringunt, omnia nempe acida & austera, (3) quæ muriaticam temperant, alcalica sc. in specie Calcis vivæ decoctum. De qualibus correctoriis cunctis atque singulis notetur, ut vitio non tantum secundum speciem, sed gradum quoque, sint contraria, ita ut v. g. acidum potens temperandum non medicamenti terrei tantum sufficientem quantitatem, sed alcalicum quoque, postulet.

Salinarum qualitatum correctio.

Lentorem seu visciditatem præternaturalem, quæ a succulentia glutinosa, corrigunt cuncta, quæ resolvendi, incidendi seu attenuandi pollent virtute, nempe medicamenta tam amara & aromatica, quam salina urinosa, alcalica & salsa, aliquando etiam acida. Quodsi vero ab acido seu austero coagulante humoribus contigerit spissitudo

Visciditatis p. n.

præternaturalis, eandem corrigent acido & auſtero contraria, interdum cum aromaticis & amaris ſeu reſolventibus alterantia, aut his combinata. Cunctorum interim vim maxime juvat calor actualis & diaphoreſis ſeu ſudor levior: unde diaphoretica & ſudorifera omnia ſunt hujus loci. Contra fluor ſeu tenuitas humorum nimia, quam alias conſiſtentiam deficientem appellant, quia modo ab aquoſitate eorum propellente, modo ab eorum exagitatione nimia, dependet: in priore caſu ſerum evacuantia, in poſteriore acidula, auſtera ac terrea, exigit.

Fluiditatis p. n.

Alterantia ſint primo mitiora.

In genere de alterantibus his monet *Sylvius* hinc inde, ab eorum blandioribus ac temperatioribus demum ad potentiorum uſum eſſe progrediendum, ne impetuoſior alterantis vehementioris actio vehementiorem humorum reactionem aut præpoperam nimis alterationem, & cum hac ſymptomata graviora, moveat. Quam quidem cautelam cuivis tyroni commendo, ita tamen, ut gradum quoque medicamenti alterantis vitio humoris proportionatum ſemper ſimul obſervet, viſciditati majori reſolvens potentius, acrimoniæ nimiæ temperans intenſius &c. opponat: ſi ejuſmodi inprimis caſus offendat, qui ſubitanea medela, hinc alterantibus etiam potentioribus, indigent, v. g. humorem rodentem ad exquiſitiſſimum dolorem uſque, viſciditatem ſuffocatoriam. Id quod in Chronicis affectibus quoque locum habet, in quibus vitia humorum maxime radicata deprehenduntur, & ab una vel altera contrarii alterantis, gradus etiam intenſioris, doſi non adeo facile ſubiguntur & ſubjugantur: neque hinc aliquid incongrui aut vitii majoris mox verendum, ſi incidens potentius in viſcidum habituale agat, quod non, niſi multo & prolixo hujus generis medicamentorum uſu corrigitur ac ſolvitur.

Viribus tamen humori alterando adæquata.

Affluxum humorum auctum corrigentia.

Quoad motum ſanguinis & Lymphæ depravatum ſeu affluxum particularem auctum, famigeratiſſimum hujus remedium eſt averſio triplex, Revulſio nempe, Interceptio atque Repulſio. Addunt his communiter Derivationem, eam a Revulſione in hoc diſcernentes, quaſi hæc humorum influentiam, illa eorum, qui jamdum influxerunt, intra vaſa tamen adhuc hærent, ſeu, ut alias loquuntur, parti incumbunt, remedium exiſtat; item, quod per Derivationem ad locum vicinum, per Revulſionem in remotiorem ac contrarium, fluida

Derivatio & Revulſio an differant?

fluida avertantur: qualia tamen fundamento adæquato destituuntur. Dum ratione prioris Cruor & Lympha intra vasa adductoria capillaria undulare nequeunt, quin vel regurgitent, vel ad revehentia deflectant, vel in spatiola seu compagem partis profundantur. Regressum impulsus cordis perpetuus inhibet, aut huic intra pauca mox momenta molestus nedum exitiosus foret; si ad vasa reductoria humor deflectit, parti haud incumbit aut eam gravat: E. stagnabit extra vasa profusus; hinc ex hypothesi vulgari, nec derivando, nec revellendo, averti valet. Posterioris autem ætiologiam Circulationis sanguinis directorium suspectam reddit: dum v. g. per venam, quæ parti affectæ propinquior, apertam qui educitur sanguis, non ad affectam tendit, sed remeat ex parte vicina. Unde derivatoria v. g. Venæsectio, interceptionis potius quidam modus est, impedit siquidem, quominus tantum fluidi per arteriam ad partem affectam abeat: perinde ac nec in talo, seu parte remotiore atque opposita administrata, sanguinem & lympham, quæ ad illam immediate vergunt, revellit, sed intercipit ad cor refluentes, & quos hoc ad totum distribuere debebat.

Nec derivatio hæc fieri potest.

Instrumentorum, quibus binas has aversiones præstant, plura sunt, quorum alia cum evacuatione sensibili, sc. Arteriotomia, Venæsectio, Scarificatio, Vesicatoria, Fonticuli ac Sternutatoria, alia sine hac, nempe Frictiones, Ligaturæ, ac Cucurbitulæ non scarificatæ, administrantur; illa his potentius & cum majore efficacia agunt. Addunt his evacuationes per gulam & intestina, utpote quarum vis in revocandis a capite & pectore humoribus, v. g. in affectibus soporosis, Epilepsia, Catarrho suffocativo &c. pariter non exigua creditur: quamvis effectus ejus ratio probabilis ex circulationis doctrina reddi nequeat. Nisi forsan nobis persuadeamus, aut emolumentum, quod in recensitis similibusque pathematis præstant hæc, non tam a causæ continentis seu proximæ aversione, quam antecedentis & quæ primis viis adhuc inexistit, eductione ac interceptione, dependere: aut nervis in visceribus abdominis per evacuantia ejusmodi irritatis superiorum partium spasmos dolorificos ac stagnationes humorum remittere ac solvi: aut plus lymphæ per ventriculum & intestina sub his evacuationibus eliminari, hinc minus ad cor &

Revulsio & Interceptio quibus fiant instrumentis?

Quomodo catharsis a capite & pectore revellat?

Qui humores minus revellendi. partem morbosam remitti. Nunquam tamen revellendi sunt humores per metastasin criticam ad partem ablegati, nisi hujus nobilitas illud postulet, v. g. materia febrilis ad caput feratur; nec qui per crisin evacuantur: modo per vias congruas & ratione quantitatis ac qualitatis molesti rejiciantur; cuncti vero ad membrum ignobilius semper convertantur.

Revellantur etiam aliquando humores extravasati. Neque ita regi & refrænari se patiuntur tantum sanguis & serum intra vasa sua adhuc fluctuantia, sed qui ad porulos partium jamdum extravasati quoque seu, ut loquuntur, substantiæ harum impacti, humores, sub inflammationis & suggillationis, item œdematis, specie; quales, nunc situ peccantes, evacuationes revulsorias, cruentas inprimis, ad vasa reducere, per experientiam palam est. Quatenus per depletiones ejusmodi exinanita hæc promptius excipiunt fluida radicibus suis capillaribus vicina, etiam quodam modo congrumescentia ab arteriosi sanguinis appulsu sibi impulsa simulque ad fluiditatem congruam soluta. Id quod ut commodius & ex intentione fiat, quia ratione vacui inprimis fluxioni præternaturali Revulsio seu Derivatio occurrit, non adeo parca aut timidiore & ad tres vel quatuor tantum uncias, ut communiter solent, sed pleniore manu, sanguinem educere consultum: cum non quælibet evacuatio revellat, sed magna tantum, & per quam vasa evidenter inaniuntur.

Revulsoria venæsectio debet esse larga.

Nec parcior repetita sufficit. Quinimo nec illi indicato huic satisfaciunt, qui iteratis vicibus evacuando se defectum illum supplere & efficacius avertere sibi persuadent: cum nec hoc modo eousque vacuentur vasa, ut fluxio ad partem læsam inhibeatur. Siquidem haud improbabile est post adeo exilem depletionem sanguinem turgescentia sua intrinseca & expansiva inane illud exiguum mox opplere, vasa quoque tantillum subsidere & constringi, quantillum vacuata: hinc fluxum illum inordinatum haud compesci, nedum intendi.

Parcior vero & repetita V. S. confert in hæmorrhagiis. Aliter se res habere videtur in fluxu vitioso cum profusione cruoris sensibili, in hæmorrhagiis quibuscunque, ubi parcius & repetitis vicibus potius sanguis emittendus: vasis jamdum per ipsam evacuationem symptomaticam satis depletis.

Denique nec, ut vulgo tradunt, in principio tantum morbi, seu fluxu adhuc durante, sed in incremento quoque & statu ejus, revellere

vellere convenit ac necessarium est: cum affluxus sit perpetuus, i. e. circa statum non minor, ac sub initio illius; revulsoriæ proin evacuationes quoque semper ejusdem deprehendantur virtutis atque necessitatis, si non ratione causæ continentis, si hæc forsan minus mobilis evaserit, saltem ratione antecedentis, ne illam augeat, adeo ut ad suppurationem quoque hac vergente, in inflammatione, nihilominus studio aversorio adhuc insistere per rationem sanam jubeamur. **Etiam in fluxus incremento ac statu revellere confert.**

Intercipere olim humorem ad partem ægram e longinquo magis vergentem, repellere ipsi propinquius imminentem ac inhærentem, conabantur, utrumque per arctantia: qualia vel applicabant viis, per quas affluxus fiebat, ubi intercipiendum; vel parti recipienti, ubi repellendum. Indicatorum horum eadem erant instrumenta, sc. Ligaturæ & topica adstrictoria seu firmantia. Ast quoad vincula, parti mandanti ac recipienti intermediæ, injicienda, effectus eorum dubius videtur: ne sc. si leviter tantum constringantur, non tam Arterias adducentes, quam Venas & Lymphatica revehentia, arctent, hinc refluxum potius, quam affluxum, intercipiant; arctius vero constricta cum vasis adducentibus nihilominus revehentia comprimant, hinc pariter refluxum inhibeant, ut taceam, sine mortificationis periculo eousque constringi & arctari canales adducentes, haud posse ac debere, ut omnem sanguinis appulsum interpellent. De adstringentibus topicis idem sentiendum, id est, aut non sufficiunt arteriis rigidioribus ac profundius sitis constringendis; aut sanguinis & lymphæ refluæ coagulatio metuenda. Potioris efficaciæ videtur Arteriotomia, rami in partem affectam abeuntis, modo patuli & qui commode incidi queat; item Venæsectio, Cucurbitulæ ac Ligaturæ, in membris remotioribus administratæ: quo intercipiant fluida, ne per venas ad cor adeo prompte redeant, & ab hoc ad partem affectam parcius vibrentur, annuentibus *Foresto 13. obs. 10.* & *Hildano cent. 2. obs. 15.* utroque quamvis motu circulationis ignaro. **Interceptio quibus modis fiat?**

Per Repulsionem, quam itidem topicis adstringentibus & ligaturis, expulsivis dictis, in parte affecta adornabant veteres, humores per eosdem canales, quos adfluebant, retrorsum urgeri credebant: **Repulsionis instrumenta.**

bant: qui tamen agendi modus admitti nequit. Quatenus nec Ligaturarum ejusmodi, nec stypticorum potentissimorum, tanta vis est, quæ sanguini arterioso impetum retrogradum imprimere, eumque ultra valvulas semilunares ad ventriculum cordis sinistrum urgere, queat; renitentibus insimul utriq; horum repellentium cordis vibratione perpetua, topicis autem adstringentibus rigiditate ac situ profundiore arteriarum: verendumque, si modo adstringentibus topicis tantum potentiæ fuerit, hæc in venas molliores ac patulas agendo, refluxum potius a parte læsa, cum hujus damno insigni, moratura. Probabilius est repellentia hæc, mox in principio affluxus seu congestionis admota, in fibras partis recipientis tensiles potius agere, hasque contra faciliorem admissionem fluidorum firmare, hæc, ut ad arterias vicinas deflectant, urgere, & quod illorum abundantius admissum, si fluidius adhuc, venis & lymphaticis impellere.

Cautelæ in intercipiendo & repellendo observandæ.

Interceptionem ac Repulsionem proin quodvis adfluxus tempus ac totus morbi cursus admittit, modo (1) posteriorem præcesserint evacuationes, humorum quantitati derogantes, (2) metastasis illorum non critica fuerit, & virulentiam intrinsecam, v. g. veneream, pestilentialem &c. involvat, nec (3) a venenis ab extra illatis, v. g. animalium morsu, malum prodierit, nec (4) in emunctoriis majoribus vasis propinquioribus, v. g. in bubonibus, nec (5) si dolor exquisitior combinetur, ubi anodynis potius agendum: quemadmodum (6) denique nunquam adstringentia sola, sed resolventibus semper temperata, parti affectæ admovere convenit.

Refluxus humorum impeditus quomodo juvandus.

Si Sanguinis & Lymphæ motus retrogradus turbetur, iidemq; humores hinc vel intra partium substantiam stagnent in suggillatione, inflammatione &c. vel ad cavitatem quandam rejiciantur, v. g. in ascite, empyemate, capitis vehementiore & cum vasorum interiorum facta ruptura, contusione, situ dicuntur peccare: ac vitii hujus indicata duo sunt, scilicet ut ad canales & receptacula sua succi laudabiles reducantur, vel, si hoc fieri nequeat, ut extra corporis ambitum cum excrementitiis omnimode proscribantur. Prius præstamus per repellentium ac resolventium usum, quo ad vasa adæquata recedere coguntur extravasata fluida, modo hæc reducibilia sint: posterius

per

per remedia evacuatoria varii generis, in affectibus, quorum causa continens ad vasa reduci nequit, v. g. sanguis in suggillatione majore, & ad cavitatem quandam corporis profusus, una cum sero ascitico; aut quæ reduci haud debet, v. g. urina, pus &c. in ventre quodam corporis hærentia, ac idem pus apostema constituens. Et quidem tam per vias naturales, v. g. intestina ac vesicam, quam diæresi chirurgica factas, v. g. paracentesi, trepanatione & abscessuum apertione.

Circa quales tamen e cavitatibus naturalibus humorum extravasatorum eductiones notetur, has quidem indicanti suo proximo & immediato satisfacere, minime tamen impedire, quominus eorum plus affluat, morbumque pristinum, Hydropem v.g. Empyema, continuet: ideo nimirum, quod scaturigini eorum obicem ponere & ruptis vasis mederi haud liceat. Frequentius administratam novi Paracentesin abdominis ac scroti, hinc non sine levamine asciticorum evidente eductas fuisse aquas copiosissimas, v. g. in viro quodam olim successive ultra centum & viginti earum mensuras, cum euphoria singulari per aliquot menses continua, viribus quotidie increscentibus ac actionibus in integrum fere restitutis. Recrudescebat interim toties hæc serosa colluvies, & ad repetendam chirurgiam urgebat, donec tandem post sextum mensem ægrum opprimeret & suffocaret illa: educta quidem causa continente, non vero antecedente, quæ illius locum mox repetebat, seu minus obturato ejus fonte perenni. Contra recordor adolescentis cujusdam, mihi cognati, ascitici valde, qui aquis per crura scarificata (quamvis non sine ancipitibus valde symptomatis) eductis tandem reconvalescebat, a natura, non a medico, obturatis scatebris: qualem salutarem eventum vidi pariter superiore vere in viro triginta circiter annorum ascitico, per menses aliquot consummato, post sublatas per catharctica, diuretica & scroti perforationem aquas errantes. Nec empyicorum cunctorum idem fatum, memini siquidem horum sartoris juvenis, in Xenodochio S. Johannis lethaliter decumbentis, & quidem ex pleuritide suppurata, post saniei copiosissimæ ex pectore eductionem perfectissime sanati: memini tamen a viginti circiter quatuor annis etiam Studiosi cujusdam, generosioris prosapiæ, qui ex vulnere,

Confluunt denuo humores, e cavitatibus educti.

duodecimo mensis Augusti pectori inflicto, intra quatuor septimanarum spatium, remittentibus & tantum non evanescentibus symptomatis, reconvalescens, circa finem Septembris anxietatibus præcordiorum suffocatoriis denuo cum febre continua corripiebatur ac ab his septimo Octobris interficiebatur, ejus vero cadaver latus thoracis olim perfossum, totum ichore sanioso ac fœtido repletum nobis monstrabat, scaturigine hujus a primo vulnere non deleta aut certe recrudescente.

CAPUT XVIII.

De

Spirituum animalium medela.

MOrbum sive definiamus per impotentiam actiones naturales exercendi, sive per dispositionem præternaturalem, per quam actiones frustrantur; utraque ratione spiritus quoque ejus subjectum concipi possunt: utpote qui non raro impotentes seu inidonei existunt, ad munia seu functiones, quibus a natura destinantur, obeundas, eo ipso sc. dum a constitutione sua naturali plus minus recedunt, vel dum deficiunt, sive imminuuntur, vel dum motu peccant. Deficiunt spiritus in tremore, affectibus soporosis, atque aliquando in deliriis sive moribundorum, sive comatosis symptomatis combinatis: & quidem vel quod non sufficienter generentur, vel geniti absumantur. Illud modo ob materiæ, sanguinis nimirum seu lymphæ, penuriam, modo ob texturam fluidorum horum compactiorem & consistentiam firmiorem, modo propter cerebri, tanquam organi, vitia: hoc per labores animi ac corporis immoderatos, & liquoris spermatici excretiones immodicas; it. per vigilias & animi mœrorem. Penuria materiæ vel digestionibus vitiosis, vel evacuationibus præternaturalibus ac nimiis, v. g. Lienteriæ, Cœliacæ passioni, Hæmorrhagiis & Lactioni immodicæ seu diuturniori, in acceptis ferenda: eorundem vero humorum tenacitas seu consistentia compactior, hinc particularum subtilium cum spissioribus arctior implicatio, sicut observatur in Leucophlegmaticis, Hypochondriacis

Defectus spirituum causæ.

aliis-

aliisque pituitosis, qui hinc plurium sensuum torpore & motus difficultate seu lassitudine laborant, ita varias sui agnoscit causas, digestiones inprimis pariter vitiosas, quemadmodum organi quoque morbi varii deprehenduntur.

Motu peccant spiritus 1. si agilitatem naturalem deponant, seu minus alacriter agitentur ac partes actuandas influant, itidem in affectibus soporosis, sensuum stupore & motus languore atque impotentia: 2. si impetuosius ferantur, v.g. in deliriis cum ferocia, vigiliis & convulsivis motibus: ac 3. si perverse atque inordinate jactitentur, itidem in deliriis quibusvis, convulsivis motibus ac vertigine. Priori morbo occasionem præbet (1) spirituum eorundem penuria: (2) narcosis sive intrinsecus genita, sive per venena stupefacientia introducta: ac (3) admiscela heterogeneitatum quarumvis, v.g. serosarum, scorbuticarum, febrilium &c. Qualis heterogeneitatum accessio eosdem spiritus etiam aliquando plus justo exagitat, ut inquietiores & ferociores evadant, quemadmodũ in temulentia & febribus aliquando evidens est: sicut eosdem pariter in motus perversos rapit, series seu continuitatem eorum interrumpendo ac illos eousq; conturbando, ut a confusaneo hoc fluido species sensuum externorum ac internorum perperam excipiantur ac volutentur, nisus etiam illius ad motus partium fibrosarum necessarii vacillent, v.g. in tremore. Quamvis forsan tales heterogeneitates aliquando modo per acrimoniam, modo quamvis incongruitatem, si non spiritus ipsos immediate, certe canaliculos seu fibras tubulosas cerebri ac nervorum, per quos undulant, vellicando, ad inordinatos motus stimulare, non improbabile sit. *Motu quomodo peccent spiritus?*

Ex quibus facile colligi potest, munus medici circa spirituum medelam in eo consistere, ut causas remotiores affectuum horum tollat, spirituum vero apparatum integrum conservet, seu, ne deficiant, curam gerat. Priorum quia variæ, ita singulæ earum sua monstrant indicata horumque instrumenta adæquata, ut ex diversis praxeos capitibus hauriendum. Posterioris vero auxilia & instrumenta, i. e. quæ fluidi hujus animalis systasin integram tueantur ejusve defectus ac hebetudinem corrigant, seu quod illius perditum restituant, innuere, difficillimum est, cum profundissime adhuc ob- *Spirituum integritatis conservatio res difficilis.*

 scondita

ſcondita deprehendatur fluidi hujus animalis theoria pathologica non minus ac phyſiologica genuina: falſas nihilominus admittere, aut formare circa ſtatum ejus naturalem hypotheſes, abſurdos parit de ſtatu illius præternaturali conceptus; ex quibus falſas & perverſas elicit indicationes, ſecundum has perperam mederi conatur, utrinque fallit ac fallitur, tyro.

Quia ratio & experientia in hoc paſſu deficit.

Agendorum in arte noſtra directrices rationem atque experientiam eſſe, nemo ambigit: ubi E. utraque deſtituimur, ſane, quid agendum, ignoramus, proin latet quoque nos, ſi non omnimode, certe maximam partem, medela ſpirituum male ſe habentium. Quod meum aſſertum ne adeo frivolum judicent alii, mihique vitio vertant, quod per meam ignorantiam alios in hoc argumenti genere æque ſtupidos decernere velim, Viros de re medica & hujus incremento præclare meritos: monitos hos cupio ac rogo, primo, ne ſcientiæ ac famæ ſuæ derogare credant, hanc vel illam rem minus noſſe, quod hebetudini ſenſuum debemus; deinde ut præjudicio, quod de ſua aliorumque hypotheſi in hoc negotio hactenus foverunt, depoſito, audita demum cauſa ſententiam dicant, præſumentes, me in dogmatibus de ſpirituum ſtatu naturali ac præternaturali evolvendis & recitandis non omnino eſſe jejunum, poſterioris medelam ſolennem & remedia trivialia ac varia ex commentariis noſſe, illam hactenus exercuiſſe hæcque applicuiſſe multoties, ſine illo tamen frequentius effectu, quem mecum deſiderabant ægri, aut, ſi ſalutaris aliquando contigerit, de hujus connexione cum remedio, ſeu modo agendi, nihilominus hallucinor adhuc.

Exiſtentia ſpirituum a poſteriore tantum innoteſcit.

Exiſtere ſpiritus, non a priore, ſed a poſteriore tantum, id eſt, per ſenſus & motum, quos præſtant, innoteſcit: adeo quidem, ut influxu eorum impedito omnes partes exſolvantur minusque ſentiant, aut illi inordinate ſeu inæqualiter exagitati variis ſpaſmis has exagitent, deliria, vertiginem &c. præſtent. Quemadmodum ſubſtantia corporea eosdem gaudere, vel experimentum *Bellini* circa nervos phrenicos varie compreſſos ac ſtrictos, hincque ſyſtolem diaphragmatis intercipientes & revocantes, vel hoc vulgare, docet, quo, dum brachio durius & diutius juſto innitimur, ad compreſſionem ſc. nervorum, anticam ejus partem ſubeuntium, interceptum hinc ejusdem

Sicut pariter eorum ſubſtantia corporea.

fluidi

fluidi impulſum mox torporem ad paralyſin usque per momenta inducere obſervamus, quod vulgo das Einſchlaffen ajunt; laxatis vero illis nervorum anguſtiis & remeantibus denuo liberius ſpiritibus, puncturas quasdam moleſtas, ſub formicationis ſenſu, in eodem membro percipi, donec hoc æquabili demum magis eorum appulſu actuatum priſtinum vigorem recuperet: quale quid in cruribus quoque, horum ſummitate, ſeſſione v.g. incongrua aliquandiu compreſſa, deprehendimus. Porro mobile valde, proin ſubtiliſſimæ indolis, fluidum ſpirituum ſyſtema eſſe, innuit tubulorum, per quos feruntur, ſubtilitas, quod, præter tactum forſan, omnes ſenſus fugiant, velociſſime in motu pariter ac ſenſu ferantur: ita tamen ut ſub mobilitate hac incomprehenſibili, a fluidis ſubtilioribus aliis, hactenus notis, in hoc diſcernantur, quod illi non adeo ſint exhalabiles, prout v. g. de aëre & ſpiritibus, ſulphureis atque urinoſis, conſtat; ſed nervis & fibris partium, permeabilibus ac perſpirabilibus valde, tenacius ac ſtrictius inhæreſcant. Neque hoc fluidum liquoroſum eſſe, ut multi aſſeruerunt, evictum; quin potius, quod ligatus nervus in vivo animali non intumeſcat, dubium hoc maneat: donec illud cum intumeſcentia nervi plenius demonſtratum, aut, cur nervus ligatus, ſtante hac ſucculentia, non infletur, mechanice magis declaratum fuerit, ac quidem hactenus obſervare licet.

Et ſubtilitas ac mobilitas ſumma.

Non tamen ſunt exhalabiles.

Fluidum eorum liquoroſum eſſe, dubium.

Facile mihi foret a Modernis quibusdam hunc in finem prolata ſuccutere, niſi a contradictionis ſtudio alienum me mallem, declinaremque omnibus modis ſuſpicionem libidinis aliorum dogmata ſtringendi; quo quidem illud ad minimum me impetraturum confido, ne meas conjecturas ſine ſufficiente ratione ſuggillent, utpote a quibus aliquando ſponte recedere mihimet ſemper integrum ac liberum tenui. Illud tantum præſentis erit, quod, quamvis forſan ſucculentam fluidi nervi compagem mihi perſuaderi paterer, dubia tamen maneat hujus textura & modificatio: qua, tanquam ipſi naturali, ignorata, nec, quibus modis ab hac recedat ſeu vitioſa evadat, & quo genere remediorum vitiis his mederi liceat, determinari valet. Neque eorum, qui aëreæ, æthereæ ſimilisve naturæ ſpiritus hos autumant, quam hypotheſin me olim quoque coluiſſe recordor, nec qui igneos, lucidos, urinoſos, ſulphureos &c. eos aſſerunt, dog-

Item quale hoc?

Spiritus animales non ſunt

aëreæ, ætheree &c. naturæ. Nec igneæ, lucidæ, urinosæ, sulphureæ. Nec ex hypothesibus his elici poterunt spirituum remedia. Male ex phœnomenis quibusdam particularibus formamus hypotheses universales.

mata omni ambiguitate carent, quam exponere pariter detrecto: vel ne actum agere, nel ne στοργὴν illam teneram, qua in fœtus suos illi feruntur, impie conturbare videar. Sufficit, neutrum eorum disquirendis ac inveniendis remediis, morbis eorum appropriatis, favere; aut forent hæc ignifera seu lucifera, aëris substantiam, aut elaterem, vel ætherem nutrientia & formantia: qualia nihilominus ignoramus cuncti, ac dici nequeunt medicamina officinalia, quæ spiritus roborare, exagitare, perversos eorum motus corrigere, hactenus credidimus.

Sane culpa haud vacat mens nostra, dum ex paucis nonnullis, quæ forsan sensibus obvia, alia plura abstrusiora dijudicare, & unius alteriusve modulo cuncta aut pleraque metiri, satagit: quatenus ex præjudicio hoc pravo infiniti numeri falsæ, in rerum naturalium harumque operationum textura, modis & causis determinandis, emerserunt hypotheses; dum qualiter in una corporum specie hæc deprehenduntur, præpropere in altera quoque sibi eadem conceperunt ac tradiderunt. Mineralibus ac metallis sulphur & Mercurium inexistere, ac per has sui partes constitutivas varios effectus eadem præstare, experientia & ratione edocemur; inde tamen Paracelsista præcipitanter satis, in vegetabili atque animali regno rem pariter se habere, concludit: cum diversis his eorumque corporibus disparia plane sine dubio inexistant principia moventia; quoad hoc ad minimum, quo unum horum ab altero genere differt, i.e. vegetabile a minerali, & animale ab utroque illorum. Et proin in operationibus horum explicandis perperam mihi laborare videntur, qui actiones animales a vegetabilium motibus discernere ignorant, hasve per potentiam sulphuris mineralis languidi, putredine ac arte eductum sal urinosum &c. declarare contendunt, & per analogismos ejusmodi minus adæquatos totidem absurditatum ac errorum genitores evadunt. Satius sibi credentes per levem & utrinque claudicantem similitudinem de fluidorum vitalium textura & agendi ratione fingere & mundo obtrudere hypothesin mutilam ac mancam, quam suam ingenii hebetudinem profiteri ingenue. In hoc nempe consistit generum illa disparitas, ut sive partes constitutivas, sive harum modificationes, habeant dispares: & in hoc discrepat vitalitas hominis

minis atque animalis cujusvis a vitalitate vegetabilis & multo magis mineralis, quod, etsi forsan quædam habeant communia ratione quarundam suarum operationum, harumque causarum; quia nihilominus animal earum nonnullas peculiares sibique solitarias insimul præstat, ab aliis etiam principiis, causis, motibus &c. vim eam videatur habere. Hinc, quoniam cum cœteris animalibus propriam, a vegetabilibus & mineralibus vero peculiarem, vim movendi ac sentiendi tenet homo: cur non aliam quoque & his omnimode peculiarem ac singularem ejus admittimus causam; proin impetum facientium indolem ab aëris, ignis, sulphuris, olei, salis &c. natura non alienam suspicamur?

Et ne ad generaliora nimis evager, mox circa fluida illa macrocosmi, omnibus forsan concretis naturalibus conservatoria & suo modo constitutiva, ambigere fas erit, num in eo sensu possint ac debeant dici universalia, quod singulorum corporum fluidis constituendis ita inserviant, quin alia insuper & particularia iis inexistant, diversorum ad minimum regnorum & generum? aut, annon illa fluida universalia, quibus pro perpetuatione sui fruuntur singula naturalia, diversis eorum generibus ita accommodentur ac in iis eousque modificentur, ut non amplius per fluoris sui universalis habitudines, sed restrictas & determinatas magis, in iis integrandis horumque functionibus peragendis concurrant? Atque hoc quidem in animalibus præprimis, quorum fluida vitalia horumque energiæ ac impetus singularia multa præ fluidis universalibus & cœterorum regnorum corporum exigunt. Habent fluida hæc particularia aliquid commune cum aqua & aëre, fluorem nempe, habent etiam peculiaria multa, dum ab aqua differunt sensibiliter olea, Mercurius mineralis, sanguis & lympha animalis: aqua & aër solvunt salia, oleum & sanguis minus, nec Mercurius, qui metalla corrodit, quiq; pondere reliqua superat &c. alia solvit. Innotescit aquæ vis humectandi, innotescit etiam ejus aëris impetus alia corpora & machinas movendi: ast qua ratione in & sub sanguinis ac lymphæ textura vitales motus exequantur, per universalem eorum fluorem declarari nequit. Aquam solvere salia, agere in ferrum, in ea sub phlegmatis nomine dissoluta salia, pro constituendis stagmatis acidis aut spiritibus urinosis &c. hincque di-

Fluida universalia non eadem ratione se habent in omnibus concretis.

In specie fluida animalia differunt ab universalibus.

ctis

ctis menstruis, solvere vegetabilia, mineralia &c. neminem latet: sed quale menstruum, sive ratione aquositatis, sive intertexti huic salis, sit Lympha ventriculi digestrix, quæ ex assumptis educat chylum lacteum & gelatinosum, vitalem &c. determinare, hæret aqua; quia potius judicare urgemur, a natura aquæ communis aliorumque salium menstruum hoc animale longe recedere, ut olim in *dissertatione, de Menstruo universali animali*, declaravi.

E. ab analogia petitæ hypotheses minus validæ.

Quibus ita se habentibus errare videmur, si solis analogiis in rebus naturalibus explicandis utamur, neque idoneæ satis erunt pro fluidorum animalium textura declaranda similitudines, a fluidis vegetabilium ac mineralium, item ab aquæ, lucis atque aëris habitudine, motu &c. petitæ. Negare equidem haud licet, quin hæ nonnihil lucis afferant rei, experimentis comprobatæ, eandem tamen haud omnimode conficiunt; cum non ex omni parte sibi similes sint, hinc nec essentiam rei una vel altera tantum habitudo seu phœnomenon, quod cum alio commune habet, evidentem reddat. Inter animalia ac plantas equidem datur aliqua analogia, ratione nutritionis & accretionis per succulentias & motus determinatos; inter aquam macrocosmi & lympham microcosmi, ratione fluoris & motus perpetui: quales tamen, quia non ubique quadrant, nec omnes utriusque generis habitudines & circumstantiæ ex utraque parte applicari valent; nec fluidis animalibus, & inter hæc nec spiritibus, denegari debet præ aliis fluidis textura peculiaris, per animaleitatis nempe prærogativam, qua moveant, videant, audiant, tangant &c.

Cum nec fluida animalia eandem texturam habeant.

Atque hoc vel eo minus, quod nec fluida animalia unius texturæ atque energiæ observemus, aliterque longe se habeat bilis præ succo pancreatico, præ chylo lympha, cruor &c. qualibus proin, quia fibras non tendunt, objecta sensibilia horumve impressiones non recipiunt ac ad commune sensorium non deferunt, aliqualem quidem cum fluido nerveo similitudinem, non tamen itenditatem, concedere possumus. Et per consequens quamvis v. g. objecta sensibilia in fluidum sensitivum simili ratione agere dici possint, ac v. g. corpus solidum, aquam aut aërem percutiens horumque fluctuationem ordinariam ad momenta alterans seu aliter determinans: non tamen exhaurit hæc hypothesis naturam illius fluidi, nec sensationis modum

dum sufficienter exponit; multo minus, quomodo fluidum hoc unius generis & homogeneum, per nervos haud disparis texturæ, lucem oculum ferientem, sonum per aurem irrumpentem, palato affrictos aculeos sapidos, adeoque species diversas, communi sensorio, adducat. Concipiat sibi lympham quis cujuscunque subtilitatis & puritatis, minime tamen adæquata hæc erit pro operationibus impetum facientium in corpore nostro declarandis; & ultro comparebit sententiam de fluido nerveo liquoroso, quia phœnomenis hujus explicandis minus quadrat, hypotheseos genuinæ nomen haud mereri. Mihi interim credere atque asserere concedatur ex præmissis, fluidum illud nervosum indolem sibi peculiarem, & quali nulla fluida extra animalia, aut universalia, gaudent, habere: ac oleum atque operam perdere, qui igneæ, aëreæ, sulphureæ, salinæ, lymphaticæ, naturæ spiritus animales volunt; sed adeo singulare hoc fluidum existere, ut sibi simile, & cum quo se comparari patiatur, in rerum natura haud inveniat. In profundo itaque etiam hucusque latet ejusdem fluidi pathologia, nihilque determinat, qui illud deficere, incrassari, ignescere seu accendi, obtenebrari, vappescere, torpescere, perverse commoveri, ait: ignorans, quid deficiat, an ad spissitudinem induendam, umbram ac torporem admittendum, aut vappescendum sit aptum? an inflammabile existat? an & quomodo a tramite naturali deflectat? per consequens, nec vitiis ignotis, aut de quorum existentia incerti, mederi nobis licebit. Adeo quidem, ut, etsi a posteriore quoque de negotio hoc sermocinari velimus, i. e. ex remediis, quæ spirituum defectum & anomalias corrigere, hactenus credidimus, pathologiam eorum aliqualem formare allaboremus, nec hinc tamen aliquid solidi arti nostræ accrescat: ut ex accuratiore illorum examine, i. e. sine præjudicio adornato, constabit.

Fluidum nerveum maxime differt a fluidis macrocosmi universalibus.

E. latet nos quoque pathologia illius.

Nec ex remediis hactenus admotis hanc eruere licet.

Inter medicamenta spiritus afficientia papaveris, hujus succi inspissati, quem opium appellant, & cœterorum narcoticorum vis evidentior est, per quam ad ejusmodi statum reducuntur, ut ab omni sensu ac motu aut omnimode ferientur, aut ab his sensibiliter remittant, vel eosdem depravent: modus interim eorum agendi, seu quid spiritus a virtute hac stupefactoria sustineant, i. e. an inspissentur, an extin-

V. g. non ex effectu narcoticorum.

extinguantur, an ſuffocentur &c. profundiſſime adhuc latet; aut per neutrum recenſitorum modorum, quo in ſpiritus agere illa concipimus, firma aliqua de horum eſſentia hypotheſis erui poteſt. Cœtera medicamina, quæ ſpiritibus, vigorem horum exaltando ſeu roborando, proſpicere creduntur, triplicis exiſtunt generis, ſc. volatilia, fixiora & media: qualia recenſere ſupervacaneum duco, utpote in vulgus nota. Fixa in genus nervoſum hujusque incolas agere, his activitatem imprimere eosque ſuſcitare atque exagitare, comprehendere nequeo, neque his ingenii mei nebulis diſcutiendis ætherei illorum influxus ſeu irradiationes, quales a Cinnabari hujusve ſulphure fixo, v. g. in morbis ſpaſmodicis, ſibi pollicentur communiter, huncque ideo cum *Cratone* epilepſiæ magnetem, imo cunctis fere cæteris cerebri affectibus appropriatum remedium, proclamant, pares ſunt. Adeo quidem, ut, ſi experientiam conſulamus, vix aliquem evidentem effectum in ſpirituum ſyſtema conturbatum monſtrare detur, conqueruntur mecum alii quoque medici ingenui, qui non tam ſuæ, quam artis, exiſtimationi litant, ſe in affectibus ejusmodi Cinnabarina utplurimum fruſtra propinaſſe. Miror interim inſimul, ſulphur Cinnabaris a chymicis fixum pronunciari, cum ſulphur commune fixitate haud ſuperet: ſi ſc. hujus formalitas in inflammabilitate ſeu combuſtibilitate minus prompta conſiſtat. Nec apparet, qua ratione ſulphur hoc fixius in ſpiritibus roborandis, temperandis, horumque turbis corrigendis plus præſtet, quam volatile, aromaticorum ſc. ac horum oleorum & ſpirituum ſulphureorum: poſtquam inprimis experientia edoceamur, hæc immediate magis in fluidum animale agere, atque huic torporem manifeſtius excutere, ut mox dicetur.

Virtus cœterorum cephalicorum dubia.

V. g. Cinnabaris.

Cujus quoque generis non judicare non poſſum cætera fixiora cephalica, ſpirituum medelæ vulgo mancipata, v. g. Corallia, Margaritas, Ungulam Alcis, Cranium humanum, Unicornu marinum, Lapides pretioſos &c. quæ aſſumpta ſicut cum Cinnabari immutata per alvum rejiciuntur, ita nec aliquid ſubſtantiæ, nec virium, hinc cerebro inferri ac ſpiritibus affricari valet. Et ſi forſan in affectibus cephalicis aliquando emolumentum aliquod contuliſſe obſerventur recenſita, dubitare integrum relinquitur, an Cinnabarina hoc agant

Ac cæterorum fixorum.

non tam ratione ſulphuris, quam Mercurii, ſibi intermixti, primarum viarum contenta hoſtilia corrigendo, abſorbendo ac detergendo, hinc fibrarum earum ſpaſmos immediato magis contactu demulcendo, harumque conſenſum morbificum cum cerebro interpellando. Dubium etiam manet, an hujus generis medicamenta reliqua humores potius præter modum turgeſcentes ac irritantes, in febribus v. g. ſcorbuto, quam ſpiritus effrenes, afficiant, illos immediate, hos mediate demum, temperent ac refrenent, ſc. in doloribus, ſpaſmis ac deliriis &c. i. e. corrigant illas heterogeneitates, quæ quocunque modo genus nervoſum irritant. Agunt quippe forſan in humores potius, quam in ſpiritus.

Conjecturari me ita jubent diverſa 1. quod ſola remedia evacuatoria ſymptomata ejuſmodi ſolvant: 2. illa ſpecifica propinata ſpiritus immediate & evidenter haud commoveant, ſeu in hos agant: 3. nihilominus de virtute eorum in primarum viarum contenta penes omnes conſtet.

Senſibus magis obvia eſt activitas volatilium quorumcunque in ſpiritibus torpidioribus excitandis horumque motibus dirigendis, minime tamen, quaſi cum iis coëant, hosque per analogiam ſubſtantiæ enutriant, quod confortare communiter ajunt: ſed quod per mobilitatem & impetus ſuarum particularum penetrantium fibras organorum ſentientium vellicent ac laceſſent. Qualia ſunt Aromatica, Moſchus, Ambra, Caſtoreum, hincque parata olea & ſpiritus ſulphurei, item ſalia urinoſa cum ſpiritibus ejusdem indolis, acida etiam generoſiora, v. g. Acetum ſimplex, aut cum Ruta, flor. Lavendulæ, Liliorum Convall. &c. medicatum, prout ſpiritus Vitrioli pariter vel volatilis, vel cum ſpiritu aromatico volatiliſatus &c. Cuncta hæc ſpiritibus non tam implicari, quam eosdem ab extra ad motus impellere, probabile fit, (1) quod plus præſtent & in morbis ſpirituum efficacius agant naribus ac palato affricta, quam ore hauſta: vel (2) propinata citius, ac in ventriculum demittuntur & antequam cerebri compagem penetrare poterant, vim ſuam exerant: (3) eorum pleraque cum chylo ſeu ſanguine cerebro ſuffuſa ſpiritus potius conturbent ac ſub inebriaminum & opiatorum modo obnubilent; per conſequens iis non ſint homogenea, ſed heterogenea potius. Accedit his (4) exilitas molis, qua ad ingens illorum (ut creditur) diſpen-

Quomodo ſpiritus excitent volatilia?

Motu ac impulſu.

ſpendium reſarciendum minus proportionata exiſtere videbantur, ſive aſſumpta, ſive naribus inſpirata: item (5) quod graveolentia, ſeu fœtida, quæque ſpiritibus moleſta cenſentur, æque ac ſuaveolentia, ſeu quæ iis grata & adæquata magis creduntur, torpidos in affectibus ſoporoſis, apoplexia & epilepſia excitent & vim novam iis imprimant. Quemadmodum (6) idem præſtant acria quævis cephalicis nunquam annumerata, aut naribus ſub forma ptarmicorum vel errhinorum immiſſa, aut ori infuſa, v. g. ſpiritus Nitri, Vitrioli; aut ſi cum his lingua & palatum tantummodo fricentur, v. g. Sal commune, Theriaca, Confectio Anacardina &c. Imo tandem (7) ſenſibilia excellentiora quævis, frictiones nempe ac vellicationes partium vehementiores, clamores, qualia nemo ſane ſpiritibus materiam concedere aut horum defectum reſtaurare, aſſeret, eos torpidiores ſuſcitant: organorum fibras nerveas vellicando & ſpiritus intra has undulantes eousq; impellendo, quo motus ſibi impreſſos ad cerebri usque meditullium continuent, ut vel hinc inferre liceat, volatilium quoque cephalicorum ſpicula, narium, palati, gulæ ac ventriculi villos vibrantia & horum fluidum exagitantia impulſu & vibratione, hac tantum ſpiritus languentes ad priſtinos motus cogere. Quæ medio demum modo ſe habent medicamina, ſpiritibus roborandis dicata, v. g. Betonica, Pœonia, Doronicum, Primula veris &c. parum admodum in ſpiritus ac nervos agunt, cum eorum aculei & impetus leviores ſint: & quicquid in motibus horum juvandis ac corrigendis præſtant, per vim eorum, glutinoſos humores incidendi inprimis contingit.

Cœtera minus volatilia etiam in humores tantum agunt.

Hinc non adeo paradoxum erit meum aſſertum, Arti noſtræ deficere ejuſmodi remedia, quæ ſpirituum animalium inopiæ ſuppetias adæquatas & immediatas ferant, ſeu in eorum ſubſtantiam convertantur, horumque motus perverſos emendent, ac ad impetus æquabiles ſimulque vegetiores reducant: nec reprehendendus ero, quod tyrones hujus defectus admonuerim. Egi ſiquidem hoc eum in finem, non ut a morborum cephalicorum medela omnino abſtineant, ſeu de eadem deſperent, ſed ut operam ſedulam magis præſtent in cauſis remotioribus eorum profligandis, torpidioribus interim ſpiritibus impetus incutiant remediis recenſitis & oppido notis,

Ars igitur noſtra deſtituitur remediis ſpiritus roborantibus & corrigentibus.

tis, donec his adminiculis adjuta systasis fluidi animalis sibimet novas copias paret, & ad motus pristinos se recipiat.

CAPUT XIX.
De
Doloris mitigatione.

CIrca morbos organicos seu partium solidarum dispositiones p. n. harumque medelam generalia vix suppetunt animadvertenda, neque circa rerum toto genere p. n. sublationem: quin potius, cum utriusque generis plures sint species, varient etiam hæ pro diversitate subjectorum, causarum, adjunctorum, aliarumque circumstantiarum, secundum speciales has differentias iis medelam facere conveniat. Porro quantum & quomodo symptomata indicent, *cap.* 10 dictum, singulorum vero medelam praxis specialis hinc inde subministrat, & quidem modo veram, modo palliativam seu fucatam, sicut in specie doloris diversorum membrorum, v. g. artuum, intestinorum, ventriculi, dentium, oculorum, nephritidis, pleuritidis, cephalalgiæ &c.: quæ tamen non impediunt, quo minus sub conceptu generaliore de Doloris medendi ratione tyronem erudiam, ac necessarias hujus cautelas exponam. Est quippe dolor ejusmodi symptoma, quod vires non modo enormiter dejicit, sed cujus ingrata & tristis sensatio ægris adeo molesta existit, ut præter hanc omnia, mortem etiam aliquando, perpeti malint, nihilque magis, ac hujus levamen & sublationem, urgeant: imo, ut alias monui, spasmi dolorifici causarum morbificarum aliorumque symptomatum remotionem aliquando sufflaminant, ut hæc vix commode, nisi illis aliquantum sedatis, v. g. calculus renum, fœces alvi, in Colica suppressæ, eliminari ac educi queant; per consequens etiam hujus intuitu sui mitigationem postulant. Doloris compescendi necessitas.

Quod ut dextre magis fiat, ratione formalitatis & causarum doloris mihi præmonendum, eum minus commode vel, juxta *Sylvium* tactum auctum, vel cœterorum plerosque depravatum, seu hujus vitium, appellari posse: cum non tam hujus organum seu cuti inter- Dolor non est affectio tactus.

textæ papillæ nerveæ, quam fibræ quævis ſenſiles, a re dolorifica afficiantur. Id eſt, quamdiu culter v. g. ſecans, medicamentum cauſticum papillarum harum tangentium prominentiolas extremas tantum leviter ferit, aut calor mitior ſuperficialiter tantum in partes agit, nihil moleſti, triſtis, doloroſi &c. illæ ſentiunt, donec iis & cutis fibroſæ ſubſtantiæ profundius adigantur illa, ferrum candens fibras criſpet ac laceret, i. e. ſuperata ſphæra ſeu extremitate dictarum eminentiarum tangentium. Sc. eo ipſo, dum (1) dolorificam moleſtiam non infert, quamdiu, ut tangibile externum, compagem tantum illarum papillarum percellit, (2) præter has papillulas quævis partes fibroſæ, quas haud tangere, nunc penes pleroſque in confeſſo eſt, dolorificas impreſſiones ſuſtinent, nec (3) ſub integritate, ſed læſione ſeu tenſione demum fibrarum immoderatiore, illud fit: non tactus vitium ſeu fruſtratio, ſed irritabilium ſeu ſenſibilium fibrarum paſſio, videtur dolor; i. e. irritantur fibræ ad ſui contractionem extraordinariam.

Subjectum doloris adæquatum ſunt fibræ nerveæ.

Subjectum E. doloris fibræ ſunt nerveæ & ex his contextæ partes quævis, v. g. membranæ, muſculi &c. utpote quæ ſenſibiles atque irritabiles, dum a re extra ſe conſtituta plus juſto tenduntur ac lacerantur, paſſionem hanc experiuntur, quatenus tenſioni ab extra factæ contractione ſua reluctantur, ſeu ad renitentiam ejuſmodi ab illis, quæ præter modum tendunt, provocantur, quod olim continui ſolutionem ajebant. Ita quidem, ut fibræ tenſæ ſimul vicinas, utut impreſſionem illam objecti dolorifici haud ſuſtinentes, in conſenſum rapiant, quæ pariter renitendo in laceratas ſeu tenſas reagunt, ſeu eaſdem denuo convellunt. Cui contractioni hinc inde factæ combinatur partis dolentis pulſatio, hinc facile inflammatio, quod veteres dicebant, dolorem affluxum parere; adæquate magis explicari poterat, per circulationis ſanguinis, in parte dolente, conturbationem ſeu impedimentum. Imo ſub ſpaſmis his dolorificis non tantum partis eſſentialiter ſeu immediate magis a re dolorifica affectæ, ſed ſimul in conſenſum raptæ (atque hujus aliquando ſine dolore evidente) functiones propriæ læduntur, ut v. g. in dolore nephritico ad nauſeam & vomitus ſtimuletur ventriculus, motus diaphragmatis ac cordis, ad dyſpnæam & lipothymiam usque, conturbetur,

Cauſa doloris formalis.

Dolor in conſenſum rapit partes alias.

tur, i. e. ſymptomata varia per conſenſum partium fibroſarum prodeant.

Atque hanc fibrarum tenſionem incongruam hincque factam violentiorem criſpationem ad ſenſorium commune determinari, (1) continuitas illa, quæ cum hoc, mediantibus nervorum ramis & truncis, iis intercedit, innuit, (2) quod dolores vigilias concitent, adeoque cerebri etiam incolas inquietos reddant, ac eosdem (3) excipiant ſpaſmi & motus convulſivi, plus minus univerſales, ſi nimirum, diuturniores ac graviores, ſpirituum animalium intra cerebrum ac nervos motus conturbent ac impetuoſius exagitent: quibus (4) accedit, partes etiam detruncatas dolere, ſeu de dolore harum, primo ſenſorio antehac impreſſo, conqueri adhuc mutilatos; item (5) quod opiata aſſumpta in ſpirituum ſyſtema agentia horum motus dolorificos in hoc vel illo membro ſiſtant.

Dolor non partem tantum, ſed ſenſorium quoque commune, afficit.

Cauſarum dolorificarum, ſeu tendendo fibras irritantium, diverſæ ſunt, ſecundum partis dolentis diverſam texturam varia dolorum genera & gradus, ſive mole, ſive motu, ſive quavis particularum ſuarum modificatione incongrua, præſtantes: & quidem tam externæ, quam internæ: Illæ ſunt quælibet ab extra in fibras ſenſiles vehementius, tendendo, ſecando, urendo &c. agentia: Internæ vero obſervantur modo ſubſtantiæ ſolidiores, v. g. calculus, os luxatum, item lumbrici ſeu vermes rodentes; modo heterogeneitates fluidiores ac ſubtiliores, v. g. ſanguis & lympha ſtagnando & diſtendendo, item lympha, pus, per acrimoniam ſuam rodendo, dolores concitantia. Nec in his ſemper acrimoniam ſingularem concipere oppido neceſſarium videtur, cum ſub quavis incongruitate fluida fibras nerveas, quibus minus adæquata, irritare valeant, ac v. g. guttulam aquæ vulneri inſtillatam & filamentum levius, ad idem delapſum, mox exquiſitum in hoc dolorem parit. Fieri tamen vel concipi poterit nunquam ullus dolor, quin ſolidum ac fluidum nerveum ſimul motus incongruos ſuſtineant, utut primus hujus inſtinctus, ut dixi, diverſam agnoſcat cauſam.

Cauſæ dolorum remotæ.

Humoribus dolorificis non ſemper ſubeſt acrimonia.

Cauſa proxima.

Quibus præmiſſis dicendum, Therapeiam dolorum generalem Indicationes ſpeciales tres involvere, cauſæ nimirum ſublationem, fibrarum tenſarum laxationem, harumque irritabilitatis contemperationem.

Indicationes doloris tres.

A causarum remotione non semper inchoandum.

rationem. Causæ remotioni ante omnia esse litandum, sana equidem ratio postulat, & quidem, prout illa variat, per modos & instrumenta diversa: quod nihilominus tensioni fibrarum dolorificæ harumque irritabilitati, illa relicta, aliquantum succurrere liceat, extra omne dubium & manifestum est, v. g. in dolore nephritico, qui frequentius, antequam calculus expellatur, compescitur, neque hic, antequam ille mitigatus, educitur. In quo cum antiquis consentientes deprehendimus modernos, utrosque ante omnia per anodyna & narcotica operari jubentes, priusquam calculum pellentia propinentur; imo frustra etiam hæc, antequam dolor sopitus, exhibentur. Colicæ cum alvi constipatione seu passionis Iliacæ par ratio est, ubi alvum laxantibus anodyna & opiata præmittuntur: quo spasmos intestinorum convulsorum prius leniant, sicque hæc vel sponte, vel a purgantibus sollicitata, liberius transmittant ac dimittant contenta hactenus congesta atque onerosa. Et quamvis palliativa ac temporaria tantum hæc videatur doloris medela, dum causa manente ille facile recrudescere, ac hæc novos ac majores minoresve impetus exerere possit: per eam tamen, quia spiritus ad quietem disponuntur, vires per subsequentem somnum eousque restaurantur, ut causæ novæ vel recrudescentis novum insultum ferendi eamque digerendi vel eliminandi pares evadant; seu advertente *Hartmanno*, dum cum morbo (seu symptomate) quiescit corpus, causa doloris frequentius expellitur.

Sed frequenter quoque a fibrarum demulsione.

Adeoque ab anodynis & narcoticis.

Licet ad tempus tantum agant.

Fibrarum crispaturas quæ leniant?

Fibrarum interim tensiones seu crispaturas leniunt localia anodyna seu paregorica, alias emollientia seu laxantia dicta, varia: quæ emolliendo illas ad rigiditatem tensas laxant & quasi elongari faciunt, ut tensione illarum remittente objecto æque dolorifico ac spirituum ingruentiæ promptius cedant, sicque dolor remittat. Species sc. (1) emollientes ac mucilaginosæ cunctæ sub forma humidiore, v. g. sacculorum lacti vel aquæ incoctorum, item cataplasmatum, admotæ, cum ipsa humida seu humectantia in partes, harum villas laxando, agant: quo spectant medulla panis cum lacte vitello ovorum, stercora animalium v. g. juxta *Thonerum*, in dolore artuum; omnia pinguia temperatiora, v. g. axungiæ & medullæ ossium animalium, butyrum, olea temperatiora expressa vel simplicia, vel cum

aliis

aliis cocta, v. g. liquor oleosus ex floribus verbasci & sambuci per deliquium in clibano paratus. (2) Antispasmodica interne atque externe applicata, v. g. lumbrici terrestres, hincque præparatus liquor atque oleum, item urinosa, camphora, suffimigium ex succino, cinnabarina & castoreata, sapo cum spiritu vini in linimentum redactus cum balsamo Peruviano, oleo ranarum atque bufonum.

Anodynis simile quid præstat sanguinis eductio, in doloribus variis demulcendis præsentaneum remedium: non tantum quatenus sanguinis ac lymphæ stagnationes dolorificas, sicque causam doloris proximam, solvit evacuatio hæc: sed quatenus utrumque hoc fluidum, quo hactenus vel secundum naturam, vel propter crispaturas suas, turgebant, fibris subtrahit, ut hinc flaccescentes seu minus tensæ ingruentiis spirituum impetuosioribus seu dolorosis cedant, nec his & objectis molestis adeo renitantur, hinc in spasmos dolorificos leviores tantum illæ cieantur. Spectant etiam huc vesicatoria, parti non dolenti applicata: quatenus non tam materiam peccantem, quam spirituum impetum, a parte dolente avertendo, agunt, juxta *Hipp. 2. aph. 46. duobus doloribus in diversis partibus obortis vehementior minorem obscurat;* quod idem de dolore, quem vesicatorium infert, expectandum, ideoque parandum, ut dolorem pristino si non majorem, certe haud minorem faciat. **Etiam sanguinis missio.** **Et Vesicatoria.**

Spirituum denique orgasmum, sive in cerebro, sive in parte affecta, exagitatorum, temperant ac cohibent stupefactoria seu narcotica quævis, diversi generis, interne pariter, ac externe, applicanda. Inter quæ sine dubio primum locum tenent papaverina ac opiata, frequentioris etiam præ foliis ac semine hyoscyami, strammonici & radice mandragoræ usus: Intrinsecus sc. propinata opiata sub exilissima dosi ingentes in doloribus immensis sistendis effectus præstant, activitatem spirituum naturalem ac præternaturalem refrenando atque compescendo, ut ab hac minus actuatæ fibræ sensibiles laxentur seu torpescant, quo impressiones causarum dolorificarum minus persentiscant; Ut mirari subeat, nonnullos practicos, satis veteranos, usum opii adeo formidare, non attendentes encomia, quibus celeberrimi & magnæ fidei atque experientiæ Scriptores illud extollunt, dum v. g. *Hartmannus* medicamentum hoc magnum in Medicina **Spiritus tumultuantes sopiunt narcotica.** **Usus opii in doloribus, haud formidandus.**

arcanum pronunciat, *Sylvius*, se malle non medicum esse, quam Opio carere, ac *Willisius* eo artem carere non posse, scribunt: quorum *posterior Pharm. rat. s. 7. c. 1* aliquot effectuum summe dolorifico-rum & molestissimorum, pro deploratis habitorum, curationes, solius Opii beneficio peractas, recenset; & *Platerus* demum in laudibus ejus decantandis ad illud Hyperboles abripitur, ut asserere non sit veritus, se rota confractum mediante illo aliquandiu superstitem conservaturum.

Nec major ejus dosis & usus frequentia.

Neque alios Practicos ejusmodi observationibus destitui puto, ex quibus constat, quam stupenda sit hujus sedativi vis in doloribus gravioribus ac contumacibus, aliquando quamvis ad horrendam seu incredibilem quantitatem usurpati, quæ hinc inde penes eosdem evolvi possunt: liceat mihi unicam tantum, præ aliis similis generis, notare. Quatuor circiter abhinc annis juvencula, uxor mercatoris cujusdam primipara, in primo hoc puerperio, febrem acutam cum vomitibus, lipothymiis, motibus convulsivis &c. incidebat, qualia symptomata intra decendium circiter per remedia appropriata aliquatenus discussa lipothymias, anxietates præcordiorum ac strangulationes pone se linquebant, inprimis vero dolorem artuum exquisitissimum nocturnum, arthritidis vagæ æmulum, nullis auxiliis, nec opiatis, in mediocri dosi propinatis, superabilem, qualem nihilominus intendere & frequentius exhibere, alter Medicus mihi socius meticulosior ambigebat, donec tandem ambo convicti, cernentes majorem paulo medicamenti hujus quantitatem nihilominus noctes quietas magis præstare, eam singulis vespertinis ac nocturnis horis bis, ter, imo quater exhibuerimus, semper levamen hinc, ab intermisso vero ejus usu eosdem dolores cum misera experti: adeoque demum continuato hoc noctibus insequentibus, & sic ultra uncias tres intra binas septimanas Tincturæ opii tartarisatæ consumptis, cruciatus illi cum cœteris symptomatis omnimode evanuerint.

Damna opii.

Frequentiore pariter experientia edocemur, minus congrue aut imprudentius propinatum Opium evidentissime nocere, spirituum torporem evidentem, mentis hebetudinem, ventriculi oppressionem atque aggravationem, affectus comatosos, imo soporem æternum, dum inducit: quales noxas tamen declinabimus præprimis

mis cavendo ab ejus quantitate nimia usuque crebriore, hincque attendendo monitum *Sylvii*, toties ab hoc inculcatum, ut propinetur in quantitate exiliore, & partitis potius vicibus dosis major vel media quoque. In specie vero haud facile aut parcissime exhibenda sunt opiata infantibus, utpote quos, propter cerebrum mollius & systema spirituum tenerius adhuc facile in convulsiones & epilepsiam lethalem conjiciunt, aut hebetioris ingenii atque memoriæ reddunt: nec cacochymicis & cachecticis valde, seu pituitosis ac serosis, qui spiritus languidiores alunt; aut quibus vel ab ipso dolore ac vigiliis, vel a morbo combinato, vires enormius consumptæ. Quemadmodum ratio maxime habenda est quorundam idiosyncrasiæ, qui sub usu opiatorum nihil omnino levaminis a dolore, sed saltem lassitudinem extraordinariam ac torporem cum delirio ac vigiliis, ad comatis vigilis modum, sustinent. **Quibus opiata minus quadrent?**

Extrinsecus applicatorum vis narcoticorum aut exilior forsan, in doloribus leniendis observatur, quamvis in praxi vulgari quotidiani usus sint: nisi quatenus eorum quædam minima subtiliora fibras partis affectæ sensiles profundius penetrant, & secundum harum tractus ad spirituum systema absorbentur. Vulgi equidem est traditio, opiata membris inflammatis non raro gangrænam, ad mortificationem usque inducere, per consequens vim eorum narcoticam per cutem interiora penetrare ac hac ratione etiam dolores lenire: quod si tamen experientiam consulamus, aut hæc illud denegat, aut assertum hoc fallaciam non causæ, ut causæ, involvit, dum sub cataplasmatis similisve mixtura applicato opio, hyoscyamo &c. tribuitur, quod cœteris ingredientibus aut remediis antecedaneis majore jure in acceptis erat referendum. Cum narcotica hæc non in fibras agant hasque laxent, vel ad mortificationem usque laxare queant, quemadmodum lenientia & paregorica mucilaginosa similiaque actu humida & humectantia, de quibus superius dictum. Facit huc & errorem indigitatum declarat illud *Zacut. Lus. prax. admir. l. 2. obs. 174* de quodam, cujus genu valde dolenti admota stupefactoria ex Hyoscyamo, Mandragora & Opio sphacelum huic lethalem induxerint: ubi simul legitur, illum plurima a medicastris alia admisisse auxilia, cum aceto hæc Emplastra, vel fomenta potius, fuisse formata; cuncta ambiguum **Opii extrinsecus admoti vis exilis. Adeoque nec partibus inflammatis sphacelum inducit.**

 dimit-

dimittentia Lectorem, an a prioribus, an posteriori, an ab aceto, an hyoscyamo, opio &c. narcosis illa mortifera evenerit? Caute nihilominus administranda ejusmodi stupefactoria membris sensibilibus magis, seu quorum fibræ patentiores ac teneriores, v. g. denti carioso, auribus, alvo, podici, quibus relaxationem ac stuporem difficilioris medelæ inferunt, ac ad narcosin usque totius ab iisdem imbibuntur, ut ab opio denti carioso intruso, clysmate narcotico &c. quosdam extinctos legamus ac recordemur.

Nocet tamen partibus sensibilibus valde.

Stuporem inducunt topica adstringentia.

Stuporem partibus evidentius inducunt topica adstringentia & austera potentiora, v. g. Acetum, Alumen, Vitriolum, Gallæ &c. quorum vim sedativam in odontalgia frequentius experimur: forsan, quod villos partium irritabiles constringendo horum renitentiam in impetum spirituum, præter naturam commotorum, intendant ac firment, sicque stuporis peculiare quoddam genus forment, quale ab usu ejusmodi remediorum in dentibus ac cœteris oris partibus residuum deprehendimus. Quo etiam actu frigidiora referenda, Aqua sc. frigida, Nix, Glacies &c. qualia membris, quæ contingunt, stuporem inducere, palam est: quatenus nempe spirituum appulsum illa inhibent seu a parte affecta repellendo avertunt, congelant &c. quemadmodum colicam glacie sanatam refert *Bartholinus de nive.* Qualium tamen usum tutius reprobare, quam approbare, licet, quatenus frigus diutius aut incautius admissum partes brevi in sphacelum conjicit, lipothymias parit & ad somnum fatalem disponit. Sicut topicis stupefactoriis quoque accensenda acriora varii generis, v. g. Spiritus salis, gangrænosis membris, annotante *Fr. Hofmanno* anodynum efficax, item radix Pyrethri, Origanum, Caryophylli, horumque olea destillata; quæ sine dubio, plus minus rodendo, perinde ac caustica actualia, partes sensibiles quasi mortificant, v. g. in dentium dolore: quem oleum caryophyllorum rodendo æque horum meditullium, ac ferramentum ignitum idem adurendo, sedare videtur, ideoque in sphacelatis partibus a sanis separandis usuale, & ferrum ad crocum seu rubiginem rodere aptum. Aut acriora hæc, fibras ab extra dum irritant ac convellunt, perinde ac cœtera adstringentia vulgo dicta, eas eousque firmant, ut harum renitentia objecti pariter dolorifici, ac spirituum, superet impetum.

Item actu gelida.

Et acriora.

Deni-

Denique Mercurii vivi, extrinſecus applicati, vim ſedativam huc refero, qualem adeo eximiam teſtatur *Walæus inſt. med. lib. 3. c. 3.* ut illos etiam dolores mitiget, qui ab aliis remediis ſanari non potuerint. Et experimur hanc ejus efficaciam hinc inde, v. g. in Cancro occulto pariter ac manifeſto, ſive ſimplicis, ſive cum plumbo amalgamati, aut, ſi lamina tantum plumbea, illo incruſtata parti affectæ imponatur: item in gummatum gallicorum aliisque artuum aut hujus generis immanioribus, doloribus, in quibus unguenta & emplaſtra Mercurialia topicis opiatis palmam præripiunt. Sicut in Cephalalgia quoque effera maxime præſentaneum remedium obſervamus Emplaſtrum de Ranis cum Mercurio, duplicato aut triplicato inprimis hujus pondere: imo artuum dolores catarrhoſos quoque pertinaciſſimos idem ſolvit. Equidem ſedativam hanc virtutem nonnulli texturæ ejus penetrativæ ſeu fuſoriæ, qua viſcidum morbificum perinde attenuet & ſolvat, ac metallorum compactiora corpora ſub amalgamatione ſumma agilitate penetret, adſcribunt; qualem etiam ipſi denegare nolo: quia nihilominus illius abuſum ſeu incautam manipulationem atque admiſſionem ſpirituum ſyſtaſi ſtuporem inducere, paralyſis, tremores, convulſiones, lethargus apoplexia & impotentia virilis in metallurgis aliisque operariis, qui Hydrargyrum frequentius tractant, a *Fernelio*, *Solenandro*, *Begnino*, *Oetheo*, *Ponzetio*, *Foreſto*, *Williſio* ac multis aliis annotata ſymptomata, teſtantur, moderatiorem & congruum ejus uſum leviorem atque ſalutarem narcoſin inducere, & per hanc dolorificorum objectorum impetum retundere, probabile fit.

Sicut Mercurius vivus quoque.

CAPUT XX.

De Moderanda diæta.

Qui diætam virium tantum conſervandarum ſeu indicationis vitalis inſtrumentum, quod ſanitatem, cauſam hujus & functiones integras, vel in ſtatu naturali earum reliquias, conſervet, tradunt, cum *Sennerto* ſc. plerique, valde mihi errare videntur,

Diæta remedium eſt non tantum conſervatorium,

ſed curatorium quoque. cum oppido clarum ſit, illam humorum etiam vitia corrigere, viſcidos incidere, acres temperare, ſtagnantes commovere, cruditates ventriculi ſolvere, alvum conſtipatam laxare &c. adeoque cum Pharmacia & Chirurgia Indicationis, tam conſervatoriæ, quam ſublatoriæ, eſſe inſtrumentum. Porro male quoque egiſſe videntur antiquiores, quod, equidem ſex res nonnaturales cunctas ſub diæta ſtare aſſerentes, neglectis tamen & poſthabitis, in commentariis ſuis diæteticis generalioribus, cœteris, cibi & potus tantum rationem habuerint, hincque triplicem diætam, craſſam, mediocrem ac tenuem, ſecundum victus diverſam quantitatem & nutriendi aptitudinem, conſtituerint. Unde factum, ut, ſi de diæta ſeu vivendi regimine quæratur ſanus vel æger, officio ſuo ſatisfeciſſe & accuratiorem diætam ſe coluiſſe, ſibi perſuadeat uterque, ſi nullum in victu errorem commiſerit: increpans aliquando Medicum, qui aliter conjecturetur ſeu ejus vivendi rationem taxet; ignorans, etiam cœterarum quinque rerum nonnaturalium uſum & abuſum diætam bonam & pravam, licet victus & hujus moderamen optime ſe habeant, præſtare.

Male veteres quidam ſub diæta victus tantum moderamen complectebantur.

Sc. inter inſtrumenta medica primum locum tenet cunctarum ſex rerum nonnaturalium congruus uſus: & pars Medicinæ diætetica audit, quæ adminiſtrationem illam dirigit, in ſanis pariter, ac ægris. Adeo ut falli videantur, qui diætam ſanorum ad Artem non ſpectare ſentiunt: cum infirmis non tantum ac in ſtatu neutro conſtitutis, ſed vere ſanis quoque, quo in ſalubritate conſerventur, adæquata competat vivendi ratio, a Medico determinanda, ab ægro & ſano vero ſervanda. Inprimis tamen regiminis accuratioris admonere neceſſarium eſt illos, qui ex prava diæta aliquem affectum præternaturalem ſibi contraxiſſe videntur, & quænam illa ſint, in quorum uſu hactenus deliquerint, indicare: ut ab his in poſterum abſtineant, vel ſaltem, quantum poſſibile, caveant. Qualis admonitio quo penes ægros promptius locum inveniat, & ut his facilius perſuadeat, quod linquendum, vel faciendum, cupit Medicus, opus eſt, ut per propriam eorum experientiam & noxam hos ab ulteriore errorum perpetratione avertat: quem in finem accuratius ſimul obſervet mutationes ad bonum ac malum, quæ ſanis æque ac ægris a ſex rerum nonna-

Etiam ſanorum diætam moderatur Medicus.

Cui inprimis inſervit experientia.

nonnaturalium uſu ſano & perverſo eveniunt. Potiſſimum cum non omnes æque ab his vel illis, quorum uſus nihilominus ſuſpectus, lædi, experientia comprobet, ut inferius per partes conſtabit. Et nulli Medicorum citra experientiam determinare licebit, quale unicuique quadret regimen, ac quales nocituri aut profuturi ſint rerum nonnaturalium uſus vel abuſus: verum etiam hic illud tritum attendendum erit præceptum: *a juvantibus ac nocentibus certiſſimam peti indicationem*, ſeu, quod prodeſt, continuandum vel admittendum, quod nocet, diſſuadendum ac fugiendum; i. e. in diæta decernenda ponderet medicus, quod uniuscujusque ſubjecti natura ferat, quid ferre recuſet. Quem in finem frequentius ac ſollicite interroget ſingulos infirmos, qualia commode ſuſtineant, ac a quibus ſenſibiliter lædantur, cum, uti dictum, non ſinguli a ſingulis eodem modo afficiantur: qualia ſi hactenus ignorent, adigendi ſunt, curatius magis ea attendere & medico diſtinctius referre.

Quod ſi vero diligentiore medici ſciſcitatione & ex fideli ægri relatione conſtet, pravam diætam morbo aut ſymptomati occaſionem ſubminiſtraſſe, ſeu quoties ſingularem ſub illa mutationem contigiſſe, hic obſervat; toties ſedulo & ſpecialius affectus illius cauſam veram ſcrutetur, quo huic, quantum poſſibile, per regimen æq; contrarium ac alia præſidia, ſuccurrere queat: neve morbo & cauſæ adſcribat, quod diætæ erroris eſt, neque diætæ, quod morbi; in quali judicio ferendo medicus non raro fallitur. Hinc vitium diætæ omni ſtudio corrigat, æger vero monitis hujus obſequioſe auſcultet, illudque ſecundum præſcripta prompte vitet: irritum quippe eſt conſilium Medici prolixius, niſi ſalutaribus ejus cautelis obtemperet ille, ſique forſan ſuæ magis luxuriei & affectibus pravis, quam præceptis artis, litet.

Poſt diætam ægri morbi rimetur cauſam. Æger obtemperet Medico.

Quamvis nimium in diæta præſcribenda rigorem ægris aliquando moleſtum, neque adeo proficuum ſemper, experientia innuat, ut *cap. 4* declaravi. Quibus nunc addo, ipſum *Hippocratem* diverſis in locis ejuſmodi medicis deſideratorum gratificationes commendare, *1. epid. 4. t. 7. & 8.* & in ſpecie quoad victum *2. aph. 38*: *Paulo deterior & potus & cibus, verum jucundior, melioribus quidem, ſed injucundioribus, præferendus eſt.* Quem textum *Galenus* ita interpre-

Non tamen rigidus nimis ſit Medicus.

terpretatur: non solum ideo esse connivendum, ut ægro gratificemur, sed quod desideratum utile quoque existat. Quatenus quæ cum voluptate assumuntur, ista ventriculus amplexatur & facilius concoquit; sicut illa, quæ displicent, refugit, cum insequente nausea & obstructionibus: quemadmodum quotidie observamus, nonnullos a morbis chronicis vix reconvalescere, congrua interim alimenta fastidire, donec appetitui eorum circa minus salubria visa satisfiat. Cujus exemplum *Hildanus 1. obs. 37* recenset de muliere quadam, ulcere maligno circa fauces laborante, ita ut alimenta non, nisi magno cum labore, deglutire potuerit, hanc appetiisse haleces, carnes & pisces salitos ac fume induratos aliosque duriores cibos, hosque sine difficultate deglutiisse, amygdalata, hordeata juraque carnium stomacho abhorrente, qualia nec sorbere poterat. Vescebatur proin his sine noxa, quæ morbum intendere poterant; respuebat vero, quæ salubria, & si hæc assumere allaboraret, nauseam & nonnunquam febriles paroxysmos experiebatur.

Quæ conniventiam in diæta moderentur?

Et conniventiam hanc determinabunt potissimum tria, primo nempe recessus alimenti insalubrioris a salubri major minorve, tam ratione pravitatis, quam quantitatis. Priorem non magnum *Hippocrates* verbis: *paulo deterior & potus & cibus*, concedit, i. e. in quo commissus error vel a natura, vel arte, facile emendari valet: posteriorem vero illud ejusdem *Hippocratis 6. epid. s. 4. t. 14. Exercitatio sanitatis est vesci citra saturationem*, seu *Helmontianum, non qualitas, sed quantitas est, quæ nocet*, innuit. Cui secundo accedit, ne omnium æq; horum appetitui assentiatur medicus, cum nonnulli adeo morosi atque intemperantes deprehendantur, ut, si tantillum his concedatur, occasione hac, inscio illo plus ejus quærant & assumant: cum qualibus rigidius agendum. Ante omnia autem tertio studiose observandum, qualis & quanta ex gratificatione ejusmodi noxa ægrotanti evenerit: qualis minor ulteriorem conniventiam admittit, major severiorem postulat Medicum. Imo corrigere non adeo magnum errorem aliquando licebit modo, in sanis præprimis, secundum *Hipp.* l. a. labore seu motu corporis; modo medicamentis, cruditates solventibus.

Cœteras gratificandi ægris in diæta occasiones ad specialiora singulo-

ſingulorum reſervabo loca, inpræſentiarum recenſiturus cauſas, quæ potiſſimum eam aliquando minus rigidam concedant & lenius regimen poſtulent. Harum prima videtur idioſyncraſia individualis, cujus vi alios abſtemios & hydropotas, alios vino addictos, ſeu ad aquam & cerevisiam male ſe habentes, offendimus. *Vino in febricitantibus, ut alimento, uti poſſumus*, ſcribit *Canonherius de admir. vini virtut. l. 1. c. 3. quatenus idioſyncraſiæ in omnibus morbis curandis magnam poteſtatem habent, ita ut nonnulli adeo ad vinum comparati obſerventur, ut in extremis morbis ab illo non abſtinere queant: aut, ſi abſtinere cogantur*, obſervante *J. B. Sylvatico controv. 12. magis excandeſcant:* quosdam lac, butyrum, caſeum &c. faſtidientes; alios multi, alios pauci, ſomni obſervamus: aërem frigidiorem ac rigidiorem ferunt, quibus habitus compactior contigit; minus, quibus laxior. Auram tenuiorem plerique morborum chronicorum exigunt, perhibet nihilominus *Mundy Biochreſtol. Commentar. 1. c. 8.* ſe noſſe ſubjecta ejuſmodi valetudinaria, quibus moleſta illa extiterit, & craſſiorem repetere quæ coacta fuerint. Quemadmodum per eandem idioſyncraſiæ ſeu temperamenti diſparitatem evenit, ut exacte ſalubri ſeu temperato aëre commode fruantur corpora temperata, conſervetur etiam in hoc integra eorum valetudo, ſeu temperies huic congrua, i. e. ſimili ſeu temperato aëre juvetur: aſt quorum temperies a mediocritate per qualitatis cujusdam exceſſum recedit, non, niſi intemperato, conſervantur, tali nempe, qui illius reſpective contrariæ exceſſus eſt, v. g. frigidiore aut calidiore. Variat pariter alimentorum demenſum ſeu aſſumendorum quantitas pro ſingulorum conditione, ſecundum quam pueri ac ætatis floridioris homines, laboribus vacantes, Septentrionales ac alias robuſtiores, majorem ferunt ac poſtulant, præ ſubjectis ſenilibus, vita otioſa gaudentibus, Auſtralibus, tenerioribus ac valetudinariis. Quorum ſane conſtitutionibus individualibus in commendandis ac prohibendis rebus recenſitis aliisque hujus generis interdum abblandiri, ratio & experientia jubet, i. e. abſtemio perſuadere vix poteris vini potum, nec imbecillioris ventriculi homini aquæ hauſtum: & quorum virtus digeſtrix potentior, ſeu, ut veteres loquuntur, quibus plurimum

Regimen moderatur idioſyncraſia.

Aliæque corporis conditiones.

mum calidi eſt, quia multo opus habent alimento, his ratione morbi minus detrahendum, qui contraria ratione ſe habent, plus; & ſi talibus frugalior aſſignetur victus aut ad inediam urgeantur, mox animo linquantur, & carnes eorum brevi exſolvantur. Adeo quidem quamvis *Hippocrates 1. aph. 11.* in acceſſionibus ſeu paroxyſmis febrium cibum dare intempeſtivum & noxium pronunciet, quod tamen in bilioſis ſeu picrocholis, qui ſub acceſſionis principio, ob acriorem bilem, ad orificium ventriculi confluam, animo linquuntur, hæc regula limitanda veniat, præter *Valleſium*, *Hollerium* aliosque interpretes experientia docet: utpote in qualibus, ſi omne alimentum iis denegetur, ex intermittente facile continua, ſyncopalis & lethalis, fiat; exhibitum contra aliquando non tantum hæc pericula inhibeat, ſed febrim ipſam quoque antevertat. Quibus accenſere etiam convenit ſenes, qui, utut tenuiorem victum facilius ſuſtineant, non tamen ſine omni alimento, ingruente paroxyſmo, ob ſyncopem pariter metuendam, linquendi ſunt.

Cœterorum eadem ſit ratio, id eſt, connivendum utique ſanis ac ægris, ſi iis inexiſtant momenta naturalia, rigorem diæteticum temperantia. Accedit his aliquando natura altera ſeu aſcititia, conſuetudinis nomine veniens, quæ quemadmodum cum natura ipſa ſeu congenita diviſum in corpora noſtra imperium habet, ita magna quoque ejus tenenda erit ratio, neque facile per ſanitatem ac morbum mutanda, ut *alleg.* pariter *loco* ediſſerui, & nunc per pleraque ſex rerum non naturalium genera exponam. Atque condeſcendere ſane per rationem æque ac experientiam jubemur axiomati illi *Hippocratico 2. aph. 50. Ex multo tempore conſueta, etiamſi deteriora fuerint, inconſuetis minus moleſtare ſolent.* In ſpecie hujus vim experimur in aëris inclementia toleranda penes illos, qui a teneris calori ac frigori intenſiori ferendis adſueti ſunt: minus enim hinc in morbos propendent, & ab his facilius evadunt. Sic de regionum ſeptentrionalium incolis referunt, eos gerere durata connato frigore præcordia, & quidem conferente præter natale ſolum ad hoc plurimum conſuetudine: ut *Scheferus Lappon. c.3* ſcribit, non ſuſtineri æque frigus hoc ab omnibus, niſi qui a prima nativitate illud addidicerint,

It. conſuetudo.

In aëris inclementiis ferendis.

cerint, imo illos quoque, qui ſub tali cœlo nati non ſunt, longo uſu ad illam intemperiem ferendam adſuefieri, perinde ac ad contrariam ſeu fervidiorem quoque firmentur, quale quid de iisdem populis Borealibus recenſetur. Quos durum illorum ab ineunte ætate vitæ genus contra frigidioris pariter ac calidioris aëris injurias, harumque ſubitas alternationes valde firmare videtur: dum natos nunc balneis fervidioribus exponunt, nunc frigidæ immergunt, ſicque iis habitum concilient aëris aliisque injuriis diverſis ſuſtinendis parem. Cui ſimile quid etiam inter noſtrates, ſive milites, ſive venatores, piſcatores &c. experiuntur, qui frigidi aëris, aquæ & ventorum moleſtiis ita adſueſcunt, ut nihil ab illis afficiantur, aut hinc morbos patiantur, qui alios moleſtiarum harum inſuetos frequentius corripiunt: & dum hominum agreſtium plerique, montium inprimis incolæ, liberos ſuos, ſub rei veſtiariæ inopia, laceratos ac tantum non nudos media hieme dio gelidiori committunt, ab hypocauſti calore fervente regelaſcentes, operariorum quoque nonnulli, v. g. Salinatores vicini, qui furnorum æſtu deliquati atmoſphæram gelidiſſimam irruunt, hancque cum flammeo fervore reciprocant; corpora ſolidiora & morbis non adeo facile obnoxia ſibi ac ſuis parant.

Referre huc poſſem odores gratos & ingratos, a quibus ſub aëris vehiculo per conſuetudinis rationem aliter atque aliter quosdam affici notum: niſi ſuperius & *loco alleg.* hoc aliquot exemplis egiſſem. In victu, ejus quantitate ſimilibusque circumſtantiis determinandis **In victu.** non minor eſt illius efficacia. Cum & vitæ uſu diſponi tandem queat corpus, ut inediam plus minus toleret, juxta *Hipp. de victu acut. t. 15. & 16. His, qui bis in die cibum ſumunt, & his, qui ſemel, repentinas mutationes noxas ac ægritudines inducere, & eos, qui prandere non adſueti ſunt, ſi pranſi fuerint, ſtatim infirmos facere hoc:* ſc. qui moram ferre per conſuetudinem didicerunt, ut ſemel tantum, vel parum, de die comedant, ſtatim pejus ſe habent, ſi vel frequentius, vel plus juſto alimentorum, aſſumant. Ut non adeo difficile videatur, quemvis per continuatum ejuſmodi vitæ ordinem portentoſam ſuſtenturum impoſterum inediam, præſertim ſi cœtera vitæ conditio ipſi ſimul faveat: ac illud Religioſorum genus, quod per ſanctimoniæ & abſtinentiæ quandam ſpeciem genium ſuum maximore defraudat,

hincque umbris, quam vivis, similius evadit, consuetudini potius, quam Religioni, hæc jejunia & alimentorum rudiorum minusque alibilium usurpationem, advertente *Pechlino de aëris & alim. defectu*, in acceptis ferre, minusque devotionis sibi hinc fingere, queat. Sunt contra, qui a prima juventute cibo multo se replent, sunt, qui in potu sibi plus indulgent, quali gulositati ita aliquando adsuescunt, ut illi sine valetudinis discrimine valedicere nequeant. Et sicut solito crebrius vel rarius de die alimenta assumere, valetudini præjudicare dixi, ita inprimis advertere hoc convenit in operariis seu operis gravioribus ac multis deditis, quibus prandium & cœna non sufficit, sed qui jentaculum ac merendam insuper postulant, non ubique & semper per naturæ forsan exigentiam, sed aliquando consuetudine tantum hoc jussi; cum aliis simili vitæ generi & gravioribus pariter laboribus mancipatis tres pastus sufficiant. Qualem vivendi nihilominus morem si non undique accuratius singuli observent, vel crebrius, vel rarius, comedendo, male se habent, & valetudinis periculum incurrunt. Adsuefiunt porro nonnulli ferculis lautioribus, solidiora cum obsoniis ferre haud possunt: sicut his educati abhorrent illa, imo, si iis vesci cogantur, non raro hinc pessime se habent, v.g. ruricolæ. Suspectum est vinum febricitantibus atque arthriticis, concedendum nihilominus in his quoque aliquid consuetudini, per quam eorum quosdam a potu vini generosioris mire convaluisse, a denegato vero & potulentis aliis illi substitutis eorundem coctiones fuisse interturbatas, vomitus & alvi fluores concitatos, innotescit maxime.

Vinum etiam arthriticis aliquando concedendum.

Ubi tamen observare licet, illos, qui duris hactenus ac dyspeptis cibis utuntur, molliora delicatiorave alimenta demum facilius ferre, quam qui teneræ diætæ mancipati, solidiora ac coctu difficiliora: quemadmodum vini potum promptius admittunt hactenus abstemii, quam eo carere possunt, qui a teneris illud libarunt. Et hinc est, quod rusticorum similiumque hominum stomachi a turdis, perdicibus aliisque esculentis tenerioribus non adeo male se habeant, quam a lardo infumato, polenta allioque palatum delicatius: nec tam brevi læditur a Vino Saxo, quam a cerevisiis nostratibus Gallus. Quemadmodum ad peregrinationem, militiæ similiumque molestias

Victum laudabilem melius ferunt pravo adsueti, quam pravum delicatiori addicti.

ſtias longinquiores utplurimum idonei magis deprehenduntur præ cœteris Septentrionales populi, ac agreſtes homines præ oppidanis, opipare viventibus; duro & rudi victui adſueti, ad alium tamen admittendum non adeo obſtreperi.

Hujus loci fieri poterat uſus exceſſivus Aquarum ardentium ſeu Spiritus Vini ſimplicis atque aromatiſati, quali nonnullos adeo delectari conſtat, ut noxas hinc quamvis evidentes percipiant, ſc. appetitum ventriculi proſtratum, digeſtionem vitioſam, corpus cachecticum, hydropicum, phthiſicum &c. abſtinere tamen eo nolint ac nequeant: ſive ex mero præjudicio, quo, dum ſtomacho laborant, alimenta nauſeant &c. quaſi ille naturaliter infirmior, accuſant inſontem, ſaltem ut deliciis & appetitui depravato lenocinentur, revera tamen his hominibus vel ipſum venenum ad vitam conſervandam neceſſarium videatur; ſive per conſuetudinem perverſam eo adacti, ut ſi hoc potu abſtinere urgeantur ac malint, ſine noxa corporis ſenſibili hoc minus fiat. Cujus etiam generis ſunt Nicotianæ fumi ductores quotidiani, itidem modo ex falſa perſuaſione, modo per conſuetudinem, eo delati, ut eum aut linquere nolint, aut ſine valetudinis diſcrimine non poſſint. **Conſuetudo prava in uſu Spiritus vini & Nicotianæ fumo.**

In motus & quietis regimine multum quoque valet conſuetudo, per quam ſi quis mature aut laboribus, aut otio, ſe dediderit, illos facilius & difficilius ſuſtinebit: ita ut, juxta *Hipp. 2. aph. 49. qui conſueti ſunt labores ferre, etiamſi fuerint debiles aut ſenes, non adſuetis fortibus ac juvenibus facilius ferant.* Id eſt, perinde, ac cum jumentis, res ſe habet, quorum quæ laboribus perpetuis non exagitantur, mox ſudant ac delaſſantur; frequentius exercitata plus roboris ac firmitatis præ ſe ferunt. Hinc qui motum, ambulationis v. g. poſt paſtum, commendare ſolent, non cum Schola Salernitana paſſibus deſcribere hunc audent, ſed conſuetudini etiam in hoc genere regulæ vim concedunt: poſtquam multis diuturnior aut vehementior deambulatio noxia, quam proficua, magis obſervatur. **Vis conſuetudinis in motu exercendo.**

Nec, ſomnum ac vigilias conſuetudinem moderare, dubitari poteſt, quod non tantum per hanc ille certis horis nos obrepat, ſed ſtato quoque tempore evigilemus: circa idem tempus ſpiritus, dum opera & commercia externa relinquunt, quieti indulgent, ſolitis vero **Ac in ſomno & vigiliis.**

ro horis ad motus priſtinos redeunt. Per eundem uſum reiteratum fit, ut quidam multo, alii pauciore, ſomno gaudeant: quorum quibus hic præmature interrumpitur, inde ſe debilitatos & laſſos ſentiunt; perinde ac longiore & profundiore præter ordinarium ſepultos. Quod de meridiano quoque ſomno verum deprehenditur, cui ita ſe manciparunt nonnulli, ut, ſi eo carere cogantur, toto reliquo die caput torpidum ac negotiis expediundis ineptum circumferant; aliis ſomnum ejuſmodi a prandio ſuſceptum ſimili capitis gravitate

Item in decubitu. luentibus. Facio hujus loci decubitus modos varios, tam ratione ſitus corporis, quam lecti & ſtragulorum, in & ſub quibus ſomno indulgemus. Priorem quod ſpectat, jacendi variæ & ſuæ ſingulis obſervantur formæ, ac ſola conſuetudine ſtat, quæ illarum huic vel illi commoda & proficua magis ſit: quatenus earum etiam ineptiſſimæ frequentia uſus addiſci ac habituales & gratæ fieri poſſunt. Ac proin non raro dolores ſimileſque moleſtiæ hunc vel illum decubitum, v. g. in latus alterutrum, ſupinum, interturbant, ſæpe etiam urgent, & ſic hac quoque occaſione ejus aliam & a priſtina atque alias conſueta alienam formam ſeligimus, utut aliquando minus commodam

Ac ſtratis ſeligendis. & ineptam, v. g. pronam ac capite demiſſiore. Sed quoad alterum, exemplorum non unum *ſuperius* recenſui hominum ſingularis ingenii & ruditatis, qui durius lapidum lignorumve & ſtraminis ſtratum præ mollioribus culcitris ſibi gratum & ad ſomnum ſuaviorem idoneum magis crediderint: quibus nunc ex *Boneti Mercur. compital. l. 19. de diæta ægror.* annecto, ſc. Virum quendam generoſum, qui militiæ modo valedixerat, valde febricitantem, poſtquam noctes octo inſomnes duxerat, neque ſomnus ullis præſidiis ipſi conciliari potuerat, interprete uxore noctem proximam in ſtramine tranſigere, ſub certa dormiendi ſpe, exoptaſſe: cui ejus deſiderio cum medicus non abnuiſſet, quantæ ſit conſuetudinis vis, conſcius, palea ipſi ſubſternitur; cui cum vix incubuiſſet, arcto mox prehenditur ille ſomno, ad ſalutem ſucceſſive refocillante. In Germaniæ pleriſque provinciis ex uſu ſunt culcitræ & ſtragula plumea, in Gallia, Belgio &c. lanea: quorum illa præ his noſtrates in regionibus dictis exteri deſiderant, reformidant, tanquam ſibi moleſta, Galli & Belgæ penes nos ſi commorantur, textilibus ac villoſis ſuis adſueti inſtratis. Et narratum mihi

mihi fuit olim in Gallia degenti, Gallum quendam, in Germaniam iter facientem, cum in diverſorio lectum operimento plumeo inſtructum cerneret, ab hoſpite anxie ſimulque ridicule rogitaſſe, ne hominem molis & ponderis majoris ſibi imponi aut incubare permitteret: perſuaſum ſiquidem ipſi erat, integumento plumeo alium neceſſario incubiturum, ſibi ſine dubio oneroſum ac moleſtum.

In Excretis & Retentis, ſeu excernendis ac retinendis potius, magna itidem deprehenditur conſuetudinis potentia, qua alvum & veſicam ſtatis temporibus evacuare addiſcimus, rarius quidem nonnulli, crebrius alii: ita tamen ut, ſi ſecundum hoc, quod moris hactenus ſibi fuit, quiſpiam excrementa illa non reddat, aut frequentius deponat, varia hinc experiatur ſymptomata. Quale quid illis inprimis evenit, qui ubi ſtimulanti naturæ reniti & alvum per negotiorum neceſſitatem morumve civilitatem aliamve cauſam cohibere coguntur; quibus, ſi hæc evacuatio frequentius interpelletur, defectus in conſuetudinem tandem plus minus moleſtam abit, ut alvus non ita, ut olim, conatibus eorum reſpondeat: cujus rei experimenta quotidiana ſunt, & quidem eorum nonnulla ſatis paradoxa, penes obſervationum & hiſtoriarum medicarum Scriptores evolvenda. Quæ cuncta tamen forſan ſuperat, quod a *B. Meibomio* olim mihi relatum memini, ſc. per multos annos, ſine notabili tamen moleſtia, niſi quam ſcybalorum durities inter egerendum præſtabat & quam majorem metuebat, adoleſcentem quendam tanta alvi difficultate laboraſſe, ut vix ſemel intra unam ac demum intra duas ſeptimanas illa ſolveretur, & a ſe hujus vitii remedia petiiſſe: qualibus aliquandiu tentatis cum alvus ſui officii reminiſceretur, & quotidie ſemel, aliquando etiam bis, contenta ſua ejiceret, a medico denuo ægrum poſtulaſſe, ut ab ulteriore medela deſiſteret & priſtinæ conditioni ſe reſtitueret, quippe qui virium ſingularem debilitatem a laxiore reddita alvo perſentiſceret.

In excernendis ac retinendis.

Aſt quoad animi tandem pathemata negari itidem nequit, quosdam in hoc, quosdam in aliud, eorum genus eſſe proclives magis: non tantum per humorum & ſpirituum habitudinem ingenitam, ſed conſuetudinem quoque vitioſam, ſeu moralitatem. Qua nonnulli facilius v. g. iraſcuntur, & leviſſima occaſione non excandeſcere

In animi pathematis.

descere nequeunt: imo hinc vix, ut aliis a minima ira contingit, male se habent, quin potius iracundia hæc iis in sanitatis remedium conservatorium abeat. Alios objecta haud magni momenti vehementius terrent ac in profundiorem mœrorem conjiciunt, per tristium frequentiorem ingruentiam ad imbecillitatem extraordinariam fractis spiritibus: dum alii a crebriore malorum perpessione eousque occallescunt, ut animi plus quam humanam firmitudinem induant; gravioribus fatis ac doloribus ferendis parem; utplurimum tamen feliciores adversam fortunam difficilius sustinent, non, nisi prosperioribus casibus adsueti.

Consuetudinis ratio habenda. Consuetudinis E. efficacia ad sanitatem conservandam & morbos arcendos multum confert, hinc in medendo maxime attendi postulat, in specie, in diæta formanda: quæ haud temere ac præcipitanter mutari debet, ne huic illata vis naturam ipsam etiam violentius exagitet atque conturbet; imo ab eadem, tanquam juvante ac nocente interdum indicatio sumenda. *Ut enim*, juxta *Aristot. 1. probl. s. 28. si piscis in aëre, aut homo in aqua, perseverans male se haberet: ita consuetudinem mutantes ægre ab ea discedunt, atque, si ad consueta redeant, salus ipsis est, quasi ad naturæ statum redeuntibus.* Adeo ut etiam hoc in sensu vere dictum compareat, Consuetudinem esse alteram naturam, interdum natura potentiorem: quia tamen eadem aliquando naturæ primæ seu conservatrici vim infert hujusque œconomiam destruit, mutationem quoque sui indicare nonnunquam videtur, ex nocentium genere quia tunc est.

Eadem aliquando mutanda.

Servanda salubris. Ut proin de servanda & abroganda consuetudine evidentius constet, puto, servandam esse omnino laudabilem, seu legibus diæteticis conformem, i. e. ipsam diætam salubrem: sub hac tamen cautela, ne quis facile uni semper vivendi rationi se mancipet, quod *Galenus 2. aph. 20.* periculosum pronunciat. Quatenus vita humana, cui se quilibet accommodare tenetur, huicque quotidie obvenientes mutationes, illud dissuadent, difficilis hincque & periculosa evadit rei, per adsuetudinem quasi naturalis factæ, mutatio: i. e. pro vario vitæ genere, pro locorum mutatione, pro temporum necessitate obvenientibus cum euphoria mox cedere vix licet. Audiendus potius *Celsus 1. cap. 1. Sanus homo, qui & bene valet, & sui spontis est,*

nullis

nullis se obligare legibus debet, ac neque medico, neque iatrolipta egere. Hunc oportet varium habere vitæ genus, modo ruri esse, modo in urbe, sæpiusque in agro, navigare, venari, quiescere interdum, sed frequenter se exercere &c. Prodest etiam interdum balneo, interdum aquis frigidis, uti: modo ungi, modo id ipsum negligere: nullum cibi genus fugere, quo populus utitur: interdum in convictu esse, interdum ab eo se retrahere: modo plus justo, modo amplius, assumere &c.

Quod consilium qui spernunt & vel sponte, vel per delicatiorem educationem, eo adducti, in juventute ab omni aëris inclementia & victu praviore cavent, v. g. non, nisi probe digestibilibus & delicatioribus cibis vescuntur, calida bibunt, vestimentis pelliceis utuntur, sudoribus matutinis indulgent, vel ad hos se componunt, & quæ similia: si posthac aliquando occasio minus ferat adsuetis his frui, eademque evacuatio, v. g. inter peregrinandum aliquatenus & semel forsan interpellatur, hinc pro ejus diversitate aliter atque aliter se gerere cogantur, iis insueta hæc maxime molesta, imo ad morbos usque graviores periculosa, evadunt; dum v. g. juxta modo nominatum *Celsum 1. cap. 3. ideo quoque nimis ociosa vita utilis non est, quia potest incidere laboris necessitas.*

Aliter se res habet cum consuetudine prava, seu quæ a regulis diæteticis plus minus recedit: qualis aliquando mutanda, aliquando tamen ipsi etiam mos gerendus; aut, si mutetur, non temerarie ac sine circumspectione hoc fiat. Minime eidem auscultandum, sed diæta consuetudinaria emendanda, si aliqua noxa hinc evenerit, aut, licet non præsentanea, metuenda tamen, fuerit: v. g. a vigiliis & lucubrationibus si vires frangantur atque hanc illamve functionem evidenter conturbari constet; aër uliginosus & fuliginosus si in catarrhum, phthisin &c. conjiciat; fumus Nicotianæ solennis, si ex appetitu ventriculi, quem prosternit, graviora suspicemur symptomata; compotationes quotidianæ, abusus spiritus vini nimis frequens, propter hydropem hinc imminentem hujusve prodromos. Atq; hoc fieri debet quamprimum, hinc ipso etiam ægrotationis tempore, cum morbum ejusq; causam, si non conjunctam, certe antecedentem, foveat ejusmodi prava diæta; & in cujusvis ætatis ac conditionis subjectis: ut aërem consuetum æger mox mutet, si morbus forsan inde cœperit,

Mutanda prava plerumque.

Et quidem aliquando in ipso morbo.

perit, potulentorum ubertatem mox vitet ac ſitiat, ſi hydrops eum corripuerit, niſi morborum horum fruſtraneam velit medelam; ſicut in ſpecie abſtinentiam a potu multis hydropicis ſalutarem eveniſſe, perhibent *Dodonæus obſ.116.& 117. Holler.de morb. int.1.c.39. Hildanus 4. obſ. 41. Panarolus pent. 4. obſ. 88. Riverius pr. l. 11. c. 6. & obſ. a Jacozio commun. 21. Williſius ph. rat. part. 2. ſect. 1. cap. 5. Sydenham de hydrop.* ac *Lyſterus de morb. chron. de hydrop. ægrot. 1. & 17.* Imo aliquando diætam pravam corrigere jubet ipſe morbus, etſi ab hac minus contractus; modo a contraria levamen aut emolumentum ſperet vel ſentiat infirmus, v. g. otio adſuetis calculus & arthritis motum imperant, ſicut iracundiam compeſcere mox jubent mala quævis hinc orta aut timenda, v. g. Arthritis & Epilepſia.

Alias demum eo ſuperato. Extra quales ſimilesve caſus urgentes circa diætæ mutationem non facile aliquid tentandum, ſi quis morbo actu laboret, ſed conſuetudini aliquantulum connivendum, ac recuperata demum ſanitate de correctione ejus cogitandum: ob virium tunc temporis imbecillitatem, quæ mutationes etiam leviores non facile ſuſtinet.

Interdum pravam conſuetudinem ſervare confert. Contra eidem conſuetudini minus laudabili non adeo frivole valedicendum, ſed potius conſervanda 1. illa, ſub quali valetudo cujusvis integra permanet; hoc enim eſt, Naturam cuſtodire, v. g. ſegnior alvus nihil moleſtiæ creet: 2. ex cujus tentata mutatione pejus quid evenerit: 3. cui ſe natura accommodet, ut v. g. ab aëre rigidiore firmetur & induretur magis corporis habitus, a paſtu pleniore quadratum & robuſtius evadat illud &c. ac demum 4. quæ inveterata & ab aliquot annis ac a tenera ætate nota; adeoque nec a ſenibus adeo facile deſerenda, utpote quibus magis radicata, horumque corpora debiliora mutationes nullas commode perpetiuntur, hinc novæ diætæ difficulter adſueſcunt, quin mutationum ejuſmodi pœnas utplurimum graves luant.

Media ratione agendum circa diætam indifferentem. Quædam denique diætæ momenta ad valetudinem noſtram indifferenter magis ſe habent, & horum conſuetudinis conſervatio ablatiove ambigua ac res meræ voluntatis videtur, per conſequens facilius & tutius quoque mutatur. Diſceptatur v. g. an hyeme in loco calido, an frigido, dormire ſalubrius ſit? & affirmatur, niſi tenellæ vel ſenilis ætatis, aut morboſæ conſtitutionis fuerit habenda ratio,

poſte-

posterius, quod sub hac atmosphæra quietior contingat somnus: Consuetudinem unius alteriusve si consulas, dubius hærebis, testatur siquidem hæc, in loco frigido æque ac calido suaviter satis quemlibet illorum dormire. Semel, aut bis, de die cibum sumere, perinde est: quod si tamen prandio ac cœnæ a longo tempore quis adsuetus fuerit, a more suo pristino non facile recedat; nec binos pastus quærat, uno hactenus qui saturatus fuit. Sua cuivis consuetudo constet integra in re adeo indifferente, aut mutetur, si de salubritate diætæ suæ ambigat.

Qualis mutatio tamen ut commodius & sine notabili periculo fiat, denuo evolvatur *Celsus*, qui *alleg. loco* scribit: *Neque vero ex multa fame nimia satietas, neque ex nimia satietate fames idonea est. Periclitaturque & qui semel, & qui bis in die cibum incontinenter, contra consuetudinem assumit. Item, neque ex nimio labore subitum ocium, neque ex nimio ocio subitus labor sine gravi noxa est. E. cum quis mutare aliquid volet, paulatim debebit adsuescere.* Sc. non minus in mala consuetudine emendanda transitus ad bonam paulatinus esse debet, ac a bona ad malam festinanter transire, pessimum judicatur: & sensim contraria inducenda sunt, imo his aliquantulum interquiescendum, quo, quantum prosit vel noceat aut non noceat mutatio ejusmodi, constet, sicque vel in ea pergere, vel ab eadem desistere, tempestive liceat. Et sicut in medendis morbis medico τὸ *festinare* vitio vertitur, sic alteratio per diætam, tam in medela, quam prophylaxi, nisi lento gradu fiat, culpanda. Ne aliis prolixioribus Lectori tædium pariam, Aëris tantum exemplo hoc assertum declarabo. Salubre & gratum naturæ equidem videtur, ex coarctato & concluso in liberum & perflabilem aërem transferri: imbecillioribus nihilominus, aut qui ex morbo aliquo nondum perfecte reconvaluerunt, hæc mutatio aliquando detrimentosa deprehenditur. Quatenus per conclavium calorem rarefactum & apertum corporis habitum frigus superveniens mox profundissime penetrat, rarefactum hactenus sanguinem inspissat, motum hujus turbat, hinc diaphoresin intercipiendo recidivam aut alium morbum parit. Similiter, si a præcedaneo frigore corporis pori fuerint restricti humoresque condensati, repentinus superveniens hypocausti vel cæli

Mutatio diætæ fiat pedetentim.

V. g. in aëre mutando.

calor

calor humores vehementius agitando corpus non raro morbis atque exitio exponit: idque eo magis, quo habitus spiracula constipatiora fuerint. Experiuntur hoc utplurimum in Hungaria & Transylvania castra secuti, æstum diurnum cum gelu nocturno quotidie alternantem tolerantes, hincque pessime se habentes. Inedia diuturniore emaciatos aut frugaliori vel agresti victu usos, si pleniori aut lautiori salutem suam committant, graviores morbos incidere, quotidianum est.

Ubi tamen ratio quoque habenda erit aliarum causarum externarum. Denique diætam variare quoque deprehenduntur causæ quædam externæ, quales Hippocrates *1. aph. 17.* ac *3. de diæta t. 1. 2. &c.* innuit, ubi præter consuetudinem in moderanda diæta aliquid dandum esse & tempori & regioni, & ætati. Temporis anni rationem habere jubemur per plures ejusdem *Hippocratis* textus: sc. *1. aph. 15. Ventres hyeme & vere calidissimi sunt; quapropter in his temporibus alimenta plura exhibenda sunt.* **Sc. temporis anni,** Item *aph. 18. æstate & autumno cibos difficile ferunt, hyeme facillime, deinde vere;* item *3. aph. 2. Naturarum quædam ad æstatem, quædam ad hyemem bene vel male se habent, aph. 3. Morborum alii ad alia tempora bene aut male se habent: & ætates quædam ad tempora & regiones & victus,* & *aph. 18. Secundum tempora vere quidem & prima æstate pueri, & qui his ætate proximi optime degent, & maxime sani sunt: Æstate vero & autumno aliquandiu senes: reliquo autumno & hyeme mediam ætatem habentes.* Pro statu E. corporis naturali conservando & præternaturali avertendo atque corrigendo alia diæta opus erit sub cœlo congruo seu propitio, quam adverso, alius aër ac victus quærendi sunt hyeme, alius in æstate: æstas ad ocium, hyems ad exercitia & motus, invitant.

Regionum diversa ad diætam habitudo, quia ab atmosphæra modo calidiore, modo frigidiore, dependet, eandem pro diversitate **regionum,** hujus, æstivæ, hyemali &c. similis, diætam admittit ac postulat: id est, regio calidior æstivam, frigidior hyemalem. Quantum & qua **ætatis** ratione diætam variet ætas, supervacaneum puto recensere, negotium est in vulgus notum & a variis, qui de prophylaxi morborum ac **& vitæ generis,** diæta aliquid commentati fuerunt, explicatum. Addo his vitæ genus seu institutum, quod ea complectitur, quæ homines frequentius agunt & tractant, ac cum consuetudine crebro confunditur, aut saltem

tem cum eadem in eo fere convenit, quod, perinde ac illa, habitudinem corporis tractu temporis aliter atque aliter ad agenda & toleranda disponat, hinc multum quoque ad moderandam diætam conferat. Ita qui in aëre gelidiore ac circa aquas degunt, frigidam ac humidam induunt temperiem; calidiorem atque ficciorem, circa ignem occupati: Aëris inclementiam ac laboris commodius sustinent operarii, athletæ &c. quorum membra laboribus duris & exercitiis frequentioribus firmata præ his, qui vitæ sedentariæ mancipati, hinc molliores & teneriores existunt: illi plus alimenti postulant, quod hos gravat, quibus frugalior pastus sufficit.

Ast ne diætæ legibus nimis derogare & hujus erroribus indulgentior videar, recipio me ad principaliora ejus momenta, horum moderaminis quasdam cautelas generales notaturus. Aërem quam potentissime in corpora nostra agere, hisque dispositionem modo salubrem, modo morbosam, imprimere, penes omnes in confesso est: utrumque vel per modum substantiæ seu compagis, modo per qualitates, modo denique motum varium; ratione quarum habitudinum temperatus ac intemperatus vulgo audit. Quamvis aliquando aër in se minus temperatus, relative nihilominus talis & huic vel illi constitutioni congruus ac salubris satis, contra absolute temperatus ac homogeneus magis eidem insalubris ac infestus, deprehendatur. Auram tenuem ac sinceram, i. e. nec humiditate nimia scatentem, nec exhalationibus peregrinis inquinatam, & a solis cœterorumque siderum calore & lumine rite explicatam, hinc serenam, siccam & levem, plerique expetunt, utpote valetudini maxime proficuam; ita quidem ut febribus chronicis expositi, phthisici aliique valetudinarii tantum non desperati ad loca, ejusmodi atmosphæra gaudentia, cum magno eorum emolumento ablegentur: vix tamen horum omnes, quibus nempe sanguinis & habitus textura rarior contingit, de cœtero sani, eam ferunt, sed crassiorem desiderant; imo ex valetudinariis illis, quorum alias conditio ejusmodi aëris tenuitatem & homogeneitatem postulat, nonnulli ad crassiorem auram se recipere coguntur; quorum nempe sanguis fluidior & plus deliquatus tenuiorem respuit. Porro quemadmodum atmosphæra ratione qualitatum temperatior subjectis temperatis salubris,

Aër quomodo nostra corpora afficiat.

Aër temperatus non omnibus æque salubris.

fervidior humorum massam impetuosius exagitat, hinc febres ardentes, fluxus alvi, choleras &c. concitat: sic eadem frigidioribus ac pituitosis, senibus &c. salubritatem potius promittit, illius cruditates ac viscididitatem dissolvendo ejusque motum intestinum segniorem intendendo. Et sic cum cœteris aëris constitutionibus, a temperatiore recedentibus, res se habet: quod non quibusvis naturis æque incongruæ seu insalubres, sed nonnullis satis adæquatæ, existant.

Aër crassior quomodo mutandus?

Si proin cuipiam harum aliquam incongruam observemus, mutationi ejus allaborandum, quod aliquando fieri potest solum & cœlum mutando, seu ægrum de loco ad locum transferendo; ex aëre sc. crassiore, qualis utplurimum magnarum civitatum est, ad tenuiorem seu serenum magis, ruris nempe. Rara siquidem sunt subjecta, quibus aura crassior prosit, ut in asthmatis plerisque observamus, qui in locis nebulosis ac fumosis summam pectoris angustiam persentiscunt, ad serenum autem ac tenuiorem aërem deducti evidentissime ac brevi convalescunt. Sine dubio, quod atmosphæra tenuior pectori dilatando minus renitatur, sed spatium adæquatum magis huic concedat, ab aëre tenuiore & æthereo magis fœculenti infarctus pulmonum dissolvantur & sanguini elater vegetior imprimatur. Neque tamen omnibus beneficio hoc æque frui contingit, tametsi valetudo illud commendet: quos vel regionis habitudo, vel negotiorum aut egestatis necessitas, in eadem atmosphæra degere, commorari ac commori jubet. Sicut nec frigidiorem semper aërem cum calidiore, nec contra, pro lubitu commutare licet, cum anni inprimis temporibus, hyemi ac æstati, ex necessitati veniat indulgendum: nisi forsan excessus hos conclavium mutatione corrigere, i. e. cubiculum modo Septentrionem, modo Meridiem spectans, eligere concedatur. Poterit etiam aër valde incongruus, inprimis frigidior, pluviis ventisque expositus vitari, si intra domum & parietes se contineat æger, cum minus conturbetur ac noxius existat intra has conclusus: cui accedit, quod intra cubiculum idem non adeo magno negotio & per varia adminicula plus minus temperari ac emendari valeat; tempore hyemali focum parando, æstivo parietes ac pavimentum aqua frigida conspergendo, aut hanc in vasis hinc inde dispositis in angulis cameræ collocando, item, flabellis eundem ventilando atque exagitando.

Ad

Ad atmoſphæram infirmorum moderandam ſpectat, ne nimia ſuperſtitione januæ ac feneſtræ rigidius claudantur: magnumque errorem committunt, qui ægros, inprimis febricitantes, non tantum in hypocauſtis ferventibus & vaporoſis, omni aëre liberiore excluſos tenent, ſtragulisque ſimul multis cooperiunt ac tantum non ſuffocant. In adeo ſiquidem clauſis cubiculis fuligines ex ægro & adſtantibus exhalantes aërem juſto craſſiorem ac impuriorem reddunt, & cum hoc inſpiratæ eidem plus damni inferunt, omni nimirum ventilatione per novi aëris acceſſum denegata. Metuunt quidem communiter, quaſi apertis feneſtris ac oſtiis aër frigidior ſe ingerens cutem denſando, diaphoreſin cohibendo &c. noceat: incommodo tamen huic obvenire datur, ægri corpus ſufficienter cooperiendo, focum accendendo, nec feneſtras & januas ſimul omnes, ſed tantum aliquam earum ita aperiendo, quo ab aëre externo perfletur ac ventiletur internus & a fuliginibus mundetur.

Intra cameras calidiores ægri haud rigidius coërcendi.

Regimine hoc calefactorio abutuntur, aut perverſe utuntur, penes varioloſos, præter Medicos imperitos fœmellæ, eorum nutrices, cunctos illorum ſtatim, ac ubi ſub ebullitionis tempore de exantematis his nondum certi, in hypocauſtis æſtuantibus detinent ac ſtragulis profuſe torrent atque hac ratione ad internecionem frequentius ducunt: quos liberiori nihilominus ac temperatiori aura committere, ſub principio inprimis morbi, decebat. Non eſt recens, ſed vetuſtus ſatis, hic error, adeoque non tantum ex modernis *Sydenham. obſ. circa morbos acutos* hinc inde, it. *de variol. confluent.* ſed ante hunc *Joh. Dan. Horſtius obſ. anat. 9.* & olim jamdum *Foreſtus 6. obſ. 44.* eum carbone notarunt ac damnarunt. Utinam hinc noſtrates ad ſaniorem ſe reciperent frugem & illum caloris abuſum praxi corrigerent, non equidem aëri frigidiori ſuos ægrotantes exponendo, eoſdem tamen ſub blandiore tepore conſervando.

In ſpecie varioloſi.

Nec infirmis probe proſpiciunt, qui febricitantes, puerperas ſimilesque multum ſudantes, ſanguinem fundentes, frequentius inunctos, ſub induſiis, camiſiis, ſtragulis, culcitris & cujuſcunque generis linteaminibus ſudore madidis, cruore ac ſanie rigidis ac ſordidioribus, linquunt ac coërcent, piaculum credentes linteamina ejusmodi immutare, quaſi illi hinc reddantur imbecilliores & facile a

Nec ægris linteaminum mutatio deneganda.

frigore

frigore externo, dum corpus denudetur, pori ad irreparabile aliquando damnum constipentur, ubi per habitum inprimis evacuatio vel metastasis critica expectanda. Innuerunt ac reprobarunt hunc errorem olim jamdum cum *Hippocrate*, quando omnia circa ægros munda esse vult, *Hollerius 2. cap. de febre ardent.*, *Lev. Lemnius 4. de occult. nat. mirac. 8. Ronsæus epist. 39.* ac inprimis *Vallesius 1. de morb. acut. t. 8*, nec sine ratione. Quatenus ex linteaminibus ejusmodi ac vestimentis fœdis horumque squalore nova miasmata morbifica corpori infirmi assidue accrescunt, hocque inde perpetuam quasi labem ac contagium suscipit, a sudore refrigescente ac strigmentis cutaneis minus detersis & coacervatis transpiratio inhibetur, quam liberam tamen conservare *Galenus* jubet. Præter illas molestias, quas a pœdore & spurcitie hac ægri patiuntur, iidem insomnes hinc inde ac inquietos se jactant; donec linteamina sordida fuerint remota, ubi immunditie ejusmodi exuti de evidente refocillatione gaudent & in placidum labuntur somnum: perinde ac infantes, qui plorantes non raro nec nutricis mamilla, nec cunarum agitatione, nec ullo cantelenarum modulamine deliniri ac sedari possunt, nisi squalidis linteis recentia, munda ac nitida substituantur; ubi a fletu mox cessant & profundissime obdormiunt. Nec est, quod a linteaminum mutatione timeamus, cum per calorem foci omne frigus & humiditas noxia expellatur, aut in cubili tantum calidiore aliquantulum detenta eousque facile tepescant, ut a calore corporis humani parum aut nihil discrepent. Cavere etiam commode licet simul, ne sub mutationis momento corpus præter modum & imprudentius denudetur, ac ut frigus externum hinc arceatur, neve accessionum aut criseos tempore, dum v. g. efflorescentiæ cutaneæ imminent, aut nondum sufficienter evacuerunt vel evanescere incipiunt. Sic quippe citra ullum damnum illam fieri posse ac debere, consulunt, qui ægrotantibus, secundum monitum *Hippocratis* gratificari, & non minus de morbo, ac de aliis necessariis externis, prospicere satagunt.

Confluxus visitantium ægro præjudicat.

Quia vero illi aëris crassitiei & fuliginositati damnosæ multum confert, si plures cubiculum intrare permittantur; qualis amicorum turba, secundum *Galenum* cubiculum calefacit, juxta *Sanctorium de vitand. error. lib. 13. c. 4.* multorum halitus aërem corrumpunt: confluxum

fluxum hunc visitantium omni studio avertere aut saltim temperare, e re erit, potissimum cum alia insuper hinc timenda sint incommoda. Quatenus qui amici animum ægrotantis sedare ac demulcere debebant, potius hunc exagitant & inquietum magis aliquando reddunt: multis & prolixis cum eo habitis confabulationibus ejus viribus evidenter derogant, & prostratum hunc valde relinquunt, ac sermonibus interdum ingratis atque odiosis vel ad excandescentiam, vel mœrorem aliumque affectum provocant. Et est aliquando tanta quorundam adstantium imprudentia ac importunitas, qua, quid coram ægro loquendum, haud perpendunt, adeoque sermonibus suis aut tædiosum valde, aut suspicacem, eum reddunt, vel quovis alio modo ejus animum conturbant. Imprimis hoc vitii genere laborant fæmellæ ineptæ ac loquaces, tam necessario adstantes seu servientes, quam non vocatæ se ægro obtrudentes, & penes hunc blaterationibus suis horas consumentes; quarum fabellæ ac nugæ illi non tantum molestæ, sed non raro perniciosæ quoque, deprehenduntur. V. g. penes dystocia laborantes obstetrices ac harum amanuenses casus referunt aliarum parturientium tragicos, adstantibus etiam horrendos, quos præsenti quoq; quam impudentissime applicant: hinc puerperam miseram meticulosam magis ac desperabundam faciunt. Aliæ de morbo, hujus caussis & remediis insulse ratiocinantur, medicum hujusque operam cavillant, empiricorum commendant, ægrotum hinc ambiguum & cum medico inquietum præstant.

Ab aëre transeo ad alimenta horumque moderamen, forsan non adeo absurde acturus, si a recens nati alitura, lacte nempe ac lactatione, initium fecero. Ubi sane evidens & naturæ regulis conformius est, ut ipsæ matres, & quæ fœtui in alvo nutrimentum præbebant, idem agant in nato tenello, nec adeo facile nutricibus alienis hoc negotium committant. Verum quia modo vita luxuriosa & voluptuaria, cui multæ fœminæ nobiliores æque, ac ignobiliores, deditæ, incommoda ac molestias, sine quibus alitura hæc vix fieri poterat, fugere & lactationem sobolis detrectare jubet; modo mammillarum quarundam gracilitas naturalis aut præternaturalis atque exsiccatio pietatis hoc officium præstandi alias ineptas reddit; quod idem modo evenit, si penes illas, quæ, ut junceum corpus gerant,

Cur matres natorum lactationem detrectent?

arctiore thoracum duriorum ſtrictura papillas retropellunt, hæ adeo profunde latent, ut iis evocandis tenellus infans aut non par ſit, aut inæqualiter ac non ſine cuticulæ ſubtilioris, qua obvelantur, laceratione dolorifica admodum, eas protrahere annitatur; modo denique matribus imbecillioribus ac cacochymicis, vel ſui, vel lactentis, cauſa hoc diſſuadetur: ſi incolumes & ſanos conſervare velimus natos, hos nutricibus conductiis aliquando concedere neceſſe eſt, hinc neceſſitati per delectum congruæ conſulere, medici officium videtur. Ubi mox non improbare haud poſſum illum communem mulſercularum errorem, quo ad optionem hanc formandam inſpectionem lactis ſufficere putant, hocque eum in finem medico cognoſcendum tranſmittunt: quaſi ex ejus colore, conſiſtentia, ſapore, pinguedine &c. huic adæquatum de illius bonitate ſcrutinium inſtituere ac de nutriculæ aptitudine aut ineptitudine ferre liceat judicium: quale vel ideo fallax frequentius deprehenditur, cum occulta & ſenſibus minus obvia exiſtant lactis vitia; & plura ſint in nutricibus conſideranda, animum & corpus earum ſpectantia. Equidem animi & morum indaginem nec ad medicum ſpectare, nec ad ſcopum hujus multum facere, nonnulli autumant, cum a pravis nutriculæ moribus non ſanitati infantis derogetur, licet forſan male moratus hinc evadat. Sed nec hoc ſcrutinium negligendum omnino videtur, ſi non, ne pravos mores & ad ſcelera propenſionem cum lacte imbibat lactandus, certe, ne ab iracundia flagrante, triſtiore ſeveritate aut libidine incoërcibili lacti de corruptione varia, infanti de ſymptomatis non raro truculentioribus & lethalibus, metuendum ſit, ut quotidiana edocemur experientia.

Quæ in delectu nutricum obſervanda? Non ſufficit lactis ſcrutinium. Sed nutricis morum quoque,

Corporis habitum quod ſpectat, de hujus valetudine exploranda ſollicitum pariter decet eſſe medicum, num ſc. nutricula perfecte ſana ſit, non lithiaſi, ſcorbuto, phthiſi, ſcabie, lue venerea ſimilive cachexia, quæ in infantem facile derivari queat, laboret? Porro, quia a lacte materno, cui intra uterum hic adſuetus, alienum per individualem idioſyncraſiam haud dubio diſcrepat, & vel ipſam hanc alimenti ac conſuetudinis mutationem tenerum ejus corpus valde alterare & inprimis ventriculi digeſtionem conturbare, probabile eſt: e re maxime videtur, disquirere, quantum habitus nutricis conductitiæ

& habitudinis corporis.

ductitiæ matri accedat, vel ab hac recedat, cum matre graciliore existente consultius sit graciliorem, pinguiore & plenioris habitus quadratam magis, eligere. Nec dextre judicant semper, qui alituram evchymam duntaxat attendentes solidioris constitutionis compagis & succulentiores expetunt nutriculas, huncque errorem sero sæpius deplorant parentes, cum ex teneriore matre natus nutrici carnosæ ac obesiori traditus per lactis insueti & pinguioris justo anomaliam in morbos varios conjiciatur, & textura ejus molliore hinc labefactata seu gravata brevi succumbat. Simile fatum obtingit illis quoque, quibus nutrix, quæ aliquot menses jamdum lactavit, & cujus lac temporis tractu spissius evasit, constituitur, utpote a quo gravia pariter perpetiuntur mala, spissitudine & pinguitudine nimia ventriculis suis minus adæquato: conformis sit ætas infantis nutricis lactationi, ut nimirum recens natus recentiore, adultior vetustiore, fruatur lacte.

Lactans non sit vetusta.

Denique ridendæ sunt nostrates mulierculæ, dum, si nutriculam forsan vel terrore, vel ira, exagitatam intelligunt, mammarum suarum compressione non omne lac, sed tantillum modo hujus, eam exprimere & rejicere jubent, antequam infanti istas præbeant, sibi persuadentes, hac ratione ideam vel characterem vitiosum a pathemate illo impressum cum lacte corrupto rejici, simplici ac inepta satis conjectura: cum verosimile sit, corruptelam ab animi affectu proficiscentem in omnem lactis penum, si non in totam humorum massam, transfundi, hinc lac remanens, ac quod infanti porrigitur, quoque eadem labe contaminatum huic exitiosum existere.

Affectu animi exagitatæ nutrici haud sufficit, tantillum lactis emulgere.

Alias vero in ephebis & provectioris ætatis hominibus alimentorum usum legitimum substantiam, quantitatem, tempus, & assumendi modum respicere, quam notissimum: pauca tantum circa unum alterumve horum momentorum liceat adjicere monita. Noxia communiter pronunciantur & dissuadentur esculenta, quæ difficilioris existunt concoctionis, non cunctis tamen individuis æque nociva & concoctu difficilia: dum aliquando eorum talia occurrunt, quæ pro dyspeptis habita, v. g. lardum, carnem bubulam fumo induratam, pisces aridos &c. commodius digerunt, quam quæ inter concoctu faciliora numerantur, ova sorbilia v. g. & lac senibus

Alimenta difficilioris coctionis non omnibus noxia.

pariter alias ac pueris, utrisque ventriculi infirmioris creditis, facile digestibilia. Adeo quidem ut nonnullorum appetitus torpidus vix excitari eorumque Cacostomachia corrigi queat, nisi adæquata & fermento eorum digestivo digna offerantur fercula, duriora & crudiora. Quid frequentius est, sub febrium declinatione, ubi appetitus ac vis concoctrix adhuc languet & cunctas delicias fastidit, illum esculentis paradoxis atque dyspeptis feliciter vellicari & excitari: ut ejusmodi convalescentes brassicam fermentatam, carnem suillam farciminave fumo indurata, asellum, haleces &c. expetant, & si talibus frui contingat, hinc eousque mox refocillentur, ut postmodum alia diversi generis, & quæ hactenus respuerant, admittant atque esuriant. Et, ne hujus loci faciam Pica & Malacia laborantes, qui præter alimenta vitiosa a natura plane alienas quoque res avidius appetunt commodeque digerunt, quorum exemplum singulare præstat prægnans illa penes *Tulpium* Daventriensis, quæ halecibus salitis adeo impense delectabatur, ut gestationis tempore mille ac quadringentos eorum sine ullo damno & molestia devorarit, nisi quod fœtus appetitum suo adeo stricte manciparit, ut hic editus, cum nec dum possit verbis, ejulatu tamen, expetierit haleces, quibus tam effuse se dederat mater: ex *Pechlini 1. obs. 51.* huc transferam illum Jureconsultum sexagenario majorem, qui, quoties stomachum crapula corruperit, non alio post plurium annorum consuetudinem, instaurare ventriculum atque appetitum collapsum potuit, quam appositis in cœnam arefactis passeris marini succidiis, cibo duro & adiposo, quique in condimentum magis, quam alimentum asotorum ventriculis servire solent; & sic demum revocato appetitu somnum quoque facilem obrepisse, inque dies integrum extensum fuisse appetitum. Et ex *eodem* Vetulam septuagenariam, quæ nullo unquam morbo, nisi, Nephritide & cruditate quadam ventriculi laborarit, quarum hanc non alio, præterquam durissimo cibi genere, passeribus nimirum exsiccatis emendarit, illam vero semper crudo pinguissimoque lardo delinirit. Præterea, quæ communiter adstrictoria præsumuntur alimenta, quibusdam ventrem laxum reddunt, quemadmodum laxantia aliis eundem constipant: utrumque paradoxe satis. Quorum prioris exemplum subministrat Rhetor ille apud *Galenum 2.* *de*

Imo præ eupeptis magis congrua.

de alim. facult. cui post esum pyrorum ac pomorum austerorum alvus solvebatur, imo ejusdem & posterioris generis observationes quotidianæ sunt.

Quod autem nonnulla alimenta, alias non omnimode salubria, quibusdam bene cedant, imo sanitatem restituant vel juvent, occasione lymphæ ventriculi digestoriæ & acrimoniæ hujus determinatæ evenit, quæ non, nisi solidiore, glutinosa ac pinguiore esca saturari ejusque spicula infringi ac temperari valent; perinde ac chlorosi ac malacia laborantes lateribus, arena, calce, creta vescuntur, quod inter esculenta ordinaria, quæ huic fermento ferociori domando sint paria, non facile inveniantur. Neque utut ejusmodi pravorum atque incongruorum assumptionem chylificatio vitiosa excipiat, ægris hinc necessario aliquid noxæ contingit, quin potius per hanc sanitas aliquando restituatur: forsan, quod ex alimentis non adeo laudabilibus formetur chylus aliquis medicamentosus, qui vitiosis ægri corpori inexistentibus humoribus corrigendis atque emendandis inserviat; perinde ac medicamenta acriora pituitosis, viscida & acida scorbuticis, biliosis &c. prodesse, utraque sanis nocere, in propatulo est. Quinimo ipsa alimenta viscidiora, acria, refrigerantia, calefacientia aut per quemcunque qualitatum excessum temperatioribus corporibus minus salubria, intemperatioribus & a statu naturali declinantibus proficua observantur, calefaciendo hos, quorum calor debilior, incidendo pituitam, obliniendo & inviscando acrimoniam, laxando alvum, & quæ aromatica biliosis nocent, pituitosis prosunt; hinc alimenta medicamentosa appellata. Quæ hujus rei ratio?

Triviale circumfertur proverbium, *Omnis repletio mala, panis vero pessima*, quod nihilominus omni authoritate destituitur, ejusque fidem ratio atque experientia suspectam reddunt. De authore quippe ejus haud constat, testaturque *Savanerola*, Medicus sui temporis eruditissimus, se penes nullum Scriptorem hoc effatum legisse: & *Sanctorius 4. de errorib. vitand. c. 8.* non panis, sed carnis potius, nimiam ingluviem a Græcis taxari, nec ullum tamen horum allegat. Plerique *Avicennæ* hanc sententiam tribuunt, inter quos *Primerosium 3. de error. vulgi c. 24.* quoque deprehendo, qui tamen eum cum aliis pariter deceptum ait: quamvis nec penes illum aliquid hujus opi- Panis repletio haud pejor ac aliorum ciborum.

 nionis

nionis reperire liceat, niſi in ſenſum flectere placeat ejus verba, ex *lib.1. fen.3. doctr.3. cap.7. Amplius ſcire debes; quod impedimentum panis, cum non digeritur, eſt multum, ſed carnis nutrimentum, cum non digeritur, eſt minus hoc;* in quibus tamen non de largiore aſſumptione ſeu repletione, ſed de læſa digeſtione, panis agitur. Præterea & eo ipſo, dum inter cuncta eſculenta humana ſine dubio frequentiſſimum ac conſuetum magis reperitur panis, omnium alimentorum facile temperatiſſimum, temperatiora autem & familiariora minus corruptionis induunt ac minus lædunt: haud apparet, cur panis repletionem ſeu uſum nimium aliorum ciborum repletione pejorem ac peſſimum proclamemus. Quin potius panem probe fermentatum & coctum cæterorum alimentorum condimentum exiſtimemus: obſervantes, qui ſolo pane veſcuntur, quam optime ſanos exiſtere, quos ſi imitarentur cœteri, rariores forſan cruditates ac morbos experirentur, quales ex carnium aliorumque, quæ ſubſtantiæ ac qualitatum quoque ratione minus ſalubria, abuſu frequentius eveniunt.

In alimentis deſignandis experientia potiſſimum attendenda.

Proin, qualia alimenta cuivis quadrent, aut moleſtiam creent, diſcernere tenetur medicus, quamvis in multis, ut vel ex recenſitis, vel alias, conſtat, falli queat, in uno aliter ac in altero, eadem etiam corporis conſtitutione præditis & ſimili ægritudini obnoxiis, evenientibus: Dum v.g. plerique hypochondriacorum lac dulce haud ferunt, ſed peſſime hinc ſe habent, eorum nihilominus nonnulli ſine omni perturbatione & noxa illud hauriunt. Quod ſola diſcernit experientia & individuorum ſingularis obſervatio, quo ſcientia, in univerſalibus quæ moratur, haud pertingit.

Quomodo ſuccurrendum illis, qui in congruis veſcuntur?

Interim, cum nec ſani, nec ægri, ſemper abſtineant omnimode ab alimentis incongruis & prohibitis, allaborandum ſimul erit, ut medicamentis appropriatis illorum noxis ſuccurratur, eorum digeſtionem juvet, ac cruditates deleat per peptica hujus illiusve generis, flatuoſitatem ſolvat per carminantia &c. Medicus. Quod per condimenta quoque culinaria ſeu medicamenta alimentoſa fieri poteſt ac ſolet, vitiis alimentorum emendandis ac cavendis deſtinata: donec temporis tractu in abuſum degenerarint eorum pleraque, & hodie ſaporibus potius ſuavioribus ac variis inducendis inſerviant palatoque lenocinentur illa.

Quan-

Quantitatem alimentorum in genere determinat illud Hippocratis *2. aph. 4. Non ſatietas, non fames, ſi naturæ modum exceſſerint, bonæ ſunt:* i. e. nimius pariter, ac parcior juſto, victus corpus lædit. Per nimiam quippe alimentorum ingluviem (1) primarum viarum eveniunt cruditates atque apepſia: (2) excrementa alvina cum flatibus cumulantur: (3) crudior chylus ad maſſam ſanguineam ablegatus cachexiam & obſtructiones hinc inde parit: aut, ſi per robur excellentius ventriculi atque inteſtinorum copioſiora alimenta in chylum laudabilem faceſſant, plethora & humorum laudabilium exuperantia, periculoſa admodum, metuenda. Contra inedia ſeu victus parcior tametſi ad ſalubritatem corporis hoc conferat, ut vitioſos humores, per repetitas cruditates congeſtas, ſolvat, hocque nomine, ſucci alibilis diſtributionem ac diaphoreſin facilitando, univerſum corpus pervium reddat & excrementorum cunctorum evacuationem promoveat: ſi tamen diutius continuetur, tum ſanis, tum ægrotantibus, haud parum incommodat. Humores ſiquidem laudabiles ac ſpiritus conſumit, per conſequens ſolidiorum quoque partium ſubſtantiam roſcidam ac gelatinoſam colliquat, noxios & acriores vero humores, conſueta alimenti novi benignitate & mucilagine inviſcante deſtitutos, pro vario jejunantis temperamento & apparatu morboſo, varie exagitat: unde *Hippocrates* haud perperam, melius in pleniore, quam in pertenui, victu errare, aſſerit. Demenſum tamen alimentorum pro ſubjectorum conditione diverſa variare, ſuperius dictum.

Nimiorum alimentorum damna.

Damna inediæ ſeu victus parcioris.

Inpræſentiarum deteſtandus potius eſt muliercularum noſtratium mos pravus, quo ægrotantibus non tantum plus juſto alimentorum indulgent, ſed nolentes volentes ad hoc urgent: quaſi debilitatis, vel a morbo, vel ab evacuatione medica paſtus plenior neceſſarius ſit, pro viribus exhauſtis reſarciendis, ac quaſi, quod ſenſim ſenſimque perditum, mox uno paſtu ac die ſit reparandum; minus penſitantes, huic concoquendo & digerendo illas non ſufficere, hincque obrui. Potior erat antiquorum prudentia, qui infirmioribus ejuſmodi tenuioris cibi exiguum exhibebant, cum incremento virium victus quantitatem augentes. Ac *Hippocrates*, tametſi conſuetudinem facile mutare diſſuadeat, minus tamen ita interpretandus, quaſi

Non urgendi ad victum pleniorem ægri.

quasi ægroti eodem modo cibari debeant, ac antequam ægrotarent, i. e. antequam ulla mutatio corporibus eorum contigerit, quæ alimenti mutationem postulet. Postquam enim a morbo evidenter immutatur corpus, desiderat ipsummet alia quoque alimenta aliamque horum quantitatem: per consequens, quibus in statu sano plus roboris, plus dandum est; quibus in morbo minus virium, minus concedendum. Quod quamvis aliis *Hippocratis* & *Galeni* assertis videatur repugnare; ægro nimirum cibum concedendum esse, quo, donec morbus superetur, subsistere possit, constet vero, robustiorem præ debiliore magis, ac proin cibi auxilio minus indigere, contra debilem minus durare, hinc alimenti plus opus habere; item, inediæ quidem locum concedendum in valentioribus viribus, largiore autem cibo utendum, ubi hæ existunt imbecilliores. Facile tamen decidi potest negotium, si, quod de Indicationibus in genere dictum, supponamus, habere Indicantia non raro sua Prohibentia: vires nimirum debiliores plus alimenti postulant, idem tamen dissuadent seu prohibent digestiones, sub ejusmodi statu imminutæ ac depravatæ. Proin equidem, quantum illæ indigent, quo durent, simul tamen non plus, quam quantum coquere valent, modicum, nempe, exhibeatur, cum quod aut quantum alimenti non digeritur, nec viribus prospicit.

Alimenta assumendi tempus consuetudo determinet.

Error porro in alimentorum assumptionis tempore non levis perpetratur, si vel hora non consueta, vel nondum confectis alimentis prius ingestis, nova ingeruntur. Consuetudinem siquidem ut in cœteris, ad salubritatem corporis facientibus, ita inprimis in cibandi tempore, magni momenti esse, ex *Hipp.* superius monitum: *nam & his, qui bis in die cibum sumunt, & his qui semel, repentinæ mutationes noxas & ægritudines inducunt, & eos sane, qui prandere non adsueti sunt, si pransi fuerint, statim infirmos facit hoc, & toto corpore graves, debiles &c.* Quodsi vero quis, ventriculo circa priorum alimentorum digestionem adhuc occupato, novos cibos ingerat, statim is hujus gravitatem, oscitationes, ructus, anxietates &c. persentiscet, indicio manifesto prius assumpti cibi digestionem ab alterius intempestive superingesti cruditate turbari, & ambos in cruditates abire; quo errore nullum deteriorem *Avicenna* profitetur, his verbis: *nihil*

Item coctio absoluta aut minus absoluta.

est

est in corpore deterius, quam quando nutriens super nutriens, quod non digestum, demittitur: Proin illis, qui debilioris stomachi, a prandio cruditates observant, quosque nulla fames urget, a cœna abstinere consultius videtur: neque omnibus iisdem horis cibos sumere convenit, ut jentaculum quoque vitandum veniat illis, quibus cœna nondum omnimode excussa.

Qui ordinem in ciborum assumptione attendere monent, molliora, fluidiora ac facilioris digestionis solidioribus ac dyspeptis, laxantia adstringentibus, & quæ facile corrumpuntur v. g. fructus horarios, cæteris præmittere jubentes; quasi hunc neglectum digestio vitiosa sequatur, dum citius soluta & laxantia per orificium ventriculi inferius, a crudioribus adhuc ac minus laxantibus obturatum, deponi nequeant, hinc mora digestionem depravent, ac vitiosum constituant chylum: ex præjudicio agunt autopsiæ repugnante, quo nimirum pylorum in fundo ventriculi supponunt, & contenta hujus non tam tendentia propria ad inferiora, quam contractione & impulsu ejus, per pylori angustius orificium ad intestina rejiciuntur. Neque strata ejusmodi alimentorum successive ingestorum, in ventriculo concipere licet, postquam cuncta eorum, quam diversissimi generis in hoc sine ordine confundi seu commisceri, probabile est. Nec quæ alvum subducendi vi pollent, citius hanc exerunt aliis præmissa, ac si illis superingerantur; nisi forte cœtera longius antecedant, i. e. intestina subintrarint, aut impulsu satis fortuito orificio inferiori adigantur, antequam illa superveniunt: perinde ac medicamenta laxantia, sive cœnæ præmittantur, sive postponantur, alvum leniunt.

Ordo in assumendis cibis nullius momenti est.

Simili ratione res se habet cum varietate esculentorum, quam adeo detestantur scrupulosiores Medici, formidant, qui ex horum præscriptis vivunt. Communis est traditio, simpliciorem victum quam saluberrimum existere & vitam prologare: contra alimentorum simul ingestorum varietatem tot prope, quot eduliorum & condimentorum genera, morbos parere. Infelices proin proclamant gulosos, qui intelligere nolunt, magno, sanitate nempe, palati ejusmodi oblectamenta stare, & vitam ante terminum depredari, cum non fieri non possit, tantam ingestorum farraginem, propter di-

Varietas eduliorum vix adeo noxia est, ut communiter creditur.

verſam ſui texturam & faciliorem difficilioremque digeſtibilitatem, chylificationem enormiter conturbare, hinc poſt cacochymiam cachexias morboſque infiniti generis inducere: ſimpliciorem victum concoctu eſſe faciliorem, hinc laudabilioribus conſtituendis ſuccis magis idoneum. Provocant ad plebejos, qui ignorantes ejuſmodi luxuriei commenta, ſub uſu panis, lactis, caſei & paucorum leguminum ſaniſſime ac diutiſſime vivant: provocant ad victum ſimpliciorem antediluvianorum & brevi poſt eorum tempora viventium, quaſi illi ad plura ſecula, hi ad plures nihilominus ac noſtrates annos incolumes ac ſuperſtites manſerint: provocant ad bruta, quorum ſylveſtria, dum unius tantum generis eſca utuntur, ſaniora ac longæviora; domeſtica ſeu incluſa, quod varium ac mixtum alimentum iis exhibeatur, cruditatibus ac morbis exponantur: provocant demum ad febricitantes, quibus idem victus ſimplicior, præ tot eſculentorum confuſanea mixtura conducat.

Quodſi tamen experientiam conſulamus, nec ruricularum ſimiliumque hominum viliorum, nec aliorum frugaliter viventium, menſæ omni obſoniorum multiplicitate expertes deprehenduntur, ad multam tamen ætatem illi vivunt, & qui gulæ minus indulgentes in eodem paſtu pane, carnibus, acetariis, oleribus, butyro, caſeo, cereviſia ac vino ſine noxa utuntur, ſub hac quoque alimentorum diverſitate commode degunt & longævi evadunt. Ut per conſequens haud adeo damnanda videatur omnis eorum varietas, quin concedenda potius, pro appetitu integro conſervando atque ſtimulando. Imo ſimpliciora olera aliquando heterogeneitatem evidentem involvunt, ut alia eorum ſubſtantia laxet, alia conſtipet, alia ventriculo facile pareat, alia ejuſdem activitatem reſpuat, inſint carni partes fibroſæ ac ſolidiores, inſint gelatinoſæ & promptius ſolubiles: ita ut nulla ſimplicior eſca in relatione ad chylificationem indolem homogeneam & uniformem includat. De antediluvianorum Patriarcharum longævitate equidem ex ſacris Literis conſtat, an autem omnes eorum coætanei & ſoboles illam attigerint, nec aſſerere, nec negare datur: poſtquam incertum, an ad ſeros adeo annos pervenerint per ſingularem Dei directionem, an per cauſas magis naturales; & poſt Noachum hujus poſteri, Abraham, Iſaac, Jacob &c. non

adeo longævi observantur, frugaliori & simpliciori victui quanquam pariter mancipati. Exemplum a brutis depromptum triplicem involvit petitionem principii, sc. primo, an sylvestria unius tantum generis pabulo utantur, dum diversæ herbæ, frutices, frumenta, fructus, illis obviam fiunt, & in hæc ea grassari constat: deinde nec perpetuæ veritatis, domestica ad varia magis alimenta cogi: quemadmodum tandem nondum comprobatum, sylvestria præ inclusis, unius speciei, saniora & diuturnioris vitæ, & quidem propter alimoniæ simplicitatem, existere. Febricitantibus demum simpliciorem victum necessarium & congruum magis esse, largior, non tamen propter simplicitatem, sed exilitatem ac tenuitatem: cum nihil impediat, quin jusculum, ovum sorbile, panis & plura, modo appetitus hæc admittat & iis frugaliter utantur, ipsis simul porrigantur, sine noxa ab aliquot exilioribus ferculis metuenda. Ac utut his multifarium ejusmodi eduliorum genus haud adeo proficuum foret, *Sanis tamen omnia sana:* i. e. carnibus, piscibus, vino &c. equidem frui non licet febricitantibus, quæ nihilominus in alimoniam laudabilem cedunt firmioribus; proin nec alimentorum varietas, tametsi ægris non conferat, nocebit sanis. Quibus accedit, qui vere sic dicto victui simpliciori mancipati, sc. villicos miseros, captivos, castra sequentes famelica, ex hoc haud adeo sanos & robustos vivere, sed ex colore eorum lurido, habitu macilento eos genio maxime defraudari, in propatulo est: refocillantur autem & vigorem ac robur novum adipiscuntur, si huic paulo indulgere iis concedatur, i. e. pani mero associentur carnes aliaque obsoniorum genera lautiora & varia.

Illam interim dapum & cupediarum multitudinem nimiam, ubi facile corruptibilia & difficilioris digestionis aliis combinantur, frixa cum elixis, pinguia cum dulcibus, acida cum aromatis, carnes varii generis cum piscium farragine, lac & lacticinia cum fructibus pluribus ingerantur, iisve vinum modo recens, modo vetus, cerevisia plus minus fermentata, superinfundantur, damno; bradypepsiæ & cruditatum radices. Et luunt hujus luxus pœnas graves frequentius aulici ac quicunque commessationibus dediti, dum non tantum senescentes, sed in floridiore quoque adhuc ætate, quam ciborum Nisi se mutuo corrumpentium.

 infini-

infinitorum quotidiana ingurgitatione & crapulis fregerunt, hydrope, phthiſi, doloribus colicis, nephriticis, articulorum ac contracturis, aut ad minimum immedicabili ventriculi imbecillitate, appetitu proſtrato & nauſea excruciantur, defatigantur ac emaciantur. Inprimis autem vitanda erit illa eſculentorum ac potulentorum cum condimentis varietas, qua unum alterius pravitatem & nocendi rationem intendit & quaſi multiplicat, v. g. fructuum horariorum diverſorum, vel per ſe, vel cum ſaccharo ſimilibusque dulcibus, a qualibus in certiorem & impetuoſiorem fermentationem abripiuntur, ingeſtorum; ſi aromata cum vino generoſiore aut ſpiritu vini ſanguinem & viſcera in excandeſcentias abripientia, ſimul deglutiantur: quave per diverſas & contrarias magis facultates illa eorumque vitia non tam corriguntur ac temperantur, quam corrumpuntur & prava magis redduntur, v. g. lac cum aceto & acetariis, vino aut fructibus acidulis hauſtum, in coagulum, ventriculo cœterisque viſceribus exitioſum, degenerans.

Aut pravitatem aliorum intendentium.

Utrum prandium cœna largius eſſe debeat?

Utrum prandium cœna largius eſſe debeat, hinc inde, v. g. penes *Fuchſium*, *Langium*, *Cardanum*, *Sennertum*, *Deodatum*, *Hœferum* ac alios diſceptatur, atque morem & tempora noſtra ſi attendamus, plerosque liberalius prandere, quam cœnare, obſervamus; adeo ut ſi quis in paſtu excedere malit, in prandio hoc commodius fiet, quod frugaliore cœna, vel omnimoda ab hac abſtinentia error hic emendari queat: Salubritati tamen ſi litandum, cœnam potius largiorem & lautam magis cum pleriſque commendo. Quod majus ſemper intervallum inter cœnam & prandium, quam a prandio ad cœnam, intercedat, hinc in priore plus alimenti confici & cruditas hinc nata commodius ſuperari valeat: quodque ſomnus cœnæ ſuccedens chylificationem nocturnam magis juvet, contra vigiliæ cruditates generent, prout inferius pateſcet.

Cur potus adeo neceſſarius?

Potulentorum uſu indigemus ordinarie pro cibis ſolidioribus in ventriculo commodius macerandis, chylo magis diluendo & per meatulos anguſtiores ubique transvehendo, pro fluxibilitate humorum perpetuanda ac recrementis ſalinis imbibendis, detergendis & per vias urinarias aliaque emunctoria eliminandis. Quamvis potus aſſumptionem non usque adeo neceſſariam mihi perſuadere pos-

possim; quasi ventriculus menstruo hoc macerante ac diluente destitutus non commode chylificet, sed chylus quoque omni vehiculo defraudetur, & quasi illi ac intestinis tantum humiditatis non suppetat, quantum ad negotium hoc postuletur: potissimum cum pleraque esculentorum aliquid humiditatis habeant, vel a salivæ admiscela inter masticandum recipiant. Dum vero multum seri per diversa organa excretoria rejicitur, ne tandem hoc vel in toto, vel in primis viis, deficiat, quotidiana opus videtur ejus restauratione, quam potu præstamus.

Potulentorum quædam sunt simpliciora, nempe aqua, usibus indigitatis magis adæquata, quædam particulis farinaceis seu nutrientibus & activis magis simul impraegnata magisque voluptuaria, nempe cerevisiæ infinita genera, lac, vinum, mulsa, & liquores ex pomis, pyris similibusque fructibus per fermentationem parati, cum spiritu vini seu aqua ardente. Simplicior ac tenuior quo potus, eo salubrior est, & illis, qui solidiore & evchymo alimento fruuntur, cerevisiæ spissiores minus quadrant, quemadmodum nec illis, qui vinum bibunt: cum ejusmodi cerevisiæ, particulis farinaceis seu chylescentibus jamdum turgidæ, esculentis macerandis & solvendis minus adæquatæ existant; cum vino autem, per vim inebriandi & caput conturbandi communem, stare nequeant. Neque tamen illis, quorum ventriculus debilior, & quibus alimenta difficilioris digestionis sunt frequentiora, quemadmodum Saxoniæ inferioris incolis ac ruriculis nostratibus, ut cerevisia crassiore seu pinguiore, ut ajunt, utantur, dissuadeo, utuntur etiam hac cum sensibili emolumento, & habitus crassescentia atque obesitate: condimenti siquidem vices præstat ejusmodi potus, stomachi digestioni subveniens & cruditates arcens. Vinipotoribus potum reliquum tenuem consulo, quod generosius aqua commode diluatur, cerevisiæ combinati haustus, per vim pariter narcoticam, caput citius gravari faciant: adeo ut non infrequentes illi, qui inter compotationes largam satis quantitatem vini solitarii sine temulentia sustinent, mox tamen sub uno vel altero cerevisiæ haustu ab exiliore longe vini quantitate inebrientur. Belgas, Anglos si attendamus, vinum bibentes, hos nunquam simul cerevisias suas spissiores, sed secundarias & tenuiores magis, cum illo haurire,

Potulentorum varia genera.

Cur & quibus potus tenuior crassiorve conferat?

haurire, deprehendimus. Nec ſemel, ſed pluries, penes valetudinarios evenit, ut nauſeant, vomant, gravitate ac dolore capitis, flatibus, alvo duriore &c. moleſtentur, quamdiu cereviſiam conſuetam hauriunt, ceſſent hæc ſymptomata ac melius longe illi ſe habeant a cereviſia ſecundaria, decocto hordei ſimplici aut mera aqua.

Vinum inadſuetis nec ſuadendum, nec denegandum adſuetis.

Ratione vini adhuc notetur, æque difficile eſſe, ejus uſum non adſuetis commendare, ac idem ſubtrahere, penes quos conſuetudine ille inoluit. Prioris exempla hinc inde in hydropotis ſeu abſtemiis deprehendimus, vinum eousque aliquando abhorrentibus, ut perinde ac illi, qui caſeum, butyrum aliaque per idioſyncraſiam quandam faſtidiunt, ex tantilli vini invita delibatione in lipothymiam conjiciantur, aliquando etiam hæmorrhagiis corripiantur. Contra febricitantibus atque arthriticis, quibus alias merum minime conducit, hoc vix omnimode denegandum, ſed etiam hoc in paſſu conſuetudini condeſcendum, eſt, prout ſuperius monitum, & experientia multifaria comprobat. Ita quendam febre Hungarica decumbentem Vini Hungarici copioſiore & ad temulentiam usque ingurgitatione per ſudorem profuſiſſimum fuiſſe ſanatum, *Miſcell. nat. cur. decur. 1. ann. 3. obſ. 45* perhibent: & in arthritide illis, quorum ætas, conſuetudo ac ventriculi imbecillitas vinum urget, hoc concedunt *Crato conſil. 153. Crucius quæſit. per epiſt. p. 12. R. Fortis 4. conſ. 172.* & *Sydenham. de podagr. p. 89.*

Vini virtutes.

Virtutes vini ex Autoribus tranſcribere ac harum experimenta congerere, ſupervacaneus mihi videtur labor, prolixiſſime hoc egit *Canonherius de admir. vini virtut.* quem loco plurium commendo: nec inepte de eodem diſſeruiſſe videtur *Plato 1. & 2. de leg.* quando illud *timoris pharmacum, ſenectutis refocillationem, mœroris & inopiæ oblivionem, ſomnii illecebram, ſpiritus ex puriore ſanguine geniti fomitem, fortitudinis calcar, mentis ingeniique incitabulum, quo, ut ferrum igne, ita animus vino moderate ſumpto miteſcat*, ait. Quorum verborum poſteriora ſatis paradoxa videri poterant, præcedaneis, ubi *mentis ingeniique incitabulum & fortitudinis calcar* dicebatur, collata, quibus idem ſpiritus ſimul domare Divinus Philoſophus aſſerit: niſi *Xenonem* adſtipulantem noſſemus, ſcribentem: *ut lupini amari crebra aquarum adſpergine macerati dulceſcant, ita animum vino irrigatum*

tum miteſcere. Id eſt, Vinum, moderate hauſtum, diſtractos & in turbinem quaſi actos ſpiritus reducit ac in ordines priſtinos componit: ita ut animus tædio quocunque affectus ſeu conturbatus hoc antidoto tantum non univerſali ſedetur & ſpiritus ad conſueta motusque magis ordinatos ſe recipiant. Singulare hujus rei exemplum ſubminiſtrat *Pechlinus 3. obſ. 16.* in ſacerdote quodam, cui ex phantaſia corrupta videbatur, cum foras egrederetur, reſpirandi neceſſitatem in aëris jam jam defecturi ſenſu majorem eſſe, quam domi, tandem etiam omnimode abrumpi; comitantibus hanc ſollicitudinem cordis anxietatibus, ſudore frigido aliisque ſymptomatis, quæ non ceſſabant, quam alvo ſemel iterumque dejecta rediret animus, poſt horas aliquot nova ejuſmodi acceſſione exercendus. Unde a munere eccleſiaſtico & colloquio alienorum hominum ſe abdicare eum coactum fuiſſe, quod ſtatim inde excitari metum & ex hoc moleſtias illas intelligeret: dum contra domi in lecto ſe continens nihil fere earum comparuerit, mox recidivantibus ſimul ac peregrini aut ignoti hominis colloquium aut aëris externi uſum affectaret; donec poſt plura remedia fruſtranea, quod nec medici, nec æger, morbi ingenium ſatis cognoviſſent, quidam eorum animi hunc errorem deprehenderit, & vini meracioris hauſtum, ad animum erigendum & a priſtina imaginatione divellendum, ſuaſerit: quo non tantum a paroxyſmo hoc & ſucceſſive, continuato meri potu, ab erronea idea, quam contumax phantaſia formaverat, omnimode liberatus fuerit, revocatis in priſtinos ordines ſeu gyros naturales ſpiritibus. Hoc eſt, perinde ac Vinum calamitatum ac planctuum obliviſci facit & circumagendo animo idoneum eſt, ita a cogitationibus etiam alienis eundem avertere ſibique reddere poteſt, quocunque demum modo hoc agat: uno verbo, prout ab eodem ſæpe ideæ ſaniores corrumpuntur, ſic deformia ac corrupta phantaſmata ad priſtinum & rectum ſtatum hoc reducere probabile ſit.

Vinum phantaſiam corruptam corrigit.

De cœtero vinum, ſi generoſius, & ejus plus hauriendum fuerit, aqua plus minus dilui debet, ſub proportione non una, ſed pro diverſitate ſui, quantitatis bibendæ, ſubjectorum & temporis varia. Singularem vinum aqua temperandi encheiriſin deſcribit *Hœferus Herc. med. lib. 8. cap. 5* quæ hæc eſt: Cyathus æqualis amplitudinis

Vinum generoſum aqua diluendum.

Vinum aqua attem-

vino

perandi singularis modus. vino repletur, huicque vitrum angusti orificii aqua plenum inversum immittitur, ita ut latioris vasis fundum orificium hujus non attingat: sic aquam sensim destillare in vinum, tantum vero hujus subtilioris substantiæ seu spiritus per medium aquæ in super impositum vitrum ascendere & aquæ parti levissimæ commisceri deprehenditur. Suspicatur Author, hoc dilutum vinum illud cum aqua extractum esse, cujus *Horstius 4.obs.24.* sub nomine gezogenen Weines meminit. Fateor, me dubitasse primum de successu hujus experimenti, ob diversas rationes; ast rem tentans post aliquot horas aquam superioris vitri vino sensibiliter tinctam, hujusque odore ac sapore imbutam, contra vasis inferioris vinum ab aqua destillata itidem valde dilutum deprehendi.

Reiterabam experimentum cum vini residuo & post octo horarum circiter spatium extraxi phiolam, cujus aqua tantillum tantum coloris ac saporis vini, sensibile tamen, præseferebat: tertio autem experimento, utut phiola cum aqua ad triduum vino immersa manserit, hanc tamen omnis plane tincturæ cœterarumque vini qualitatum expertem, seu puram putam aquam, protrahebam, vini autem residuum ratione saporis, & coloris aquosius longe, quam aquam primi experimenti, mecum judicabant alii. Hinc inferebam non totam vini compagem hac ratione elevari seu extrahi, sed aliquid ejus remanere; anceps tamen manebam, an, juxta *Hœferum* subtilior tantum seu spirituosa vini portio hac ratione extracta & caput quoddam quasi mortuum relictum fuerit: cum non spiritus, sed totius substantiæ, vini qualitates dilutum elevatum præ se ferret, nec aqua frigida idoneum instrumentum videatur vinum in spiritum & phlegma discernendi. An vero artificium hoc vinum diluendi praxi bibentium aliquot vel plurium par futurum sit, judicabunt illi, qui hoc tentabunt.

Potus pastus intermedius minus conducit. Cum assumptorum solidiorum commodius macerandorum ac digerendorum potissimum gratia potulenta desiderentur, evidens fit, non sine iis scyphos facile esse exhauriendos, unde etiam potus hic commixtivus communiter appellatur, & qui extra prandendi ac cœnandi tempus bibitur, intempestivus nec adeo salubris censendus. In specie damnandus maxime potus matutinus, seu ventriculo jejuno,

no, quo se ingurgitant nonnulli: quale quid, nisi ex prava consuetudine contingat, aut crapulam præcedaneam, aut certe visceris alicujus dispositionem vitiosam, ad cachexiam inclinantem, innuit, coctiones labefactat, cruditates generat, caput conturbat & serum justo fluidius ac copiosius, quemadmodum quivis potus nimius, reddit. Pariter digestionem primam inchoatam insigniter turbat potus, prandium atque cœnam intermedius, sub hac tamen circumstantia: quod hæc offensa metuenda sit, si concoctio in vigore magis existat, secunda nempe vel tertia a pastu hora; minus circa quintam vel sextam, ubi fere peracta est eadem. Hoc tempore, cœnæ propinquiore, qui hauritur, potus delativus quibusdam audit, quod ad cibum, prima concoctione confectum, antequam novus assumatur, e ventre in totum corpus distribuendum bibatur; vel potius ut reliquias alimentorum digestorum e ventriculo detergat, huncque de novo stimulet. Quod a vini haustu, cœnæ brevi antecedaneo inprimis fieri observamus, qui appetitum ad esculenta sensibiliter excitat & famelicos reddit: quamvis idem in consuetis cerevisia generosior præstet. Qui vero extra pastum sitis causa expetitur, potus, & sedativus dicitur, equidem rigorose denegari non potest, sive illa a morbo, sive ab esculentorum salsugine similive habitudine, v. g. esu cyprinorum, contingat: moderandus tamen, quantum causæ ejus permittunt, aut periculum, quod a nimio potu metuendum, exigit, v. g. in febricitantibus, quos potulentorum nimia ingurgitatione hydropicos aliquando fieri, experientia loquitur. **Nisi sub certis conditionibus.**

Vitandæ pariter sunt quam studiose potationes nimis seræ & in multam noctem extensæ: atque hoc quidem vel ob rationem modo explicatam, quod illæ eduliorum, in cœna assumptorum, digestionem turbent; vel quod potus serotini per noctem seu inter dormiendum intra vasa retenti ad partes nobiliores restagnent, dolorem capitis, lassitudinem ac tremorem membrorum &, si hoc vitæ genus diutius continuetur, paralysin, hydropem &c. pariant. Moratur autem hoc potus serum somni tempore diutius in corpore, notante *Lowero de Corde*, quod non tanta urinæ quantitas, nec cum hac potulentorum aquositas tunc sufficienter excernatur, quanta in vigilantibus & extra **Vitandæ etiam sunt potationes seræ. Tanquam noxiæ.**

lectum constitutis deponitur, cujus imminutæ mictionis pariter non una est causa. Quippe primo tepor lecti & stragulorum transpirationem feri per poros quemadmodum liberiorem conservat, sic secretionem atque excretionem lotii non parum sufflaminat, perinde ac habitus ab atmosphœra frigidiore constipatus & diaphoresis cohibita utramque illam juvat ac auget. Deinde nec vesica urinæ, intra ambitum suum congestæ, stimulum ita percipit: quod sub decubitu declivi ejus onere minus gravetur seu tendatur hujus cervix, & propter spirituum, vel a somno, vel a temulentia, torporem, aut ab extremis versus cerebrum remeatum, torpescat & sui muneris tantisper obliviscatur eadem. Quibus accedit, quod decubitus super planum in lecto declivior appulsum sanguinis, sero potus diluti, versus cerebrum promptius admittat, non tam commode tamen hic, ac corpore erecto, ex illo remeet: unde tandem hydrocephalus, cephalæa, affectus spasmodici, vertigo, paralysis similesve capitis morbi eveniunt; imo ejusmodi noctubibuli de eorum prodromis, v. g. gravedine ac dolore capitis, somnolentia, tremore & faciei inflatione proximo mox mane conqueruntur, inter dormiendum vero turbulentis ac gravioribus insomniis exagitantur. Ita ut consultum videatur, ne, quos sero bibendi vel occasio, vel consuetudo, urget, statim lecto se tradant, sed aut ambulantes, aut sedentes, liberiori aëri, caute tamen, aliquandiu se exponant, donec se maximam potulentorum partem per urinarias vias, si non per alvum, reddidisse augurentur.

Somnus & vigiliæ moderandæ. Tertium rerum non naturalium genus, per diætæ regulas dirigendum, somnus & vigiliæ sunt, quorum alternationes congruæ functionibus vitalibus præstandis ac perpetuandis maxime inserviunt; si autem mediocritatem excesserint, evidenter nocent, juxta *Hipp. 2. aph. 7. & 7. aph. 71.* Somni siquidem capessendi licet naturæ quædam lex ac necessitas, pro spiritibus animalibus, a laboribus defessis ac dissipatis, reficiendis ac restaurandis, incumbat: idem tamen, si nimius, spiritus animales quasi supprimit iisque torporem inducit, quo humorum motus naturales retardantur, crudi ac pituitosi succi generantur, ac omnium sensuum & motus animalis vires hebescunt; sicut vigiliæ nimiæ eosdem spiritus exhauriunt, alimentorum digestionem turbant,

turbant, gravitatem ac fluctuationem ventriculi concitant, appetitum prosternunt ac humoribus modo viscicidatem, modo acrimoniam, partibus vero solidis lassitudinem ac debilitatem, conciliant.

Neque tamen omnibus una somni & vigiliarum decerni poterit mensura, modo eousque duret somnus, ut chylificationem confectam ac nos robustiores redditos intelligamus. Quod quamvis non eodem intervallo omnibus eveniat, sed pro diversitate ætatis, assumptorum ac constitutionis ventriculi variet: communiter nihilominus ac frequentissime digestio prima septem ad summum horarum spatio peracta ac viribus prospectum videtur; imo absolutam aut non absolutam esse illam ex aliis quoq; signis constat. Inprimis vero etiam hic dispositionis internæ & consuetudinis habenda ratio, dum nonnulli utriusque aut alterutrius harum ope somno brevi satis vires integras conservant, alii non, nisi plurium horarum somno, refocillari possunt ac solent: tametsi habitudo intrinseca æquilibrium hoc quietis corporis & animi conturbans modo præternaturalis, modo naturalis magis observetur. De rebus præternaturalibus, somnum sive interpellantibus atque excutientibus, sive augentibus nihil moneam, tanquam in vulgus notis: ast videntur quibusdam breviores somni evenire a certa fluidorum atque impetum facientium habitudine naturali, sub qua licet parum dormiant, parum aut nihil tamen horum viribus decedit, sed post trium quatuorve horarum quietem reliquam noctis partem cum integra insequente die laboribus, aut animi, aut corporis, feliciter impendunt. Ita recordor fœminæ cujusdam, quæ post febrem quartanam contumacem multos annos vix duas vel tres horas singulis noctibus dormiens, interdiu satis alacrem se gerebat, nisi quod in conjugio triginta circiter annorum sterili viveret. *Scio*, inquit *Pechlinus 3. obs. 41. esse, qui natura ignei præcipitesque pauxillum dormiunt, & trium quatuorve horarum somno restaurati cœteras noctis partes cogitando absumant, inde etiam, quod reliquum est diei, toti sibi vindicent.*

Somni tempus, non idem in omnibus.

Sicut autem præter *Hippocratem*, jubente natura, interdiu vigilare, noctu dormire, oportet, ita non facile licet noctem in diem, & contra, convertere. Hinc, quando de somno meridiano quæstio exurgit,

Aliquando interdiu quoque dormire licet.

exurgit, *Valeriolæ 2. loc. comm. c. 8.* auſcultandum, ubi poſtquam diurni ſomni noxas recenſuerat, pergit: *At, ſi defatigationis ac laſſitudinis, a labore contractæ, ſenſus aliquis adſit, aut inquieta & inſomnis nox præceſſerit, aut æſtus immodicus vires debilitarit, tum ſomno etiam diurno tantiſper indulgendum erit. Unde eſt illud Celſi: meridiari longis diebus ante cibum, ſin minus poſt cibum, convenit.* Atque hoc inprimis in adſuetis, modo ſomnus hic brevior, ne caput gravet: quippe experientia docet, ſomnolentiam meridianam ſomno dimidiæ vel quadrantis horulæ mox omnimode diſcuti, longiore intendi & quaſi enutriri.

Somnus mox a paſtu haud nocet.

A plerisque pro intempeſtivo habetur ac diſſuadetur ſomnus mox a paſtu captus, quaſi hic digeſtionem ventriculi difficiliorem reddat & conturbet: cujus ſententiæ inter modernos patronum quoque deprehendimus *Williſium de Anima Brut. part. 1. c. 16.* quamvis ejus aliam a Veterum alleget rationem, ſc. crudum adhuc chylum ad maſſam ſanguineam, pulmones ac cerebrum, non ſine multiplici individui detrimento per ſomnum hunc intempeſtivum abripi. Ubi primitus miror, de ſalubritate ejuſmodi rei dubitari, quam, ne dicam, brutis cunctis, quæ largius ſaginata mox ad quietem, niſi turbentur, ſe componere, ſed nobis omnibus a prima nativitate & per non exiguam ad minimum infantiæ partem ſolennem, nunquam vero detrimentoſam novimus: dum infantes teneriores inter lactendum & pulmentorum infarctum utplurimum ſalubriter obdormiſcunt, adultiores & habitiores quoque facti ordinarie immediate poſt paſtum cunis & lectulis ſuis, ſine valetudinis præjudicio, imponuntur. Miror porro, quomodo ſine contradictionis nota *Williſius* adductus, vel ullus illorum, qui ſomnum alimentorum crudorumque humorum coctionem in toto corpore feliciter perficere, omnibusque ejus partibus alimentum bonum parare, ajunt, & quidem in tantum, ut coctionis difficilioris opus interdum non, niſi per illum, abſolvatur, ſomnum brevi a paſtu damnare queat. Nec ſi, ſpiritus vigilantium a functionibus ſpontaneis perturbatos ac a naturalium operibus avocatos chylificationi minus præeſſe, ſub altiore vero illarum ſilentio & quiete penſa hæc ſua promptius abſolvere, hinc alimenti coctionem ac diſtributionem, excrementorum

ſecre-

ſecretionem &c. peragere, ſupponitur, (ut ſi aliquando cibi comeſti ſtomacho moleſtias creent, ſomnus ſuperveniens has plerumque tollat,) apparet hunc non idem acturum immediate poſt cibum ac longius ab eodem ſuſceptum: dum quod ſine temporis reſtrictione, i.e. ſemper, coctionem maturat, eandem, mox ſuperveniens turbare & corpori nocere neutiquam poſſit. Quibus accedit, interruptum ac denegatum ſomnum chylificationem evidenter turbare ac ſtomachi gravitatem atque fluctuationes patrare.

Et per conſequens cur metuat, non habet idem Scriptor, a ſomno hoc crudiorem chylum ad ſanguinis canalem vel organa nobiliora rapi, qui chylum non crudum, ſed optime coctum & perfectum producit: poſtquam potiſſimum nondum evictum eſt, chylum ejusmodi inter dormiendum a cerebro avidius póſtulari. Vel eo ipſo, dum ſtatim a paſtu nullus chylus adhuc confectus exiſtit, vix capere licet, tempore ſomni, mox a cœna inchoati, chylum crudiorem ad cerebrum, pulmones & maſſam ſanguineam, quocunque demum motore, nondum determinato, ferri: quin potius de ejuſmodi chylo imperfectiore ſeu incongruo partibus his timendum foret, ſi una aut duabus a cæna horis, ubi chylificatio certius inchoata, cubitum iremus. Imo quilibet in ſemet experietur, quantas, ſi ſtatim a paſtu lectioni aut meditationi ſeriæ & attentiori animum impendat, aut quacunque occaſione a ſomno diutius juſto abſtineat, ſicque ſpiritus a primis viis avocentur, ſtomachus gravitates, eructationes & fluctuationes ſuſtineat. Demum ipſa experientia evincimur omnes, nihil vitii nobis, qui intra horulam a paſtu cubile petimus, hinc emergere, ac fruſtraneas ejuſmodi eſſe diſceptationes, pueriles nugas.

Nec cruditates parat

Porro circa Motus & Quietis regimen notetur, Veteres in hoc determinando ſolertiores longe noſtri temporis Scriptoribus deprehendi: quippe ſuperioribus ſeculis introducta fuit Gymnaſtica, eum in finem primario excogitata, ut per varii generis exercitia bonum corporis habitum acquirere ſanitatemque integram conſervare quis poſſit. Ejuſmodi artes Græcis olim erant familiares, & penes *Hippocratem* frequens earum fit mentio, quamvis poſt hujus tempora paulatim defeciſſe videantur: a *Galeno* tamen aliisque Græcis poſt-

Motus moderaminis ingens neceſſitas.

modum revocatæ, v. g. *lib. 6. de tuenda sanit.* & libro peculiari, *de lusu pilæ parvæ*, ac a Romanis quoque excultæ, demum vero ab *Hier. Mercuriali* eruditissimo volumine explicatæ. Offenderunt forsan penes suos non tam vitæ morumque licentiam, qua hodie quisque motuum sui corporis se arbitrum præstat, nec aliorum legibus se hosque subjicit, quam quas muneri ac vitæ generi congruas sibique gratas novit: sed obsequium potius strictius, quo secundum præcepta Medicorum motus corporis adornent, persuasi, valetudinis etiam rationem maximam partem ab iis dependere, hujusque multum interesse, quomodo regantur.

Cum nec functiones vitales sine motu fiant.

Motus usus locuples est & commoda varii generis insinuat, dum non tantum omnes actiones vitales per motum, aut non sine motu, fiunt, adeoque vix, nisi motus determinatæ species, sunt, ut olim indigitavi: sed vitalitas inprimis a motu reciproco partium fluidarum atque solidarum, seu mutuo earum impulsu dependet, utpote per quem sanguinis motus tam progressivus seu circularis, quam intestinus seu centralis, integer conservatur atque perpetuatur. Quippe præter motum illum cruoris tam intestinum, quem partium pnevmaticarum functioni is debet, quam derivatorium ad partes, quem cordis embolus ipsi imprimit, motus musculorum tonicus concurrit, quorum fibrosa compages perpetua quasi sua systole ac renitentia seu concussione motum cruoris retrogradum per venas strenuo juvat, simulque ejusdem totidem elateres, ne præter modum & ad vitalitatis destructionem explicentur, quasi blande coërcet ac reprimit, & sic ad motum oscillatorium quoque seu intestinum sanguinis conservandum symbolum suum confert. Ita ut vel hinc ambiguus maneat Cordi ac Cerebro principatus: ut quidem illud sanguinem vitalem partibus impellat; hoc cum genere nervoso per influxum spirituum compagem corporis fibrosam atque tensivam eousque actuet, quo hujus constrictione molliore idem fluidum retrorsum simul urgeat; adeoque nec sine corde, nec sine cerebro vitalitas machinæ perennet. Et revera musculorum systema fluidi hujus universalis motibus binis custodiendis & tuendis multum ministrari, vel hoc docere poterat, quod a laboribus aliisq; vehementioribus motibus eo defatigato vires non tantum in hoc, sed in toto corpore, defice-

deficere, ex pulſu debiliore ac raro aliisque functionum fatiſcentiis obſervemus: adeo ut, quod communiter vires integras ac labefactatas appellamus, non ſolitarie in ſpiritibus, nec in ſanguine, ſed in conſpiratione, quæ fluido huic cum illis & muſculorum apparatui, per impetum reciprocum, intercedit, conſiſtere, aſſerendum fuerit.

Tantum igitur ad motus ſanguinis vitales, ut hi ſalvi maneant ac muneribus ſuis conſtent, cum conferat muſculorum motus tonicus, ſeu ad ſenſum in quiete relictorum, v. g. ſomni etiam tempore, non abſurdum erit aſſerere, illorum utrumque multum reſuſcitari ac juvari ab horum motu ſenſibili ſeu evidente magis, qualem agitationibus, extenſionibus, flexionibus ac jactationibus corporis & membrorum hujus variis peragimus, dum per has ſanguis ex fibrarum motricum interſtitiis fortiore expreſſione ad oſcula venarum impetuoſius urgetur, alias lenta magis undulatione, extra ejuſmodi motus vehementiores, ac in dormientibus, latus, qualem diſparitatem ipſa pulſus diſparitas, quæ dormientibus ac vigilantibus intercedit manifeſtam reddit. Per conſequens vix dubitandum, ipſam vitam, vitales functiones & ſanitatem per motus externos maxime vegetas & robuſtas conſervari, varia etiam morborum initia per eosdem tempeſtive ſanari ſeu in prima herba deleri. Poſtquam inprimis illorum corpora morbis minus obnoxia & ad moleſtias externas ferendas magis idonea, deprehendimus, qui a prima mox ætate exercitiis equeſtribus aut quibusvis laboribus durioribus per multos annos ſe manciparunt: per hæc tantum virium robur & habitus firmitatem dum ſibi compararunt, qua ad ſeram usque ætatem contra illorum ingruentias ſe tuentur.

Juvat has motus voluntarius.

In ſpecie motus corporis ſtrenuus coagulis humorum morbificis atque hinc evenientibus oppilationibus mederi hæcque ſolvere videtur, ut cum fructu experiuntur febribus intermittentibus expoſiti, qui earum modo prima ſtamina, modo profundiores radices, curſu ſimilive corporis jactatione vehementiore, paulo ante paroxyſmum adornatis, extirpant atque tollunt: aucta ſine dubio per motus ejuſmodi ſanguinis circulatione ac turgeſcentia vitali, hincque viſcoſitates humorum in primis viis ac habitus venulis capillaribus ſolvente, & vel per alvum, vel per ſudorem, vel urinarias vias proſcribente.

Solvit humores viſcidos ac ſtagnantes.

Provo-

Provoco ad fructum, quem podagricis ex motu, equitationis inprimis, prolixe pollicetur *Sydenham:* quasi *a continua hac corporis succussione calor naturalis reaccendatur & organa secretioni destinata in munere depurandi sanguinis rite fungendo promoveantur, unde necesse sit, ut sequatur digestionum deperditarum quasi renovatio quaedam, & e consequenti totius corporis crasis optima.* Calculosis quantum interdum motus vel equitationis, vel sphæræ, similesque lusus conferant, tortorem promovendo atque exturbando, ipsimet profitentur, frequentiore experientia hoc edocti: qua hi freti, si paroxysmus ingruat, nisi forsan doloris sævitia hoc impediat, ad ejusmodi quandam exercitationem confugiunt, felici eventu.

Motus arthriticis minus confert. Ubi tamen circa motum podagricis, præservationis æque ac curationis gratia, adeo commendatum, animadvertere jubeor, me ejus non semper promissum deprehendisse successum, dum in paroxysmo tam doloris acerbitas, quam ad motum omnem inhabilitas tanta frequentius est, quæ non facile a quovis exantlari valet: dum quidam adeo molles & delicatuli offenduntur, ut lectulos saltem suos approximantes formident & cum clamore ingenti exhorrescant, multo minus horum contrectationes & ad currum deportationes, hujusque motum perpeti queant. Et quamvis *Sydenham.* nobis persuadere præsumat, superatis his molestiis ægros paulo post ab hoc motu minus dolere, ac dum in quiete pristina manserint, per delassationes ejusmodi factas somnum provocari, jugi atque pertinaci exercitio artuum totali ad motum impotentiæ, quæ finito paroxysmo haud paucis remanet, occurri, & ipsam morbi digestionem, in senibus potissimum, quibus malum in habitum transiit, difficilem, juvari: minus tamen universales seu perpetui sunt hi effectus, quin a motu etiam leviore, in incremento vel statu accessionis suscepto aut perpesso, nova superveniat, aut pristina exacerbetur articuli inflammatio, cum hac dolor, qui noctem laboriosam magis pariat: sub paroxysmi tamen declinatione motum vectionis non improbo, ut scopis illis quatantenus satisfiat; sicut nec exercitationem extra paroxysmum & sub Halcyoniis instituendam, quotidiana modo fuerit & continuetur; vel quod interrupta habituali huic malo discutiendo non sit adæquata, vel interdum tantum tentata paroxysmum in desue-

desuetis arcessere soleat. Quorum posterius ambigendi occasionem subministrat, an, si paroxysmum impendere, ex signis auguremur, motus corporis, v. g. ambulationis, equitationis, sit suadendus? postquam mihi observare contigit, a motibus his intempestivis paroxysmum ocyus accelerari: E. non, nisi adsuetis, talis facile concedendus.

Deinde quoad calculosos, negari haud potest, iis motum aliquando prodesse, & causam paroxysmi nephritici conjunctam nonnunquam expellere: ast perinde, ac de diureticis ac lithontripticis internis vulgo etiam innotescit, horum usum non undique felici gaudere successu, sic de exercitatione quoque idem metuendum, i. e. ne forsan, quemadmodum illa, plus noceat, quam prosit, si sc. calculus valde angulosus & hinc inde accuminatim protuberans fuerit, minus oportunum habeat situm, aut violentiore corporis agitati impetu in alium ac difficiliorem locum convertatur. Quarum circumstantiarum quoque ratione nephritici extra paroxysmum aliquando a leviore quovis motu male se habent, hincque statim dolores ardoresque renum gravissimos, urinas cruentas, cum sabulo intermixtas, experiuntur: etsi stupendas interdum sub ferociore doloris nephritici impetu in quibusdam cernamus corporis agitationes, concussiones, volutationes &c. vomitationes violentas & crebriores, rarius forsan male cedentes. Adeo ut, cum motuum ejusmodi successus a casu pendeant & mere fortuiti sint: non omnibus æque indifferenter, sed adsuetis tantum, nec gradus statim vehementiores, sed leniores, v. g. ambulatio, portatio in lectica, quadrant. **Nec calculosis semper.**

Sicut autem ex adductis liquet, nec omnibus, nec semper, nec quemvis, motum proficuum esse, ita his alias adhuc adjicere liceret occasiones morbosas, motus omnimode dissuadentes, aut non, nisi blandissimos, admittentes, e. g. in hæmoptoicis, herniosis, procidentia uteri obnoxiis: ut mittam, quorundam viscera teneriora per exagitationes ejusmodi præter modum concuti, membranulas & vascula rumpi, hinc sanguinem ac lympham extra canales suos ad cavitates corporis vel interstitia integumentorum profundi, hydropem congeri, & hernias aliquando a sternutatione, tussicula &c. formari: **Motum dissuadentia.**

quo etiam ſpectat motus puerperarum brevi ab enixu ſuſceptus, uteri procidentiæ frequens autor. Vitam ſedentariam & otium nimium alvi excretionem retardare, motum contra hanc juvare, quotidianæ eſt obſervationis: hinc paradoxis accenſendum, quod *Pechlinus 3. obſ.35.* de fœcum ſuppreſſione ex equitatione refert, qualis vehemens ſatis quamvis Anglis in colica expugnanda remedium familiare deprehendatur, eadem tamen ſuccuſſio inſuetis perquam periculoſa futura ſit, quod ſeſſionis angulo, quem equitantes forment, flatus in inteſtinis cumulentur & obſtructio eorum ingraveſcat; imo addit allegatus Scriptor, fœcum ſuppreſſionem eſſe malum frequens, & pleroſque has ad aliquot dies retinere. In laſſitudine excutienda non quies ſemper, ſed exercitatio quoque aliquando, congruum videtur remedium. In illa, quæ ex labore, equidem audiendus erit *Hippocrates 2. aph. 48. In omni corporis motu, ſimul, ac quis fatigari cœperit, quies ſtatim laſſitudinem levat*, inprimis ſi ſomnus huic combinetur: ut, ſi forſan humores per præcedaneum motum ad muſculos uberius adacti, ſimul diſcutiantur & ſpiritus reficiantur. Verum in laſſitudine ſpontanea, ſeu quæ laboribus haud contracta, ſed a languidiore fluidorum univerſalium circuitu fit, & humorum decubitus communiter audit, motu opus eſt, v. g. equitationis: ut circulatio redintegretur, & impacti humores fibrarum muſculoſarum jugi conſtrictione ad venas dirigantur. Cujus intuitu nec ex labore delaſſatis motus ejuſmodi levior adeo incongruus videtur, ut, ſi forſan aliquid fluidorum, primo impetuoſius commotorum, a ſubitanea exercitii remiſſione in fibrarum interſtitiis hæreat, diſcutiatur.

In laſſitudine aliquando confert motus.

Quietis neceſſitas.

Quietem requirunt membra vulnerata, fracta & luxata, quo ſc. eorum coaleſcentia minus impediatur, & ligamenta p. n. laxata ad priſtinum tonum ſe commodius recipiant: de quorum collocandi ratione, ſive per repoſitionem, ſive ſuſpenſionem, fiat, Chirurgi videantur. Quin tamen membra motibus præſtandis deſtinata, poſt aliquot dierum quietem, v. g. luxata poſt octiduum, fracta poſt quatuordecim dies, ſeu ubi oſſa occalleſcere & vulnera coaleſcere incipiunt, quotidie ſemel vel bis, flecti, extendi & leviter agitari poſſint, nihil impedit, imo jubet hos motus coactos neceſſitas, ne iis poſtha-

posthabitis intra articulos generetur ancylosis, musculi & ligamenta rigescant, hinc organum curtetur & motus ejus turbetur.

Species motus diversæ & tantum non infinitæ sunt, plures sanis, pauciores ægrotis, congruæ, gradibus etiam dispares: videlicet ambulatio, cursus, saltatio, equitatio, vectio in curru, portatio in lectica, lusus sphæræ, pilæ, jaculatorius, palestricus, digladiatorius &c. quarum nonnullæ antiquis in usu, penes nos in desuetudinem abierunt: quemadmodum vel ex sola *Hier. Mercurialis arte gymnast.* legere licet, & in specie iste pilæ parvæ lusus, quem *Galenus* in *peculiari libello* præ cœteris exercitationibus commendat, a nostra Sphæromachia multum discrepare videtur, dum in illo complexus palæstrici collique prehensiones aliæque luctatoriæ aggressiones concurrebant, quæ in nostro pilæ lusu locum minus habent. Accedunt his labores domestici diversi pariter generis & plus minus opificiarii seu artificiosi, quales itidem sanis pariter ac valetudinariis proficui deprehenduntur, v. g. serrationis, fissionis lignorum, fossionis, remigatorius &c. inter quos illis, quorum membra non æque firma, tornationis commendandus: sine notabili violentia corporis membra varia & tantum non omnes horum musculos æquabiliter & ad æquilibrium magis exagitans, sedentariam alias vitam exercentibus salubris & horum viribus par, i. e. corpus non præter modum delassans, cuncta tamen hujus membra, si non simul, certe alternatim, commovens. **Motuum species & gradus.**

Præterea horum exercitiorum alia totum magis corpus concutiunt, v.g. cursus, saltatio, digladiatio &c. quales, si moderatiores, ad sanitatem quam maxime faciunt: alia partes tantum nonnullas exagitant, v.g. variæ manuum gesticulationes & labores, commotiones articulorum post luxationes repositas, digladiationes brachiis inprimis, cantus pectori & faucibus ministrantes. Porro in motibus adornandis graduum habenda est ratio, ut vel majoribus & vehementioribus eorum leviores præmittantur, vel omnimode anteponantur. A levioribus motibus inchoamus, ubi post fracturas, vulnera &c. membrum primo quatantenus, ac demum potentius, extenditur ac flectitur. In genere & plerumque leviores sunt motus particulares universalibus, ad quorum posteriores Statio quoque referenda, utut in **Motuum alii universales, alii particulares.** **Statio quoque sub quietis**

ſpecie delaſſat. hac nec corpus, neque ullum ejus membrum, loco moveatur. Quippe ſub quacunque figura corpus haud decumbens, adeoque ſive ſtando, ſive ſedendo, detineatur, nunquam ſine labore & muſculorum contractione eſt, adeoque hos ſemper fatigat: ſive tono perpendiculari & ſub æquilibri tenſione muſculorum trunci extendentium, ſimul agentium, in ſtatione; ſive flexione ad angulum & a perpendiculo declinatione per flexores potiſſimum, in ſeſſione. Qualis utraque corporis directio, ſi paulo diutius in eadem perſeveremus, non ſine difficultate fit & corpus ſenſibiliter defatigat, ita quidem ut moleſtias ejus motu ambulationis ſimilive aliquatenus demulcere utplurimum allaboremus: utut forſan valetudini non adeo conferant, potiſſimum dum fluidorum univerſalium adſcenſum turbant, & niſi aliquid ambulationis ſuperveniat, demum multum noxæ minantur.

Itio ſalubrior eſt motus. In itione quippe quia plerique in habitu muſculi ſua officia alternant, & tota quaſi machina exagitatur, plus in hanc & fluida ejus fructus ſuperius indigitati redundat: hinc ſalubrior eſt in univerſum equitatione ac vectura, quarum alterutram nihilominus eligere jubemur, ſi crura debiliora, vel morbo obſeſſa, ambulationem ſimilemve motum renuunt. *Hinc equitatio ac vectio.* Habent tamen etiam hæ ſuos gradus, perinde ac ambulatio a curſitatione & ſaltu atque ſaltatione diſcrepat: ut vel blandior ſeu tranquillior ſit vectura, vel durior ac velocior; ſicut equitationum alia gradaria, alia veredaria, alia quadrupedans aut ſuccuſſoria, obſervatur; leviores ſemper anteponendo in imbecillioribus ac tenerioribus ſubjectis, & quos conſuetudo ac uſus vehementiores haud docuerit, ubi vel, cui olim quis adſueverit, vel huic affinem, motum ſuadere convenit. Neque a motibus corporis excludenda eſt portatio, lecticularia præprimis, quæ quidem a quiete ſeu ſeſſione parum differt: quia tamen non ſine omni corporis ſuccuſſione fit, debilioribus motum non levem præſtat. Circa motum in genere adhuc notetur, quod *Galenus* l. a. inculcat: nimirum *omnium optima ſunt exercitia, quæ non modo totum corpus exercere, verum etiam animum oblectare poſſunt.*

Quieſcere proprie non, niſi decumbendo, dicimur, & nulla figura magis, quam jacendi, quietem exprimit, quæ tamen pro variis occaſio-

occaſionibus variat: quamvis commodior & naturalis magis videatur, ſi capite nonnihil elatiore truncus horizonti parallelum obſervet ſitum, artubus modice & ad mediam figuram contractis, cruribus ſi non profundius declinantibus, certe non elevatis, toto vero in alterutrum latus inclinante. Hinc primo valetudini non raro derogat decubitus ſupinus, capite inprimis decliviore, gravem & in ſomniis valde moleſtam dum reddit noctem: qui poſtero mane cerebri vitiis alias obnoxios conqueri facit de capitis gravitate, & ſenſuum torpore, tandem in affectus ſpaſmodicos, epilepſiam, apoplexiam & paralyſin degenerantibus. Sine dubio, quod ſub ejuſmodi ſitu ſanguis promptius ad caput feratur, difficilius, propter ſinus duræ matris laterales in decliviori ſitos, & a parte inferiore occipitis utrinque latos, antequam in venas jugulares ac cervicales ſe exonerent, remeet, i. e. ab his potius aſcendere, quam defluere, neceſſe habeat. Nec adeo improbabile eſt, quod *Fr. Bayle probl. phyſico-med. 23.* auguratur, majore ſimul copia & impetu ſub ejuſmodi corporis decubitu ſanguinem ἐγκέφαλον petere, quo magis aortæ truncus deſcendens a viſceribus abdominis ipſi incumbentibus prematur atque anguſtetur, ac proin appulſus ſanguinis ad inferiora aliquantulum intercipiatur. Imo poſitus hic ſupinus cordis pariter oppreſſionem & incubum in dormientibus concitat, a quali facile liberantur, qui in alterutrum latus ſe convertunt, vel ſe erigunt: non quidem, quaſi, ut communis fert ſententia, ventriculus vel ab aſſumptorum copia, vel cruditatibus ac flatibus turgeſcens ſub ejuſmodi trunci ſupina reclinatione diaphragma ſurſum magis impellat & motum thoracis inſpiratorium conturbet; ſed potius, quod organorum vitalium motus interpelletur, hinc ſanguis intra horum vaſa ſtagnans ponderis ſenſu pectus opprimat, organis vero reſpiratoriis in motu impeditis moleſtia illa intendatur. Qualis præcordiorum motus fruſtratio a cerebro ſeu cerebello dependet, quatenus ſub ejuſmodi incongruo corporis decubitu ſanguis cum ſero in eodem plenius congeſta ſpirituum influxum per nervos cardiacos & pnevmonicos turbant: unde poſtmodum, appulſu ſanguinis novo ad cerebrum intercepto, ſpiritus in toto genere nervoſo plus minus deficiunt & incubo affecti, dum pectoris ſui molem phantaſticam excutere ſatagunt, nec cœtera membra libere movere valent.

Decubitus plus minus ſalubris.

Nocet, qui capite decliviore fit.

 Eadem

Erecta cervice detineantur apoplectici,

Eadem de causa nec convenit, apoplecticos mox sub primo insultu in lectum conjicere & stragulis opprimere; ut a nostratibus plerumque fieri solet: quibus consultius videbatur, si vires concedant, aliquandiu vel plane extra lectum in sella detineri, vel in eo ita collocari, ut corpore omnimode fere erecto sedeant; pro liberiore aeque eorum respiratione conservanda, ac torpore seu somnolentia interpellanda, & fluidorum a capite remeatu facilitando. Quale quid in asthmaticis & suffocationem metuentibus pariter advertendum, quo nimirum sanguinis motus juvetur, respiratorii etiam musculi a supino decubitu minus tensi commodius moveantur: sicut in iis quoque, qui hæmorrhagiam narium aut ex infelicius avulso dente &c. patiuntur; dum his resupinatis cruoris defluxus ad fauces & trachæam strangulationem minatur. Nec decubitum supinum facile ferunt inflammatione aut quavis imbecillitate renum laborantes, contradicente quamvis *Thom. Cranen.* sive *Joh. Broënio in prax. H. Regii l.3. c.36. scholio:* dissuadentibus eundem plerisque practicis, v. g. *Hildano 6. obs.37.* qui situm hunc diabeticorum, salaciorum & pollutione nocturna vexatorum organa male disposita plus justo afficere, scribit. Brachia & crura si inter dormiendum aut vigilandum durius sternantur, vel ita locentur, ut ab alterius cujusdam membri v. g. capitis, incumbentis mole comprimantur, aut alium incongruum observent situm, v. g. extra lectum perpendiculariter propendeant, stupore & motus impotentia corripiuntur, quod somnum artuum superius dixi: quatenus hac ratione spirituum ad illa influxus, per nervos compressos, intercipitur; ita ut per situs mutationem hac arctatione compressiva soluta, liberius denuo adeat membra idem fluidum animale ac torporem illum brevi discutiat.

& asthmatici.

Decubitus supinus quibusdam nocet.

Etiam consuetudo aliæque occasiones decubitum variant.

In his tamen pariter consuetudini aliisque occasionibus nonnihil erit condescendum, quemadmodum in latere etiam, cui incumbendum, determinando: ut per illam quosdam omnimode supinos, decliviore etiam capite, alios in latere dextro, alios in sinistro, commode & sine evidente damno quiescere, observemus. Cœterarum vero occasionum, negotium hoc moderantium, variæ sunt, inprimis morbificæ, dum v. g. dolores partium externarum & viscerum obstru-

obstructiones similesve affectus præternaturales organici modo hoc, modo illud, latus, pronum aut supinum decubitum, expostulant: quo nimirum dolores aliasque angustias evitemus, liberius respiremus &c. Neque tamen hic aliquid certi lege perpetua definiri valet, dum quosdam in latus affectum decumbentes male, alios bene, se habere, constat, & v.g. epatis aut pulmonis dextri induratione laborantes equidem aliquando reclinationem in hoc latus ægre ferunt, aliquando nihilominus ad oppositum conversi strangulatione aliisque angoribus magis urgentur, morbosa & onerosa parte incolumem ad angustias molestissimas comprimente. Idem experiuntur, quorum pectoris latus alterutrum cruore, pure aut sero scatet, aut pulmones pleuræ annati sunt; qui commodius & facilius respirant in latere morboso, quam si in oppositum se devolvant: fluidis illis extravasatis comprimentibus pulmonem sanum, ac tensis magis ligamentis membraneis, thoracis ambitum ac pulmones intercedentibus. Interdum ratio habenda vulnerum, vel potius cruoris & saniei, quæ sui per horum orificium eductionem exigunt: ut nimirum in locum dicti orificii se convertat vulneratus, empyicus apertus &c. Dentium dolore exagitati utut, dum in latere morboso jacent, a compressione loci affecti aliquali tantillum levaminis ad tempus percipiant: longius tamen huic incumbentes paregoricum hoc brevius graviore & diuturniore cruciatu luunt; circulatione sanguinis sine dubio per partem conturbata seu impedita.

Demum sicut ad quietem evidenter disponit tranquillitas & objectorum conturbantium absentia, sic turba confluentium horumque strepitus illi maxime derogat: de quo tamen errore quia superius, ubi de aëre moderando mihi sermo erat, dictum, ad ea Lectorem remitto.

Excreta & Retenta seu excernenda potius ac retinenda, a Medici moderamine ita dependent, ut mora illorum protinus solvatur, hæc intra vasa & receptacula naturalia coasserventur: nisi forsan semen excipias, quod medio modo se habet, i.e. ad retinenda æque, ac excernenda, referri potest, adeo ut ex ejus tempestiva excretione non minus ac retentione, bene, ex utraque intempestiva male, se habeat corpus. Porro quamvis cruorem non sine ratione retinendis accen- *Excretorum & retentorum moderamen.*

Non omnis cruor retinendis accensendus.

ſeant omnes, tanquam fluidum vitale univerſale, & a quo cœterarum partium, tum ſolidarum, tum fluidarum, eſt conſervatio ac reparatio; adeoque ejus evacuationum pleræque præternaturales dicendæ veniant; qui nihilominus in fœminis menſtruatim, vel in quibusdam, hypochondriacis præprimis, aliquando per vaſa ſedalia, ſive periodice, ſive vago tempore, rejicitur, excernendis recte annumeratur, & utriusque hujus ſuppreſſio ſeu difficultas medici opem poſtulat. Pariter Lochiorum nomine a puerperis qui promanat, cruor mere recrementitius eſt, & de excernendorum genere; proin nunquam, niſi ſub gravioribus, & interdum lethalibus ſymptomatis, hæret: cui etiam ſecundinæ fœtus jungendæ. Imo aliæ inſuper ſanguinis profuſiones extraordinariæ tales deprehenduntur, ut earum materia excernendis potiore jure, quam retinendis adſcribatur: v. g. hæmorrhagiæ narium in plethoricis aut ſuppreſſione menſium, ſive ab imprægnatione, ſive alia præternaturali magis cauſa, laborantibus; item hæmoptoſis & vomitus cruentus in iisdem, quorum exempla paſſim obvia ſunt, v. g. penes *Dodonæum obſ. c. 26. ſchol. Schenck. obſ. l. 3. p. 328. Rulandum cent. 3. cur. p. 200. Salmuth. 2. obſ. 54. & Hœchſtett. dec. 2. caſ. 6.* & ego ſputum cruentum in fœmina quadam, quoties ad quintum menſem gravida, ſingulis alias catameniorum imminentiis, & ultima vice usque ad partus ultimum terminum, obſervavi.

Menſtruorum non eadem penes omnes quantitas.

Cuncta tamen hæc idioſyncraſia, regio, tempus anni, vitæ genus ſimiliaque maxime variant, ut v. g. ruſticæ fœminæ, ſine dubio propter laborum duritiem atque frequentiam, parum tantum menſtrui fundant, Grœnlandiæ incolas fluxus hujus omnimode ignaras perhibeant regionum harum viſitatores, teſtentur in aliis quoq; *Hildanus 5. obſ. 41. Sennertus pr. l. 4. part. ſ. 2. c. 1. quæſt. 1. Panorolus 1. obſ. 15. & Timæus 4. caſ. 7.* & quidem ſine conceptionis fruſtratione: qualis ego quoque in fœmina aliquot liberorum matre recordor. In aliis tributum hoc lunare anticipare, ut nonnullis puellis mox circa duodecimum annum, imo aliis nono, octavo & ſexto & quarto anno, prodeat, quædam ſingulis menſibus bis aut ter idem ſolvant, ex *Fernel. pathol. 6. cap. 26. Timæo 4. obſ. 13. Tulpio 3. obſ. 36.* ac *Kerckringio ſpicil. anatom. obſ. 12. & 87.* conſtat, ac ab ipſo nativitatis die hoc compa-

comparuiſſe, idem *Kerckring. obſ. 87.* & *Bourgois de Obſtetric. l. 2. c. 5.* annotarunt: Sicut tertio & quarto a nativitate die in puellis duabus ſimile quid teſtari poſſum, in quarum una poſtmodum tamen ne veſtigium quoddam hujus cruentationis comparuit, donec anno ætatis tertio ex febre acutiſſima moreretur, & paucas ante obitum horas aliquid ſanguinis per pudenda ac gingivas eidem prorumperet; altera vero ſtatis poſtmodum periodis ad hunc usque diem tributum hoc naturæ ſolvit, mater aliquoties facta. Nec exempla talium deficiunt, in quibus ultra terminum ſolennem motus ille menſtruus extenditur, ad ſeptuageſimum & octuageſimum quoque annum, recenſita ab *Hildano cent. 2. obſ. 61. & cent. 4. obſ. 63. Bourgoiſe l. 2. cap. 6. Bartholino cent. 6. hiſt. 34.* & *Timæo l. 4. c. 14.*

Quibusdam individuis, fœmineis inprimis, rara admodum contingit alvus, ut eam intra quinque vel octo dies demum deponant; quod, quemadmodum aliquando a diæta perverſa, vita ſedentaria ac prava etiam conſuetudine habent, qua excretionis hujus ſtimulos ac tempora negligunt, ita per eandem contrariam conſuetudinem tarditatem hanc deponendi corrigunt & aſſumptis egeſta reſpondere faciunt. Nihil quippe alvum contumacem magis vellicat ac tandem movet, quam ſi quis quotidie ſtatis horis, ſemel vel bis de die, ſellam quærat & conatum deſidendi præſtet: ſic enim illam invitam quoque phantaſia hac ſeu egerendi deſiderio ad laudabiliorem & valetudini magis proficuum habitum diſponet quilibet facile, niſi ſingularis a ſtatu naturali receſſus ſubfuerit. **Alvus quibusdam contumacior. Pro conſuetudinis diverſitate.**

Aſſumpta eſculenta ac potulenta inter retinenda ſine dubio ab omnibus recenſentur, nec tamen deficiunt exempla illorum, qui, quoties pranſi fuerint, aut cœnarint, per individualem ventriculi atoniam aliquam ingeſtorum crudorum partem vomitu mox denuo rejiciunt, & quidem non cum damno, ſed cum emolumento, corporis: ita ut, ſi moles illorum forſan integra a ventriculo retineatur, protinus tenacitatem hanc ipſemet angoribus, doloribus, hypochondriorum tenſionibus, flatuum impetu aliisque moleſtiis luat. Meminit ejuſmodi vomitus perpetui, ſalutaris tamen, *Pechlinus l. 2. obſ. 48.* & ego novi Prætorem exercitus Illuſtrem, qui flagrante ſatis appetitu alimenta aſſumit, vix tamen paſtu finito eorum aliquam (circiter dimi- **Etiam alimentorum quædam pars cum euphoria rejicitur.**

diam) portionem revomit, remanentia interim commode digerit, de reliquo satis sanus per aliquot jamdum annos degit: in quo eique simili pars aliqua ingestorum utique inter excernenda numerari debet.

Et per consequens has similesque circa excreta ac retenta ataxias corrigere, haud semper e re erit, ne motus naturæ recte, quamvis extraordinarie, agentis turbentur; neque his oppido suppetunt remedia adæquata: imo, quod potissimum, non rerum non naturalium nomen retinent, sed præternaturales evadunt, sive ut actiones læsæ, sive vitia in excretis; quibus non, nisi therapeia & hujus instrumentis, mederi datur. Hoc in loco, medicus de rebus ejusmodi agit, quantum & qua ratione valetudini prosint ac noceant, non vero, quomodo earum vitia emendari debeant atque possint.

Affectus animi perperam accensentur rebus necessariis.

Affectus animi demum quo fundamento communiter rebus valetudinem immutantibus necessariis accenseantur, vix comparet, dum, si eorum occasiones & objecta concitantia spectamus, cum his, mere fortuitis, fortuito & ex improviso nos invadunt atque afficiunt: hinc prudentia quemadmodum illa modo averti, modo non averti, possunt, sic hos quoq; per eandem aliquando temperare & compescere, aliquando secus, licet. Quamvis nec raro obtingat, passionem ejusmodi violentiorem spiritus, utut mediocriter firmos, eousque prosternere & conturbare, ut postea occasionum, animum commoventium, nihil fortiter sufferre, nec cuivis injuriæ resistere valeant.

Pathemata animi quomodo corpus alterent?

Sc. pathemata hæc dum modo sub voluptuosæ, modo dolorosæ, impressionis ac perceptionis specie spirituum systema conturbant, exagitant, prosternunt, sub priore statu, hi modo plus justo expansi & in impetus vehementiores concitati, semper tamen simul conturbati, pleniore influxu partes cunctas actuant, hinc sanguinem quoque ad totum plenius diffundunt; modo spirituum posterioris generis affectus irradiationes retrahunt, ut functionum pleræque fatiscant ac perverse exerceantur, adeo ut præcordia quoque spirituum animalium influxu destituta sanguinem minus velociter propellant, & cum anxietate notabili intra se stagnare faciant. Quo duplici schemate spirituum supposito fieri haud potest, quin vel hi ipsi in motus extraordinarios adacti, vel partes fluidæ ac solidæ, in varias ataxias &

anoma-

anomalias rapiantur, corpus ejusque functiones modo conturbantes, modo ad frugem meliorem reducentes. Sub hac nihilominus disparitate, ut passiones hæ animi non omnia æque individua mox afficiant, utpote quorum nonnulla spirituum systemate generosiore ac firmiore gaudent, fluidis turgent texturæ strictioris, & habitum gerunt compactiorem ac robustiorem. Ita ut quosdam homines vel ab objectis voluptuosis & dolorificis minus commoveri, atque ferrei pectoris observemus: vel si primis forsan illorum insultibus sine spirituum aliquali conturbatione sustinendis non sint pares, fluidæ tamen ac solidæ partes nihil alterationis evidentis hinc patiantur, sed sub pristina valetudine & vigore immutabiles permaneant toti. Metuunt nonnulli vehementer satis sibi a malis imminentibus, læduntur tamen hinc non adeo enormiter, prout de juvene turpiter meticuloso *Pechlinus 3. obs. 17.* refert, cui inusitatæ modo formæ conspectus & alloquia hominum improvisa tantum repente timorem incusserint, ut cum cordis palpitationibus, vultus rubore, cum pallore alternante, & spirituum quasi ecstasi conflictaretur, imo ad tristium futurorum cogitationem ventris borborygmis infestaretur, qui si in alvum desinuerint, cessarit paroxysmus, minus, sin intus manserint inclusi, periculosioribus symptomatis janua simul aperta. Ab eodem metu fluori alvi quosdam exponi, idem *Pechlinus obs. 18.* aliquot exemplis comprobat. Fœminam novi, quæ si suos gravius decumbere videt, hincque mala sibi ominatur, mox tremore, lipothymiis & symptomatis convulsivis corripitur, cephalæa immani alias laborans. Nec desunt homines adeo molles, & formidulosi, qui ad relationes tantum de operationibus chirurgicis generosioribus, aut supplicii ultimi truculentiore paulo genere, mox insigniter & ad animi deliquium usque expavescunt: subitaneam quoque tristitiam mortem aliquando excepisse, *Bartholinus 2. epist. 85.* perhibet. Contra alii recollectis spiritibus timorem protinus denuo excutiunt, & animus rediens rem, quam formidabant, levioris momenti ac minoris periculi esse, eis persuadet.

Non perinde agunt in omnibus individuis.

V. g. metus.

Nec infrequens est, eadem animi pathemata, utplurimum nociva, quorundam morbis remedio existere, hosce fugare, dum iram v. g. paralytico motum *Valeriola 2. obs. 4.* muto loquelam restituisse, *Bartho-*

Animi pathemata aliquando morbos solvunt.

Bartholinus Actor. Hafn. vol. 1. c. 81. & podagricum ſanaſſe, *Pechlinus 3. obſ. 26.* referunt: qualis affectus quemadmodum pituitoſis in genere minus nocet, ſic aliquoties obſervatum fuit, qui per largiorem Venæſectionem aliasque cruoris profuſiones plus juſto refrigerati fuerunt, ira calorem naturalem recepiſſe. Gaudii effectus auſpicatos minusque auſpicatos hinc inde legimus, & poſterioris hiſtoriæ penes *Aulum Gellium noct. Attic. 3. cap. 15.* utriusque penes *Pechlinum l. a. obſ. 27.* leguntur. Terrore ſeu formidine ſetacei candentis mutum loquelam recuperaſſe, & hæmorrhoidum fluxum nimium eodem affectu, ab affuſa frigida concitato, ſuppreſſum fuiſſe, *Blankart. Collect. med. phyſ. cent. 3. obſ. 47. & 4. obſ. 79.* narrat. Ac, ut mittam illorum exempla, quos a febribus, quartana inprimis, & arthritide eundem liberaſſe novimus, nonne Hydrophobiæ medela per ſubitam & minus prævisam demerſionem in aquam, ſi modo alicujus fructus, per modum terroris fit? Civis ac Mercatoris hujus urbis ipſemet memini, qui per triduum ex podagra graviter decumbens, per terrorem, ab incendio vicino exortum, repente eousque levabatur, ut cum eum, quem ex terrore pejus ſe habere ſuſpicabar, viſitarem, non in lecto, ſed in altiore ædium contignatione ſeu faſtigio, ut has contra ignis imminentis furorem tueretur, inveni, omnis doloris expertem & cruribus ſatis agilem. Aſt paradoxum magis videri poterat, metum, qui melancholiæ alias frequens occaſio atque nutricula, huic & furori præſidium ſatis generoſum ſubminiſtrare, quem nimirum, flagellarum ſcuticarum ſimiliumque truculentior apparatus ac applicatio incutit, & a quo aliquando lymphaticos ejuſmodi manſueſcere ac ad ſanam mentem redire innoteſcit.

Quæ cauſa hujus diverſitatis.

Ut per conſequens non adeo abſonum videatur, animi pathemata in figendis non minus ſeu deſtruendis ac excitandis atque actuandis, morborum fermentis, hinc in emendandis quoque aliquando corporis vitiis, operam inſignem præſtare: dum nonnullorum, ut dixi, ea eſt conditio, ut ab iis magis, quam ab ulla alia re, commoveantur, actis in tendentiarum ſuarum conturbationes non modo ſpiritibus, ſed in orgaſmum quoque extraordinarium ſanguine, aut utrisque in languorem extraordinarium præcipitatis. Qui diverſus unius ejusdemque paſſionis in diverſis ſubjectis effectus a diverſa

ſpiri-

ſpirituum atque humorum præprimis dependet craſi, nedum dyſcraſia: quarum alia talis eſt, quam illa corrigere, alia, quam hæc pejorem reddere, poteſt. Ita v. g. ira ominoſa & tantum non exitioſa eſt ſanguineis & bilioſis, quos in apoplexiam, icterum & eryſipelas conjicit frequentius; contra fluidorum pituitoſorum & melancholicorum cruditates ac fixitatem corrigit & motus lentos intendit, ſpirituum quoque veternum excutit; ut non mirum, paralyticos & arthriticos, utrosque ſanguinis compactioris, hinc reſtitui. In gaudio dum objecti grati contemplatione ſpiritus demulcentur, ſeu ad æquabilem magis motum revocantur, ſanguinis quoque motus integer conſervatur, aut blandius ſaltem augetur; affectus hic equidem inter cœteros medium tenet, & naturæ œconomiæ ſeu integritati magis favet, morbis etiam aliquando, contrarii genii viſis, medetur: niſi forſan immoderatior evaſerit, ejusque nimietas ſpiritus latiore & præcipiti expanſione valde disjiciat, aut hi objecti deſiderati attentiori conſiderationi nimis inhæreſcentes, hinc in ſtuporem ſeu ecſtaſin rapti, corpus ſuum ad excidium usque deſerant. Qualis tamen impotentiæ animi rara ſunt exempla, quin potius ſub curis ac ſollicitudinibus lætum nuncium, aut non ſine mœrore hactenus deſideratum objectum ipſummet nobis obvium factum, alacriores reddat ac elevet ſpiritus, corporis & animi harmoniam reſtituat atque firmet: niſi forſan gaudio ejuſmodi inopino aliquid terroris interdum complicari, & a nuncii velocioris, aut ex improviſo obviam facti objecti valde grati, impetu potius ſpiritus ad ultimum usque ſpiritum disjici, aſſeramus. Neque enim ingrata ſeu formiduloſa tantum, ſed grata quoque & deſiderata, terrent, modo improviſa & repentina, ipſa experientia teſtante: cum non objecti, ut talis, habitudo, ſed velocitas, quæ ingruentiam ejus comitatur, exhorreſcere faciat, & adeo ſubito nos percellat hic affectus, antequam, an objectum bonum malumve ſit, diſcernere liceat. Imo ſicut lachrymas non a mœrentibus & lugentibus tantum, ſed gaudio quoque nimio obrutis, profundi, cernimus: ita in his pariter, ac illis, animæ ſenſitivæ ſubſidentiam & ſpirituum infirmitatem concipere datur.

Iræ vis, Gaudii, terroris.

Pariter prout quosdam homines mox a leviſſima umbra territari, alios nec a graviore & cum ratione formidando objecto affici,

conſtat, texturæ videlicet ſpirituum atque ſanguinis tenerioris & delicatioris præ robuſtioribus & firmiorum præcordiorum ſubjectis, fœminas præ maribus, pueros præ adultioribus, citius & vehementius cohorreſcentes: Sic exagitatio & conturbatio, quam utrique horum hinc ſuſtinent, aliis eorum ſalutaris, plerisque pernitioſa, evadit, in aliis nihil omnino alterationis pone ſe relinquit, ſecundum diverſam illorum habitudinem. Nec terror tam ſimplex pathema credendus, quin potius plerumque aut de metu, aut de ira, participet, vel in horum alterutrum ſolvatur ſeu declinet: proin ſecundum ſociorum quoque horum diſparitatem in ſanguinem diverſimode agit, hunc modo vehementius exagitando, modo ad quietem magis componendo, ſeu ejus motum inteſtinum plus minus ſedando. Ex qua diſpari corporis atque terroris habitudine ad ſe invicem hujusque in illud factis impreſſionibus modo ſuavioribus, modo triſtioribus apparet, ex caſibus fortuitis ſalutaribus, dum v. g. terror febrem aliquando diſcuſſit, podagram ſolvit, haud formari poſſe methodum curandi per terrorem hos vel illos morbos: quod ſingulorum individuorum temperamenta, fluidorum indolem ac proportionem & ſpirituum elaterem adeo accurate dignoſcere, terrorem hujusve gradum exacte moderari ac ſingulorum conſtitutioni ex æquo accomodare, nemini forſan datum; ſub ignorantia autem hac non felicem perinde, ſed calamitoſum quoque, medelæ hujus ſucceſſum nobis promittere poſſumus. Sanentur frigidæ perfuſione aliquot febricitantes, juxta *Stephanum Rod. Caſtrenſem*, ab incendii exhorreſcentia & ira Paralyticus & Contractus, penes *Valeriolam*, Hydrophobus immerſione in aquam, ſecundum *Celſum*, Podagricus per violentiorem a lecto extractionem & per ſcalam cum moleſta crurum alliſione, deportationem, perhibente *Lignario* penes *Hildanum epiſt. 47.* & ſonitu campanæ ad arma terrifico *1. epiſt. 48.* ſolvat Vertiginem contumacem narium hæmorrhagia, ex gravi de ſcala lapſu, narrante *Fr. Loſſio 1. obſ. 8.* Arthritidem inveteratam tortura diſcuſſam teſtetur *Hildanus 1. obſ. 79.* Fœminam quartanæ diutius expoſitam vulnus capitis ex tegula illapſa, & virum, eodem morbo ſatis diu vexatum, vehiculæ caſus hincque humeri luxatio liberet, perhibente *Pechlino 3. obſ. 24.* ideo tamen violentiora & fortuita hæc in claſſem juvantium ſeu inter artis

Periculoſum eſt, morbis per terrorem mederi.

instru-

inſtrumenta minime reponi debent; ob incertam non tantum juvandi rationem, ſed periculum quoque minus evitabile. Perinde ac errores in diæta alios, ſi caſu forſan aliquid ſalubritatis in hujus vel illius corpus exeruerint, remediis dogmaticis haud accenſemus; eosque ſimili morbo decumbentibus commendamus, v. g. eſum uvarum immaturarum cum ſale contra Tertianam, quod hæc illi in fœmina quadam ceſſerit, annotante *Blankarto Collectan. 7. obſ. 70;* aut potus crebriores avidioresque hauſtus contra aſcitem, ubi abſtinentia ejus maxime opus, quod narrante *Schenckio obſ. p. 434. Dodonæo obſ. 117. & Pechlino 1. obſ. 63.* non ſine vitæ diſcrimine, per rupturam umbilici, diarrhæam & fluxum hæmorrhoidalem eum ſuſtulerint.

Quibus difficultatum momentis hæſitans vix aſſentiri poſſum *Williſio*, dum *Pharmac. rat. part. 2. ſ. 1. c. 6.* inter alia remedia contra tuſſim convulſivam puerorum terriculamenta, quibus puer in ſubitum timorem conjiciatur, deprædicat; quaſi nimirum ſpiritus hac ratione fugati inque novas diſtractiones adacti, inordinationes priores derelinquant, inſimul materia ſpaſmodica a perturbatione iſthac aut diſſipetur, aut in alios nervos, ubi parum moleſta eſt, adigatur. V. g. tuſſi convulſivæ. Advertendum ſiquidem, primo ipſum *Williſium* circa hoc præſidium ambiguum videri, quatenus quidē hoc cum muſco pyxidato, cœteris irritis, emolumentum certum præſtare promittit, paulo poſt tamen ab eo nonnunquam tantum ſymptomatis illius ſubitam curationem contingere, ſubnectit: quod poſterius ſicut mere fortuitum eſt, ſic terrori tantum ſalubritatis conciliare nequit. De cœtero dum terroris impetus ſanis minus vel rariſſime, prodeſt, vix apparet, quomodo morbo vehementiore labefactatos, ſine mali præſentis augmento ac alterius inductione petere queat: i. e. quin conturbati ſpiritus in ſymptomate ſpaſmodico ab exhorreſcentia ſuperveniente magis diſtrahantur, ſeu terror perverſis illorum motibus novas inordinationes addat, priorem non tam correctores, quam nutricias; inprimis cum, ut modo dictum, de ſubjectorum habitudine & ad hanc terroris proportione adæquatum & accuratum judicium ferre difficile ſit, in pueris potiſſimum, qui, propter cerebri ac nervoſi generis mollitiem hujus vel cujuscunque pathematis injurias non adeo facile tolerant, & ad epilepſiam proni maxime. Neque tandem impetum terroris

roris eousque moderari in noſtra poteſtate eſt, ut materiam peccantem, quam non diſſipat, ex nervo pnevmonico ad alium, ubi minus nocere poterat, rejiciat: cum nihil impediat, quo minus eodem fato ad nervum cardiacum, vel ipſum principium nervorum, ſub violentiore ejuſmodi remedio, cauſæ morbificæ metaſtaſis, cum majore vitæ diſcrimine, contingat?

Metus raro prodeſt.

Tandem & metus valetudini raro confert, hinc potius omni ſtudio vitandus ac arcendus erit, cum præſentes morbos per eum ingraveſcere, abſentes provocari, obſervemus. Videntur ſiquidem metu ſpiritus quaſi revocari, ſanguinem condenſari, ejusque turgeſcentiam infringi: unde miaſmata morbifica ab extra promptius admittuntur, fermenta etiam prava intrinſeca, quia a motu ſanguinis vitali deficiente minus ſubiguntur, criſtas erigunt & in actum prorumpunt. In ſpecie E. ab atmoſphæra labe quadam contaminata ſibi metuere periculoſum valde eſt, ſicque ideam ejus, animo conceptam, in corpus transferre, & a morbis epidemicis præ aliis affici, deprehendimus meticuloſos; quamvis eorum multos quoque metu potius, quam morbo laborare contingat, ubi ſc. robur naturæ interpellat, aliis interim, quibus natura minus propitia, in ipſum morbum metus ille tranſeat. Quoties v. g. non contingit, maculas tantum ſeu ſtigmata varioloſorum, omnis contagii expertia, viſa tantum, metum repente incutere, ut fermentum abditum & cujus nullum hactenus veſtigium, in variolas plus minus exitiales acturiet? Imo obſervavi, in nupera peſte Medicos, Chirurgosque juniores, quamvis ratione ætatis communiter ſibi magis fidentes, utpote calamitatibus ejuſmodi minus adhuc exercitatos & firmatos, virulentiæ illi præ ſenioribus & pectoris rigidioris frequentius ſuccubuiſſe. Et licet forſan ejuſmodi meticuloſorum valde non omnes peſte corriperentur, unius tamen alteriusve memini, qui paulo poſt morbis chronicis gravioribus exponebantur: quibus febres intermittentes diverſorum typorum ac continuas, utrasque gravioribus ſymptomatis ſtipatas annumero, quas poſt expirantem virulentiam peſtilentialem inſequens ver atque æſtas per noſtram civitatem & hujus familias maxime frequentes promebant, metus & terroris anni funeſti præcedanei ſine dubio fructus. Contra a meticuloſis quemadmodum animo,

Inprimis in morbis contagioſis.

Cur non omnes meticuloſi peſte corripiantur.

ſic

ſic corpore quoque, quam alieni ſunt homines audaces ac intrepidi, milites v. g. & qui curam ægrorum ejuſmodi ac defunctorum gerunt: morbos hi ſicuti non horrent, ita illis rarius corripiuntur. Neque omnibus hydrophobis immerſio in aquas, quam antiqui adeo deprædicabant, ſalutaris deprehenditur: quin illi potius ad viſum, ſtrepitum & motum aquæ vehementius expaveſcant, hinc rabies in iis exaſperetur; ita ut inter remedia tantum fortuita, non privata & ſpecifica, juxta *Liſterum*, hoc ponendum ſit, ex illis nimirum, quæ vulgus per experimenta probata putat, longe aliena tamen ab arte & fruſtra omnino excogitata eſſe, dies doceat. Quale quid circa inſanientes ac fatuos pariter obſervandum, quorum nonnullos equidem famis, vinculorum, flagrorum ſimiliumque tormentorum duritie ad ſaniorem mentem reduci creduntur, plerique tamen per inhumana ejuſmodi præſidia ad ferociorem inſaniam evehuntur, alii in ſtuporem tandem belluinum conjiciuntur. Poterat quidem per horrenda hæc, annotante *Celſo*, mentis fieri mutatio, & ab eo ſtatu, in quo hactenus fuit, abduci: aſt contrarium etiam ex metu & terrore immenſo contingere, crebra evincit experientia, loquuntur Molitoris Aſini.

Immerſio in aquas non omnibus hydrophobis confert.

Non omnibus amentibus durities flagrorum &c. quadrat.

Sicut autem terrorem ac metum pro rei exigentia nec ægro, nec medico, moderare conceditur, ita qua ratione cœteri animi affectus concitari, dirigi, declinari ac corrigi valeant, haud ſemper apparet: quantum proſternant, quantumque aliquando erigant, cernimus, proin, quantum ab iis cavendum, intelligimus, ſed ne noceant, præcavere vix licet, multo minus, qua ratione ſpiritus cum præcordiis contra illorum impetus firmandi, conſtat, quod ſolius eſt Ethici & prudentiæ moralis. Aut ſi forſan factos eorum inſultus ars retundere conetur, iracundis v. g. propinando acidula, mœſtis & terrore perculſis reſolventia, utrisque ſanguinem mittendo ac ventilando: hæc tamen non motum animi, ſed alterationem in corpore hinc factam demum, emendare videntur. In ſpecie vero peſſime ſibi conſulere videntur, qui ut mœrori ac curis ſuis obicem ponant, vino & temulentiæ tantos, quantos, ſe conſecrant, & conſuetudine tandem hac prava eousque pertingunt, ut, niſi bene poti, nullam noctem tranquillam tranſigant, erroneo tamen hoc ærumnarum remedio, demum morbos & mortem præcocem ſibi comparant: ſpi-

Affectus nec ægro, nec medico ſemper moderare licet.

Temulentia mœrentibus minus conducit.

ritibus successive suppressis & cum sanguine vappidis redditis. Nec mentis hæc tranquillitas constans, sed temporaria & paucarum tantum horarum, est, dum vino discusso actorum reminiscentia novas turbas parit, quibus effœti magis spiritus resistere nequeunt. Animus adversitatum fluctibus agitatus ad tranquillitatis portam non, nisi rationis usu & patientia devehitur, quæ non præcepta medica, sed morum doctrina & cujusvis prudentia subministrat.

CAPUT XXI.

De
Administratione Pharmaciæ.

Non sufficit ad medelam morborum diæta.

EQuidem, si Antiquitatem consulamus, *Scribonius Largus de compos. medic.* innuit, Asclepiadem solis remediis ex diætetica medendi ratione petitis fidem habuisse, & pharmaceutica adspernatum fuisse; ex *Strabone* quoque constat, sapientes olim Indorum Medicos pharmaciam, ut maleficam, despuisse, diæteticam vero Medicinæ partem impense observasse: Sola tamen hæc præservationi ac medelæ morborum sufficere haud poterat, cum sani æque ac ægri illius legibus se haud obsequiose submittant, sed libidini ac infinitis erroribus indulgeant, nec ab horum cunctis per vitæ genus, consuetudinem similiaque semper cavere possint, nec in specie per imbecillitatem humanam commotionum animi insultus firmo satis pectore excipere, nec in his sibi temperare, valeant, vis denique morbi & hujus causa per regimen sex rerum non-naturalium subigi nequeat; hinc aliis insuper opus est adminiculis, & quos Diæta non sanat, pharmacum sanat, quos non pharmacum, ferrum & ignis, seu Chirurgia sanat. Corrigunt hæc non tantum vitia per neglectam diætam introducta, sed morborum quoque ac symptomatum radices intrinsecus genitas exturbant, ut ex doctrina partium harum medicinæ speciali nunc suppono: neque Medicus is muneri suo & ægrotantium expectationi ex omni parte satisfacit, qui diætam rite adornat, Pharmaciam vero ac Chirurgiam aut nescit, aut applicare negligit; cum vix crebro accidere videatur, quin locus non sit pharmacis ad minimum præscribendis, nec morbi conditio talia postulet.

Sed pharmacia ac chirurgia quoque opus.

Causas

Causas morborum, inprimis humorales, sola diæta congrua aliquando emendari & eliminari contingit, sive a Medico præscripta, sive ab infirmo præmeditato aut casu electa & adornata, adeoque interdum curari posse & vere curari ægros, nullis præscriptis ac assumptis pharmacis, juxta illud: *abstinentia & quiete multi morbi sanantur:* arduum tamen probatu relinquitur, æque cito, tuto & commode hoc fieri, ac si medicamenta simul in subsidium fuerint vocata. Quatenus sæpenumero observamus ejusmodi medelas esse difficiliores & diutius protrahi, ac recidivas pedissequas experiri: contra ubi apta simul oportune adhibita fuerint medicamenta, brevius, tutius & cum minore molestia absolvi. Et alia est ratio ægrorum morosorum ac medicamenta quævis renuentium, aut non, nisi summa eos urgente necessitate & re tantum non conclamata, admittentium: utpote quorum culpa tunc negliguntur, quæ negliguntur, auxilia, nihilque hujus in medicum redundat, aut jure redundare poterat.

Subministrat horum materiam pharmacia, instrumentum partis therapeuticæ, nedum prophylacticæ quoque locupletissimum, quod inventionem, cognitionem, collectionem, selectum, asservationem, præparationem atque commixtionem medicamentorum tradit: cujus, ut partis integrantis medicinæ, exercitium & administrationem qui Medico denegant, artem mutilant, & huic instrumentum familiarissimum ac saluberrimum subtrahunt, eumque jure suo defraudant. Equidem in foro disceptari solet, an Medico præparatio ac venditio medicaminum concedenda? &, quod mirandum, Medicos etiam quosdam deprehendere licet, qui negativæ adhærent, & vel directe, vel indirecte, in eos invehuntur socios, qui medicamenta dispensant, v. g. Medici nonnulli Collegii Augustæ Taurinenses in Julium Contarenum, quasi hic, tale quid agendo, Nobilitati Artis derogaret, hinc Collegio suo indignum judicabant, ut videre est penes *H. Augenium tom. 1. l. 9. epist. 1.* item Parisienses nonnulli in Fernelium, quod domestica sibi remedia non pateretur in officinas publicas abire, sed domi vel ipse compararet, vel amicorum paucorum fidei committeret, ex recensione *Plantii in vita Fernelii:* Quibus accensendus *Conringius*, dum *de Hermet. medic. l. 2. c. 8.* officio conficiendorum medicaminum medicos abdicare videtur: item,

Medicis a quibusdam pharmaciæ exercitium interdicitur.

quæ a *Celeberrimo Ab. Fritschio medic. peccant. concl. 24.* hunc in finem allegantur Responsa Facultatis Med. Wittebergensis & Lipsiensis: ac demum illi, quos *Quercetanus pharmac. gen. c.1.* in scenam producit, medicum a pharmacopæo ita distinguentes, ut unus præscribat, alter operetur. Non inter omnes tamen hos, sive Medicos, sive cujuscunque ordinis, æque convenit, dum horum alii nullam omnimode, alii restrictam tantum, medicamentorum dispensationem, per quam non omnia non officinalia, sed selectiora & multo usu demum comprobata, parare liceat, concedunt: imo nec præparata singularia omnes Medicis distribuere seu vendere permittunt, sed, ut illa pharmacopæis pretio honesto exhibeant, postulant, ab ægris hinc repetenda. Cuncti pro sententia sua firmanda diversa promiscue proferunt argumenta, quæ brevibus recensere, seu potius tantum innuere, e re erit.

Et quidem per diversa argumenta.

Sc. quod juribus & privilegiis Pharmacopoliorum hoc derogет.

Quidam eorum conscientiam urgere videbantur, sc. Pharmacopolia & Pharmacopæos seorsim juxta Medicos in Republica a Magistratu esse constitutos, adeoque illorum jura hujusque potestatem violare, hinc proximo lucri causa nocere & victum præripere, nefas esse, ajunt. Allegant pro iis 1. *Constitutionem Friderici II. Imperat.* quæ extat penes *Lindenbrogium in Codic. LL. antiqu. l.3. constit. Neopolit. tit. 24. c.3.* per quam ne Medicus propriam stationem (i. e. pharmacopolium publicum) habeat, interdicitur: 2. Privilegia Pharmacopolis concessa, quasi per hæc solis Pharmacopæis medicamentorum dispensatio & erogatio sit concessa, Medicis prohibita.

Quod molestum ac turpe sit medico.

Mollius alii cum Medicis agere gestiebant, turpitudinem & molestias ab his majores declinaturi: Sc. his persuadere dum annitebantur, vel quasi nobilitati Artis & Medicorum detraheret, si operationes pharmacevticas, mechanicas & sua dignitate indignas administrarent, quale erat argumentum Taurinensium contra Contarenum & illius Censoris a *Quercetano* castigati; vel quod amplitudo artis medicæ jubeat levare Medicos onere parandi medicamenta, qui ob prolixiorem praxin aut talia non omnimode, aut non sine omni culpa, in arduo ejusmodi negotio metuendo, conficere, queant, ut ex *Brun. Seidelio de morb. incurab. p. 72. & 73.* ac *Conringio l. a.* constat.

Periculo-

Nonnulli, v. g. Censor ille penes *Quercetanum*, metuunt, ne, nisi

nisi distincti essent artifices, uterque horum pro lubitu ægrum impune possit occidere, singuli fel pro melle, venenum pro remedio, propinare. sum si ægris,

Porro instant, si Medicus remedia tantum præscribat, non conficiat, eum non temere peccaturum: ac si res forsan male cesserit, constet vero, quo usus sit remedio, eum in jus vocari non posse. Item, non omnibus & subito satis aliquando evenientibus affectibus parata semper Medicum habere posse ex officina sua privata, ac e publica remedia: Sumptuosum valde fore, studium medicum & pharmacevticum combinare: Pretio nimio medicamentorum non gravari posse ab avaro Medico cives; dum in vulgus illud ex Taxa publica constet: Pharmacopæos esse personas juratas: & quæ hujus generis sunt plura. Ac ipso medico. Pharmacopolæ sint personæ juratæ.

Quibus singulis tamen non adeo difficulter satisfieri posse puto, egoque hoc præstare tentabo sequentibus. Separatas in Republica hactenus novimus operas Medicorum & Pharmacopolarum, & quidem per Magistratus decreta, sub quorum authoritate etiamnum illa officiorum disparitas fovetur: ast qua occasione quamque congrue hoc factum contigerit, & an illud Medicis seu horum arti præjudicare potuerit, ante omnia disquirendum. Ex Antiquitatis Historia suppono olim & sub artis primordiis Medicos ipsos sua concinnasse medicamenta, imo totum eorum officium aliquandiu solam chirurgiæ & pharmaciæ administrationem complectebatur, erantque illi meri empirici, donec majora arti per rationes ex anatomicis, pathologicis &c. emergentes, successive accederent incrementa, sub qua nihilominus hujus adolescentia propria manu sua adhuc parabant pharmaca, vulnera deligabant, luxata reponebant, emplastra applicabant, breviter, juxta *Conringium introd. ad medic. c. 1.* singula artis opera peragebant, in specie, de quibus nunc sermo, pharmacevtica, v. g. Diocles, Scribonius Largus, Galenus, Serapio, Mesue ac cœteri omnes, prout ex horum monumentis constat: v. g. ex *Scribonio Largo de compos. medic.* ubi ait: *Est enim hæc pars Medicinæ, ut maxime necessaria, ita certe antiquissima, & ob hæc primum celebrata ac illustrata.* Cui jungendus *Langius l. 1. epist. 51. Scis nempe, principium omnium artium esse rude, ac temporis successu & experientia adaugeri & excoli:* Privilegia Pharmacopei non possunt derogare medicis. Qui olim sua præparabant medicamenta.

coli: quod certe Medicina, omnium mortalium votis expetita, ac toties immutata indicat. Hanc ante & sub Trojani belli temporibus Æsculapius & tandem ejus liberi, Machaon & Podalirius, ac celebris ille Achillis Præceptor, Chiron, vulnerum medela & pharmacia exercebant, solisque his duabus partibus nempe Chirurgia & Pharmacia, tum Medicina constabat &c. Imo *Hippocrates de dec. ornat.* ubi Medicum tyronem instruit, inter alia pharmacorum efficacium investigationem ac præparationem sedulo commendans concludit: *His autem præparatis hoc commodi erit, ut, ubi ad ægrum introieris animo incerto non sis, cum apposita habeas singula ad id, quod faciendum est.* De quo eodem Hippocrate *Quercetanus l. a.* ita desserit: *Hunc eorum faciem conspurcisse, qui præparandorum suorum remediorum scientiam illi detraxissent, quorum veteres adeo vigiles fuerint custodes, ut ea nequaquam publica fecerint omnibus &c.*

Et quidem ex artis necessitate.

Atque ita agere fas erat primos artis fundatores, doctores & administratores, quo certiores non tantum redderentur in ipsa arte remedia parandi, sed de virtute quoque horum, & intentioni seu scopo suo exactius satisfacerent, neque ab aliis horumque experimentis fallacibus dependerent ac ab his deciperentur. Haud congruum minusque proficuum judicantes, tantum opus, a quo salus & vita humana dependebat, per alios tractare; sed proprios oculos & manus ipsi admoventes. Utut crescentibus laboribus sibi ministros adsciverint servos & libertos, qui vel deligandis vulneribus, fracturis &c. vel colligendis & conficiendis medicamentis, imo horum peritiores aliquando, sub instructione & directorio suo, applicandis, inservirent: integram sibi servantes libertatem illa pariter peragendi, quæ amanuensibus suis commiserant; adeo ut tunc temporis nullus pharmacopæus, nullumque pharmacopolium præter Medicum hujusque officinam, extiterit. Insequentibus vero temporibus, cum servitus sensim in desuetudinem abiret & secula barbara ingruerent, contigit, ut Medici genuini magis magisque deficerent, ac eorum famuli delegati, sibi satis sapere persuadentes (ut hodie etiamnum fieri solet, ubi aliquando minister ciniflo medico domino suo se parem putat, hujusque arcana & medendi scientiam crepat) lucro allecti, directorio illorum se subtraherent, &, si non ipsimet medicinam facerent,

Qua occasione negotium hoc in pharmacopolas abierit?

pharmo-

pharmocopolia tamen propria instruerent, sibique alienam artem peculiarem ac propriam redderent. Quod quidem eo facilius efficere poterant, quo Medicorum nonnulli molestæ illi artis amplitudini se magis subtrahebant, & ministrorũ illorum numerus indies crescebat: hinc artem pharmacevticam mechanicam seu opificiariam omnino reddebant atque exercebant, usque dum laboribus crescentibus alios servos ministrosque sibi jungerent, & Magistratus authoritate eorum tabernæ publicæ evaderent tandemq; in monopolium abirent, si non semper in salutem miserorum & civitatis salubritatem, certe pro fiscis pharmacopolarum locupletandis. Atque ita agebatur primo in locis, Medico destitutis, postmodum in aliis quoque, ubi medicis præsentibus in conficiendis pharmacis nulla movebatur lis, nonnulli eorum sub specie cujusdam desidiæ, vel per blanditias pharmacopæorum astutorum allecti (juniores præprimis & imprudentiores) huic instituto assentiebant primogenituram pulmento leguminum vendebant, ne plura dicam!

Huc usque ortus & progressus rei pharmacevticæ, quod primis suis natalibus Medicorum extiterit peculium, & qua ratione ad pharmacopolas fuerit translata; plura hujus generis, & quidem moderna magis, ignorare, quam edisserere, malo, ne aliorum invidiam mihi concitem. Ex quibus paucis nihilominus prompte judicare licebit probis & cordatioribus cunctis, an Pharmacopolis injuriam faciant, noceant, victum præripiant ac peccent Medici, pharmaca investigando, parando ac distribuendo, i. e. jure suo connato & perpetuo utendo? & an artis atque hanc exercentium, tanquam primariorum & primorum Pharmacopæorum, juri deroget, quod nominati eorum famuli, quo jure, quave injuria, quæ ab iis addidicerant, bene vel male exercuerint, alios docuerint, medicis quamvis nonnullis eorum conatibus assentientibus? seu, annon potius Medicis, tanquam primis genitoribus, administratoribus ac magistris artis, hæc ejusque exercitium integrum ac indivulsum relinquendum, permittendumve, omnia ut nunc agant, quæ olim egerant, & quæ ut commodius agerent, aliis, pro occasionis ratione, aliquandiu agere concesserant, sibi denuo vindicent ac exerceant, per consequens, medicamenta quoque parent ac porrigant. Uno verbo, possunt Medici

Hinc in pharmacopolas non sunt injurii medici. Sed jure suo utuntur.

dici jure dominii antiqui & postliminii repetere, quod aliorum socordia aut quacunque ratione iis hactenus subtractum videbatur: & hoc dum agunt nec suam conscientiam violant, nec publico, nec pharmacopolis, suum dum repetunt, damnum inferunt, injuriamve faciunt. *Utinam*, inquit *Libavius in alchym. triumph. tota medicina mansisset in aula Medici, ubi diversis ergasteriis opera fierent diversa &c.*

Neque hoc contra leges publicas.

Neque hactenus ulla lege publica generali hoc exercitium pharmaceuticum Medicis denegatum fuit, quin potius inter instrumenta seu in supellectili Medici Colyria, Emplastra & cœtera ejus generis contineri *L. 18. §. 10. ff. de Instructo vel instrument. legat.* expresse asserat. Quam vero contra Institutum hoc adducunt *Constitutionem Friderici II. Imperatoris*, aut Medicos Germanos aliarumque provinciarum incolas non stringit, Regni tantum Neopolitani subditis data, & Medicis stationem publicam, non privatam rei pharmaceuticæ administrationem, denegans: aut per observantiam vel illam abrogata, qua Medicorum quoque multi in nostra Germania Stationes proprias tenere innotescit. Si Privilegia, Confectionariis seu Pharmacopolis hinc inde a Superioribus concessa quis urgeat, quasi horum vigore jus prohibendi contra alios fuerit inductum, huic perpendendum relinquo: privilegium contra privilegiatum adduci vix posse, & esse illa strictissimæ interpretationis, maxime, quæ monopolium sapiunt; nec illa contra alios, quam, qui expresse in his denominantur, extendi vel allegari posse. Lubens largior, aromatarios, unguentarios, pigmentarios, circumforaneos similesque prohiberi illorum vi valere, ne medicamenta parent ac divendant, quippe qui disertis ejusmodi privilegiorum verbis excludi solent, sub hoc circiter tenore, die Krahmer/ Wasser-Brenner/ Zuckerbäcker/ Barbierer/ Bader/ Qvacksalber/ Theriacks-Krähmer/ alte Weiber etc. oder denen es nicht zukommet noch gebühret medicinalia und Artzeneyen zu componiren: qualibus sane medicos accensere, hisque cum Medicinæ antiquitate ejusdem ætatis jus, medicamenta erogandi, sine injuria, dubium reddere minime licet. Postquam potissimum diversis occasionibus a Celsissimis nostris Electoribus ac Principibus controversia, a Pharmacopolis contra Medicos nota, ita quam Clementissime decisa ac declarata fuit, v. g. in causa Nostratium *6. Decembr.*

Sed his concedentibus.

anno

anno 1658: Jedoch können S. Churfl. Durchl. geschehen lassen / damit das Studium chymicum zu Leipzig/dem Lande und der studirenden Jugend zum besten/ ie mehr und mehr excoliret werden möge/ daß der Decanus Facultatis, ingleichen da einer oder der andere von denen Doctoribus Medicinæ dergleichen Sachen und Stücke zuzurichten sich befleißigen wolten / welche entweder in keiner Apothecken und Officina publica zu finden / oder derer Zubereitung und Proceß nicht iederman zu offenbahren/ solches für sich thun und machen mögen 2c. it. *20. Aprilis 1659.* Gestalt wir nun die von denen Medicis gesuchte Erleuterung nicht nöthig / noch in dem angezogenen §. befinden / daß die von ihnen præparirte singularia und experimenta bey ihren Patienten zu gebrauchen/ verbothen sey / also ist 2c. quemadmodum pariter *18. Julii ejusdem anni:* Sondern es gehet unsere beständige Meynung dahin / daß die Medici zwar ihre nachgelassene singularia, iedoch bescheidentlich und mäßig/ ohne gesuchten / ungeziemenden und ihrer Profession gar nicht anständigen Vorthels gebrauchen mögen 2c. *Uti etiam 4. Januarii 1661.* Was aber anlanget diejenigen geheimen Artzeneyen / von denen in dispensatoriis publicis gar nichts zu befinden/ oder deren Zubereitung die Medici, als ihre sonderbare arcana naturæ & artis, denen Apotheckern zu offenbaren erheblich bedencken tragen 2c. seynd und bleiben / vermöge Unsers Decrets (vom *6. Dec. 1658.*) denen Medicis privatim für sich zu laboriren/ auch ihren Patienten mit denenselben nach Gelegenheit der Umstände zu dienen 2c. allerdings unbenommen 2c. Ac denique in causa Medicorum & Pharmacopolarum Dresdensium per Declarationem Clementissimam *12. Julii 1677. Anno 1680.* typis excusam: Also erklären Wir Uns nochmahls/ Krafft dieses wohlbedächtig und gnädigst/ daß Wir die in mehr berührten hiesigen Stadt-Apothecker-Privilegiis befindlicher Prohibition auff promotos Medicinæ Doctores, so viel die Præparirung und Verkauffung ihrer geheimen und Chymischen Artzeneyen / auch derer zur application und Beybringung der arcanorum bedürffende Additamenten betrifft/ weniger aber in diesem Fall auff unsere Leib-Medicos, als denen ohne das die Inspection über die Apothecker zukommet/ keines Weges verstanden / sondern sie so wol bey ihrem dem Publico zum besten anziehlenden Fleiß und Befügnüß der Præparir- und Verkauffung ermeldter ihrer chymischen arcanorum und

obgedachter unumgänglichen Additamentorum, als auch die Officinen bey ihren Privilegiis, geschützet wissen wollen &c.

Male E. allegatur a seplasiariis possessio vel quasi.

Per consequens quam allegant communiter Pharmacopolæ, Possessionem vel quasi, multifaria ejusmodi Electoris olim Nostri Potentissimi Rescripta (ut aliorum Principum Serenissimorum salubres constitutiones mittam) discutiunt, forsan aliæ quoque Dominorum JCtorum exceptiones legales solvunt, me tacente. Imo, dum absque artis medicæ insigni damno exercitium pharmaceuticum Medicis succidi haud posse, inferius patescet, perversis & noxiis moribus obicem ponere & consuetudines salutares magis introducere, æquum & justum erit. Nec ferre tenentur culpam Medicorum superioris ævi præsentes, si forsan illorum nonnulli, vel ex ignorantia, vel negligentia, Pharmacorum confectionem minus curarint, cum Pharmacopolis colluserint & horum causæ patronos se gesserint atque in viscera propria delirarint: multo minus quæ forte sententia contra Medicorum hunc vel illum per Mandata Principum pronunciata est, ordini toti vel singulis hujus membris præjudicabit, quod illi jura potius privata, quam publica, ni fallor, neque adeo congrue, adduxerint vel propugnarint. Paucis, non invidemus Pharmacopæis mechanicis suas immunitates & privilegia, modo hæc non contra naturam rei ac sanam rationem ampliare contendant: i. e. Dominos & Magistros excludant illius artis exercitio, quam famulos ac discipulos docuerant & adhuc docent. Cum ipsimet Medici, ut olim, sic nunc pariter, conscribant systemata & dispensatoria pharmaceutica, tradant in scholis suis dogmata hujus generis: Et si forsan Pharmacopæus mechanicus, rerum naturalium & medicarum imperitior, ejusmodi commentarios unquam ediderit, cruditatibus & ineptiis scatent.

Nec turpe est medico præparare medicamenta.

Dedecori Medico & hujus officio esse pharmacorum administrationem qui asserunt turpiter se dant, & Doctorum horum majestaticorum superbiam ineptam prolixe declararunt *Hor. Augenius* ac *Quercetanus locis citatis*, qui evolvi merentur, quibus nunc *Sennerti inst. lib. 5. part. 3. s. 2. c. 1.* adjicio verba: *Neque præter dignitatem Medici esse, componere medicamenta, antiqui illi viri prudentissimi medicique peritissimi satis docuerunt, qui, etsi haberent unguentarios, seplasiarios*

ſiarios & id genus hominum, qui fucos, unguenta ac ſimilia præcipue vendebant, ornando potius, quam curando corpori utilia, totam tamen medicamentorum compoſitionem ipſis non committebant. Ipſi domi ſuæ medicamenta compoſuerunt, neque ſibi dedecoris, ſed laudi eſſe duxerunt, ſi rei humano generi utiliſſimæ operam impenderent, neque plus rationis manuum ſuarum, quam animi, haberent. Imo ignavorum potius eſſe videtur, omnia miniſtris committere &c. Et quamvis artes viles ac ſordidas pronunciet *Seneca epiſt. 88.* quæ manu conſtant, a *Tiraquello* nihilominus, *de Nobil. c. 31. n. 523.* ubi Chirurgicam, quod manu medeatur, mechanicam & illiberalem credit, Pharmaceutica activa Medicinæ pars dicitur; *Dux bellicus*, inquit *Celeberrimus Wedelius, non feliciter hoſtem impetere & vincere hinc valet, niſi calleat exacte, quæ arma quibus opponenda, quomodo apparanda, vel apparata hinc, ut ex voto ſcopum feriant, non fruſtra ſint. In laude habetur, ſi Dux belli tormenta explodere, aciem ſtruere, unaque manu ſua hoſtem oppugnare noverit: & Navarchus ad malum ſedeat, & ipſe quoque, re ita ferente, remiges adigere, vel vela contrahere, anchoram levare, ſaltim præceptive norit. Quis itaque vitio vertat medico, nec potius in parte gloriæ ducat, quod ipſe præparare ſciat medicamenta, nec cæco ductu credere cogatur?* Turpe ſane & indecorum huic dici ſi nequit, quod ſimplicium remediorum inveſtigationi incumbat, ut multos veterum ac modernorum, in ſingulare artis incrementum, cum ſumma laude egerunt; cur eadem præparare & componere, exprobrandum? Cum præter medicum nemo rectius & artificioſe magis, i. e. cum recta & ex fundamentis phyſicis petita ratione hoc efficere poſſit, qui materiam eorum dignoſcit, novitq; horum texturam & partes integrantes, & qua lege ſub ipſa præparatione aut miſcela facultates eorum medicamentoſæ integræ conſervari valeant, quod a Pharmacopæo *ἀφιλοσόφῳ* & mere empirico haud expectandum. Adeo ut tunc demum, juxta *Thomſonum Epilog. chym. §. 3.* religioſe agere & munere ſuo rite fungi videatur Medicus, ſi propriis manibus pharmacorum præparationem aggrediatur, ne ignorantiam, ſuperbiam, ſocordiam & fraudem ſapiat, Seplaſiario vitam committere patientis &c. *Habueruntne*, inquit *Quercetanus, Hippocrates & Galenus diſtinctos Pharmacopæos? aut, cum ipſimet miniſteria iſta obirent, putaruntne*

runtne sibi dedecori verti, aut, ut tu delicatulus, censes, de majestate sua & reverentia detrahi?

Nec oneri esse potest vel debet Medico.

Quemadmodum insuper nec oneris seu laborum gravitas, quam præter ægrorum visitationem atque curationem confectio medicamentorum Medico præstaret, hunc ab officio suo deterrere poterat, cui artem nunquam sine molestia futuram *Hippocrates de flat. t.1.* prædixerat. Quicquid est officii, non debet esse oneri, ne dicam, cum onere quoque officio esse incumbendum, ne formidine molestiarum negligatur infirmus. Nunquam enim Medicus medelæ morborum pro rei exigentia incumbere artemque illustrare atque adaugere potest, nisi præstanda præstet, i.e. præter cœtera necessarium adeo opus conficiendi medicamina, agat. Artificis hujus peritiam & munus hoc non tam turbare, quam juvare, inferius dicetur. Neque forsan adeo amplam officinam ac tantas operas postulat idem, ac vulgo sibi persuadent, quin alternare congrue satis liceat curas ægrorum cum elaboratione remediorum necessaria, aut mavis, utrasque commode combinare. Non negarim, concludit *Seidelius loco allegato, a bono & laboribus adsueto Medico etiam præstari utrumque, vel saltem, quin aliqua singularia & eximia remedia præparet ipse, quod absque detrimento aliarum rerum necessariarum facere possit.*

Nec medico, nec pharmacopæo, male agendi datur occasio.

Neque hoc inter medicum & pharmacopæum ideo admitti potest discrimen, ne singulo horum concedatur ægris nocendi occasio, nisi utrumque suspectæ fidei notare velimus, quasi, si seorsim agant, non illorum saluti restituendæ, sed morti accelerandæ, de industria studeant: hoc enim cogitare tantum est hominis in sacram artem iniqui atque injurii; cum quilibet jure præsumatur bonus, donec probetur contrarium. Ac, nisi medicus religionis ac pietatis rationem haberet, quamvis oculatissimus ipsi adjunctus fuerit Pharmacopola, ampla fallendi ac ægro nocendi patesceret janua: perinde ac a negligentiore aut malevolo Pharmacopæo in hujus itidem pernitiem adulterari remedium possit saluberrimum, a medico præscriptum. Quando E. *Seidelius de morb. incurab.* hoc ad medicum tantum restringit argumentum, quasi rudioris atque petulantis temeritas per socium pharmacopæum retundatur, ne vel perniciosa, vel morbo minus consentanea, vel dolose, vel negligenter præscribat, cum ex

formula

formula præscripta & ad officinam publicam delata de medici industria, peritia ac sedulitate judicare possit quilibet: ineptus & injuriosus meretur dici, qui ex suo ingenio forsan alios judicat & calcepodiator malignus suo calceo alios calcare contendit. Paucis, in virum bonum non cadit suspicio, artifici in arte est credendum.

Quando amplissimas instructas tabernas publicas omnibus mox ex improviso emergentibus casibus ancipitibus remedia cujuscunque generis parata subministrare, qualia Medicus hujusve officina domestica vix in promptu habeat, cum eodem *Seidelio* sibi communiter persuadent, decipiuntur: Largissimus est Pharmacopoliorum stationariorum apparatus, & ingens, nedum superflua, in his simplicium ac compositorum farrago, ita quidem, ut quid ex his in occasione præcipiti seligat vel præscribat tyro, hæsitet, hæsitet cum hoc quoque expertus magis, an, quod desideratur, remedium illa bonitate seu virtute, qua opus, gaudeat: Medicus interim peritus & pharmacevticus illa sibi comparabit & præsto habebit pharmaca, qualia opportune propinare, hisque casibus fortuitis citius, antequam tale quid a pharmacopola petatur, obviam ire potest, & juxta illud *Hipp. de dec. ornat.* non imparatus offendatur medicus. Et longiore demum mora, in qua nihilominus non raro periculum, expectatur ex pharmacopolio remedium; quod medico turpe & ægro molestum ac detrimentosum contingit.

Etiam medicus quibuslibet casibus præparare potest apta remedia.

Porro medicum & pharmacevticum studium, si separatim tractentur, sumptuosa maxime sunt, ac non, nisi magno labore magnisque impensis utriusque notitia comparatur: ast non plus impendet argenti quis doctrinæ medicæ integræ, i. e. quæ pharmacevticæ notitiam includit, quam huic mutilatæ; neque dubitandum, praxin feliciorem has impensas refusuram: cum non tabernam vastam & infinitarum specierum apparatum, sed aliquot tantum evporista, congerat medicus suisque usibus reservet. De avaritia medicorum hincque metuendo remediorum pretio nimio, quæ communiter præ invidia garriunt, risum merentur, non deficiunt medici religiosi: nec taxæ publicæ publico atque pauperibus undique favent, quin aut non observentur, aut æquitatem aliquando transcendant. Sed hæc odiosa sunt! Sicut pariter cachinno digna, dum medico liberum re-

Nec metuat impensas.

Nec avaritiæ accusandus.

linquitur parandi & erogandi medicamenta, modo hoc fiat in publici salutem, non quæstus privati causa. Civium saluti dum litat medicus, artem emendat, perficere satagit, errores pharmacopolarum stationariorum dum innuit, publico operam suam confert & proximi ac civitatis curam gerit: communem autem hujus eleemosynarium agere, & lucubrationes ac labores absque pretio vendere, nec per pietatem, nec legem, tenetur. Opera misericordiæ jubet Medicum & Pharmacopolam religio, commendat utrique charitas Christiana; ita tamen, ne neutri officium suum sit damnosum. An medicus solus eousque liberalis esto, ut frustraneum reipublicæ laborem impendat, non de lucro honesto cogitet, vilissimo & perditissimo civium concesso? numne ejus industria & molestiæ, quas in investigandis & comparandis remediis salubribus, quæ civibus saluti sunt & arti augmenta generosa conciliant, devorat, æque ac seplasiarii labores remunerationem æquam postulant? hoc inprimis temporum difficultate, ubi vel ægrorum ingratitudo vel indigentia, omnis sostri medici obliviscitur. Si quæstus duntaxat causa, secundum *H. Augenium l. cit.* quispiam eam sibi assumpserit provinciam, male & serviliter agit: sin vero medicamenta componat, ut de eorum efficacia certior fiat, pietate & charitate Christiana ductus suo exemplo ignaros pharmacopolas ad rectam componendi methodum excitare in animo habeat, tantum abest, ut hic nobilitati artis detrahere aliquid videatur, quin contra de hac optime meritum ac ab omnibus honorandum dicamus, & lucrum æquum ipsi ex merito largiamur. Si regeras, hoc fieri in præjudicium Confectionarii, exceptioni huic, ni fallor, prolixe me satisfecisse recordor. Norunt Medici quoque, quid misero & egeno proximo per charitatem Christianam debeant, cui gratis non tantum medendo, sed medicamenta quoque gratis porrigendo, quotidie eleemosynas erogant: annotante *Wedelio*, Medici sunt eleemosynarii publici.

Si honestum lucrum inde capiat.

Denique quando urgent, pharmacopolas esse personas juratas, in promptu est responsio: sunt tales pariter Medici, & per consequens ratione jurisjurandi utrorumque fides par erit. An illorum singuli jurarint, dubitare, nemini vitio verti potest.

Ecce L. B. hæ sunt machinæ, quibus φαρμακευεῖν Medicorum impu-

impugnari solet, sunt pariter machinæ, quibus illarum impetus declinari poterant: ex quarum momentis sat elucescere puto, per privatam pharmacorum dispensationem injuriam haud fieri nec Stationariis, nec civitati, nec civibus, neque Medicorum Numerariorum autoritati derogari, medicum huic negotio esse parem, hinc licere & posse eum hoc fungi, nullumve jus tale quid prohibendi penes illos esse. Qualis interim libertas medicinam dogmatice facientium ut exquisitius vindicetur, suppetunt adhuc diversi generis argumenta: quæ illam confirmant ac ejus utilitatem atque necessitatem ita agendi comprobant.

Argumenta pharmaciam medicorum confirmantia.

Hujus generis erunt primo, quod ars medendi Pharmacevticam, non ut scientiam seu habitum tantum speculativum, sed ut artem & habitum practicum seu effectivum & therapeiæ (mere practicæ) partem instrumentalem, complectatur: unde neque ab hac, nec ab artifice, illa, hujusve exercitium, vix mente, separari valet. Indulgetur huic in Promotionis Doctoralis actu facultas libera & autoritas, artem salubrem (integram, non pharmacia castratam) docendi, interpretandi, exercendi morbisque medendi, adeoque omnia illa faciendi, quæ ad utilitatem, incrementum ac dignitatem ejus conferunt, secundum privilegia & sanctiones, quibus divi Imperatores, Electores ac Principes Sacri Imperii Gradum Doctoralem (antequam Stationarii pharmacopolæ innotescebant aut jus prohibendi contra Medicos mussitabant) semper decoratum ac nobilitatum voluerunt. Hinc & eo ipso dum immunitates Doctorales consequuntur Medici nostrates in Universitatibus Imperiali autoritate constitutis, eandem facultatem atq; prærogativam impetrasse, dicendi sunt, quibus Byzantini aut Romani Medici gaudebant, sua pharmaca autoritate & manu propria, sine ulla turbatione parantes & exhibentes. Ac vanum, nedum absurdissimum, foret in examinibus consuetis non minus peritiæ pharmacevticæ, quam cœterarum artis partium & in iis profectuum, rationem a Candidatis postulari, in solennibus vero Renunciationibus, ut pariter & laboribus chymicis ac pharmacevticis sedulo in posterum incumbant, Doctores novellos admoneri: eum in finem ut de hujus a Promotore demandati officii exercitio in jus vocentur, cavillentur, calumniis proscindantur &c. Non enim theore-

Quia pharmacia est pars medicinæ inseparabilis.

Et in promotione doctorali tota ars Candidatis commendatur.

Non theoretica, sed practica. theoreticos tantum admittere poterat Medicina experimentalis & practica artis filios, ut nonnullos philoſophari memini, ſed artiſtas, expertos & practicos, quod experientia deſtituta ars cum partibus ſuis ſingulis imperfecta & nulla ſit. Quod quidem vel ideo minus paradoxum videri poterat, cum nulli arti neque artifici neceſſaria ac propria denegentur inſtrumenta horumque fabrica, v. g. non prohibetur pharmacopœus furnorum, vitrorum &c. confectione; ſine contradictione fabrorum ferrariorum faber lignarius, ſi conſultum hoc ipſi videatur, ſibi parat ſerram, terebram, ſecurim ſimiliaque utenſilia; Optico, Aſtronomo, Geometræ &c. licet ubique ſibi conficere inſtrumenta appropriata, nemoque mechanicorum vulgarium hanc dexteritatem ipſi invidet; Chirurgi, Balneatores ſua ipſimet concinnant remedia, tanquam ex condicto, balſama nempe, unguenta, emplaſtra & quæ ſunt hujus generis non minoris momenti, imo ſpeciminis loco ad confectionem eorum adiguntur: Quid vetat, quominus medicis ſua pharmaca pro rei exigentia parare, componere & adaptare liceat?

Nec ulli arti ſua parare denegatur inſtrumenta.

Nec Chirurgis.

Ita etiam egerunt celebriores hactenus Medici. Accedit, non primos tantum Medicinæ Statores, ut ſuperius dictum, ſed ſubſequentium quoque temporum Medicos Excellentiores, ſua confeciſſe & ægris porrexiſſe remedia, poſtquam ſc. pharmacopolia publica introducta & pharmacopæi operarii ſeu mechanici in publicum prodierant: Scilicet Fernelius, Mathiolus, Libavius, Crato, Angelus Sala, Crollius, Quercetanus, Hartmannus, Mylius, Riverius, Faber, Sennertus, Poterius, Schröderus, Sylvius atque infiniti alii hujus & antecedanei ſeculi. Ne, in Medicorum genuinorum opprobrium, innuam, Agyrtis & Circumforaneis ſimilibusque ſociis temerariis & per leges publicas exturbandis, ſua permitti, & ad monopolium usque privilegiis non raro authoriſari evporiſta, quibus credulam plebem nihilominus oppido fallunt. Sed, quod potius, nonne ipſimet Myropolæ frequentius ſibi ſecretas jactitant compoſitiones, v. g. pilularum, tincturarum, ex aliorum ſchedis ereptas, vel ſine ratione & conſilio conſarcinatas, & quidem ſub efficaciſſimorum & polychreſtorum titulis, easque cum literis commendatitiis typis exſcriptis, orbi obtrudunt, ſi non lucri, famæ tamen majoris præ Medicis ſibi & ſuis ſociis, acquirendæ & innoteſcendi (certo certius fallendi) gratia.

Conceduntur etiam agyrtis ſua remedia.

Quinimo pharmacopolæ arcana jactitant.

Verum

Verum opus hoc non meri arbitrii, ſeu quod a conceſſione atque indulgentia Magiſtratus aut limis aliorum oculis dependeat, ſed neceſſitatis eſſe, conſtabit, ſi quam ſalutare & fructiferum illud Arti, Ægris & Medicis contingat, momentis quibusdam declaravero. Primo nimirum ipſam Medicinam evidentiſſima hinc incrementa capere, vel hoc edocet, quod prima ſua exin illa habeat ſtamina ſeu rudimenta, ut prolixius a me modo comprobatum: dum ex empirico & tentativo primum remediorum pharmacevticorum uſu atque notitia, cui ſoli tunc Medici ſe mancipabant, levia illius germina propullulabant, usque dum a repetita & frequentiore illorum, in caſibus variis adminiſtratione, hujusque variis effectibus & hinc natis obſervationibus, tanquam ex Æſculapii templi tabulis, aliquam artis formam, quamvis nondum ſatis exaſciatam, induerit. Ad præſentem vero usque diem per cognitionem ſeu inventionem, præparationem atque applicationem remediorum circumſpectam, artem adhuc imperfectam quotidie creſcere, & quidem non raro ſine cœterarum medicinæ partium atque adminiculorum acceſſoriis, res ipſa loquitur. Occaſionis præſentis haud judico, quod neminem latet, quantum Chymia, tanquam medicinæ pharmaciæ pars ſeu ſpecies, ſcientiam naturalem, & hac mediatrice dignotionem morborum horumque medelam auxerit & augeat: hoc tantum nunc attendere cupio, quod inveſtigatio ac præparatio remediorum perita præſtantiſſimum ac deſideratiſſimum artis momentum ſit, & medendi artificium potiſſimum in eorum apparatu adæquato conſiſtat; adeo, ut ab imperitiſſimo & anicula fatua propinatum medicamentum efficax frequentius plus valeat, quam ſine hoc ſagacitas Medici maxima; utpote quale ſcopum ejus ultimum immediate ferit ſeu morbum tollit. Et v. g. in medicina febrium eruenda plus præſtitit primus Corticis Peruviani Inventor, quam infiniti & prolixiores de earum natura, cauſis & curandi ratione, commentatores: cum ab hujus febrifugi innoteſcentia vix adeo amplius nobis illudant earum paroxyſmi, ac ſub ductu & admiratione ejuſmodi commentariorum, nauſeam febrilem moventium. Unde *Blaſius in Morell.* & quidem in *epiſt. dedicat.* ubi, in quo potior Medici peritia conſiſtat, disquirit, eam remediorum efficaciorum notitiæ præ cœteris in acceptis refert, utpote

Ipſa ars incrementa quotidiana capit ex præparatione medicamentorum a Medicis facta.

Artis potiſſimum momentũ eſt medicamentorum efficacium apparatus.

a qualibus vis omnis medelæ desideratæ, his verbis: *Maxime tamen omnium remediorum, quibus morbus repelli sanitasque restitui cito, tuto atque jucunde queat, natura adhibendique ratio. In his enim omnibus, quibuscunque Arti huic præstantissimæ sese mancipare animus est, qui cum laude aliquando illam tractare desiderant, maxime ut excellant, inprimis allaborandum est.* Quemadmodum pariter Noster *Christianus Langius, Miscellan. p. 145.* ita differit: *Non immerito autem Medici omnibus nervis sollicitos se exhibent circa remediorum sedulo continuatas inventiones & facturas, siquidem non tantum venerandam antiquitatem hic habeant fideliter præeuntem, ac Jatro-Chymicorum coronam hodieque presso pede laudata hujus vestigia insequentem; verum ipsissima necessitas & conscientiæ cultus impense id inculcet: cum tam ægrotantium vita, quam Medicinæ gloria & medentis fama in remediorum dextre paratorum sinceritate omnino atque certitudine consistat.* Cujus generis testimonia plura adducere nolo, cum omnibus prudentibus liquido constare putem, Pharmacevtices administrationem strenuam artem medendi egregie excolere, nova sœpe & naturæ ac arti magis conformia remedia, ac novas hæc parandi atque applicandi encheirises ac cautelas depromere, imo rationes & modos eorum agendi eruere: sub miscela eorundē varia saporum odorumque, hactenus minus observatorum, genera, consensus & repugnantias nobis innotescere, & quæ hujus generis plura sunt emolumenta, a *Quercetano loco cit.* ac *Ludovico Pharmac. diss. 3.* recensita. Ne dicam, ipsam remedii efficacioris, ceu juvantis, observationem nos ad cognitionem morbi, cujus indoles hactenus abstrusior, reducere: ut v. g. humorum visciditatem morbificam innuat prosperior usus aromatici & salis volatilis, acorem & pituitam acidam martialium felicior applicatio.

Ex formularum præscriptione medicinæ corruptela totque empirici.

Momenta hæc erant, Medicinæ splendorem & efficaciam intendentia, qualia vel ideo tanto majoris æstimare decet, quanto majora cernuntur damna & corruptelæ, quæ a *præscriptoria* seu *receptoria* praxi eidem arti obtigerunt. Præterquam enim, quod per hanc eadem minus excolatur seu ejus difficultates haud eruantur, præter alias occasiones, ex Formularum ita dictarum quotidiano & frequenti conspectu atque collectione tot empiricorum & pseudomedicorum, inter

inter seplasiarios quoque prodierunt, eam corrumpentium ac dehonestantium, saluti quoque publicæ exitiosissimorum. Quin pharmacopæi praxin exercentes, vel potius huic se ingerentes, libere profiteantur suasque nugas colorare annitantur, dicendo, se ex totidem formulis, a medicis peritioribus conscriptis, & ad tabernas suas delatis, crebrius a se visis, harumque collatione cum decumbentis, cui præscriptæ, statu, quem, si diis placet, ex afferentium narratione intellexerint, sapere, ac simias medicorum agere; nedum quidam ejusmodi hominum ex compositionibus, frequentius in hunc vel illum finem in schedulam conjectis, evporista & singularia sibi cudere, hosque sub suo nomine vendere non erubescunt.

Qualis tamen rei pharmacevticæ plenior peritia & hinc expectandum ipsius Medicinæ augmentum non ex evolutione autorum solitaria emergit, sed, prout cœteræ artes omnes, ipsa demum manuali operatione & ab iis commendatorum seu præscriptorum examine reali & longa rerum experientia, comparatur: quibus non tantum processus seu compositiones traditæ elaborentur, sed eædem quoque harumque formæ varie immutentur ac concinnentur, varia simplicia diversimode sibi combinentur diversisque operationibus exponantur. Ut sub his accuratius attendantur & sedulo annotentur omnia phœnomena atque circumstantiæ, sive per artem, sive casum, obvenientia, ac in posterum secundum observatorum manuductionem cautius, vel aliter, vel pari ratione, operari sciamus. Neque enim ad illud fastigium artem hanc fuisse evectam ullus sanæ mentis sibi persuadere poterit, quin *plus ultra* in sinu gerat, & multum ejus adhuc latitet, investigatione dignum, quod sine manuum & sensuum opera fieri nequit: cum viam hanc triverint non modo inventores artis primi, sed ejusdem nutrices & propagatores antecedaneorum & proximorum temporum, quorum vestigiis insistendum. Atque hoc quidem opus proprium est Medici, utpote sine quo medicamina dirigere, corrigere eademque applicare & infirmo mederi nequit, medicamentorum nempe imperitus, sentiente ita *Quercetano, sæpius citato: Quam turpe est Medico sibi Doctoris titulum arrogare, & materiam, qua uti debet, modumque illius parandæ ac administrandæ ignorare, patique se a ministris suis superari. An ignoras,*

Peritia pharmacevtica non ex sola autorum lectione, sed usu dependet.

Adeoque studium hoc proprium est Medici.

ras, experientiam rerum esse magistram? & pharmacopæus eam callens magister erit, tu vero bruta statua cathedræ affigeris. Medicamenta a Medico separare & pharmaciam opus ab eo diversum facere est animam quasi & Quintam essentiam ejus peritiei tollere, aptitudinem ægrum sanandi eidem subtrahere, paucis, nobiliore parte artis eum defraudare. Enormissimus & irreparabilis in Medico defectus videtur peritia experimentali remediorum destitui: Ignorans hæc æque ineptus ac imperitus est, ac Navarchus acus nauticæ & hujus moderaminis nescius. Scilicet cum medicamentorum investigatio, selectus & præparatio, utpote a quibus potissimum & immediate magis salus atq; exitium ægrotantis emergit, majoris in arte momenti sint & exquisitiore attentione opus habeant, nullius, nisi Medici, curæ provincia hæc commodius potest ac debet demandari, & optandum, eos sollicitos magis esse de iis, quam de lotii, ut vulgo fieri solet, inspectione similibusque: cum error Medici in dijudicando morbo, ejus causa & circumstantiis aliis, vix adeo gravis & perniciosus eveniat, quam circa medicamenti materiam, præparationem atque applicationem commissus.

Indigitavi hactenus fructum, qui ab exercitio pharmaciæ experimentalis Medicorum in horum artem redundat, quo facto equidem sponte sua comparet, ab hac perfectione & remediis præstantioribus instructa emolumenta pariter certiora infirmis obtingere & valetudini horum promptius prospici: ast præter hæc alia insuper eos experiri commoda, non difficile erit declarare, quod paucissimis agam. Videlicet primo vix dubitare licet, securos magis esse languentes ab erroribus & periculis fortuitis sub medela medici, qui ipsemet administrat & subministrat medicamenta, quam hujus, qui hæc curæ & fidei pharmacopolæ committit. Vel quod ille eorum, quæ manibus propriis tractat, quorum cognitioni & præparationi totus insudat, sine dubio plus peritiæ habeat, hinc certiores & securiores ab iis sibi promittere queat effectus, quam qui talia ex relatione & fide aliorum demum præscribit, ex pharmacopoliis hinc inde petit, vel petere jubet, & non adeo accurate eorum texturam ac conditiones observat, aut observare potest; ut illam inspectionem & examen taceam, quo rite aut minus rite parata discernere, e re foret. Præscribi-

Periculosa magis est medicina præscriptoria, quam dispensatoria.

ſcribimus v. g. Mercurium dulcem, Aurum fulminans, Tincturam Vitrioli Martis ſimiliaque chymica, ſub ſpe & fiducia genuinæ eorum præparationis, præſcribimus etiam ſimpliciora & quidem recentia, ſelectiora: aſt, cum non ſemper poſſibile ſit, optime quamvis alias conſtituta (ut ajunt) officina, præſcripta & parata denuo inſpicere, tentare &c. facile fieri poteſt, ut pravos, aut morbo non adeo congruos, aut nullos, hinc experiatur effectus æger, a perperam præparatis, vappidis, effœtis quisquiliis. Præſcribit Medicus ſcutum ſtomachale, neſcio, quo fato, apprehendit & exhibet Pharmacopæus hujusve diſcipulus malagma cantharidizans & epigaſtrium excorians: quod ſi manibus propriis malaxaſſet ille, errorem hunc tempeſtive advertiſſet atque damnum avertiſſet. Vel quod pharmaca a Medicis majore cura & ſollicitudine quam a pharmacopolis, parari, probabile ſit.

Majore cura præparantur medicamenta a Medico, quam Pharmacopæo.

Odioſa hæc ſunt eaque concoquere nequeunt hi, quaſi inculpationem ſibi ſuæque arti, officinæ & fidei, quam forſan juramento ſibi comparatam putant, injurioſam & præjudicialem: qualem tamen minime dicere convenit ejuſmodi animadverſionem, quæ a Medico proficiſcitur, cujus inſpectioni, ac directioni, per leges publicas pharmacopæus ſubjicitur; nec huic dubitandi licentiæ adeo excandeſcere debebat, cui exceptio ſalva & tantum non legalis hactenus manſit, non ſe ipſum, ſed miniſtros ſuos, hos illosve errores perpetraſſe. Quod ad me, proteſtor de injuria, proteſtor de injurandi animo, loquor tamen per quotidianam & funeſtam ſæpe experientiam, cum medicis aliis infinitis, ac breviſſimis me hæc evidentiora facturum confido. Primo quippe diſpari huic ſolertiæ occaſionē præſtat oneris, Medici & Pharmacopæi humeris incumbentis, evidens diſparitas, dum horum ille, qui officium, per propria medicamina medendi in ſe ſuſcipit, omnem culpam gerere tenetur erroris abuſus aut infortunati in medela ſucceſſus nulloque modo horum excuſari valet; ad potiorem proin circumſpectionem & ſolertiam is excitatus, nec videns, qua ratione reatus hic a ſe declinetur, nihil omnino eorum intermittit, quo judicia hominum effugiat: qualia minus curat myropola ejusque famulus, quorum illi medicamentorum venditio, huic, quo expedite magis & alacrius res ſuas agat, cordi eſt, utut uterque horum valde

 peccet.

peccet. Cui ſecundo accedit, quod ſcopo diſcrepent, qui penes priorem eſt conſervatio & reconvaleſcentia prompta decumbentis, & ut ipſemet bonus, ſedulus ac peritus cenſeatur Medicus, non vero medicamenti pretium: dum ex feliciore ſanatione ſeu ſalute illius admirationem & fiduciam plurium in ſe trahit, hincque conſecutive plus emolumenti capit, quam ex lucello hujus; per conſequens ad ſolertiam & attentionem debitam in præparandis medicamentis movetur, utpote quali ſedulitate utile illud honeſtum aſſequitur. *Jugulum ægroti ſemper*, ait *Ludovicus l. a.*, *medici famam plerumque intimeque petunt medicamenta minus rite parata.* Dum ex adverſo Pharmacopæus & ejus amanuenſes ſolis mercibus diſtrahendis ac lucro inhiant, nihilque eos refert, an a ſuis præparatis ſanetur, aut non ſanetur, æger, nec, ſi res ad votum minus ſuccedat, tantillum ejus exiſtimatio periclitatur. Adeo quidem, ut poſito, Medicum aliquem in reliqua vita non ſemper æquum & honeſtum ſe gerere, in eo tamen, ubi famæ intereſt, cautius mercatur, & exiſtimationi ſuæ omnibus modis litat: hoc eſt, nihil ei perſuadet, quo minus medicamenta ſua rite & circumſpecte præparet, niſi omnino ſtolide in ſe ſuamque rem familiarem agere malit.

Hæc medicamentorum diſpenſatio prodeſt ægro & publico.

Plura hujus generis adferre nolo, prolixius hoc egerunt alii v. g. *Ludovicus l. a.* & *Mainwaring. in praxi Medic. antiqua & nova*, præter eos, qui de fraudibus & abuſibus Pharmacopæorum ſcripſerunt, quibus tamen per ſingula haud ſubſcribo: potius nonnulla adjecturus, quæ præter ſecuriorem medelam minus ſumptuoſam ſeu levioris pretii quoque promittunt a Medico pharmacevtico, quam a Stationario, aut utroque ſimul. Ita ut, ſi nullum aliud momentum ſuppeteret pro pharmaciæ exercitio in manu medicorum conſervando & firmando, ſane utilitas, quæ hinc in publicum ac cives, ſive directe, ſive indirecte, certo tamen, redit, hoc tanquam ſuprema lex, præſtare poſſet ac deberet: &, ſi, diſſerente *Ludovico*, vel Medici omnes in univerſum illud hactenus neglexiſſent, vel per fictionem juris, ob complurium aut plerorumque conceſſionem, Unguentariis olim, Aromatariis, Seplaſiariis &c. factam, & per quandam hinc quaſi præſcriptionem, jure ſuo penitus excidiſſent; ſalus tamen publica totidemque miſerorum ſalutarem hanc medicamentorum privatam diſpenſa-

penſationem illis, ut proprietariis, per plenitudinem poteſtatis reſtituere, ſi non præcipere atque injungere, videbatur, hoc inprimis tempore & urgente neceſſitate. Suppono ſiquidem ſummam rei pecuniariæ anguſtiam hodiernam; ſuppono pariter tot miſerorum conſervationem, quæ reipublicæ intereſt; ſuppono cunctorum negotiorum ſumptus evidenter imminui, ſi numerus perſonarum ipſis præficiendarum vel præfectarum, quantum licet, imminuatur.

Et exigit eam hodierna argenti penuria.

Prius poſtulatum nemo Germaniæ noſtræ incola diffitebitur, innoteſcit ſiquidem hæc penuria in publicum & in ſingulos; neque alterum ullus negabit, qui non corruptum maxime civitatis membrum videri geſtit: Quod vero ſumptuoſa magis, & quidem præter neceſſitatem, reddantur negotia, ſicque medendi etiam, ſi, quod fieri poterat per paucos, vel unum, duabus committatur perſonis, utrisq; cum ſuis familiis ſeorſim ſuſtentandis, ſana ratio dictitat, dum Medicus ſoſtrum, Pharmacopola pretium medicamentorum, utrumque licet honeſtum, exigit; ſecus, ſi cum uno & ſolo medico res contigerit infirmo, utpote cujus fortunæ hac ratione ſaluberrime levantur.

Taxæ publicæ illi præjudicant.

Saltem taxarum popularium ſeu publicarum extravagantias novimus, easque accurate & per varia genera demonſtravit *Ludovicus l. c. diſſ. 2.* an iis commode aliquid detrahere easve corrigere liceat, aut ſecus, ego non diſputabo: hoc tantum ambigo, an honeſtum, charitati Chriſtianæ conforme ac reipublicæ ſalutare ſit, eum in finem pretio pharmacorum majori & mercaturæ illorum, quæſtum adeo enormem lucranti, indulgere, quo vaſta & ex inutili ſimplicium atque compoſitorum farragine conſarcinata corpora ſeu officinæ integræ conſerventur harumque patroni laute ſuſtententur; patiatur interim & pereat miſer, ſi præterea æquiſſimum &, ut hodie moris eſt, tantillum ſoſtrum medico viſitanti conſulentive & ex taberna præſcribenti ſolvere debeat? Superiorum hoc eſt decidere, quorum poteſtati derogare, religio mihi erit. Cum nihilominus ſine ſplendidioribus ejuſmodi officinis, ſi medicinam faciens ipſemet pharmaca ſubminiſtret, civitati ac civibus, cujuscunque fortunæ, conſultum magis videatur: quod ille in taxa, pro erogatis remediis ſoluta ſolitaria penes pauperiores facile acquieſcere poſſit, hi medela neceſſaria, perinde ac ditiores, fruantur. Dum contra ſi utrique ipſis medicinam

Mitius cum ægris agitur per Medicorum dispensationem.

dicinam facientium solvere tenentur, veriti ac declinaturi has impensas, aut sine omni medela pereunt, aut non tempestive satis eam postulant, adeoque etiam hac tarditate valetudini suæ præjudicant, sostrum cum pretio pharmacorum pensitantes & utrumque suæ conditioni impar judicantes. Vel, ne sanitatem omnimode negligere videantur, agyrtas & adulterinos medicos cujuscunque generis, & inter hos pharmacopæos, adeunt hisque extremum fortunarum suarum obulum cum vita inconsideratius committunt: perit æger, perit medicus, splesdescunt pharmacopolia, ditescunt pseudomedici!

Non fingo hæc, utpote qualium veritatem experientia popularis confirmat, confirmat eadem pariter ratione haud destituta, malis his concatenatis privatam medicorum dispensationem apprime mederi posse: per quam hincque vilioris pretii medelam, miseri illi stimulantur, alii, quos avaritia premebat, itidem alliciuntur, ut medicum, non pharmacopœos aliosve empiricos, consulant, & valetudinis suæ majorem curam gerant; experiuntur utrique corporis & crumenæ levamen evidentissimum ex sumptuum ejusmodi compendio. Quibus, ex antecedaneis repetendum, addo, Medicorum pharmaca ex selectioribus cum majore studio confecta, cœteris præstantiora atque efficaciora esse, hinc medelam certiorem etiam ac citam magis præstare, tantosque sumptus haud causare, vel mercedis vel pretii loco, impendendos: quod per illa opus suum celerius perficiat artifex, dum vulgarium pharmacorum, morbo minus adæquatorum, plura adhibenda, hinc medela protrahitur, per morbi diuturnitatem fortunæ ægrorum plus graventur.

Nec lucrum hinc emergens Medicis invideri debet.

Ast demum fructuosam magis ipsi quoque medico evenire hanc praxin, secundum veterum morem institutam, cui cavillandi genius, prompte & ultro largietur: quasi per hanc fortunis ille locupletetur, hincque etiam quæstus sub exercitio hoc practico scopus ejus primarius sit. Quibus sannionibus tamen invidis quo mox in primo sermonis limine obex ponatur, sciant, neminem laboris sui quæstum honestum dedecere, sic nec medicos optimo titulo artem suam exercentes: nec sordidum viros honestos intendere, præsumi potest, donec id probatum simulque evictum fuerit, auri sacram

cram

cram famem illos ad hæc urgere. Sed ſcurrilia hæc me minus turbant,

amoto quæramus ſeria ludo.

Medicus in operationibus pharmacevticis hæres exiſtit virtutum & facultatum artis, cujus filius fidus ac probus, materiæ hinc accuratiorem cognitionem ſibi acquirit, aptus evadit ejus ſpecierum efficaciores præ caſſis ſeligendi, intrinſecam harum texturam ac proprietates evolvit, & cum aliis conſpirationem atque diſſidium novit: per diverſas videlicet earum præparationes, macerationes, coctiones, reſolutiones, extractiones, ſublimationes &c. cum aliis varias commiſcelas ac ſubactiones, hincque emergentia phœnomena multi generis, ſæpe nunquam viſa, audita vel per ſomnium cogitata; ſicut pari ratione quantitas & proportio commiſcendorum ſeu componendorum formæ & ſcopo medicaminis adæquata, hac ratione accuratius dignoſcitur. Paucis, Medicus ejuſmodi ex unius alteriusve pharmaci confectione plus comprehendit, quam ex multis eorum in chartam conjectis & hinc inde collectis deſcriptionibus; per quam peritiam in poſterum, in ſimili aliove caſu, commodius ac felicius operatur: dum contra, qui ſine ejuſmodi ſcrutinio artificiali & philoſophico ex pharmacopoliis præſcriptas commendat compoſitiones, plane empirice agit, & juxta *Plinium* experimenta per mortes aliorum facit; aut præſcripti pharmaci hujusque applicationis ſucceſſus omnimode fortuitus dicendus, habetque interim ſemper, quod mali quid hinc ominetur. Non facile fidem concedimus Scriptorum obſervationibus medicis & proceſſibus chymicis, quod per tales crebro decipiamur, ſed viſu, olfactu, guſtatu aliisve tentaminibus ipſimet veritatem eorum exploramus, ſicque demum rem plene & certo nos cognoſcere credimus, ſi tentaminibus noſtris reſpondeant, aut non reſpondeant. Qualem fructuoſam oportunitatem ſi medicus negligit & pharmacopolæ concedit, hic ejuſmodi experimentis congrue adornandis horumque phœnomenis advertendis minus idoneus, ac ſuarum partium minime ratus, curioſis & quæ non de pane lucrando, ejuſmodi obſervationibus minus vacat, ſuo officio qui ſatisfeciſſe creditur, ſi ſecundum diſpenſatorium & formulam præſcritam operetur, & præparanda præparet: contra ille ſcientiæ & expe-

Qui hinc etiam peritiores evadunt.

In medicamentis parandis ac inveniendis.

rientiæ hancque adipiſcendi occaſiones prætermittit, & ſub perpetua actionum ſuarum incertitudine, nedum rudi ignorantia, manet. Ubi de experimentis phyſicis, mechanicis &c. judicare, hincque poriſmata philoſophica & mere theoretica elicere, occaſio fert, aliorum relationi abſolute haud credimus, ſed cautior experimentator & ſagacior philoſophus ipſemet tentamina illa inſtituit, cum leviſſima eorum circumſtantia, quæ aliquando non attenditur, rem maxime variet; quinimo materiarum & machinarum hujus gratia adhibendarum externam æque ac internam texturam & ſtructuram apparatumve, quam accuratiſſime inquirit, ni ſemet aliosve fallere malit, uno verbo, omnes omnium hic concurrentium conditiones probe examinet. Cur non æque ſeduli ac difficiles in experimentis circa corpus humanum, & ejus valetudinem per medicamenta faciendis & admittendis erimus, horum intimiora exquiſitius rimando, nec per credulitatem, nobis ignominioſam, ægris pernitioſam, ſolius pharmacopæi & hujus ſervi fidei ac dexteritati vitam noſtrorum committendo. De priore levitate ſeu negligentia reſpondere teneris philoſopho, de poſteriore Vindici Summo.

In philoſophia naturali & medicina facienda.

De cætero per praxin hanc pharmacevticam morborum peniziorem dignotionem & horum indoli appropriata remedia applicandi peritiam majorem ſibi acquirit Medicus; quatenus hac ratione non tantum artificium indagandi & parandi remedia plenius addiſcit, ſed naturalis quoque ſcientiæ multum ſibi comparat, per poſterius vero ad explorandas morborum indoles idoneus magis redditur, ut ſuperius indigitatum, juxta illud: *ubi deſinit phyſicus, ibi incipit medicus*, confirmatur ſimul in ratione iis medendi: quæ cuncta illis, qui ſecus agunt, denegantur. Prius prolixius probare poſſem, niſi ex *Sylvio* aliisque conſtaret, quantum chymia aliæque artes magis mechanicæ ad philoſophiam naturalem, hæcque ad artem medicam, locupletandam, conferant: poſterius vero quod ſpectat, profecto hoc ipſo a dogmatico empiricus diſcernitur, quod uterque quidem horum morbo medeatur, ille tamen medelæ quoque ſuæ rationem reddere queat. Quinimo experientiam ſuam multis paraſangis adauget, ex operatione exhibitorum effectus ſalutares ac pravos obſervando; hinc non ſine fundamento commendare, rejicere aut ex-

cuſare

cusare eorum hæc vel illa potest: cui cuncta patent, nihilque impedit, quominus successuum quorumcunque causas & impedimenta dignoscat; quæ Doctor, formulam præscribens & qui per officinalia medetur, stupet, utpote momentorum, ad confectionem ac determinationem remediorum facientium, ignarus. Cui gaudere satis est de felici operæ latæ successu, utut, cui medicaminum, aut quali horum texturæ, illum in acceptis referat, nesciat: sicut pariter, si res male cadat, minus sperati eventus ætiologia ipsum latet, hoc est, an a medicamine, hujusve illegali præparatione, ab ægri idiosyncrasia, an morbi pertinacia, an criseos imminentia, an a semetipso, incongrue atque intempestive illud applicante, ita evenerit, judicare ac dicere, multo magis observationem fidam seu genuinam hinc elicere, & olim aliquando quid faciendum, determinare nescit.

Secus, qui formulas præscribunt.

Talis sane, qui sub casuali tantum molimine medicinam facit, & qui, quid in simili casu agendum aut omittendum, se aliosque instruere nequit, sine experientia manet ac moritur, nec, utut multorum annorum practicus, Experientissimi titulum meretur. Neque dubitandum, Medicum pharmaciæ incumbentem quotidie observaturum ac deprehensurum nova atque præstantiora remedia & vel per hæc sola majorem famam sibi comparaturum: cum fieri haud possit, quin sagacior, interiora hujus vel illius simplicis aut compositi penitius perspiciens, una cum modis ea tractandi & operationibus eorum, semper alias ac potiores inventurus sit operandi encheirises, hinc hactenus ignota, efficaciora tamen, medicamenta. Dum vel empiricos aliquando, ita agendo, fortuito in generosa incidisse medicamenta, per quæ doctiores & peritiores medicos in quibusdam affectibus curandis superarint, minus artificiose quamvis negotium tractarint, constat. Adeo ut optandum foret, omnes eruditos medicos ita procedere, sic enim sperandæ forte forent difficiliorũ morborum, qui in scandalum medicorum nunc abeunt, sanationes. Quemadmodum denique periculi plena res est, nulloque jure Medicum honestum eo compellere licet, ut valetudinem & vitam suæ fidei, dexteritati & conscientiæ commissorum infirmorum, ac de quibus hominibus atque Deo respondere tenetur, suam famam, fortunam ac conscientiam, seplasiario hujusve ministris concredat: foret siquidem

Qui de genuina experientia gloriari haud valent.

Per præparationem medicamentorum famæ suæ litat Medicus.

Non tenetur famam & conscientiam suam seplasiorum fidei committere.

dem

dem hoc non ſtultæ tantum temeritatis, ſed perverſæ etiam malitiæ. Cum fieri poſſit, ut illi vel per ignorantiam, vel deſidiam & negligentiam, vel ut impenſis parcant, præſcripta minus ſtudioſe atque exacte præparent, intentionem præſcribentis cum ægri expectatione fruſtrent: culpa pravorum ſucceſſuum interim redundat in medicum hujusque exiſtimatio juxta conſcientiam maxime periclitatur.

Si regerant: perito in arte credendum; in virum bonum non cadit ſuſpicio, & hujus generis alia, excipio: dubitandi nihilominus occaſiones crebriores ſubminiſtrant triſtia ſatis exempla, potiſſimum cum non tam ipſis pharmacopoliorum patronis, ſed horum proviſoribus ac miniſtris demum, quos brevi poſt illi ipſimet ebrioſos, negligentes, malæ fidei & morum perverſorum proclamaſſe novimus, hoc arduum negotium committatur. In re E. dubia, ubi nihilominus de ſalute humana agitur, tutiore via incedendum erit medico, & ab ipſomet medicamenta conficienda atque ſubminiſtranda, ne ejus exiſtimatio & conſcientia aliorum peccata luat.

Quia proin diſpenſatio ac erogatio pharmacorum, a Medico facta, nec contra honeſtatem, nec contra leges publicas, pharmacia artis medicæ pars integralis atque inſeparabilis eſt, huic largiſſima incrementa præſtat, his, qui eam exercent, plus peritiæ ac dexteritatis conciliat, ægris ac publico variis modis emolumento exiſtit, inprimis quod fortunas indigentiorum levet, per eam exiſtimatio & conſcientia medentis integræ ac in tuto conſerventur, & quæ plura hujus generis documenta explicata: illa nemini Medicorum vitio verti debet, quin potius, qui huic negotio ſtrenuam operam navant, laudandi, horum honeſtiſſimi conatus magni æſtimari ac lucrum laborum & ſedulitatis iis haud invideri, debeant; nec contra hos jus aliquod prohibendi quis vindicare jure poterit. Vel ſi forſan per indulgentiam Magiſtratus Stationarii monopolium quoddam contra Medicos jactent, juris equidem rigorem evolvere & contra impetrantes ejuſmodi ventilare, cum ſphæram meam tranſcendat, mei non facio, rationem ſanam tamen & civitatis conſervationem ſuadere ac jubere puto, ut ſecundum clauſularum reſervatoriarum, quibus privilegia talia hinc inde aperte circumſcripta leguntur, tenorem, dum meliora & ſalutaria magis comparent, his pro re nata detra-

detrahant, addant, vel quocunque modo eadem corrigant ſalubritatis publicæ Antiſtites.

Hactenus de Adminiſtratore rei pharmaceuticæ, nunc de ſubjecto ſeu medicamentis, de quorum primo notetur cognitione, hanc, ſi faciem & formam externam tantum reſpiciamus, v. g. quomodo diſcernenda radix Angelicæ a rad. altheæ, folia Sennæ ab herba Scolopendriæ, Vitriolum a Nitro, Aqua ab Oleo, Spiritus Aniſi a ſpiritu Menthæ &c. per ſenſoria externa addiſci: habetque officium hoc commune Medicus cum Pharmacopæo mechanico; dum interioris texturæ & facultatum medicamentoſarum inveſtigatio ſolius Medici eſt, & a pharmacopola haud expectanda. Fitque vel per habitudinis concretorum intrinſecæ evolutionem, vel tentativam horum penes ægros applicationem. **Cognitio medicamentorum dependet a duobus.**

Conſtitutionem medicamentoſam intrinſecam communiter explicare contendunt per principiorum conſtitutivorum diverſam inexiſtentiam, tanquam tot facultatum ſcaturiginum ſeu radicum: quod nihilominus aſſertum precarium ſatis videtur. Dum (1) principiorum conſtitutivorum genera & habitudines nos latent: (2) nec principiorum ſecundorum ſeu principiatorum ſeparationem cuncta mixta concedunt, vel quod hæc compactiora, vel quod illorum quædam inter ſeparandum exhalent aut diſſipentur; multo minus primorum principiorum eductio erit expectanda: (3) e concretis eductorum pleraque principiorum nomen haud merentur, ſed principiatorum, adeoque in ambiguo manet, an hæc ſub forma, qua educuntur, inextiterint, ſeu an nova decompoſita dicenda: neque (4) principia vere talia, ſeu prout ſunt corpora ſimpliciora, facultatibus concretorum ſenſibilibus formandis exiſtunt adæquata, & ſic nec latentibus forſan, ſeu medicamentoſis; ſed ex mutuo demum particularum conſtitutivarum complexu diſpari variæ mixtorum potentiæ emergunt, E. habitudo etiam relativa illarum in potentiis rerum explanandis erit attendenda, quam evolvere difficillimum. Priora hujus aſſerti momenta in aprico ſunt, aliquid etiam illorum in ſequentibus declarandum: ultimi vero veritatem infinitis poſſem comprobare artefactis, quorum tamen pauca hujus loci faciam. Ex alcali & ſpiritus Nitri combinatione producitur Nitrum, alterius **Conſtitutio ſeu textura medicamentorum intrinſeca non ſemper ex eorum principiis dignoſcitur.**

plane texturæ atque facultatum ſenſibilium ac latentium, Sal ſc. inflammabile, refrigerans, laxans, cum ſulphure detonans &c. quale quid neutra hujus partium conſtitutivarum præ ſe ferebat. Ex Mercurio & Sulphure coagmentatur Cinnabaris, ab ingredientium textura & facultatibus maxime diſpar: Sicut ex Aquaforti acido ſeu corroſivo & Argento omnis ſaporis experte, neutro horum laxante, formatur cryſtallus amara, aquas hydropicorum evacuans.

Per conſequens non ſemper ad ſola principia rerum conſtitutiva in viribus medicamentoſis disquirendis ac declarandis advertendum: ſed ſenſibili quoque eorum texturæ aliquid interdum hic concedendum. Quales ſenſibiles habitudines ſeu qualitates communiter dictæ admodum variant, ita ut harum intuitu alia concreta dicantur acida, alia alcalica, alia urinoſa, alia ſalſa, alia nitroſa, vitriolica, alia viſcida ſeu glutinoſa, alia reſinoſa, alia dulcia, amara, alia oleoſa ſeu ſulphurea, alia ſalina, alia terrea, alia aquea, alia corroſiva, ſtyptica &c. Quas proprietates hactenus ſalinas appellarunt, non, quod cunctæ earum vere tales ſint, ſed quod aptiore nomine (ſecundum *Schröderum*) hactenus deſtituantur.

Sed ex ſenſibili quoque eorum habitudine.

Quamvis nec per ſenſoria ſolitaria, ſed arte demum adjuta, hæ æque partes conſtitutivæ ſeorſim, ac ex mutuo harum amplexu emergentes facultates, eruantur. Modo hoc non tentetur per ſolam ignis activitatem, ſub ſpecie deſtillationis, ſublimationis, calcinationis &c. utpote qui concreta non tantum in partes dividit, ſed nova quoque decompoſita hinc format, diverſimode applicatus, v. g. modo apertus, modo mediante veſica, balneo &c. diverſa illorum phœnomena ſiſtit: prout pariter pro diſparitate præparationum antecedanearum, v. g. fermentationis, putrefactionis, aut non præmiſſarum; item aliter agit ignis in vegetabilia aëre admiſſo, ac eodem excluſo, deſtruit quoque ac perdit partes quaſdam ſenſibiles, hinc forſan inſenſibiles quoque. Sed juvant & certiorem reddunt hanc explorationem philoſophicam 1. aliquando v. g. ſolutio atque cryſtalliſatio, ubi ſalium diverſa textura indaganda; 2. aliquando evaporatio, v. g. in urinæ & ſalis marini partibus variis diſcernendis; 3. interdum miſcela ac præcipitatio v. g. decocti gallorum, ſalviæ, ſucci veronicæ, roriſmarini &c. cum ſolutione ſacchari, Saturni aut Vitrioli,

Quam præter ſenſus ars manifeſtat,

Non tamen per ſolum ignem,

Sed per alia quoque adminicula.

hinc

hinc pro diverſa Salium textura & copia vegetabilibus ejuſmodi inexiſtentium, plus minus & ſub vario colore conturbatorum; cujus etiam generis eſt ſalium examen, quod fit per commiſcelam eorum ſolutionum cum ſolutione Mercurii ſublimati, ſirupo violarum, cum liquoribus acidis, urinoſis &c. Sicut 4. tentaminibus ejuſmodi miniſtratur ſuccorum vegetabilium cryſtalliſatio, pro tartari eorum, ſalis eſſentialis communiter dicti, diverſo genio explorando: perinde ac 5. menſtruorum diverſorum adaptatio, quorum alia corpora corrodunt & comminuendo in hæc agunt ſc. corroſiva ac mineralia in metalla hisque cognata; alia ſulphureas & reſinoſas tantum particulas ex iis educunt, v. g. ſalia lixivioſa ac urinoſa cum ſpiritibus ſulphureis, alia ſalinas maxime, ſc. aquea.

Quamvis nec genuinam virium medicamentoſarum ſcientiam nobis concedat exploratas habere corporum cauſas & modificationes generaliores, ex quacunque demum philoſophorum hypotheſi tales concipiamus; i.e. ſive ſecundum Peripateticos ignis, aquæ &c. variam commixtionem, ſive cum Chymicis ſal, ſulphur, viſcidum, reſinoſum, amarum, acidum &c. ſive cum illis, qui corpuſcularem & abſtractam magis philoſophiam profitentur, materiam, hujusque particularum figuram, ſitum & motum &c. Cum nec ignis, Rorimarino, Centaurio minori, Eſulæ, Ranunculo, Cantharidibus &c. inexiſtens, nec elementum aqueum, Plantaginis Mercurialis, Portulacæ, Violariæ &c. una eademque ratione ſe habeant: Sal Centaurii a Cochleariæ ſalē ſine dubio diſcrepet; non idem ſit ſulphur Camphoræ Majoranæ, Cinnamomi &c. Reſina ſcammonii & Gialappæ ſeceſſus moveat, non Benzoes, Terebinthinæ &c. Figura, ſitus & motus minimorum materiæ non determinentur, quomodo in Rhoſis, Rhabarbaro, Carduobenedicto, Terebinthina, Mercurio, Antimonio, Spiritu Nitri, Vitrioli &c. ſe gerant; per conſequens ubique ſub conceptibus generalioribus maneat noſtra de virtutibus medicamentorum ratiocinatio. Quatenus cuncta hæc de cauſis proprietatum his vel illis mixtis particularium ſuppoſita tantis adhuc implicantur difficultatibus, quibus extricandis nulla ſcientia ſufficiat, vix paucæ ac levidenſes conjecturæ, infinitæ atque arduæ concertationes, hinc eveniant.

Neque ſola hæc cauſarum & texturæ indago vires medicamentoſas declarat.

Combi-

Sed insimul consulenda experientia.

Combinetur E. his necesse est Experientia medica, qua in corporibus humanis, per applicationem remediorum administrata demum, & quatenus cum experimentis & sermocinationibus philosophicis concordant ac discordant, quid boni malive illa præstent, deprehenditur, quæ olim asserta, confirmantur, falsa refelluntur, certa a dubiis discernuntur. Nunquam tamen facile aliquid affirmetur aut negetur, cum infinitæ circumstantiæ experimentorum tam physicorum quam medicorum, decipere queant, v. g. regionum, ex quibus & ad quas naturalia deferuntur, disparitas, arte productorum diversa fabrica & præparatio occultata, quibus jungere convenit subjectorum humanorum idiosyncrasiam diversam, cujus ratione activitas medicamentorum evidenter variat. In quibus nihilominus experimentis medicis faciendis caute procedendum, cum non cuncta concretorum sine periculo valetudinis tentandi causa propinare liceat, purgantia v. g. narcotica, cantharides &c. per alia, sc. alterantia minus activa securius agere possimus; sicut per illa quoque, quæ ab aliis peritis commendata aut per experimenta chymica evoluta novimus. Cujus indigitati periculi intuitu, quædam in brutis potius, quam hominibus, tentanda: licet nec his tentaminibus fides absolute sit habenda, cum, quæ brutis quibusdam quadrant, aut minus quadrant, homines contra minus magisve ferant. Confert etiam cum aliis prudentioribus & fidis medicis de rebus ejusmodi medicamentosis communicare, horumque experientiam & consilium desuper petere: ubi tamen optandum foret, ut non illa tantum exponerentur phænomena, quorum effectus laudabiles deprehensi, sed hæc quoque, quorum funesti, sive per infortunium, sive errorem illi contigerint; quæ Scriptorum & Practicorum vana jactantia caute occultat, quo nimirum famæ suæ litent, & ægrorum multos sollicitent; cum tamen perpetui eorum successus his minus credendum esse doceant.

Hæc quomodo adornanda & indaganda?

Vana sæpe hæc offenditur experientia.

Rem etiam in arte maxime desideratam ac desiderandam offendo, dum vix ullius morbi mentio fit, cui non appropriatum mox venditetur remedium, hocque non unum, sed tria, sex, decem & forte plura: neutrum tamen eorum hoc præstat, quem in finem deprædicabatur, & incassum horum plura adhiberi, quotidiana & molestissima confirmemur experientia, v. g. totidem cephalica, antispasmodica,

ſpaſmodica, anthelmintica, nephritica, antipodagrica, febrifuga, adſtringentia, corroborantia &c. nullius efficaciæ. Rhabarbarum animam epatis, Cinnabarim magnetem Epilepſiæ ait *Crato*, Pulmonum animam Crocum alii dixerunt, Gummi Gottæ gummi contra podagram Monardi volunt moderni, Uſneam cranii humani cũ *Fabr. Hildano* contra epilepſiam commendant alii, Cor leporis contra quartanam, canis rabidi epar contra ejus morſum, inteſtina lupi contra colica tormina: ſi experientiam conſulas, deceptum a vanis ejuſmodi Scriptorum jactantiis te fuiſſe, docebit hæc. Ut eodem jure, quo *Billichius in obſerv. & paradox. chymic. nullibi magis, quam in chymia chymiam deſiderari*, conqveſtus fuit, medicinam medicina maxime opus habere, haud asſerere verear: & quidem non tam pro apponendis iis, quæ deficiunt, quam auferendis, quæ excedunt, ſeu quæ tollat jactantias futiles hominum loquacium; notet remedia fallacia ac artem repurget ab infinitis mendaciis & promiſſis irritis. Inſtructiſſimi farragine medicamentorum potentiorum accedimus infirmos, recedimus vacui & vani, non ſine pudore ac artis ipſiuſmet vilipendio.

Quibus ita ſe habentibus farraginem medicamentorum fugiat, & paucis tantum ſelectioribus ac uſu comprobatis utatur Medicus: ita tamen, ne plurium, ſimplicium inprimis, deſtituatur ſupellectili, ut, ſi, ob quamcunque cauſam, v. g. ægri moroſitatem, aut ſi individualis forſan uni reluctetur idioſyncraſia, aliud ſeligere adigatur, hoc mox præſto ſit. *Habeat medicamenta quivis tantum ſelectiora.* Quemadmodum nec unquam a Lapidibus pretioſis, Margaritis, lapide Bezoar, præter vim abſorbentem ac præcipitantem, quam cum corallis, conchis ſimilibusque terreis communem gerunt, & quæ intra organa primæ digeſtionis terminatur, aliam cardiacam, in febribus malignis ſimilibusque affectibus gravioribus, mihi promittere potui: perinde ac pretium auri civile tantum æſtimare nequeo, ut ideo majoris pretii in Medicina ac inter pharmaca cordialia, cephalica &c. hinc, qui de terra creavit medicinam, primatibus & ditioribus magis proſpexiſſe, credam. *Lapides pretioſi, margaritæ & aurum majoris efficaciæ eſſe,* Novi, quantum communiter illis fidant Viri magnæ peritiæ non tantum, ſed ſtupidior quoque plebecula, quos utriusque generis ſenſu ſuo abundare promptiſſime largior: quoad me, fateri cogor, experientiam mihi nunquam adeo faviſſe, ut ab ullo recenſitorum, ſive crudo, ſive chymice ſubacto, no- *Nec probari poteſt experientia,*

biliores præ aliis vilioribus & pauperum etiam loculis adæquatis, viderim effectus; hinc nec plus egisse illum medicum penes defunctum mihi persuadere potui, de quo in personalibus, quæ sub exequiarum solennitate recitantur, enarratur, quasi pretiosissima & lauta adhibuerit medicamenta, quam qui sine Bezoardico solari, Tinctura Auri, Coralliorum, Margaritis & horum liquore, lapide Bezoar hujusve essentia suis medicatus fuit, cum illa haud adeo magnifice profuisse magnifice defunctus testetur. Proin an expectationi eorum ita satisfaciant vel satisfecerint, ut exin genuinam inferre liceat experientiam, valde dubito, meque dubitare jubent mea pariter ac aliorum, qui minus creduli, nec suis medicationibus præpropere abblandiuntur, experimenta: quod idem fatentur diversi Scriptores Medici, quos, quia in omnium manibus, recensere supervacaneum duco.

Nec ratione. Dum E. experientia experientiæ opponitur, & per hanc ambiguitas rei dirimi forte nequit, rationibus erit decidenda. Gaudere ajunt Aurum præ cœteris metallis potiore Solis, tanquam cordis Macrocosmi, influxu, & per illius emanationes intra se concentratas, metallum hoc vim singularem sanguinem & spiritus ab heterogeneitatibus liberandi totumque corpus confortandi recepisse; gaudere insimul sulphure & Mercurio fixiore ac nobiliore, imo etiam humido nostro radicali valde analogo: Gemmas de eodem evidenter participare, Margaritas lacte quodam restaurativo, hecticos quoque aridos humectante, turgescere, cuncta spiritus recreare & per singularem magnetismum irradiare, cerebri ac cordis nebulas seu animi mœrores discutere, contendunt. Totidem petitiones principii, quot verba, quorum plura recensere nolo, cum rem non comprobent, sed meris dubiis implicent: semper enim, ut ejusmodi textura, lucis solaris concentratio, vis irradiandi, humidum radicale perpetuandi, spiritus vigorandi in iis demonstretur, vel probabilis tantum reddatur, aut an per sulphur hoc vel illud tale quid præstare queat, rogatur & ambigitur.

De auro. Ab auro, cui cœtera analogæ seu consonæ virtutis creduntur, inchoabo. Sit hoc metallum perfectissimum, purissimum, fixissimum, quas prærogativas tamen, quia in relatione ad cœtera mineralia

talia tenet, an exin, quod optimum & nobilissimum sit medicamenrum, concludere licet? Nervum existere idem rerum gerendarum civilium quis ignorat? & sic mœrores forsan melancholicorum aliquando discutere, largior, non propinatum tamen, sed exterius admotum & manibus volutatum: ridicula nihilominus erit connexio, E. nervis quoque corporis humani robur conciliat, seu nervum rerum animalium alacrius gerendarum præstat. Possideat sulphur fixius ac purius, Mercurium ejusdem generis, qui fixitatem & perfectitudinem illam metallicam ipsi concilient; nulla tamen vis medicamentosa tantæ excellentiæ seu pretii erit speranda: cum intimior atque arctior combinatio principiorum ejus constitutivorum, hincque compages solidior potius impediat, quominus hæc in corpore dissolvi illaque evolvi valeant. Solaris naturæ dum præ cœteris metallis asseritur, dicitur, non probatur: quamdiu oppido constat, solem lucem & calorem suum omnibus mixtis æqualiter impertiri: aut si etiam plus de influxu Planetæ hujus participaret aurum, sub solidiore tamen compage nihil hujus corpori, a quo assumptum, concederet. Si regerunt, ut fieri recordor, per emanationem virtualem seu irradiationis modum idem metallum similiaque minus solubilis compagis in totum corpus agere; emanationis illius pleniorem explicationem & unde de hac constaret, rogarem. Quod quidem postulatum nemini frivolum videbitur, qui attenderit, aliorum concretorum virtutes medicamentosas, per texturæ immutationem aliorumque admiscelam suppressas, fixatas &c. nunquam extra sphæram suam amplius emanare: Sc. salia alcalisata atque urinosa, postquam per acidorum affusionem in salsa mutata, nihil virtutis alcalicæ aut volatilitatis urinosæ in corpus emittunt, fixata vis catharctica in Croco metallorum per repetitam cum Nitri duplo detonationem, ex Antimonio diaphoretico nunquam in viscera ac humores emanat, hæcque ad evacuationes per primas vias stimulat, Mercurius corrosivus dulcificatus causticæ virtutis nihil exerit, aut per hanc ad distans operatur; a qualium nihilominus arte paratorum laxiore textura ejusmodi concentrati emanatio magis metuenda, quam a solidiore & minus solubili auri compage, nisi forsan ab auro similis irradiatio expectetur, ac à Sole, quod in quæstione. Ac de-

mum ſi medicamenta ſolaria vel ratione menſtrui generoſioris vel admixtorum, (rariſſime enim, niſi cum Cornu cervi, Antimonio diaphoretico, in bezoardico ſolari, cum opiatis aut quibusvis aliis ſudoriferis vel analepticis, propinantur) ſudores pellant, viribus robur inſpirent: nunquam tamen non dubitare licet, num acceſſoria illa, num Aurum, hos effectus præſtiterint, potiſſimum ſi pauca & paucorum tantum granorum doſi propinentur; aut cum *Ludovico* indignari vanitati huic non vereor, *ad quid perditio hæc?* Contra Epilepſiam qui ſolaria medicamina deprædicant, ideo, quod illa morbus mercurialis exiſtat, Mercurium autem e metallifoſſoribus, aurifabris ſimilibusque artificibus, qui eum frequentius tranctant, aurum educat: miſere philoſophantur, hinc commiſeratione præ correctione digni.

Nec de Gemmis. A gemmis forſan parum itidem activitatis expectandum, ac non plus, quam a ſilicibus; neque uſus earum penes nos nunc adeo frequens, ac olim quidem: utut roſionem aut deroſionem inteſtinorum, quam *Zwelferus* ab earum aculeis veretur, haud tanti faciam. Vix interim apparet, cur tantis ſumptibus propinentur, cum alia terrea & conchilia, iis ſalubriora quam aptiſſime ſuccenturientur, ac minoris longe pretii idem ſecurius ac certius præſtent, quod a carioribus illis nobis ſpondemus: nec earum ſymbolizatio cum auro adeo evidens facta; neque ſi foret, hinc plus virtutis lapidibus his accreſceret, aut contingeret eadem occidentalibus, quas nihilominus vili communiter pendunt, cum orientalibus communis, ſi non major, quod aurifodinis & argentifodinis earum mineræ viciniores &c. Margaritas cur matri perlarum aut aliis vilioribus conchis anteferamus, non video, utpote a quarum textura parum differunt: nec, quod pretio civili cariores, facultatibus medicamentoſis has antecellere credendum, cum, an potior, an vilior & recrementitia, piſciculi hujus pars illæ ſint, nondum conſtet. Ex ſucco quodam lacteſcente uniones coagulari, concedo, an excrementitio, an laudabili, an mor-boſo, an in ſalutem, an excidium, animalculi, cujus progenies eſt, hæreo: nec evidens, an in ſuccum priſtinum illæ intra noſtra viſcera reſolvantur, neque an ſuccus hic tantum virtutis involvat. Sub dubiis E. multifariis ſecurius ſine dubio agimus, cum noſtris ægris, certiora ac minorum impenſarum his propinando.

Circa lapidis Bezoar virtutes, quas vulgo circumferunt portentosas, admittendas hæsitare jubent Medici peritia ac fide præstantes, v. g. *Vallesius meth. med. l. 4. c. 2. Hofmann. paralip. offic. c. 36. Nardus Anton. Recchus rerum medic. Nov. Hispan. 9. c. 14.* & hujus Commentator *Joh. Faber p. 786. Bontius de Med. Ind. l. 1. c. 45. Zwelf. append. ad animadvers. p. 65. S. Pauli Quadr. Botan. p. 15.* & alii: asserentes, non omnes capras, nisi quæ herbis saluberrimis vescuntur, quales illas, quæ Croco & Hermodactylis similes, *Bontius* testatur, ejusmodi lapides producere, nec unius provinciæ, nec solas, sed alia quoque animalia, quale quid de simiis idem *Bontius* refert, quem omnium præstantissimum pronunciat; lapidem hunc genuinum rarissimum in ipso natali solo & in Magnatum tantum arculis ac musæis reperiri. Ex quibus circumstantiis colligitur, semper metuendum esse de lapide adulterino, & genuinum a minus efficaci discerni vix posse: ita ut, quamvis probas, quibus naturalem a fictitio distinguere docuerunt *Bontius l. a.* & *Phil. Baldée descr. Ind. Orient.* fidas deprehendamus, minime tamen hæ determinent lapidem naturalem ex salubrioribus herbis coagmentatum, hinc efficacem, præ minus medicamentoso, seu cujus materia non ita salubris existit; ut taceam arte forsan quoque probabilem offendi massam, quæ tentamina ista sustineat. Imo si attendamus, notante *Valesio* & *Fabro* l. a. a Medicis Hispanis lapillos hos non in tanto pretio haberi, & quod cum his alii observarunt, ab illis in febribus malignis & venenis hactenus credita miracula haud edi, nec hos, quales Nobiles Veneti, perhibente *H. Saxonia* ex relatione *Hofmanni*, manibus propriis ex ventriculo animalis exemerint, aliquid horum egisse, neque virtutes adeo extantes in iis hodie observamus: merito remedio adeo incerto valetudinem & vitam nostrorum committere ac tanto pretio vendere seu perdere veremur.

Dubia etiam est virtus lapidis Bezoar.

In medicamentis præscribendis illi inter alios non leviter errare videntur, qui, ut adstantium admirationem sibi pariant, vel pharmacopolas ad laudandum institutum alliciant, Recepta, ut appellant, centenis ingredientibus farciunt; quæ sane si paucioribus, vel uno aut duobus, simplicibus constarent, salubrius forsan præstarent remedium. Quamvis idem nonnulli agant præ mera stoliditate & ru-

Male agunt, qui ingentes multorum compositiones adornant.

ditate cum illo, de quo a Medico olim ſpectatiſſimo mihi relatum memini, qui formulas longiores ne ſine ratione concinnaret, ajebat, ſe ſingulis corporis membris per eas proſpicere, ſie müſſen auff alle Glieder gerichtet ſeyn. Et verentur ejuſmodi ſocii, ne forte ſterilia videantur eorum inſtituta, niſi ſemper introduxerint radices, ligna, folia, flores, ſemina &c. & quidem diverſorum generum, quorum plerorumque nullam cognitionem vel formæ, vel facultatum, habent: quem in finem ſimplicibus compoſita, compoſita compoſitis confundunt, cunctis tamen imperitiam ac ſtuporem ſuum non modo oſtendunt, ſed ſæpe morbum quoque longius protrahunt, novum ſi non excitant. Imo, obſervante *Scheidero* penes *Scholzium conſ. 260.* ægrorum etiam quorundam hæc eſt perverſitas ac inſania, ut oculos potius ac ventrem pluribus ſine ratione confuſis ſibi repleri, quam paucis ſalubriter & ex arte curari, malint.

Damnantur a præſtantiſſimis Medicis majores compoſitiones non fine ratione.

Prolixiores ejuſmodi compoſitiones ad nauſeam tradunt poſt Veterum diſpenſatoria, Auguſtanum & Mynſichti armamentarium chymicum, in quibus compoſita quoque compoſitis cumulari, hinc inde obviam fit: ut Sennertum, Platerum aliosque practicos taceam, eadem chorda oberrantes. Morem hunc ſeculi deteſtantur alii, v. g. *Scribonius Largus de comp. med. c. 6. Helmont. in verb. herb. &c.* it. *in pharmac. moderna* ac *in jaculator. modus intrandr. Senn. de conſ. & diſſ. c. 18. Poterius Pharmac. ſpag. l. 2. c. 2. Zwelf. in app. ad animadverſ. c. 18.* & alii doctiſſimi olim Medici, *Hippocrates*, *Galenus* &c. raro operoſioribus compoſitionibus utebantur, ſed uno vel paucis admodum ſimplicioribus mira efficiebant. Quippe primo ipſimet illi faſtuoſi vaſtarum compoſitionum conſarcinatores rationem reddere nequeunt, cur hoc vel illud ingredientium adjiciant. Deinde varia commixta vires ſuas invicem obtundunt, aut novas induunt, ita ut, annotante *J. M. de Gradibus prax. part. 1. c. 1. de cephalalg.* non raro ex multis ſimplicibus non ſolutivis compoſitio emergat ſolutiva, & contra; evidenti ſane argumento, quam ſæpe ex inconcinna ſimplicium confuſione factaque variorum in ſe invicem fermentatione novam reſultare hujuſmodi compoſitionis formam, medicorum ſcopo & ſaluti ægrorum minus conformem; dum contra ſimplicium vires integræ manent & efficaciæ majoris obſervantur:

Virtutis majoris

tur: V.g. Anagallis, teſtante *Hartmanno pr. chym. p.56.* in Mania; ſuccus Abſinthii, pulvis Carduibened. Gentianæ & Corticis Peruviani, quibus plures ſanantur febricitantes, quam portentoſis antipyroticorum compoſitionibus; Balſamum Copayva præſtantius contra Gonorrhœam virulentam præ prolixioribus, decoctis, emulſionibus ac pilulis remedium, ut taceam, quanta vulnera & ulcera dyſepulotica per applicationem balſami ejusdem Peruviani, hujus vel illius folii vegetabilis aut ſucci, v.g. Nicotianæ, olei Liliorum, Momordicæ &c. conſolidentur, ſine emplaſtrorum, unguentorum aut balſamorum vulnerariorum monſtroſis compoſitionibus. Spectat huc, quod in dolore nephritico per enemata mitigando cum *Cratone* annotarunt diverſi, v.g. lac, urinam cum terebinthina, decoctum fl. chamom. aut Veronicæ ſimiliaque ſimpliciora plus valere, quam compoſita. Nonnulla vero ſimplicia per miſcelam cum aliis immutari ac noxia evadere, præter illa, quæ modo dixi, varia confirmant experimenta, v.g. Petroſelinum in affectibus oculorum, annotante *Boyle de Utilitat. Philoſ. exper. t.2. p.144.* item Sp. Nitri & Vitrioli ſeparatim remedia exiſtunt, juncta vero in Aquaforti venenum æmulantur; & Hydrargyrum vivum per ſe tuto propinatur ad uncias & libras aliquot in contumaciore alvi obſtructione, ſalibus autem adaptatum corroſivum & toxicum evadit. Et ſi, tertio, diverſorum ac plurium alimentorum aſſumptio ſimul facta non omni periculo caret, nec medicamentorum multorum confuſio adeo proficua erit; potiſſimum cum plura ſimplicium uno eodemq; die aſſumere ſine moleſtia & exagitatione humorum non liceat; ſub plurium etiam concurſu incerti maneamus, cui horum affectus, ſive laudabilis, ſive pravus, adſcribendus. Accedit quarto, quod per variorum & plurium combinationem producantur compoſitiones nauſeabundi non raro ſaporis, ventriculum jamdum languentem & alimenta etiam conſueta abhorrentem commoventes: ut taceam quinto magnas compoſitiones ſumptuoſas magis reddi. Et ſic *Arinold. de Villa nova* vere ſcripſit, *qui poteſt mederi ſimplicibus, doloſe ac fruſtra quærit compoſita;* cui adſtipulatur *Zwelferus in app. ad animadv.* ita diſſerens: *Cum arduum ſit cognoſcere & nemini adhuc ſatis perſpectum, quomodo res naturales, intra etiam limites unius ejusdemque regni, in ſe invicem agant, conſilio magno nobis ſit,*

Sæpe obſervantur ſimpliciora.

ut

ut ſimplicitate in re medica contenti, in congeſtione tot tantumque diverſarum rerum labore inutili ſuperſedeamus & parciores nos præbeamus, atque vel uno ſimplici ſimpliciter, ad quod a Deo conditum eſt, vel ſaltem paucioribus, inter ſe tum manifeſte, tum occulte non contrariantibus, medicinam faciamus, prout pauperes ac ruſtici, quibus non raro a ſummo Medico, ex mera commiſeratione, remedia ſaluberrima revelantur, quibus magna in magnis præſtant morbis, quandoque in opprobrium Medicorum &c. Modo poſterior hic moniti ſui memor non in eodem negotio adeo graviter deliquiſſet & vel in appendice, vel in pharmacopæa regia ſimiles vaſtas medicamentorum variorum confuſiones nobis obtruſiſſet. Paucis, advertente *Renodæo, difficilius parantur ac aſſumuntur ea, quæ pluribus, quam quæ paucioribus, ſimplicibus, conſtant.*

Carere tamen non poſſumus omnibus compoſitis.

Concedere interim & hoc debemus, omni ſimplicium commiſcela nos carere haud poſſe, ſed rei medicæ eam aliquando proficuam deprehendimus, per diverſa momenta: quæ revocare licebit ad duas claſſes, nimirum ipſam texturam ſeu virtutem medicamenti, vel ægri habitudinem, concernentes. Ipſa medici intentio plura in uno pharmaco poſtulat, primo, ſi hoc non, niſi per aliorum acceſſum, tale fiat, v. g. Antimonium ſine detonatione cum Nitro diaphoreticum haud exiſtat, Aurum per corroſionem cum Aqua Regis & præcipitationem cum ſale alcalico aut urinoſo demum ad ſolvendam alvum diſponatur, non fiat Tartarus Vitriolatus, niſi aut ſolutio, aut Spiritus Vitrioli cum alcali Tartari coëat, Mercurius in ſublimatum niſi ſalibus aſſociatus, congeletur, nullum compareat extractum ſeu infuſum, niſi menſtruum appropriatum affundatur, nullus ſirupus absque ſacchari in decocti vel ſucci medicamentoſi determinata quantitate & hujus ſolutione, non formetur Emplaſtrum, niſi cera, oleum & terebinthina ad minimum concurrant. Secundo, ſi ſimplex propinandum (purgans potiſſimum) ratione ſuæ inertiæ ſeu languoris ſtimulo indigeat, v. g. radix Gialappæ cryſtallis Tartari, Mercurius dulcis ſcammonio ſimilive purgante. Sicut tertio nonnulla clave opus habent, quo abſcondita magis eorum ſubſtantia & virtus evolvatur, v. g. dum flores Sulphuris cum ſale alcalico ac oleo quodam in balſamum rediguntur. Aut ſi quarto aliquid virulentiæ ſeu hoſti-

hostilitatis intertextum gerant, v.g. si pro mucilaginositate & flatuositate foliorum Sennæ corrigenda Tartarus his adjiciatur, aut Mercurius currens, cum sublimato denuo elevatus, draconem corrosivum mitiget & in aquilam dulcem convertat. Ac demum quinto, si quacunque ratione simplicium vis medicamentosa intendatur ac magis determinetur, v.g. Salium urinosorũ per oleorum aromaticorum ad miscelam. Ast nec ægri habitudini simplicia semper sufficere vel favere, varii casus comprobant, videlicet si penes hunc morborum, causæ & symptomatum varia observetur complicatio, hinc ad plures scopos simul remedium fuerit dirigendum, quod uno simplici peragere non licet, v. g. viscidum solvendum ac educendum per pilulas ex gummatibus, limatura vel vitriolo Martis, Mercurio dulci, resina scammonii &c. Epithema ex resolventibus & fibras roborantibus parandum, si Lochia pellenda simulque tormina mitiganda per pulverem ex myrrha, lapidibus cancrorum, castoreo & opio. Perinde ac palati & narium delicatiorum fallendarum gratia variæ fingendæ sunt formulæ, v. g. pulveres sirupis vel conservis obvelandi, pilulis seu bolis includendi, decocta aliave potulenta saccharo vel sirupis edulcoranda &c.

Fiat tamen hæc diversorum comiscela cum prudentia decenti, quippe non laudatur simplicium prolixior farrago, sed pauca eorum, bina vel trina, misceantur v. g. gialappa cum stimulo salino, non plura purgantia cum diversis acuentibus, corrigentibus, determinantibus &c. Deinde haud combinentur, quæ texturam medicamentosam evidenter destruunt, v. g. cum mucilaginosis acida, aut eadem acida cum salibus urinosis & alcalicis, nisi forsan sal salsum intendat Medicus, v. g. in mixturis Sylvio olim frequentioribus ex Aceto & oculis cancrorum vel coralliis, in Mixtura dicta simplici Paracelsi spiritus Vitrioli cum spiritu Tartari aut quovis urinoso, in Tartaro vitriolato spiritus Vitrioli ac sal Tartari. Quemadmodum nec Electuariis quadrat concursus terreorum atque acidorum, utpote quæ hinc in effervescentiam perpetuam abripiuntur: ut taceam v. g. lapidem hæmatitem cum aceto vitriolicum & nauseabundum contrahere saporem, ingratum non tantum, sed aliquando, v. g. in Hœmoptoë, periculosum. Spectat huc, maxime vitanda commixtio Salis armoniaci & concharum vel communium vel margaritiferarum,

Quæ cum circumspectione concinnanda.

quæ ſingula febribus intermittentibus appropriata exiſtunt remedia, ac ſine notabili moleſtia aſſumuntur, in pulvere autem ſimul præſcripta, ſi a vehiculo aut ſaliva madeſcant inter aſſumendum in fervorem ſenſibilem, nares ac palatum ferientem, abripiuntur; ideo, quod acidum ſalis Armoniaci in conchas alcaliſatas agens ſal ſuum urinoſum dimittat ſeu exhalare faciat; quale quid in alumine hujusve magiſterio, ſi cum ſale urinoſo, febrifugo v. g. hoc miſceatur, deprehenditur.

Neque adeo refragabor ulli, ſi aliquas compoſitiones, ſive minores, ſive majores, ſive officinales, ſive magiſtrales, de quarum effectibus per multijugam experientiam certior factus, vel quibus ægros adſvetos novit, ſibi ſolennes ac familiares retineat; cum tales per mixtionem variorum etiam aliquando in aggregatum efficax & nobilius determinari, rationi haud repugnet: quin potius illis, præ aliis etiam ſimplicioribus utatur, niſi aliud quid circumſtantiæ particulares ſvadeant. Sc. nemini ſvaſor forem, ut rejiciat frivole confectionem alkermes, Theriacam, Diaſcordium Fracaſt. Spiritum theriacalem camphoratum, Tincturam Bezoardicam, Elixir Propriet., Pilulas Aloëphanginas, de Succino, Pulverem Bezoardicum Senn. Specificum cephalicum, Cachecticum Qv. Ungventum Ægyptiacum, Dialthæa, Populeon, Album camphoratum, Emplaſtrum diachylum ſimplex & compoſ. oxycroceum, diaphoreticum & hujus generis plura forſan: modo horum ingredientium & compoſitionum ejusmodi deprehendat vires, quæ affectui, cujus ratione in uſum vocantur, ſint conformes.

Chymiæ, & chymicorum remediorum præſtantia. Per Chymiam, ut cætera mittam emolumenta, quæ in humanum genus hinc redundant, totidem morborum producuntur remedia, ut vel ipſe *Riolanus*, poſtquam Scholæ Pariſienſis juſſu Paracelſiſtarum & Chymicorum machinas impugnarat, uſum tamen medicamentorum ſpagyricorum haud omnimode diſſvaſerit: Quod per artem illam hujusve varias manipulationes purum ab impuro ſeparetur, ſicque multorum ſimplicium vires occultæ eliciantur & manifeſtentur, ſubſtantia eorum terreſtris attenuetur ac digeratur, virulentiæ & quævis qualitates peregrinæ corrigantur, virtutesque ſpecificæ evidentius exaltentur. Ipſamet quotidiana experientia efficaciora

&

& jucundiora longe declarare videtur præparata ſpagyrica præ Galenicorum rudioribus, crudioribus ac nauſeabundis magmatis: utpote qualia cum ſimplicibus eorum, paucis forſan exceptis, propter odoris atque ſaporis inſvavitatem & molis vaſtitatem nauſeam vel firmiſſimo ſtomacho movere nata ſunt, ut mirari non ſatis liceat, quomodo ab hoc abnuente, & ad ea vel oblata, vel nominata tantum, inſurgente, admitti, retineri, digeri ac effectum deſideratum edere queant; quin præ remedii nauſea & abhorreſcentia natura his minus cooperetur & morbo plus minus concedat. Quale quid de chymice paratis, quæ propter ſui ſvavitatem & minorem molem promptius appetuntur & recipiuntur, haud metuendum, quin potius natura illis felicius connubat, & ſic junctis viribus in morbum debellandum ſimul ſtrenuius agant.

Quæ nihilominus tanti ponderis haud ſunt, quin remediis Galenicis quoque, hactenus perperam neglectis, ſua conſtet ac maneat laus, adhibita nimirum in utrorumque delectu circumſpectione adæquata: id eſt, præſidiis chymicis frequentius paria, imo quandoque efficaciora & congrua magis, deprehenduntur Galenica, ita ut his in praxi omnimode ſuperſedere haud liceat. Cui aſſertioni mox plurimum favet annutus & autoritas anteceſſorum diverſorum, præſidiis artis pharmacevticæ veterum cum ſpagyricis valorem aut parem, aut præ his præpollentem, concedentium: minime quidem Galenicorum, quos amore ſui ſuorumque remediorum ſuſpectos rigidior forſan pronunciaret ſive arbiter, ſive judex; ſed ipſorummet Hermeticorum, & quidem primiceriorum. Inter quos primo vocare conveniet *Paracelſum*, cœterorum facile anteſignanum, qui hinc inde in ſcriptis ſuis remedia morborum commendat ſimpliciora naturalia, rudiora æque ac vulgari modo præparata ac conſarcinata. Jungo huic *Petrum Severinum*, ſtrenuum ejus promachum, quem medicamentis chymicis haud ſemper, ſed Galenicis quoque non raro compoſitionibus, uſum fuiſſe, *Paludanus* non tantum *in epiſt. ad Smetium* teſtatur, & ex ejus fido commentatore *Wilh. Daviſonio*, hinc inde conſtat, ſed ipſa illius *Idea Medic.* docet: ubi penes vulgum remedia plura & efficaciora, quam apud Doctores Medicos, reperiri ſcribit, *Carrichteri* quoque laudat medicamina vegetabilia ſimpliciora, quæ

Nec tamen Galenica omnimode rejicienda.

Commendantur & adhibentur a Medicis ſpagyricis quoque.

longiore medendi uſu invenerit & præpararit. Neque remediis Galenicis omnimode abnuere deprehenditur *Helmontius*, dum non tantum paſſim, v. g. *Imag. ferment.* rerum quarumcunque robur maſculum ſeu activitatem medicamentoſam ab odoribus derivat, ab his tamen, tanquam ſeminum proprietate & viribus priſtinis, pyrotechniæ expoſitas recedere, hinc inde, v. g. *Arbor. vitæ,* ſcribit: ſed ipſemet in caſibus variis diverſa, chymiæ vim non experta, commendat, v. g. Cruorem hirci exſiccatum, ſuccum Cichorii ſylveſtris, flores Papaveris erratici, pulverem priapi Cervini &c. Lapidem Cancrorum inter diuretica & vulneraria extollit, imbecillitati ſtomachi ſolis emplaſtris ſe medicatum fuiſſe, Ungula Equina in butyro frixa & Vitello ovorum cum aceto ſubacta ſe varios alvi fluxus ſanaſſe, commemorat, pulverem contra ſtrumas ex meris ſimplicibus concinnat, Liquorem Betulæ & ſemen Dauci cereviſiæ confermentatum nephriticis, ut præſervativum certiſſimum, ſvadet: alia ut ejus mittam evporiſta vix aut leviter ſaltem, præparata. *Carrichteri* opuſcula ſi evolvamus, hunc equidem ex Theophraſti ſcriptis prima ſua fundamenta petiiſſe, ab eo tamen in diverſis, adeoque in hoc etiam, defeciſſe, obſervabimus, quod nullis præparatis chymicis, ſed mere Galenicis, iisque ſimplicioribus, in medela morborum difficiliorum feliciter uſus fuerit. Quemadmodum *Oswaldus Crollius de ſignatur. rer.* infinita non tantum ſimplicia, eaque maximam partem vegetabilia, contra pleroſque corporis affectus deprædicat, ſed in *Baſil. Chym.* multa præparata Galenica chymicis jungit, v. g. pulverem Sperniolæ compoſitum, Lapidem medicamentoſum, Emplaſtrum Stieticum, pulverem contra Calculum ex lapide Prunellæ, Cyprini, Macere & Croco, Dyſentericum, Serpentum, Ungventum Anodynum: malignitatem inſuper ſuorum catharcticorum Theriaca vulgari, Rob Cydoniorum, Emplaſtro de Cruſta panis aliisque officinalibus veterum corrigere, Electuario ſuo Antimoniato Theriacam, Nucem Moſchatam, Maſtichen, aliaque haud chymice præparata alibi infarcire non erubeſcit. Perinde ac *Joſ. Quercetanus*, Pharmaciæ dogmaticæ Reſtitutor ac Reſtaurator ſummus, nullibi Medicamentis trivialibus equidem acrius inſultat, quam in *Conſilio de arthritide*, vix tamen in eodem affectu præter Hydromel alterans & evacuans, pulverem Diaſennæ, Aloen

insuccatam, Pilulas helleboratas, Tragæam ex auro & varii generis topica, aliquid laudat: perinde ac ad gravissimos capitis affectus se dogmaticorum seu Galenicorum remediis feliciter uti in *Tetrade* profitetur: in *Diætetico polyhistor.* varios Pastas, Hordeata, Lac amygdalinum, Panatellas & Consummata restaurantia, Clareta, Julapia, Vina medicata, Pulverem Cachecticum ex chalybe minus præparato; in *Sclopetario* præter externa diversi generis Alexipharmaca maximam partem Galenica &c. recenset. Imo in *Pharmaciæ dogmaticæ restitutæ* opere pharmacopæam receptam usque adeo deprædicat idem, ut si hoc teste standum fuerit, vix foret, cur alia desideremus, dum Pharmacopæam suam restitutam non spagyricis solum sed vulgaribus quoque, compositionibus instructam sistit: ut videri posset, subjunxisse eundem his sua chymica, in ostentationem magis, quam quod illis fuerit usus, vel uti svadeat. Et si *Foresti* v. g. aliorumqve modernorum, *Sennerti*, puta, *Plateri*, *Poterii*, *Riverii*, *Hartmanni*, *Sylvii*, *Willisii*, *Sydenhami*, *Listeri*, *Mortoni* similiumqve, evolvantur commentaria practica, plura penes hos evporista & compositiones ex Pharmacia vulgari, qvam ex Hermetica, observare dabitur; in laboribus atque experimentis chymicis Virorum non rudium, sed peritissimorum.

Quibus recensitis autoritatibus subnecto, chymice parata, monente *Conringio de Hermet. medic. c. 8.* minime olim, nisi paucissimis, fuisse ullo in usu, composita tamen & præparata semper medicamenta usualia, more passim recepto, quantum ex omnium gentium & seculorum monumentis sit discere; cum nihilominus nullo non ævo artem medicam quidam felicissime factitaverint: unde id ad minimum evincatur, priscam vulgoque receptam hactenus pharmaciam inique damnari, neque chymicas præparationes ad sanandum simpliciter necessarias, neque vulgares cum præparationes, tum compositiones, iis semper esse postponendas; quin majoris usus & efficaciæ non raro videantur. **Raro olim utebantur chymicis**

Quamvis si rem oculo minus fugitivo intueamur, in posteriorem seu spagyricorum classem nonnulla perperam satis referantur, Galenicis olim jamdum innotescentia, & non tam operationes chymicorum sublimiores (ut ajunt) quam vulgares & officinales tantum **Multa præparata referuntur inter chymica, minus talia.**

ſatis craſſas, experta. V.g. Cryſtalli & Cremor Tartari, qui nihil, niſi coagulnm vini acido-terreum per decoctionem cum aqua ſolutum, colatum & evaporatione denuo inſpisſatum, ſunt. Liquor terræ Martis ſolaris ſeu Hasſiacæ, chymiatris qvibusdam modernis in frequenti uſu, quid aliud, niſi Vitriolum nativum cum aqueo liquore ſolutum, eſt? Vegetabilium eſſentiæ ſeu tincturæ, quas in tractatu peculiari, nomine *Eſſentiarum vegetabilium anatomes*, in officinam chymicam, primus induxiſſe videtur *A. Sala*, per meram producuntur infuſionem Galenicam, ſive adornetur per ſuccum proprium, cum floribus v.g. Borraginis, Tunicæ aliquandiu digeſtum & expreſſum, ſive cum aceto, ſive cum Spiritu vini ſimilive menſtruo ſulphureo, plus minus appropriato, acidulo, v.g. phlegmate vitrioli aut aqua communi, Roſarum, cum Spiritu vitrioli vel Clyſſo Antimonii acuato. Ita ut vix ulla compareat disparitas inter infuſum Roſarum & Violarum, foliorum Sennæ & Hellebori nigri, acetum roſaceum, liliorum convallium &c. vinum abſinthites, & ejusdem abſinthii, foliorum Sennæ aut radicum helleboris eſſentias atque extracta, inter infuſum Violarum, Roſarum, Papaveris rhæados cum aqua fervente vel ſucco proprio, per infuſionem ac digeſtionem multiplicem, pro ſirupis conficiendis adornatum, horumque florum tincturas, cum eadem aqua, leviter acidulata, per meram pariter infuſionem ac digeſtionem eductas. Chiragogia ex animalium oſſibus & cornibus per ſimplicem decoctionem educendi gelatinas nec olidos coquos latet, adeoque his pariter innoteſcere poterat, poſt viſcidi hujus glutinoſi ſeparationem illorum compagem friabilem & trituræ aptam reddi. Hoc eſt, quod Chymici Cornu Cervi, Ebur &c. ſpagyrice ſeu philoſophice calcinatum ajunt, Culinæ parare docuerant, hinc philoſophiam magiriſcio crasſiori illi debent: Unde non mirum, quod eadem cornua, oſſa, dentes &c. ſubſtantia ſua activa magnam partem ſpoliata ſuis propinent ægris philoſophi ejusmodi in culinis formati. Nec ſalium per incinerationem conficiendi rationem priſcos, antequam de Chymia conſtaret, omnimode latuiſſe, vel ſola ſalium theriacalium, Galeno, Aëtio & Dioſcoridi commendata, confectio docere poterat. Crocus porro Martis, quid præter rubiginem ſeu ſcoriam Ferri aliud eſt, ſive cum aqua ſimplici,

ſive aceto, ſive ſulphure, paretur? vulgo etiam & fabris ferrariis quam notiſſimum & detrimentoſum productum. Neque in aquarum & oleorum vegetabilum per ignem expreſſione antiquitatem omnimode rudem extitiſſe, huic & mulierculis olim ſolennes deſtillationes utriusque generis per deſcenſum docere poterant: imo penes Medicos veteres jamdum fluoris per deliquium in deſcriptione olei tartari ac deſtillationis aquarum & oleorum v. g. penes *Meſuen*, *Vidum Vidium*, *Joubertum*, *Jac. Sylvium*, *Fernelium*, *Rondeletium &c.* mentionem fieri legimus, antequam de Chymia plene conſtaret, ſeu Scholis Medicis eſſet introducta. Ut proin non ſine ratione omni ageret, qui nos quotidie Galenicis uti remediis, quæ chymicorum jactantia ſibi arrogat, & ſpagyrica falſo credi, qvæ Galenicorum, imo rudioris plebis, inventa & obſervata, pronunciaret.

Galenica ſæpe ſunt præſtantiora & tutiora.

Aſt, quod præſentis magis ſcopi, haud adeo inſuper difficile mihi erit, evincere, remedia Galenica in morborum medela non raro congrua, & efficaciora magis, ne dicam, tutiora, exiſtere: & quidem per experientiam pariter ac rationem, fulcra Artis perquam firmiſſima. Priorem praxis ſuggerit quotidiana, qua, vel ipſis Chymicorum Principibus, *Paracelſo* videlicet, *Helmontio*, & utriusque Promacho ſtrenuo, *Starkey Anglo*, *pyrotechny aſſerted* & aliis ſpagyricis interpretibus teſtantibus, in concretis ſimplicioribus perfecta reperiuntur morborum remedia, & tot vel ultimi tantum ſeculi Commentarii, aut merè Galenicorum ſine omnibus remediis chymicis ſolisque ſuis, aut Galenico-Spagyricorum, nunquam aut rariſſime forſan, ſine vulgaribus, curationes morborum abſolvi, declarant: Evolve eos, ad minimum, quos hactenus recenſui.

Nec chymia ſemper medicamenta exaltat.

Neque adeo prompte auſcultandum eſt chymicarum præparationum patronis, quaſi in ejusmodi concretis medicamentoſis Ars nihilominus Naturam juvet, eorum fœculentias ſeparando, cruditates digerendo ac maturando, virulentiam ac malignitatem corrigendo, & ſpiritum internum æthereum ſeu virtutem ſpecificam eruendo ſeu exaltando. Quippe ſi rem penitius & omni ſepoſito præjudicio, penſitemus, chymiæ operas haud mere ſecretorias & rectificatorias, ſed aliquando confuſorias, ne dicam corruptorias ſeu deſtructorias, offendimus, adeoqve *artem hanc non minus laborare, quam*

cor-

corpora, qvorum curam suscipit &c. cum *Billichio* asserimus. Jactant separandi purum ab impuro studium ac artificium sibi solitarium Hermetici, qui non raro summa imis miscent, & quorum conatu infinitæ ac gravissimæ hinc inde confusiones separationum & purificationum nomine irrepserunt. Accedit vel quod illorum paucis forte aliquid venenosi,& corpori nostro hostile,inexistat, dum eorum pleraque, vegetabilia potissimum, sine omni non modo noxa, sed cum manifesto emolumento etiam, adhibentur, ac in his, si notorie toxica & purgantia vehementiora excipias, nihil ejus demonstratum fuit: vel quod, quamvis quibusdam, non omnibus tamen, tantum fœculentiæ & cruditatis subsit, quod vires eorum medicamentosas retardet atque moretur; reperianturqve horum multa, quæ nulla artis ratione usui medico accommodari postulant. Et si forsan pluribus tale quid vel virulenti, vel fœculenti, inexistat, vix tamen concipiendum, quomodo horum secretio, integra manente concreti modificatione specifica, fieri queat: utpote qva soluta vis medicamentosa perit, ut in purgantibus & hypnoticis evidenter cernimus, quorum vis drastica & stupefactoria sine facultatum desideratarum sensibili refractione atque eversione corrigi nequit; dum, quæ in relatione,ad nostras digestiones equidem recrementitia sunt,ad concreti nihilominus integritatem medicamentosam specificam concurrunt. Aut si etiam nonnulla eorum recrementa vere intertexta gerant, a viscerum tamen nostrorum interna habitudine hæc eadem facilitate separantur, ac alimentorum heterogeneitates excrementitias a succo alibili sejungit viscerum digestoriorum habitudo organica, nulli arti qvod conceditur: a crassamentis etiam ac sordibus his illa per destillationem, calcinationem similesque manipulationes spagyricas omnimode liberari, dicitur, non probatur. Et qvod de salibus, spiritibus & quintis essentiis suis, ad subtilitatem æthercam & penetrandi vim summam exaltatis jactant Hermetici, quasi hæc sola ipsis principiis corporis nostri constitutivis se insinuent, cum his symbolizantia, ipsum fontem vitæ subeant, balsamum vitale integrum conservent & impuritatibus contaminatum pristino nitori restituant, quale quid a Galenicis vix expectandum foret: vel de paucis admodum spagyricis usualibus admittendum, qvod eorum

Nec cuncta simplicia correctione opus habent.

Nec chymica nobis adeo quadrant.

rum non tantum multa fixiore & ſolidiore compage gaudeant, ſed penetrantiora ac ſubtiliora etiam minimis noſtris vitalibus valde diſparia minusque homogenea deprehendantur; vel certe nec cunctis Galenicis, ſive naturalibus, ſive præparatis, denegandum, poſtquam haud facile nominare licet morbum, quem ſine chymicis præſidiis ſanare nequeamus.

Quod ut exemplis declarem, nonne ipſimet chymiatri in quotidiano uſu cum Galenicis clinicis habent illa abſorbentia terrea ſimpliciora, ſive refrigerantium, ſive alio nomine his veniant v. g. Ebur, Corallia, Lapides Cancrorum, Matrem perlarum, margaritas ac Cinnabarim nativam & quidem cum ſingulari ægrotantium ſuorum emolumento; adeo quidem ut plerique practicorum modernorum, haud in Chymia hoſpites, minus hæſitent in fixioribus ac crudioribus, quam in ſalibus ſuis volatilibus, ſpiritibus ac tincturis præſcribendis. Limaturam Martis nonne iidem Medici Spagyrici emunctiorum narium ſuis crocis, vitriolis & tincturis in affectione hypochondriaca aliisque pathematis chronicis ingenue ſubſtituunt, imo præferunt? cum illis, qui antiquiori pharmaciæ addicti, illam in caſibus ejusmodi longe efficaciorem obſervantes & ſcriptis publicis ultro fatentes ac teſtatum facientes. Rhabarbarum & hujus generis alia cathartica nonne commodius evacuant crudiora, quam hinc educta extracta, Eſſentiæ atque Salia: ſicut ipſummet *Starkey* confitentem & ſcribentem legimus, ex uncia integra Rhabarbari paratum extractum minus longe evacuare, ac ipſius radicis crudioris & in ſubſtantia propinitæ drachmam unam. Ope abſinthii, cui vim variis medendi morbis ipſemet adſcribit Paracelſus, hujusve ſucci, plures ſane febres plebs ſanat, quam per Eſſentiam, Extractum ac Sal medici chymici, qui illa ſapientiores videri malunt. Cujus forſan etiam generis eſt Cortex Peruvianus, quem ſub pulveris ſimplicioris forma antipyreton experimur fidum, præ ejus eſſentia aut extracto, ne dicam infuſo atque decocto. Lapidem Manati antinephretica vi pollere teſtatur ejus pulvis, nulla hinc producta chymica. In ſalium ſalſorum enixu multum laboris inanis conſumunt Chymici, a Nitro, Sale marino & Ammoniaco officinali cum pares poterant expectari virtutes deterſoriæ. Vitriola producunt Martiale, Venereum, ac tandem

Etiam chymiatri frequentius utuntur vulgaribus ac Galenicis.

Imo chymicorum præparationes ſæpe ſunt ſupervacaneæ.

Hermaphroditicum, conatu ſane monſtroſo atque inſulſo: cum ipſæ venæ ſubterraneæ ejusdem generis & effectus promant minerales ſuccos. Sulphuris ſublimationes adornant ac repetunt, ad florum ſubtiliorum & impalpabilium texturam magno molimine multisque carbonibus officinæ Spagyricorum; quales nihilominus æque difficulter ſolubiles noſter ſtomachus, nec efficaciores pulmoniaci, præ ipſo communis ſulphuris pulvere, experiuntur: ita ut *Zwelferum*, ſtrenuum officinalium vulgarium correctorem & cavillatorem, hunc illis majoris æſtimare, ex ejusdem *animadverſionibus in Pharmac. Aug.* luculentiſſime conſtet. Cinnabarim ex ſublimato & Antimonio parant & multiplici ſublimatione rectificant, negligentes nativam, in venis ſubterraneis, ex ſimplicioribus Mercurii & Sulphuris fuliginibus coagmentatam.

Galenicorum vero aliquando haud omnimode inceræ.

Neque operationes pharmacevticæ vulgares adeo ineptæ ac inſufficientes ſunt, prout quidem ab oſoribus earum proclamantur: cum nec ipſis Paracelſiſtis diffitentibus, ſatis etiam effaſcinatis, *Starkey* v. g. a mera & culinari decoctione quorundam concretorum medicinalium virulentia evidenter dometur, fæculentiæ ſecernantur eademque ad ſalubriorem uſum diſponantur. Nolo prolixius evagari, cum facillimum foret, oſtendere, quomodo iis inexiſtens, ſtomacho minus diſſolubilis, ſubſtantia reſinoſa, quam ſola arte Spagyrica removeri putant, levi etiam alia præparatione tolli queat; ut in Aloës lotione Galenica, a *Zwelfero* eodem dudum exploſa, & vel per aquam communem, vel quemcunque ſuccum vegetabilem aqueum, adornata, experimur, & quam ipſi moderni commendant Chymici: quod per eam reſinoſum ejus, ventriculo noſtro minus congruum, a gummoſo & alvum blandius ſubducente removeatur. Sed, quo intra limites, quos ipſimet Spagyrici innuunt, me contineam, nonne digeſtio aut decoctio tantum vulgaris in corrigendis ejusmodi medicamentorum incongruitatibus multum præſtat? v. g. in Aſari noſtratis radice, quæ in ſubſtantia & ſimpliciore infuſione vomitus enormes movet, virulentiam vero hanc catharcticam, cum aqua communi ſaltem ſi decoquatur, deponit, & diuretica ac ſudorifera evadit; imo perhibentibus *Horſtio* & *S. Pauli*, potentiori ac diuturniori tantum ſuper marmore triturationi expoſita, quicquid emetici habet,

ex-

expirat. Liceat mihi hujus loci facere radicis Caſſavæ ſeu Mandihocæ, Indiæ occidentalis incolis maxime familiaris, ſimplicitatem crudam, homini & brutis noxiam & venenoſam valde, quæ nihilominus ſimplici decoctione eousque corrigitur, ut, perhibente *Carolo Piſone* alimentum non ſolum gratum, ſed antitodum quoque prodeat. Leviter equidem vegetabile hoc toſtum virulentiam illam eousque deponit, ut eo utentes non amplius interficiat, tormina tamen ventris adhuc concitet: a ſucculentia vero ſua torcularis vi liberatum farinam præbet, in ſalubrem panem piſtione ſeu coctione redigendam, dum ſuccus expreſſus paucarum horarum digeſtione in potum, cereviſiæ analogum & ſvavem faciſſit. Gloriantur inique de ſalibus ſuis omnis generis Hermetici, quaſi ſola hæc corporis intimiora permeent, & horum affectus contumaciores ſolvant: quidni hoc ſperabimus, ac experimur a diverſis vulgaribus ac domeſticis, crudioribus non minus, ac præparatis? A Decoctis v. g. Lignorum luis venereæ aliorumque morborum, quorum auxilia obſervantur, certiores & frequentiores cernimus medelas, quam ab horum eſſentiis, extractis, ſpiritibus &c. Pectori & pulmonibus, vel infarctu pituitoſo vel tuſſi phthiſica laborantibus decocta itidem pectoralia & vulneraria plus levaminis conferunt præ chymicis productis cunctis, utpote non ſufficientibus & in caſibus ejusmodi aliquando ſuſpectis: ut taceam, Lac animalium & hujus ſerum, lacticinia culinaria, gelatinas & brodia cancrorum, limacum &c. recte majoris æſtimari in phthiſicis, hecticis, ſcorbuticis, quam amplior medicamentorum chymicorum apparatus; ne mentionem faciam Thermarum atque Acidularum naturalium, majoris præ chymicis remediis frequentius efficaciæ. Aperientium radicum ſimiliumq; decocti virtutem penetrandi in dubium vocare haud abſonum foret, niſi diureſin, quam manifeſte cient, negare malimus: Terebinthinam penitiora corporis ſubire, odor violaceus, quem lotio utentis imprimit, docet. Tartarum ſuperficialiter lotũ cur non cryſtallis ejus, ſi non cum quibusdam practicis præferamus, ad minimum æquiparemus, quid moratur? & quidni in caſibus, ubi a primis viis detergere convenit mucoſitatem p. n. eundem ſuo ſpiritu, ſale & tinctura potiorem judicemus? Sal ex reſiduo ſpiritus ſalis Armoniaci eductum, antihypochondriacum & antiquartium ſingu-

Etiam vulgaria & Galenica efficacia exiſtunt remedia.

lare proclamat rude Chymicorum vulgus: idem quod præstare poterat ipsum salis armoniaci concretum integrum.

Per chymiam specifica textura & vis remediorum destruitur.

Verum enimvero, quo enarratorum hactenus ratio quoque patescat genuina constetque planius, cur officinalia vulgaria iis, quæ ignem philosophicum magis creduntur experta, non postponenda, quin potius frequenter anteponenda sint & ad morborum medelam postulentur, advertendum puto, paucissima instrumentorum & operationum chymicarum deprehendi, quæ in concreta, sine texturæ horum evidente analysi ac partium integrantium divulsione, hinc virtutis specificæ & medicamentosæ destructione, agant: unde, quales promittebant naturalia integra minusque alterata, effectus a productis his expectare vix liceat. *Ratum E.* inquit *Helmontius arbor. vit. quod, quamvis destillando fiant acutiora adeoque magis activa, tamen eo ipso recedant & alienentur a genuina seminum proprietate. Quia ignis est mors artificialis, quæ si aperta flamma fiat, contingit per seminum & Archei extinctionem. Mors autem naturalis rerum præsupponit lassationem seminum: mors autem artificialis, quæ non fit per flammæ consumptionem, separat quidem volatilia a fixis, sed cum dissolutione & morte vitæ ultimæ concreti &c.* Et paulo post: *Proinde non licet destillatorum vires ponderare e concreto, unde emanant, nec credere licet, quod, etsi vires rerum non sint abolitæ, non extinctæ aut per ignem plane defunctæ, ideo rerum pristinas virtutes per ad ustionem non innovatas.* Quale quid idem, veritatis impetu adactus, profitebatur, *de potestate medicamin. Hoc unum saltem adhuc memorabo, quod chymica potius artis, quam naturæ, vi nativa, agerent, eo quod illorum initia per ignem parta & immutata essent &c. &c.* Imo ab Hermeticis multæ peritiæ & acuminis validioris plus quam ad sensus demonstratum & evictum legimus, ac vel ex allegatorum textuum Helmontianorum subsequentibus verbis etiam constat, ignem eorum cæteraque instrumenta non ut mere secretoria, sed combinatoria & transmutatoria pariter, attendenda fore. Unde sana ratio quemlibet inferre jubet, haud equidem omni plane potentia medicamentosa producta Spagyricorum destitui, v. g. Salia lixiviosa, urinosa, resolvendi, attenuandi, acidum præcipitandi, sudorifera virtute pollere, spiritus sulphureos penetrando agere, extracta atque essentias aliquid substantiæ

Me-

Medicamentosæ ab integro deradere & derasum advehere: esse nihilominus hoc tantillum & causæ morbificæ exturbandæ minus adæquatum, perire cum salium ac spirituum, per fermentationem, putrefactionem ac destillationem mixti ipsius odorem, saporem, cæterasque qualitates sensibiles &, quam hæ promittebant, virtutem cephalicam, uterinam, febrifugam & tantum non infinitas alias ideas a primo rerum Creatore illis concessas.

Sal v. g. succini acidum, minus inflammabile, in aqua vero deliquabile, alienum plane reperitur textura ab ipsa sua matrice bituminosa, amaricante ac deflagrabili: adeo ut quam præstat potentiam alias resolutoriam in catarrhis acribus inspissandis ipsum succinum, illud ejus productum præstare nequeat. Chalybis crudioris pollen hypochondriacis affectibus ad nutum medetur, acidum hostile primarum viarum imbibendo & cum hoc in crocum seu mavis vitriolum congrediendo: quale metallum acidis externis, sub croci, vitrioli ac tincturæ confectione jamdum saturatum decompositum evadit, quod arma pristina deposuisse & debellando hosti inerme atque imbelle deprehenditur. Provocat Spiritus vini è vegetabilibus aliquid oleosi seu resinosi, nihil salinæ aut alterius substantiæ integrantis atque specificantis: extractum E. per ejusmodi infusionem paratum, absinthii v. g. quia non omnes vegetabilis hujus partes constitutivas & principium seminale formantes continet, simplici absinthio febres minus potenter fugat. Sal, Nitrum, Vitriolum, Sal Ammoniacum quantum a spiritibus suis differant ratione qualitatum sensibilium, declarare superfluum: viribus E. etiam medicamentosis hos latices à concretis suis integris multis parasangvis distare, in propatulo est. Quemadmodum nec, quod post incinerationem ex vegetabili elixiviatur, Sal, utpote omnis saporis atque odoris specifici suæ matricis expers, idem, quod integrum agere valet. Flores Tunicæ, Rosarum &c. spiritus nostros insigniter & per contactum quasi immediatum recreant: quis adeo sublimem energiam ab acidulatis officinarum illorum expectabit Tincturis? utpote quarum uncia integra vix bina vel trina grana substantiæ vegetabilis continet, & quidem cujus sulphur aromaticum per acidum evidenter refractum. Magisterium Sulphuris, quod lac hujus succi mineralis ajunt

Quod exemplis declaratur.

communiter, licentia forsan satis puerili, crudo sulphure minorem longe in corpora pulmoniacorum exerit potentiam, per coctionem cum lixivio quia sulphur non tantum solvebatur, sed transformabatur quoque per præcipitationem ab aceto factam, quoniam fixabatur & in vincula conjiciebatur arctiora ejus virtus balsamica. Concludo proin, remedia Galenica Spagyricis virtute haud semper inferiora & in exturbandis affectibus p. n. non raro commodiora atque efficaciora existere.

Propter svavitatem chymica non sunt anteponenda.

Et quemadmodum Chymia hujusve producta, sub minore mole propinabilia etiam hoc utilitatis & facilitatis Arti nostræ conciliarunt, quod horum pleraque sine minore molestia ac nausea assumi queant: ita in abusum mox abiit hæc gratia seu gratificandi studium, ut delicatioris palati ægri non tam ad medicamentorum vim, quam assumptionis svavitatem & facilitatem respiciant, i.e. non tam sanitati, quam gustatui, litent, obfirmati in præjudicio, a Medicis assentatoribus ipsis subministrato, majores sub minore dosi quiescere vires. Unde factum, ut in praxi hodierna medicus sedulus aliquando plus curæ impendere urgeatur svavitati, quam sanitati, seu plus cogitet de seligendis remediis gratis, quam proficuis. Neque ambigo, quin, si Galenicorum rigori & ingratioribus paulo medicamentis plus se submitterent nostrates, ut superioribus temporibus fiebat, promptam & gratiosam seu gratam magis ab ingratioribus experturi sint medelam.

CAPUT XXII.

De *Chirurgicis remediis.*

Chirurgiæ efficacia ac necessitas.

CHirurgiam artem esse, quæ instrumenta certa, morbis curandis necessaria, subministrat, adeoque Medicinæ partem constitutivam, nemo ambigit. Hæc enim est efficax illa ferro & igne armata Medicina, quæ Herculea quasi manu ac robore hostes sanitatis quosvis strenue adoritur ac feliciter expugnat, illos quoque, quibus cætera instrumenta seu arma medica minus sufficiebant. Innuit hoc *Hippocrates 8. aph. 6.* ubi, quæcunque non sanant medicamen-

menta, ea ferrum ſanare, quæ ferrum non ſanet, ea ignem ſanare, quæ ignis non ſanet, ea incurabilia putari oportere, ſcribit. Quam artis hujus prærogativam effectus ejus adeo evidenter teſtantur, ut, juxta *Celſum præfat. lib. 7.* cum in morbis multum fortuna conferat, medicamenta & victus regimen ſæpe ſalutaria, ſæpe vana, deprehendantur, hinc dubitari poſſit, ſecunda valetudo artis, an corporis, beneficio obtigerit: in chirurgiæ tamen adminiſtratione evidentius conſtare, omnem profectum, utut ab aliis aliquando juvetur, hinc plurimum trahere, nonnunquam ſolitarie dependere; ita ut morborum chirurgicorum totidem ſpeciebus tot operationes manuales ſpeciales, tanquam totidem remedia certiſſima, opponantur, & ab his rariſſime non eveniat aut evenire poſſit, quod Chirurgus intendit, indicans poſtulat. Labia vulneris ſuturis & faſciis adducit & adducta conſervat Syntheſis; Oſſa acetabulis juncturarum emota reſtaurat eadem per taxin manualem ac repoſita firmat congrua deligatione. Magis obvia eſt neceſſitas ac certitudo Diæreſeos, quæ hinc etiam omnium operationum ſpecialiorum ampliſſima & polychreſta maximopere videtur, adeo ut totam Chirurgiam ferri & ignis nomine complexus fuerit Hippocrates: in aperiendo ſcilicet abſceſſu, incidendo vinculo lingvæ latiore, Aretarum perforatione, fiſtularum inciſione, artuum ſphaceloſorum extirpatione &c. ac cœteris cooperationum chirurgiis eſſe potentiam, maxime evidentem, ex luſtratione earum non poteſt non innoteſcere; ut proin *valde turpe* pronuncietur ab *Hippocrate de Medico t. 5. non contingere a Chirurgia, quid velis.*

Chirurgia a Medicina non ſeparanda.

Perinde E. ac nullum membrum ſeu organum a corpore, cujus pars integralis eſt, ſine hujus mutilatione ac deturbatione avellitur, & aliarum artium inſtrumenta ab iis non, niſi inepte ſeparantur: ita Chirurgia a Medicina & Medico ne conceptu quidem ſecerni valet, & Medicum verum ſeu perfectum ſe gerere minime poterit, qui integram curandorum humani corporis morborum cognitionem ſibi non acquiſiverit, hinc chirurgiæ peritia juxta alias artis partes, non fuerit inſtructus.

Eam coluerunt & exercuebant

Et primis quidem Medicinæ Statoribus ac Profeſſoribus Chirurgiam & Jatriam fuiſſe indivulſas, antiquitatis monumenta perhibent

[..]runt Medicorum Principes.

bent, ut Æsculapium etiam *χειρουργικὸν Apollodorus 3. de Deorum origine* appellet, Hippocratem utramque coluisse atque exercuisse, Galenum Romæ venam incidisse, vulnera gladiatorum deligasse, fracturas coaptasse, utriusque Commentaria loquuntur, imo posterior, si in Asia diutius mansisset, ossa calvariæ fractæ se terebraturum fuisse, *6. meth. med. cap. ult.* referat. Eosdem binos medicorum Principes chirurgica scripsisse, docent horum Volumina, *Hippocratis* videlicet *de Officina Medici, Medico, de dec. ornatu, de articulis, de fracturis, de capitis vulneribus, de fistulis, de exsectione fœtus &c.* ac *Galeni* in pleraque hæc scripta commentarii, item opuscula *de fasciis, de Laqueis, de Hirudinibus, de Cucurbitulis & Scarificatione.* Nec defuerunt in combinanda Jatrica & Chiriatrica illorum successores & interpretes, Græci æque ac Arabes, nempe *P. Ægineta, Aëtius, Amidenus, Oribasius, Albucasis, Avicennas,* & ex Latinis *Aurel. Cornel. Celsus:* quemadmodum proxime antecedanea quoque secula medicos multos aluerunt Chirurgicos, v. g. *Guidonem de Cauliaco, Tagaultium, Marianum Sonetum, Angelum Bologninum, Vesalium, Fallopium, Aquapendentem, Johannem de Vigo, Guilhelmum de Saliceto, Petrum de Cerlata, Julium Cæsarem Aurantium, Johannem Arcæum, Adrianum Spigelium, Vidum Vidium, Stephanum Gourmelianum, Botallum, Pigræum, Peccetium, Curcannum Leonem, Jacob. Berengarium Carpum, Petrum Passerium, Joh. Bapt. Cortesium, Th. Fienum, Paræum, Jess. a Jessen, Prosperum Alpinum, Gabrielem Ferrarum, M. A. Severinum, P. Paawium, Scultetum, Barbettum, Hornium, Petrum de Marchettis,* ut alios modernos magis taceam, qui editis suis Medicinæ pariter ac Chirurgiæ multum profpexerunt, hancque non minus ac illam strenue exercuerunt. Id est, perinde ac Hippocrates illos Medicos ajebat, qui luxatis, fractis &c. manu medebantur, ac Libellos *de Medico, de Dec. ornatu & officina Medici,* non Chirurgi, sed Medici, gubernationem ac œconomiam, secundum quam Medicus officinam instruere debeat, vocat; sic ab *Homero* Chirurgus Ἰατρὸς κατ᾽ ἐξοχὴν dicebatur: seu tunc temporis Chirurgus a Medico non discernebatur, sed unus idemque erant ambo.

Qua occasione illa a Medicina

Factum nihilominus postea & quidem primo priscis mox temporibus, ut per conniventiam Medicorum, Medicinæ deseruerit conjugi-

jugium Chirurgia, Romanorum inprimis, a quibus ministri, qui illorum operationibus frequentius adstiterant, ad viliores seu leviores operationes admittebantur, ac propter ægrorum multitudinem ad quosdam horum ablegabantur, ut vel ex *Galeno de medic. facult. secundum loca c. 2.* patet, ubi, ex Argigenis sententia vulnerum capitis leviorum & medico legitimo non opus habentium meminit. Qua occasione tandem ministri illi affectus & operationes graviores etiam aggrediebantur, & per injuriam temporis Medicorum directorio se plane subtrahebant, adeoque peculiare doctrinæ seu artis genus sibi formabant. Donec deinde & hoc ipso nostro tempore per ignorantiam aut oscitantiam eorundem Medicorum artis pars, quæ manu curat, a toto omnimode fuerit avulsa: adeo ut, querulante *Riolano*, *Chirurgi hodie non ministros amplius se gerant, sed nobiscum in rebus medicis sint consultores, morborum denominatores ac lustrici parentes ipsarumque curarum directores.* Medici interim, ruditate ejusmodi desidiosa pollentes, ut ignorantiam suam celent, aut in se pietatem & æquitatem, suum cuique tribuentem, fingunt, aut Medicinæ autoritati operationes ejusmodi mechanicas superciliose derogare ajunt; hinc omnem affectus manuariam operam postulantes, quasi ad se non spectarent, absolute ad barbitonsores mox ablegant, potissimum in nostra Germania, ubi per levitatem illam Clinicorum, Physicorum olim dictorum, præstantissima hæc Medicinæ pars illis fuit concredita, perinde ac de Lusitanis suis refert *R. a Castro Med. Polit. 2. c. 3.* Quæ imperitia quorundam Medicorum etiam occasioni fuit, cur affectus graviores, a Chirurgis tractandi, ad opiliones, carnifices similesque temerarios fuerint devoluti, suasu scilicet & annutu illorum: qui, cum Chirurgorum ruditatem levare deberent, per imperitiam autem suam non poterant, eam mox vehementius accusant, & ut agyrtas ejusmodi adeant, suadent; quo nimirum etiam hac ratione suam infirmitatem dissimulent, præclaro prætextu, sibi cum illis spuriis chirurgis consultare seu collegiare per artis autoritatem ac religionem non licere. Imo tertio, ni fallor, ad divortium hoc perpetuandum facit, quod multi Commentatorum chirurgicorum artem hanc tractarint in concreto, i. e. egerint promiscue de omnibus partium externarum

fuerit separata?

affectibus, horum non tantum causas & signa, sed curandi quoque rationem, diæteticam & pharmaceuticam pariter ac chirurgicam, tradentes, illos affectus chirurgicos appellando, sicque peculiarem ab aliorum morborum therapeia, medendi artem formarint, v. g. *Guido de Cauliaco, Tagaultius, Joh. de Vigo, Petrus de la Cerlata, Vesalius, Lanfrancus, Cortesius, Guilh. de Saliceto, Pigræus, Paræus, Peccetius* & recentiores, si paucos excipias, fere omnes. Qualibus systematis evulgatis non poterat non fieri, quosdam, cœteris medicinæ partibus ac commentariis spretis, Chirurgicorum tantum illorum morborum medelæ se applicuisse, sibi peculiarem a Medicina artem finxisse, seque Chirurgos, cœteros Medicos Physicos, appellasse; reipsa non Chirurgiam solum, sed cœtera quoque medendi instrumenta, rapuisse sibique vi & clam vendicasse. Quibus denique per temporum injuriam accessit, ut instar opificum & mechanicorum illiberalium, Chirurgi quoque in consortia se receperint, hæcque a Magistratu legibus & privilegiis certis instructa ac obfirmata fuerint: quibus obstrepere, aut legum contemptus, aut sordities, a vulgo æque ac prudentioribus censetur.

Olim Romæ Medici ministros suos, qui eorum parastatæ quotidiani, & nihil non omnimode ex jugi observatione addidicerant, seu in arte aliquos progressus fecerant, ipsis ægris interdum manus admovere jubebant & minus arduas operas iis committebant, quandoque solos ad ægros ablegabant, ut modo dictum: postmodum vero iidem homines, bonarum literarum ac disciplinarum fundamentalium ignari, ausu temerario, magistrorum suorum ministerio se omnimode subducentes, Chirurgorum nomen, quod Medicorum erat, capiebant & usurpabant, hinc peculiarem ordinem in civitate constituere sibi præsumebant. Quem quidem morem ad Nostrates quoque translatum, ne cavillatoribus obtrectandi ansam subministrem, ambiguum reddere nolo, multo minus amanuensium horum ministerium arti & nobis derogare: derogare tamen utrique ineptissime ac inique videntur, qui hoc proterve a servis tentatum & a Præfectis oscitanter concessum inter Medicinam ac Chirurgiam divortium admittunt ac propugnant, omnem per manuum usum medendi rationem illis concedunt, huicque se omnimode abdicantes

tes

tes & ſubtrahentes, quod Medici Hippocratici ac genuini haud eſt. *Utuntur famulitio chirurgorum medici*, inquit *Lauremberg. Portic. Æſcul. c. 9. interim oportet eos, ſi viri eſſe volunt, non neſcire easdem illas operas, ſed in iis oppido eſſe verſatos, ut, quando uſus poſtulat, aut res, ſolertes ſe dare queant.*

Quippe ars hæc, poſtquam a Medicina ſeparata, penes noſtrates pariter, ac ſuperiorum temporum, mere videtur empirica ſeu omni recta ratione deſtituta, quatenus nulli, aut pauciſſimi, hujus alumni eam ejusque doctrinam, ea qua decet, methodo, ſeu per inſtitutionem dogmaticam, addiſcunt, ſed per merum fere tantum annorum terminum eorum ad praxin chirurgicam exercendam commenſuratur aptitudo, & quidem, quod peſſimum, annuente magiſtratu: aut per meram tantum & erroneam ſatis experientiam, ac ſine ullis prævii præceptis, aliquam, inſufficientem tamen, ſibi acquirunt peritiam, ſeu potius empiriam. Ipſe magiſter ſiquidem ſcholarem, qui formationi ſuæ ſe mancipat, principiis artis dogmaticis deſtitutus, methodice erudire nequit, ipſe ignorans, quæ noſſe conveniebat: Neque, ſi tantum doctrinæ uni vel alteri eorum concederem, ullus tyronem ſuum rite informat, præcepta videlicet artis huic recenſendo, explicando & applicando; ſed miſero huic ſufficiat miniſteriis ac ſervitiis domeſticis ſimilibusque in ædibus tonſoris, ſub certo contractu, vacare. Obteſtor Germaniæ noſtræ Chirurgos, ediſſerant, an aliter unquam ſuos docuerint, aut ipſimet aliter edocti ac arte aptius innutriti fuerint: & annon *Conringius* in *præfat.* ad *Fieni chirurg.* vere ſcripſerit, eos, qui chirurgiam hodie exercent, utplurimum nulla reliquarum artis partium peritia, nulla doctrina elegantiore, inſtructos exiſtere. *Et quomodo ſciant*, ſcribit *Freitagius noct. med. c. 13. quod non didicerunt, & ubi didiciſſent? in tonſtrina: quis ibi chirurgiæ, ut artis, & rationalium præceptorum Profeſſor? numquid ſtupor, ignorantia & barbaries? Qui per biennium tonſtrinæ famulus extitit, & radere, ſcarificare, venam ruſtici tundere*, (raro) *ceram, thus & terebinthinam miſcere didicit, accipit a Magiſtro ſuo Reſcriptum, quod artem didicerit juſtoque tempore abſolverit ſub illo, qui nec hanc, nec literas ipſas norit.* Hucusque fabulæ Actus primus. Biennio ſeu triennio hoc diſciplinari tranſacto

Chirurgia a Medicina avulſa mere eſt empirica.

relinquit artis alumnus rudior tonstrinam, in qua nihil, quod ad artem facit, vel vidit, vel audivit, excurrit ad civitates atque provincias exteras, hoc præcipue curæ habens, ut tonsura concinniore tantum sibi comparet, quantum pro sui sustentatione & jure magisterii ac officina tonsoria aliquando acquirenda sibi necessarium videtur. Contingit interim, ut, si quando per menses aliquot in alia taberna commoretur, non adeo multi forte præfecto ejus adducantur ægri, quorum medelæ quamvis adstet, vel ministretur, nunquam tamen cruda hæc avtopsia ipsi sufficere potest pro habitu intellectuali eidem formando. Magisterium post annorum aliquot decursum & multas hinc inde factas vanas excursiones, petit, quod capere nequit, nisi postquam officinam vel argento, vel prædecessoris morte viduæve relictæ affectu, sibi compararit, nunquam vero, si taberna fuerit instructus, ipsi denegatur &c. &c. Non increpo sociorum ejusmodi ignorantiam, sed doleo tantum eorum fatum, quod in Rebuspublicis optime constitutis ejusmodi hominibus artem, cujus tanta in humana vita est necessitas, rite addiscendi adæquata denegetur occasio, postuletur nihilominus penes hos ejusdem doctrina seu peritia, meo judicio, iniquissime.

E. rationalis chirurgia a Medicis excolenda. Medici proin, si Chirurgiam colere negligant, injurii fiunt in artem suam, instrumentum efficacissimum ab hac separando, eaque ratione generi humano quam evidentissime præjudicant. Quippe, notante *Conringio l. a.* ex quo omnis illa manus opera medicis justo minus cæpit perspici, factum, ut hi, instrumento illo destituti, morborum vim sæpe ad desperationem usque augescere permiserint, quibus chirurgia non denegasset medelam, si a Medico perito fuerit administrata; inprimis in tali occasione, ubi Chirurgorum imperitia, hincque nata hæsitantia, desperatos linquit ægros: quemadmodum pariter Chirurgos imperitiores aliquando incongrue satis morbis manum admovere, res ipsa loquitur. Et *Berengarius de fract. cran. c. 13.* ubi rationes exponit, cur nec levissima calvariæ læsio suspicione careat, fieri, inter alia, hoc ait, propter operatores hujus temporis minus habiles, seu quod rari sint boni Chirurgi aut Physici. Paucis, Chirurgus aut merus est operator seu empiricus, hinc nihil sine Medico agat, perinde ac nec Pharmacopæo sine Medici præscriptio-

ſcriptione pharmacum porrigere conceditur: aut artifex ſimul, judicans per indicationes & præcepta dogmatica de operationum manualium exigentia & adminiſtratione; quod præſtare nequit, niſi fundamentis totius artis medicæ probe fuerit inſtructus. Poſterius quia in noſtris chirurgis vix reperitur, nec ratiocinandi ſcientia pollent, Medico directore opus habent, ad minimum qui, quando, ubi & quomodo operandum, illos admoneat. Sc. quamvis forſan, ut manum operi admoveat, haud ſemper opus videatur, ipſi tamen, dum valetudinis cura committitur, ut operationes exacte calleat, requiritur; ſi quidem ſuo, id eſt medici perfecti, qui triplici inſtrumento pollet, ſatisfacere velit officio: adeoque non minus, ac medicamenta præſcribit, illorum præparationem dirigit, modum ac tempus utendi moderatur &c. manuaria etiam hæc præſidia jubere, dirigere & in caſibus neceſſitatis (quales in noſtra Germania, ob dictam Chirurgorum trivialium ignorantiam frequentes) adminiſtrare debet, quo ſpem ægrorum de ſe conceptam undique tueatur.

Pro Medico-Chirurgo (non Chirurgo a Medico diſtincto) formando ſuos conſcripſit libellos *Hippocrates* ſuperius recenſitos, Medicis pariter ſuos liquit commentarios *Galenus*, *Celſus* & horum ſucceſſores: Medicorum E. erit, quæ in his legunt, noſſe & data occaſione vel imperando, vel operando, exercere. *Avenzoar* equidem, *non eſt*, ſcribit, *medici honorati manibus operari, ſed ſuis miniſtris officio relicto, medicina & cibo ægrotantibus auxilio eſſe debet:* cui cum aliis aſſentiri videtur *C. Hofmannus Inſt. l.5. c.58.* dum initiando ſe huc, ut χειρουργικὸν quid moliatur, demittere diſſuadet. Verum eo ipſo, dum partem hanc medicinæ Podalirium, Machaonem, Hippocratem, Galenum, Celſum aliosque infinitos magnæ exiſtimationis Medicos non modo exacte coluiſſe, ſed cum ſumma laude exercuiſſe, conſtat, iidem Medicinæ Antiſtites ſua filiis artis reliquerunt ſcripta chirurgica medicis combinata & concatenata, imo manum crebro admovere eos hinc inde jubent; in Gallia, Hiſpania, Italia &c. etiamnum Medici dogmatici Chirurgiam profitentur atque feliciter exercent: pari decoro & autoritate a nobis & noſtratibus excoli poteſt ac debet. Et errore atque abuſu valde culpabili nobiliſſima hæc Medicinæ pars per totam fere Germaniam barbitonſoribus & balneatoribus concredita

Ita egerunt veteres Medici.

credita deprehenditur, eamque callere dedignantur Medici, aut desidiosi, aut delicatuli nimis: qui nihilominus, differente *Berengario l. a. ut pecunias extorqueant* (emulgeant,) *prædicant, se hanc artem scire quidem, pusillanimes autem esse in operando; ut tamen lucri participes fiant*, (partem de tunica rapiant) *secum ducunt chirurgum: & ita cæcus cæcum ducit, & ambo in foveam cadunt &c.* Ac paulo post: *Equidem credo, multos de prædictis Medicis operaturos, si scirent modum operandi; sed potissima causa, ob quam non operantur, est, quia nesciunt operari.*

Non obstat Hippocratis interdictum de non secando calculo.

Alii suam in rebus manuariis inscitiam infucare contendunt illis *Hippocratis Juramenti* verbis: *Neque vero calculo laborantes secabo, sed viris chirurgiæ operariis ejus rei faciendæ locum dabo:* ast neque hoc omnem chirurgiæ cultum Medico, nec cunctis Medicis Lithotomiæ administrationem, prohibet. Quæ honestatis & pietatis momenta in jure-jurando hoc continentur, ad ea servanda per conscientiam ac religionem obligamur, v. g. nos, qui artem hanc nos edocuit, parentis loco habituros, qui ex eo nati, hos eam absque mercede & pacto edocturos, medelam penes ægros rite & sedulo administraturos, nullum poculum abortivum propinaturos, taciturnos nos semper præstituros, & quæ hujus generis: Calculi autem extractionem, quod Hippocrates eam abjurarit, cur, qui operationis hujus peritus, Medicus detrectet, rem honestam, & operariis minus peritis concessam, non video. Si vera sunt, quæ *P. Laurembergius Port. Æsculap. c.9.* perhibet, quasi in Coorum republica privilegio singulari constituti fuerint Medicorum quidam exautorati ministri, ut calculosos secando quærerent victum, atque hoc quidem conscientibus & consentientibus seu indulgentibus eorum Magistris Medicis, ad quos proprio jure manuales alioquin pertinebant; res hæc pacti est specialis: quantum ego tamen judico, alios Medicos non ita obligat, quin repetundarum pro lubitu insimulare queant ejusmodi operarios proletarios, aut ad minimum jure suo pristino uti. Vel, posito, hanc unam operationem a Chirurgia & Medicina per Juramentum Hippocratis sequestrari, ideo tamen non reliqua seu tota ars manuaria a Medico & Medicina erit sequestranda; quodcunque demum moverit illum ad lithotomiam detrectandam: postquam

eodem

eodem in loco ejusdem jurisjurandi delati totius artis, quæ Chirurgiam complectitur, discipulos suos se participes facturum, pollicitus fuerat. De cœtero in hoc ipso juramento illos tantum artem medicam se edocturum pollicetur, qui scripto caverint & jurejurando ipsi addicti fuerint, alios vero præter hos nullos: quale quid tamen non obstante hoc jurejurando, in desuetudinem abiit, ac religio dissuadet.

Haud apparet, cur operationem hanc arduam abjurent Medici, qui perinde, ac alii sibi ejus peritiam acquirere poterant, & quidem eo promptius, quod ex anatomicis non levia adminicula ipsis suppetant: adeo ut, quamvis ævo Hippocratis chirurgia hæc medicis terrori, ægris exitio magis fuerit, & vel ob hanc causam, seu quod in ea se forsan minus exercitatum ex opinione *Botalli* noverit, ille huic prudenter & religiose se abdixerit, nunc nihilominus commodius operari liceat anatomicis experimentis plenius instructis. Exemplo sit modus Lithotomiæ Franconicæ, quem summi apparatus ajunt, cujus *Petrus Francus* primus inventor, quem ex hoc *Hildanus de Lithot. vesic. c. 17.* recenset, *Rousettus de partu cæsar. s. 3. c. 6. & 7.* præ duobus ordinariis modis commendat, ac *Tolet. de la Lithotom. chap. 13.* a Bonetto quodam bis feliciter administratum perhibet. Secundum quem in inguine alterutro adornatur sectio, ibique perforatur vesicæ fundus, ut per aperturam hanc inguinalem protrahatur tortor calculus. Rationem hanc operandi se semel tantum suscepisse nominatus *Francus c. 33.* tradit, & quidem stolide seu temerarie, quamvis feliciter, ideoque haud imitandum suadet: suspectum pariter eam reddit *Hildanus l. a.* inprimis quod substantia vesicæ membranosa difficulter consolidetur, ac per ejus vulnus lotium ad cavum abdominis profundatur. Memini etiam, me cum uno alterove nostrorum Circumforaneorum de hoc negotio olim sermonem habuisse, quibus nihil omnimode de eo innotescebat, & an ita operari liceat, qui nec affirmare, nec negare, audebant. Difficultatem vero hanc promptissime solvit Medicus, anatomes leviter gnarus, cujus autopsia evincit, intra duplicaturam Peritonæi recondi vesicæ corpus, hinc sine ulla interaneorum cœterorum læsione incidi posse; & quia interveniente hac duplicatura musculis abdominis humanis (secus ac in brutis) connatum, nullum metuendum ex ejus plaga urinæ

Nec jure interdicitur Lithotomia Medicis.

ad

ad abdomen profluvium, nec adeo difficulter hanc, carnositatis illorum intermediæ beneficio consolidari posse, ut alias declaravi. Cui accedit experientia duplex, qualem de *Bonetto* testatur *Toletus*: admirari interim & sequi jubemur sinceritatem Hippocratis, qui se calculi extractionem non aggressurum adeo sancte promittebat, minus in eadem forte peritus.

Utinam commemores forent hujus modestiæ illi Medici, qui chirurgicæ scientiæ expertes de manuariis nihilominus præsidiis adversus Chirurgos vulgares fallaci æque ac superciliosa disceptatione, loqui contendunt: postquam impudentia improba est, alieno damno aliis persuadere, se hoc scire, quod ignorare probe scit; silere potius in ejusmodi casibus prudentius ac pium magis foret, simul tamen pudere medicum nescire, quæ scitu necessaria. Quemadmodum admittere haud dubito Chirurgos tonsores pro peritia sua, & cum his mutuum consilium inire: ac sorditiem, avaritiam simileve olet in Medico, si, quæ a Chirurgo perite fieri novit, ipsemet suscipiat, aut per suos, minoris peritiæ, peragi faciat, v. g. Venæsectionem, dentium eductionem, fonticuli inustionem, enematis injectionem & quæ plura hujus generis absurda molimina.

In Chirurgia vulgari duo inprimis offendo, quæ castigatione ac emendatione opus habent, Instrumentorum apparatum, modo incongruum, modo superfluum: & operationum nonnullarum ineptitudinem pariter atque incertitudinem. In officinis equidem plerisque nostrorum tonsorum curtam cernere datur supellectilem machinarum ejusmodi, si illas communiores, cunctis casibus & ubique necessarias, quasque in pharetris seu thecis suis circumferunt, excipias: quamvis etiam has v. g. forficem, Volsellam, usu & rubigine interdum satis attritas. Aut si quædam instrumenta majoris apparatus & non adeo quotidianæ administrationis in veterum quorundam gazophylaciis reperiamus hæreditaria, manca, obsoleta, rubigine exesa vetustateve corrupta & ad usum minus, quam ad ostentationem, comparata sunt: adeo ut, si vel levissimam operationem administrare contingat, instrumenta deficiant appropriata, ex duabus vel pluribus tonstrinis conquirenda v. g. catheter, Elevatorium &c.; cum nihilominus Chirurgum prudentem semper instructum esse

Instrumentorum in officinis chirurgicis defectus & ineptitudo.

deceat

deceat instrumentis varii generis & usus, propter occasionem præcipitem & quo pro casuum obvenientium varietate ubicunque & opportune queat operari, dum juxta *Hippocr. de dec. orn. in his penuria detrimentosa est, & artem mancam facit.* Et secundum *Abucasin 2. meth. c. 67. non despicias ullum instrumentum, quin sint omnia apud te præparata: inexcusabilis est enim, qui hanc artem profitetur, & non habet in promptu, quæ ad hanc requiruntur.* Imo propter casuum emergentium infinitam disparitatem aliquando extemporaneæ & novæ parandæ sunt machinæ, malo forte nunquam viso appropriatæ.

De ineptitudine seu defectu instrumentorum congruorum conqueritur *Hildanus epist. 26.* ad Griffonium exarata, his verbis: *Nihil, ut scis, magis fere desideratur in operationibus chirurgicis, quam inventiones optimorum instrumentorum, quibus non raro operationes, quantumvis difficillimæ, facillimæ efficiuntur.* Et si fateri malimus quod res est, diversa eorum penes *J. A. Cruce, Ferraram, Paræum, Aquapendentem* aliosque delineata vel fabrefacta oculis usurpamus, quorum structuras ministeriis, quibus dicata, minus congruere, inter operandum deprehendimus: ut de nonnullis horum asserere haud verear, nunquam forsan ab inventoribus suis ea in usum fuisse tracta, & speculationum potius figmenta, quam praxeos producta, esse, quæ operationem magis turbent, quam juvent, quod quibusdam declarabo exemplis.

De Terebris seu Trepanis calvariæ dicere auspicabor, iis nempe, quæ a celebrioribus Scriptoribus fuerunt commendata, diversæ fabricæ. Horum *Celsus* duo notat, fabrorum unum, lignariorum, alterum, utrumque vel transverso fuste aut ferramento, vel Zona simplici, vel arcu, vel manubrio &c. agendum, ut ex *Vido Vidio in Hipp. de vuln. cap.* ac *Paaw. in Hipp. de vuln. cap.* cernere licet: minus tamen aptum, quod, si latius vitium fuerit, aut præter fluidum extravasatum fragmenta ossis eximenda, adeoque latiore opus apertura, una seu exilior eorum foratio non sufficiat, pro pluribus autem foraminibus parandis pluries instrumenta hæc sint admovenda, ac demum insuper nihilominus per scalpra excisoria, malleolo adigenda, os foraminibus intermedium exscindendum postuletur.

Trepanorum vulgarium ineptitudo.

 Quales

Quales ſane multifarii impetus operationem tardiorem, ſimul autem ſtrepitus præſtant ægro moleſtos ac cerebrum plus minus commoventes. Raſoria ſeu in imo ſui ſemicirculata ac pomiformia, qualia *Vidus Vidius l. a. p. 122. lit. a. J. A. a Cruce chirurg. p. 655.* & *Botall. de vuln. ſclop. §. 9.* delineant, indulgerem, modo firmum & perpetuum obſervarent forationis punctum, nec adeo facile hinc inde fluctuarent: niſi in extremitate ſui ſubacuta, quale *Botallus* ſimul, ac *Paræus l. 9. c. 5.* ſub nomine trepani exfoliativi ſeu deſquammatorii exhibent, quamvis poſterius, quia immerſile, non adeo quadrare videatur. Nec Tridentis terebræ uſus tantus eſt, quantum *Vidius l. a.* & *A. Cruce p. 656.* putant; nec bidentis ac circiniformis, qualem idem *a Cruce l. a.* & *Paræus l. a. c. 18.* deprædicant, ob difficultates a *Botallo l. a.* contra has motas: quarum nonnullas, quamvis aliquatenus temperare contendant ejusdem Scriptoris additamenta, non omnes tamen, inprimis exſcindendi torporem ſeu tarditatem, tollant. Pariter ad operandum minus apta eſt terebra in pomum quaſi ſtriatum deſinens *Vidii l. a. l. c.* ſeu cujus extremitas ſemigloboſa inſtar limæ crenata aut inciſa cernitur, a *Ferrara* & *Cruce* etiam depicta: omnino vana vel maxime laborioſa expertis. Cuncta E. hæc trepana excedit, quod modiolo ſerrato gaudet, abaptiſtum tamen ſeu non ſubmerſile eſt: atque hoc quidem non, quod circulo remotorio fixo, juxta ſchema *a Cruce p. 659. Ferraræ l. 2. fig. 19.* & *Paaw.* in *Celſ. de re medic. l. 8. c. 3.* nec capitio mobili, ad mentem *Paræi l. 9. c. 18.* munitum; neque circulum habens, qui vel ſpira, vel ſimili machina ſurſum deorſumque fertur, juxta *a Cruce p. 660. 661.* ac *Ferraram obſ. 19.* Si quippe obex hic fixus extiterit, inſtrumentum non omni Calvariæ craſſitiei reſpondebit: ſin quocunque modo mobilis, illud periculo vix expers ſimulque tædioſum erit, quatenus ſub fine operis ſingulis fere circumductionibus remoram hanc modo attollere, modo deprimere, jubemur, ipſius interim modioli exſcindentis ingreſſum adeo accurate obſervare non poſſumus, impediti ab eadem. Neq; modioli inſtructi alis, ſive duabus, ſecundum *Ferraram fig. 19.* ſive quatuor, innuente *a Cruce p. 659.* & *ab Aquapend. p. 201.* quibus ejus profundior ſubmerſio & membranas lacerandi periculum evitetur, fabrica adeo congrua: utpote quæ ad imas

inſtru-

instrumenti serrati oras angustiores, sursum latiores valde sint; ita ut, quamvis leviter simul radant, propter latescentiam nihilominus suam, tardiorem ac difficiliorem reddant forationem. Ast ipsam manum operi admoventi patescet, nec aptiorem, nec tutiorem, modiolum excogitari potuisse, vel posse, quam quem *Botallus* a se inventum ac fabrefactum delineat, a *Berengario* tamen ante illum subministratum, ac qui penes omnes nunc in usu est spiculatus seu striatus, vel pluribus angustioribus alis instructus, quique in superna sui parte latior, in inferna angustior, existit, facile hinc non serrando tantum os exscindit, sed limbum quoque foraminis lævigat ac aliquantum ampliat, præterea nec adeo facile sponte profundius dilabi aut imprimi potest, scobs vero inter perforandum commode foras projicitur.

Ratione manubrii seu vertibuli aut verticuli, ad circumagendam machinam necessarii, nec omnis hujus fabrica, ab Autoribus suppeditata, æque commoda videtur. Scilicet non illa, ubi modioli superiori parti globus adaptatus, vel manubrium, sive ligneum, sive ferreum, transversim infixum, ut in vulgaribus terebris observamus, & penes *Vidium p.120. a Cruce p.654. Paræum l.9.c.17.* & *Aquapendentem p.201.* videre licet: cum instrumentum hac ratione non adeo prompte atq; æqualiter circumferri queat, lassetur etiam brevi in ejus circumductione manus forantis. *Aquapendens* equidem hunc mechanismum cœteris anteponit, quasi sine notabili strepitu & horrore agat: in quo quidem ipsi annuendum, si ad terebras vel habena simplici, vel per arcum aut transversarium, circumducendas, respiciamus, prout a *Vidio p.118. & 119. a Cruce p.652. ac 653.* deformantur; quodsi vero machina hæc cum vertibulo ab eodem *a Cruce p. 657. & 658.* item a *Paræo, Ferrara, Botallo & Berengario* delineato, conferatur, merito huic postponitur, ob rationem dictam; seu quod per hoc facilius & circumspectius longe agere liceat, sive pila ejus superior volvatur, sive prematur, secundum disparitatem, quam *a Cruce* innuit. Neque ab hoc metuendæ sunt, quas in vertibulis ejusmodi vitandas monet *ab Aquapendente*, gravitas ac vastitas, cum utrumque satis commode moderare possimus: nec strepitus, quem timet ab hoc manubrio idem, tantus & adeo molestus est, quantum ac quem ipse modiolus inter exscindendum præstat.

Horumque manubriorum.

Cataractæ recidiva contingit.

Cataractæ chirurgia duplici de causa minus fida deprehenditur, vel quod post detractionem prioris pelliculæ interdum brevi tardiusve nova generetur & pristinam molestiam pariat; vel quod ipsa deposita post plures paucioresve dies, inprimis si adhuc imperfectior & levior extiterit, aut non rite depressa fuerit, vel etiam omnibus lege artis peractis, facili occasione & capitis motu, denuo elevetur. Qualis posterior recidiva, dum hæc suffusionis materia extra oculi bulbum non educitur, cum frequentius metuenda fuerit, solertiora Chirurgorum ingenia, in ejusmodi mediis ac instrumentis inveniendis allaborarunt, quibus pelliculam obtenebrantem non tantum dimoveant, sed omnimode protrahant: inter quæ a *Burrho in epist. ad Bartholin. de artif. ocul. humor. restit.* refertur acus cannulata, a *Rocho Matthiolo*, Chirurgo Italo, excogitata, qua oculum perforare simulque suctu provocare conabatur derasam cataractam. Quod nihilominus instrumentum cum propter orificii angustiam, membranæ exsugendæ spissitudini minus adæquatam, artificis solertiam atque intentionem moraretur, idem *Burrhus* operationi perficiendæ minus congruum judicabat, emendare proin satagabat hoc modo. Jubebat nimirum tubulo huic perforanti intrudere subtilissima aliquot auri textilis filamenta, in modum tenuis penicilli sibi coaptata, quæ immissa ad medium orbitæ fistula punctoria, a manubrio, manu operatoris circumacto & impresso, per aperturam extremitatis acus protrusa expandantur: quibus mediantibus suffusio detersa seu derasa & implicata ad tubulum retrahenda, & cum hoc ex oculo educenda foret, secundum manuductionem *a Lamswerde in append. ad Scult. tab. 14. & pag. 79.* traditam. Ast quod de angustia orificii acus cannulatæ metuit *Burrhus*, quasi exsugendæ seu protrahendæ pelliculæ sit minus adæquata, idem inventioni ejusdem videtur obstare: cum quod exilius ostiolum pelliculæ soli introitum denegat, huic etiam & penicillo simul, ex filamentis metallicis, quamvis subtilissimis, formato, transitum intercludat. Ut taceam, nec hoc instrumentum ab uno homine commode tractari posse, quatenus dum dextra manu penicillus circumvolvitur & dirigitur, sinistra ad firmiter atque in æquilibrio tenendam acum non sufficit: ut probabile fiat, nec hanc speculationem unquam cum successu usui fuisse datam.

Quia extrahi pellicula nequit.

Propter instrumentorum defectum seu ineptitudinem.

Ejus-

Ejusdem indolis judico acum forcipiformem, quam ante biennium circiter Operator quidam circumforaneus mihi monſtrabat, affabre ſatis formatam, & qua ad oculum, ſuffuſione vitiatum, detruſa, hinc leviter dilatata eam a tunica oculi ſeparatam comprehendere & educere promittebat. Ipſemet operator hujus machinæ experientiam teſtari non poterat, vereor etiam, ne ſub operatione & forcipellæ dilatatione oculi tunica annata ſeu cornea plus juſto tendatur ac laceretur: proin nec hanc commendare, mihi præſumo.

De Speculo Oris majore ſeu dilatatorio duplici, cujus unum *Scultetus t. 11.* alterum *t. 12.* delineat, utriusque applicationem & uſum *tab. 32. fig. 7. & 9.* tradit, poſterioris fabricam *Paræo* in acceptis refert, monendum duco, primo, hoc a *Paræi* machina *l. 8. c. 9.* depicta quam evidentiſſime diſcrepare, ut avtopſia docet. Deinde, ſi uſum ſpectemus, muſculis, vel ab inflammatione ſimilive tumore, vel a ſpaſmo contractis, hæc dilatatoria minime quadrare: quod per violentiam eorum dilatativam dolor atrocior concitetur, hinc convulſio aut producetur, aut præſens exacerbetur. Porro quod a ſpeculis his expectatur, commodum in conſpiciendis ac dignoſcendis faucium vitiis, hisque commodius applicandis tam inſtrumentis, quam medicamentis, *Paræi* & *Sculteti* poſteriorem machinam vix concedere, utpote quæ quidem os dilatant, apparatu ſuo tamen ſimul impediunt, quominus vel oculus, vel inſtrumenta operantis, libere & commode ad interiora ejus penetrare queant: adeoque his caſibus ſpeculum *Sculteti t. 11. fig. 6.* delineatum tantum inſerviet. Qui vero vel furioſis, vel ſpaſmo affectis, intervenientibus machinis his alimenta ingerere contendunt, non parum hallucinantur, quod nec convulſi, nec quibus os machina diſtractum eſt, deglutire valeant faucibus intruſa, ob organorum deglutioni miniſtrantium impeditum motum.

Speculi oris fabrica minus apta.

De Uteri Speculo ſeu Dioptra notetur, non tam utero, quam vaginæ hujus dilatandæ, hoc inſtrumentum miniſtrari, pro ulceribus ſimilibusque illius affectibus dignoſcendis: multo minus ad fœtus eductionem illud aliquid conferre, quæ Medicorum & mulierculaum imperitiorum olim erat traditio; & in hoc caſu inſtrumentorum omnium, quæ Chirurgia unquam vidit, ineptiſſimum erit pronuncian-

Speculi uterini uſus incongruus.

nunciandum. Ac mirari non ſatis poſſum *Barbettum* quando *chir. part. 1. c. 23.* per inſtrumenta, quibusdam obſtetricibus familiaria, anguſtias genitalium, partum morantes, expandi poſſe tradit: dum laminæ Dioptræ explicatæ, quantum vias has dilatarunt, tantum mole ſua easdem anguſtant, adeoque manibus obſtetricibus aliisque inſtrumentis aditum, fœtui vero egreſſum, intercludunt; ut doloris taceam intenſiſſimi, ſine quo hujusque ſymptomatum v. g. ſpaſmorum, metu inſtrumentum hoc adplicari nequit. Refero huc fœtus capitis extractoriam machinam, quam gryphios pedes ajunt, & ab *a Cruce p. 691. Bauhino app. ad Rouſſet. p. 371.* ac *Paræo l. 23. c. 26.* delineatam: cujus ineptitudinem *Roonhnyſen part. 1. obſ. chir.* & ipſe machinæ apparatus inconcinnus innuunt.

It. pedum gryphiorum.

Cauterii cultellaris nullus uſus.

Ignis vim rarefactoriam & ferrum quoque expanſivam ignorant, qui Cauterium cultellare in mammæ cancroſæ extirpatione cum *H. F. ab Aquapendente* & *Jeſſenio a Jeſſen* commendant: quippe ignitione ferramentum etiam acutiſſimum ad hebetudinem usque evidentem incraſſeſcit; a ſanguine vero, ſub primo mox ferramenti contactu promanante, extinguitur ejusdem fervor, ut nec hac ratione profundius agat, dolor interim ac ferocia cancri exaſperentur. Quod eo confidentius aſſero, dum ipſemet *Aquapendens*, ſe tale quid nunquam molitum fuiſſe perhibet: *Jeſſenius* autem ex nomine Præceptoris gloriam ſibi nuncupare contendit, penes hunc qui non operationem ipſam, ſed inſtrumentum tantum, quod viderit. Par erit ratio cornu vel ligni, acie inſtructi, aut monetæ argenteæ, quibus, Aquæforti frequentius intinctis, mammillæ extirpandæ baſin & circuitum erodere idem *Aquapendens* molitur: dolorifica maxime, exaſperativa, tardiſſima vel tantum non inefficax erit hæc chirurgia, ſectione intra tria vel quatuor momenta quæ peragi poterat.

Nec cornu ſimilive acie inſtructi inſtrumenti corroſivo imbuti.

Flexilium catheterum haud tanta utilitas.

Suſpecti valde a nonnullis redduntur catheteres ordinarii, calculo veſicæ explorando & urinæ educendæ deſtinati, quod minus flexiles, hinc rigiditate ſua multum moleſtiæ inferentes, v. g. *ab H. F. ab Aquapendente, de calculi extractione. Panarolo 2. obſ. 20. Helmontio de lithioſi c. 7, Mœnichen obſ. 17.* & *Pechlino 1. obſerv. 1.* ita ut tantos dicantur concitare dolores, ut quosvis cruciatus potius, imo mortem,

tem, ſubire malint experti, quam adminiſtrationem hujus inſtrumenti denuo admittere. Unde factum, ut de flexibilibus & mollioribus cogitaverint, v.g. *Aquapendens* ſtylum ſeu fiſtulam ex cornu, ſtylum argenteum, *Helmontius* tubulum ex aluta ſeu corio tenuiore paratum & ſtylo ex balenæ mandibulo flexili inſtructum; alii cum eodem *Aquapendente* candelas cereas adhibent, quas intertextis fibris oſſis balenæ fiſtuloſas reddere licet. Ex lamina argentea ſpiraliter ſibi circumvoluta catheteres flexiles parat concinnos Chirurgus recentior Belga, *Solingen*, ut ex ejus tract. *de operat. chirurg. l.3. c.7. & tab.5.* videre eſt; Sed cornea fiſtula ac ſtylus flexiles non ſunt, niſi in humido ſemper aſſerventur, neque hi ſine dolore agere videntur, quo tenuiores & acuminati magis, parietes partium hinc inde lacerantes, nec cervicem veſicæ conſtrictam adeo prompte ſubeuntes, quod de ſtylo metallico pariter metuendum; ita ut ipſemet *Aquapendens* de eorum aptitudine dubitet: de candelæ autem ac fiſtulæ corneæ argenteæ flexilium vi explorativa calculi ambigere jubet ipſamet hæc flexibilitas atque mollities. Per conſequens, quamvis urinæ educendæ machinæ ejuſmodi inſerviant, (neque hoc, ſi calculus meatui duriter impactus hæreat;) indagando tamen huic, veſicæ inexiſtenti, minus videntur adæquatæ, & in his caſibus communi cathetere operandum erit, modo a Chirurgo perito hoc fiat: cum dolorificam equidem ſemper, nunquam tamen intolerabilem omnino, ejus adminiſtrationem obſervarim.

Sinubus ac fiſtulis profundioribus incidendis atque detergendis forfices idoneæ haud ſuppetebant hactenus, donec modernorum quorundam dexteritas incurvatas exhibuerit, easque duplicis generis: ſcilicet ut modo capula tantum, modo crura ſeu laminæ incidentes ipſæ, inſtar cultri falcati, recurventur & uſui dicto accommodentur. Globulorum ſclopeto eliſorum extractionem qui docent, diverſæ figuræ hunc in finem commendant machinas, haud tamen ſingulas æque aptas. Harum prima videtur Alphonſina communiter a ſuo inventore, *Alphonſo Ferrio*, appellata, ab eodem *2. de vuln. ſclopetor. c.3.* nomine roſtri corvini deſcripta, & a *Sculteto tab.15. fig.1.2. ac 3.* delineata, quæ forcipis dentatæ genus eſt: a Chirurgis ſequentium temporum, v.g. *Maggio de vuln. ſclop. p. 40. Botallo de vuln. ſclop.*

Sinubus incidendis hactenus minus idoneæ ſuppetunt forfices.

Nec ſclopetorum globulis extrahendis cuncta quadrant inſtrumenta.

c. 2. & *Hildano cent. 1. obs. 88.* repudiata, quod ubi glans non adeo profunde immissa, minus necessaria sit, ubi vero profundius hæreat illa, sine dilatatione sui agere nequeat instrumentum hoc, hinc vulnus angustet, partesque laceras sensiles premat ac lædat. Alterum ex cannula & terebello conflatum instrumentum penes *Maggium de vuln. sclop. Paræum l. 10. c. 4.* & *Scultet. tab. 16. fig. 6. ac 7.* delineatum cernitur, quod tamen inutilissimum & noxium maxime pariter a *Botallo l. a.* pronunciatur: sine dubio, quod cochlea styli globulo educendo absque notabili carnium subjacentium compressione & dolore infigi nequeat, qualem nihilominus dolorem præter *Celsum 7. c. 5.* omnes prudentiores, quantum possibile, evitare jubent. Quinimo vix sine omni violentia carnibus aliisq; partibus mollioribus incumbenti glandi infigi poterit terebellum, dum, quia nihil renitentiæ in iis reperit illa, huic adacto mox cedit ac hinc inde dilabitur. Et miror, neminem scriptorum, qui hoc instrumentum primæ inventionis, aut ab *Hildano l. a.* emendatum, hactenus commendarunt, difficultatem hanc annotasse, nec ipsum quidem *Hildanum*, qui nihilominus in administratione aliis cautior videri gestiebat, & ne ad latera vacillaret, sed firmius hæreret globulus, cannula adhuc dentata machinam præstantiorem reddebat. Ipsummet si legissent, quem autorem ejus agnoscunt, Maggium, eos latere non posset, haud in quolibet casu, sed tunc demum, ubi ossi incumbit, aut infixus est globulus, hoc instrumentum quadrare. Proin proficuum videtur plures diversi generis in ejusmodi occasionibus paratas habere machinas, ut si una earum in opere præstando deficiat, altera mox sine mora eidem succurrere liceat, neque penuria ægro detrimentosa sit.

Terebra trochlearis calculo diffringendo non undique quadrat.

Circa terebram trochleiformem, quam pro calculis in urethra virili hærentibus, si hinc propter molem majorem non prodeant ac educi queant, in minora frustula confringendis invenit *Paræus l. 16. c. 39. Hildanus* itidem *de lithotom. c. 26.* delineat, pariter monendum eam vix tantum utilitatis præstare, quantum quidem communiter sibi persuadent. Quippe aliquando soliditas calculi ejusmodi terebellum haud admittit, ac dum a postica calculi ejusdem parte coles comprimitur, hujus parietibus tenerioribus innixus & ab instrumen-

to

to terebrante durius impressus calculus non potest non intensum dolorem concitare: ita ut forsan commodius per tenacula dentata confringatur, aut sine tanta molestia iisdem mediantibus per viam naturalem, vel per exiguam in urethra factam incisionem, educatur. Refero huc suctum, Ægyptiorum inventum, quem nonnulli in ejusmodi difficultate suadent, *Tulpius* l. 3. obs. 8. qui cœteris calculum extrahendi modis illum præpollere ait. Super hunc siquidem audienda erit censura *Hildani* l. a. quod nimirum meatus urinarius mollior suctu non tam dilatetur, quam constringatur, adeoque lapillus, nisi in anteriore forte illius parte hæreat, hac ratione minime educatur. Addo, si in antica parte seu prope glandem immoretur calculus, suctum hunc minime locum habere, aut alicujus efficaciæ deprehendi. **Nec suctu calculum adeo commode e vesica protrahere licet.**

Præterea in instrumentorum indagine ac formatione non raro curiosiores & liberaliores justo observamus chirurgos, talium scilicet, quorum apparatu supersedere valemus, ac quorum administratio molesta potius, quam necessaria, existit: unius vel alterius hujus generis meminisse sufficiet. Custos membranæ qui Celso, Μηνιγγοφύλαξ Græcis, appellatur, lamina est argentea, vel ferrea, aliquantum resima, a *Botallo* & *Sculteto t. 2. fig. 10.* depicta, quæ intra cranium & duram matrem demissa, huic & cerebro incumbens impedit, ne a scalpris, forcipibus ac serrulis, si forsan horum ope, in majoribus calvariæ depressionibus vel fracturis, os pluries perforandum, factorumque foraminum interstitia instrumentis dictis excidenda fuerint, hæc lacerentur. Quali tamen operculo, si manu perita excisio hæc fiat, haud opus, nec ejus administratio ubique adeo oportuna deprehenditur; quippe a forcipum ac scalprorum operatione nihil omnino de subjacentis panniculi læsione metuendum, serrularum vero impetum moderare valet specillum latum quodvis calvariæ aperturæ oblique submissum: adeoque supervacanea hac machina non onerandæ chirurgorum thecæ seu promptuaria. **Nonnullorum instrumentorum apparatus superfluus.**

Pyosin ac Hypopyon nonnulli distinguunt, forsan ratione latitudinis seu expansionis majoris minorisve, conveniunt tamen in hoc ambo, quod pus seu sanies sub oculi cornea hæreat, quæ, si discuti

non possit, sui eductionem evidentem per diæresin postulat. Hanc olim adornabant Lanceola communi, tantum paulo supra mucronem remora quadam, ne ad motum ægri profundius irrumpat, instructa, facta per circumvolutionem exigui emplastri, aut tantilli terebinthinæ coctæ: imo plerumque sine ejusmodi obice Lanceola simplici operabantur, v. g. *Paræus l. 16. c. 17.* & *Guillemeau des maladies de l'ocil cap. 13.* & quemvis feliciter operaturum, si circumspecte agat, confido. Peculiarem nihilominus instrumenti perforantis fabricam *Job van Meekren obs. chir. c. 9.* exhibet, cujus cuspidi superimpositus globulus profundiorem in oculi bulbum immersionem impediat: sed præterquam, quod ab aliis Operatoribus peritis satis rudis & minus idonea pronuncietur ejus structura, & sine eo per lanceolam communem æque commode & absque periculo operari liceat, hæc illius locum tenebit. Si enim ab acu, oculum in cataractæ depositione perforante, nulla facile læsio timenda, quæ tamen ejus bulbo profundius intruditur; nec tale quid metuendum, ubi pus erumpens profunditatem justam innuit.

Puri ex oculo educendo vix adeo commodum instrumentum modernum.

Paracentesi abdominis sufficere poterit simplex lanceola.

Qui Paracentesin abdominis asciticorum formidabant olim, eos inter alia movebat hoc, quod facta apertura vix semper adeo commode obturari & deligari valeat, quin præter nostram intentionem ac voluntatem serum cum sensibili ægri virium dissolutione confertim nimis prorumpat. Solliciti proin erant de ejusmodi instrumentis & operandi modis variis, quibus periculum hoc averterent, inprimis puncturam inflictam eousque munirent, ut non, nisi ad lubitum & ad mensuram seu tolerantiam hydropici serum promanaret. Inter quos *Sanctorius* acum trisecam ferream, cannulæ simili vel argenteæ alatæ immittendam, invenit, quæ ex cannulæ extremitate inferiore prominens abdominis integumenta perforaret, hoc facto retraheretur, cannula vero sola per vulnus immittatur & intus relinquatur, obturaculo & fascia probe munienda, ne ægris quiescentibus plus justo aquæ profunderetur. *Tulpius 4. obs. 43.* penicillum seu operculum quoddam ligneum, vulneri abdominis obturando & aquis coërcendis adeo conveniens, ut nihil eo commodius inveniri potuerit, cum hoc applicato ne guttula quidem illarum invito proflueret, commendat ac delineat. *Solingen* denique, Chirurgus Hagensis, *de operat. chir.*

chir. part. 3. c. 1. cannulam abdomini post perforationem intrusam, sicut Sanctorii quoque, epistomio trochleari occludere prolixis circumstantiis jubet. Verum facile ejusmodi sollicitudine & instrumentorum majorum apparatu nos supersedere posse, experientia convincimur, postquam vel lanceola simplici, vel simili instrumento perforante exiliore incisum fuerit abdomen, vulneri tantum turundam, ex emplastri tantillo convoluto formatam, aut cannulam argenteam exiliorem, immittendo, hanc carbaso obtegendo ac fascia firmando; quali deligatione scopo desiderato satisfieri non dubitandum: imo plumaceolus ex carbaso exilior, modo crassior paulo, emplastro resinoso seu tenaciore cum splenio latiore & fascia firmandus vulnus itidem commode satis occludit. Quod vel illos latere nequit, qui acu cannulata aut *Sanctorii*, aut recentiorum, quam *Blockio* cuidam Amstelodamensi *Barbettus, Sylvius, van Horne &c.* tribuunt, operati fuerunt: ubi post acum cum cannula extractam, & vulnusculo dicta ratione deligato, parum admodum seri exstillat, donec insequente die vel per eandem aperturam acu cannulata denuo immissa, vel de novo in vicino loco paratam, ejus eductionem repetere liceat.

Addo his circa instrumentorum chirurgicorum apparatum obtingentibus hallucinationibus remedium illud famosum alvi constipationis, ad Iliacam usque passionem contumacius urgentis, duplex: dum pondere vel Mercurii currentis, quem ejus causa ad uncias plures, nedum libras duas vel tres, deglutiendum exhibent, vel globulorum plumbeorum pariter devorandorum, fœces obfirmatas exturbare sicque ventrem solvere contendebant. Globulis uti jubet *Zacutus Lusit. 2. prax. admir. c. 34. Helmontius de flat. §. 31.* ac *Velschius Hecatost. 2. obs. 33. obs. & episagm. 43.* Mercurium autem vivum commendant *Paræus* ex Mariano Sancto *l. 16. c. 58. Epiphanius Ferdinandus hist. 74. Zacutus Lusit. l. a. obs. 35. Rhodius cent. 2. obs. 80. Mœnichen obs. 6.* & *Heer 1. obs. 2.* qui hunc globulis illis anteponit. Ast quemadmodum utriusque hujus remedii ætiologiam duplicem inprimis practici sibi concipiunt, quasi nimirum pondus horum implicita & sibi circumvoluta seu contorta intestina, constipatæ alvi autores, explicet seu ad habitudinem ac situm pristinum reducat, insuper

Mercurii & globulorum plumbeorum usus pro alvo reseranda haud adeo congruus.

tamen fœces induratas cum aliis obstruentibus exturbet: ita ratione prioris monendum, illam circumvolutionem seu contorsionem intestinorum vix fieri posse ob connexionem, quæ cum mesenterio ipsis intercedit, vixque observari, prout a *Sylvio* aliisque evictum: vel, si etiam talis aliquando eveniat, a ponderosis ejusmodi devoratis, deorsum tendentibus, intestina eadem facilitate magis convolvi ac implicari, quam restitui; imo, cum angustia hæc intestinalis frequentius ab inflammatione, hinc spasmo, contingat, metuendum, eorundem corporum mole & gravitate dolorem ac spasmum intendi. Neque hæc scybala indurata necessario deprimunt, quod convolutio & gyri intestinorum naturales ac per connexionem cum mesenterii limbo emergentes, descensum eorum perpendicularem morentur, & in parte quadam illorum globuli aut hydrargyrum congesta, hanc ad sacculi latioris formam extendant, sicque sibimet moram parent, sub qua detrudere & expellere educenda minus possunt. Accedit, ratione Mercurii, me eum devoratum aliquoties vidisse per anum iliacorum rejectum, ne tantillo fœcum simul protruso: quod sine dubio fit, dum, quatenus in molecolas minimas se prompte divelli patitur, sub his etiam fœcum compagem, perinde ac corium, per quod depurationis gratia minerale hoc trajicitur, permeat, adeoque renitentiam fœcum vel intestini spasmo angustati haud solvat: ne referam, me in nullo constipatione intestinorum iliaca defuncto fœces induratas, sed mollioris semper consistentiæ, observasse.

Denique hoc remedii genus etiam illud suspectum reddere videtur, quod, cum pro tanta scybalorum, per totidem dies congestorum, mole dimovenda proportionati ponderis exigatur premens seu urgens, quemadmodum argentum vivum ad libram unam alteramve, globulos plumbeos non exiliores & paucos, sed majores, seu, secundum Helmontium, musquetarum, & quo plures, eo certioris effectus, commendant practici nonnulli: superius nihilominus allegatorum Scriptorum unus vel alter, v. g. *Zacutus obs. 34.* triginta tantum pilulas plumbeas, quibus Sclopetarii pro enecandis passeribus utantur, Vogel-Schroth/ *Velschius hecat. 2. obs. 33.* tres tantum globulos, quorum singuli drachmam unam pendebant, & *Epi-*

sagm.

ſagm. 43. hydrargyri Unciam unam cum dimidia, ac *Riverius obſ. a Chomel. commun. 1.* Mercurii cum ſulphure extincti (qui forſan idem cum modernorum Æthiope minerali) unciam unam, hinc pondus exile nimis, exhibuerint. Ut hinc veroſimile fiat, vel a natura medicatrice, vel a cæteris ſimul admotis præſidiis, ſalutem his ſubjectis contigiſſe: vel, ſi aliquid egerint hæc corpora mineralia, per modum non prementis ſeu trudentis, ſed heterogeneitatis inteſtina ſtimulantis tantum, hoc præſtitiſſe. Per conſequens inferendum veniat, ea, ſi non, juxta *Sydenham.* noxam inferant, certe quod de iis plures jactitant, minus, aut rarius, præſtare.

De Inſtrumentis chirurgicis hæc ſufficere puto, non quod præter hos errores alios circa eadem offendere haud liceat, ſed quod horum exempla ad aliorum examen occaſionem ſuggerere credam. Hinc inde tamen conſtare judico, non inutilem Chirurgo fore mechanicam ſcientiam, per quam non tantum, qualia poſtulent morbi inſtrumenta, mox norit, ſed quali apparatu mechanico hæc gaudere debeant, vel poſſint, intelligat; aut, ſi inventa non undiquaque cum fructu applicari quæant, qua ratione facile corrigenda, ſciat. Cujus gratia quoque neceſſarium erit, materiæ, ex qua formantur, ut exactam notitiam habeat; i. e. ferrum an quadret plus minusve induratum: dum v. g. pro terebris calculum comminuentibus non chalybs, ſed ferrum mollius ſeu tenacius, requiritur, ne a renitentia calculi adeo facile frangantur, pro acu Sanctorii vero, abdomen hydropicum perforante formanda rigidiſſimus chalybs laudatur. Ita ut, quamvis Chirurgus non ipſemet cudat aut fabrefaciat ſuam ſuppellectilem, dignoſcat nihilominus hujus materiam & mechaniſmum exactius, adeoque artificem de iis inſtruere norit. **Chirurgus ſit mechanicus.**

Quantum v. g. ſuffuſionis Chirurgiam facilitet aut turbet acus decuſſoriæ fabrica, textura oculi tenerrima & Operatores peritiores, v. g. *Durandus Scacchus ſubſid. Medic.* & *Bartiſch Ophthalmodul. p. 65. & 66.* teſtantur. Ex auro & argento eam communiter parant, vel argenteam, in mucrone ad minimum inaurant, ex chalybe vero confectam maxime diſſuadent allegati Scriptores: *Paræus* contra *lib. 16. c. 22.* ex ferro, non argento aurove idem inſtrumentum conflare jubet, cui etiam adſtipulari videtur *van Horne:* quamvis diſſen- **Acus pro cataractæ chirurgia fabrica.**

ſus hujus ratio non magni momenti videatur. Sine dubio, argenteam ſeu auream acum qui poſtulant, tenaciorem minusque fragilem hanc ſuſpicantur, ni fallor, aliquid potentiæ roborativæ eidem ſimul adſcribentes, chalybeam autem fragilem magis æſtimantes: molliorem juſto & flexilem magis qui illam metuunt, ferream ſuadent, virtutem auri & argenti confortativam in dubium vocantes. Perinde erit, utra machinolæ huic dicatur materia, modo ita temperata, ut perforationem oculi commode & ſine fracturæ ſui metu ea præſtet. *Paræus l. a.* & *Guillemeau des maladies de l'ocil ſect. 6. c. 3.* inſtrumenti hujus mucronem complanatum & biſecum volunt, quo tunicam ſcliroticam facilius penetret, nec diutina foratione dolorificam nimis reddat operationem, nec pellicula acum elabatur, & ſui decusſionem moretur. Aſt hinc quia metuendum eſt vulnus latius, teretis apicis præfertur acus: ſit modo in extremitate ſua ſatis accuminata, polita & terſa, nullisque aſperitatibus lacerantibus deturpata, quales ut evitent circumſpectiores Ocularii, ipſimet mucrones hos poliendo operationi adaptant.

Quædam operationes chirurgicæ ineptæ.

V. g in ſiſtendis hæmorrhagiis.

Ad ipſas Operationes me nunc confero, quarum pariter non omnes & undiquaque adeo aptas, aliquando ſuperfluas, interdum minus fidas, deprehendo, quod exemplis nonnullis declarabo. Quo famoſiores ſunt modi, hæmorrhagias, ſive ex diæreſi caſuali, ſive artificiali, evenientes, compeſcendi, ſc. per vaſorum laceratorum ligaturam, ferramentorum ignitorum contactum & eſcharoticorum ſeu cauteriorum potentialium applicationem: eo minus congruos illos judicarunt nonnulli modernorum, argumentis haud omnimode deſtituti. Et primo quoad vaſorum vulneratorum ac diſciſſorum ligaturas, poſt *Galenum* atque *Celſum* a *Paræo*, *Fallopio*, *Hildano* & modernis quibusdam prolixe deſcriptas, eas difficiles valde reddunt operationes ad has præparatoriæ illæ, ſine quibus nihilominus vaſa lacerata comprehendi & filo conſtringi nequeunt; ideoque a *Gourmelino* jamdum *chir. l. 2. p. 125. Fieno tr. 11. cap. 8.* & quoad partem ab ipſo *Hildano de gangr. & ſphac. c. 19.* damnantur, quaſi promptius forſan deſcribantur, quam perficiantur. Cogites modo, quantum poſt detruncatum v. g. membrum ad vaſorum unum poſt alterum ligandum requiratur temporis, quantum interim ſanguinis profluat

Per vaſorum ligaturas.

ac

ac perdatur; & quam difficile ſimulque dolorificum valde ſit, vaſorum reſciſſorum arripere & protrahere extremitates, quamcunque demum forcipem aut tenaculum adhibeas: cum penes omnes conſtet, eas verſus truncos ſuos retrahi & intra carnes adſitas abſcondi, ut inter remedia hæmorrhagiæ vaſorum majorum laceratorum præciſio transverſalis commendetur; proin ſine ingente carnium vicinarum laceratione, nervorumque irritatione convulſiva & frequenter lethali, hoc fieri vix queat, ut, ſi quis laniatum hunc expertus incolumis evaſerit, eum Deo, cujus benignitate a crudelitate & carnificina iſta liberatus fuerit, maximas grates habere & agere jubeat *Gourmelinus*. Cogites pariter, quantum operationem hanc turbent tot præter Chirurgi ipſius miniſtrantium, duorum ad minimum, manus: quarum nulla nihilominus, ſecundum directorium Scriptorum & rei exigentiam, ille carere valet. Quem in aliis vulnerum caſibus læſionis in vaſe locum inciſione & ſeparatione partium incumbentium explorari & manifeſtari volunt, nec inter hæmorrhagias impetuoſiores, ſine enormi laniena, fieri poteſt, quin operator non minus, ac vulneratus, animo deficiat: ne addam, non raro vinculum vas conſtringens citius decidere, antequam caro, quæ locum ſauciatum replere & vaſis aperturam occludere debebat, producta fuerit; hinc hæmorrhagiam recrudeſcere. Quemadmodum nec, qui ſine ejuſmodi vaſorum læſorum detectione operantur, acu modo incurva partem profundius transfigendo ſicque vas ſimul filo conſtringendo, prout v. g. a *Guillemeau p. 509.* hic modus delineatur, unquam certi ſunt, quin hac acus trajectione aut nervum, aut vas ſanguiferum ſauciato vicinum comprehendant, conſtringant, pungant vel perfodiant, hinc novam ſanguinis extravaſationem, ad Ecchymoſin ad minimum, novam inflammationem, convulſionem, ſenſus ac motus impotentiam, concitent.

De Cauteriis idem metuendum. Actualia ſiquidem præterquam quod v. g. membro, bombardæ majoris ictu conquaſſato ac lacerato atque extirpationem crudelem paſſo, novam adferant adflictionem, nervis ac nervoſis partibus adjacentibus hoſtilia & dolorifica valde dum exiſtunt: nunquam ſecuros nos reddunt, quin citius juſto decidente eſchora, per aduſtionem inducta, recrudeſcat ſanguinis

Nec ſanguini ſiſtendo cauteria actualia ſunt adæquata.

nis profusio, hinc fallax atque infida cauterisationis deprehendatur efficacia. Porro gradum caloris in ferramento exacte metiri atq; attendere maxime opus est, antequam vasis adurendis admoveatur hoc; quod, si fervidius, æque facile in occasionibus cunctis, quas præter alias circumstantias ipsa hæmorrhagia vehementior utplurimū præcipites valde reddit, escharam introductam simul tollit aut laxiorem reddit, sin minus ignitum, præter terrorem ac cruciatus nihil præstat; dum interim, antequam rite candeat cauterium fluxus sanguinis maxime urget. Adeo, ut, si ponderemus ejusmodi adustionum usum, ægris ingentem incutere terrorem, vehementem concitare dolorem, non sine difficultate administrari, frequentius infausti vel incerti successus observentur eædem: ne dicam, profundius sub carnibus sitorum vasorum vulnera hanc chirurgiam minus admittere.

Nec potentialia. Eidem fato exposita videntur Cauteria potentialia seu medicamina corrosiva, sistendo sanguini vulnerum a vulgo dicata, sc. Colchotar, Calx viva, Mercurius sublimatus, Oleum Vitrioli, Aqua fortis, Regis, Butyrum Antimonii, Euphorbium &c. Quorum unum vel alterum, aut ex his paratas mixturas, quas sibi nonnulli arcanas servant, vulneribus immittunt, sicque crustam inducendo mederi contendunt hæmorrhagiæ profusiori. Sed incongrua, noxia & infida valde eadem existere *F. Wurzius l. 1. c. 4.* prolixe declarat, ut mirari subeat, hujus rationibus atque experimentis non obstantibus hodienum adhuc a quibusdam escharotica ejusmodi in usum trahi. Brevitatis gratia minus disseram de symptomatis ac damnis, quæ in specie ex Arsenici & Mercurii corrosivi applicatione membro pariter & toti evenire poterant ac frequentius solent: quatenus nervis admodum infesta existunt, si præprimis recenter vulneratis & cruentis partibus admoveantur, ubi virulentia eorum interiora penitius subit: postquam cunctorum recensitorum similiumque causticorum usum periculosum ac detrimentosum maxime testatur experientia; quatenus, quod ab iis speratur, non præstant, agunt tamen, quod formitandum ac cavendum.

Tanquam minus efficacia. Primo siquidem, nisi commoda forsan accedat membri vulnerati deligatio simileve adminiculum, impetum sanguinis prorumpentis minime reprimunt illa, seu frustranea plane observantur. Studiosi

diosi cujusdam memini, qui sclopeti minoris improvida & infausta explosione sibi pollicem manus vehementius, cum arteriæ hujus laceratione, conquassaverat. Chirurgus præsens diversa, pro enormissima ejus hæmorrhagia sistenda, adhibebat stegnotica, sed irrito conatu; donec vel accurrentium, vel in subsidium advocatorum, unus alterve escharotica potentiora commendarent, & quidem sub specie singulariorum & evporistorum: qualium nihilominus neutrum sanguinem cohibebat, sed vel hunc, vel partes continentes eousque irritabat, ut majore impetu idem prorumperet; donec tandem rejectis his corrosivis, blandiori remedio cederet ille impetus. Quemadmodum militis pariter suburbii nostri præsidiarii recordor, per carpi regionem internam ense transversim graviter, ad arteriæ cubiteæ rami interioris discissionem, sauciati: cui ab imperitiore Chirurgo campestri ejusdem generis corrosiva per aliquot dies applicata fuerant, usque dum sub fluore cruoris recrudescente mortem obiret ille. Bina similis eventus exempla nominatus refert *Würzius*, quorum unum inefficacem plane cauteriorum actualium æque ac potentialium, alterum fatalem ac funestum Butyri Antimonii, usum perspicue tradit. Qualem quidem corrosivorum ejusmodi irritam ac inefficacem applicationem vix mirabimur, pensitantes, cruoris erumpentis fluorem atque impetum diluere, avertere & quasi repellere eadem, ut hinc diluta seu viribus fracta & leviter tantum admissa cruciatibus similibusque pathematis inferendis, non tamen crustæ vasorum aperturis inducendæ, sufficiant: nisi in majore quantitate & profundius intrusa ac impacta, ubi graviora ac lethalia symptomata patrant.

Sicut enim secundo in vulgus percrebuit, quævis acida ac corrosiva nervoso generi infesta admodum existere, sive intrinsecus assumpta, sive externe admota: ita, quacunque demum cautione & circumspectione cruentis partibus escharotica hæc adplicentur, ramulos nervorum, membranas & quasvis fibrositates sensiles earum non possunt non exquisite irritare atque eo usque afficere, ut vulneratum in dolores atrocissimos, convulsiones, febrem ac synoviæ fluxum copiosum, quique difficulter reprimitur, conjiciant. Quibus tertio accedit, crusta, mediantibus illis producta, maturius decidente Et noxia.

operculum ſuum vas laceratum intempeſtive frequentius perdere; hincque hæmorrhagiam recrudeſcere: quæ recidivans difficilius longe reſtringitur, partis nimirum tono magis laxato, ſeu viribus reſtrictoriis conſumptis. Nunquam enim, quod quarto loco attendi meretur, corroſiva ejuſmodi effectum aliquem præſtant, ſeu cruſtam inducunt, quin quantum carnoſitatis in cruſtam commutant, tantum ejus ſimul corrumpant ac conſumant, hinc carnes ſanas corrugent & ulcus dyſepuloticum pone ſe relinquant: ſordidum & graveolens ſimul, ratione virtutis ſepticæ pleriſque eorum intertextæ.

Nec vaſorum transverſalis præciſio. Neque demum præciſio vaſis transverſalis, a nonnullis commendata, quaſi hac facta illius extremitas reſciſſa verſus truncum ſuum retrahatur, & ſub muſculis adſitis ſe occultando horum fotu comprimatur, ſemper adeo tuta: experientia evincente, etiam profunde ſatis ſub carnibus latentes arterias ſauciatas ſanguinem protrudere, vibratione cordis nempe potentiore appulſum. Quemadmodum memini generoſioris ſtirpis Studioſi, qui in brachii dextri interna parte, ad manus transverſæ latitudinem ſupra carpum, enſe ita vulneratus fuerat, ut hic intra cutem & muſculos brachium conſcendens arteriæ brachialis ramum externum ſeu ſuperiorem (ut cadaveris inſpectio manifeſtabat) perfoderit: vulneratus hinc primo decendio frequentiorem, eamque aliquando enormem ſatis, hæmorrhagiam ſuſtinuerit, quæ ſedata intra quatuor ſeptimanas bis, ac denuo, omnibus bene ſe habentibus & coaleſcentiam vulneris promittentibus, poſt decimum octavum diem, ad interitum usque ægri recrudeſcebat; ſc. non obſtante, quod intra muſculos profundius hæreret arteria. Vel utut in arteria læſa operatio hæc feliciter ſuccederet, quid nihilominus ſperandum foret a vena præciſa: cujus equidem ſuprema extremitas, venæ Cavæ vicina, nihil, aut parum, ſanguinis fundet, per circulationis legem, inferior vero, non retracta, ſanguinem refluum copioſius dimittet. Imo denique nonne ab arteriæ ramo majore diſciſſo metuendum foret, ne membrum, aut hujus aliqua pars, a ſanguine ejus actuata hactenus, nutrimento & vitalitate omni, ad mortificationem usque, hac ratione defraudetur.

Addo artibus ſanguinem ſiſtendi fallacibus modum, quem *Ferrara Chirurg. obſ. 14.* ſibi ſingularem, facilem atque efficacem nihilominus

minus deprædicat, & tradit. Jubet nimirum post adspersionem pulveris sui adstringentis & strictiorem membri ligaturam, vulneratum indusio recente frigidoque induere, hinc ejus pectus & testiculos aqua frigidissima ex improviso adspergere: quo facto haud dubitandum fore, quin sanguis illico sistatur. Quod tamen remedium aut non efficax satis, aut violentum & periculosum maxime, videtur: ac posterius quidem in illo præprimis, qui a sanguinis profusione majore jamdum refrigeratus, quod intra biduum demum sanguinem, hoc præsidio restrictum, ad pristinam vivacitatem & motum redire asserat; sub qua mora interim vulneratus in perpetuo aut syncopes aut strangulationis, versatur periculo. Unde forsan, quando *obs. 15.* idem in vasis cujusdam interni, pectoris v. g. ruptura quoque commendat, prudenter agit, dum ante omnia sacerdotem accersere jubet. Nec corporis per aquam infrigidatio.

Verum ne diutius justo his immorer progredior ad Depressionem calvariæ ab ictu factam, quam diorthosi elevatoria haud semper indigere, *Würzio* lubens concedo, si nempe hæc non adeo profunda fuerit, ac cerebro nihil molestiæ creet, ut ex symptomatum graviorum absentia inferri potest: quemadmodum in pueris, fœminis aliisque molliorium ossium subjectis aliquando laminam externam molliorem versus interiorem deprimi ac subsidere observamus, & quidem sine omni symptomate, nisi quod commotio cerebri sub ictus momento concitet. Nollem tamen cum *Hildano* Würzium insimulare, quasi nullius ejusmodi depressionis rationem habendam esse, asserat, dum contrarium vel ex ejusmet contextu *parte 2. c. 7.* quam evidentissime constat, ubi gravioribus apparentibus symptomatis (quales depressionum casus sine dubio frequentiores sunt) eandem chirurgiam utique concedit & commendat. An vero ejusmodi depressio sine fractura aut fissura facile fieri possit, merito ambigo, in adultioribus potissimum, quorum calvaria solidior minime, instar vasis cuprei, stannei &c. substantiæ mollioris atque flexilis, sine fissura seu suæ continuitatis solutione se impelli patitur, ut foveam retineat. Atque ideo rariores forsan penes illos erunt casus, quibus sola elevatio medeatur; quin per incisionem integumentorum mollium, rasionem ac trepanationem complicatæ simul fracturæ subvenire, ne dicam fragmenta protrahere, necessarium videatur.

Depressio calvariæ elevatione non semper opus habet.

Aliquando tamen, quamvis non semper sufficiat.

Ast, quicquid horum sit, convenit nihilominus inter omnes de Chirurgiæ hujus usu atque necessitate: quamvis quoad instrumenta elevatoria discrepet a Veteribus *Hildanus*, ab utrisque *Würzius*, trochleiformia instrumenta rejiciens; quorum litem dirimere mihi haud præsumo. Saltim ratione modorum, quibus puerorum aliorumque Calvariarum depressionibus mederi contendunt, tyronem advertendum judico, rarissime & vix unquam forsan, illis restaurari posse os loco motum: i. e. sive juxta *Paræum* per cucurbitam cum magna flamma, sive secundum *Hildanum* & *Paaw in Hipp. de vuln. cap.* per cucurbitam, in summitate sui perforatam & ab homine robusto sugendam, sive secundum eosdem per emplastrum tenaciter adhærescens, quod capiti applicatum cum violentia aliquoties avellitur, hoc tentetur. Irrita & absurda hæc judicat molimina *van Horne*, nec sine ratione, cum cuncta hæc attractoria in integumenta tantum molliora agant, quibus cum osse substrato vix adeo arcta intercedit connexio, ut sursum vulsa illud secum abripiant, seu hoc illa sequatur. Concurrente inprimis hoc, quod tanta capitis contusio, quæ solidius os introrsum cogit, minime concipi valeat, quin fibrulæ & vasa illi ac cuti intermedia rumpantur, adeoque connexione horum per ictum jam dum soluta, omnis illa cutis attractio supervacanea evadat; ut vel exinde concludere jubemur, quod depressioni ejusmodi Ecchymosis utplurimum combinetur, vasorum ruptorum productum, cum elevata simul in tumorem cute. Invitus hoc ipsemet *Hildanus 2. obs. 4.* innuere videtur, dum depressam calvariam pericranium minus sequi, sed renitens potius tendi ac vellicari, atque hoc quidem non sine dolore, inflammatione aliisque periculosioribus symptomatis, scribit.

Elevatio hæc per concurbitam, vel emplastrum vix succedit.

Circa Trepani, in calvariæ contusione, administrationem duo adverto monenda, quorum unum concernit tempus, a quo sane ipsius operationis successus varii maxime dependent: dum observante *Celso* antiquiores Medici protinus ad ferramenta excisoria deveniebant; idem *Celsus* contra non, nisi sub symptomatum ingruentia aut notabili horum exacerbatione ad chirurgiam hanc transibat. Plus autem dubitandi de hoc negotio occasionis movit *Hippocrates de vuln. cap.* ubi *text. 20.* calvariam intra primum mox triduum perforare

Tempus trepanationis.

rare ſimpliciter jubet: *textu* autem *28.* perforationem in principio quoque percuſſionis concedit, ita tamen reſtrictam, ne totum os ſimul ad membranam usque perforetur atque exſcindatur, ſed ubi jam valde parum abeſt, ut os ſit perforatum, i. e. interior lamina aliquantulum tantum inciſa, & vacillet ſegmentum, a terebratione ulteriore deſiſtat Operator, hoc, ut ſua ſponte diſcedat, linquat. Quantum contradictioni huic ſolvendæ ac textui poſteriori defendendo inſudarint *J. B. Sylvaticus controv. 99.* & *Paaw de vulner. cap. p. 255. 256.* prolixe haud tranſcribam: cum non tam Hippocratis autoritatem vendicare, quam veritatem eruere atque tradere, Doctoris ſit; ipſomet illo Scriptore procraſtinatione in capitis vulneribus nihil calamitoſius hinc inde aſſerente, imo in eodem *textu 28.* verbis his: *ſi vero etiam ſtatim volueris usque ad membranam perforare & poſtea os auferre &c.* totam calvariam terebrare liberum relinquente.

Si proin ſupponamus, aperturam hanc calvariæ inprimis indicare heterogenea præter naturam ſub ea hærentia, cruorem nempe, ſaniem & fragmenta oſſis, ſine dubio conſultius erit, hæc, quæ ſua præſentia mortis periculum innuunt, tempeſtive & quanto citius, antequam vel ſitu, vel per ſui corruptelam, vel quocunque modo, interiora afficiant, eximere, hinc opportune operari. Neque *Celſo* auſcultandum, qui ſymptomatis gravioribus comparentibus & aliis fruſtra tentatis demum chirurgiam ſuadet: quod ab initio vires adhuc valentiores ſint, ſymptomatis autem illis ſe manifeſtantibus natura jamdum fracta & ſuccumbente, hinc operatio utplurimum minus fructuoſa & vana, ne dicam noxia, deprehendatur. Potius ſequamur eundem *Hippocratem*, dum in *proëmio* ſtatim *citati libri Nullum capitis vulnus parvi faciendum* inculcat: quod plagarum harum interdum leviſſimæ a principio viſæ inſidias ægri vitæ ac medici exiſtimationi frequentius ſtruant. *Feſtinanter*, inquit *Paaw p. 254. itaq; hac in re agendum, cunctando enim hanc rem non reſtitues; ſed in cauſa eris, ut collecta fiſſuræ aut fracturæ loco ſanies, oſſe corrupto, ſe in meningem ſit præcipitatura & eam quoque inquinatura &c.:* Præeuntem habens *Berengarium de fract. cranii c. 35.* qui ex mente *Oribaſii, Galeni & Avicennæ*, oſſa non minus meningem pungentia, ac ſaniem, quam citiſſime educenda, & hujus cauſa ante ſecundum & tertium diem

Trepanandum ſtatim ac aliquid educendum.

Haud exſpectando graviora ſymptomata.

diem calvariam aperiendam esse, suadet: *Quanto citius*, ait, *aperitur, tanto melius est.*

Aut horum principium. Neque illi omnino circumspecte agunt, qui non intensiora symptomata, sed primum tantum horum principium, expectare monent, antequam perforatio instituatur: quoniam, si graviora symptomata ægrum aliquando ex improviso & inexpectato obruere solent, ubi nimirum omnia adhuc in tuto videntur, brevi & intra paucas quoque horas mitiora ad illam sævitiam adscendere valent, ut Chirurgiam hanc intempestivam ac supervacaneam reddant. Accuratius proin tempus forandi determinant, qui indicantium illorum præsentiam tempestive dijudicant, adeoque non symptomata expectant, sed ex aliis potius circumstantiis læsionem, illa involventem, dignoscere norunt: quod quemadmodum nonnunquam facilius, aliquando difficilius, fit, ita sine ulla mora, & mox prima etiam die, calvaria aperienda, si signa illa fuerint manifesta; minus contra festinandum, si de iis adhuc dubitemus. Hoc est, quod *Hippocrates t. 20.* nos admonuisse voluit, ubi hæc leguntur: *Si quidem ad perforationem tendere* (h. e. eam indicare) *ossis sauciatio videatur, perforare oportet, & citra perforationem triduum non excedere:* ut sc. perforationis indicatione præsente, & per hanc ejus necessitate determinata, eam quanto citius perficiamus, neque tridui spatium sine hac prætermittamus; *si* nimirum, ut emphatice adjicit, *a principio curationem susceperis.*

Ventilatur sententia Hippocratis. Quando E. in initio *textus 28.* sub terebrationis urgentia non totum os perforare injungit *Hippocrates*, i.e. juxta Interpretes v.g. *Paaw*, tota tabula exteriore persecta & altera eousque tantum incisa, ut vacillare videatur segmentum, hæc pro apertura interim aliquali, exili foramine pertundatur, per quod sub calvaria hærens heterogeneum expelli possit: sui asserti binas reddit rationes, nimirum quod minus conducat, membranam male se habentem diu denudatam esse; quodque, si totum os mox excidatur atque auferatur, periculum sit, ne in ipso opere membrana eadem vulneretur, hincque expectandum, donec modiolo circumscriptum os sponte demum ac sine violentia discedat. Quarum prior tamen haud tanti momenti videtur, cur incerti ac futuri damni intuitu metuendæ sc. ab aëris contactu menin-

De non omnimode in principio perforanda calvaria.

meningis corruptelæ, præsentis ac certi seu urgentis, fragmenti v. g. cruoris, æruginis, eidem membranæ ac cerebro hostilium, eductionem procrastinemus: potissimum cum haud appareat, cur plus lædatur dura mater per triduum vel quatriduum, quo ante septimanam, quem nihilominus terminum terebrationis ultimum in æstate constituerat idem, denudatur, quam per viginti aut triginta pluresve dies insequentes, utpote cui corruptelæ, sicut insequentibus, ita primis quoque diebus, commoda deligatione obviam ire licet. Imo, si rem penitius pensitemus, ambiguum manet, annon, quantum extractio segmenti illius differtur, ac illa toto genere p. n. diutius in membranas ac cerebrum sæviunt, tantum ab utroque horum partes nominatæ magis affligantur? quod probabile valde est: postquam inprimis jugi Chirurgorum peritiorum experientia constat, procrastinata membranæ denudatione inflammationem hujus leviorem hactenus ad suppurationem usque, huic ac cerebro exitiosam, intendi.

Sicut nec altera, ab *Hippocrate* mota, difficultas tantum urget, ideo quod aut ab ictu seu contusione, aut a terebrationis, quamvis non omnimode penetrantis, agitatione, membrana mox separetur: neque, nisi ab ictu secessisset, fragmenta ossis, cruor aut sanies præsto sint ac perforationem urgeant, quatenus illa sine membranæ avulsione ad hanc non deflectere seu eidem impingi, nec cruoris ac æruginis descensus, sine vasorum, calvariæ & membranæ intermediorum, ruptura contingere, hinc nec perforationem indicare, queunt. Per consequens, nec timenda est a modiolo membranæ laceratio, quæ jam dum facta, si inprimis manu cauta & perita operatio administretur: neque unquam memini, quoties Chirurgiam hanc vel ipse peregi, vel eidem adstiti, post modioli usum, si modo undique rescissum fuerit ossiculum, multo molimine opus fuisse, pro segmenti extractione; quin potius levi Vosellæ apprehensione amoveretur, imo ipsi modiolo inhæreret ac cum eodem educeretur idem, & quidem sine notabili dolore, qui de avulsione violentiore testari debebat. Quinimo recordor, in ejusmodi subjectis, quibus non propter capitis contusionem, sed aliam causam v. g. epilepsiæ, cephalalgiæ gratia, modiolo excisum fuerit os, hoc absoluta terebratione sponte quasi secessisse, vixque guttulam cruoris extravasati super membrana

visam,

visam, hinc nullam hujus rupturam factam, fuisse. Nec, si tale quid fieret, levissima illa membranæ laceratio sauciati saluti tantum præjudicare poterit, quantum cœtera urgentia, tardius educta. Eo ipso vero, dum educendorum gratia ejusmodi perforatio in tempore seu opportune adornatur, sufficiens etiam seu patula satis per calvariam formanda erit apertura, quæ eliminandis ac protrahendis respondeat: ut minus subscribendum videatur consilio interpretum, post exterioris tabulæ omnimodam perforationem, interioris exilem pertusionem suadentium, cum hæc educendis, v. g. fragmentis osseis, cruori & saniei, minus adæquata existat, perinde ac fissura calvariæ, cum foraminulo tali ejusdem latitudinis & majoris longitudinis, scopo illi haud sufficit; interim stagnatio inflammatoria in meninge ad suppurationem usque intenditur, quam tempestiva & sufficiente trepanatione avertere licebat. Breviter, assertum hoc posterius & primum, seu ejus hypothesin, de tempestive vel celerius movendis, aut evidens intercedit contradictio, quam miror, nullum interpretum animadvertisse, vel solvere tentasse; aut suspectus dicendus posterior Hippocratis textus, quo *Foësium* in commentario inclinare, observamus. Et æque mihi peccare videntur, qui os non mox totum exscindunt, ac qui illud omnino non attingunt: cum remedium seu instrumentum hoc indicanti seu educendis, non sit adæquatum, & intra plures dies demum spontaneus officuli abscessus foret expectandus; quod contra Hippocratis aliorumque Doctorum sententiam, & plerisque forsan percussis exitiosum.

Haud expectandus secessus membranæ.

Prout ex dictis luculenter etiam constare puto, quæ de expectando illo duræ meningis a cranio, cui illa undique (non in suturis tantum, ut communis fert traditio) adhærere, præter *Berengarium de fract. cran. c. 11. 12. & 38.* nonnulli modernorum, v. g. *Roonhuysen 2. obs. chir. 1. & 2.* per avtopsiam asserunt, secessu monet, vix adeo esse attendenda. Vel quod a perpessa contusione, aut a trepani, etiamsi ad interioris tabulæ cranii medietatem tantum adacti, agitatione membrana illa secedat: vel orbiculi ossis non sine omni plane violentia & cum unius alteriusve guttulæ cruoris perfusione facta avulsio tantum damni inducere nequeat, ac vulgo quidem metuunt; quin potius aperturam ejusmodi, etsi non omni molestia destituatur,

ab

ab atrocioribus ſymptomatis evidenter præſervare, communis comprobet obſervatio.

Qua occaſione non poſſum non mirari conſilium cujusdam *de Foi*, Chirurgi ſuo tempore Ordinum Hollandiæ Generalium famigeratiſſimi, quod penes *Roonhnyſen l. a. obſ. 1.* legitur, quoque Chirurgos Medicosve admonet, ne, ſi de plagarum capitis lethalitate a Magiſtratu deponere poſtularentur, communi ac hactenus conſueto modo calvariam tollant, eam a dura matre Elevatorio certo avellendo; ſed potius utrumque hoc integumentum ſimul circulariter reſcindendo & a pia auferendo: ne ſc. vaſis ſanguiferis, calvariam & craſſam meningem intermediis, ruptis ſanguis ad hanc profundatur, qui nobis, quaſi percuſſionis fructus, in præjudicium percuſſoris, imponat. Speculatio ſane Chirurgo tantæ autoritatis indigna, proin a peritioribus non facile admittenda. Haud equidem nego, per avulſionem calvariæ a ſubjacente & adhæreſcente membrana rumpi his communia vaſcula, & proin nonnullas hinc inde cruoris guttulas ſuper ea conſpici: quales nihilominus prudentior a cruore per ictum ſuffuſo, copioſiore, confluente, congrumato, graveolente &c. facile diſcernet. Similis vel major extravaſatio metuenda foret ex vaſculorum utrique meningi intermediorum, ſinuum, plexus choroidei ruptura, &c. ſine quali ejuſmodi capitis aperturam vix fieri poſſe, præter *Roonhnyſen obſ. 2.* ipſa operatio loquitur.

Encheiriſis de Foi in aperienda calvaria percuſſorum nullius eſt momenti.

De tempore Trepanationis poſtquam diſſerui, huic ſubjungere minus incongruum videtur, quod loco cautelæ eximiæ in hac perinde, ac calvariæ raſione obſervare jubent tantum non omnes Scriptores ac Operatores: nimirum ut, antequam inſtrumenta admoveantur, ægri aures bombace ſimilive materia probe obturentur, ne raſionis aut terebrationis ſtrepitum moleſtum ille perſentiat, hincque lædatur. Rationi pariter ac experientiæ hæc refragantur, prout a *Fallopio* jamdum annotatum, & mirandum, tot viros eruditos atque expertos nugis ejuſmodi adhuc abblandiri. Claudantur aures miſeri talis quam firmiter, percipiet ſonum: aperiantur, & ejus non plus percipiet, adeoque claudere nihil refert. Strepitus quippe hic, ex ſcalptura ſeu perforatione cranii concitatus, non per aurem

Fruſtranea eſt obturatio aurium.

Ttt exter-

externam interius organum percellit, sed per ossium illius contiguitatem & impulsum tremorificum, ipsi ab instrumentis impressum, ad auris interiora propagatum.

Quædam operationes chirurgicæ minus fidæ.

De evidentia seu certitudine effectuum chirurgiæ sub principio præsentis capitis, occasione Celsi, disserui, non eousque tamen hæc extendenda esse, quasi nulla ejus operationum unquam decipiat, seu infida sit, diversa cavere jubent. Repeto huc, quæ de successu dubio depositionis catarrhactæ superius monui, quibus inpræsentiarum subnecto unam alteramque chirurgiam non oppido certam ac desiderio ægri faventem. Dirum & periculosum valde remedium lithotomiam vesicæ cum *Dureto* multi, non sine ratione, pronunciant, hinc eam non præcipitanter esse suscipiendam, antequam de calculi præsentia & habitudine, i. e. an mole, situ, figura, & nexu talis sit, qui sine vitæ discrimine evidente eximi queat, constet, ac utriusque testes omni exceptione majores præsto sint: ne aut frustra torqueatur, aut perimatur, miser, neve fraudibus ac imposturis suam occultare & incrustare urgeatur temerarius lithotomus imperitiam, qualibus utebantur Empirici illi penes *Aquapendentem de operat. chir. p. 264. Hildanum de lithot. vesic. c. 1. van Horne microtechn. p. 150. & 151.* ac *dans la Legende du Gascon*, ab Illustri quodam Gallo, eum in finem, quo nefas hoc publico innotesceret, conscripta. Quemadmodum autem calculum vesicæ cognoscimus partim per signa quædam conjecturativa, hinc inde ex Practicorum monumentis petenda, partim per explorationem chirurgicam, manu pariter solitaria, ac instrumentis, perficiendam: ita illa sine hac pro sectione adornanda minus sufficiunt; neque hæc omni difficultate caret.

V. g. exploratio calculi vesicæ.

Per digitum æque in anum immissum.

Conjecturas illas recensere ac pensitare intentioni præsenti haud conforme judico, de chirurgiis potius illis exploratoriis sollicitus, quantum frequenter etiam circumspectis satis operatoribus imponant. Qui nempe digitis, ano in masculis, collo uteri in fœminis, intrusis hoc tentant, conatu operantur minus adæquato, nec cui adeo absolute fidendum est. Dum hac ratione calculum in subjectis crassioribus attingere vel contrectare, ob situs hujus profunditatem, iis haud conceditur: quod metuendum pariter, si summitati vesicæ fundi idem adhærescat, quorsum digiti penetrare nequeunt.

Deinde

Deinde ſarcomata, tumores ſcirrhoſi ſimiliaque ſub calculi ſpecie eosdem digitos exploratorios decipere poſſunt, inprimis ſi hæc alia ſigna cum calculi veri ſignis communia habeant, ut ex *Hildano 2. obſ. 65.* & *de lithot. veſ. c. 3.* conſtat. Hinc Catheteriſmus certior ac fidus magis creditus fuit negotii hujus dubii arbiter: quem nihilominus pariter nonnunquam fallere, ex ſequentibus conſtabit. Sc. calculum adeſſe, certos nos credimus, ſi immiſſo in veſicam cathetere alliſionis ad rem duram quidam & repercuſſionis cujusdam ſonus, cum renitentia notabili, percipiatur: Verum quemadmodum non omnis ejuſmodi ſolidioris ſubſtantiæ reniſus ſonorus lapidis infallibile argumentum eſt, ita nec, ubi nihil hujus deprehenditur, talem abesſe, mox inferre convenit. **Ac per Catheterismum.**

Prioris dubii ratio eſt, quod non ſemel obſervare detur veſicæ faciem internam calloſam ac cruſta lapidea ſeu tartarea obductam aut lapidefactam, cui ſi catheter allidat, ſonora renitentia calculum mentiatur; cujus exempla hinc inde offendimus, v. g. penes *Borellum cent. 1. obſ. 5.* de cujusdam Nobilis veſica integra fere lapidefacta, ac *Pechlinum 1. obſ. 2.* de quodam Religioſo Aurelianenſi, in quo repulſus cum tinnitu catheter calculum innuebat, cujus extrahendi gratia, quamvis ille ſectioni exponeretur, in eo tamen Operatorem & Medicos adſtantes fefellerat, quod nullus per vulnus eductus, in cadavere vero tota ejus veſica periſtromate calculoſo undique obducta viſa fuerit. Cui ſimile quid ex relatione cujusdam Galli, quam ad Vallottum, Regis Galliæ olim Medicum primarium perſcripſerat, idem *Pechlinus obſ. 3.* commemorat, ubi poſt extractionem calculi, cura & manu Jannotti ac Collotti, celebratiſſimorum tunc temporis Lithotomorum, factam, ac poſtquam duo inſuper alii calculi minores per vulnus exciderant, ſecti, quarto ac vigeſimo die mortui, veſicæ ſuperficiem internam calloſo & tartareo velamento, cum eminentiis durioribus hinc inde infinitis, obductam viderunt. Et quamvis tumores ſcirrhoſi, in veſica geniti, rarius forſan ad ſoliditatem ac calloſitatem ſonoram evehantur, minus tamen impoſſibile hoc eſſe, ex eadem obſervatione *Pechlini* conſtat. *Van Hammen* nempe, Medicum alias peritum, ſcirrhum duriſſimum, quem ipſo catheteris tentamine calculum judicarat, per ſectionem e veſica eduxiſſe; adeo-

 que

que quam parum examini, per hoc instrumentum facto, sit fidendum, quoque expertum fuisse.

Posterius vero, i. e. lapidem ita aliquando in vesica occultari, ut catheter eum minus deprehendere queat, non una ratione contingit. Aliquando scilicet aut mucilagine multa viscosa, aut tunica crassiore, ille obvolvitur, qualia exempla *Hollerius de M. J. c. 49.* & in hunc *Duretus*, *Hildanus* l. a. *cap. 3. & 8. Tulpius obs. l. 3. cap. 5. Verzascha obs. 52. Solingen obs. chir. part. 3. c. 10.* & *Pechlinus obs. 2.* recensent: quemadmodum aliquando vesica conformatione vitiosa & extraordinaria quoque gaudet, v. g. si duplex fuerit, aut septo membraneo in duas cavitates distinguatur, qualem *Volcherus Coiter* in virgine, *Bauhinus theatr. anat. 1. c. 31.* in Principe Onolsbacensi perhibet, aut in plures cellulas & quasi totidem sacculos distincta, prout in Eruditissimo Isaaco Casaubano cernere erat, existat; ac in his diverticulis & receptaculis calculi hæreant. Quibus ex *Blancard. anat. pr. cent. 2. obs. 77.* addendum, quod in hernioso vesica cum calculo delapsa hujus explorationem per catheterem quoque turbarit. Quales anomaliæ, quia reluctationem ad catheteris contactum tinnientem intercipiunt, fallere possunt & solent exercitatos nonnunquam operatores.

Quia tamen, ut superius indigitatum, non inexistentiam tantum, sed conditiones quoque calculi, antequam sectio ejus suscipiatur, tanquam totidem ejus permittentia ac prohibentia, dignoscere multum interest, molem nempe, situm, configurationem ac nexum: novæ ratione harum circumstantiarum emergunt difficultates. A calculi majoris justo extractione vix, nisi infeliciorem exitum, sperare datur; cum sine insigniore sphincteris vesicæ laceratione illa fieri nequeat, inprimis in corpore exiliore atque teneriore: cum nec in grandioribus ac robustioribus subjectis calculi, ovi gallinacei mediocris molem superantis, sectionem sine vitæ periculo tentare liceat. Pariter asperior, spinosus seu angulosus valde lapis operationem difficiliorem & variis discriminibus implicitam metuere jubet: quemadmodum nec calculus oblongior, forcipe minus commode, v. g. in medio sui seu transversim comprehensus, vel etiam oblique tentatus, sine lacerationis & exulcerationis vesicæ metu, extrahetur. Porro situs

Difficulter etiam dignoscuntur calculi conditiones.

ſitus & nexus ejus extraordinarius chirurgiam aliquando funeſtam aut fruſtraneam reddunt, v. g. ſi in cavernoſo quodam ſinu is lateat, ſi vinculo membraneo veſicæ validius cohæreſcat, aut cyſti peculiari obvolvatur: vel quod ad cellulas iſtas non pertingere queant forcipes extractoriæ, vel per ejus avulſionem violentiorem veſica aut laceretur, aut ſimul protrahatur. Qualis nexus vel ideo facilius decipit, quod membranæ quamvis incluſus, aut hac mediante veſicæ affixus, digitorum nihilominus in anum intruſione ad collum usque ejus devolvi queat, hinc pro mobili & libero habeatur calculus: ubi poſtmodum, ſi ſupra hunc, parvo ſcilicet apparatu, ſectio fiat, illam tunicam inciſam, advertente *Sculteto*, inſanabile ſequitur ulcus.

Magnitudinem equidem vel digitis in anum immiſſis, vel catheteriſmo probabiliter, aſt non infallibiliter, dijudicamus, ut non raro eveniat, lapidem, quem mediocris & tractabilioris magnitudinis etiam ſagacior Lithotomus judicarat, ſub ipſa operatione majorem juſto deprehendi, & vel ſui eductionem interpellare, vel hanc exitioſam reddere. Ita memini circumforaneum quendam in juvene, octodecim, ni fallor, annorum, calculi extractionem jactatam minus feliciter præſtitiſſe: dum me aliisque adſtantibus congrue equidem ſatis ſecando operabatur, calculum tamen apprehenſum præ vaſtitate &, ſi non figura, certe ambitu ovum gallinaceum majus æquantem, imo ſuperantem, non niſi cum maxima partium laceratione, educere poterat, a cruciatibus poſt biduum defuncto miſero. Idem perhibet obtigiſſe Marotto, Gallo, in Hamburgenſis Patricii filio *Pechlinus* 1. *obſ.* 2. qui cum, inciſione neceſſaria facta, calculum forcipe teneret, hunc tamen, propter ſui vaſtitatem protrahere non potuerit, conatibus vero intenſioribus in duriore lapide illum fregerit, hinc deſerere ægrum coactus fuerit, proximo die mortuum. In ſitu & nexu lapidis veſicæ dijudicando pares, ſi non potiores, offendimus difficultates, cum de hoc, ad cuniculoſas cellulas detruſo, aut involucro membraneo obvoluto, omnimode incerti maneamus; de leviore etiam, lithotomiam tamen valde turbante, ejus cum veſica colligatione non, niſi per ipſam operationem, informemur. Neq; omnes ac ſingulas ejus inæqualitates digitis explorare conceditur, quod his uti aliquando inhibeamur, prout ſuperius dictum: multo minus per tentamina cathetere adornata.

Vulnerum profunditas aliæque conditiones male specillis explorantur.

Perverse pariter utplurimum agunt Chirurgi, qui vulnerum profunditatem aliasque conditiones specillis indagare annituntur, plus curiositati vanæ ac intempestivæ, quam arti & medelæ vulneratorum, litantes. Abusum hunc strenue castigat *Würzius Chirurg. I. cap. 6.* qua nihilominus animadversione haud obstante instrumentis suis fodicare & rimari illa nondum cessant illorum stupidiores & præ aliis solertiores videri gestientes, profunditatem ac latitudinem plagæ, simulque partium latentium magis, viscerum etiam læsiones, indagaturi: & quidem reiteratis ac diversis vicibus atq; deligationibus; aliquando etiam ex consuetudine mera ac prava & quod ab aliis ita actum fuisse noverint, utut quid quæritent, ignorent. Nec sufficit, unum tantum nasutulorum per tentamina hæc disquisitoria vulnerato dolores exacerbasse, sed, si medentium plures adstent, singuli horum specillum apprehendunt & curiositatem suam dolorificam in misero experiuntur; hicque insons aliquando plus inde cruciatuum sustinet, quam percussor male feriatus inter tormenta legalia. Negari vix potest, interdum exploratione per stylos ejusmodi opus esse in vulneribus v. g. capitis, pro fracturis calvariæ dignoscendis: ast frequentius minus necessaria seu frustranea illa dicenda, vix unquam tamen sine noxa administratur.

Irritam seu supervacaneam Chirurgiam hanc tentativam inde concludo, quod profundiori ac latiori plagæ non alia suppetant remedia quam superficiali atq; angustiori,& per consequens raro medelam mutare hæc jubeat. Sufficit,conditiones vulneris sensibiles magis ita se habere, ut exin nihil periculi metuendum: & si pravitatis signa compareant, nullis instrumentis opus, nec adæquata hæc erunt ad causam profundius latentem partiumque internarum læsiones investigandas seu dijudicandas. Interim specilla ejusmodi exploratoria vix unquam applicari valent, quin partes nerveæ, maxime irritabiles, dolores exquisitissimos hinc experiantur, gluten balsamicum & teneriora coalescentiæ stamina ab iisdem deradantur, & natura conglutinatrix in opere suo turbetur. Accedit, quod venulæ ac arteriolæ sauciatæ, grumo hactenus obturatæ seu obvolutæ & sub hoc sui consolidationem molientes, illo per specillum detruso seu avulso, sanguinem de novo fundant, & earum coalitus inchoatus denuo lace-

retur

retur ac vulneretur; ne dicam, majorum vaſtorum vulnerum, thrombo aliquantulum obturatorum, hæmorrhagias recrudeſcere, & periculum vitæ intendere mortemque maturare. Imo annotarunt nonnulli circumſpectiorum Chirurgorũ, per hæmorrhagiarum ejusmodi recidivas, circa juncturas inprimis, fungos moleſtiſſimos produci.

Paracenteſin thoracis ac abdominis non equidem nullius omnimode efficaciæ ac fructus eſſe, alias tradidi, & experientia loquitur: quod tamen eadem ægrum aliquando citius interimat, aut non adeo fidum ſemper hydropicis præſtet præſidium, quotidie pariter deprehendimus, illis v. g. quorum vaſa lymphatica majora rupta, aut viſcera, propter ſeri extravaſationem jamdum indurata, vel quovis modo enormius corrupta. In prioribus quippe, educta colluvie ſeroſa, hactenus cavitatem opplente, novum mox ſpatium conceditur novæ lymphæ extravaſationi, & dum, quod cauſæ antecedentis affluxui obex hactenus ponebatur, ſerum in ventre collectum ſubtrahitur, idem, tanquam cauſa continens, denuo augetur, ſeu tantum, quantum colluviei extravaſatæ depletur, protinus affluit, & vaſa confertim nimis exinaniuntur; quatenus in his, quorum viſcera vitium enormius contraxerunt, digeſtiones vitales maxime lædi plus, quam probabile, eſt. Non mirum proin, ſi Chirurgia hæc, quem interdum ſatis anxie anhelant miſeri, fruſtranea plerisque eveniat. **Paracenteſeos ſucceſſus dubius.**

Quem Chirurgus nonnullus modernus, qui magno conatu artem locupletare contendit, fibrarum muſculorum abdominis tractum, pro paracenteſi accuratius inſtituenda, obſervare inculcat, delineat quoque, nullius momenti, ac fruſtranea omnimode eſt cautela, in inciſione abdominis adeo exili aut punctura potius: per quam, ſive recta, ſive transverſim, lanceola ſimileve inſtrumentum adigatur, fibrarum nexus ac continuitas minus læditur, hinc nec muſculorum actio. Dedecent talia Chirurgum anatomicum. **Fibrarum tractus in paracenteſi vix attendendus.**

Erroribus atque ineptiis his non ſine ratione accenſeo Herniotomiam vulgarem circumforaneorum, quæ cum extirpatione ſeu reſectione teſticuli fit, quamque *P. Æginetæ 6. cap. 65.* debent: operationem adſpicientibus etiam maxime crudelem, his vero, qui eam perpetiuntur, admodum dolorificam, periculoſam, frequentius funeſtam, ideo a Medicis & horum Collegiis frequentius deteſtatam. **Herniotomiæ vulgaris ineptitudo.**

Memini

Memini equidem, unum alterumve ejusmodi Castratorum per fidem suam asseverasse, nullum herniosum absque illa spurca testiculi extractione, nisi sub recidivæ metu, secari posse: neq; ignoro, Medicos quosdam in hoc iis subscribere, ut quidem truculentam valde & cum periculo vitæ conjunctam hanc chirurgiam pariter asserant, fidissimam nihilominus omnium cœterorum operandi modorũ eam pronuncient, v.g. *Thevenin* & *Lud. van Hammen*. Priorum tamen fidem sublestam, & horum asserta præjudicio inniti, puto, postquam alii magnæ peritiæ atque autoritatis Medici & Chirurgi v. g. *Dodonæus, Aquapendens, Scultetus* & modernorum diversi v.g. *le Quin Chir. herniaire*, plerosque sectorum brevi ab operatione mortuos, aut per totam vitam valetudinarios, testantur; nec me fugiunt tristia exempla diversorum, qui non adeo diu post herniotomiam ejusmodi castratorum sub convulsionibus atrocissimis expiraverint. Sicut contra eorum pariter quotidianæ sunt observationes, qui sub mora & quiete quatuor vel sex septimanarum per sola brachieria, victus rationem congruam & medicamenta adstringentia seu vulneraria perfecte restituti & sanati fuerint; adeo ut cingula hæc non tantum palliativam curam præstent intestinis retinendis, sed compressione tandem sua eousque etiam firment annulos musculorum abdominis, per quos dilatatos intestina ad bubones vel scrotum hactenus prodierint, ut tandem arctiores facti prolapsus recrudescentiam, depositis quamvis illis, inhibeant. Testem provoco præter allegatos *Horatium Norsinum*, Herniotomum sui temporis exercitatissimum, qui *H. Fabr. ab Aquapendente* demum fassus fuit, se, postquam olim singulis annis plus quam ducentos herniosorum inciderit, nunc vix viginti horum ita tractare, quod brachieriis & medicamentis adstrictoriis plerosque sine truculento ejusmodi remedio sanarit. Confirmant idem Chirurgorum recentiorum plerique, v. g. *Blegm. art. herniar. curatr. le Clerc Chirurgie complette, Beranger des descentes* & *le Quin Chirurgie herniaire &c.* Quibus accedit, quod ramex per sectionem quamvis curatus nihilominus frequentius recidivet, atque hoc quidem non tantum ex observatione medicorum herniariorum peritiorum, sed empiricorum quoque: quorum hi recidivæ hujus rationem eam reddunt, quod processus peritonæi minus rite, v. g. non in altiore

Herniæ sine sectione frequentius sanantur.

Herniotomia non sine recidiva.

altiore ſui parte fuerit ligatus; quamvis aliam hujus cauſam eſſe, inferius oſtenſurus ſim.

Scilicet in quavis hernia mobili, ubi inteſtina, ſive ad inguina, ſive ad ſcrotum, elapſa reponi poſſunt, i. e. taxin eorum non impediat ſtrangulatio inflammatoria annulorum, aponevroſibus tendineis muſculorum abdominis ſuperveniens, coalitus inteſtini cum ſcroto, teſticulis aliisque partibus vicinis, fœcum nimia congeſtio atque induratio &c. adæquatum & ſufficiens remedium deprehenduntur Brachieria concinne fabrefacta: dum in difficultatibus recenſitis, adeoque ſummo neceſſitatis demum caſu, ſectione opus eſt, non circumforaneorum, ſed inferius indigitanda. Supplicii equidem genus vinculorum ejuſmodi ad tumulum usque geſtationem ac uſum nonnulli pronunciant, vel quod cuncta ſub his evitari debeant exercitia & motus corporis majores, vel quod dolore afficiantur perpetuo muſculi hinc compreſſi: aſt leve illud, & chirurgiæ adeo periculoſæ minus par erit dicendum, quod etiam ſecti ſeu caſtrati cavere jubeantur ab agitationibus corporis vehementioribus, & ſine recidivæ ſuſpicione has vix unquam ſubeant; nec de dolore conqueri ullum audierim, ramicis cauſa qui geſtat brachieria, modo affabre contexta & applicata hæc fuerint; ut taceam, nec omnes vinculis his per totum vitæ curſum opus habere, quibus ſcilicet laxitas illorum tendinoſorum annulorum obfirmata, quod multis contingere, experientia loquitur. Per conſequens male agunt, qui hernia laborantes ſe ab Empiricis ejuſmodi torqueri, quam Medicis ac Chirurgis peritioribus, mitiora, moleſta quamvis aliquantulum, ſuadentibus, paucas ſeptimanas obedire, malunt: & Medicus eo ipſo, dum tutiores & tolerabiliores caſtratione ſuppetunt rupturis medendi rationes, illi nunquam ſubſcribere debet; quia nec arti, nec conſcientiæ ſuæ, conſulit, ſi ab ægro hujusve parentibus, agnatis &c. in conſilium vocatus caſtrationi ejuſmodi adſtet, huncque perverſe operantem haud tempeſtive corrigat, vel illos ejus admoneat.

Brachieriorum moleſtia haud metuenda.

Herniotomia vulgaris non ſuadenda vel concedenda.

Ipſimet illi circumforanei ſe ſuamque ſecandi rationem ſuſpectam reddunt, dum vel ſponte, vel rogati, caſtrationem celant, & quaſi ſine hac ac per ſingularem encheiriſin operentur, privatim ac in

Circumforaneorum fallacia.

foro simulant ac popello imperitiori persuadent: quod diversis exemplis ejusmodi gloriosorum castratorum, etiam ex Actis forensibus, comprobare possem. Ita v. g. quidam ex hominibus istis perquam temerariis mense Septembris 1685, civi hujus urbis & Medico, in consilium vocato, se ejus filii herniæ per peculiarem secandi modum, quem quingentis aureis a Gallo quodam addidicerit, sine testiculi resectione mederi posse ac velle, sancte promittebat; vulgari nihilominus herniotomia & miserum puerum, altero mane sub vomitibus & motibus epilepticis defunctum, castrando operabatur. Sagaciorem, quamvis æque imperitum & nefarium, se olim præstabat alius Empiricorum, civitati & provinciis nostris famosissimus, qui ruriculæ cujusdam filium secturus Medicum operationi supervenientem clam compellabat, ne de castratione coram adstantibus verba faceret, sine dubio, quod penes eos hanc dissimularit; extirpando interim testiculum nycthemero nondum elapso puerum ad plures dimittebat. Quales Syotomos proin non culpæ tantum, qua ancipitem valde ejusmodi operationem morbi minus periculosi causa, parant, sed doli quoque, quo penes ægros æque ac Medicos castrationem spurcam dissimulant, arguere convenit.

Herniotomia cum castratione est contra autopsiam anatomicam.

Ast, quod maximum momentum, vulgaris illa Herniotomia principiis seu avtopsiæ anatomicæ repugnat, dum falsam partium conformationem, hinc falsam ramicum ætiologiam, supponit: ut non mirum, si minus necessaria ac inepta illa hodie dicatur. Triviale olim & hactenus de Herniis dogma fuit, processus Peritonæi communiter dictos, per quos, tanquam canales laxiores, in maribus vasa seminaria ex abdomine ad testiculos ferantur; hincque ad hypogastrium & seminales vesiculas recurrant, ac qui tunicam testiculorum vaginalem forment, in fœminis ligamenta teretia obvolvant, præter modum laxatos aut ruptos omentum ac intestina eousque admittere, ut eorum ductu in utroque sexu ad inguina, in maribus ad scrotum, & in fœminis ad genitalium labia, devolvantur seu præcipitentur. Quo supposito ratione therapeiæ inferebatur, repositis intestinis denudandas esse productiones has p. n. dilatatas, ac, ne illa per easdem denuo ad loca pristina descenderent, vinculo arctissimo ad consolidationem usque ligandas esse: quale quid sine vasorum spermaticorum con-

ſtrictione cum fieri non poſſet, hanc ligaturam nihilominus, hincque ſanguinis atque ſpirituum affluxum interpellatum, neceſſario teſticuli mortificatio & ſphacelus excipiat; hunc ſimul reſcindendum eſſe agyrtæ ejuſmodi aſſerebant, hacque deteſtatione deteſtanda peracta, remediis appropriatis proceſſui reſecto cicatricem inducebant, quæ vinculo per ſuppurationem ſeparato ejus aperturam occluderet, & contra abdominis interaneorum deſcenſum firmaret.

Verum primo, quæ de Proceſſuum Peritonæi fabrica hactenus tradiderunt Anatomicorum plerique, avtopſiæ minime reſpondent: dum Vaſa Spermatica, præparantia vulgo dicta, illud abdominis involucrum minime perforant, ſed inter ejus membranarum duplicaturam ab exortu ſuo lata, hinc lacinias membraneas mutuantur, quæ tanquam involucra, non latiora ſeu cannulata, ſed vaſorum illorum ramis intertexta, & hos arctius obvolventia ad teſticulos iſta comitantur, hincque vincula, firmamenta & tunicam communem iis concedunt. Pari ratione res ſe habet cum vaſis teſticulorum deferentibus, quæ iisdem tunicis obvoluta & abdomini ſe inſinuantia Peritonæum neutiquam perforant, ſed intra hujus tunicas binas lata ſub Veſicæ urinariæ cervice veſiculis ſeminalibus, itidem intra Peritonæi duplicaturam latentibus, implantuntur. Præterea tamen in ipſa hujus lamina interiore, ſeu quæ cavum abdominis reſpicit, prope illum vaſorum deſcenſum atque aſcenſum, utrinque aperturæ comparent exiliores ſtilum facile admittentes, & in tubulos membraneos, ad inguina exporrectos, deſinentes; quos proceſſus ac diverticula Peritonæi moderni vocant, licet ad ſcrotum haud ferantur, multo minus teſticulum involvant. Provoco ad ea, quæ ante annos tantum non triginta *Schraderus obſ. anat. 5.* & paulo poſt *Bidloo Anat. tab. 32.* de conformatione eorum annotarunt, confirmatque Proſectorum diverſorum experientia: hos nempe, longitudine digiti articuli & pennæ anſerinæ craſſitie a Peritonæo ita prodire, ut ſui oſtium in hujus ſuperficie interna monſtrent, ſub forma vero oblongæ & pyramidalis burſulæ, cujus extremum inſtar inteſtini cœci clauſum, verſus ſcrotum protendatur & huic per fibram membraneam gracillimam cohæreſcat, minime tamen teſticulum involvat. Quem uſum corpori præſtet hæc vaginula ſeu diverticulum vacuum, hactenus

Vera proceſſuum peritonæi & vaſorum ſpermaticorum conformatio.

nus equidem a nullo Scriptorum declaratum, probabile tamen est, hanc ipsam capsulam tubulatam Intestina ac Omentum nisu suo descensorio ad sacciformem latitudinem extendere sicque Herniam formare: adeo tamen, ut accuratius loquendo, non propter canales hos dilatatos vel ruptos, sed aliam ob causam, mox explicandam, illa extra locum suum naturalem ferantur, sicque non a dilatatis illis canalibus admittantur seu excipiantur, sed situm mutantia mole sua & premendo eos magis minusve dilatent; qualem processum dilatatum in cadavere pueri, alumni Orphanotrophii nostri, herniosi, olim etiam in viro ob homicidium decollato, illum schemate a *Schradero* l. a. delineato minorem, hunc notabiliter majorem, vidi, videruntque mihi adstantes. Et, quod potissimum ac hactenus pro vero atque concesso habitum, simul annotari meretur, tantum abest, ut processus hi vasa spermatica amplexu suo foveant, quin potius his, intra diploen membranarum duplicati Peritonæi prope ostium prodeuntibus, tantum insternantur, ea superficie sua externa contegant & iis contigui modo existant; adeoque nec in herniosis intra eorum ambitum reperiantur, quamvis Peritonæum perforando ab hoc productiones membraneas connectentes & involventes recipiant eadem cum testiculis.

Annuli musculorum abdominis.

Deinde, quod ab anatomicis olim pariter neglectum fuit, musculorum abdominis bini obliqui & transversus in sui cum ossibus pubis ac ilei connexione, utrinq; aperturam seu spatium exilius relinquunt annuli triplicis nomine hodie veniens, & vasis spermaticis non minus, exporrectionibus Peritonæi obvolutis, ac processui illi membraneo coneiformi, de quo modo dictum, commeatum & viam concedens. Quales hiatus secundum naturam satis conniventes nihil abdominis interaneorum, nisi vasa dicta spermatica, transmittunt, a quacunque vero causa præternaturali, sive latente, sive evidente, aut violentia quadam externa, præter modum extensi seu ampliati, intestino Cœco Iliove cum omento aditum eousque concedunt, ut ad Bubones in utroque sexu, in maribus ad scrotum, in fæminis ad labiorum extrema, devolvantur, herniamque modo incompletam, modo completam, constituant.

Horum dilatationis occasione fiunt ramices.

Ex quibus recensitis colligere licet, primo in chirurgia herniarum non tam processus Peritonæi membranei, ab intestino descendente

dente dilatati, quam annulorum illorum in musculis, præter naturam ampliatorum & patentiorum, rationem esse habendam: adeoque non illos funiculo constringendos, quam hos latiores arctandos, esse. Metuendum siquidem, quale quid non raro evenire, superius dixi, ne annulorum illorum latiorem hiatum penetrent tandem denuo intestina membraneumque canalem de novo vel laxent, vel rumpant; utpote qui sustinendis ac reprimendis illis, sine musculorum concursu, minus par foret. Secundo hinc apparet, testiculorum masculinorum extirpationem in herniotomia minus necessariam, nedum ineptissimam & fundamentis anatomicis adversissimam, esse: cum vasa spermatica extra ambitum processuum dilatatorum reperiantur, adeoque hi sine illorum ligatura ac testiculorum mortificatione vinculo constringi & amputari valeant, quorum neutrum tamen, herniarum hac ætiologia stante, postulatur.

Unde herniarum post castrationem recidiva? Castratio hæc minus necessaria.

Quippe etsi sub certis tantum casibus, quibus nimirum herniam formantia abdominis interanea per anevroses illas musculorum perforatas reponi nequeant, sectione opus esse, ex *Paræo l. 7. cap. 15. Geigeri Kelegraph. cap. 9. Blegny art. herniar. part. 2. s. 1. c. 3. le Clerc chirurg. complett. des operat. cap. 13.* aliisque modernis Chirurgis constet; alias vero seu extra tales casus subligacula cum aliis remediis ac diæta congrua sufficere, superius indigitavi: nisi tamen his minus fidere quis velit, & sine sectione medelam absolvi posse, dubitet, repositis intestinis & incisione, pro denudanda sufficienter illa musculorum apertura ampliata, facta, hæc, pro cicatrice majore procuranda circumcirca scarificetur, eique intrudatur turunda lintea, quantitatis idoneæ ac filo instructa, quo retrahi queat, quæ intestinorum relapsui obicem ponat; vulnus vero digestivo, plumaceolis, emplastro & deligatione congrua, qualem spica præstat, deligetur, ægrum interim ad omnimodam consolidationem usque quietum in lecto supinum aut in opposito latere decumbentem detinendo, imo posthac etiam a vehementioribus exercitiis arcendo. Sub quali Chirurgia natura cicatrice similive excrescentia illum hiatum opplet ac eousque firmat, ut illum perrumpere denuo haud possint abdominis contenta: conspicuæ vero simul redduntur ineptiæ rudiorum ac scutica, nisi furca, dignorum Herniotomorum circumforaneorum.

Sectione quando opus, & quomodo instituenda.

Fibrarum tractus in abscessuum incisione haud adeo attendendus.

Quas de fibrarum musculosarum tractu in abscessuum Aplotomia adeo anxie injungunt, cautelæ itidem plerumque ineptæ ac minus necessariæ videntur: materiam purulentam sive musculis incumbere, sive succumbere, nobis concipiamus. In priore siquidem casu, ubi præter cutem nullum integumentorum incidendum, hujus fibrarum tractus multifarios attendere nec licet, nec opus est: neque in posteriore, quoniam puri educendo exilior incisio, id est, quæ ad puncturæ tantum modum fit, satis adæquata est, apparet, quid damni ex tantillo fibrarum aliquot inciso musculo perforato evenire queat; quin major harum pars integra disciſſis succurrant hasque in officio suo juvent. Et quoties non contingit a vulnere notabilem & ingentem satis fasciculum fibrarum in musculo transversim discindi, cujus nihilominus functio, consolidatione facta, integra manet? Ut taceam duos vel plures musculos sibi instratos sub se fovere materiam educendam, v.g. post inflammationem musculorum abdominis, cujus unius fibras cavere non possumus, quin alterius stratum discindamus, v.g. musculi oblique ascendentis & descendentis; atque hoc nihilominus sine ulla noxa & motus musculi dissecti conturbatione. Imo pauci forsan musculorum adeo simplices, sed plerique ex fibrarum stratis ac ordinibus diversis diversæque tendentiæ coagmentati deprehenduntur, quorum hos si observes, illos lædes: vana proin erit utplurimum cautela de fibris in apostematum apertura non discindendis.

Dentes dolentes non mox extrahendi.

Circa dentium Chirurgias quales comittantur errores, hinc inde obvium fit, dum illi inconsiderate ac intempestive non raro extrahuntur, & quidem nec sine symptomatum gravissimorum concitatione. Neque omnis mox odontalgia dentis remotionem exigit, cum affectus hic non raro a catarrhosa defluxione seu stagnatione circa gingivas & dentis fibrillas nerveas eveniat; tanta etiam, quæ partibus his mollioribus se plus justo insinuando eas inflat ac dilatat, ipsumque hinc dentem, ut vacillare ægris videatur, commovet: qualis nihilominus dolor ac laxitas dentis, superata catarrhosa illa dispositione, brevi cessat, & illum firmum atque sanum relinquit. Et quoties non contingit, dente etiam corrupto evulso, dolorem circa maxillam & dentes reliquos perseverare, vel ad partes vicinas, oculos

v.g.

v. g. aures, fauces &c. easdem defluxiones converti; per consequens, a chirurgia, sine medela universali, haud sanabiles. Quemadmodum illi pariter perperam agunt, qui sub gingivarum concurrente inflammatione dentem dolentem sibi extrahi postulant, ac evellunt: intempestiva siquidem hac chirurgia inflammatio ac dolor intenditur, cum gravioribus insuper aliis symptomatis.

Inter alia vitia dentibus familiaria etiam hæc tria sunt, ut aut illi parte sui inferiore seu prope radices se arctius contingant ac quasi mutuo premant, in summitate dehiscant, sub hac vero conformatione vitiosa alimentorum quædam ramenta se interstitiis his insinuent, ibique putrescendo dentem corrumpant: aut unus dens cœteris longius promineat, hinc vel deformitatem pariat, vel masticationis motum conturbet: aut si denique superficietenus corrumpantur. Quibus singulis mederi conantur rasione, per limas adornanda: sub hujus administratione dentem limandum digitis, linteo obvolutis, firmius continendo, ne sc. hic ab instrumenti atque rasionis subsultibus nimis concutiatur, ejusque cum maxillo connexio laxetur. Verum neque hæc operatio omni difficultate caret, cujuscunque subtilitatis instrumento & quacunque circumspectione fiat, inprimis si dentes jamdum aliquantulum vacillent. Nec prominenti denti abbreviando qui modernorum forcipem excisoriam præ lima commendant, adeo secure agunt: quod per experientiam constet, dentes hac ratione rescissos facile corrumpi ac cariem contrahere; denudato nimirum horum meditullio teneriore ac sensibiliore. Ut taceam, ab ejusmodi instrumento dentes vix adeo commode decurtari, quin pro asperitatibus, hinc factis, delendis nihilominus politura raspatoria opus sit.

Dentium limatio suspecta.

Denique dentibus genuinis, vel evulsis, vel quavis fortuita occasione perditis, quomodo fictitii substituantur, hinc inde constat, ac vulgo innotescit: saltem ratione anapleuroseos hujus palliativæ hic notetur, eam dentibus adhuc firmis haud undique proficuam contingere; quibus nimirum suppositititius filis sive sericis, sive metallicis, annectitur. Quippe sub hac connexionis ratione duo viciniores dentes, quibus falsus innitebatur, a mobili hoc seu perpetuo commoto, sensim ad vacillationem usque concutiuntur, ac tandem

Dentium substitutorum seu artificialium incommoda.

nec ſibi, nec illi continendo ſufficiunt, ut loco unius perditi decoratione hac perdantur tres, ac tandem plures: imo ex motu hoc fili & dentis ſubſtituti demum gingivæ plus minus lacerantur.

Plures obſervantur chirurgiæ ineptæ ac vanæ.

Ac forſan hujuſmodi Chirurgiarum, admiratarum & approbatarum hactenus, plures recenſere poſſem, ſimul tamen evincere, vanas, irritas, infidasque ſatis has deprehendi, & non raro plus lædere, quam prodeſſe; ſi tantum totuplices capitis faſciationes & vulnera conſuendi modos, quibus forſan, modo pompam futilem detrectemus, pauciores pares forent; ſi Varicum cauteriſationem, Polypi e naribus protractionem &c. attendamus ac penſitemus: niſi nonnullos tantum manuariæ hujus artis errores innuere, minime totam reformare, mei ſcopi fuerit; ſimul tamen Scriptorum Chirurgicorum Lectores admonere, ne horum præceptis ſine judicio practico vel proprio, vel alieno, cœco obſequio ſe ſuamque agendi rationem ſubmittant.

PARS

PARS SECUNDA
DE
OFFICIO MEDICI FORENSIS.
CAPUT I.
De
Doctrinæ hujus Necessitate seu Usu.

Uamvis illum inpræsentiarum me haud geram, qui litem inter Jure Consultos & Medicos, utri horum primus in Republica locus sit concedendus, seu prærogativa decernenda? ventilare, multo minus dirimere, sibi præsumat, utpote quod arbitrum majoris autoritatis exigit: illi nihilominus, quod inter multa alia pro Legumperitis contra Medicos *Cassaneus* & *Tiraquellus* producunt, argumento, quasi medendi ars non, nisi paucis, iisque invalidis seu ægrotantibus tantum, Civibus præsit, vel quasi privatorum ægrotantium ac morbos metuentium tantummodo curam gerat, quod in publicum prodire ipsi non concedatur, quod de civitate hujusque salute non æque mereatur, & quæ similes sunt nobilissimæ artis autoritatis elevationes, assentiri nequeo. Neque Ulpiano illi subirato annuere possum, qui penes *Langium 3. epist. 6.* ait: *nihil mihi cum Medicis, præter capitulum de cloacis purgandis & ventre inspiciendo commune est;* quin potius linguam hujus candescentem mentem præcurrisse ipsiusmet sanctiones & Legum commentatores moderatiores testentur: adeo ut, notante *F. Fideli*, Jurisprudentiam qui profitentur, ipsique Magistratus gravissimi Medicos consulere horumque censuras in multis exposcere teneantur, quibus adjuti demum de rebus dubiis sapienter atque integre judicant, contra

Medicina reipublicæ quoque ac justitiæ litat.

irrita frequentius illorum contingit ſententia, quam Medicorum præjudicium dogmaticum non ſuffulciat.

Interceſſerat olim *Horatium Augenium*, & *Seraphinum Olivarium*, S. D. N. PP. Capellanum & ejusdem Sacri Palatii Cauſarum Auditorem, lis, de Interſepto virginali, tanquam certo virginitatis ſigno, ab illo & aliis Medicis in dubium vocato: quorum opinionem Olivarius non tantum impugnarat, ſed temerariam quoque prolixa diſſertatione pronunciarat. Hunc auſum ſeu falcem in aliena meſſe minus ferre poterat Augenius, quod de iis ſcripſerit Olivarius, quæ ad eum non ſpectarent, de rebus nempe medicis, de qualibus nihilominus Jurisconſulti antiquiſſimi non ſolum audire, ſed ultro Medicorum decreta recipere, conſueverint. Cum vero inter alia momenta etiam hoc adduxerit Reverendiſſimus Pater, quod atteſtatio hæc Medicorum textibus Juris Pontificii diverſis refragaretur, *Augenius* primo diſſenſum ſeu repugnantiam hanc *cap. 8.* diffitetur, ſubnectit tamen mox: *Sed quid, ſi contradicerem in iis, quæ non pertinent ad fidem aut ad ſanctæ Eccleſiæ præcepta? cur quæſo licebit incuſare Medicum nomine temeritatis, de iis agentem, quæ duntaxat ad ipſam Medicinam pertinent. Si de medicis rebus aliqua ſit inter Medicos & Canonum Profeſſores diſcordia, cui credendum? certe magis cenſuerim, Medicis, &c.*

Proin in civitatem quoque ejusque integritatem immediate magis ſe Artis noſtræ ambitum exerere, conſtat, quod non tantum, advertente *Zacchia*, hominis, antequam exiſtat, ſeu concipiendi, concepti & vix in lucem hanc editi Hygieinam ac Therapeiam illa ac Medicus moderetur; Jurisperiti etiam, ut homines fragiles, Medicorum conſilio & opera crebrius indigeant: Sed, quod in publici magis, ſine dubio, vergat ſalutem, in judiciis forenſibus formandis & ſuum cuique tribuendo Medicinæ opera ipſæ Leges publicæ uti cogantur, quarum multas ſine illa nec Legislator condit, nec explicare audet Interpres, hinc in cauſis gravioribus, civilibus pariter, ac criminalibus, decernendis medica implorat oracula Prætor cautus, quinimo ſalubritatem aëris ac victus Medicorum prudentiæ committit Magiſtratus ſaluti civium invigilans. Nec Theologi & Fora Eccleſiaſtica his carere valent, ſed ad eorum pronunciata ſe recipere urgentur, antequam in matrimonia dubia conſentiant, hæc-

que

que ſolvant, partus monſtroſos ad ſacrum Baptiſmi lavacrum admittant, aut hoc iis denegent: ut alios varii generis caſus, Noſtris pariter ac Pontificiorum Conſiſtoriis frequentes, taceam, ſine medicorum decretis minus decernibiles. Neque hanc autoritatem iis denegant, ſed ſanctiſſime potius confirmant, Leges publicæ harumque Commentatores infiniti, præcipientes, illis, ut in arte peritis, in quæſtionibus, hanc ſpectantibus, fidem eſſe adhibendam, v. g. *Gailius 2. obſ. 111. num. 1. Caro Camuſius de excuſ. tutel. de art. & diſciplin. 1. fol. 62. num. 12. Actius de privileg. infirm. part. 1. p. 35. n. 3. Rutger Rulandus de commiſſar. & commiſſion. part. 1. l. 4. cap. 15. Pacianus de probat. cap. 47. num. 24. 25. &c. & Maſcardus de probat. vol. 2. concluſ. 1038.* & *volum. 3. concl. 1175. n. 2. 5. 6. 7. 12.* caſuum inſimul ſpecialiorum, in quibus Renunciatione Medicorum opus, potiſſimos recenſentes. Confirmantibus hoc ipſis legibus.

Id eſt, prout, juxta *Codronchium method. teſtif.* legum imperatoriarum Majeſtas & Pontificiarum Sanctimonia medicorum judicio ſe ultro ſubmittit, in quæſtionibus, Ætatem, Pubertatem, Matrimonium, Virginitatem, Partum, Veneficia, Percuſſiones, Tormenta &c. concernentibus; nec Legiſlatoris Summi lenitas, ſi quid indulget, niſi Medicorum accedat calculus, indulget: ſic eorum, qui latas leges adminiſtrant, ſeu Magiſtratus inferioris quoque, ſententia a Medicorum placitis pendet; niſi impuberes ex contractu obligare, puberibus teſtandi poteſtatem præripere, in divortia, ſine impotentiæ connatæ aut accidentalis indagine, condeſcendere, partum nothum ſeu ſuppoſititium, cum avitæ ſtirpis dedecore, legitimum hæredem nuncupare, exceptiones frivolas, ſub mortis ex Prægnantia & Partu ſpecie, in contractibus ſocietatum admittere, ac veneficii & homicidii reos inſontes, temerarie non minus, ac flagitioſe, pronunciare, velit. Membrorum mutilationis argumentum, Pontificii æque, ac Cæſarii, Juris Doctoribus & Adminiſtratoribus commune, dum illi qualem irregularitatem, quæ Ordinibus ſacris eorumque adminiſtrationibus officiat ſeu deroget, inducat iſta, disquirunt, hi de pœnis condignis, mutilantibus irrogandis ſimilibusque ſunt ſolliciti, Medicorum declarationi ac dictamini innititur; Virginem a deflorata, Gravidam a Vacua, morbum fictum a vero quis JCtorum diſcernet? quis de Sterilitate & Amentia lites componet? niſi Medico- Et quidem in variis ac multis caſibus.

dicorum judicia in subsidium postulaverit. Edicti, quo Mancipii ac Jumenti vitiosi redhibitionem Ædiles Curules olim cavebant, tenorem & rationes explicat *Ulpianus*, ignorans nihilominus, qui morbi ab eorum venditoribus celari queant, quæ infirmitas usum ministeriumque servi ac jumenti turbet, proin super his informationem medicam exigens. Imo plures longe emergunt in civitate casus, quorum dignotionem & medelam Magistratus a Medicis desiderat: ad quorum Responsum sententiam suam ille format, aut si hoc ambiguum fuerit, suspendit; jussus hoc per sanctionum publicarum harumque Interpretum Autoritatem.

Hinc Medicina forensis.

Legum E. peritia sociam & adjutricem fidam sibi, sacro quasi fœdere, in jure dicendo, jungit Medicinam, ex quo utriusque connubio Scientia prodit Medico-Legalis, seu Medico-Forensis, Reipublicæ maxime fructuosa & necessaria, in causis undique obviis ac varii generis, quas medico non audito dirimere detrectat Nomophylax, Ulpiano aliove Justitiæ antistite peritior ac perspicatior. Ut per consequens non paradoxus adeo seu sine ratione agere visus fuero, si præter finem illum Medicinæ ultimum, quem Scholæ hactenus solitarium admiserunt, sc. sanitatis conservationem ac restitutionem, alterum insuper illam agnóscere dicam, Justitiæ nempe in quibusdam causis administrationem curatiorem.

Ac duplex Medicinæ finis ultimus.

In hac doctrina JCti parum,

In argumentis ac problematis his conglomerandis seu recensendis an aliquid operæ collocarint Legum Doctores, ambigo, nam quem *Rutgerus Rulandus de Comissar. lib. 4. cap. 5. Mascardus* aliique eorum exhibent, Catalogus insufficiens maxime videtur: plus occupatos in hoc Negotio Nostræ Artis Commentatores observamus, nec ullus tamen horum accurate & sufficienter illud peregit, nempe nec *F. Fidelis*, nec *P. Zacchias*, nec *Codronchius*, nec *Paræus*. Quamvis enim horum prior cæteris primus & sine exemplo hoc scribendi argumentum in se susceperit, ac casus varii generis præclara perspicuitate atque mira solertia explicuerit, nec ipsemet tamen, nec reliqui doctrinam hanc eousque excoluerunt, quin defectus, errores atque dubia multa gemat adhuc eadem. Plenius ac locuples magis *Zacchiæ* equidem Opus *Quæstionum Medico-Legalium* deprehenditur, præter necessitatem tamen & ultra legentium captum prolixius: multa dum

plus Medici egerunt,

in

in eodem inutiliter & ad nauſeam usque repetuntur, diverſa majoris momenti negliguntur, ut ex hoc ipſo tractatu hinc inde conſtabit.

Latiſſimus eſt hujus doctrinæ campus.

Et ingenium humanum forſan ſuperat rerum huc ſpectantium varietas atque multitudo, ut, ſi per plura, ac hactenus factum, ſecula colatur hæc Scientia, vix ſibi quiſpiam promittere poſſit cunctorum caſuum ſpecialium, quos experientia non tam fingit, quam gignit, adæquatam enarrationem, multo minus evolutionem perfectam ac neceſſariam. Quatenus nec tituli ac capita, in quæ aut *Florentinus* ille ſuas *Relationes*, aut *Romanus Quæſtiones*, reliquis hujus materiæ commentatoribus potiores, digeſſerunt & congeſſerunt, adeo conſummati ſunt operis, quin in Foro Civili pariter ac Eccleſiaſtico quotidie nova naſcantur & ſuccreſcant problemata, de quibus Medicos horumque Collegia percontatur Judex, a neutro nominatorum Scriptorum annotata, & quibus ſolvendis non Commentariorum autoritas, ſed præter rationem atque experientiam Medicam Naturalis Philoſophiæ dictamen præeſt; i. e. qualia non per decreta ac præjudicia Anteceſſorum, ſed ex noſtris ſenſibus & ingenio, decidere jubemur.

Hinc imperfectius tradita.

Infectus ſeu fermentum Pellionum an venenoſum?

Multis hanc Doctorum Medico-Legalium imperfectionem evincere poſſem caſibus, qui vel Facultatis Noſtræ, vel meo, arbitrio, hinc inde hactenus fuerunt propoſiti, talibus ſc. de quibus illi altiſſime ſilent; niſi molem hujus argumenti monſtroſam nimis vererer: paucis proin & brevioribus inpræſentiarum agam. De artibus immundis & fracedine ſua proximis accolis moleſtis, differit equidem *Zacchias lib. 5. tit. 4. quæſt. 7.* Sed, an Pellionum infectus (Kürſchner Beitze) fœtorem virulentum & morbificum exhalet, demum 1659. a Collegio Noſtro quærebat hujus urbis Civis ac Pellio: a quo hoc reſponſum ferebat, fermentum illud non tam in ſe & ratione materialium, ſed effectus ſeu putrilaginis, quam pellibus, in quas agit, introducat, fracedinem ſanitati humanæ infeſtam, exhalare. Idem *Zacchias l. a. quæſt. 3.* diverſa, quæ aquis ac piſcibus officiunt, recenſuit atque ventilavit, v. g. latrinarum ac ſentinarum expurgationem, pannorum lotionem, lini ac cannabis macerationem: an Baphiarum autem tincturæ harumque ingredientia & heterogeneitates aquis, quæ illas alluunt, earumque accolis detrimento ſint, Anno 1654.

 deci-

An tincturæ baphiarum venenosæ.

decidere postulabatur eadem Facultas. Circa venenorum materiam & venenandi modos *Zacchias* pariter *lib. 2. tit. 2.* & *F. Fidelis l. 4. s. 5.* multa tradiderunt, de agrorum & pascuorum venenatione silentes, phænomeno nihilominus aliquando obvio, & super quod Medicorum censura petitur, v. g. ejusdem nostri Collegii, Anno 1659. a Causidico quodam *Greussensi*, An sc. oves aliaque pecora campi, pane tosto ac sale pasta, pascua admorsu suo in detrimentum aliorum pecudum & ita inficere queant, ut hæc pedissequa pascua ab illis arrosa renuant ac morbosa evadant? negative respondentis. Cujus pariter sententiam aliquando percontabatur Magistratus Quedlinburgensium oppidanus, de sceleto infantis, terra eruto, an sc. perfectionis recens nati, an adultioris subjecti, illud extiterit? item an hujus carnes intra quadriennium terra ad ariduram usque ejus corrumpi seu consumi valuerint? hincque fonsan conjectura suppetat infanticidii, cujus suspicionem puella certa pro gravida ante indigitatum tempus delata, incurrebat. Qualem circiter in finem olim aliquando Facultas Nobilissima hujus Academiæ Juridica nostri Collegii lustrationi quoque exponebat ossicula infantis, ut, an partus perfecti & vitalis fuerint? decerneret. Suffocati infantis signa commemorat *Paræus de Renunciationib.* it. vulnerum vivo an mortuo illatorum, ac illorum, qui vivi aut mortui suspensi, vel in aquas præcipitati, qualia *Zacchias* quoque *lib. 5. tit. 2. quæst. 11.* exponit. An vero ex meretrice natus puer mortuus, an vivus, prodierit? nullus Scriptorum hactenus ambigere jussit: donec curiosiores quidam ac causarum ejusmodi Criminalium Patroni a me aliisque Medicis Privatis, Collegiis quoque Medicis, Saxoniæ non minus Nostræ seu vicinis, ac Belgii, discernere postularint cadaver fœtus a cadavere infantis nati, v. g. per pulmonum diversam utriusque habitudinem: quod signum nihilominus aliquando imponere posse, hac ipsa occasione saltem innuo, donec alio quodam loco dubitandi argumenta exponere liceat. Paradoxa magis videbatur quæstio plurium membrorum, cujus decisionem Advocatus quidam ex vicinia, nomine cujusdam, criminis Sodomiæ, cum cane perpetrati, accusati, a nobis olim postulabat. Nimirum an per indolem ejusmodi bruti fieri queat, ut sedato ejus orgasmo venereo, vel imprægnatione facta,

Pascuorum venenatio.

Ex sceleti infantis habitudine hujus ætas dignoscenda.

Cadaveris fœtus a nati discrimen.

Sodomitici coitus cum cane indicium.

coitum

coitum denuo appetat vel admittat, Canis in ſpecie venaticus frendens & mordens? item, an intumeſcentia & ſpurcities ejuſmodi beſtiæ fœmellæ genitalium præſentaneum & hoc ipſo momento cum homine celebratum coitum certo teſtentur? ac denique, an per altitudinem ejusdem animalis & ſitum in genua decumbentis inculpati maris ſodomiticus talis congreſſus concipi ſeu fieri poſſit &c.

Quo refero, ſi Medicus enſis & vulneris producti figuram conciliare pôſtuletur; an hinc forſan de vulnerante aliqualis conjectura eveniat, aut præſumptio de eodem firmetur vel infringatur: it. ſi de tractu vulneris & percuſſionis impetu paradoxis rogetur. Noſtra Facultas v. g. Anno 1695. 4. Octobr. An credibile, ut uno gladii ictu coſta ſexta lateris dextri, carnoſa Diaphragmatis circumferentia, Epatis medietas circiter cum Ventriculo prope Pylorum perforari potuerit? Et Anno 1696. 26. Septembr. An vulnus ſub Maxilla ſiniſtra, prope muſculum Maſſeterem per Collum & Medullam ſpinalem, inter primam & ſecundam Cervicis vertebram penetrans, ſimulque Venam Jugularem externam ac internam notabiliter lædens in altiore ſcalæ loco conſtituto ab eo, qui illo inferiorem tenebat, inferri valuerit? Item Anno 1695. d. 8. Auguſti, An punctura paulo ſuper Papilla dextra inter Coſtam primam & Os Claviculæ Thoracem penetrans & in hoc Pulmonis extremitatem atque Aortæ principium lacerans ſitum corporis digladiatoribus ſolennem in Occiſo eine Poſitur und Lager ſich zu defendiren / & duellum formale inferre faciat?

Indicium vulnerantis ex enſis & vulneris collatione.

De vulneris tractu ac impetu.

Imo ſunt quædam inſuper, a Medicis recenſitis neglecta aut prætervisa, quæ unus alterve nihilominus indigitat Jure Conſultorum & de his illorum aſſerto ſtandum eſſe, ait, v. g. *Maſcardus de prob. concluſ. 92. & 632.* An equus v. g. ſimileve animal venditum & intra triduum mortuum, ſi hujus cor putridum aut marcidum reperiatur, tempore venditionis morboſum præſumatur? it. *concluſ. 1169.* An hujus illiusve enſe vulnus factum fuerit? quale problema crebro ſatis, occaſione homicidii tumultuarii ventilari, ex Actis publicis legimus. Quamvis inficiari nequeam, penes *Fidelem* atque *Zacchiam* ejuſmodi quoque obſervari quæſtiones, quarum vel ſolutionem haud ſemper præſtare poterit Medicus peritiſſimus; vel quarum ventila-

Quædam a Medicis neglecta a JCtis recenſentur.

Quædam quæſtiones Medico-forenſes

vix decidi possunt. tio foro nostro plane exulat. De prioris generis exemplis inferius, ubi de EffectuRenunciationum Medicarum erit dicendi locus,agam: Quædam foro nostro exulant. posterioris autem veritatem facile deprehendet, qui vel leges quasdam civiles in Republica nostra abrogatas seu cessantes hujusve statum mutatum, vel quantum Juris Canonici seu Constitutionum Ecclesiasticarum vigor penes nos obsolerit, perpenderit. V. g. conditiones morborum, quas, juxta Edictum Ædilitium in mancipiis venditor emptori exponere tenetur, & propter quas ab illo dissimulatas huic illa redhibere liceat: it. quoad leges de Jejunio & Quadragesima, & an hæc usus Tabaci, Aquæ Vitæ, Chocolatæ &c. frangat? De Clausura Monialium, seu quibus de causis ab illa eximi queant? eandemque, morbis contagiosis, quorum causa dimittebantur, sanatis, quando repetere teneantur? Quibus & ob quas causas aliquis beneficiis ecclesiasticis renunciare queat? Qui morbi ab officiis divinis recitandis excusent? item, de Irregularitate seu corporis ejusmodi vitiis, quæ a sacrorum administratione arceant, de Miraculis. Quid quod, observantur penes JCtos ejusmodi pariter problemata, quorum decisio hypothesibus physicis, dubiis atque incertis omnimode innituntur; & quæ proin his concussis seu evanescentibus itidem evanescunt: hincque innuunt, cum Philosophis ac Medicis Legum interpretes egregie hactenus hallucinatos ac deceptos fuisse, quod conjurato quasi consensu supposuerint sive admiserint diversa, quorum veritas suspecta, quæque castigatione prudentiore indigebant, vix tamen sine Doctorum horum diversarum scientiarum conspiratione speranda; de quibus inferius agam. Etsi negari nequeat, quinimo dolendum sit, ejusmodi aliquando fingi ac Medicorum disquisitioni exponi dubia, quæ vel supra horum sphæram sunt, vel omnimode non, aut certe ex Actis forensibus & Testium cœterorum seu popularium depositione potius ac commodius, quam per artis conjecturas, dirimi poterunt: qualibus operam seu judicium suum non sine ratione denegant illorum cordatiores, a quocunque demum rogati. Frivolas sane atque ineptas valde aliquando experimur tales quæstiones, a Defensoribus homicidarum inprimis cusas, ad quas decernendas eum tantum in finem urgemur, quo dubium reddatur homicidium, hinc, juxta Canonem Juris-

Frivolæ nonnunquam proponuntur quæstiones.

perito-

peritorum, in re dubia mitiorem ſententiam amplectatur judex, & pœna ordinaria in arbitrariam mutetur, &c. Quod poſterius quam inſulſe & præcipitanter nonnunquam fiat, me elapſi anni docuit obſervatio. Vocabar nimirum ad Prætorium quoddam vicinum, quo de fœmina, propter furti ſuſpicionem torturæ mancipata, quæ Epilepſiam mentiebatur, referrem: aſſerebat mihi coram eandem infirmitatem, ego vero, qui viſitationis tempore nihil ejuſmodi ſymptomatis deprehendebam, me illud teſtari non poſſe deponebam. Exclamabat mox ſtante pede quidam Aſſeſſorum, E. in dubio mitiori ſententiæ ſtandum, ac ſine tortura &c. dimittebatur illa nefaria, nunquam poſthac (forſan nec olim) de convulſivis ſymptomatis conqueſta. Dubia nempe ab hoc Judice reddebatur cauſa, hujusque pœna, quia illa affectum fingebat, de quo Medicus non, niſi ambigere, tenebatur. Ne temerarius E. ſit Medicus, aliorumque delicta ſua faciat, a decidendis ejuſmodi extra circulos ſuos ambiguitatibus caveat: caveat tamen ſibi pariter Judex, ne a tricis ejuſmodi ſe confundi patiatur, eorumque, quæ Medici haud ſunt, evolutionem huic committat, ac ex evidentiore forſan crimine dubium evadere, conniveat. Infiniti generis ac numeri caſibus illas technas declarare & hanc cautelam planiorem reddere poſſem, paucos tantum horum ſine prolixitate innuere inpræſentiarum ſufficiat: in qualibus nihilominus non raro proterviam ſuam modo riſui, modo deteſtationi, exponunt inquiſiti ac horum Paraſtatæ. Anno 1671. ex oppido Thuringiæ Weiſſen-See ad Facultatem noſtram deferebat quidam, caput ſuum ab alio, urceo, ita percuſſum fuiſſe, ut in hoc vulnera & ſuggillationes diverſas cernere licuerit: percuſſorem nihilominus cum ſociis hoc ſtrenue negare & plagas has illi ex lapſu in humum contigiſſe aſſere. Quærebat hinc percuſſus ſtupidior, utrum horum veritati magis conſentaneũ; ac Reſponſum ferebat, non tam per ſententiam Medicorum, quam Judicis inquiſitionem, litem hanc dirimi poſſe. Anno 1692. Menſe Julii judicium noſtrum petebatur ſuper juvencularum duarum, de abortu aut partu ſuſpectarum, linteamina, cruore & ſanie, lochiis ſimili, maculata, a duabus Obſtetricibus demum arida & exſiccata inſpecta, ac ab his ſi non partus perfectioris, certe abortus, ſigna declarata: qualia nihilominus duobus illis

Medicis, quorum conſpectui veſtimenta hæc fuerant expoſita, nec nobis, videri poterant, per dubitandi rationes diverſas. Porro Anno 1694. menſe Maji, quidam a Collegio noſtro ſcire avebat, an fratris ſui uxor, cujus caput maritum verberibus lethaliter contudiſſe ferebatur, non ex lapſu æque per teſtes aſſerto, ac a percuſſione illa interire potuerit? ubi quæſtione quoad poſſibilitatem a nobis affirmata reliquum Prætoris perſpicaciori indagini concedebatur. Perinde ac Anno 1699. menſe Julii, cum in vicino oppido, Damitſch/ dicto, inter rixas & verbera Opilio quidam Lyricen, in dolio, ſuper menſem collocato, ſedens, in capite vehementius percuſſus inſequente die mortem obiret, ſimulq; menſa cum doliolo, cui percuſſus inſedebat, dejiceretur, quæſtio emergebat hæc: numne ex qualitate vulnerum ſeu læſionum, a Medico atque Chirurgo annotatarum, huic percuſſo, non tam ex ictu, per radium rotæ inflicto, quam ex lapſu de tabula, mors contigerit? quale quid tamen ex obſervatis anatomicis determinare nec ſagaciſſimus determinare poterat. Sicut his ipſis diebus, dum hæc typis mandantur, Percuſſoris cujusdam Defenſor ſciſcitabatur, an defunctus non tam a verberibus, quibus cæſus, quam a reiterato ex equo caſu, obierit? Cui deponebam, ab utroque idem fieri potuiſſe, utrum tamen horum ſit, non a Medico æque, ac ab Actorum directore, decidendum fore. Et ſic non raro.

Quærit delirus, quod non reſpondet Homerus.

Intentio Autoris. Quo minus E. cultam cum aliis Viris cordatioribus Medicinæ Forenſis doctrinam hinc inde deprehendi, eo magis examine curatiore hanc dignam judicavi, & in defectus ejus inquirere, ſubinde tentavi: non, quod viribus meis hunc laborem & erroribus illis caſtigandis ac corrigendis autoritatem meam parem putarim; ſed ne per deſidiam aut credulitatem, ſuperioribus ſeculis ſolennem, meliora videns deteriora ſequi & Scholarum autoritatem trepide ac ſuperſtitioſe nimis venerari videar. Inprimis vero in argumento hoc ita agendum ſemper ac ſimul cogitavi, ne Legislatorum gravitati & Interpretum eruditioni aliquid derogarem, ab aliis, ſublimioris ingenii, cultiora & politiora expectarem atque expeterem.

Dum autem disquiſitionis hujus duplex Objectum ſeu duas partes offendi, undique vero multum ſimul difficultatis atque laboris impro-

improbi, si inprimis casus seu momenta specialiora infiniti generis recensere ac eruere quis satagat: specialem doctrinæ hujus partem evolvere musis meis privatis subinde concredidi, quamvis non adeo secundo undique adhuc successu; hinc inde tamen sub disquisitione hac deprehendi, minus rite præparatos negotium hoc aggressos fuisse, qui manum ipsi admoverint, i. e. præceptis, ad artem hanc decretoriam necessariis, minus instructos. Ut non mirum, in ipsa re adeo ardua hactenus hallucinatos fuisse non privatos tantum medicos, sed horum integra & inclyta Collegia: quod multis exemplis odiosis comprobare possem, nec licet tamen, nec libet. Cum introductionem hanc generalem neglexerint, aut fugitivo saltem calamo tetigerint, quos de Relationibus Medicorum Forensibus & quæstionibus Medico-Legalibus hactenus scripsisse, novimus: doctrinam nihilominus necessariam valde, & quæ methodum genuinam rite ac legaliter testificandi subministrat, non junioribus modo, sed quos gravior ætas & multifaria experientia solidiora docere poterat. Circa generalia siquidem ejusmodi requisita quotidie peccant deponentes seu ad deponendum postulati, ut judicare sibi præsumant de Partu v. g. septimestri an vitalis? discernere nescientes vivum & vitalem; de vulneris lethalitate per se & per accidens, destituti adhuc genuino de utraque hac conceptu; Læsiones, super quas deponere rogantur, non tam trutinent, quam fingant; Amentiæ habitudinem ad delictum, de qua postulantur, minime attendant; Plagæ lethalitatem non in relatione ad individuum percussum, sed in genere potius, determinent, ut, dum de Petri v. g. vulnere ventriculi quæritur, non cuncta organi hujus vulnera omnibus mortem intulisse, prolixa Commentariorum autoritate & uno vel altero experimento, casui præsenti inepte satis applicato, pronuncient; Chirurgi imperitioris manibus ac lanienæ in sectione cadaveris nimis fidant, & qui similes sunt infiniti generis sæpius commissi errores ac præcipitantiæ enormiores.

Isagogem E. hanc sub Officii Medici Forensis delineatione exponam, primo personam deponentis, hinc judicandi seu testificandi instrumenta ac modum ac demum renunciandi difficultates varias recensiturus; undique ac suis locis errores frequentiores notando ac pro viribus emendando. Quali successu, judicabit Lector Bene-

volus, cujus animadverſioni honeſtæ meas adnimadverſiones lubens ſubjicio: partem autem hujus doctrinæ ſpecialem alii tempori concedo.

CAPUT II.
De
Medico deponente.

Medici deponunt in foro.

PEritis in Arte credendum eſſe, dogma JCtorum generale & axiomaticum eſt, hinc minus mirari decet Legislatorum horumque Commentatorum prudentiam, quæ antequam ſententiam ferant in cauſis, Medicam artem ſpectantibus, Medicorum implorant, ſub *Relationum, Teſtimoniorum, Renunciatiorum* ac *Depoſitionum* nomine, Præjudicia, ac pro horum diverſa inclinatione jus ſuum cuique decernant: imo provocant ad hanc Medicorum cenſuram præliminarem ipſemet aliquando actor reusve, ſibi ex ea favorabiliorem in foro ſententiam promittentes, ſicque omnes, *Medicis* quoque *in rebus medicis ſtandum eſſe*, unanimiter compromittunt. Et quidem non Medicis tantum, ſpecialius ſic dictis, ſed Chirurgis quoque ac Obſtetricibus, utpote artis medendi aliquam partem exercentibus, in negotiis, peritiam ſingulorum ſpectantibus: ita tamen ut his Moderatores conſtituantur a plerisque Legislatoribus Medici, ac eorum Relationibus vix unquam abſoluta adhibeatur fides, niſi unius alteriusve horum, vel Collegii, ſuperveniat conſenſus atque auctoritas. Forſan Medicis his abuſive dictis addere convenit Pharmacopæos & Aromatarios, tanquam in arte ſua pariter peritos, ut de cauſis rem pharmacevticam concernentibus coram Magiſtratu deponant, ſc. de pharmacorum ſimplicium ac compoſitorum ingenuitate atque integritate, de horum præparandi ratione, pretio, &c. Verum quia commodius & perſpicacius ſine dubio de materia Medica judicare poteſt Medicus, tanquam Pharmacopæus dogmaticus, non merus empiricus, quales noſtrates ſunt Stationarii, ideoque ſine horum opera viſitationes Officinarum Publicarum peragi ſolent ac poſſunt: non, niſi in Taxa formanda, admitti debent, utpote quibus de pretio emptio-

Chirurgi etiam ac Obſtetrices.

Director ſingulorum Medicus.

emptionis ſimplicium & impenſarum neceſſariarum momento conſtat. Cur & qua ratione major teſtificandi auctoritas Chirurgis in Republica contigerit, inferius pateſcet.

Eo ipſo tamen, dum Legum Doctores, v. g. *Riccius* in *Maſcardi concluſ. 1174.* auctoritatem, quam Medicis contulerant, his limitibus circumſcribunt, *ubi ſcilicet conſtet, Peritos eſſe revera tales*, *Ulpianus* quoque Medicum, propter inſufficientiam, a munere, ad quod electus, removere cavit, ac dum, notante *Maſcardo concluſ. 1037.* Medicus novellus imperitus præſumitur; item, dum plerique JCtorum, ubi periti diſcordant, peritiori ſtare jubent, & alii, v. g. *Carrarius de Medico & ejus officio part. 4. num. 161.* ac *Farinacius de homicid. quæſt. 120. ſ. 4. num. 76.* paria judicant, Medicum non adhibere, ac imperitum adhibere: non ſine ratione, quis demum medicorum vere peritus ſit, dicive debeat, ambigendum foret. Aſt, cum pro quibusvis non tantum, qui artem aliquam exercent, præſumptio peritiæ ſit, & propterea illis credatur, jubente *Imperatore L. Semel C. de re militar. l. 12.* ſed in ſpecie Medicus, ut ajunt, promotus, ſeu qui examina Academica rite ſuſtinuit, talis vere præſumatur, donec imperitiæ manifeſte convincatur; nullius horum peritia & publice ſeu in foro teſtificandi habitudo in dubium vocari debet. Proin, quando *Pacianus de probat. l. 1. cap. 47. num. 131. Maſcardus l. a. Clarus receptar. ſentent. l. 5. §. Homicid. n. 43.* & *Carerius cauſ. criminal. p. 414. §. 19.* Medicis etiam non doctoratis in iis, quæ ad artem eorum ſpectant, credendum eſſe, ajunt, modo ex communi loquendi conſuetudine Medici dicantur, ſeu Practici exiſtant: recedunt temere a communi Doctorum ſuorum ſententia, qua Agyrtas, Parabolanos ſimilesque Medici perſonam tantum gerentes, & quos vulgus duntaxat imprudentior Medicos appellat, quales tamen non ſunt, ex Medicorum ingenuinorum ordine proſcribunt, & publica lege atque auctoritate proſcribuntur. Tales ſiquidem Circumforanei in foro de rebus artem ſpectantibus deponere nequeunt tanquam in hac vere peritis haud accenſendi, quod, quam profitentur, non, niſi per meram empiriam, ſibi compararint, ut vel ex *part. 1. c. 3.* conſtare poterit. Sub qua relatione nec eorum Renunciationibus a Collegiis Medicis ulla fides atque autoritas conceditur, ipſimetque ruditatem aliquando inſi-

Qui Medicus peritus?

℞ Omnis promotus & examinatus.

gnem in atteſtatis ſuis, ſi forſan ab incautis hæc poſtulentur, ad riſum usque teſtatum faciunt, teſtantur etiam Acta forenſia.

Quam Doctorum ac Licentiatorum Academicorum præeminentiam pariter propugnat *Decretum Viſitationis* Academiæ Noſtratis anno 1658. habitæ, illis tantum præ non-promotis facultatem praxin Medicam in provinciis his exercendi & cadavera viſitandi quàm gratioſiſſime concedens: & *Pacianus l.a.n.144.* a ſententia priore recedere obſervatur, ubi Doctores aliis non-Doctoribus præferendos monet, *quod pro illis regulariter præſumatur.* *Carerius* autem ſibimet contradicere videtur, dum *p. 462. §. 25.* Medicum, qui absque licentia officialium Regiorum & absque diſcuſſione ac Doctoratu mederi voluerit, privatione bonorum puniri jubet: quatenus ad teſtificandum peritia ac fides non minor, ac ad medendum, requiritur. Quo etiam inclinat *Waltherus, de ſtatu, juribus ac privileg. Doctor. cap. 12. §. 72.* ſcribens, in rebus ad Medicinam ſpectantibus non ſemper Doctorum Medicorum opinionem attendi, ſed aliorum etiam Peritorum, qui Doctores non ſunt, modo examini ſe ſubjecerint, v. g. Candidati, qui rigoroſum Academicum expertus, aut Practici cujusvis, qui Collegii cujusdam Medici aſſenſum meruit. Quibus annuere deprehenditur *Boſſelius Amalth. Med. Polit. apparat. 3. cap. 14.* dum Doctoratus Patavini celebris ſeu publici vim valde diſtare aſſerit ab eo, qui citra rigorem examinis, ſimplici verbo, *Eſto Doctor*, expletur: *hunc enim obſervari parvæ doctrinæ, non ex rigore juris, ſed potius ex æquitate, quod talis prærogativa dignitati concedatur absque exercitii conſideratione,* treibe das Handwerck nicht/ *& concludatur, ignarum Doctorem gaudere privilegio Doctorum, idemque dicendum eſſe de Doctoratu, a Comite Palatino illato &c.* Et *Mornacius obſ. in ff. 24. libr. prior. pag. 403.* perhibet, Lutetiæ Pariſiorum Senatum interdixiſſe, ne quis ibi Medicinam faciat, niſi quem Docturam a Scholæ Medicæ Magiſtris accepiſſe conſtet. Haud nego tamen, Seniorem forſan Medicum juniori hoc in paſſu prævalere, utpote majoris ſine dubio peritiæ: cum advertente *Paciano de probat. lib. 1. cap. 47. num. 38:* Jureconſutis bene peritus audiat, qui diu bene ſe habuit in arte ſua; item ille, de cujus peritia fama publica (adde, prudentum) teſtatur. Alias quippe etiam fieri poteſt, ut juvenis, quemadmodum

Senior Medicus prævalet juniori ordinarie.

modum in medicis præceptis ſcientiſſimus, & in operibus mediocriter exercitatus, tam in medendo, quam docendo, Reipublicæ præ Seniori ſit utilior, i. e. ſi modo mente caneſcat, & in brevi ætate tempora multa compleverit, adeoque *Doctor peritus, quantumcunq; junior, antiquiori non docto*, monente *Carerio l. a. num. 144. ſit præferendus:* ita in teſtificandi pariter & judicandi dexteritate Seniori in foro aliquando palmam præripiat, i. e. illi, qui in ipſa ſenectute juvenis adhuc exiſtat.

Communiter Medicis deponentibus (inprimis ſuper lethalitate vulneris) non, niſi juratis, fidem adhibendam eſſe, Veteres JCti fere omnes, una cum *Conſtitut. crimin. Carolina* aſſeverant, adſtipulante itidem *Carpzovio pract. criminal. part. 1. quæſt. 26.* ideo forſan, quod peritis in nulla arte ac ſcientia, in nullo negotio, ſine juramento ſtetur, hinc nec Medico, ne advertentibus *Maſcardo concluſ. 138. Muſcatello de cognit. delict. rubric. de Vuln. lethal. num. 21.* ac *Carpzov. l. a.* ſe in favorem hujus vel illius depoſuiſſe ſuſpicionem incurrat. Verum, integra relicta Legum ſacrarum vi, rigor harum nihilominus quam commodiſſime temperabitur per inſequentes Interpretum quorundam limitationes. Juramentum primo non exigi ſpeciale ab illis Medicis, qui ab initio Officii, ad quod publica auctoritate evecti, jurarunt; hinc ſecundo nec ab iis, qui ad cadavera inſpicienda ſpecialiter vocati ſub muneris hujus collatione Sacramentum dixerunt; utpote quorum juramentorum tanta vis eſt, quæ ad omnes actus & exercitia hujus muneris ſe extendat, annotantibus *Baldo in prima conſtit. ff. num. 16. Maſcardo concluſ. 1037. Paciano cap. 47. num. 20. & 21. Gailio obſ. 111. num. 13. Rutg. Rulando de Commiſſar. part. 1. l. 4. c. 15.* ac *Carpzovio l. a. obſ. 40. & 41.* Quibus demum caſibus tertio idem *Rulandus l. a.* & *Nobiliſſimus Stryckius de jure ſenſ. diſſ. 1. cap. 2.* addunt juramentum, quod Doctores ac Licentiati in Promotione ſolenni præſtant, utpote ejusdem cum indigitatis virtutis. Quemadmodum non tantum Commentatorum horum Poſterior, a Facultate Juridica Viadrina pro hoc juramento, tanquam ſufficiente, aliquando pronunciatum fuiſſe, perhibet: ſed judicii quoque hujus urbis Prætoriani Acta inquiſitionalia, in puncto homicidii, a *Joh. Dörnig* in *G. Geislero*, Anno 1657. commiſſi, idem loquuntur. Dum, quam

Etiam non juratus.

quam a Juramento Medici & Chirurgorum testantium, ante inspectionem vulneris haud præstito, petebat Rei defensor, Exceptio una cum cœteris ejusdem generis rationibus ab Amplissimo hujus Loci Scabinatu rejiciebatur, his circiter sententiæ verbis: quod, cum Inquisitus in Defensionalibus suis nihil solidi & exculpationi suæ faventis adduxerit, eidem hactenus indultus Salvus Conductus annihilari ac ipsemet prehendi debeat, &c.

Imperitus juramento nihil probat.

Bina igitur sunt primaria in Medico deponente requisita, Peritia nempe ac Fides, eæque adeo inseparabiles, ut in ejusmodi arduo negotio neutra earum solitarie sufficiat: per consequens, imperitior, utut fidem juramento docere malit, ad idem minime admittendus, Balneator v. g. aut notorie rudis, aut qui ruditatem suam vel ipso deponendo comprobat, aliusve imperitus, v. g. Carnifex ille ad renunciandum admissus, cujus attestati, a Facultate Nostra Anno 1694. 21. Julii omnimode rejecti, in Actis hæc leguntur verba: Dieweil ich Endes Benannder am Dienstage gegen Abend und nach 7. Uhren den 12. Junii bin nach Teswig geholet worden/ wie die Gerichts-Knechte von Zing den Wirth Barthel Martin beschädiget haben als wie folget: Erstlich haben sie ihn auff der lincken Seite in die Achsel gehauen/ auff dem Brustbiegel in den Halß/ wenn er nicht zwey Finger tieffer gekommen/ so hätte er ihm den Halß gar abgehauen / so ist die Wunde 4. Campffer tieff 6. Campffer lang 5. Campffer breit an der Gurgel hat der Hieb gewendet/ und es hat nicht ein Strohalm gemangelt / so hätte er ihme die Pulß-Ader anzwey gehauen/ und die grosse Flechse ist auch lediret. Zum andern hat er ihm einen Hieb forne auff den Kopff gegeben neben der Nadt 4. Campffer lang/ und die Hirnschale hat er auch lediret / wie ich ihme mit der Hülffe GOttes wieder zu rechte bringen will/ so sich der Patiente darnach hält / welches ich mit der Wahrheit bezeige. Datum Drößig 2c. Nulla enim per Deos deasque præstito juramento conciliari poterit auctoritas ac fides ruditati evidenti: i. e. falso seu prave observata Sacramento nunquam vera evadent.

Contingit aliquando, duos Medicos in deponendo concurrere, dissentire tamen: in quali casu neutrius pronunciato major præ alterius testimonio, fides erit concedenda, nisi forsan unius peritia evidentius antecellat alterius peritiam, qualem disparitatem superius

innui:

innui: sed dissentium ejusmodi relationes Collegii cujusdam Peritorum censuræ exponendæ & hujus demum in re dubia sententiæ ultimato standum. Quod a litigantibus non tantum, sed Magistratu quoque, observari solet, ut super privatorum Medicorum discrepantium Renunciationes Collegiorum demum rogent cribrationem, nec sine hac facile in ipsa causa decernat Prætor. De argumento hoc a Medico quodam Anno 1696. mense Februarii *Facultatis nostræ* postulabatur sententia: An nimirum Medicus privatus de alterius Medici ac Collegæ consilio ac facto, v. g. in sphacelati cruris extirpatione, judicare, ac secundum hujus censuram, sine Collegii publici auctoritate ac decreto res decidi possit? Cui hoc obtingebat Responsum: Licere equidem Medico cuivis, ad hoc requisito, de alterius Medici actione & lato judicio sententiam ferre, hancque literis consignatam Actis publicis committere; minime tamen eum tantum auctoritatis sibi arrogare posse, ut secundum pronunciatum suum, sine Collegii Medici interventu res litigiosa a Judice forensi decidatur: vel quod autoritati in casibus dubiis dirimendis, soli illi concessæ, hac ratione temerarie derogaretur; vel ne Medicus ac Censor posterior suspicionem, se ex affectu quodam ita pronunciasse, incurrat. Quamvis, ubi forsan super lethalitate percussionis plures Medici privati implorantur, si duo horum tantum, percussum ex plaga non decessisse, deponant, his potius, quam pluribus affirmantibus, credendum esse, Jure consulti sentiant, v. g. *Farinacius de homicid. t. 4. quæst. 127. part. 4. n. 116.* Quod probabiliter extendendum videtur ad alios quoque casus, ut in his quoque standum sit duobus in mitiorem sententiam inclinantibus Medicis, quam pluribus, qui rigidiorem profitentur.

Dissentientibus deponentibus Collegia rogantur.

Insuper quicunque ad deponendum postulatur, Medicus, sive privatus ac solitarius, sive Collegii membrum, extiterit, conscientiæ probe amans adeoque bonæ famæ & fide dignus sit: sive Sacramento & solenniore hujus formula ad deponendum se obstrinxerit, sive secus. Et quod *Sebizius* olim, *Prodrom. exam. vulner. part. 3. thes. 4.* in Judicio de Vulnerum lethalitate ferendo maxime attendendum esse monet, his verbis: *Oportet hoc casu animum habere ab omni affectu vacuum, credendo, Deum καρδιαγνώστην nobis adesse, & factorum nostrorum*

Medicus secundum conscientiam deponat.

strorum omnium inspectorem esse oculatissimum, sique contra Veritatis & Æquitatis legem sententiam tulerimus, Vindicem severissimum; sin pro veritate steterimus, Fautorem ac Remuneratorem benignissimum. Magnum quippe crimen est, impietatis plenissimum, eum, qui a mortis pœna liberari potest, falso atque iniquo testimonio reum facere, &c. Illud cunctis causis, super quas testificari postulatur, qui pietatem actionum suarum directricem cupit, Medicus applicat. Quemadmodum fidele pariter est *F. Fidelis* consilium, quod in Conclusione sui operis subnectit: *sed ante alia semper te veri amatorem esse atque amicum consulo, nam cum turpe ubique sit, Medicum mentiri, omnium tamen maxime indignum est, cum jurisjurandi interponitur fides, quam violare summum est nefas, &c.* Et paulo post: *Mendacium in re quacunque semper evitandum ac detestandum esse arbitror; tametsi nullum jusjurandum obstiterit: sed tum maxime, cum accepto pretio mentimur: ut merito propterea vilescant Medici ac despectui habeantur, qui mercede proposita contra fas jusque omne veritatem subvertunt. At in medicis Relationibus, quæ tametsi longe a Curia aliquando fiant, nec ullum nobis religionis præscriptum offertur, semper tamen nos ipsi tacite devincimus, ac semper, quasi Deo teste, referimus: Si quid inquam illo tempore mentiamur, nihil dubium est, non solum contemnere nos honestatis officia, sed semper quoque jurisjurandi fidem violare.* Quale quid quosdam perfrictæ frontis & animi pravi haud semper satisque advertere, experientia, proh dolor! eloquitur, qui ad Actoris vel Rei nutum quam promptissime deponunt, jurati etiam aliquando, aut Relationes suas speciali quoque juramento confirmant: quibus alii, conscientiæ paulo tenerioris texturæ, falso equidem renunciant, donec ad juratoriam Renunciationis suæ confirmationem adigantur; cui se turpiter subtrahunt, sententiam perdite mutant & aut indolem suam nefariam, aut imperitiam & quod de se ipsis dubitent, publice testatum faciunt.

Nequitiæ hujus causam potentiorem innuit idem *Fidelis l. a.* sequentibus: *Denique hoc in loco non me latet, quam facile avaritia ac lucri cupiditas serpat, quam prompte multorum animos obsideat eoque imprudentiæ deducat, ut Mendacium etiam atque Perjurium certa mercede pacisci non dubitent, &c.* Ac menti alte imprimantur, quibus

Tulpius

Tulpius lib. 4. c. 7. Judici in Lethalitate definienda sincere respondendum esse monet, verba: *Plurimi interest, sententiam suam haud leviter ferre, nedum in re tam gravi amicitiæ atque hostilitati aliquid dare, quin potius soli veritati litare, quæ ut semper recta, sic nunquam non justa ac Deo grata est. Cave sis ergo, Medice, aliter loquaris, aliter sentias, sit Tibi religio, nunquam Judicem in fraudem allicere.* Pariter *Codronchius meth. testif. cap. 3.* ait: *Medicum, qui de morbo aliquo vel vulnere sententiam suam religiose testificari debet, ante omnia animum ab omni affectione perturbationeque liberum vacuumque habere oportet, & veritatem sectando mendacium odio prosequi, ideo requisitus a Judice, qui juxta formam vel ordinem juris interrogatus, veritatem dicere debet, qualibet utilitate, vel sub ratione & specie boni, vel honesti, postposita.* Et *R. a Castro Medic. polit. lib. 4. cap. 11.* scribit, magnæ opus esse prudentia in vulnerum relatione, tanquam re perdifficili & maximi ponderis, ut, *si quando eos, de quorum capite agitur, vel eximere, vel talionis pœnæ nostro testimonio addicere, sit necesse, id inculpate præstare possimus, ne in magnum incurramus scelus &c.*

Quam eandem fidem in Referentibus quam maxime exigunt Legum quoque Doctores, ideo, quod in Peritis non sola peritia, sed honestas & pietas etiam, supponatur, juxta *Pacianum lib. 1. cap. 47. n. 141. & 142.* Si enim Medico fides habenda est in iis, quæ ad artem spectant, autoritatem atque fidem hanc vel publico nomine quilibet, qui Publico natus, tueatur ac conservet: cum, juxta *Aristotelem, nullus Civis se suum æstimare debeat, sed omnes civitatis, dum particula Civitatis unusquisque est.* Neque ingenuitatem & fidem hanc interpellet illa taciturnitatis lex, quam circa infirmos Medico Clinico custodiendam *part. 1. c. 4.* commendatam recordor: cum in foro, seu ubi Reipublicæ ratio habenda, aliter agendum sit, ut eodem loco prolixe pariter monui. Divinæ aliæque sanctiores leges, conscientiam observare Medicum, Chirurgum & Obstetricem jubent, ut de his quoque, quæ latere mallet alter, v. g. Veneficio, Impotentia ad matrimonium, illatis percussionibus, partu clandestino similibusque, postulati inprimis, ingenue ac sincere deponant, & veritatem nunquam dissimulent: cum Civitatis & Justitiæ intersit crimina innotescere ac vindicari, scandala declinari, &c.

 Habent

Deponit Medicus tantum de credulitate.

Habent tamen hoc Medici cum cœteris Peritis præ Testibus communibus, ex Legum harumque Interpretum, v. g. *Baldi l. a. Mascardi conclus. 1069. Gailii l. a. Paciani l. a. num. 25.* & *Celeberrimi Stryckii*, indulgentia, peculiare, ut non semper de rei veritate, sed credulitate seu probabilitate etiam tantum, in causis nempe, quæ in sensus minus incurrunt, nec alias certo sciri possunt, deponant, etiam in ejusmodi casibus, ubi Magistratus eorum Relationem jurejurando confirmari postulat: quia Ars Medica sæpe fallit, & per hujus incertitudinem atque experientiam maxime periculosam ad perjurium facile abripi potest Deponens, juxta *Minsinger. cent. 6. obs. 34. num. 11. & 12.* ac *Mascard. l. a. num. 37.* Neque ullus eorum ideo culpari, multo minus convitiis excipi, debet, si post casus difficilioris recensionem judicium suum suspendat, aut dubie respondeat, desiderante ejusmodi circumspectam modestiam *Codroncbio l. a.* ubi quemlibet Medicum sententiæ magis peritorum potius se subjicere, quam temere in alterius præjudicium pronunciare, jubet. Qui modestiam hanc ignorantiæ siparium frivole proclamant, horum cavillandi libidinem vel solus *Fidelis l. a.* itidem reprimere poterat: *Sed illud etiam ignorandum non est, in nonnullas rerum occasiones Medicum nonnunquam incidere, ut, cum nihil certi de re proposita constet, dubia omnia incertaque referre nos etiam oporteat. Non semper enim promptæ sunt rerum atque affectionum notæ: ut propterea in dubia atque ancipiti Medicorum relatione satis justa esse possit excusatio.* Quinimo nec Collegiis, de sententia super casum expositum ferenda ambigentibus, & interloquendo, ut ajunt, minus accurate, confuse ac intricate a primis deponentibus observata atque relata technice & legaliter magis explicari postulantibus, vitio hoc verti debet: modo defectus innuant alicujus momenti, non vero tales, quibus illos non tam erroris vel hæsitantiæ convincant, quam ignorantiam & præcipitantiam propriam eosque subsannandi pruriginem, prodant.

Etiam suspendere potest judicium.

Circumspecte & præmeditato deponat.

Detrimentosa magis cujuslibet conscientiæ ac existimationi, aliis vero & publico exitiosa valde, continget illa levitas & præpropera festinatio, qua ad deponendum vocatus Medicus in judicando ac pronunciando inconsultum omnino se præstat, nec mature & circumspecte satis in negotiis ejusmodi arduis expediundis agit, inprimis

mis

mis si in problemate proposito alios a se invicem & a se ipso dissentientes deprehenderit, eosque Viros in arte eximios. *Tunc enim*, inquit idem *Fidelis l. a. nihil dices, quod non satis digna meditatio judiciique maturitas elaboraverit. Neque enim in gravi ac difficili quæstione, & quæ forsan a vulgari diligentia remotior sit, dedecebit Medicum, doctum licet usuque ac literis præstantem, justum aliquod temporis spatium exposcere, ut consultis autoribus de re proposita sententiam ferat.* Dum vix axiomatis vim illud obtinet, ut nonnullus olim scribebat, quasi præjudicia, hypotheses & casuum identitas seu conformitas Medicum in deponendo turbent; quin potius egregie juvent. Indulgent quinimo ac commendant Medicis atque Chirurgis Legum Doctores illud *festina lente*, sc. ne festinanter & ex abrupto sententiam dicant, sed diu deliberent de observatis, quod ab iis semel statuendum, ut legere est penes *Boërium decis. 323.* & *Mascardum concl. 2037. num. 21.* Quale quid cum non omnes æque, quibus testificandi munus committitur, advertant, in id præcipitantiæ ac levitatis prolabantur, ut, quod primo asseruerint, paulo post negent, cogitationes posteriores prioribus sapientiores rati: Etsi nec hoc adeo feliciter atque apte semper, sed cum ludibrio penes prudentiores non minus, ac rudiores fiat. Medicus v. g. cum Balneatoribus sociis, qui vulnus Coli satis ingens cum fæcum eruptione & sanguinis profusione notabili immediate a sectione cadaveris lethale dixerat, sequente die idem non lethale, cum turpi prioris sui judicati rescissione, renunciabat, rationibus quamvis nullius acuminis, quale quid Acta *Facultatis nostræ* Ann. 1692. mens. Aug. perhibent. Imo observare licet præ stupiditate adeo hæsitantes ac mutabiles, qui intra horulæ quadrantem unum idemque vulnus lethale ac non lethale, puellam virginem ac defloratam &c. asserunt, cum cachinno etiam assidentium. Festinatoribus ejusmodi procacibus non sine causa accenseo illos Prosectores, qui, dum in aperiendo adhuc cadavere versantur, ac antequam vix aliquid interaneorum, nisi oculo fugitivo satis, conspexerunt, præpropere admodum, hanc vel illam partem, hoc vel illud vas, sauciatum proclamant, aliquando etiam ejusmodi membrum, de quo mox ipsemet Prosector ambigit, an ejus vulnus ab occisore, an cultello proprio aut amanuensis imperitioris, illatum fuerit: hac ratione

Festinata Renunciatio quantum noceat.

aut illegalis inſpectionis exceptionem prioris Defenſori ſubminiſtrans, aut pœnam præcipitantiæ ſuæ publicam luens, i. e. cœcos catulos enitens.

Idem quidem *Maſcardus l. a. num. 15. & concluſ. 1169.* cum pluribus aliis tantum fidei atque auctoritatis Medicis æque ac cœteris in arte peritis concedit, ut horum teſtimonio credendum aſſerat, licet effati ſui nullam rationem reddant: ſi ſc. hæc a Judice aut Parte non expreſſe petatur, ſeu de hac illi non quærantur. Verum cum non appareat, cur in rebus, quæ ſenſoriis externis non adeo, nec omnimode, obviæ ſunt & per indicia ſeu ſigna demum ſenſibilia ab intellectu eruuntur ac dignoſcuntur, quæ occulta hactenus erant, ſententiæ ſuæ ſeu decidendi rationem ſilere debeat Medicus, ſine qua non plus fidei merebatur, quam ſi rem mere ſenſibilem, non viſam, non contrectatam, deguſtatam &c. teſtetur: *Paciani* potius ac *Muſcatelli* opinionem amplector, quorum prior *l. 1. c. 47. n. 64.* inter alias Teſtis vulgaris ac Periti differentias etiam hanc profitetur, quod huic minime, ac illi, credatur, niſi dicti ſui rationem exhibuerit, a Judice licet haud interrogatus de illa; poſterior *prax. crimin. de vulner. lethal. p. 241.* ait, *illos, qui ſufficientem rationem ſcientiæ dicti ſui reddere non poſſunt, minime ejus artis, quam profitentur, peritos eſſe.* In ſpecie autem, ubi de vulnere ferenda ſententia, aſſertionis ſuæ argumenta depromere tenetur Medicus, innuente *Carpzovio l. a. quæſt. 26. §. 43.* Quæ quidem conſuetdini & praxi hodiernæ ac noſtrati conformia ſunt, qua quotiescunque de Virginitate, Imprægnatione, partu, Lue Venerea, Veneficio, Vulneris habitudine, Morbo ficto &c. Medicus deponit, toties ſentiendi rationem unam pluresve annectit ſeu inſerit, ſub tali circiter connexione. *Quoniam mihi viſum fuit Cerebrum in Cajo ad ventriculos usque ſauciatum, Sinus falciformis laceratus, cum enormiore ſanguinis extravaſatione, Plagam hanc per ſe lethalem pronuncio: Purgamentorum muliebrium ſuppreſſione laboravit Tullia ab aliquot menſibus, cum facie ſatis vivida & ventris intumeſcentia, qua ſubito evaneſcente cum copioſo cruoris per genitalia fluore lac ſeroſum in ejus mammis deprehenditur; E. nuperrime peperit:* item *Calpurnius, temulentiæ quotidianæ deditus, geſtibus inconcinnis corpus exagitat, obſcœna & ſcurrilia effutit, jurgiis ac contumeliis petit quos-*

Medicus ſine ratione non deponat.

quorvis, nugas loquitur & ad quæsita incongrue respondet ; Dementiam proin in misero hoc metuamus, quid prohibet?

Talem, i. e. rationibus instructum, gerere se debebat Medicus privatus seu solitarius, & quidem brevibus reddendis, nisi in controversiam causa rapiatur, & præter se aliumve priorem Medicum, cujus effatum vel illi, quorum interest, vel Judex, suspectum habent, alius insuper adhibeatur, hujusque Renunciatio postuletur : & tunc prolixitate diserta opus, per quam unius dubitandi seu contraria argumenta declinet, proprium vero seu alterius assertum firmet. Quod a Collegiis non, nisi tunc demum, expectandum, ubi vel a Requirente rationes dubitandi ac decidendi expresse desiderantur, vel Medicorum privatorum dissentientium sibimetque contradicentium dissidia componere, vel Collegii alterius cujusdam sententiam contrariam refellere, necessarium observatur: quod itidem terminis succinctis fiat, v. g. *Vulnus hoc, prout a Medico & Chirurgo, qui inspectionem administrarunt, describitur, per se lethale pronunciamus, non obstante, quod regimine ac medela necessaria destitutus fuerit percussus &c.* aliquando etiam specialiora magis contradicendi ac confirmandi argumenta annectendo.

Et quidem aliquando prolixius explicando.

Vitet proin Medicus testificari jussus quamvis prolixitatem atque ambiguitatem, & ante omnia (in quo nihilominus multos peccare observo) Judicis vel cujusvis Requirentis mentem in referendo probe attendat, atq; ita ad postulata eorum tantum apte deponat: longius enim, quam res postulat, digredi, & quæstiones impertinentes immiscere, sicque statum controversiæ negligere ac occultare, judicum animos defatigat ac tædio afficit. Caveat pariter, ne in tradenda Relatione obscurus ac intellectu difficilis ullo modo reperiatur, sed stylo simpliciore ac perspicuo magis, neque ambiguis verbis & phraseologia, quæ iniqua interpretatione veritatem supprimant, utatur. Hinc technice equidem semper loquatur, ita tamen, ut, si qui terminorum, Medicis quidem notissimi, ast JCtis ignotiores, intercurrant, tritis ac popularibus magis, & interposita aliquali quasi paraphrasi, interpretetur, v. g. Causo febrem ardentem substituat vel adjiciat, Diarrhææ fluorem ventris, Cephalalgiæ capitis dolorem, Aortæ arteriam magnam, Tracheæ asperam arteriam, die Lufft-Röhre/

De cœtero vitet prolixitatem.

Sit perspicuus.

item non, nisi per accidens, lethale hoc judicamus vulnus, worvon der Verwundete / da die behörige Pflegung und Artzeney-Mittel zu rechter Zeit wären gebraucht worden / wol hätte auffkommen und beym Leben erhalten werden können / ꝛc.

Sicut minus quadrat, quæ rarius eveniunt, casibus individualibus mox, sine ulla ratione, applicare, sicque aut frustraneum metum, aut intempestivam spem, judici concitare: aut sententiæ primariæ talia annectere, de quibus Medicus haud postulabatur, & quæ nihilominus eundem judicem pariter dubitare faciunt. Prioris generis aliquod exemplum *Fidelis l. a.* suppeditat, si nempe, quem febricula in carceribus corripuit, ajat Medicus, inde illum solvi oportere, quoniam ob insalubriorem loci atmosphæram pravi succi, quorum effectus indiciumque febris sit, eousque in corpore cumulari queant, ut febrem ad periculum vitæ intendant. Ubi potius quidem fatendum foret febrem vitiosos in corpore succos arguere, ac illos ab aëris vitio ad ægri internecionem aliquando depravari posse; quia nihilominus exigua seu levior febris omni periculo vacet, nec effatu dignam innuat humorum pravitatem, possitque etiam in carceribus satis diu innoxie perferri: vix ideo incarceratum emittendum esse. Postquam nempe doceri exigebant Judices non, num febris seu ægritudo ejusmodi in genere aliquando degenerare & infirmum perimere queat? sed an plerumque ita fieri soleat, & in præsente casu idem metuendum? Cui errori forsan similis est, ut superius innui, si, ubi de plaga certo individuo illata quæritur, an defuncto mortalis extiterit? deponat Medicus, minime, quia aliquando ex ejusdem membri percussione evaserit unus vel alter, testantibus hoc his illisve Scriptoribus: quasi vulnus, ex quo quendam aliquando evasisse constet, non lethalibus accensendum foret, ex eorum nihilominus genere, quæ utplurimum enecant. Neque posterioris erroris deficiunt paradigmata, sed observationes plus quam frequentes sunt, dum v. g. post lethalitatem vulneris per se pronunciatam ineptis additamentis, iisque interdum satis contradictoriis, Judici non tantum inepte hinc concludendi occasionem subministrant, sed semetipsos turpiter confundunt hunc in modum: Wiewol zu wünschen / daß der Beschädigte bey Zeiten und behörig wäre verbunden / auch sonst gebührend

Neque ex rarius & aliquando tantum contingentibus concludat.

Nec aliena admisceat.

tractiret

tractiret worden; unde Judex mox infert, E. aliquid curæ & regiminis intermiſſum, plagamque per accidens ſaltem lethalem judicat. Aut hac ratione, daß dergleichen enormes capitis læſiones, wie ſie in dem Atteſtat des Medici und Chirurgi beſchrieben/ zwar allerdings per ſe lethales zu achten/ gleichwohl aber dahin zu ſtellen/ ob bey dieſem Vulnerato, geſtalten Sachen nach und da/ ꝛc. als einem jungen/ ſtarcken Menſchen/ per elevationem Cranii ſubſidentis tempeſtivam naturæ conatibus nicht hätte ſuccurriret werden können/ ꝛc.

CAPUT III.
De
Chirurgis ac Obſtetricibus deponentibus.

CHirurgorum in deponendo coram Judice opera minus frequens obſervatur, ſc. fere tantum in dijudicandis vulneribus, fracturis, mutilationibus, cicatricibus & paucis forte ſimilibus v. g. de erroribus ab aliis Chirurgis commiſſis; niſi aut ſibi plura horum præſumant, aut ab inepto Prætore ad ejuſmodi Renunciationes trahantur, quarum argumenta ſphæram illorum longius tranſcendunt: quamvis hoc teſtificandi munus iis peculiare & præ Medicis competere, haud videatur. Super illas percuſſionum conditiones, quæ in ſenſus ſolos incurrunt, item membrorum mutilationes, bubones, ulcera &c. ſoli forſan Chirurgi aliquando deponere valent: an vero in caſibus arduis, ubi accuratiore inſpectione, prudentiore conjectura & ratiocinatione opus, eorum Relationibus, ſine Medici approbatione aut mavis directione, ſit fidendum, merito ambigunt mecum illi, qui noſtrates ac hodiernos Tonſores, peritia ejuſmodi deſtitutos norunt, qualem nihilominus in iis ſupponunt aut prærequirunt Legislatores, v. g. in lethalitate vulnerum determinanda, de infirmitatibus poſt vulnera metuendis, &c. Quippe eo ipſo, dum ſine Anatomes, Phyſiologiæ ac Pathologiæ curatiore notitia, quæ Chirurgis noſtris tantum non omnibus exulat, nec partem vulneratam, nec ejus actionem, læſionem & læſionis effectum, diſcernere valent: mox comparet, quantum hallucinentur in deponendo non

Rarius deponunt Chirurgi.

In caſibus levioris momenti.

Non vero in cauſis difficilioribus.

In ſpecie nec ſuper vulnerum lethalitate.

Propter eorum imperitiam.

non tantum antequam percussus moriatur, ejusque cadaver secandi copia fiat, sed cum remotis quoque integumentis externis interiora oculis usurpare possunt i. e. in membro læso significando, prognostico formando ac lethalitate asserenda vel neganda, iidem, sive Magistrorum, sive Principum, titulum prætendant.

Conquerebatur de hac Chirurgorum imperitia suo jamdum tempore *Galenus 3. de administr. anatom. 1.* ac conqueritur de eadem nostra ætas: cujus potissima causa hæc est, quod absque rerum necessariarum studio & theoria prævia Arti se mancipent, & ejusmodi morborum curæ se applicent, quorum terminos vix norunt, aut enunciare valent; qualem ruditatem Medici pariter ac JCti ex ejusmodi hominum attestatis de vulnere similibusque casibus, vulgo Wund-Zetteln/ quotidie cum nausea legunt. Ita ut in illorum depositione, nec, etiamsi res non adeo magni momenti fuerit, facile acquiescat judex circumspectior, quin Medici insuper judicium rogitet.

Male deponendi munus a quibusdam JCtis chirurgis demandatur.

Quibus ita se habentibus non apparet, cur secundum quasdam Leges publicas, v. g. *Constitutionem Criminalem*, harumque Interpretes, v. g. *Clarum recept. sentent. lib. 5. §. Homicid. num. 43. Mascardum conclus. 1175. num. 40. Farinacium quæst. 2. n. 4.* in casibus arduis ac difficilioribus, in specie, ubi super lethalitate percussionis deponendum, vel Chirurgis & Barbitonsoribus nostris solis, seu præ Medicis, vel Medicis haud solis, seu non, nisi cum Chirurgis iisdem, fides sit adhibenda: contradicentibus inprimis hoc in passu aliis Legum Doctoribus, *Carerio* nempe, *Paciano*, *Angelo Aretino*, *R. Rulando*, *Brunnemanno*, *Stryckio*, *&c.* Quorum *prior causar. criminal. p. 414. §. 16.* non Tonsores, sed Medicos, chirurgicos expertos, ad hoc negotium postulat: *Alter de probat. lib. 1. cap. 47. illum, qui bonus Physicus & simul bonus Chirurgus, huic, qui tantum Chirurgus*, præfert, *Major quippe*, ait *idem*, *peritia verosimiliter probatur, quando unus est bonus Physicus* (i. e. Medicus practicus) *& simul bonus Chirurgus, alter vero est tantum Physicus, vel tantum Chirurgus. Aretinus Instit. proœm.* Magistratum, *an vulnus sit lethale, nec ne, non credere nec stare debere Medico, qui est Chirurgus tantum, sed qui totius Artis Medicæ sit peritus*, scribit *Excellentissimus Stryckius §. 19.* non nudos Barbitonsores, sed

Ab aliis ipsis denegatur.

Chirur-

Chirurgos, in Anatomia versatissimos, & qui constitutionem corporis humani exacte norint, in *Carolina* per Chirurgos intelligi, §. 21. autem *Mascardi* assertum vix universalis conclusionis nomen mereri, ait, nec sine ratione. Aut enim ignoravit Reverendissimus hic Protonotarius Apostolicus & Ecclesiarum totidem Vicarius, Chirurgiam Medicinæ partem esse, adeoque Medicos quoque hanc tenere; aut Chirurgi soli, non Medici, (quod nunquam probabit) Romani, Mediolanenses, Patavini, Placentini &c. inter quos vixit, studium secandi coluerunt & interiora corporis humani noverunt; aut ille Papa suo infallibilitate longe inferior extitit, i. e. in Conclusione hac pro Chirurgis formanda egregie lapsus est. Concedo ipsi lubentissime, *ubi periti dissentiunt, standum esse peritiori*; hoc nihilominus ut ipsi concedam, Chirurgos corporis humani cognitione, sine qua tamen non, nisi meras nugas, super vulnerum lethalitate iis enunciare datur, utplurimum destitutos, tales peritos ac peritiores existere, nihil urget; quin potius hinc inferam, *E. illis, tanquam minus peritis, minus, quam Medico, erit standum.* Quatenus, juxta *Muscatellum pr. criminal. de vuln. lethal. p. 241. Pacianum de probat. l. 1. cap. 47. num. 64.* & *Boërium Decis. 323. magis creditur testibus allegantibus legitimam causam vel rationem dicti sui, quam cæteris, nullam reddentibus*, i. e. Barbitonsoribus ac Balneatoribus seu illotis nostris Chirurgis. Quibus jungo *Constitutiones Medicinales Hassiacas, Anno 1616.* latas, in quarum *c. 3.* hæc leguntur verba: Ob auch etwann sich zutrüge/ daß einer durch Verwundung / Gifft oder andere gewaltsame Verletzung Todes verfahren/ und darüber eine Inspectio Medica und deductio anatomica vulneratarum aut veneno læsarum partium, begehret würde/ so soll der Decanus provincialis hierzu zween oder mehr Medicos oder Collegas provinciales verordnen/ in Beysein des Schultheissen/ etzlicher Raths-Verwandten/ und eines Notarii, alles deduciren / protocolliren und unterschreiben lassen/ rc. ubi nulla Chirurgorum fit mentio.

Quippe eo ipso, dum Medicus solus, sine Pharmacopæo, de rebus pharmacevticis ac de aliis infinitis causis, v. g. virginitate, impotentia, partu dissimulato, veneno propinato, morbis fictis, sine alterius cujusdam artificis seu aliquam tantum Medicinæ partem ministram exercentis adjutorio, perite ac fideliter deponere valet, & quotidie

Rationes cur Medico non anteponi in deponendo possit chirurgus?

tidie deponit: cur minorem in eo concipiamus dexteritatem ac fidem, de lethalitate vulnerum rogato? qui non partem hanc vel illam tantum, ſed cunctas totius artis, callet, præeunte allegato *Paciano*, qui in teſte perito eligendo peritiorem ſemper eligere & Doctores non Doctoratis, cum aliis Commentatoribus & Sanctionibus publicis, hinc Chirurgis quoque, præferre jubet. I. e. *perinde negotium hoc ſe habere* ait *ille, ac, dum Imperator, quando judicium Architectorum vel Mechanicorum requirit, vult, ut primates Architecti & inſignes Mechanici advocentur, ſc. quod NB. mediocriter inſtructi haud ſufficiant.*

Medicus director & judex eſt rerum chirurgicarum.

De cœtero, Directorem operationum ſuarum omnium agnoſcit Medicum Chirurgus in praxi communi, ubi in caſibus difficilioribus ut adeat illum hic, ejusque conſilium ac opem imploret, per Leges & Conſtitutiones publicas jubetur: ita quidem, ut, ſi in gravius ſauciatis hoc negligat, nullumque medicum advocet, culpa ſua non leve argumentum ſuggerat, per quod pœnam ordinariam effugiat vulnerans. E. nec in cadaveris vulnerati inſpectione & plaga dijudicanda idem Medico poterit haberi par, multo minus ſuperior, potiſſimum cum quotidianæ ac deteſtandæ potius, quam exponendæ, obſervationis ſit, quod Barbitonſorum noſtrorum plurimi nec calvariam ſine meningum & cerebri laceratione aperire, nec abdominis integumenta, ſine inteſtinorum vulneratione incidere, nec viſcera, horumque partes, multo minus vaſorum ramificationes ſimiliaque prompte diſcernere queant. Denique quid frequentius, quam ſuper Chirurgorum non minus ac Medicorum relationes atque atteſtata, Collegia Medica (non Chirurgorum ſocietates) eorumque ſententias poſtulari & ſecundum horum conſenſum ac diſſenſum earum vim moderari. Unde proin hæc Tonſorum ſeu Chirurgorum vulgarium prærogativa, quam contra argumenta adducta nec Ulpiano peritior Commendator per ſanam rationem defendere poterit?

Neminem equidem, legis hujus conditæ vel aſſertæ cauſa, in jus trahere mihi præſumam, pace tamen eorum argumenta, quibus hoc paradoxum adſtruere ſatagunt horum plerique, & quibus ſine Chirurgo Medicum ad inſpectionem cadaverum minime adhibendum eſſe putant, trutinare mihi liceat: Quaſi nimirum hoc modo facilius

facilius impellantur Medicinæ Doctores ad eandem accuratius faciendam, si alii præsto sint, qui manum simul ita admoveant, ut pro iis agant, quod ipsis sordidum ac vile videtur; insuper Chirurgi in vulneribus tractandis quotidie versentur, atque ideo nec fallant, nec fallantur. Quorum prius sane nullam Chirurgo prærogativam, sed ministerium potius tantum, decernit: quo nempe Medicum operantem ac inspicientem in sordidis ac vilioribus administrationibus sublevet, cruorem v. g. detergat, spongias exprimat, finita operatione cadaver consuat, abluat &c. quod nemo ipsi invidebit. Alterum argumentum ideo levioris momenti videtur, quod aliud longe sit, lethalitatem vulneris ex fundamentis anatomicis ac medicis determinare; aliud huic mederi: cum eorum hoc per meram empiriam, illud non sine accuratiore corporis cognitione, præstare queat Chirurgus, hinc in deponendo utique fallat ac fallatur. Quinimo sæpius adeo circumspectos observamus Medicos, qui, quod in anatomicis se non ad amussim exercitatos norint, ejusmodi inspiciendi ac testificandi munus modeste detrectant. Præterea, nonne ad vulnerum graviorum seu periculosissimorum, ut modo dictum, medelam crebro admoveatur Medicus, huncque advocare tenetur Chirurgus pariter ac Prætor, ut illius minorem peritiam sua levet? E. iste in vulneribus tractandis Chirurgo minus rudis, hinc in deponendo de lethalitate illorum nec fallit, nec fallitur.

Argumenta, pro chirurgis allata, parvi sunt momenti.

Quo interim, qua occasione hæc præeminentia olim in Chirurgos redundarit, elucescat, ex Antiquitatis monumentis huc repeto, Chirurgiam, Medicinæ primam occasionem & partem integralem ministram, seu instrumentum, per injuriam demum seculorum a toto suo seu corpore, cum singulari generis humani damno, avulsam fuisse, ut omnis illa manus opera a Medicis clinicis, Physicis alias dictis, successive & tantum non omnimode fuerit neglecta: qui postmodum, hoc generosiore præsidio destituti, morbos, qui a manu tempestive admota potuissent accipere medelam, sæpius aut non dignoscebant, aut eorum vim ad desperationem usque augescere patiebantur. Inprimis vero hoc, quod nos colimus, seculo divortium illud adhuc observatur, ubi Barbitonsoribus, per indulgentiam nefariam ac levitatem quandam, forsan desidiam detestabilem, Medicorum,

Qua occasione hæc provincia ad chirurgos olim fuerit devoluta?

rum, præclarissimam & efficacissimam hanc artis partem concreditam cernimus: cum nihilominus olim non aliud fuerit Chirurgum, aliud Medicum, esse. Taxabat hanc ignaviam in Medicis Lusitanis, conterraneis ac concivibus suis *Rod. a Castro*, maximam contra deprædicans Hispaniæ, Galliæ atque Italiæ felicitatem, utpote quarum Provinciarum perfectissimi existant Chirurgi, potissimum autem in Celeberrima Salmaticensi Academia Cathedram chirurgicam per largissimum stipendium fuisse constitutam, quam frequentare saltem per biennium tenebantur omnes ac singuli, Doctoratum qui ambiebant, Medici. Quemadmodum contra Paduæ non cunctis Chirurgiæ munus obire permittitur, sed Viris tantumodo delectis, ante electionem peritis in arte & ad amussim exercitatis; seu a Collegio Patavino Medicorum aut Academia ejusdem loci post examen sufficientibus judicatis, hincque Licentiatis pronunciatis. Unde factum, ut, quamdiu indivulsæ adhuc existebant Medicina ac Chirurgia, *Imperator Justinianus*, nullum inter Medicum ac Chirurgum advertens discrimen, illi deponendi munus in rebus, Artem ejus concernentibus, dubiis hinc inde per Leges assignarit: imo olim Medicos tantum vulnera inspexisse, ac de horum lethalitate sententiam tulisse, vel ex *Galeno de caus. procatarct. c. 2. & 3. Monardo 6. epist. 1. H. Augenio l. 11. cap. 2. Joh. Bapt. Sylvat. hist. 85.* & *Codronchio meth. testif.* passim patet. Postmodum vero & schismate illo enato *Carolus* non tantum *Imperator* in *Nemesia* sua per Imperium Romano-Germanicum Chirurgos, Medicis contradistinctos, ad vulnerum inspectionem delegavit, posthabitis fere omnimode Medicis communiter ita dictis seu Physicis, sed asseclas quoque hujus suæ sanctionis reperit, non minus Prædecessores ac Successores, v. g. *Boërium, Carerium, Farinacium, Mascardum, Clarum & Carpzovium*, qui singuli Chirurgos præ Medicis ad hoc negotium aptiores judicant, semper quamvis addita hæc cautela: *modo sint periti & sui judicii rationem reddere valeant;* aut potius protestatione facto contraria.

Limitatione siquidem hac supposita & ab omnibus cordatioribus approbata, quid impedit, quominus hac nostra ætate & pro statu præsente, quo Chirurgi rerum, quæ ad artis peritiam quam maxime necessariæ valde ignari existunt, ille *Constitutionis Criminalis* sensus tempe-

temperari valeat, præeuntibus hoc in passu superius allegatis JCtis & Commentatoribus, qui non tonsores aut balneatores quosvis imperitos, sed in anatome versatissimos Chirurgos Medicosve Chirurgicos deponere volunt. Cum, si rem, non ut in thesi, sed in hypothesi, & secundum morem nostratem seu hodiernum, considerem, ambiguus hæream, an ejusmodi vel Chirurgorum, vel Barbitonsorum multi in Germania seu Saxonia nostra reperiantur, qui de scientia œconomiæ corporis humani, huic functioni expediundæ adæquata, gloriari queant, etiamsi Magistri tonsoriæ æque chirurgicæ artis examinati & jurati audiant? Quatenus ne quidem præsumptionem ejusmodi peritiæ ac dexteritatis demerentur, & plures eorum plus, quam notorie nec terminum anatomicum pronunciare valent, multo minus ipsius suæ artis sufficiente notitia pollent, vulneraque inter operandum non tam lustrant, quam faciunt, hinc nec ad secandum, nec decernendum, multo minus ad testimonii sui rationem reddendam, habiles existunt. Destituuntur Chirurgi peritia ad negotium hoc necessaria.

Cur itaque rudioribus ejusmodi hominibus, sive Chirurgi, sive Tonsores, appellari malint, hoc munus arduum seu jus vitæ & necis, ac in causis sanguinis definitivam concredamus, ita quidem, ut Medico absente illorum Relatio sufficiat? Cur non pari, si non majore, jure in defectu Chirurgi Medici testimonio standum? Aut qua ratione sana Chirurgi in inspectione vulneris absentia eam illegalem, ex vulnere per se lethali per accidens tale facere, & pœnam homicidii ordinariam in arbitrariam convertere valet? secus, ubi deest Medicus? absona sane Lex. Et æquiores hoc in negotio observamus Nobilissimos Prudentum Senatus Nostrates, vix unquam solis Chirurgorum pronunciatis, in pæna homicidii decernenda, stantes, sed eadem aut plane repudiantes, aut Medicorum Collegiorum examini exponentes: quibus utplurimum, ne quidem quoad inspectionem, nisi causa lethalitatis quam evidentissima fuerit, v. g. Vulnus cordis ventriculos penetrans, raro ab his adhibetur fides. Conclusio.

De cœtero, quod de Medico ratione sinceritatis, ingenuitatis & perspicuitatis in Renunciando monitum, exigitur quoque cœteris paribus a Chirurgo: quemadmodum quod inter Medicos peritior semper ac Promotus reliquis sit anteferendus, etiam de Chirurgis asseren- Ingenuus, sincerus & perspicuus sit chirurgus.

ſerendum, ſi forſan, ex conſuetudine potius, quam per rationem ſufficientem illis hi jungi debeant. Sc. ut potius eligatur, qui ſit Artis Magiſter approbatus, & quidem primarius, cum, annotante *Paciano*, cautius ſit, peritiores, aut qui peritiores præſumuntur, adhiberi, ubi nempe Chirurgorum in civitate plures, Seniores, vulgo die Ober-Meiſter: quamvis Magiſtratum ad hos ſolos obligatum eſſe, niſi forſan ex conventione, dicere nolim, ſi inprimis de alterius ſeu junioris peritia potiore conſtet. Pariter jusjurandum, quod tempore aſſumptionis ad ejuſmodi officium publicum, aut ad Magiſterium, præſtiterunt, ipſos ad actus Renunciatorios infinitos ſine dubio habiles ſatis & ſufficientis fidei reddet: modo honeſtati ſemper litent ac circumſpectos atq; prudentes in inſpiciendo pariter ac referendo ſe gerant.

Chirurgus & Medicus vulnerati ad teſtificandum non facile admittuntur.

Illud adhuc circa ſelectum Chirurgi mihi dubium videtur: An præ alio ad teſtificandum admittendus vel advocandus, qui vulnerato medelam præſtitit? forſan, quod de phœnomenis ac ſymptomatis plagæ commodius deponere queant; cujus opinionis *Noſtrum quoque beatum Welſchium* olim extitiſſe, obſervo. Quia nihilominus in cauſa propria nemo teſtari poteſt, nec chirurgus, an bene, vel male, in medendo egerit, deponere valet, quod tamen ad vulnus per ſe & per accidens lethale diſcernendum, neceſſarium foret: ſuaſor eſſem, ut manum potius abſtineat talis, ne fides ejus ſuſpecta reddatur. Quod de Medico pariter aſſererem, qui vulnerati hactenus curam geſſit, cum in hunc pariter ab homicida aut hujus defenſore ſuſpicio devolvi queat, eum magis famæ ac lucello, quam veritati & conſcientiæ, litare.

Etiam Obſtetrices ad deponendum poſtulantur.

Denique Obſtetrices in cauſis forenſibus aliquando percontatur Judex, ſc. in Virginitate ac ſtupratione, Imprægnatione, Impotentia fœminea, Partùque explorando, Hermaphroditis ac Gemellorum primogenito a natu minore decernendis, partu vivo pronunciando, ſtupro manifeſtando, Partus maturitate ac perfectione determinanda &c. non quod peculiari præ Medico & Chirurgo hæ teſtificandi peritia atque auctoritate polleant, ſed quod neceſſitatis & verecundiæ gratia munus hoc ab Athenienſibus primum ac a Legislatoribus poſtmodum cunctis iis demandatum fuerit, adeoque Medicorum loco ſint.

Earum

Earum officium adæquatum quale olim fuerit, ex *Platone* declarat *Galenus*, sc. ut seligant subjecta ad liberorum procreationem & matrimonium apta, hæcque concilient; id est dignoscant mares impotentes seu infœcundos ac fœmellas steriles seu ad concipiendum minus aptas: ut prægnantes a non prægnantibus distinguant; & parturientibus ac natis opem ferant. Quorum equidem prius, nempe ut, instar Pronubarum, mares fœminasque jugent ac jugatos discernant, Reipublicæ suo modo maxime proficuum, nunc obsolevit, forsan inter alias rationes ideo, quod sagacitate ad curam hanc necessaria pleræque harum vetularum hodie destituantur: aliis nihilominus negotiis & causis, præter regimen parturientium, puerperarum ac natorum, famam atque vitam concernentibus, expediundis, ut modo innui, præficiuntur, inprimis per Jus Pontificium. Quibus dijudicandis ac præstandis, an nostrates sufficiant, vel pares præsumi valeant, cum *H. Augenio epist. & consult. t. 2. l. 1. c. 6. & 12.* valde ambigo: ideo, quod dexteritas ejusmodi sine doctrina & exercitatione multa, seu præparatione singulari, concipi nequeat.

Officium obstetricum.

Nostrates obstetrices ad testificandum vix idoneæ.

Quamvis enim Legum auctoritati derogare & Magistratus actiones turbare, meum haud sit, dum plus quam notorium, ad forum, testificandi gratia, quotidie ab illis vocari mulierculas has, quod artem profiteantur, Medicorum numero habeantur, iisque, ut peritis, in arte sit credendum, ac ideo a Romanis negotium inspiciendi ventrem *ff. de ventre inspiciendo* ad Obstetrices delatum observatur: peritiam tamen earum, ad deponendum nihilominus in Judicio quam necessariam, in dubium ut vocem, non unum me movet. Scilicet quemadmodum de veterum Obstetricum doctrina atque dexteritate, per quam Medicis peritis accensebantur, maxime & vel Agnodices exemplo constat, quam Medico cuidam, Herophilo, sese erudiendam tradidisse, artemque ab hoc perfecte addidicisse, *Iginus libr. fabul. p. 274.* perhibet, Phanerote etiam, Socratis Atheniensis mater, teste *Laërtio in ejus vita, Valerio Maximo 3. cap. 4.* & *Raphaële Volaterano lib. 13.* Obstetrix extitit, hasque aliæ diversæ in artis suæ operibus claræ insequebantur, quarum memoria ad nos usque, per *Galeni, Scribonii Largi, Ægineta, Aëtii, Marcelli Bordegallensis, Th. Prisciani* & aliorum monumenta, pervenit, & quibus perinde, ac Viris Medicis,

Præses Provinciæ jus de mercede, notante *Ulpiano lib. 1. §. 1. de extraordin. cognit.* dicebat: atque hoc ipsomet seculo ac hodienum earum quasdam, sat peritas reperiri, omnino negandum haud est, sicut de *Louyse Bourgoise*, Parisiis olim obstetricantis, singulari scientia loquitur Codex, idiomate Gallico ab eadem conscriptus, postmodum in vernaculam nostram translatus, & dexteritatem egregiam *Justinæ* Siegmundin/ Obstetricis Electricis Brandenburgicæ ejus superioribus annis editum Scriptum declarat. Ita raræ valde hæ observantur aves, & plus quam notoria est Nostrarum stupiditas, qua ad quæstiones ejusmodi coram Prætore decidendas perquam inidoneæ existunt: ut, quod de Pedemontanis suis vetulis olim conquerebatur *Horat. Augenius l.a. c.6.* nostris pariter, jure optimo, applicem. *Ignaræ sunt nostra tempestate mulieres medicæ, nec aliud meo quidem judicio sciunt, quam nascentem puerum gremio recipere, umbilicum rescindere & alligare: ad alia, quorum scientiam habebant antiquiores, sunt profecto ut asinus ad Lyram.* Et postmodum *cap. 12. Hoc unum profiteor, ejusmodi non reperiri obstetricis* (qualium officium superius docuerat) *nostra ætate, præprimis vero in Italia, ac omnium minime in hac Pedemontana regione, in qua rudes quædam mulierculæ, omnium rerum ignarissimæ, faciunt hanc artem, &c.* Quibus addo modo *laudatæ Bourgoise* effatum, Hebam̃en-Buch *l. 1. c. 2.* Jch möchte meines theils wünschen/ daß solche Weiber mehr mit der That Wehe-Mutter/ Hebammen und Weise-Frauen (Gall. sages femmes) wären/ denn mit dem Nahmen. Jch will nicht zweiffeln/ daß man nicht auch feine/ erfahrne/ geschickte/ bescheidene Ammen finden solte/ aber diese sind sehr dünne gesäet/ und in viel geringerer Anzahl/ als die andern.

Quia doctrina necessaria destitutæ.

Nostrates siquidem, omni doctrina necessaria destitutæ, maximam partem ex jumentorum stabulis & subulcorum ac bubulcorum basilicis prodeunt, præter rudem atque ineptam empeiriam, quod Mater, Sororve earum, sub pari peritia, per multos annos hoc munere inter pecora pariter ac mulierculas agrestes functa fuerit, totidemque editorum nativitati adstiterint, nihil crepant, & vix rebus illis, quæ secundum quotidianum & ordinarium naturæ cursum eveniunt, dirigendis ac moderandis pares deprehenduntur, in casibus autem paulo difficilioribus hærent. Nulla enim earum de arte vera,

i. e.

i. e. habitu cum recta ratione effectivo, gloriari valet, quam nimirum ex fundamentis Anatomicis nunquam hauſerunt, ſed, perhibente *Augenio* non minus *l. a.* ac *Bartholino de inſolit. part. viis c. 17. anatomiæ prorſus ignaræ, quam diſcere vel erubeſcunt, vel faſtidiunt, per mortes noſtrarum puerperarum experimenta faciunt.* Teſtari poſſum bona fide cum *Bartholino l. a. me per pluſculos annos olim in theatro anatomico utriusque ſexus ſectiones adminiſtraſſe, ſed nullam unquam Obſtetricem curioſitatem uterum eique annexas partes videndi, adduxiſſe,* præter illas, quas vel Senatus aliquando noſtratis juſſa, vel unius alteriusve Matronæ hujus urbis privata admonitio, adduxerant, ſeu potius adegerant. Neque in Germania, forſan nec alibi, de ejuſmodi Magiſtris peritioribus conſtat, nec ſolicitus de his eſt Magiſtratus, quæ alias juniores forment, ſeu a quibus per Rationem atque Experientiam ad artem obſtetricandi aliæ manuducantur: Sed quicquid in hac poſſident dexteritatis, experientiæ ſolitariæ fallaci ac periculoſæ, i. e. mortibus totidem puerperarum & fœtuum, debent, dum artem citius ſeu præpoſtere exercent, quam addiſcunt. Similes mihi videntur ejuſmodi Obſtetrices empirico lepido illi Oculiſtæ, cujus ex *Freitag. Noct. med. c. 5.* ſuperius memini, qui in deponenda per acum ſuffuſione felix non minus ac temerarius rogatus, qua ratione Chirurgiam hanc adeo egregie didiciſſet, reſpondit, ſe priusquam modum, operationem hanc feliciter adminiſtrandi, cognoverit, vel pileum plenum oculorum, punctionem horum tendando & experiundo, effodiſſe.

Nullæ obſtetrices noſtræ fruuntur doctrina.

Proh dolor! lugent penes nos totidem mariti ſuas conjuges, liberi matres, familiæ cognatas atque agnatas ſuaviſſimas & prolem ſtirpis ſpem deſideratiſſimam, infauſtis & ignaris Obſtetricum manibus ereptam, clamat harum ſanguis. Non formantur, leviter & perfunctorie tantum examinantur, noſtræ Dianæ, imo, qualiscunque demum earum deprehendatur peritia, obſtetricandi tamen functio ipſis demandatur miſerisque parturientibus illæ obtruduntur, a quibus nullam opem ſperare valent. Teſtari poſſum, ipſæque teſtabuntur hujus generis diverſæ mulierculæ ſe, vel ſine omni præcedaneo tentamine, vel in hoc rerum ſcitu neceſſariarum ignaras plane deprehenſas, obſtetricandi munus atque auctoritatem nihilominus

ſuſcepiſſe. Exempla ſunt odioſa, inſtructum tamen his me ſiſto, ad eorum unum alterumve cum circumſtantiis cunctis, ſi curioſior tale quid abs me poſtulet Patronus ejuſmodi jumentorum, ſive maſculini, ſive fœminei, ſexus.

Ab examine nulla in eas redundat peritia.

Neque per examen, ſive a Conſulum ac Ædilium uxoribus, ſive Medico, fiat, peritiores evadent rudes hæ vetulæ: quia perquam notorium, illas nihil unquam harum rerum recte addidiciſſe, nec diſcere potuiſſe. Nolo in hac Reipublicæ infirmitate explicanda prolixior eſſe, deſtitutus illi medendi remedio; multo minus tempus chartamve teram in Obſtetricum noſtratium erroribus enormioribus, quia infiniti, recenſendis, feſtiva ſaltem harum & qui quæve illis cauſam dicunt, temperare mihi liceat, quo forſan in me fervent, æſtum obſervatione. Quinquennium circiter præteriit, quo ad Fœminam Generoſam, ſub dyſtocia per biduum fere gementem, evocabar, accedens & ſtatum parturientis atque fœtus ſciſcitans a quadam adſtantium reſponſum ferebam, hunc hactenus ſub ſuis & matris conatibus, intra hujus ventrem adeo variis & incongruis motibus jactitatum fuiſſe, ut membra ejus tantum non omnia, & inter hæc genitalia, quoque maſculina, contrectanda exhibuerit Obſtetrici, magnæ alias famæ ac fidei. Subridebam utriusque ſimplicitatem egregiam, quam arguere vel ſola auctoritas Matronæ, fabulam hanc quaſi in aurem mihi loquentis, diſſuadebat, quin potius ſubderem, paradoxum ſingulare eſſe, ſexum fœtus, utero adhuc incluſi, adeo diſtincte diſcernere. Mox miſſis his nugis, quoniam res parturientis in ancipiti videbantur, aliquoties, an viveret adhuc fœtus? rogitanti reſpondebat Obſtetrix, utique: naſcitur nihilominus poſt bihorium puella, puella mortua, puella valde putrilaginoſa, quamque ante aliquot jam dies mortem obiiſſe autopſia aliæque innuebant circumſtantiæ. Ubi E. fœtus vivus adeo enormiter ſe jactitans? ubi puer mentulatus? in fracido hujus anus cerebro.

Exemplum obſtetricis ineptæ.

Similes ruditatis harum fœminarum plures, easque monſtroſas ſatis, etiam in ejuſmodi caſibus, quos mera avtopſia decernere poterat, ubi nihilominus imperite ac falſo omnimode referebant, editos partus, recenſere facillimum mihi foret, niſi emendationem potius, quam turpitudinis earum declarationem, intenderem: Et, quamvis

forte, vel per cœcam fortunam, vel experientiam demum multifariam atque pronam, harum anicularum una præ altera in obstetricando plus dexteritatis seu encheiriseos sibi compararit, minime tamen in negotiis Medico-Forensibus decidendis ideo aptæ censeri ac proclamari poterunt, utpote quam Medicinæ partem nec a primo limine salutarunt, nec ob rerum anatomico-physiologicarum ignorantiam, salutare valebant.

Obstetrices ad deponendum in foro omnino ineptæ.

Neque enim iis favet vulgi hypothesis, quod nihilominus muliebria quotidie tractent: tractant gravidarum & parturientium tantum, & quidem negligenter satis, nec ideo in tot causis arduis admittendæ. Qua ratione siquidem fatuæ ejusmodi Majæ de Virginitate judicabunt, nunquam per anatomen virginitatis notas edoctæ? quo fundamento testabuntur de eo, quod ignorant? nonne defloratam æque virginem renunciabunt ac virginem corruptam, illud in præjudicium tertiæ, hoc non sine famæ & pudicitiæ ipsius visitatæ enormiore violentia. Laudanda potius erit *Cujacii* prudentia, qui *lib. 17. obs. 27.* aperte scribit, cognoscere virginem, esse admodum difficile aut plane impossibile, nec hujus rei munus de jure civili Obstetricibus unquam datum fuisse: cui subscribunt *Carrarius de Med. & illius offic. part. 4. num. 164.* & *Arnisæus de jure connub. l. 3. c. 26.* frustra Obstetricum opem in hoc casu postulari, asserentes, quoniam hic nihil sit, quod inspicere possint, nec ipsæ, quid inspicere debeant, norint &c. ambigentibus insimul *sanctis Canonibus*, qui inspectionem Obstetricum in virginitate integra & violata discernenda quidem ratam habent, in hæc tamen etiam erumpunt verba: *sæpe fallitur oculus & manus obstetricum*, quare, non obstante prima Matronarum inspectione alteram quoque indulgent. Et, si non cuilibet tonsori ac balneatori fides adhibetur in rebus ejusmodi, quas sine structuræ corporis humani scientia definire haud datur, sed his demum, qui in Anatome versatissimi: vix apparet, cur idiotis his aniculis plus fidei atque auctoritatis præ illis in ardua hac causa concedamus, quibus ignorantia atque ruditate pares ac majores. Quippe sicut Chirurgorum ac Medicorum depositioni minime creditur, nisi asserti sui rationem reddant, aut reddere valeant: ita nec harum dicta fidem ullam merebuntur, si eorum rationem addere, vel, cur ita sentiant, declarare nequeant, ratio-

V. g. de virginitate.

ratione ac doctrina omni destitutæ. Nec, ex indulgentia quorundam Doctorum satis Eximiorum, pro genuina & adæquata ratione habendum, si deponentes Obstetrices de integritate puellæ v. g. referant, *Scimus, quia vidimus & inspeximus illam*, sed inspectionis factæ hincque illatæ renunciationis argumenta necesse est, ut superaddant illæ; perinde ac Medico lethalitatem aut non lethalitatem vulneris asserenti haud statur, nisi signa seu causas, propter quas aliter fieri non poterat, subnectat, aut adjicere norit: qualia tamen, si ab iis adferantur, satis impertinentia & ἄλογα experimur quotidie.

Et ne, quæ nunc dissero, gratis dixisse aut finxisse videar, exemplis, quam notavi Obstetricum imperitiam in deponendo de virginitate integra ac corrupta, confirmare contendam. Taceam autem illius erroris crassissimi, cujus *Augustinus de Civitate Dei cap. 18.* meminit, quo Obstetrix virginis cujusdam integritatem manu explorans, eam, sive malevolentia, sive inscitia, sive casu, perdiderat, cum scopo præsenti propius accedat, quem *Bajardus in notis ad Clarum prax. crimin. quæst. 4. n. 7.* de puella Spoletana refert, casus, quam Obstetrices, quibus hæc tradita, post inspectionem cum juramento, Virginem adhuc testabantur, paulo post gravidam repertam: cum autem falsæ hujus depositionis accusarentur, hoc inprimis defensionis allegabant, quod judicium tale per se propemodum sit fallax. Ejusdem generis deprehenditur earundem Spoletanarum Obstetricum testificandi ratio de puella decem annos nata, quæ deflorationis suæ deferebat Parentem, hic negabat: dum visis & contrectatis ejus muliebribus deflorationem asserebant illæ, quam Medici, non sine ratione, diffitebantur, annotante *Alsario a Cruce quæsit. per epist. l. 4.* Cui addo *H. Augenium l. a. c. 5.* scribentem: *Tantum possunt hæ fraudes, ut viderim sex probatæ famæ obstetrices, mulierem quandam judicasse intactam virginem, quæ septem ante mensibus peperit.* Item, dum, recitante *Zacchia quæst. med. legal. consil. 41.* ad virginem inspiciendam trium vocatarum obstetricum duæ referebant, eam esse violatam, tertia inviolatam asserebat: priores duæ pronunciatum suum fundabant in disgregatione pellicularum uteri, viis patentioribus, colore genitalium mutato aliisque levioribus indiciis; posterior neque ex his, neque ex aliis quicquam deprehendi, ajebat, quod

Quod exemplis probatur.

vir-

virginem vitiatam oſtenderet, ſed contrarium potius ex tenuitate Nympharum, uteri ſiccitate, ex corporis expirante odore & voce nullo modo mutato, &c. Donec propter hanc Obſtetricum diſcordiam Judex Medici ſententiam expoſceret, quæ poſterioris Renunciationem comprobabat.

Pari fide digna eſt illarum Depoſitio de imprægnatione facta ſeu geſtatione, non tantum, quod in genere difficile ſatis ſit, diſcernere gravidam a vacua, & ipſe *Hippocrates* de quibusdam fœminis, v. g. Temenes ſorore & de Tecomei, annonæ Præfecti, filia, utrum prægnantes eſſent, nec ne, ſe hæſitaſſe, perhibet, ſicut *Avenzoar* quoque uxorem propriam vere imprægnatam non gravidam ſe credidiſſe, hinc potentius catharcticum eidem intempeſtive propinaſſe, fatetur: ſed propter imperitiam potiſſimum craſſam valde, Vetulis his plus quam ſolennem. Qualem teſtatur *Bernh. Zieriz in not. ad Conſtit. Criminal. c. 26.* in quatuor aliquando Obſtetricibus, quandam haud gravidam jurato coram Magiſtratu teſtantibus, quæ nihilominus poſtea prægnans deprehendebatur. Similem ſimulque fatum crudele experiebatur fœmina illa Lutetiæ Pariſiorum, ob furta ſuſpenſa, quæ, quamvis ad extremum usque ſpiritum ſe gravidam eſſe motumque fœtus perſentiſcere aſſeveraret, vacua tamen, nec fœta, ab Obſtetricibus & Chirurgis, ad viſitationem convocatis, ſatis imprudenter judicabatur, donec ejus Cadaver, uſui anatomico conceſſum, & huic incluſus fœtus ſeptimeſtris circiter, ipſi, quamvis ſerius juſto, cauſam diceret, referente *Riolano anthropogr. l. 6. c. 1.*

It. de uteri geſtitatione,

An de Impotentia coëundi muliebri adeo fideliter teſtari queant eædem Obſtetrices, prout quidem eas in diverſis hujus generis occaſionibus egiſſe, harumque aſſertum ſententia divortii Conſiſtoriorum confirmatum fuiſſe, hinc inde penes Legum Commentatores legere licet, v. g. *Carpzov. Jurisprud. Conſiſtor. lib. 2. defin. 201.* & *Simon. de impotent. conjugal. cap. 7. th. 1.* vel ideo dubito, quod illæ arctitudinis fœmineæ, quæ cum prolapſu uteri enormiore frequentiſſima illius impotentiæ cauſa, differentias & gradus non adeo accurate dignoſcant, ſeu dignoſcere queant. In ſpecie, ſi pelliculam, vaginæ p. n. prætenſam, pro naturali ſeu hymene, ex hypotheſi communi habeant; qualem errorem cum aliis Proſectoribus magnæ peritiæ

Ac de impotentia admittendi coitum.

Paræus

Paræus lib. 23. cap. 42. & *de Renunciat.* annotavit: vel ſi per arctitudinem quamvis, etiam a mentulato ſuperabilem, fœminam coire, ac concipere non poſſe, aſſerant. Qualis fallaciæ exemplum *Corp. Canon. l. 4. c. 6. X. de frigid. & maleficiat. & impot. coëundi* narratur, nimirum quod ſœmina quædam, quæ viro cuidam matrimonialiter nupſerat, ab hoc intra multos annos cognoſci non potuerit, hinc inſpectioni Matronarum honeſtarum ac prudentum fuerit commiſſa, quæ eam ad viriles amplexus inidoneam judicabant, ad quam relationem quoque divortium inter conjuges hos ab Epiſcopo celebrabatur: quibus non obſtantibus eadem mulier alium poſtmodum invenerit virum, qui ſeras has reſerabat, & cui præternubebat. Cui ſimile referunt Acta Conſiſtorii noſtri Eccleſiaſtici, Virginem, Margaretham Brinrothin, quam prior ejus maritus inire non poterat, ideo & ad requiſitionem nominati Fori ab Obſtetrice per inſtrumentum certum ejus canalis fœmineus exploratus, illaque ad conjugium inhabilis pronunciata, fuerat, hinc a Magiſtratu matrimonium reſciſſum: ab alio nihilominus juvene prompte ſubactam & imprægnatam fuiſſe.

It. an aliqua pepererit? Temeritatis, an ignorantiæ, prolem dicere debeam teſtimonium alicujus noſtrarum Obſtetricum, de partu olim facto cujusdam Sabinæ Lindneriæ Menſe Martii 1684. deponentis, neſcio. Finxerat nimirum hæc, furti accuſata & ad Polletra damnata, (quem in finem ſeu ſub qua intentione, ex Actis adeo exacte vix colligi valet) ſe ex ſcortatione conceptum fœtum ante annum, ni fallor, peperiſſe atque enecaſſe: cum vero, quia cadaver nati, ſeu corpus delicti, illis in locis, quæ indicaverat, non reperiebatur, aniculæ tali a Prætore committeretur, hæc illi annuens, eam olim imprægnatam peperiſſe, minus caute & abſurdiſſime deponebat, ſuæ Renunciationis has adjiciens rationes, totidem ineptias, quot verba. Nimirum quod Lindneriæ inteſtinum rectum ad pugnam excipiendam dilatatum, abdomen flaccidum ac rugoſum, oſſium pubis commiſſuram cartilagineam divulſam & hiſcentem adhuc, deprehenderit. Qualis præcipitantiæ atque amentiæ a Medico, cujus cenſuræ illius Relatio a Prætore poſtmodum prudenter ſubjiciebatur, convictum hoc campi pecus nihil oggrunnire audebat, niſi hoc: quia Prætor Lindneriam pepe-

peperiſſe aſſeruiſſet, neque hæc idem diffeſſa fuiſſet, ipſammet quoque facinus hoc perpetratum ſibi perſuaſiſſe.

Uteri tunicas ſeu compagem cum fœtus grandeſcentia craſſeſcere, aut certe parum attenuari, ignorat hoc rude hominum genus, docere nihilominus idem poterant ſectiones puerperarũ, cum fœtu, aut paulo poſt hujus enixum extinctarum: unde aliquando eveniſſe recordor, ut ex mole hac uteri, a partu mox haud ſubſidente & adhuc compactiore, fœtum inſuper alium & ſecundum in ventre reſtitare, puerperæ ac adſtantibus perſuaſerit, cunctis vero illuſerit, anus delira. In ſexu diſcernendo illas aliquando hallucinari, paradoxa forſan, ſi non injuſta, videbitur inculpatio, quam nihilominus comprobabo recente ac evidente ſatis exemplo: unde quid ſolidi in dijudicandis Androgynis ab illis expectari poſſit, prompte innoteſcet. Octennium, ni fallor, eſt elapſum, cum præſens mihi ſiſteretur perſona viginti trium annorum, nata Oſchazii Miſnenſium, patre Chriſtophoro Bertram/ in & a nativitate ſua fœminei ſexus credita ac pronunciata, hinc in ſacro Baptiſmo Magdalenæ nomine ſignata, quæ nunc vero Chriſtophorum ſe vocat & vocari mavult, veſtitu etiam virili incedit, eam, quod mixti ſexus videretur, ut inſpicerem. Quod dum faciebam, præſentibus aliis, nullam plane in hujus hominis genitalibus ullove ejus membro fœminæ deprehendi notam, contra virilem conformationem quam conſpicuam; ſub imperfectione nihilominus ejuſmodi, qua ſe virum in matrimonio præſtare poſſe, merito ambigebam. Viden, quantum valeant Vetularum harum in hoc deponendi caſu oculi, quantum cerebrum, quarum nihilominus Relationi ſteterint maſculi illius mutili Parentes, Baptiſta & tantum non omnes huc usque, qui eum noverant. Adeo ut *Carpzovius jurisprud. Conſiſtor. l. 2. c. 1. defin. 16. num. 14.* Medicum ac Chirurgum ad Hermaphroditæ inſpectionem denominaverit; neſcio proin, cur demum his Obſtetricem aſſociaverit.

Quemadmodum pariter in nati ſexu dubio diſcernendo.

Quodſi tamen conſuetudini pariter potius, quam rationibus & hiſtoriis productis locum concedere ac fœminarum ejuſmodi laceram auctoritatem conſervare malit Judex, in rebus alicujus momenti & ubi plus perſpicacitatis atque peritiæ opus, ſine Medicis ſolæ nec ad inſpectionem, nec ad renunciationem, admittantur, iisve nunquam,

Deponant E. Obſtetrices nunquam ſine Medico.

 niſi

nisi Medici cujusdam periti aut integri Collegii assensus accesserit, fides habeatur, monentibus *Corp. Canon. lib. 4.* & ex Legum Doctoribus *Aretino Consil. 142. dub. 4.* ac *Paciano de prob. lib. 2. cap. 2. num. 16. 32. 33. atque 34.* Quorum *Prior* Dorotheam, Filiam Ludovici Marchionis Mantuæ, Galetino, Ducis Mediolanensis Filio, desponsatam, non ab Obstetricibus solis, sed Medicis insimul, nudam inspectam fuisse, perhibet, quo an gibbosa, aut quavis ratione deformis esset, dignosceretur: *Alter* matrimonium Filiæ Ducis Parmæ, quo Principem Mantuanum sibi jungere decreverat, propter illius genitalium arctitudinem, quæ judicio Medicorum (non Obstetricum) haud nisi incisione tolli poterat, dissolutum narrat.

Si medicus & obstetrices dissentiant, medico credendum. Imo, si Medici ac Obstetrices in deponendo dissentiant, v.g. in arctitudine fœminea p.n. aut Virginitate asserenda vel neganda, sine dubio & ex eorundem Jurisprudentum communi sententia Medicis potius, utpote peritioribus, quam mulierculis his, standum erit. Cujus asserti præjudicium *Alsarius a Cruce*, in casu superius enarrato tradit: in quo deflorationem negantibus Medicis ac Chirurgis, præ affirmantibus Obstetricibus, deferebatur fides, secundum Autorem ideo, quod incerta & fallacia sint signa Virginitatis floridæ non minus ac defloratæ. Item *Zacchias Consil. 41.* allegato, dissentientibus tribus Obstetricibus circa integritatem virginis cujusdam, Medicorum deciso, intemeratam illam declarente, Judicem stetisse refert. Decernebatur similis casus eadem ratione olim a Scabinis Jenensibus, perhibente *Richtero vol. 2. Consil. 65. num. 7. & 42.* sequentibus verbis: Es ist aber diesem der Bade-Mutter Attestato zu gegen des Medici Bedencken/ der ausdrücklich setzet/ daß die Membra genitalia mulierum post arbortum, oder auch partum legitimum so genau und hart wieder zusammen gehen/ als sie vor der Zeit gewesen/ dahero die Bade-Mütter nichts gewisses sagen können: Welchem berühmten Medico, denn auch andere Medici, ja wohl gantze Collegia, beygestimmet hätten/ wenn sie wären consuliret worden/ ꝛc. Bey so vielen concurrirenden Umständen/ tanquam peritiori in sua arte, mehr Glauben beyzumessen/ als denen Bade-Müttern. Demum etiam in causa Lindneriæ, quam partum finxisse proxime relatum, plus fidei adhibebatur Medico, Obstetricis futili renunciationi contradicenti, a Scabinatu ac Prætore requirentibus.

Quod

Quod de selectu obstetricum in deponendo super causas forenses communiter monent, scilicet ut Renunciationibus ejusmodi præficiantur earum honestæ, providæ & expertæ magis, i. e. juxta *Ulpian. ff. 25. tit. 4. de ventre inspic.* probatæ artis ac fidei, in specie in opere nuptiali & ubi de potentia ac impotentia muliebri deponere debent, juxta *Baldum in cap. proposuisti num. 4. versu & licet, de probat.* cavendo simul ne sint nimis juvenes, propter experientiæ in his defectum, nec adeo decrepitæ, ob sensoriorum habitudinem vitiosam, secundum *Hostiens. cap. fraternit. ante n. 1. de frigid. & malefic:* huic prompte suffragor, in genere tamen & quo ad quævis ipsis demandata negotia expediunda sufficiant, requiritur, ut rite examinentur, approbentur & tunc demum a Magistratu confirmentur, nunquam vero ordo hic in iis constituendis invertatur. Per examen siquidem, an huic officio idoneæ sint, nec ne, comparet, adeo ut *Joh. Gallego de la Serna* de Obstetricum suarum ignorantia valde conquestus, quo Senatus Regius eas examinari juberet, disideret, desiderent ac jubeant hoc præter Medicos Leges publicæ, optarem & ego: i. e. ne levioris & tantum non nullius peritiæ fœminis licentiam obstetricandi Magistratus mox indulgeret, ita etiam ut, quæ Obstetrici famosæ a ministeriis saltim domesticis olim aliquandiu fuerint, den Kreiß-Stuhl v. g. nachgetragen/ affectu interdum cœco, ad munus hoc arduum habiles præcipitanter declarentur, aut, quæ in examine præter ruditatem summam nihil fari norint, in stragem tot miserarum & miserorum eodem dignæ pronuncientur, hac saltem addita gnome: Was sie nicht kan/ wird sie wohl lernen/ scilicet!

Obstetrices peritiores ac seniores præferantur cœteris.

Sint Examinatæ atque approbatæ.

Qualis peritiæ earum disquisitio minime fiat a fœminis tantum, cujuscunque auctoritatis, hinc nec per observantiam nostratem, perhibente *B. Welschio*, ab Uxoribus Consulum atque Ædilium, ridentibus hanc consuetudinem Exteris non tantum, sed propinquioribus etiam Vicinis: verum a Medicis potius & Obstetricibus senioribus, seu majoris experientiæ, quia peritis tantum in arte standum; quamvis testes seu assidentes ejusmodi examinum, si mos jusserit, eas admittere non adeo indecorum videatur. Puncta hujusmodi examinis disquirenda exponere, non est hujus loci, cum cuivis Medicorum, mediocris etiam hoc in negotio peritiæ, talia

Examinentur a Medicis & Obstetricibus senioribus

Examinis hujus materia

suppetere, haud dubitem, sc. an aliis Obstetricibus in functione hac ministrarit? an & quos Scriptores legerit? quid de genitalium muliebrium conformatione ipsi innotescat? quæ imprægnationis, quæ imminentis partus, signa? quando & quomodo parturientis uteri orificium dilatandum, quomodo, qui moratur, partus juvandus? situs & figura ejus mala talis vel talis qua ratione emendanda? & quali encheirisi his vel illis difficultatibus obviam eundum? &c. minime autem, ut communiter fieri deprehendo, rogentur de remediis seu medicamentis variis symptomatis appropriatis, aut certe non, nisi quantum absente Medico illis uti conceditur: ne forsan talia sine hujus præscitu & directorio per temeritatem & arrogantiam Majis his solennem suis intempestive propinent, sibique hoc impune licere, sibi persuadeant; utpote in quo eas culpose adminimum peccare, omnes Legum Doctores asserunt, notante *Zacchia quæst. l. 6. tit. 1. quæst. 12. num. 11. ac 12. & Consil. 24.*

Non interrogentur de remediis morborum.

Communiter cum *Platone* in Thæeteto necessarium maxime bonæ Obstetricis requisitum volunt, eam olim utero gestasse & peperisse; in officii autem excercitio viduam & effœtam existere; cui opinioni favere videntur multi Medicorum, v. g. *H. Augenius l. a. cap. 6. Welschius* modo allegatus *in not. ad Scipion. Mercur. part. 1. cap. 18.* & *Bartholinus de insol. part. viis c. 18.* Quod juxta *Platonem humana natura imbecillior sit ad artes earum rerum, quas nunquam experta;* vel ut Obstetrici ipsi constet, quantum conferat, in partu rite juvari seu tractari: quemadmodum effœtam simul eligi voluit idem, quod *Diana, tori exors ac sterilis partuum tutelam* seu curam *in se susceperit.*

Non adeo necessarium, obstetrices olim utero gestasse.

Quod posterius nihilominus argumentum priori asserto non incongrue opponitur & hoc modo invertitur: Sc. si Diana sterilis parturientium curam gerere valet, cur non aliis fœminis, quæ nunquam gestarunt atque enixæ sunt, artis obstetricandi peritas evadere, & quæ hujus sunt, facere dabitur. Superius jamdum sc. *de Officio Medici Clinici* quam absurdum sit illud quorundam effatum, quasi Medicus illis aliorum affectibus, quos ipsemet & in corpore proprio aliquando sustinuit, felicius mederi queat, quam aliis, disserui: quatenus exin sequeretur, Medicum existere ac dici peritum

non

non posse, nisi qui variorum pluriumque ægritudinum acerbitatem degustarit, Lue Gallica, Gangræna, Phthisi, Hydrope, Calculo, &c. aliquando laboraverit; nec dexteritatem in Chirurgo deprædicari, qui non vulnera, fracturas, hernias, &c. passus unquam: dirum sane hoc foret fatum durave Medici tyronis conditio. Ut, ejusmodi Scriptores Medicos præjudicium hoc non deponere, mirer, qui ægrorum nihilominus ac ægritudinum phœnomena horumque motus adeo accurate recensere norunt, ac novit eorum mens corpori ignota. Imo cum Chirurgis, difficulter parientibus ut opem ferant, advocantur non raro Medici, hisque opitulantur felicissime, quos vel per sexus rationem, nec gestare, nec parere in propatulo est: ut taceam, Obstetrices in casibus dubiis consilia illorum petere teneri, hoc est, implorent, quæ gestarunt, illos, qui gestationem & partum nesciunt. Diserte explicuit ac destruxit hanc fabulam, non exemplo tantum proprio, sed ratione quoque valida, modo allegata Siegmundin/ in præfatione sui libri, der Chur-Brandenburgischen Hof-Wehe-Mutter/ nimirum, quod fœmina, faciles & naturales magis experta partus, de difficilioribus ac præternaturalibus minime judicare, nec horum causas ac symptomata per individualem corporis sensum sibi concipere queat: dystociis autem lacerata nihil omnimode ex suis doloribus ac tormentis sapiat, utpote quæ sæpe adeo exquisita, ut se ipsas sub his ignorent miseræ ejusmodi parturientes, sie wissen nicht/ wie ihnen geschehen/ multo minus hinc erudiantur seu proficiant, quo aliis consilio auxiliove esse valeant, nisi aliunde hoc didicerint. Sicut nec ejusdem *Platonis* rigori, quo viduis & ad sobolis procreationem nunc ineptis tantum munus obstetricandi concessit, multum favet, quasi *Diana his idem imperarit, similitudinem sui honorans*, cum cuncta hæc meras spirent gentilium fabulas: potior forsan, si aliqua, ratio hujus asserti videbitur hæc, quod gestantes hincque puerperæ ipsæmet ministerium suum obstetricandi aliis fœminis adeo prompte & pro rei exigentia commodare nequeant; maritatas autem seu in conjugio viventes Obstetrices quis ignorat?

Nec, ut ipsæmet amplius haud gerant.

Potius, quo Reipublicæ de peritis ejusmodi fœminis felicius prospiciatur, commendarem, quam magis necessariam duco, do-

Potius cogitandum foret de

earum doctrina.

ctrinam, seu ut Magistratus curet, qua ratione commode erudiantur, formentur seu præparentur ad hanc functionem, quo post jacta demum artis suæ fundamenta Obstetrices eligi ac designari possint. Detestari sane subit perniciosissimum illum morem, quo, cum nulli artem nec opificium minoris momenti, sine prævia & probata præceptorum seu principiorum inculcatione & apprehensione administrari liceat, arduam nihilominus hanc, & qua de corio humano luditur, in Civitate, quam bene constitutam putamus, mere empiricam, scientes, volentes, cupimus. Id est secundum affectum & commendationem unius alteriusve fœminæ, alicujus forsan auctoritatis, eligimus, electam demum aliquali tentamini submittimus, subjecta nullius doctrinæ, nullius peritiæ, horumque ignorantiæ, nunquam emendabili, totidem miseras ac prolem insontem exponimus: saltem quia empeiriam hanc, cum applausu plebeculæ aliquandiu exercuerunt, Commendatricibus laute abblandiri norunt, spemque vanam artis, quam ignorant, addiscendæ faciunt. Tentare jubent omnes harum vetularum scientiam, ast tentare velle scientiam, quæ nulla, quamque illas sibi nunquam comparasse novimus, nec ad quam comparandam ab ullo unquam hominum his subministrata occasio, paradoxum valde, si non absurdum, est: cum ipsimet Medici ac Chirurgi, qui obstetricandi peritia præ aliis pollent, doctrinam præter experientiam coluerint & adhuc colant. Unde denuo elucescit, quid ab ignaris his in cœteris quoque negotiis, sc. medico-forensibus sit expectandum sanioris judicii.

Alias fœminas in testificando ipsis combinari haud necessarium.

Quem in finem vero in iisdem causis aliæ Matronæ honestæ ac sagaciores his associari debeant, non video, jubentibus quamvis hoc Constitutionibus publicis: ignorantiam sane illarum haud levantes, cum Obstetrices his sine dubio, quod artem, quam exercent, profiteantur, peritiores existant, hinc potior iis, præ cœteris testibus, adhibenda sit fides. Potissimum dum juratæ & publica auctoritate præ illis ad munus hoc confirmatæ sint, aut jurejurando testimonium suum firmare teneantur, si forsan per illud, quod tempore constitutionis suæ præstiterunt, ad Renunciationes ejusmodi forenses non obligatæ fuerint: quale juramentum & obligationem Matronæ honoratiores & extra functionem hanc viventes sine dubio

detre-

detrectabunt, hinc ad teſtificandum inſufficientes pronunciari debent.

Quamvis penes parturientes ac puerperas Matronarum prudentum conſilia haud negligenda malim, modo hæ peritiam ſuam non tam venditent, quam comprobent. Quemadmodum nec incongruum videtur in dyſtociis periculoſioribus præter Obſtetricem ordinariam, quæ manualem operam præſtat, alias ſeniores, quæ judicio pollent ac conſilio illam juvent, ſicque ejus alacritatem ac dexteritatem ſua inſtructione moderentur, accerſere. Licet, antequam hoc fiat, attendi mereatur *Bourgoiſe* dum *part. 1. cap. 2.* duarum obſtetricum penes parturientem combinationem diſſuadet his verbis: Denn wenn ihrer zwo alſo zuſammen kommen / wird das erſte ſeyn / damit ſie einander grüſſen / daß ſie einander bey den Mäulern nehmen / unterdeſſen der armen Kindbetterin vergeſſen / wie auch ihres Amtes und Gebühr. Hier will ich nun einen jeden urtheilen laſſen / wie ein gut Gnügen die Umſtehende daran haben werden / wenn ſie ſehen / daß die Wohlfarth und Leben ihrer lieben und werthen Freundin gerathen iſt in die Hände zweyer Weiber / da je eine über die andere mit Zorn entrüſtet iſt.

Quamvis penes parturientes.

Caput IV.

De *Renunciationum Inſtrumentis.*

HActenus & in præcedentibus de Perſonis, quas, ut in cauſis Medico-Forenſibus deponant, Judex poſtulat, harumque conditionibus ſeu requiſitis actum fuit: ponderanda nunc veniunt circa hoc argumenti genus inſtrumenta, quorum opera Relationes legales eædem præſtant.

Instrumenta ad deponendum neceſſaria.

Ratione quorum ex quotidiana obſervatione ſuppono, Cauſas illas eſſe vel mere ſenſuales vel conjecturæ, vel ſenſus & conjecturæ ſimul. Mere ſenſuales appello, quæ a Senſoriis externis immediate & infallibiliter ſeu omnimode percipiuntur, v. g. contuſio, ſugillatio, vulnus, fractura, horumque locus ſeu ſubiectum, figura, magni-

Cauſæ medico-forenſes ſunt vel ſenſuales,

tudo, mutilatio, conformatio hermaphroditica, partium genitalium vitia, &c. Conjecturales vero de animationis fœtus tempore & omnes quæstiones generales, v. g. an Senex octuagenarius, quoad sensus internos atque externos torpidus & ad motus plerosque impotens fere ad prolem generandam habilis seu idoneus existat? num fluxus menstruorum immoderatior seu hæmorrhagia uteri, fluorve ullus conceptionem turbet ac matrimonium solvat? i. e. quæ sola ratione ac in thesi dirimuntur: Sensus denique ac conjecturæ simul, ubi sensationi ac sensatis mentis quidam discursus supervenit, quo demum ex illis, ceu Datis, quæstio a Requirente proposita aut affirmatur, aut negatur, quod Judicium communiter audit, v. g. ubi de partu septimestri, superfœtatione, virginitate, prægnantia, partu, fœtu supposititio, vulneris lethalitate in individuo certo seu in hypothesi, item de futuris, v. g. vulneris eventu, deponitur, & cœteri casuum medico-forensium plerique. Bina proin instrumenta sunt, quibus in deponendo utimur, Sensus nempe ac Ratio: ita tamen ut modo separatim agant, modo concurrant, eadem.

vel conjecturales, vel utriusque generis simul.

Instrumenta renunciationum sunt sensus & ratio.

An sine omni sensuali experientia aliquando deponere liceat?

Ratione equidem solitaria an unquam de objecto quodam deponere liceat, hinc ambiguum fit, quod in conclusionibus medicis eliciendis Rationis semper atque Experientiæ prærequiratur harmonia seu conspiratio, neque ulla quæstionum ejusmodi, quas conjecturales dixi, sine prævia Experientia, si non per modum inductionis, certe analogismi, decidi seu solvi possit. Quatenus Ratio sine Experientia fallax cognoscendi instrumentum deprehenditur, & fœtus v. g. quadrimestres ideo animati dicuntur, quod omnes tunc temporis in utero sensibiliter moveantur; hæmorrhagia uteri enormior conceptionem & gestationem lædere creditur, quod hoc in Flavia, Sempronia, Lucilla & aliis multis subjectis egerit; & Octogenarius ad generandum minus idoneus censetur, non tantum ratione stuporis sensuum & motus impotentiæ, sed per experientiam, qua, si aliquando, certe rarissime, ejusmodi Silicernium generasse, patet. Verum eo ipso, dum differentia modorum deponendi experientiam individualem, seu experimentum in subjecto, de quo testificari jubetur Medicus, non alienam, non universalem, respicit, & non, nisi per modum argumenti, casui litigioso applicatur, seu medium de hoc

conclu-

concludendi præstat experientia in aliis facta: talem renunciationem utique conjecturalem, minime sensualem, enunciare quadrabit, dum exin, quod diversos octogenarios descriptæ habitudinis haud generasse novimus, octogenarios tales non, nisi rarissime forsan, generare concludimus.

Sensualis quippe depositionis formalitatem totam exhaurit sensatio, adeoque non, nisi sensibus orbatum, in hac sensuum usuram negaturum confido, utpote cujus formula circiter hæc est: Vidi aut deprehendi in fœtu ex Tullia nato labium leporinum, in Cajo vulnus capitis, molliora hujus integumenta penetrans, longitudine unciam æquans, cum insigni hæmorrhagia, vidi ac tetigi pelliculam tensam in vagina uteri Claudiæ, audivi stertorem Sempronii, olfeci halitus fœtentes oris Mœvii &c. quod forsan Relatio & Testimonium in sensu strictiore vocari posset. Ubi vero res, de qua quæritur, judicii potius, ac conjecturalis insimul existit, sensatione prævia ideo opus est, quod ipsi ac phœnomenis sensibilibus conjectura seu responsum innitatur, aut concludendi medium hinc depromat renuncians, quam aut Judici utplurimum simul exponere tenetur, aut certe in sententia formanda seu ferenda mente concipit, i. e. rationem decidendi ac dubitandi petit ac reddit ab illo corporis sensu, quo rem, quæ in controversiam vocatur, apprehendit ac metitur; ita ut nec de credulitate, notante *Baldo*, admittatur testis, nisi sensu hæc fuerit declarata ac ratione firmata: quod forsan magis proprie renunciare seu judicare dicetur.

Quid sensualis depositio?

Dubitare quidem denuo liceret, an in enarratis causis, quas per sensus & conjecturam simul dirimi dictum, a sensu semper ratio depromatur? cum non quævis earum in sensus incurrat, & Medici horumque Collegia non raro postulantur ad deponendum, seu ferendam sententiam, de rebus nunquam a se visis seu perspectis, contrectatis &c. adeoque a sensoriis suis quam remotissimis. Ita v. g. virginitatem nec videt, nec tangit Obstetrix vel Medicus, nec sensu percipit hic ac Chirurgus amentiam insanientis, perforatos in vivo adhuc vulnerato pulmones, fragmentum calvariæ membranas lacerans, nec lethalitatem vulneris ventriculi, deponunt nihilominus super hæc & similia objecta, sensoriis suis externis minus adæquata. Pa-

An ratio in deponendo sensuali experientiæ semper innitatur?

riter judicant Collegia Peritiorum percussionem capitis, ventriculi &c. lethalem aut non lethalem, ex Actis, a Prætore transmissis, plagas has quamvis nunquam conspexerint &c. quod tamen eorum pronunciatum penes illum tantæ auctoritatis est, ut secundum illud vulneranti pœnam aut ordinariam, aut arbitrariam seu mitiorem decernat idem.

Affirmatur. Sed difficultati huic prompte satisfiet, si priori casui ex Philosophia naturali regeratur, res quidem non omnes immediate ac per se in sensus incurrere, v. g. hominem secundum essentiam suam, & sic nec virginitatem, nec pulmonum plagam, nec fragmentum Calvariæ reconditum, vulneris ventriculi lethalitatem, nec insaniam: quatenus virginitas nihil, nisi coitus denegata experientia, seu habitudo genitalium muliebrium naturalis, qua hunc puella nondum experta est; qualis utique nec cerni, nec contrectari, valet. Pulmones transfossos, antequam cadaver secandi copia fiat, pariter intueri non datur, nec fragmentum cranii ad interiora demissum, ac lethalitas vulneris ex hujus demum subjecto seu parte læsa, longitudine, profunditate similibusque circumstantiis, sectione facta, elicitur; multo minus dementiam, ut mentis vel phantasiæ quædam depravatio est, sensoriis nostris usurpare conceditur. Sensu tamen quemadmodum dignoscere dicimur hominem, si hujus adjuncta, v. g. proceritas, habitus, figura & functiones, sc. loquela, organa nostra incurrant: pari ratione sub sensum cadit virginitas, non quidem immediate, sed per angustiam & conformationem genitaliũ intemeratam, quæ ejus individuus observatur effectus seu comes; pulmonum vulnus nos sentire seu percipere recte putamus, si ex thoracis plaga & per asperam arteriam cum tussi sanguinem spumosum rejici observemus; fragmentum ossis ad interiora declinare & meninges pungere deprehendimus, si de stabili & exquisito dolore capitis percussus conqueratur, si convulsionibus agitetur &c.; lethalem vero plagam nos cernere recte opinamur, si circumstantias recensitas similesque, per quas illa non mortifera pronunciari non poterat, attendamus; & fatuum denique illum nobis videri dicimus, quem incongrua loqui, corpus inepte jactitare &c. advertimus. Proin in causis ejusmodi & casibus censuræ nostræ expositis seu individualibus sensatio semper præcedit

Sensatio semper

Judi-

Judicium, & non, nisi ab illa depromptum, validum erit testimonium: Sive eadem objecti immediate magis, sive hujus attributorum, causarum atque effectuum, tanquam indiciorum seu signorum, fuerit, monente *Paciano de Probat. lib. 1. c. 43.*

praecedit judicium medicum.

Quoad alterum vero dubii moti membrum dicendum, Actorum illorum judicialium contenta, & inprimis his inserta Attestata Medica, seu praesentium Medicorum depositiones, Datorum certorum atque indubiorum sensatorum rationem ac vim habere, utpote a peritis aliisq; testibus, omni exceptione majoribus visa, sensata atq; sub juramenti fide asserta: ex quibus, tanquam propriis oculis observatis & manibus nostris palpatis, inferimus conclusionem a Magistratu aliove Requirente desideratam. Adeoque sub conditione illa, quod vulneris v. g. circumstantiae aut corporis habitudo, prout quidem a Medico, Chirurgo, Obstetrice &c. praesentibus ac testibus observatae ac literis consignatae leguntur, se habeant, Medici, absentes quamvis, de illius eventu ac lethalitate judicamus. Venenationem ex sola adstantium relatione aliquando, de subitaneis & acutissimis symptomatis, intumescentia & livore corporis, morte praecipite & eroso in cadavere viso ventriculo testantium, auguramur: & quam nunquam vidimus, ex antecedanea menstruorum suppressione, nausea, vomitibus, ventris intumescentia hujusque denuo inopina subsidentia, lacte in mammis, clam peperisse, vix ambigimus. Imo ideo Collegiis quoque Medicis solenne est, ut, si forsan ex circumstantiis de minus curata v. g. ejusdem vulneris inspectione, suspicio ipsis exoriatur, v. g. scutiformem cartilaginem in extremitate Sterni praecisam praeceps inspector se conspexisse testari non erubescat, locum perforati ventriculi non determinet, vasa laesa non innuat, similemque in secando, observando ac enarrando errorem committat, eum hujus, sub interlocuti seu interpellationis forma, admoneant, quo emendentur incongrua & principiis anatomicis minus conformia, suppleantur defectus (si modo eos adhuc supplere integrum fuerit) ac dilucidentur obscuriora, Judici & inspectioni qui praefuerant, remittant Acta, sententiam decisoriam seu postulatam, ad pleniorem usque informationem differentia, ab omni sc. praecipitantia ac hypocrisi alienam.

Sive propria, sive aliena.

Collegia medica, antequam decernant, insufficientia Medicorum & Chirurgorum attestata non nunquam recte interpellant.

Quod exemplis probatur.

Ita v. g. dum Anno 1690. menſe Januarii de capitis cujusdam læſionis lethalitate quærebatur, in Atteſtato vero medico obſcuriore inter alia etiam hæc deſiderabantur, quod fracturæ oſſis frontis longitudo ac tendentia, ſeu, an verſus oculi orbitam, os ethmoides aut ſphœnoides deſcenderit, non determinatum fuerit, neque, an aliquid cruoris extravaſati ſub dura & pia meninge, (ut ex Regiſtratura Actuarii augurari liceret) vel ſub ipſo Cerebro, ſuper oſſa nominata, hæſerit? poſtquam ex eodem Protocollo conſtabat, cruorem a ſummitate capitis ad ejus latera ſeu tempora inclinaſſe, ac ſub cadaveris motu ex ore & naribus hujus prorupiſſe; item, Cerebri interiora quomodo ſe habuerint? judicium noſtrum ſuſpendebamus, donec menſe Maji ejusdem anni circumſtantiis his plenius explicatis per accidens tantum lethalem illam plagam decernere licuerit. Imperfectior & obſcurior longe videbatur Relatio, ejusdem anni menſe Septembris tranſmiſſa, & læſionem capitis, cervicis atque abdominis recenſens. Qua nimirum primo utriusque cerebri meningis ruptura ſatis magna, & per quam cerebrum prodierit, innuebatur, nullus tamen cruor (qui per vaſa, ſub ejuſmodi ruptura neceſſario lacerata, non effundi non poterat) annotatus, ejusve mentio facta fuerit: ut per conſequens hanc membranarum lacerationem non a percuſſione & in ſubjecto adhuc vivo, ſed in cadavere demum & ſub ejus viſitatione, factam probabile fuerit. In eodem Atteſtato deponebatur ſecundo, cervicem circa vertebram ſui tertiam fuiſſe fractam, non tamen exponebatur, an & quomodo dicta vertebra fracta, an luxata, fuerit: nec ſanguinis extravaſati circa læſionis hujus locum verbulo Relatio illa meminerat, qualem nihilominus ſub effractura ejuſmodi violentiore ex vaſis ſpinæ adjacentibus & proceſſus vertebrarum transverſales permeantibus, inevitabiliter ruptis, prodiiſſe, veroſimile ſit. Inſuper minus conſtabat, qua ratione per dislocationem aut fracturam vertebræ unius medulla ſpinalis eousque denudata fuerit, ut, antequam muſculi accumbentes cum ligamentis ac membranis obvolventibus dextre remoti, illa primo mox obtutu, inſtar funis argentei, comparuerit. Sicut denique aperto abdomine ſe multum, ſc. unciarum decem, vel duodecim, cruoris circa Lienem ac Uterum reperiſſe referebant deponentes, viſceris tamen aut vaſorum

rum læſorum nulla mentione injecta. Equidem interpellantibus nobis iidem difficultatibus his ſe extricare conabantur; ſed minus perite ac ſecundum artem: ita ut nec denuo quæſiti ſententiam certam formare aut ferre potuerimus. Paria circiter deſiderabantur in Relatione medica, 1691. menſe Julii de læſione capitis & pectoris in uno ſubjecto exhibita. In quali fragmenta Calvariæ tria cerebro inhæſiſſe innuabatur, ſine determinatione, quam profunde & quo ſitu illi immerſa fuerint, ut plus minus commode exin protrahi valuerint: quoad contuſionem pectoris nulla recenſebantur ſymptomata, quibus defunctus decubitus tempore laborarit; nec referebatur in quo thoracis latere, an in utroque, ſanguis extravaſatus viſus, nec qualia vaſa lacerata vel eroſa fuerint? &c.

Paulo aliter ſe res habet in quæſtionibus generalioribus, antequam ad individuales caſus reſtringantur ſeu his accommodentur: v. g. dum poſtulatur, an partus Septimeſtris ſit vitalis? an Vulnera Cerebri exiſtant mortifera? quando Fœtus in utero materno animetur? an Virgines ac Viduæ, i. e. ſine maris amplexu, molam concipere queant? an Gonorrhæa virulenta mares ad generandum ineptos reddat? Ubi ſane nulla individualis partus, qui pro ſeptimeſtri venditetur, præmittitur aut ſupponitur inſpectio; nec Cerebri hujus vel illius, tali vel tali modo ſauciati perluſtratio; neque de fœtus certi, ſed de omnium humanorum conceptuum, animatione, quam nec in ſingularibus ſenſu dignoſcere datur, controverſia emergit; multo minus de Tullia, Livia, ſed individuis tantum vagis aut potius de Virginibus Viduisve in genere ſermo eſt, ubi de molæ generatione disquiritur; neque de Sempronii, gonorrhæa affecti, potentia generandi dubitatur, ſed ſub generaliore conceptu problema hoc proponitur. Sc. quæſtiones ejuſmodi mere conjecturales ſunt, & quia non, niſi ſingularia, in ſenſus incurrunt, illarum, ut indefinitarum & univerſalium, circumſtantias ſenſibus metiri ac dijudicare non conceditur.

Quæſtiones generaliores decidere negotium meræ rationis eſt.

Qui E. Medicus ejusque ſuccenturiatorum in caſibus ſpecialioribus ſeu determinatis decidendis peritorum ac circumſpectorum nomen tueri malunt, ſenſibus ante omnia, quantum poſſibile, disquirant ſingula: cum nihil pro certo aſſerere queant, niſi quod his, ſi non

Aſt in caſibus judicialibus nunquam ſine ſen-

non a priore, certe a posteriore, perceperint. Inter quos quidem visum cœteros maxime antecellere, hujusque sphæram in Causis Medico-Legalibus dignoscendis latissimam existere, prompte largior: modo mihi concedatur, nec cœterorum sensoriorum usu nos in praxi hac Medico-Forensi omnimode supersedere posse, & per hæc pariter nonnunquam controversias ejusmodi decidi, quarum subjecta cum effectibus suis oculos effugiebant. Quamvis aliquando pro visitante circumstantiæ loquantur, quæ eum a lustrationis sensualis, aut omnimode non, aut minus legaliter & sufficienter factæ, culpa absolvunt, v. g. fracidum jamdum cadaver, sive per causam & turgescentiam fluidorum ejus intrinsecam, sive atmosphæræ habitudinem, sive Judicis negligentiam ac Visitationis procrastinationem aut aliud quid tale evadens: ad qualis eviscerationem seu inspectionem nec tenetur Medicus, nec, si sub hac cuncta adeo exquisite non attendat, hinc minus expedite & categorice deponat, imperitiæ vel levitatis accusandus venit. Sic ante plus, quam viginti annos a Quæstore Lüzensi mense Julii vocabar ad visitationem cadaveris masculini ex vulnere defuncti, in via publica, sub æstuante maxime cœlo, reperti, hincque ultra biduum ni fallor adhuc asservati: cujus habitum externum totum ex livore nigricantem, tumidum & vermiculis obsitum, cum tabo putrilaginoso ex naribus & ore profluo ac fœtore horrendo cum deprehenderem, sectionem postulatam renui. Item a Prætore oppidano Anno 1694. d. 28. Maji, pariter sub fervidiore tempestate, requisitus ut cadaver masculinum in agro repertum secarem, equidem in colli ejus antica parte, e regione Tracheæ, vulnusculum exile, pone maxillam dextram & sub aure ejusdem lateris penetrans oculis & stylo deprehendi: cujus accuratiorem lustrationem, seu partium læsarum evolutionem, propter fracedinem insignem, qua collum & caput hujus inprimis, ad molestiam adstantium, tenebatur, præstare non potui.

[Margin: sensuum usu deponendum. — Visus inprimis. — Prohibent interdum quædam inspectionem.]

Spectat huc, an Cadaver inspiciens ad vasa lacerata cuncta distincte annotanda semper teneatur, adeo ut, si hoc negligat, incautius & illegaliter egisse necessario dici possit? item si non singulas læsarum partium recensuerit? Ubi sane in casu priore, modo aliunde constet, v. g. ex copiosissima hæmorrhagia & notabili cruoris in cavitate

[Margin: Non absolute necessarium omnia vasa ac integumenta]

tate quadam congestione, neglecta quamvis vasorum sanguiferorum læsorum denominatione, fides adhiberi debet imperfectius super lethalitate deponenti: cum inprimis non unius conspicui magis vasis, sed minorum, plurium tamen, læsio lethalitatis auctor existat. Perinde ac Vasorum Lymphaticorum, propter teneritudinem suarum tunicarum, mox subsidentium ac visum fugientium, rami majores minoresve nulla oculorum acie discerni possunt: & in ejusmodi casu sufficit conspicuam seu enormem lymphæ extravasationem annotasse. Sicut nec peccasse multum videtur, qui partes non omnes vulneratas, v. g. integumenta externa singula, secundum seriem recenset: modo illas non neglexerit, a quarum læsione majus renunciationis momentum dependet, aut illa hinc obscurior evadit. Exempli loco sit casus sequens, Facultatis Nostræ censuræ Anno 1692. 7. Maji expositus. Nimirum quidam ex vulnere thoracis subito seu intra dimidium horæ expiraverat, cadaver ejus a Medico non promoto & in negotiis ejusmodi forte minus exercitato ac Chirurgis, similis forsan peritiæ, dissecatur, & ab illis de hoc sequenti ratione deponitur: Weil wir Endes Unterschriebene auff Ersuchen Hn. N. N. auff seinem adlichem Hause erschienen/ und den entleibten Cörper des Hn. N. N. zu besichtigen/ so bekennen wir hiermit/ daß beniemter Cörper 3. qver Finger oberhalb der Wartzen der rechten Seiten an der Brust/ gegen selbiger Mitten/ zwischen der ersten und andern Rippen einen Stoß/ mit einer dreyeckigten hohlgeschlieffenen Stilet-Klingen/ welcher durch das Mediastinum gegen der lincken Seiten/ oberhalb des Hertzens/ an die sechste Rippe/ was weniges durch die Lunge/ zwischen den beyden Lobis selbiger Seiten angangen/ und zwar der grossen Gefässe keines verletzet/ dennoch die Brust sehr mit Blut angefüllet gewesen. Mehr ist auff der lincken Seiten ein Streiff/ etwann eines Fingers lang/ welcher aber über die Haut nicht/ sonderlich eingedrungen/ zu sehen gewest. Welches wir hiermit 2c. Contra qualem Relationem cum inter alias hæ moverentur difficultates, quasi musculorum pectoralis & intercostalium, sine dubio simul perforatorum, nulla in ea facta fuerit mentio, nec vasa læsa nominata, ex quibus promanans tanta cruoris quantitas thoracem impleverit: a Collegio nominato respondebatur: Daß zwar ratione der geschehenen Inspection des Entleibten/ auch des diesfalls

laceratum annotare.

falls ausgestellten attestati, ein und anderes zu erinnern wäre / zumahl von dem Medico und Chirurgis keines von denen vasis læsis per avtopsiam determiniret/ sondern bloß conjecturaliter angezeiget worden/ rc. Dennoch aber die beschriebene Wunde / als wodurch in so kurtzer Zeit/ nehmlich einer viertel-oder halben Stunde die Brust mit so vielem Blute angefüllet worden / es sey nun solches aus einer grössern / oder unterschiedenen kleinern/ Pulß- oder Blut-Adern geflossen / und der Verwundete sive ratione extravasationis, sive suffocationis, sive utriusque, so plötzlich dahin gestorben / allerdings pro simpliciter & absolute lethali zu achten sey.

Visu res ambiguas disquirimus aut in homine, aut in aliis rebus, v. g. eduliorum vitiis & carceris conditione animadvertendis, veneno cognoscendo. Hominem vero visitamus aut vivum, aut hujus cadaver, aut quem vivum mortuumve ambigimus. Vivus homo renunciantium oculis exponitur, si de ejus Ætate, Pubertate, Primogenitura, Impotentia seu ineptitudine coëundi, Morbis, Morborum eventu, Aptitudine ad sustinenda Tormenta, Mutilatione, Debilitate ac Cicatricibus a Plaga, de Fœmellarum imperforatione, Virginitate, Stupratione, Imprægnatione, Monstris, Hermaphroditis, Venenatione ac de his, quæ a debiti conjugalis redditione excusant, quæstio fuerit, si discernendus fuerit fœtus maturus seu vitalis, it. an Fœmina peperit? &c. quarum investigationum speciales circumstantias & lustrandi modos casus specialiores innuunt.

Inspectione mediante deponitur de homine vivo.

Ratione avtopsiæ vivorum saltem hoc inpræsentiarum, per Legum Conditores atque Interpretes admonitus, innuo, illam, pro honestatis atque verecundiæ exigentia, in quibusdam recensitorum casuum, attemperandam seu moderandam esse; si genitalium organorum inprimis habenda est ratio: sc. ubi de pubertate judicandum, quam *Hostiensis de despons. impuber. rubric. 2. num. 4.* antiquitus probatam fuisse perhibet, per pubem in inguinibus efflorescentem oculis usurpandam. Quod tamen pudicitiæ ac castitati præjudicare, *idem Autor l. a. Menochius de arbitr. Judic. cent. 1. cas. 58. Sanchez de Matrimon. lib. 7. disp. 104. n. 32.* atque *Schneidewein Inst. lib. 1. tit. 24.* ajunt: i. e. turpem ejusmodi corporis adspectum maxime reprobant, innixi potissimum *Institut. tit. quibus modis tutela finiatur & C. quando*

Honestatis ac verecundiæ semper rationem habendo.

tutela

tutela vel cura desinit, ubi, quæ corporis inſpectio hujus cauſa adornata in fœminis olim impudica viſa fuerit, ad maſculos quoque eam extendere jubet Imperator. Pariter, quando poſt cœteras potentiæ coëundi notas copulam actualem præſumptionem ad illam facere, idem *Hoſtienſis l. a.* aliique tradunt, & pro hac atteſtanda in conſpectu Matronarum peritarum coitum celebrare jubent, his *Sanchez. l. a. diſp. 109. num. 15.* & *Speidelium Specul. Juridic. Polit. lit. E. in vocabulo* Ehe-Scheidung contradicentes obſervamus, aſſerentes, turpiſſime teſtes oculares in ejuſmodi caſibus admitti, utpote qui hac ratione facile in libidinem abriperentur; imo forte marem, alias validum & potentem ſatis, in ſpecimine ſub aliorum aliarumve conſpectu edendo, præ pudore intempeſtive fatiſcere & quaſi elumbari. Quantum enim paſſiones animi vehementiores hoc negotium modo intendant, modo ſufflaminent, *Alexander Benedict. prax. l. 24. c. 12.* poſt plura alia documenta his verbis comprobat: *Alios verecundia tenet, alios metus ipſe, tot modis ſuſpenditur cum animo coitus.* Et eo ipſo, dum de aliis ſignis, juxta *Sanchez diſp. 104. num. 28.* conſtat, ex quibus illæſa honeſtate ac pudicia, potentia aut impotentia coëundi præſumitur: cur Chriſtianis ad ſuaſum *Juſtiniani l. a.* pudori parcere & honeſtatem ſervare non religio erit; inprimis cum ad validitatem matrimonii non coëundi ſufficiat, ſed ſeminandi ſeu ſemen immittendi quoque ſimul requiratur, potentia, quarum illam quidem, non vero hanc, cernere teſtarique valent ejuſmodi Spectatores vel Spectatrices.

Denique honeſtati ac verecundiæ equidem litant, qui cum *Actio de privil. infirm. part. 1. rubric. 49. n. 40.* ſecundum *l. 1. ff. de ventre inſpic.* & *Tiraquell. de leg. connub. l. 4. num. 23. & ſeqq.* fœminas non, niſi a fœminis nudandas ſeu inſpiciendas monent: eo ipſo tamen, dum imperitia fœminarum, in ſpecie noſtrarum, de quibus *capite præced.* diſſerui, hanc regulam frequentius limitare jubet, dentur etiam in ſexu ſequiore caſus, qui obſtetricum circulos ſuperent, v. g. vulnerum; medicis non minus ac Chirurgis, maribus, viva pariter earum corpora, ac cadavera, luſtrare, integrum, ſi non neceſſarium, erit. Potiſſimum cum mulierculis, non ſcite ac perite ſatis teſtificantibus, medicorum inſpectio ſurrogetur; ipſemet *alleg. Actius*

Haud tamen fœminæ a fœminis tantum inſpiciendæ.

hac ipſa occaſione *l. a. num. 41.* civitatibus conſulat, ut probos & honeſtos medicos eligant, eosque non juvenes.

Inſpectio non quovis tempore in quibusdam caſibus inſtrumentum adæquatum eſt.

Præterea quidam caſus, αὐτοψία determinandi, ita inſuper ſe habent, ut hæc illis non adæquatum ſemper & quovis tempore obſervetur inſtrumentum, ſed hujus maxima etiam hic habenda veniat ratio, v. g. in affectibus morboſis, qui per vices ac paroxyſmos, ſive periodicos, ſive erraticos corripiunt, determinandis, hinc v. g. hernia pro avertendis tormentis, cognoſcenda, cum inteſtina prolapſa aliquando ex inguine, ſcroto, &c. ad abdomen & in ſitum naturalem ſe recipiant, ibique aliquandiu morentur, v. g. in ſupine decumbentibus, item in amentia, epilepſia, &c. per viciſſitudines affligentibus, dignoſcendis. Spectat huc de partu facto poſtulata renunciatio, qui recens equidem latere nequit, elapſo vero hinc notabili tempore fruſtra inveſtigatur: quemadmodum pariter morborum fictorum a veris diſcretio, qualem non una, ſed repetita, non ſtata, ſed incerta, demum viſitatio præſtat.

Frequentior eſt cadaverum inſpectio.

Ad Cadaveris inſpectionem vocamur frequentius, ſi de violentia extrinſecus illata ſeu homicidio conſtet, vel præſumptio fuerit, adeoque læſionis cauſam, conditiones & effectus exactius disquirere neceſſarium, ubi non minus de ſanguine carnificis enſe profundendo, quam de ſanguine profuſo, qui ad cœlum clamat, controverſia eſt: atque hanc quidem totius mundi conſuetudine receptam

Ac valde neceſſaria ſecundum JCtos.

eſſe tradit *Clarus 5. receptar. ſentent. §. Si quæſt. 4. & 5.* variorumque Populorum & Provinciarum moribus ac legibus conformem *Feltmann. de cadav. inſpect. c. 3. §. 2. 3. ſeqq.* comprobat. Inter quales caſus quemadmodum ſine dubio frequentiſſima exiſtit mors ex vulnere ſeu percuſſione, i. e. an Percuſſus ex vulnere, ut tali, diſceſſerit? ſic circa explorationem ejus ſenſualem, quam in ullo alio negotio, oculi ſollicite & circumſpecte magis verſari debent: cum ex vulneris habitudine, de qua per oculorum demum dictamen conſtat, quæſtio de occiſore & hujus pœna decidatur. Ita quidem, ut, ſi hæc plagæ inſpectio aut omnimode negligatur, aut non accuratius & ſecundum regulas artis adminiſtretur, per ſanctiſſimam Legum auctoritatem cautum obſervetur, pœnam homicidii ſeu ultimi ſupplicii in percuſſore non habere locum. Quatenus hac ratione dubium manet

net Delicti Corpus, ſine quo nihilominus, ſecundum Juris peritos, ad ſpecialem Inquiſitionem tranſire haud conceditur: & neglecta aut perfunctorie peracta viſitatione in ambiguo relinquitur, an ex vulnere, an ex alia cauſa, perierit ſauciatus, dum in iis, quæ de vita humana agunt, probationes dubiæ ac ſemiplenæ tantum ad mortis pœnam inferendam minus ſufficiunt, *vid. Carpzov. prax. crimin. part. 1. quæſt. 26. n. 19. 20. ſeqq.* ac Potentiſſimi Electoris Brandenburgici Edictum Anno 1665. promulgatum.

Contradicentibus quamvis nonnullis.

Tuſchius quidem *practic. concluſ. 286. Muſcatell. prax. crimin. de cognit. ſeu probat. delict. prœm. num. 18. Oldecop. quæſt. crimin. 8. Brunneman. prax. crimin. c. 7.* & *Celeberrimus Strykius de Jure ſenſ. diſſert. 1. cap. 3.* inſpectionem cadaveris haud ſemper adeo neceſſariam ajunt, quin illa neglecta pœna in Occiſore ordinaria aliquando locum habeat, ubi nempe telo lethifero vulneratus derepente ſeceſſerit: ideo ſc. quod, ſecundum *Gomez Reſolut. tom. 3. cap. 3. n. 29.* atque *Menochium de arbitr. judic. cent. 2. caſ. 275. qui mox poſt vulnus illatum diſceſſit, vulneratus ex vulnere deceſſiſſe videatur,* ſeu quod juxta *Maſcardum concluſ. 1039. Natura ipſa per ſpatium ejuſmodi breve, eum ex vulnere mortuum innuat,* hinc non opus ſit, per inſpectionem demum percuſſionis indagare lethalitatem. Accedentibus inſimul his circumſtantiis, quod, ut modo dictum, ſi armorum genus, quo invaſio fiebat, mortiferum ſit, conſtet de animo occidendi percuſſoris, nulla per malum regimen aut incuriam ſeu imperitiam Chirurgi, ad quæ nihilominus *Imperator in Conſtitut. Criminal.* reſpicit, mortem contigiſſe, præſumptio, detur: nec Jus divinum, nec Civile Romanum, nec Imperii noviſſimum, ejuſmodi inſpectionem poſtulent. Et quod *allegatam Carolinam* ſpectaret, hanc non de morte vulnus ſequente quavis ſeu in genere, verum poſt moram notabilem & ex intervallo demum ſuperveniente, his verbis loqui, ſc. *artic. 147.* So einer geſchlagen wird / und über etzliche Zeit hernach ſtürbe / alſo daß zweiffelhafftig wäre / ob er der geklagten Streiche halber geſtorben wäre / oder nicht / in ſolchen Fällen ꝛc. & *artic. 189.* Und damit denn in ſolchen Fällen ꝛc. Imo teſtante *Nobiliſſimo Strykio l. a.* in ejuſmodi cauſa, ubi ſine inſpectione ſepultum fuerit cadaver occiſi, Ampliſſimum Jure Conſultorum Collegium in Alma Viadrina pœnam ordinariam aliquoties decreviſſe.

Quin

Ratio hujus necessitatis.

Quin tamen his adeo prompte undique subscribam, aurem vellicat *Farinacius*, quando de *homicid. tit. 14. quæst. 127. part. 2. & 4.* Medicorum inspectioni atque judicio negotium lethalitatis committere monet. Et nolo equidem dogmata & sententias tantorum Virorum in dubium vocare, eo ipso tamen, dum, qui ab illata plaga brevi moritur, quamvis non per errorem in diæta aut Chirurgi incuriam aut imperitiam decedat, aliquando tamen mox a vulnere inflicto (non propter vulnus) per morbum quendam latentem, si hujus terminus ultimus seu mortalis forte fortuna cum tempore illius coincidat, aut hoc brevi post excipiat, obire valet: præsumptioni, a repentina morte petitæ, soli in causa ejusmodi ardua inniti, nimis durum videtur, cum mens provida semper dubia maneat, annon in præsente cadavere ejusmodi mortis, quam innui, ætiologia concipienda sit? Ne alios casus huc referam, v. g. si asciticus vulneratus aquam confertim nimis & cum anima profundat, aut apostema internum ad exitium usque sauciati subitaneum perforetur; utpote qualia vulnera an lethalibus adscribenda sint, olim & nunc ambigo. Ad minimum Inspectio cadaveris lethalitatem ac non lethalitatem vulneris, qualem ex aliis phœnomenis conjicimus, confirmabit, aut dubiam reddet; vel in tantum saltim, quod nihil aut aliquid vitii mortiferi præter vulnus reperiatur: etiam in ejusmodi casibus, ubi non ipsius læsionis formalitas cernitur, quam effectus seu symptomata graviora lethalitatem concludere faciunt, v.g. in diaphragmatis concussione suffocatoria & commotione cerebri, sine vasorum hujus sensibili ruptura, cum sensuum nihilominus omnium ac motus vitalis præcipiti prostratione. Imo *Nobilissimus Strykius l. a. c. 2.* ex sententia *Carolinæ Constit. artic. 149.* accuratissimam cadaveris inspectionem urget, sectione adornandam, quæ certiores reddat Medicos, quale de lethalitate ferre debeant judicium, oculis exhibens, quodnam interaneorum & quomodo læsum?

Vulneris inspectio hincque judicium difficile.

Interim si in ulla functionum Medicarum, certe in vulneris investigatione, advertente *Hippocrate*, *Judicium difficile* observatur, eaque res magnæ difficultatis semper visa fuit: vel quod læsionis ratio formalis nec inspicienti adeo prompte semper compareat; vel quod ab hoc illius habitudo ac conditiones interdum perfunctorie satis at-

tendan-

tendantur, obſcurius & impertinenter recenſeantur, hincque Collegia etiam Peritorum, quæ ſecundum Acta & Probata ejuſmodi confuſa & obſcura ſententiam ultimam de vulneris lethalitate dicere rogantur, ambigua valde evadant, Nemeſis a nugis his modo intempeſtive interpelletur, modo plus juſto præcipitetur, utraque ratione Juſtitia ſanctiſſima violetur. *Magni ego*, diſſerit *Joh. Bapt. Sylvaticus hiſt. 85. momenti rem hanc eſſe ſemper exiſtimavi, cum de juſtitia ſervanda agatur. Deo Optimo & Maximo ubiq; acceptiſſima: & Fienus Semiot. part. 1. ſect. 4. cap. 1.* ait: *ſi Medicus nimis temerarie judicat, reus eſt ipſemet mortis & ſupplicii vulneratoris.*

Circumſpecte & caute in vulneris inſpectione agendum.

Singulari proin attentione & prudentia inſpectiones ejuſmodi & Vulnerum viſitationes adminiſtrare decet, quales adminiſtrationis regulas ſeu leges *Carpzovius* equidem *l. a. num. 43.* & modo *Laudatus Dominus Strykius l. a. cap. 2. §. 33.* recenſere ſatagunt: liceat tamen mihi, cum bona Venerandorum horum Doctorum pace, ſub terminis atque cautelis prolixioribus paulo illas exponere hoc modo. Nempe *primo* adornetur hæc viſitatio ſatis tempeſtive, i. e. ſine omni mora & mox ab obitu percuſſi: ne ſuperveniens putredo hincque concitatus fœtor, ut ſuperius monitum, Medicum ab inſpectione exactiore deterreat, aut ab illa corrupta ſeu immutata interanea, quaſi per vulneris habitudinem in tantam corruptionem abierint, eidem imponant, illamque exquiſitius evolvere impediant; quod tempore æſtivo & ſub cœlo fervidiore citius evenit. *Secundo* diligenter non tantum & omni ſtudio in plagæ evidentis conditiones cunctas disquiratur, ſed totum inſimul cadaver, an forſan aliud in eo vulnus lateat, exterius perluſtretur, quo a cruentatione, livore, tumore, ſimilive phœnomeno ad interiorum læſorum inveſtigationem ducatur Medicus. Et quamvis nihil ejuſmodi veſtigiorum externorum compareat, ut in capitis percuſſionibus lethalibus etiam experimur, minime tamen ſectio & interaneorum evolutio negligatur; ſi nimirum defunctum violentiam externam perpeſſum fuiſſe innoteſcat, aut tantum præſumatur: ſed requiſitus a Magiſtratu Medicus, quam in una parte corporis non invenit, (inprimis ſi de homicidio tumultuario aut plurium ictuum illatione conſtet) mortis cauſam in altera ſcrutetur, adeoque caput non minus ac thoracem & abdomen

horumque recessus ac contenta perlustrandi molestias minime detrectet. Ita ut, si plures ictus offendat, horum singulos annotet, quo, qui demum Lethalitatis primaria seu potior extiterit causa, eruatur: aut, si forsan læsionum diversarum neutra pro mortalitate inferenda sufficiat, num earum binæ vel trinæ, collective sumptæ, idem præstent, commodius disquiratur. Imo vel propterea Medicus in negotio hoc circumspectum magis se gerere tenetur, quo, si forsan percussionis manifeste lethalitas aut nulla, aut non adeo evidens, fuerit, verior seu genuina magis mortis causa, ut superius dixi, detegatur, v. g. latens hydrops, apostema &c. in corpore præprimis hactenus valetudinario aut ignoto.

Interdum deficientibus violentiæ signis externis, accuratiore cadaveris visitatione interanea læsa cernuntur.

Sæpe profecto, ne levissimo percussionis vestigio extrinsecus comparente, interiora corporis enormius læsa laceratave offendi, sectiones cadaverum hinc inde testantur, & mihi aliquot ejusmodi subjecta tradita fuerunt, qualium dissectionem frustra aut sine ratione postulari, adstantium incautior judicasset, partibus reconditis nihilominus postmodum mortaliter læsis visis. Anno sc. 1675. 9. Maji (ut alios casus mittam, hinc inde ex libello de *Renunciatione Vulnerum* depromendos) ad Nobilissimi Civitatis nostræ Senatus requisitionem, vetulæ cadaver inspexi, in cujus nec capitis integumentis externis, nec ipsius cerebri involucris, aliquid violentioris impressionis, sed cuncta integra, minus tumida aut suggillata, nec fracta, comparebant: sub dura nihilominus meninge ac inter cerebrum ac cerebellum notabilem cruoris quantitatem reperi, vasorum ruptorum partum, in specie rami illius Carotidis sinistræ, qui sub cerebri compage ad Vertebralem arteriam inclinat. Pariter Anno 1685. d. 16. Januarii vocatus a Quæstore Sceudizensi, ut de puella sedecim annorum, ex lapsu post quatuor dierum decubitum, mortua, deponerem, nullum equidem nec in Capite, nec Thorace conspexi livorem aliudve contusionis signum externum annotavi: deprehendi tamen in pectoris ejus camera sinistra quatuor circiter cochlearia sanguinis serosi, ex vasorum intercostalium exiliorum rupturis sine dubio profusa, cum Pleura hinc inde suggillata & ad Gangrænam inflammata. In capite omnibus signis violentiæ externæ experte & cujus Calvariæ suturæ adhuc hiscebant, Carotidis sinistræ ramus anticus ruptus, hinc

sub

ſub Cerebro & craſſa meninge ac circa Os Ethmoideum multum cruoris cernebatur, cujus aliqua portio per vivi non tantum adhuc, ſed defuncti quoque ſubjecti narium ſiniſtram profluxerat. Item Anno 1687. d. 6. Sept. Militis gregarii ex Præſidio ſuburbano, paucis a verberibus horis ſine ſenſu ac motu in via publica reperti, hincque brevi decedentis, cadaver viſitavi, cujus capitis ambitus externus nihil omnimode vulneris, ecchymoſeos, tumoris &c. monſtrabat, exerente quamvis ſe ſub cute, in muſculo temporali ſiniſtro, gravi contuſione, cruoris ſuffuſione, fractura oſſis Bregmatis ac Temporum ejusdem lateris inſignis fragmenti, pollicem longitudine ac latitudine circiter æquantis, ſeceſſu & cruoris, ſuper Craſſam meningem profuſi ac cerebrum valde deprimentis, unciis quatuor ad minimum. Quibus obſervationibus ſequentem annecto. Poſtulatus nempe Anno 1692. d. 5. Octobris a Senatu oppidano ad viſendum cadaver Vetulæ, ab equo calcitrante in hypochondrium ſiniſtrum percuſſæ & intra horam ab ictu expirantis: in cujus loci percuſſi nec cute, nec muſculis, livorem aut ſuggillationem, remotis nihilominus molliori-bus iis integumentis, duas coſtas nothas inferiores diffractas, hypochondrium idem ad umbilicalem usque regionem copioſo cruore repletum & Lienis partem poſticam, quæ diaphragmati adjacet, bis enormiter ruptam, deprehendi.

Nec adeo paradoxum hoc videri poterat evolventi *F. Fidelis lib. 4. ſ. 5. c. 1.* verba: *Neque enim quæcunque pars percuſſa ſemper livorem oſtendit, niſi venis, iisque non admodum alte poſitis, prædita ſit. Ergo ſit in nervoſis particulis (ſic docet Avicennas 4. tr. 2. c. 4.) percuſſio incidat, aut cœteris etiam aliis, priusquam carnoſis, nec ruborem, nec ullam ecchymoſin animadvertes.* Sicut ante paucos annos ad peculiarem percuſſionis capitis læthalis caſum, primo ex Quæſtura Anhaltino-Warnſtorfienſi exhibitum, pari ratione reſpondit Noſtra Facultas, ſc. non obſtare ejus lethalitati, quamvis nulla læſionis veſtigia externe obviam fuerint: idemque paulo poſt ad quæſtiones hujus generis, a Licentiando & Practico quodam Medicinæ Geſnicenſi (aut quocunque ſub nomine hoc latitante) tranſmiſſas, prolixius, i. e. pro occaſionis exigentia, repetiit ſequentem in modum, Nehmlich/ ſo viel die erſte Frage angehet/ (ſc. ob der Sinus falciformis Cerebri von

einer äusserlichen Gewalt zerrissen können werden / da man doch kein Merckmahl einiger Verletzung spühret / neque in cute, neque in pericranio & citra omnem fissuram fracturamve Cranii &c.?) ist aus vielen Auctoribus und der täglichen Experienz bekannt / wie öffters von einem Schlag / Fall oder anderer äusserlichen violenz enormissimæ commotiones cerebri, und zu gleich dessen Vasorum sanguiferorum, majorum minorumve, rupturæ zu geschehen pflegen / &c. Und zwar unterweilen auch wohl ohne alle äusserliche Signa contusionis factæ, als Suggillationem fracturamve integumentorum externorum, weil die Instrumenta lædentia nicht einerley Arth / ictuum diversa violentia und textura illorum integumentorum in einem Subjecto firmior, als in dem andern / und dahero fibrillæ ac vascula harum capillaria plus minus conquassiret und laceriret werden mögen. Welche ruptura sinus tertii (falciformis) desto leichter zu concipiren / da wohl Apoplexiæ sanguineæ ex ruptura vasis ejusmodi, propter stagnantem & turgescentem tantum sanguinem, unterweilen zu erfolgen vorgegeben wird. Quibus plura, vel observationis privatæ, vel Collegii Nostri Censuræ exposita, adjicere possem, nisi enarratorum pondus thesi præsenti confirmandæ adæquatum judicarem: i. e. cautum & circumspectum postulari Medicum in percussionum harumque lethalitatis investigatione administranda, neque hunc tædere debere perlustrationis interiorum exquisitioris, utut laborissimæ, & nullam violentiæ illatæ externam notam animadvertat.

E. Medicus accuratius inquirat.

Qualis Inspectio exquisitior quia sine sectione fieri nequit, hæc *Tertio* nunquam negligatur, aut perfunctorie administretur, quo læsionis ratio penitius & quoad singulas circumstantias patescat, nullaque harum prætermittatur, quæ judicio ferendo litet. Neque enim, quam ab externo vulneris obtutu, aut ejus aliquali dilatatione, item styli similisve instrumenti exploratorii intrusione, nonnulli sibi promittunt, exploratio internæ læsionis conditiones singulas detegit atque declarat: quin potius fallax satis hic scrutandi modus videatur, & per violentiorem ejusmodi plagæ externæ divulsionem stylive cœcam immissionem partes hactenus integræ lacerentur. Quo vel solo nomine cavendum quoq; est a suspecta ac iniquissima illa quorundam tonsorum curiositate, qua communiter, pro vulneris profunditate,

Ideo Sectione semper opus.

Cavendum a styli in cadavera immissione.

ante

ante cadaveris aperturam, disquirenda, eidem ejusmodi ferramenta indagatoria intrudunt; sc. ob lacerationem ac perforationem interaneorum hinc metuendam: cujus exemplum notabile *Amplissimus Strykius l. a. num. 34.* refert, ab impertinente nempe ac rudiore styli sciscitatorii per Chirurgum applicatione in cadaveris aperti pulmonibus diversa vulnera fuisse reperta, ut, quod horum ense occisoris, quod instrumento Chirurgi, illatum, non constiterit.

Qua occasione huc non repetere nequeo protervam illam quorundam Chirurgorum in percusso vivo adhuc specillo seu stylo tentativam lustrationem, qua profunditatem vulneris, globuli sclopeto immissi situm similesque circumstantias investigare annituntur, quamque *part. 1. cap. ult.* prolixius detestatus sum: utpote quali scrutinio frivolo vulnera profundiora redduntur, dilatantur & partium interiorum plures lacerantur; hincque ambiguum evadit, an a vulnerantis, an Chirurgi, a quo vulneratus medelam expectabat, telo, vulneris habitudo, lethalitatem inferens, dependeat? Recordor nefariæ ejusmodi tentationis ex Actis quibusdam privatis, Facultatis Nostræ censuræ 1699. mense Martii expositis, ubi Chirurgus per vulnus sclopeti frontis ferramentum ad digiti profunditatem, globuli explorandi causa, immiserat, neque ab hac investigatione, nisi renitentia corporis durioris deprehensa, destiterat, quamvis frustraneo conatu: cum globulus ille, defuncti calvaria aperta, non intra cerebrum repertus fuerit, sed per os palati ad inferiora descenderit; (quorsum? incautior ac negligentior secantium investigatio haud declarabat) sub hac nihilominus ineptiore exploratione fragmenta ossis cerebro profundius impacta & vulnus globulo factum gravius evaserit.

Ipsa vero hæc sectio *Quarto* suspensa & provida maxime celebretur manu, qualis ab illo, qui in Anatomicis minus versatus, vix expectanda: & qui dexteritate hanc secandi destituti, vulnera non raro facere potius, quam investigare observantur; quales Chirurgos nostrates inprimis frequentius experimur, vasa hinc inde, membranas Cerebri ipsumque Cerebrum per incuriam ac imperitiam, dum per lanienæ magis modum, quam incisionem artificiosam, integumenta corporis externa removent, lacerantes ac perforantes. **Sectio Chirurgo non facile committenda.**

Unde etiam ſuaſor forem Medico conſcientioſo & Inſpectionum ejuſmodi directori, ut manibus propriis potius ipſemet eas adminiſtret, quam rudioribus illis ſociis committat: mallem ſiquidem cruentare manus, quam conſcientiam, i. e. quod Chirurgi miniſtrantis eſt, non ſine moleſtia exequi, quam in deponendo falli fallereque.

Indagandæ etiam vulnerationis circumſtantiæ, vulnerati ſymptomata, &c.

Neque tamen ad prudentius deponendum ſola ſemper ſufficit cadaveris inſpectio, ſed ſciſcitari quoq; *Quinto* Medicum deponentem oportet a Medico, Chirurgo & adſtantibus, qui vel vulnerati curam geſſerunt, vel percuſſioni adfuerunt, de percuſſi conſtitutione naturali ac præternaturali præcedanea, de armorũ genere, de ictus vehementia, de ſitu corporis illius, dum percutiebatur, ſymptomatis, curationis methodo, diæta, mortis tempore ac ſimilibus: utpote quales circumſtantiæ ad inſpectionem non tantum exactiorem dirigunt, ſed judicio ferendo etiam aliquando argumenta ſubminiſtrant, ut ex *Oldecop. tit. 4. obſ. 47.* & ex tractatulo *de Vuln. Renunc. ſ. 1.* videre eſt.

Sclopetorum vulnerum tractus paradoxi.

Sexto majore circumſpectione opus eſt in vulneribus non tantum punctim illatis, quæ in membris internis, ob inſtrumenti perforantis mucronem anguſtiorem ſeu accuminatum valde, ſœpe eousque connivent, ut minus lynceum ſeu attentum Proſectorem facile fugiant: ſed inprimis quoque ſclopetorum, utpote quorum globulos miros & tortuoſos adeo tractus ut plurimum deſcribunt, ut horum circuitus atque anfractus ſtupeſcat aliquando curioſior oculus, offendens ultimum globuli terminum & interaneorum intermediorum læſionem vulneri externo minime congruam ſeu adæquatam. Cujus rei pariter diverſa ſiſtere poſſem exempla, aſt bina a me obſervatorum ſufficiant. Poſtulatus Anno 1678. d. 8. Octobris a Quæſtore Sckeudizenſi, ad viſendum in pago Rückmarsdorff cadaver militis globulo, ſclopeto eliſo, trajecti atque interfecti: qui globulus, quamvis recto ſatis tramite thoracem penetrarit, dum prope papillam dextram, inter quintam & ſextam coſtam, pectus ſubintrarat & dorſum ejusdem lateris, inter ſeptimam ac octavam trajecerat, ita ut unam coſtarum anticarum valde, poſticarum omnimode, confregerit, miris nihilominus & tortuoſis ictibus, ſeu totidem quaſi refractionibus,

diver-

diverſa interanea, perforationibus thoracis externis haud æque intermedia, ſimul laceraſſe, deprehendi, inferiorem nimirum Pulmonis dextri lobum ſimplici, ſed ſatis amplo, Diaphragma duplici, vulnere, item Epatis convexam ac Septo annexam partem, ratione profecto a priore minus explicabili. Similiter Anno 1687. d. 2. Junii a Commisſariis Sereniſſimi Ducis Martisburgenſis ad inſpectionem cadaveris juvenilis, ſclopeti minoris globulis binis hinc duplice vulnere, interempti, cum requirebar, unam harum ſphærularum per Lumborum ſiniſtrum, prope marginem oſſis Ilei, oblique ſurſum Hypochondrium ejusdem lateris ſubintraſſe, obſervavi, ubi gibbum Lienis partem profunde ſatis laceraverat, hinc per Diaphragmatis ambitum carneum ac pulmonem ſiniſtrum lata in coſtarum ſuperiorum tertia figebatur: dum alter globulus Natium ſiniſtram hujusque muſculos Glutæos, itidem oblique ſurſum perforaverat, ac Ilium os, ad Iliaci usque muſculi interni, qui huic incumbit, contuſionem & aliqualem lacerationem, perfregerat; ita tamen ut eum, quamvis ſedulo inquirentes, minime, ſed ramentum tantum ejus exiguum, quaſi laminatum, grani ponderis vix ſuperans, reperire potuerimus.

Quæ cuncta tamen ut commodius ac dextre magis expediri queant, in loco opportuno ſectiones ejuſmodi viſitatorias adminiſtrare convenit: quo nihil externorum ſectorem in operando ac inveſtigando moretur, nihilque attentioni ac ſpeculationi hujus obicem ponat. Quem in finem ante omnia in loco lucido illæ ſuſcipiantur, aut, ſi hic obſcurior, candelis commode ac ſufficienter illuminato: quo cuncta penitius disquirere ac intueri liceat. Nec ſatis mirari poſſum caſum 1669. menſe April. Collegio noſtro expoſitum, ubi Chirurgus quidam, de perforatione Orbitæ Oculi ac interaneorum Calvariæ ſatis dextre deponens, inſpectionem cadaveris tempore nocturno, ad tedæ ardentis lumen peregerat, felicius potius, quam circumſpectius. Nec frequentia ſpectatorum nimia Proſector inter operandum ſtipetur, moleſta maxime & inveſtigationem accuratiorem turbante, ac ad impatientiam, negotio huic pernicioſam, ubi res inveſtigatu inprimis difficilior, urgente.

Fiant ſectiones ejuſmodi in loco opportuno.

In ſpecie, ubi Infanticidii ſubit ſuſpicio, cadaveris pariter inſpiciendi

Inſpiciendum eſt cadaver recens nati, ſi de infanticidio ſuſpicio.

ciendi urget neceſſitas, non tantum, ut partus abortivus, qualem ſuum ejuſmodi meretrices ſceleroſæ frequentius venditare ſolent, a perfectiore diſcernatur, ſed inprimis, quo de ſignis violentiæ illatæ, aut non illatæ, conſtet, ſi mortuum puerum ſe enixas fingant. Quamvis enim, aliis infanticidii indiciis præſentibus, de quibus *Conſtit. Crimin. artic. 35. & 131.* ac *Carpzov. pr. crimin. part. 3. quæſt. 122.* videantur, Inquiſita, juxta Legum Interpretes, exceptionem illam aut tortura, aut alia ratione, probare teneatur: mitiorem tamen gravioremque torturæ gradum decernet Judex, plus minus comparentibus indiciis violentiæ illatæ.

Inſpectione etiam opus ubi de venenatione ſuſpicio.

Inſuper Cadaveris poſtulatur viſitatio medica, ſi de veneno propinato præſumatur, non tantum, ut de effectibus pocillationis exactius conſtet, ſc. maculis in habitu diverſi coloris, livore, intumeſcentia, eroſione atque mortificatione interaneorum, cordis flacciditate, ſanguine congelato &c.: ſed per quam ipſum venenum ingeſtum, hujusve ramenta, ſub textura ſeu compage propria in primis viis indagentur, adeoque pocillator delicti plenius convincatur, ſi modo hoc, per circumſtantias, alibi recenſendas, fieri queat. Tanti enim voti Medici in his caſibus, juxta *Maſcard. de probat. concluſ. 1037. num. 7. Farinac. conſil. 184. num. 14. & 46. Carrer. prax. crimin. §. Homicid. n. 625. & ſeqq. Gomez tom. 3. variar. ſolut. cap. 3. n. 8. Carpzov. Nemeſ. Carol. part. 1. quæſt. 21.* & *Brunneman. prax. crimin. cap. 7.* obſervatur vis, ut non ſufficiat venenarii ipſiuſmet confeſſio de veneno propinato, nec ſub hoc, nec aliis gravioribus, indiciis, poſthabita vel minus rite inſtituta pocillati hujusve cadaveris inſpectione, pœnæ ordinariæ locus concedatur, ob defectum ſcilicet, ut ajunt, Corporis delicti. In cujus tamen adminiſtratione, ſi in ulla alia, attendendum illud *Brunnemanni l. a. num. 19.* & ſuperius de inſpectione vulnerum monitum, ne illa juſto longius differatur, hincque mutatio cadaveris, a putredine naturali inducta, a veneni hauſti effectibus diſcerni nequeat.

It. ubi, an quis vivus an mortuus vulneratus aut

Porro aliquando coram Magiſtratu hæc agitur lis, an cum vulneribus mortuus ſuſpenſusve repertus, aut ex aquis protractus, vivus mortuusve vulneratus, ſuſpenſus aut aquis ſubmerſus fuerit? non ſine inſpectione Medicorum dirimenda, prout negotium hoc in ſe

ſuſce-

suſceperunt *Paræus de Renunciat. F. Fidelis lib. 4. ſect. 4. cap. 1.* atque *R. a Caſtro Medic. Polit. cap. 11.* In priore caſu rationem habentes conditionum vulneris, vaſorum ſanguiferorum plenitudinis aut inanitionis: in altero veſtigii funis & rugoſæ in jugulo cutis, livoris ac tumoris faciei, oculorum prominentiæ, ſpumæ ex ore naribusque prodeuntis ac aſperam arteriam & hujus ramos replentis: in poſteriore autem pariter ſpumæ in pulmonibus & canalibus reſpiratoriis, digitorum attritionis atque excoriationis, ac ventris inflationis, aut enarratis contrariorum ſymptomatum. Item, ſi in loco quodam ſolitario deſertove agro &c. inveniatur cadaver, ſine vulneris, ſtrangulationis aut ſimilis violentiæ nota, utut diſectum & apertum; quale ex fulminis ictu occubuiſſe, præſumptio fit, & quidem major minorve, ſi ejuſmodi aliqua tempeſtas brevi præceſſerit, aut non præceſſerit, & inſpectio eidem plus minus faveat. Qualem quoque adminiſtrare poſtulatur nonnunquam Medicus, ſi in eadem via publica aut alibi reperiatur homo defunctus, de cujus obitus genere plane non conſtat, a Magiſtratu nempe conſcientioſo ac prudente: quo, ſi forſan aliquam violentiam externam paſſus fuerit ejuſmodi miſer ſolitarius, ſine notis illius evidentibus, interiora perluſtrata aut eandem manifeſtent, aut ſuſpicionem ejus deleant. Ita v. g. Anno 1687. d. 29. Novembris caſu repertum cadaver virile in agro Lipſienſi, per oppidani Magiſtratus providentiam, mihi ſecandum ac ſcrutandum tradebatur, an forſan de læſione externa ſeu homicidii ſignis conſtaret: qualia tamen fruſtra indagavi, loco horum aſſcitem ac hydropem pectoris offendens conſumatiſſimum, ſine dubio ſuffocationis mortiferæ cauſam primariam atque unicam. Cujus generis & tantum non ſucceſſus erat inſpectio cadaveris itidem maſculini, viventis a nativitate muti, Anno 1696. 17. Maji in camera defuncti reperti, in cujus ventribus ac cœteris membris nihil violenti, caput tamen, a ſanguinis ſtagnatione extraordinaria, tumidius, ejus cutis ad livorem rubicunda & vaſa externa æque ac Meningum & Cerebri, ſanguine turgida ac tumida, ventriculos vero ac anfractus hujus a ſero copioſiore divulſos eodemque ſcatentes, cernere dabatur.

Suſpenſus reperitur.

Quemadmodum pariter, ubi quis mortuus repertus.

Aliquando etiam contingere poſſe, ut imprægnationem antecedaneam & inſecutum partum aliis ſignis adeo perſpicue probare haud

Vel an imprægnata

fuerit & pepererit aliqua.

haud concedatur, hinc, juxta *l. 12. C. qui pot. in pign.* sectione cadaveris defunctæ opus sit: quatenus per hanc uteri, a fœtu hactenus latius explicati, compages laxior, & qualis ante decimum aut duodecimum a partu diem ad pristinam habitudinem se vix recipit, manifestatur hæcque uteri facies de gestatione ac partu celato testatur. Cui parallelum puto casum, ante annos circiter triginta mihi obvium, dum infanticida quædam, cujus fœtus exclusus & interemptus sine secundinis inveniebatur, cum de his quæreretur, earum exclusionem, sub ignorantia quadam specie, diffitebatur, seu præter fœtum se aliud quid enixam fuisse negabat, hancque negativam morte gladii confirmabat: cui fidem adhibentes quædam non tantum Civitatis hujus Matronæ, sed Magistratus quoque Personæ, ut cadaver hujus decollatæ aperiretur, postulabant, an forsan secundinas latentes in utero offendere liceret; quamvis indaginem hanc frustraneam ex fundamentis medicis hariolarer, ac avtopsia docuerit.

It. ubi de coitu cum cadavere suspicamur.

Imo ad istud quandoque impuritatis scelestæ genus quosdam abripi, ut amorem quærant, ubi nullus est, i. e. cum cadavere fœmineo coëant, diversa ab Auctoribus consignata & ex his a *Simone de Impot. conjug. cap. 2. thes. 4.* recitata paradigmata loquuntur, ac quale *Feltmann de cadavere inspic. cap. 33.* recenset: de quo facinore si suspicio fuerit, *Nemesis Carolin. artic. 35.* Obstetrices, ut de cadaveris ejusmodi stuprati genitalium habitudine referant, jubet, pœna gladii postquam per leges publicas v. g. *lib. 13. L. Jul. de adult.* ac *Constit. Saxon. t. 2. de crimin. quæst. 68.* huic crimini scelestissimo fuit decreta.

Pariter ut constet, an quis vere mortuus.

Denique corpus humanum visitamus, si, num hoc revera expiraverit, dubitetur, ubi nempe graviore quodam affectus cujusdam ancipitis, v. g. Apoplexiæ, Strangulationis hystericæ aut Pestis insultu eousque opprimitur quis, ut mortuus præsumatur. Et quamvis adeo facilem ac frequentem mihi concipere vix queam ejusmodi mortis simulationem, in qua aliquos, gravioris criminis convictos, spem atq; effugium omne ponere *F. Fidelis l. 4. sect. 1. cap. 1.* ait, medicatis potionibus similibusve technis mortis simulacrum sibi consciscentes, & hac ratione Prætorem deludentes: nolo tamen illis bonæ fidei Viris præfracte contradicere, qui subdolam ejusmodi calliditatem, vel lucri

cri causa, vel ad tormenta declinanda, vel ad criminum pœnas evitandas, vel ex quavis alia intentione, in hominibus nefariis aliquando observarunt, ad lubitum, instar mortuorum, sine motu, anhelitu ac sensu rerum etiam maxime dolorificarum seu summe sensibilium, se prosternentibus. Quale quid de Presbytero quodam *Cardanus l. 8. de rer. variet. cap. 43.* refert, & Turcis familiare Scriptores testantur, pallidam mortis imaginem faciei inducentibus, imo ipsum pulsum, fraudulento satis artificio, ligatura nimirum brachii subdola, intercipientibus & quasi rescindentibus. Frequentiores vero tanti recensitorum similiumque pathematum impetus observantur, quorum sola vi & absque omni fraude nonnullos mortis simulacra interdum evadere, praxis loquitur, quales per incuriam etiam aut ignorantiam amicorum & adstantium sepulturæ destinatos, imo traditos, fuisse, hinc inde penes Auctores cum stupore legere contingit: unde a prudentioribus Magistratibus non tantum cautum observatur, ne Peste, Apoplexia &c. defunctorum cadavera ab ultimo mox anhelitu terræ mandentur, sed notæ quoque a Medico inspiciente non raro petuntur, quibus apparenter mortuos a vere talibus discernat. Quamvis si ad has specialius & accuratius tradendas se accingat hic, potiores forsan non ex solo adspectu, sed contactu simul, apnoiæ exquisitiore examine aliisque phœnomenis, colligere valeat: qualia nunc recensere, præsentis instituti haud est.

Singula inquirenda, seu potius observata, tandem *Septimo* sedulo annotentur, consignentur & in Relationis Notula distinctim exprimantur cum circumstantiis eorum cunctis. Sc. ut primo Læsio & phœnomena externa, id est, vulnus seu contusio, livor, maculæ, secundum sui locum, longitudinem & latitudinem exacte, hinc integumentorum externorum, vel seorsim, seu κατὰ δέρσην, vel, exigente necessitate, simul, dextre tamen ac caute remotorum habitudines, ac tandem membrorum internorum vulnera, rupturæ &c. cultello, stylo tubulove explorata, ac Judici seu adstantibus demonstrata, recenseantur. Quamvis enim superius dictum fuerit, haud semper insufficientem & illegalem inspectionem vocari debere, in cujus Notula non cuncta integumenta adeo studiose consignata, nec vasa lacerata observata & determinata fuerint, modo per illam de parte primario

Annotanda & consignanda sunt observata singula.

mario læſa conſtet, cruoris etiam enormior extravaſatio de vaſorum notabilium læſione ſatis certo præſumere faciat: tutius tamen aget Proſector, ſi nullum horum prætermittat ſeu annotare negligat, nulliusque, vel in inveſtigando, vel in conſignando, laboris parcat, ne cauſarum ejuſmodi Sanguinis Patroni anſam litigandi hinc arripiant, juſtitiæ vis inferatur, Medici vero culpa in Judicem devolvatur. Cum non unius meminerim inſpectionum a me adminiſtratarum occaſionis, ubi difficulter admodum membrum vel vas lethaliter vulneratum mihi eruere licuerit, hinc irritos omnes inveſtigandi conatus forſan judicaſſet exilioris patientiæ & perperam deſperabundus Proſector: niſi novum calcar ſemper addidiſſet conſcientia & exiſtimatio propria, utraque pro viribus tuenda, juſſiſſetque novas capeſſere moleſtias negotii gravitas.

Superius monui viſitationem hanc ocularem maxime moderari ac dirigere, ſi armorum genus & habitudinem, modum lædendi, ictuum rationem ac multitudinem atque ſymptomata, quantum quidem hæc reſciſcere licet, ab adſtantibus, vel ex Actis judicialibus, exploret Medicus, antequam ad ſectionem ſe accingat: quod talium cognitio prævia indicium haud inane ad inquirendum, & quæ inquirenda, ſuggerat. Quibus nunc adjiciendum, Renunciationem ipſam juvari, ſi cuncta hæc audita ſimulque viſa, ſeu quotquot obſervari poterunt, annotentur ac memoriæ cauſa conſignentur: quo recedens ab inſpectione, ſeu remotis ſpectatoribus Medicus denuo cuncta trutinare, ac ex collatis cœteris cum vulneris conditione circumſtantiis demum, an hoc per ſe, an per accidens, lethale, certius ac tutius inferre valeat.

Venenorum & horum effectuum luſtratio. Verum quemadmodum hæc de Inſpectione corporis humani medico-forenſi, loco ſpeciminis generalioris ſufficere, mihi perſuadeo, ſic præter hujus aliarum quoque rerum ſpectatorem atque inſpectorem, Medicum, ut agat, a foro poſtulari, aliquot nunc exponam caſibus. Et primo quidem Venenorum, non ut hæc eorumque effectus in cadavere ſcrutetur, ſed ut, an, quod ſub ejus nomine & ſpecie propinatum fuit, ratione ſubſtantiæ, quantitatis & modi exhibendi, interficere aliave pathemata, v. g. faucium eroſionem, cardialgias, vomitus, delirium, impotentiam Veneream &c. concitare potuerit, inprimis conſtet: utpote ſine quali Peritorum teſtimonio, innuen-

innuente *Bossio prax. crimin. tit. de delict. n. 8.* cœterisque superius allegatis Legum Doctoribus, reus nec confessus quidem ad pœnam ordinariam condemnari valet; cum fieri possit, ut quis, specierum venenorum ignarus, cum alimentis alteri pro veneno offerat, quod tale sibi persuadebat, revera tamen non est, v. g. Scobem adamantis, quem minus venenosum, præter *Garziam ab Horto hist. aromat. lib. 1. cap. 47.* experientia evincit, item Cinnabarim, Mercurium vivum, vulgo venena credita, qualia tamen haud absolute sunt. Idem erit dicendum de exhibitorum venenorum quantitate, super qua pariter non sufficit rei confessio, nisi Periti de eadem deposuerint: v.g. Opii, cujus tantillum propinatū nullam noxam inferre, quin potius spiritus moderate ad quietem disponere, hinc inter Medicamina magnæ efficaciæ referri, majorem contra ejus molem, infantes v.g. in epilepsiam lethalē brevi conjicere, quotidie experimur: sicut circa administrandi modum quoq; judicium medicum variat, dum venenum v.g. viperinum propinatum haud venenat, interimit tamen plagæ instillatum.

Quamvis, ut verum fatear, hæc non solus determinet conspectus, sed olfactus & gustatus aliquando simul concurrant, necesse sit, prout inferius patescet: ac demum tentamina propinationis in brutis facta, ambiguitatem venenorum magis declarent, ut sequens docet casus, quem ita superioribus Annis proponebat Medicus. Es ist mir von einer Frauen N. N. zweyerley Bier zugeschickt worden/ so in colore, consistentia und sapore einander gantz nicht gleich gewesen/ und weil sie nach dem einen/ welches etwas dunckler an der Farbe/ und crassioris consistentiæ, und einen acorem bey sich gehabt/ sich sehr übel befunden/ so daß sie/ so offt sie solches getruncken/ meistens allemahl grosses Reissen und Brennen/ oder/ wie sie es nennet/ Fressen/ in faucibus, œsophago & circa scrobiculum cordis, cum dolore, vomitu virescente, lassitudine corporis magna ac tremore & stupore artuum, item subita abdominis intumescentia, gemercket/ sie auch dergleichen letzteren symptomata an der Magd/ welcher sie gedachtes Bier einstens zu trincken geben/ gespüret: So bin ich in die Gedancken gerathen/ daß das Bier nicht rein gewesen/ ob ich gleich nicht so fort sagen können/ daß demselben von der Cadmia metallica seu Cobalto, oder gar Arsenico, etwas möchte admisciret seyn/ habe aber dieses Bier

Ad venena lustranda præter inspectionem aliis adminiculis opus.

evaporiren lassen/ und in fundo cucurbitæ eine grosse Quantität eines schwartzen und gar zähen muci, dergleichen bey dem hiesigen Bier/ wenn es rein und unverfälscht ist / und in so geringer Quantität evaporiret werden solte/ schwerlich sich finden wird/ angetroffen. Womit ich unter andern mit Vermengung mit Mehl an einer gefangenen Mauß die Probe angestellet / so gar bald darauff gestorben. Dergleichen Probe hat die N. N. bald nachero / auff mein Gutachten / an einem jungen Hahne versuchet/ ihn mit dem in solchem Bier geweichten Brote gefüttert/ der alsobald kranck worden/ die Farbe an dem Kamme verlohren/ starck purgiret / Schleim aus dem Schnabel geworffen / geröchelt oder gegurgelt/ nachmahls/ da er unter die andern Hühner gelassen worden/ zwar starck gefressen/ sparsam aber gewachsen / die von Anfang / als er das erwehnete Brod gefressen/ verlohrne Stimme nicht wieder bekommen/ niemahls gekrehet und gantz verdorret / endlich ohngefehr 6. Monath hernach gestorben/ und an demselben / ob er gleich vor dem letzten Tage starck gefressen/ bey der Eröffnung der Oesophagus gleich an dem Orthe/ wo er sich in den Ventriculum inseriret/ ohngefehr eines kleinen Pfennings groß/ durchfressen befunden worden. Jnmassen ich auch der N. N. (da nicht zu vermuthen / daß sie ihr zum Schaden selbst das Bier würde zugerichtet und davon getruncken haben/ am wenigsten aber die vom Arsenico sonst entstehende/ gewöhnliche obermeldte Symptomata, so offters kaum ein Studiosus Medicinæ anzugeben weiß / hatte berichten können/ und ich dergleichen Symptomata bey der Besuchung ihrer Person/ ohne alle simulation würcklich befunden) alsobald antiarsenicalia verschrieben/ welche denn bey der Patientin wohl angeschlagen/ biß sie nach und nach wieder curiret worden. Dieweil ich nun hierüber eines gantzen Collegii Medici Judicium zu wissen / inständig verlange/ so übersende hierbey das auffrichtige residuum von dem evaporireten Bier/ mit dienstlicher Bitte / juxta Leges artis solches bestens zu probiren/ und darüber dero in denen Principiis Medicis wohlgegründete Judicium, insonderheit/ ob es nicht pro Arsenico oder einen andern lento veneno corrodente und von desselben Würckung die erzehlte Proben mit der Mauß und Hahn zu achten/ &c. Respondebat proin sequentem in modum Nostra Facultas. Als uns derselbe das Residuum eines evaporireten Bieres zugesendet/ von welchem/ daß es mit Gifft vermischet

mischet gewesen / so wohl aus dessen colore &c. hat wollen vermuthet werden/ und dabey verlanget / daß wir besagtes Residuum &c. So geben wir ihm / nach Collegialischer gepflogenen deliberation und genauer Untersuchung gedachtes residui zur verlangten Antwort/ daß wir zwar nicht allein in dieser exsiccireten massa, sondern auch noch mehr/ als wir etwas davon in gnugsamer Quantität Wässers aufsolviret/ einen ziemlich beißigten saporem empfunden / dennoch aber / weil weder der specificus arsenici odor, welchen es sonsten/ auff gelinde Kohlen geleget/ von sich giebet/ noch andere gewisse Merckzeichen / sothanen oder anderen corrosivischen Gifftes sich haben spühren lassen / können wir weder de præsentia Arsenici, noch eines anderen Veneni, etwas gewisses determiniren. Nichts desto weniger/ weil nicht allein die Mauß durch dieses residuum alsobald getödtet / sondern auch in dem jungen Hahne der Oesophagus davon corrodiret gefunden worden/ lässet es sich mit ziemlicher probabilität vermuthen / daß von dieser eingemischten corrosivischen materia, sie sey auch was Namens sie wolle / der N. N. bey längerer und mehrerer Geniessung besagten Bieres grosses Unglück / wo nicht gar der Tod hätte zugezogen können werden / indem allbereit sich die gemeldten gravissima symptomata nur bey wenig genossener Quantität desselben allezeit haben spüren lassen.

Deinde cum inter cœteras Magistratus curas non ultima sit, ut Civitas ab insalubrium alimentorum usu ac hujus offensis immunis vivat, Medicorum quoque, utpote qui sanitatis tuendæ artifices sunt, expetitur judicium, ex inspectione maxime captandum: an v. g. Frumenta sint semiputrida aut a curculione erosa, Panes minus rite fermentati, Carnes animalium esculentorum morbosæ seu vitiosæ evaserint? An Aquæ, quas *Hippocrates de aëre, aquis & locis* triuum sensuum exploratione dijudicare jubet, sint limpidæ ac claræ? item, ubi de Locorum, i. e. Terrarum, Oppidorum, Castrorum ac Domiciliorum salubritate ac insalubritate agitur, juxta reliquas harum notas illæ maximi valoris censentur, quas visus subministrat, v. g. adspectus cœli orientalis &c. Positio Locorum quoad montositatem aut planitiem, vicinitas fluminum, maris, lacuum seu paludum stagnantium. Quibus addo specialiorem illum casum de Sceleto infantis recens editi Quedlinburgensis, unde infanticidium præsumebatur, & cujus

Lustranda a Medico etiam sunt alimenta & loca,

& alia extraordinaria magis.

jus in *cap. 1.* mentio facta fuit: ubi inter alia, an in terra illa, cujus quædam portio simul transmittebatur, intra tale determinati temporis spatium, eousque putredine corrumpi potuerit, tenelli recens nati corpusculum? quæstio formabatur; cum sane unam terræ partem præ altera putrefactionem ac dissolutionem cadaverum facilitare, in propatulo sit. Licet etiam hic attendendum veniat, oculos his aliisve rerum recensitarum similiumve constitutionibus & habitudinibus explorandis minime adæquatos semper existere, sed præter conjecturas aliorum quoque sensoriorum assensum in iisdem disquirendis, nisi præcipitanter agere, aut, qui judicium ejusmodi postulat, sive Magistratum, sive privatum, conturbare amet Requisitus, requiri.

Carceris inspectio. Porro hujus loci est Carceris inspectio, juxta *Gail. 1. obs. pract. 26. num. 8.* sive puniendis, sive detinendis tantum, hominibus nefariis hoc fuerit destinatum: qui in utraque occasione ita conditionatus esse debebat, *ne*, animadvertente *Excellentissimo Strykio l. a. n. 32. vel pæna delictum superet, vel ipsa custodia ac detentio in pœnam convertatur*, i. e. ne aliquando non tantum squalore nimio, insectorum, glirium similiumque animalium frequentia, sed frigore quoque, tenebris ac vaporibus diversi generis, gravioribus, imo incurabilibus & lethalibus, morbis inducendis præsto sit, hinc justo atrocior existat. In qua lustratione inter alia maxima pariter habenda est ratio temporis, i. e. ut hoc ipso tempore, quo carceris habitudinem sibi adeo intolerabilem & exosam conqueritur miser captivus, adornetur illa, alias falletur Medicus inspiciens & frustratur captivum suum desiderium. **Visui cæteri sensus combinandi.** Quamvis, ut de aliis rerum investigationibus medico-forensibus monui, & ex sequentibus constabit, visui unus vel alter utplurimum reliquorum sensuum manus auxiliatrices præstare debeat. Imo incarcerati quoque, qui propter supervenientem corporis infirmitatem carceris mutationem aut relaxationem petit, compedibus similibusque vinculis inprimis ferreis constricti, inspectio fieri debet, quo ex hujus constitutione tam naturali, quam præternaturali, v. g. ætate, corporis habitu, colore pallido ac lurido, tumore pedum, pernionibus &c. plenius pateat, an in loco hoc sine evidente valetudinis damno diutius relinqui possit incarceratus? item, annon morbum potius simulaverit.

Qualia

Qualia monita ne ſupervacanea videantur, dilucidabo eadem obſervatione maxime huc faciente. Vocatus nimirum aliquando ſub fine Aprilis a Nobili quodam in viciniam, ad viſitandum carcer ſubterraneum & undis circumfluum, ac in hoc per menſes aliquot detentum inquiſitum, in ſpecie vero ad deponendum, an hujus manus pedesque ex cuſtodiæ frigore ad unguium usque ſeceſſum eroſi atque corrupti, corporis vero reliqui habitus naturalis per elapſæ hyemis inclementiam deſtructus fuerit? i. e. carcer ille ita ſe habeat, quo in Inquiſitum ſupplicantem ejuſmodi damna retundare valuerint? Ubi digitos pedum rubentes quidem, ut a pernionibus fieri ſolet, minime tamen fiſſos aut eroſos horumque ungues cum manibus integros, quemadmodum totum corpus ſanum ſatis, deprehendi: circumſtantiis vero omnibus rite perſpectis ac ponderatis ultimam quæſtionem ad deſiderium ac nutum Nobilis requirentis ſolvere, mei haud ratus, qui menſe equidem Aprilis locum hunc ſatis temperatum & extrema artuum minus eroſa annotavi, neſcius tamen, qualis v. g. menſe Decembris, Januarii, Februarii fuerit ille, ſine dubio frigidiſſimus, & cujus atmoſphæra ad perniones excitandos crurumque & manuum extrema erodenda ſatis idonea, utut hujus acerbitate in Martio & Aprili remittente, coaluerint eadem, ac melius nunc ſe habeat miſer ille.

Exemplum luſtrati carceris ac captivi.

Neque forſan incongruum erit diſſerendi hic de catenarum, fibularum, manicarum ſimiliumque, quibus incarcerati aliquando vinciri atque conſtringi ſolent, Inſtrumentorum habitudine, ſi forte de eorum arctitudine & moleſtia morbifera conquerulentur iidem. Ubi pariter ad inſpectionem deveniendum, jubentibus hoc *L. Semel 6. C. de re milit.* & *Rütg. Rulando de Commiſſ. p. 2. l. 4. c. 9.* ac ſtudioſius disquirendum, an vincula & compedes ejuſmodi tantum damni inferant, vel inferre queant, ut ſanitatis atque integritatis partium læſio enormior hinc metuenda veniat. Incautioris & crudelioris ejusmodi vinculorum ferreorum conſtrictionis exemplum triſte valde teſtari poterunt Acta publica, Libenwerdæ collecta & *Facultatis Noſtræ* judicio expoſita, ex quibus, quendam ob delictum, Catena ferrea majore, einer Wagen-Kette/ circa hypochondria durius conſtrictum, ad querelas vero ideo jactatas haud relaxatum, ſed hac reſponſione a

Catenarum ſimiliumque captivis deſtinatorum inſtrumentorum inſpectio.

Hujus exemplum.

Judice truculentiore dimissum: Es müsse so seyn/ denn wenn es ihm wohl thäte/ so würde es für keine Strafe zu achten seyn/ tandem periisse recordor: de quo Collegium Nostrum Anno 1688. mense April. ita pronunciabat. Als uns dieselbe die Inquisitions-Acta, Hanß Balckens jählingen Tod betreffend/ zugeschickt/ und über nachgesetzte Frage/ ob nehmlich gedachter Wind-Müller (Balcke) von sothaner eng um den Leib geschlossenen Wagen-Kette verstorben oder nicht? unser Gutachten begehret: So geben wir ihnen rc. daß/ weil gleichwohl die Döllingsche Gerichte *Vol. 2. fol. 17. & 18.* den blauen Streiff an beyden Seiten des Leibes/ davon die Brust geschwollen/ und der Unterleib eingefallen/ angemerckt/ auch deßwegen den Medicum erinnert/ it. die engere Anlegung der Wagen-Kette um den Leib/ so von zwey Hänischen Stadtknechten geschehen/ bekräfftiget haben/ gedachte Constriction der Wagen-Kette so wohl zu des Inquisiten Kranckheit (Pleuritide) als auch den hierauff erfolgten Tode/ Ursache gegeben habe/ und er daran gestorben sey.

Atque Visui ejusmodi objectorum forensium plura forsan suggerit Praxis, & ea interdum paradoxa satis, qualia recensere ac definire hominis haud est: Plures elapsi sunt anni, cum quidam Carnificis servus ossiculorum certorum quasdam compages, sub digitorum humanorum, patibulo surreptorum, specie venderet, ast ideo de spoliatione cadaverum suspensorum accusatus, fraudem fassus & ex ungulis suillis digitos hos humanos personatos se formasse, sustinebat. Utrum E. horum illius hominis sordidi ac flagitiosi assertum veritati conformius, per avtopsiam ossiculorum decidere rogabatur primo quidam Licentiatus Medicinæ, qui negotium hoc sphæram Medicam excedere credebat, hinc deponendi de eo munus renuebat & Quæstori Damensi Requirenti hoc responsi reddebat, daß/ weil auch 4. diese ossa, so sie partes corporis zu nennen/ pro partibus potius cadaveris (welches proprie, quatenus cadaver, und schon längst verstorben/ nicht wohl in considerationem Medicam kan gezogen werden) zu achten/ so stehet billich ein wahrer und gewissenhaffter Medicus an/ hierüber diesen Fingern/ quatenus nempe hic, & quidem solitarie considerandi, einige categoricam zu geben/ sich bestes Fleisses hütend/ so wohl der edlen Artzeney-Kunst Respect, als seine eigene famam in Gefahr zu setzen/ rc.

Ungularum porci segmenta pro digitis humanis venditata.

Qua-

Qualis quæstio nihilominus dum postmodum ad Facultatem nostram deferebatur, iis non obstantibus de illa in sequentem modum deponere haud dubitabat: Wir haben ꝛc. collegialiter deliberiret/ auch mit conferirung eines menschlichen Sceleti endlich so viel befunden/ daß die fünff mitgeschickte Daumen von keiner Menschen-Hand sind/ in Betrachtung/ daß (1) die Daumen recht beschnödelt sind/ so pflegen auch (2) die Ungues in Suspensis überwärts und in die Länge zu wachsen/ in denen überschickten aber sind sie den ersten Gelencken gantz gleich/ zu geschweigen (3) daß die überschickten mehr eine Ungulam, propter crassitiem, als unguem in pollice humano, præsentiren. Ferner ist (4) auch die articulatio diversa, weil in dem von uns zerbrochenen Daumen der sinus oder Glene secundi ossis oben und unten zweyfach und tieff ist/ in der Menschen Hand aber dessen anderes Bein weit anders conformiret/ und weil (5) noch die Schweinsbörstgen unter den vermeynten Nagel sub Lit. D. anzutreffen: Als schliessen wir aus diesen angeführten Ursachen nicht unbillich/ daß die uns überschickte Daumen viel mehr gemachet/ und also ex ungula porcina so zugerichtet sind/ als daß sie solten von einer Menschen-Hand genommen worden seyn/ ꝛc. Leipzig 28. Decembr. 1673.

Verum quamvis Visus usum in Relationibus Medicis condendis amplissimum atque aptissimum esse, ex hactenus enarratis constet, eum tamen vix undique sufficere, sed reliquas sensationes aliquando in consilium & adjutorium vocare, hinc inde monui, ac nunc, brevibus etsi, ostendam, inprimis Contactum, Olfactum & Gustatum, rarius forsan etiam Auditum: eosque modo invicem ac cum Visu combinatos, modo plus minus solitarios.

Manuum contrectatione seu contactu dijudicantur pleraque, quæ soli oculi dirimere nequeunt, v. g. Virginitas dubia: ubi non in inspectione tantum, sed manuum quoque admotione genitalium muliebrium habitudinem tentare jubent *Pacianus de probat. lib. 2. cap. 2. num. 17.* & *Angelus Aretinus consil. 142. num. 20.* Et licet *l. 1. §. mittantur autem mulieres ff. de ventre inspic.* ventrem visitandum invita muliere tangere Obstetricibus interdictum videatur, alia tamen quia ratio est probandæ prægnantiæ ac virginitatis, dum illa solo adspectu, hæc minime dignosci potest, sed contactu etiam in hoc negotio

Præter oculum aliis sensoriis in negotiis forensibus opus. Manibus harumque contrectatione.

tio opus, monente eodem *Paciano l. a. num. 18.* a quo nihilominus partus ſeu fœtus læſionem iidem JCti metuunt: lex illa huc minime quadrat. Neque forſan Lex eadem ſemper, ubi nempe de ſimulata aut diſſimulata gravidate ſuſpicio eſt, omnem ventris contrectationem interdicere poterit; cum ſine ea nec in hac cauſa aliquid certi facile deponi valeat: ita ut hodie & in noſtro foro ejuſmodi ſuſpectæ fœminæ Medicis ac Obſtetricibus ſub inſpectionis termino non tantum videndæ, ſed contrectandæ etiam, tradantur, ſc. quoad ilia, oſculum uteri, mammas, hincque lactis expreſſionem, &c. Ut taceam, non in arbitrio delinquentis, aut de delicto ſuſpectæ, eſſe, ut contactum ſui corporis admittat, vel recuſet, poſtquam veritatem Judex omnibus modis eruere tenetur, vid. *Ranchinum de morb. virgin. ſect. 1. cap. 10.* & *Stryckium l. a. num. 51.*

Par ratio atque vis eſt contactus in muliere, partum factum celante, dum hic, cœteris paribus, (ſi recens fuerit) ex ventris flaccidilate ac rugoſitate, Commiſſuræ oſſium pubis protuberantia cartilaginea, Vaginæ & Oſtii uteri interni amplitudine extraordinaria, tumore genitalium œdematoſo, mammarum inflatione ac turgeſcentia &c. dignoſcitur: item in atretis ſeu imperforatis dijudicandis, quarum muliebrium clauſuram non tam viſu, quam contactu, exploramus, ac in morbis, v. g. tumoribus, fracturis &c. ſi ſuper hos in foro deponendum, fieri ſolet; ne hujus loci faciam illud in inveſtigando homicida dubio, per contactum cadaveris hincque evenientem hujus cruentationem, remedium infidum, tanti antiquitus æſtimatum.

Naribus & olfactu. Olfactu diſquirimus & determinamus itidem diverſa, odoratu ſc. perceptibilia: quamvis hoc per Olfactum teſtimonium ſolitarium raro forſan alicujus valoris ſit, ſed cum aliis demum ſenſationibus combitatum. Ita *primo*, ſi de probitate ac pravitate ſeu corruptela Eduliorum, Vini, Aquæ ac ſimilium ferendum ſit judicium, item de Locorum & Atmoſphæræ ſalubritate & inſalubritate, olfactu ſimul deponimus: quo in ſpecie ſpectat aëris examen atque purificatio, ſub peſtis ingruentia & præſentia adornanda, quo fœtores certorum animalium, v. g. porcorum, deleantur, item Artes immundæ & opificiorum exhalationes, atmoſphæram corrumpentes, aut peſtis,

aut

aut quovis, tempore, ſalutis publicæ cauſa, prohibeantur, aut ad loca commodiora ablegentur. *Deinde* in carceris habitudine quoad cunctas circumſtantias & exactius exploranda, inprimis ſi de ejus ſqualore ac fœtore querulentur, hinc de eo relaxando petant, captivi, & jure quidem, quo carcer, in quo reus, ob aëris fracedinem facile perire valet, prohibetur, monente *Farinacio quæſt. 27. num. 97.* Quamvis ejusmodi carceris viſitationem etiam ſine Medico, per Commiſſarios fieri poſſe, horumque depoſitioni in caſu tali ſtari debere, *Gailius lib. 1. obſ. 26. n. 8. & 9.* aſſerat. *Tertio* inter ſigna fulmine percuſſi, tanquam evidens maxime, a *Paræo de Renunciat.* & *F. Fideli de Relat. l. 4. ſ. 6. cap. 2.* refertur fracedo ſulphurea, ex cadavere hujusque veſtimentis expirans & narium uſu exploranda: qualem fœtorem quoque ædificia, fulmine tacta, afficere, præter *Senecam 2. nat. quæſt. 53. Zacchiam quæſt. med. leg. lib. 5. tit. 2. quæſt. 2. num. 8.* & *Lublerum de Incend. cap. 2. num. 24.* experientia confirmat. *Quarto* etiam in matrimonialibus graviorem anhelitus fœtorem ſponſi vel ſponſæ, quatenus repudio occaſionem præſtare poteſt, medicus determinare poſtulatur, ſc. an plus juſto moleſtior & nauſeabundus ſit? an ab interno corporis vitio, aut oris ſaltem colluvie corrigibili, oriundus? &c. Spectat huc quinto caſus, an ſub tormentis deficientes malefici odoribus gravioribus & pravis excitari queant? ſeu annon potius (quod rationi magis conſonum) ſuaveolentibus ſint reficiendi? ideo ſc. quod ſyncope ejuſmodi hominum ex ſumma & confertim facta ſpirituum diſſolutione & conturbatione eveniat, quali medentur odores grati, eandem augent fœtores, perinde ac cucurbitulæ, fortiores ligaturæ aliaque doloroſa remedia, quibus pariter hic non conceditur locus. *Denique* interdum Venenorum præſentiam ac indolem olfactu indagamus, etſi periculoſum ſatis & indagatori minus cauto exitioſum ejuſmodi indaginem aliquando contingere poſſe, non modo inde inferendum, quod venena dentur, ſolo odore interficientia, ſed quod, ſi non, juxta *Cardanum 2. de venen. cap. 1.* cuncta, certe eorum pleraque, vertiginem, cephalalgiam, ſtrangulationem &c. concitent. Adeoque, ſi vel Potionatus, vel Medicus, in exhibitis odorem tetrum ac abominabilem percipiat, veneni intermixti præſumptionem hic facit. Præterea eadem narium functione

Hhhh non

non venenum tantum in genere, ſed hujus etiam ſpeciem, nonnunquam dijudicamus, v. g. Opii, item, dum Arſenicum carbonibus injectum, allii fœtorem exhalat, hinc cum ſaccharo aliisque contemperatum graveolentia hac ſe prodit: quales tamen disquiſitiones atque tentamina, ob periculum inde imminens ac modo indigitatum, cum magna circumſpectione fieri debent.

Raro lingua, Linguæ & Guſtatus munia in cauſis forenſibus rariora ſunt, niſi in alimentorum bonitate ac pravitate diſcernenda; item in venenis inveſtigandis, utpote quorum pleraque ingratum, nauſeabundum, æruginoſum, ponticum, corroſivum &c. præ ſe ferunt ſaporem: ita ut hinc originem duxiſſe morem, aulis Magnatum ſolennem, ut Mareſchallus ſeu Pincerna, quem alias Pocillatorem ajunt, pocula, Principi haurienda, prægustet ſeu prælibet, quo hic de potus ſalubritate ſecurior eſſet, nec venenationis periculum extimeſceret, non inepte quidam augurentur.

& auribus, Sed vix unquam ex Auditu Medicus deponit, quatenus aliorum, v. g. Chirurgi, de fractura brachii deponentis, Relationes, calculo ſuo confirmare nequit, ubi ipſemet non ſimul αὐτόπτης extiterit: niſi forſan, quando de Calvariæ aliorumque oſſium fractura ſuſpicio exoritur, rarius tamen proprio, ſed potius vel Percuſſi vel Teſtium. Ita ut, ſi quis, capite dum percutitur, perſentiat aut adſtantes audiant, ſub ictus momento fragorem ſeu ſtrepitum, es platzet oder klinget / als wenn ein Topff zerbrochen würde / de inſigni fractura Cranii non amplius ſit dubitandum, modo unum alterumve ſymptoma ei ſolenne ſuperveniat. Quamvis enim teſtes de auditu deponentes regulariter haud probent, quin tamen ab adſtantibus audita & juramento confirmata Medico aliquando occaſionem conjecturandi præſtent, haud negandum: utpote quem de credulitate tantum deponere *cap. 2.* dictum, qualem etiam teſtimonium de auditu inducere, *Farinacius quæſt. 69. num. 62.* aliique Jureconſulti docent. Quibus forſan jungi poteſt, ſi ex ſtertore, raucedine ſimilibusque vocis phœnomenis præternaturalibus de vulneratorum aliorumque ægrorum ſtatu & prognoſi ſit ferenda ſententia, v. g. dum ex aphonia enormem ἐγκεφάλου læſionem a percuſſione ſuſpicamur, item, ex clamore infantis recens nati hunc vivum in lucem prodiiſſe, teſtamur.

CAPUT

CAPUT V.

De

Modo Renunciandi.

A Sensatis proin his, tanquam facti causis, Scientiæ & Testimonii sui rationem depromit, imo hæc semper in Depositionis suæ notula recenset Medicus, a Magistratu vel parte rogatus, inprimis si, quod probandum, in sensus immediate haud incurrat, v. g. Virginitas, Impotentia coëundi, Dementia, Venenatio &c. ut totidem quasi sint medii termini, ex quibus conclusio eliciatur. Quamvis enim ex plurium JCtorum sententia inter Testem vulgarem & Peritum, post reliqua, etiam hoc supponatur discriminis, quod prior sui asserti rationem reddere semper teneatur, huic vero, sine ullo examine seu rationis redditione, in Arte standum veniat; adeoque *Mascardus* Medicis quoque hanc prærogativam cum cœteris in Arte peritis communem voluerit: eo ipso tamen, dum *Muscatellus* ac *Pacianus* v. g. illum, qui scientiæ ac dicti sui rationem adæquatam reddere nescit, i. e. sine ratione agit, minime Artis ejus, quam profitetur, vere Peritum judicari posse, ajunt, nunquam ἄλογον se reperiri patiatur, qui artium omnium præclarissimam exercet, prout *cap. 2.* prolixius evictum fuit. Talia tamen ex observatis seu sensatis illis concludat, quæ inde probabiliter ad minimum sequi intelligit, & quos eadem similiave phœnomena alias comitatos aut secutos fuisse novit, effectus, ac quorum illa extiterunt causæ.

Ex sensatis formatur judicium.

Medicus enim sine ratione haud deponat.

Id est, Medicus, Chirurgus &c. qui religiose non minus ac legaliter testificari contendit, monente *Codronchio meth. testif. c. 3.* formam vel ordinem, juxta quem interrogatur, seu Quæstionem status, accuratius attendat, ne aliquid eorum, super quod déponere postulatur, incautius negligat, nec aliena & ad rhombum minus facientia perperam ac inepte relationi suæ admisceat. Hinc in contextu Renunciationis visa aut quovis modo sensata, quoad singulas circumstantias primo recenseat, nullum, nec minimum, horum, quæ observavit & ad quæstionis propositæ solutionem qualitercunque facere, imo obicem ponere, judicat, momentum prætermittens, neque tamen

Probe attendat quæstionis statum.

Observata in Relatione recenseat.

men aliquid temere, v. g. Hymenem in virgine, fingens. Ex his quippe, quid ad postulata respondendum aut deponendum sit, prudenter & secundum Artis fundamenta, eruat, argumenta contradicentia visa, probe libret, & ponderosioribus, non numerosioribus, se accommodet, i. e. quicquid hæc concludunt, Responsi loco det.

Ac perspicuus sit.

Et quidem in hoc ferendo ante omnia, ut modo dictum, quærentis mentem semper præ oculis habendo, ac ad hujus tantum interrogata exquisite & nervose reflectendo: adeo ut valde hallucinari videantur, qui in recitandis aut conscribendis ejusmodi Relationibus longius, quam negotium postulat, evagantur, ac impertinentes insimul quæstiones agitant, primariam aut omnimode negligentes, aut fugitivo satis oculo & calamo tractantes, multo minus evolventes; qua ratione Judicem non tam informant, quam confundunt. Illis contra circumspectius agentibus, qui terminis simplicioribus & succinctis, congruis tamen, sententiam suam exponunt, & argumentis conspicuis eandem confirmant: nisi forsan vel a Reo hujusve Defensore, vel a Vulnerato hujusve Necessariis, aut quibuscunque, in controversiam vocetur res; aut ubi Judex, unius Medici Collegiive sententiam suspectam habens aliorum simul judicia expetit; tunc enim paulo prolixiore oratione seu deductione opus esse, superius innui, quo nempe non tantum causa exquisitius tractetur, sed aliorum quoque argumentis, contrarium molientibus, satisfiat.

Hinc quæstionem individualem non cum generali confundat.

Qua occasione non possum non redarguere illos Medicos, nescio, an malitiæ, an hebetudinis, qui, quæstionis primariæ immemores, eam frivole immutant, ac non ad casum individualem, seu sub terminis adæquatis, sed generaliter omnimode, respondent, ab uno vel altero exemplo ad Individuum præsens perperam concludunt, v. g. dum quæritur: An hoc in Titio vulnus Cerebri sit lethale? plagas cerebri aut non omnes, aut non semper, mortem inferre, seu intulisse, prolixo ac tædioso sermone, & non raro sub multorum Commentariorum atque Observationum inconcinna allegatione, adstruunt; hincque nec Titii percussionem mortiferam, quam ineptissime ac sine circumstantiarum examine atque collatione, inferunt, seu, quoniam nonnullis (non pluribus) vulnus ejusmodi minus exitiale extitit, E. nec Titio mortiferum appellandum esse, concludunt.

Item,

Item, ubi, num Mæviæ filia, ſeptimo a nuptiis ſolennioribus menſe nata, lacertoſa, robuſta ac, uno verbo, novimeſtri perquam ſimilis, partus ſeptimeſtris dicenda veniat? disquiritur, Septimeſtrem partum vitalem ex Hippocrate, magno ſtrepitu contendunt: cum tamen non quæratur, quid aliquando ſeu rarius fiat? multo minus in genere, an unquam Septimeſtris vitalis detur? ſed, quid plerumque, aut potius, ſub recenſitis conditionibus ſeu circumſtantiis fiat? i. e. an Mæviæ filia, ſub allegata corporis compage & habitu ac mox a nativitate ubera commode trahens, pro Septimeſtri haberi queat? quod negatur, quia imperfectionem ac imbecillitatem, partui ſeptimeſtri conſuetam, minime præ ſe fert; partus nihilominus ſeptimeſtris vitalitas aſſerta manet. Porro ſi de dementia flagitioſi cujusdam deponere jubetur Medicus, haud quamvis attendere debet mentis ſimplicitatem aut ſtoliditatem, ſeu in negotiis civilibus gerendis imprudentiam, ſed tantum ejus abalienationem inſigniorem, per quam, quod perpetrat, aut perpetravit, delictum contra ſanam rationem & Leges eſſe, is intelligere nequeat.

Errorem hunc, qualis tantum non quotidianus obſervatur, ut evidentiorem reddam, bina exempla vulneris haud lethalis pronunciati, quod, etſi utplurimum, non ſemper tamen, mortem intulerit, adducere, e re erit. Anno 1668. cujusdam utrumque hypochondrium & ventriculi fundus duplici vulnere perfodiebantur: quam læſionem Medicus, qui inſpectioni præerat, per ſe lethalem ajebat, ideo, quod vulneratus mox & intra horas quindecim ſub vomitibus continuis, anxietatibus præcordiorum, ſudore frigido interierit, ac ventriculus in medio pariter fundi ac prope orificium dextrum perfoſſus deprehenſus fuerit. Vulneranti quo cauſa commodius dici poſſet, aliorum Peritorum expoſcebantur ſententiæ, ubi Collegium quoddam Medicum ita judicabat: Quod, cum vulnera lethalia aut ſimpliciter, per ſe, neceſſario & ſua natura talia ſint, i. e. quorum ſanatorum nullum exemplum adduci poſſit, aut utplurimum tantum & per accidens lethalia; in ſubjecto autem hoc non orificia, ſed fundus tantum, ventriculi perforatus, nulla notabilis hæmorrhagia hinc contigerit, ac juxta *Sennertum* vulnera ventriculi inter lethalia ſimpliciter & quæ hominem ſubito jugulent, plerumq; recenſenda haud ſint, niſi

Hujus confuſionis exempla.

Unum de vulnere ventriculi.

orificio ſuperiori inflicta: læſionem hanc Stomachi non pro vulnere ſimpliciter, per ſe, neceſſario & ſua natura lethali, habendum fore. Subſcribebat huic ſententiæ medicus quidam privatus hoc modo: Quod vulnera quidem orificiorum ventriculi, juxta *Hippocratem*, ſimpliciter exiſtant lethalia, non autem orificiis intermedii fundi: & per conſequens nec hanc ventriculi fundi plagam mortiferam ſimpliciter dicendam; quatenus ex Medicorum obſervationibus conſtet, ejuſmodi Ventriculi vulnera conſolidata fuiſſe. Aliud Collegium caſum hunc ita decernebat: Cum vulnera Ventriculi mortem utplurimum inferant, eorum quædam nihilominus quoque aliquando ſanentur, quoad caſum præſentem, cum defunctus brevi ante percusſionem funeſtam ventriculum multo potu gravarit, poſt acceptum vulnus nihil medicamentorum internorum admiſerit, aſſumpta cuncta vomitu (forſan ab ingurgitatione illa potulentorum antecedanea & continuata) mox rejecerit &c. incertum manere, an hoc Ventriculi vulnus ſanari aut non ſanari, valuerit, adeoque Judicium de lethalitate hujus vulnerationis, in ſe ſpectatæ in ſuſpenſo & incertum relinquendum fore; quamvis per eandem læſionem ventriculi mortem contigiſſe, inficiari nemo queat.

Donec tandem ita reſponderet Noſtrum: p. p. Equidem ſententias aliorum nos minime impugnaturos, cum ſtatus controverſiæ & quæſtionis nervus inpræſentiarum haud ſit, an vulnera ventriculi in genere lethalia exiſtant? verum, an a Medico & Chirurgis obſervatum ac literis ab his conſignatum atque hujus individui vulnus ventriculi tale dicendum? Quo ſuppoſito, quamvis de exemplis atque autoritatibus adductis haud dubitemus, vix tamen liquere, qua ratione quove fundamento illa huic caſui individuali applicari queant; quin potius hoc ventriculi vulnus, intuitu ſuarum circumſtantiarum, per ſe lethale ſit, & quidem ob rationes ſequentes: Quod idem, quamvis non parti nobiliori, ad vitam tamen abſolute & ſimpliciter neceſſariæ, in fundo ac prope orificium dextrum illatum, ingens quidem ac undique penetrans, & propter ſitus profunditatem commode deligari ac tractari haud potuerit, hincque ſymptomata graviora, lethalitatis atque mortis immediati prodromi mox ſupervenerint, &c. Poſtquam terminus Lethalitatis per ſe ſic dictæ,

aut

aut τὸ *per se lethale*, non eousque extendendum veniat, quasi nullum vulnus, nisi cujus sanati nullum exemplum alligari possit, pro ejusmodi lethali sit habendum; qualium casuum forsan pauciores suppeterent, v. g. cordis ventriculos, vasa sanguifera majora ac cerebrum profundius penetrantia vulnera: sed ab illo, quod utplurimum fit, aut fieri experientia docet, ad casus expositos concludere licere; adeoque vulnus in genere inter utplurimum lethalia relatum, in individuo, si circumstantiæ ita ferant, mortiferum per se dici posse ac debere, haud obstante, quod inter multos unus alterve ex vulnere simili reconvalescat, & quidem aliquando præter omnem rationem. Quid per se lethale vulnus?

Ejusdem generis erat Casus, Plavia Anno 1686. transmissus, circa percussionem capitis gravissimam, quam minus lethalem pronunciarant Medicus ac Chirurgi, inspectionem administrantes, ideo, quod penes Scriptores graviorum & periculosorum valde capitis vulnerum sanatorum exempla varia legere detur. A nobis tamen eadem plaga, ob individuales circumstantias & syndromen diversarum enormiorum læsionum, nempe rupturæ vasorum, sanguinis profusionis insignioris, fracturæ, comminutionis ac depressionis calvariæ, hincque consequentis vulneris duræ ac piæ meningis ac ipsius cerebri, &c. & quod propter subitaneam mox mortem remedia congrua adplicare non licuerit, absolute lethalis decernebatur. Alterum de capitis contusione.

Quippe eo ipso dum utplurimum lethalia censentur vulnera, quæ mortem frequentius inferunt, rarius sanantur, quædam horum concipienda erunt mortifera, quædam (pauciora) minus talia, adeoque non cuncta horum salutaria: & per consequens non quævis eorum, quæ utplurimum lethalia audiunt, minus lethalia, sed maximam partem per se seu natura sua talia censeri debent, & inepte horum cuncta non lethalia judicantur; dum ex medio concludendi negativo particulari negativa universalis infertur conclusio. Vel, quando utplurimum lethalia ajunt vulnera v. g. cerebri, pulmonum, ventriculi &c. quæ frequentius perimunt, aliquando tantum non perimunt, ponderatis circumstantiis, ratione quarum plerique in hac vel illa parte vulneratorum sanari nequeunt, si tales in casu individuali deprehendantur, lethalem in eodem præstant plagam, non per

acci-

accidens, ut communiter ſentiunt, ſed per ſe ac per hujus conditionem. Hinc minus deponere licebit, hoc vulnus cerebri eſt utplurimum lethale, ſed hujus generis vulnera plurima ſunt lethalia, & quidem per naturam ſuam; pauca non lethalia, vel ratione ſuæ indolis, non partis læſæ, vel caſus aut ſingularis naturæ virtutis, quale neutrum imitari, ſeu vulnus gravius ſanare, Medico licet: i. e. Τὸ *utplurimum*, ſemper plura ſupponit, de ſingulari ſeu unico prædicari nequit. Ipſimet JCti etiam v. g. *Carpzovius crimin. part. 1. quæſt. 26.* illud vulnus lethale ſeu mortiferum aſſerunt, quod plus vergit ad mortem, quam ad ſalutem, & mortali vulnere affectum dicunt, qui ſecundum artis regulas & per hujus inſtrumenta, non, niſi difficillime, evadit.

Perperam confunduntur τὸ per ſe, & abſolute, lethale. Hinc ſua ſponte quoque cadit alius in cauſa vulnerum adeo obvius error, rudioribus non tantum, ſed peritioribus quoque, Medicis, nedum horum Collegiis aliquando, familiaris: quo *τὸ per ſe lethale* ac *abſolute* vel *ſimpliciter* ſeu *de neceſſitate* pro ſynonymis gerunt, & utrumque vulneri per accidens lethali opponunt; adeoque omne vulnus per ſe lethale abſolute quoque ac neceſſario tale ajunt, ut infinitis exemplis evincere poſſem, niſi prolixitatem averſarer. Ipſemet *Hippocrates* illa vulnera, v. g. Cordis, Cerebri, Veſicæ, diaphragmatis &c. quæ *6. aph. 18.* lethalia dixerat, *3. coac. 387.* fere & utplurimum enecare, aſſerit: nec Leges atque JCti in pœna homicidii decernenda differentiæ inter vulnus neceſſario aut ſemper & utplurimum lethale rationem ullam habent, quorum nihilominus intentioni ſententia Medicorum eſt accomodanda; ſed ordinaria pœna pariter affici jubent illum, qui vulnere ſimpliciter ſeu abſolute lethali, ac qui utplurimum lethali, occiderat, quatenus utrumque horum genus cauſa mortis inſequentis immediata obſervatur. Conſultius proin forſan foret in Renunciationibus forenſibus a termino *τὸ ἐξ ἀνάγκης* ſeu *neceſſario lethale* abſtinere, utpote per quem iniquis ac garrulis Cauſidicis argumentum atque occaſio ſuggeritur frivole diſceptandi & judicem in ſententiam injuſtam (cauſæ dubiæ, ut ajunt) trahendi, & tantum, an vulnus per ſe, an per accidens, lethale diſquirere atque enunciare.

Sane non ſimpliciter & neceſſario lethale a medicis prudentioribus per accidens lethali adæquate opponitur, ſed lethale potius per ſe

ſe ac per accidens ſibi contrariantur: dum omnia vulnera abſolute lethalia equidem per ſe talia; non autem cuncta per ſe lethalia neceſſario & abſolute talia, deprehenduntur. Ac in hypotheſi vulnus, quod non abſolute lethale, non ſtatim per accidens lethale vocandum; ſed illo non obſtante pro per ſe tali; hoc eſt, quod mortis brevi inſequentis genuina ac immediata cauſa, haberi poteſt ac cœteris paribus debet: atque per ſe lethale demum obſervatur, vel de neceſſitate & abſolute, juxta *Hippocratem maxime*, ſecundum *Guidonum de Cauliaco valde*, vel *non neceſſario*, ſed *utplurimum* tantum ſeu *frequentius*, tale. Illud nempe, quod omnem medelam detrectat, & quale vix unquam ſanatum novimus, ſed ſemper ac brevi interimit: hoc, cujus medela utplurimum minus feliciter ſuccedit, non tamen ſemper, ac lente demum aliquando interficit. Et poteſt ac ſolet a plaga in ſe utplurimum lethali vulneratus convaleſcere, perinde ac alii morbi, quamvis ſua natura utplurimum lethales ſint, interdum & a quibusdam ſuperantur: utrumque per ſingularem corporis texturam ac naturæ robur, dum alius per morboſum corporis apparatum ac hujus texturam teneriorem &c. propter ſimile vulnus ac eundem morbum diem ſupremum obit.

Tædet me hæc prolixius ediſſerere, cum alios prudentiores idem ſentire, non dubitem: propter tyrones tamen ea monere, neceſſarium duxi, an forſan ſeniores quoque præconceptis ſuis opinionibus obrutos, Juſtitiæ cauſa levem. Quibus utrisque ſimilem adhuc in teſtificando lapſum innuere convenit, non quod nullum alium præter hunc ac antecedaneos errorem in praxi Medico-Forenſi deprehenderim, ſed ut, paucos hos ſine præjudicio penſitantes, alibi cautius mercari & alios aliorum generum declinare ac vitare contendant. De Septimeſtri partu an, & quomodo vitalis ſit? inferius dicam, hujus loci ſaltim erit, quam enormiter fallantur ac fallant, qui in caſibus individualibus decernere, ſibi præſumunt: dum, quia quæſtionem generalem affirmant, mox omnem, qui pro ſeptimeſtri venditatur, talem aſſerunt; cum tamen non de ſeptimeſtri partu in genere, ſeu in theſi, ſed in hypotheſi, i. e. de Mæviæ partu, an hic ſeptimeſtris exiſtat, quæratur. Sc. utut forſan non plane impoſſibile eſſe concedatur, fœtum ſeptimo menſe aliquando naſci, eum- Non omnis partus pro ſeptimeſtri

venditatus est talis. que vitalem: individualis nihilominus applicatio seu subsumptio non ita facilis deprehenditur, & singulari prudentia indiget, qua nimirum per nati accuratiorem inspectionem Medico investigandum erat, num, quem septimestrem ajunt, septem mensium fœtus conformationem habeat, functiones præstet, adeoque vere talis sit? Perinde siquidem ac de virginitate, prægnantia, fœtu abacto, lethalitate vulnerum &c. judicari nequit, nisi lustratis per inspectionem, contrectationem &c. circumstantiis in subjecto seu individuo, de quo deponere rogatur: ita vix adeo paradoxum videri debet, si Medicus, antequam præsumptionem de partu hoc vel illo septimestri, an vitalis? Jureconsultus, an legitimus? an secus? exponat, subjectorum explorationem accuratiorem præmittat. Et sicut, dum vulnera v. g. Cerebri, Pulmonum, utplurimum lethalia censentur, exin inferre haud licet, E. etiam vulnus cerebri in Sempronio, pulmonum in Cajo, lethale est; sed disquisitione demum facta, an horum vulnerum conditiones seu habitudines tales sint, ratione quarum lethalia aut minus lethalia hæc concipi queant, hujus vel illius generis pronunciantur: pari ratione agendum erit, ubi partus hic vel ille septimestris aut non septimestris dicendus.

Prudentiam hanc profitetur ac commendat *F. Fidelis de Renunc. l:3.f:7:c:6.* ubi scribit: *si, qui partus prodit in lucem, justæ magnitudinis, nec adeo imbecillus fuerit, hunc mihi ante septimum mensem natum fuisse, nemo persuadebit: quando & qui etiam septimo nascuntur, imbecillos prodire, satis constat.* Et paulo post, *ut testis est Aristoteles, magna ex parte hic etiam infirmior est:* ac denuo *qui septimo mense utcunque nati sunt, fere omnes exiguo, &, nisi bene valida formatrix facultas fuerit, quasi imperfecto corpore eduntur, quique nondum justum naturæ robur assecuti fuisse, videri possent.* Nec negligere cautelam eandem videntur JCti, dum equidem Septimestrem partum vitalem præsumunt, ac legitimum decernunt, vix tamen in judicio de hoc vel illo ferendo omnem circumstantiarum ponderationem & applicationem excludunt, quin potius, ubi de maturo ac non maturo, sive legitimo ac non legitimo, nato quæstio, obstetricum ac physicorum dicto stare jubeant, v. g. *Mascardus de probat. conclus.1088.* Ac memini, non semel Facultatem nostram super attestata Medico-

rum

rum ac obstetricum de ejusmodi partibus intempestivis rogatam fuisse, v. g. Anno 1628. mense Augusti, ubi, an Septimestris, an Octimestris natus per inspectionem dignoscere postulabatur; etsi, quia hic tunc temporis a nativitate sua annum crescendo transcenderat, frustra. Quemadmodum pariter Anno 1697. mense Octobris postulata eadem respondebat, ex certis imperfectionis editi corporis ac hujus membrorum signis, ex languore atque virium imbecillitate, quæ in nato, donec verum & consuetum partus tempus, i. e. decimum mensem, attigerit, observentur, satis probabiliter concludi posse, partum præcociorem justo esse: quod nihilominus præsenti haud applicandum, de quo ex attestati tenore constaret, eum omnibus partibus perfectum, maturum, adeoque plusquam septimestrem, videri.

Et quamvis Leges harumque interpretes, in favorem Matrimonii, illum, qui, juxta *L. 12. ff. de Statu homin. ex justis nuptiis*, i. e. post nuptias, seu in conjugio editus, *justum filium* sine Medicorum indagine atque censura præsumant: vix tamen comparet, cur ad alios quosvis hujus generis casus, v. g. illius quoque, qui ex scortatione natus, beneficium seu privilegium hoc extendendum veniat, quin potius superveniente demum inspectione, & illius partium atque functionum ponderatione res in hypothesi decidi debeat. Signa partum septimestrem autem a maturiore & naturali magis discernendi evidentissima sunt, cum ille non ex naturæ instituto, sed a morbo, nascatur: hinc autoritate non tantum Aristotelis, quem Scriptores communiter testem producunt, sed experientia quoque, patet, omnem septimestrem cum aliis præcocioribus illud peculiare habere, ut non undique absolutus compareat, sed vel capitis commissuris hiantibus, vel aurium meatibus oppilatis, digitis manuum ac pedum connexis, podice vel arctius clauso, vel nimis hiante, & aliis simul notis insignitus prodeat, quæ eum imperfectiorem præmonstrent, non ploret, non sugat, non sternutet, nec urinam & alvi fœces reddat &c. adeo, ut qui secus nascantur non pro septimestribus sed maturioribus, sint habendi. Sed in hoc dijudicando inspectione opus.

Neque tamen in causis dubiis ac difficilioribus sententiam suam suspendere Medicus conscientiosus ac cordatus erubescat, ut *cap. 2.* Medico aliquando sententiam

 pari-

suspendere licet; cedat etiam peritiori.

pariter monitum: imo peritiori cedat, hujus, non quidem auctoritate, sed argumentis, convictus. Proin nec Scriptorum, quos in hoc doctrinæ aut argumenti genere antesignanos novit, evolutio ipsum tædeat: cum casuum identitas seu conformitas ac analogia Virum prudentem eousque minime conturbare valeant, quin causas difficiliores & sanguinem humanum aliquando concernentes, sine præjudicio ex iis dijudicet. Ideo siquidem communiter suadent Doctores, non Medici tantum, sed Legum quoque, ut consignet in cadavere occisi v. g. observata in tabulam, quo domi commodius de his rationari valeret.

Sit cautus in futuris prædicendis.

In specie ubi de futuris deponendum, v. g. vulnerati salute ac morte, cautum in prædicendo se gerat Medicus, i. e. prognosin haud præcipitet, cum ejus ars sit conjecturalis, & per varias internas perinde ac externas circumstantias morborum eventus fallant: hinc quantum opportune licet, præsagium potius differat, admonitus hujus prudentiæ a *Paræo, Codronchio, Guillemæo* &, qui his cunctis facile potior, *Hippocrate, Morborum acutorum*, qualibus sine dubio vulnera periculosa accensentur, *difficiles prædictiones* asserente. Et vix sub primo statim plagæ conspectu, etiamsi hæc bonæ satis indolis compareat, ac ante septimum diem, vulnerato certam salutem promittat, nisi triumphum ante victoriam canere audiri malit: intra quod demum spatium symptomata se exerere solent, de habitudine percussionis exactius testantia, & salutis aut lethalitatis imminentis documenta. Auscultandum erit hoc in passu *Hippocrati*, quando, postquam *2. prognost. t. 1.* diversa futura a medicis prædici innuerat, *t. 2.* hæc subjungit verba: *Ego vero talia quidem non vaticinabor, verum signa scribam, ex quibus, & sanos futuros homines, & morituros, conjectare oportet.* Dum, prout *part. 1. cap. 8.* monitum, Ars nostra, licet inter cœteras omnes ratione atque experientia magis stabilita sit, nihil tamen omnino certi unquam prævidere ac prædicere, sed cuncta sola conjectura assequi, valet: neque in viribus hujus est, futura certo cognoscere, hoc enim Vatum præcipuum, non Medicorum, qui conjecturaliter tantum, & per signa futura præscire solent. *Consulo autem*, pergit idem *Hippocrates l. a. t. 3. ut quam prudentissime agant, tum in reliqua arte, tum in hujusmodi prædictionibus: illius probe memores,*

mores, quod, si cui successerit prædictio, is apud ægrotum (quemvis) intelligentia præditum, in admiratione erit: si vero quis aberarit, supra hoc, quod odio habetur, fortasse etiam insanire videbitur, &c. Utut, dum hoc moneo, probe simul recorder illius vel Vulnerantium incarceratorum forsan, vel aliquando Judicum quoque, importunioris percontationis, frequentioris sciscitationis atque intempestivæ postulationis, seu tantum non extorsionis, qua Medicum & Chirurgum, percussi medelam gerentes, lacessunt, &, ut intempestive de vulneris eventu deponant, urgent: qui nihilominus, si secundum regulas artis & conscientiam agere malint, tentaminibus seu postulationibus ejusmodi haud auscultant, multo minus per hæc in judicia præpropera & præpostera se abripi patiuntur, tutius censentes ac justitiæ minus derogare, Percussorem in custodia forsan diutius paulo detineri, quam festinante Renunciatione conscientiam & famam præcipitem dare.

De cœtero in futuris æque præsagiendis, ac factis determinandis, & horum causis propinquioribus innuendis, Medico maxime cavendum erit, ne in hypothesibus Medicis ac Physicis admittendis nimis facilis deprehendatur, illis sc. de quarum fide canonica nondum adeo liquet, imo suspectæ adhuc veritatis, sunt. His enim existimationem & sanguinem Proximi ac conscientiam propriam concredere velle, temerarium nimis videri poterat: ut nihilominus ab imprudentioribus fieri, quotidie observamus, & variis exemplis doceri poterat. Sine dubio inter opiniones ejusmodi anticipatas, quæ dubiis, si non fallacibus, veterum dogmatis innituntur, est, quod cum Philosophis plerisque Legum Interpretes, v. g. *Aretinus de malefic. Menoch. de arbitr. judic.* sibi persuadeant, fœtus humani corpusculum utero materno aliquandiu inanimatum inexistere, seu animam rationalem, illi post organizationem demum absolutam, id est, non illico a conceptione, infundi; præeunte forsan hoc in passu *Aristotele*, dum embryonem primo vita plantæ, deinceps animalis, ac postremo hominis vivere, nec simul animal & hominem fieri, asserit. Unde factum, ut leges Canonicæ pariter, ac civiles aliam rationem habuerint fœtus animati atque inanimati, seu antequam animam rationalem receperit, adeoque abortum prioris, data opera concitatum, gravius, i. e.

Non adeo facile admittat hypotheses dubias.

ultimo ſupplicio, poſterioris exturbationem pœna tantum extraordinaria, puniendum ſanciverint: ſi unicum forſan excipiamus *Menochium*, qui *de arbitr. Jud. l. 2. cent. 4. caſ. 357. num. 9.* pœna extraordinaria indifferenter, tam qui animatum, quam qui inanimatum abigit, puniendum cenſet, & quidem occaſione *l. 4. ff. de variis & extraord. crimin.* ac *l. 8. ff. ad leg. Cornel. de ſicar.* Quærunt proin, qui communem ſententiam ſequuntur, illarum Adminiſtratores, ad hunc usque diem, a Philoſophis ac Medicis & reſciſcere poſtulant hoc animationis tempus: quod hi prompte ſatis, ne dum præcipitanter, quamvis diſpari dierum numero, determinare ſibi præſumpſerunt. In eo equidem omnes conſentiebant fœtum tunc demum anima inſtrui, ubi perfecte formatus fuerit, aſt in hoc multum divergebant, quod *Fienus de form. fœtu quæſt. 10. concluſ. 11.* tertio ſtatim die, *Mercurialis de morb. mul. lib. 1. cap. 2.* ſeptimo, *Hippocrates* paſſim v. g. *de natura puer. t. 10. & 11.* ac *Galenus 15. de uſu part. cap. 5.* in maſculis trigeſimo, in fœmellis quadrageſimo ſecundo, fieri tradunt, aliis ad ſexageſimum, octogeſimum & nonageſimum diem inclinantibus. v. g. *Zacchia lib. 1. tit. 2. quæſt. 9. §. 24.* ac ex Jureconſultis *Menochio l. a. n. 3.* & *Joh. Alphonſ. Riccio prax. Archiepiſc. Neapolit. p. 609.* ex *Bartholi* aliorumque opinione. Quamvis *Zacchias l. 9. tit. 1. quæſt. ult.* mentem ſuam mutarit, & illico a conceptione facta animam embryoni accedere, ſeu, ex *Thomæ* hypotheſi, infundi, aſſeruerit.

De fœtus animatione.

Sed eo ipſo, dum cum ſanioribus Philoſophis, v. g. *Themiſtio*, *J. C. Scaligero, Sennerto, &c.* animam ſui domicilii ſeu corporis Architectum concipimus, Conceptus humanus nunquam non animatus exiſtet: proin fruſtra ſe torquent, qui terminum quemcunque animationis poſt conceptionem demum ſciſcitantur. Neque adeo facile hunc invenient, quamdiu penes illos non tantum, ſed Theologos etiam, litigatur, ac determinari forſan unquam nequit: an anima rationalis per traducem propagetur ſeu congeneretur? an a Deo immediate creetur ac primis fœtus ſtaminibus infundatur? hinc dubia pariter ac ſuſpecta evadet legum illarum auctoritas ac ſanctimonia. Priorem enim opinionem ſi admittamus, ſtatum & firmum maxime erit, animam mox ſub primo conceptionis articulo embryonis corpuſculo ſubinexiſtere, & per conſequens, hunc nunquam non hominem

nem dicendum fore; qui, ſicut in aliis caſibus, ubi præſertim de commodo ejus agitur, per leges pro nato habetur, v. g. ut hæreditate paterna fruatur, etiam in hoc, ne occidatur, ac incolumis conſervetur, talis æſtimandus venit. Ita ut ſatis mirari nequeam illorum hactenus Medicorum inconſideratam temeritatem, quorum plurimi hypotheſi de congeneratione animæ enutriti, ſeu Traducianos ſe profitentur, vulgari nihilominus doctrinæ, de fœtus poſt conceptionem demum animatione, inhærent, ac terminum ejus breviorem longioremve, a Judice quæſiti, pronunciant. Quemadmodum nec capere poſſum, cur illi legum quoque Interpretes & Adminiſtratores, quorum nihilominus Noſtratium pleroſque ex Traducianorum ſchola philoſophica prodiiſſe novimus, de ratione, hinc æquitate, ſuæ legis nunquam dubitarint; ſed in ſententia de fœtus abacti pœna ferenda antiquum ſemper obtinuerint, intelligentes, cum ſemine ſtatim in generationis opere animam in primum embryonis germen transfundi. Neque qui Infuſianos ſeu Inducianos ſe venditant, quamdiu de tempore accreationis ſeu infuſionis ejuſmodi ambigunt, ac ambigere neceſſe habent, (hoc quippe alii cum generationis tempore idem, alii huic plus minus poſterius, autumant) actuationis hujus terminum determinabunt; inprimis ſi poſt generationem factam ſeu tunc demum, ubi embryonis machina ad receptivitatem animæ rite diſpoſita ſeu perfectius organizata eſt, eam a Creatore inſpirari ſupponunt: ſicut, qui in ipſo generationis actu hoc fieri contendunt, non habent, cur in aliud animationis tempus diſquirant.

Non improbo unius alteriusve Celeberrimi Jurisperiti dubitandi prudentiam, Philoſophorum equidem doctrinæ in hoc condeſcendentis, ut partum mox a conceptione vitalem concedat; cum vero vitalitatis hujus ſigna ſenſus non ſtatim incurrant, proin illa adhuc incerta ſit, & poſt medium geſtationis tempus demum ex motu partus, hunc vivere, innoteſcat; ante hoc tempus abortum moventi pœnam extraordinariam tantum decernentis. Eo ipſo tamen, dum a tempore conceptionis ſtatim fœtum vitalem pronunciant cum Philoſophis ac Medicis illorum eruditiſſimi, cur ſigna vitalitatis, tanquam rei evidentis ac conceſſæ, aliunde expectent aut expetant non apparet. Motum equidem fœtus localem ante quintum menſem vix,

vix, aut rarius, ſentit gravida, motibus nihilominus ſeu functionibus vitalibus eum gaudere, ipſa ejus generatio, cujus Architectum animam modo diximus, nutritio atque augmentatio primordialis evincunt. Jungo his obſervationes ſeu experimenta, in oviparis facta, ubi punctum ſaliens, tertio ſtatim incubationis die in Cicatriculo ſeu Vitelli Colliquamento, tanquam pulli primo rudimento, conſpicuum, de vita hujus actuali dubitare haud feret. *F. Fidelis* demum *l. 3. ſ. 6. c. 4.* rem ita decidere ſatagit, ubi conceptus abortivi copia fieri poſſit, ſi expreſſa & diſtincta ejus comparuerint membra, quocunque tempore illud obtingat, indubie animatum fuiſſe fœtum, referri posſe; ſin vero aliter compareat, illum nullo pacto hominem fuiſſe, affirmandum fore. Quodſi vero ejuſmodi inſpectionis facultas haud detur; Jurisperitos imitandos eſſe, qui pro reo ſemper in ambiguis ſtatuere conſueverint, & ex diverſis, a Philoſophis ac Medicis diverſis traditis, animationis fœtus terminis, longiſſimum, ſc. quatuor menſium, ſecuriorem & cœteris, ubi abortus criminis puniendi cauſa Medici rogatur ſententia, anteferendum fore: neque hoc tamen adeo categorice ab eo fieri debere, quin reliquorum etiam terminorum mentionem faciat idem, nec neceſſarium ac perpetuum, ſed frequentiorem tantum, illum aſſerat. Verum, dum ex modo adductis conſtat, ac minime amplius negandum, illa quoque fœtus ſubtiliora ſtamina, quæ oculos noſtros adhuc fugiunt, vitalia & animata exiſtere, equidem cujus membra diſtinctius formata, vere animatum pronunciare, illum vero, cujus prima & tenella lineamenta oculos noſtros fugiunt, non contra inanimatum, protinus aſſerere, licebit. Ac eo ipſo, dum aliquot ſeptimanarum fœtum, ſeu cujus membra ſatis diſtincta cernuntur, per avtopſiam animatum ait, cur non viſum quarto demum menſe talem dicere audet? Legibus quidem ac JCtis in re dubia mitiorem ſententiam prompte concedo, Medicorum tamen haud eſt, rem certam incertam ſeu dubiam reddere, i. e. de animatione conceptioni ſine dubio contemporanea & ab hac inſeparabili non amplius dubitandum: niſi per hæſitantiam ejuſmodi ineptam abortum animati fœtus nefarie cienti patrocinari, & tenelli hujus ſanguinis ac necis correum ſe exhibere quis velit; Fœtus quippe ſine anima non eſt fœtus. Liceat mihi ita ambigere,

non

non de legis auctoritate, quod Legislatoris & Interpretis est; sed hujus tantum ratione, quod Medicorum.

Ejusdem forsan indolis est, quod de stigmatis Sagarum exigitur, Medicorum arbitrium, asserentibus nonnullis Scriptoribus eorum existentiam, v.g. ex Medicis *B. Codronchio de morb. venefic.* & *Joh. Huchero de sterilit.* ex JCtis vero *P. Ostermanno de Stigmat.* negantibus eam aliis, v.g. *Zacchia lib. 7. tit. 4. quæst. 2.3. & 4.* Nec firmioris fundamenti observatur Cruentatio cadaverum occisorum, quam præsente occisore fieri, nonnulli Philosophorum, v.g. *Lucretius 4. de nat. rer. Cœl. Rodigin. 3. Lect. antiqu. c. 21. Lev. Lemn. 2. de occult. nat. mirac. c. 7.* ac Medicorum v.g. *Valeriola 2. obs. 7.* & *Libav. singular. part. 2. tr. 5.* ac in peculiari tr. *de Cruentat. cadaver. injusta cæde factor.* fabulose satis tradiderunt, ipsemet duplici experimento concutere possum: quibus Scriptoribus nihilominus Celeberriores nonnulli Legum Doctores, v.g. *Par. de Puteo de Syndicat.* ubi *de Tortur. P. Gr. Tholosan. Syntagm. Jur. univers. l. 36. c. 20. num. 5. Nicol. Florentin. tr. 1. serm. 5. cap. 6. Boër decis. 166. n. 1. Hippolit. de Marsil. prax. crim. §. diligenter num. 181. Chassaneus pr. de judic. cap. 3.* & *Menoch. de arbitr. jud. lib. 2. cas. 270. num. 16.* sententias suas adaptarunt, & ex hoc phœnomeno indicium homicidii perpetrati petierunt; quamvis eorum alii, v.g. *Farinacius theor. & pr. Criminal. part. 1. Tom. 2. lib. 2. quæst. 52. num. 156. Tessaurus decis. 174. num. 7. Gomez. variar. resol. 3. cap. 13. num. 15. Bocer de tortur. cap. 3. n. 21. Zanger. de quæst.* & *tortur. cap. 2. num. 160. P. Heigius part. 2. quæst. illustr. 39. num. 95. 96. seqq. Carpzov. prax. crim. part. 3. quæst. 122. n. 33.* ac *Feltman. de cadav. inspic. cap. 59.* ambiguæ ac periculosæ huic, & quæ judicis intellectum transcendit, probationi in ferenda de vita hominis sententia minime fidendum esse, prudentissime moneant, & *Treutlerus 2. disp. 4. th. 7.* utut hoc experimentum rarissime fefellisse perhibeat, id tamen cum *Carpzovio l. a.* haud aliter admittat, nisi aliis quoque indiciis reus gravatus fuerit.

De Stigmatis Sagarum.

De Cruentatione cadaverum.

Porro Medicorum Renunciationes (olim frequentius ac hodie) aliquando sollicitantur, & horum quidam in deponendo plus faciles justo se præstant, ubi de Juvenculæ Virginitate integra corruptave controversia emergit; hujus castitatem theoriis ac conjecturis meris,

De Virginitate.

 seu

ſeu ſignis fallacibus maxime ac omnem avtopſiam nonnunquam ſuperantibus, dimetientes: i. e. utut de certo ac infallibili virginitatis ſigno nondum conſtet, & quæ hujus generis communiter enarrantur, vel avtopſiæ haud obſerventur congrua, vel fallant, aſſerentibus hoc Medicis non modo, ſed JCtis pariter, utrisque magnæ doctrinæ atque auctoritatis *cap. ſeq.* recenſendis.

De partus naturalis tempore. Quoad famoſam illam & frequentem ſatis penes Legum Prudentes pariter, ac Adminiſtratores, de Partu legitimo, controverſiam, in hac decidenda itidem pro vero ſupponunt, quod dubium ac falſum, aſſumptum: quaſi ſoli homini præ cœteris animantibus certus naſcendi terminus haud ſit conſtitutus, ſed modo ſeptimo, modo octavo, nono, decimo ac undecimo ille lucem hanc conſpiceret. Invaluit, neſcio, qua animi levitate & per nimiam ſine dubio Antiquitatis venerationem hoc dogma, cujus ſine dubio auctor primus extitit *Ariſtoteles 4. de gener. animal. 4. & 7. hiſt. animal. 4.* ſeductus forſan per *Hippocratis* auctoritatem, qui de *Septimeſtri* ac *Octimeſtri partu*, vario tempore editos, i. e. ſeptimeſtres, decimeſtres ac undecimeſtres, vitales & ſecundum naturæ legem naſci ſcribit, *1. de diæta t. 19.* quoque alios maturius, alios ſerius, naſci, aſſerit: ex quibus iſte temere ſatis infert, cum cœteris animalibus cunctis unum pariendi tempus a natura conſtitutum ſit, ſoli homini multiplex & varium concedi. Aſſentatorem mox ſibi reperiebat *Plinium 7. natur. hiſt. c. 5.* qui ex Veſtilia menſe ſeptimo Sempronium ac Corbulonem, Suilium Ruffum undecimo, ac Cœſoniam octavo, natos perhibet, ſimulque ex *Maſſurio* adducit, L. Pappium Prætorem, ſecundo cohærede lege agente, bonorum poſſeſſionem illi dediſſe, quem mater partum tredecim menſibus tuliſſe aſſereret. Adſtipulabantur his Scriptores Medici multi, v. g. *Mercurialis de Morb. mul. 2. c. 1. Joubertus 3. error. popul. c. 2. Mercatus 4. de mul. affect. Trincavellus epiſt. medic. 5. M. Donatus 4. hiſt. mirab. 13. Horat. Augenius tom. 2. epiſt. & conſult. 6.* ac in *peculiari tractatu, quod homini non ſit certum naſcendi tempus: Codronchius method. teſtif. cap. 14.* ac *Rodoric. a Caſtro 4. de nat. mul. cap. 1.* Hinc non mirum per traducem quandam ac credulitatem nimiam ad forum quoque ac tempora noſtra devolutum fuiſſe hoc dubium antiquitatis dogma, ut videre eſt penes *Menochium de arbitr. jud. l. 2. cent. 1. caſ. 89.*

num.

num.34.37.seqq. Habnium in Wesenbec.ff. l.1. tit.5. Carpzov. prax. forens.cap. 27. defin.14. & *Richterum 2. decis.89.* Quamvis antiquiores Legislatores & JCtos in causis ejusmodi hæsitantius egisse, inde constet, quod *Ulpianus 3. ff. in L. intestato §. finis de suis & legit. hæredibus* septimo mense natum legitimis quidem annumeret, paragrapho nihilominus immediate præcedaneo post decem menses mortis patris natum ad legitimam hæreditatem haud admittendum caveat; & *Imperator Novellar. constit.39. cap.2.* undecimestrem partum opus naturalis concupiscentiæ, it. Partum impiissimum, appellet; hinc mulierem, quæ undecimo a morte mariti mense pepererat, cum defuncti partus dici vix posset, antenuptiali donatione privandam jusserit. Verum omnes hi Antiquitati potius doctrinæ, antecessorum Auctoritati & suspectis muliercularum enarrationibus, quam Veritatis sensui reclamanti ac dejeranti, seu Naturæ constantissimo instituto, secundum quod cuncta eadem semper ratione agit, annuere videntur, ut egregie ac perspicue evicerunt *Arnisæus de termin. part. legit. F. Fidelis 3. sect. 7. c. 2.* ac *Zacchias quæst. med. legal. l. 1. t. 2. quæst.1.* atque *Harveus de partu.*

In specie quoad partum Septimestrem atque Octimestrem non apparet, cur *Hippocrates de septimestr. & octimestr. partu* priorem non modo vitalem, sed pro ratione quoque ac naturæ instituto edi, alterum nunquam vitalem, asseruerit, ac in partes suas mox traxerit infinitos alios Medicorum v. g. *Fernelium consil. 25. Laurentium 8. quæst. 29. ac 3. Levinum Lemnium de occult. nat. 22. Amatum Lusit. 5. curat. 15. Marcell. Donatum l. 8.* ac *R. a Castro de nat. mul. 4. cap. 6.* hincque JCti omnes illum legitimum, hunc abortivum, mortuum & illegitimum pronunciarint atque ab hæreditate paterna excluserint, v. g. *L. 12. ff. de statu hom.* it. *L. Intestato de suis & legitim. hæredit. num. 12. Alexand. in L. Gallus ff. de libr. & posthum. n. 21. seqq. Clarus 3. sentent. §. Testament. n. 3. Tiraquellus in l. si unquam Codic. de revocat. don. Mascardus conclus. 1088. num. 1.* ac *conclus. 1146. n. 8. & 9. Matth. de Afflictis decis. 226. Menochius de arbitr. judic. l. 2. cent. 1. cas. 89. n. 38.* ac *de præsumption. l. 4. præs. 111.* & *Bos. quæst. 220.* Paradoxorum horum eas quidem tradunt rationes, quod mense septimo, tanquam critico, fœtus ad exitum seu enixum moveatur, vel ad partum totis nervis con-

De partu septimestri ac octimestri.

tendat, juxta *Hippocrat. de partu septim.*, per conatum vero hunc septimo menſe enitendi fruſtraneum debilitetur & languidus evadat, hinc menſe ſtatim octavo eosdem labores, ſine virium ſuarum notabili jactura, juxta eundem *de octim. partu*, repetere nequeat: quodque Saturnus, Planeta frigidior, octavo menſe partum dirigens fœtum, præter modum infrigidet, adſtipulantibus *Avicenna l.3. fen. 20. tr. de abortu, Petro Apponenſi diff. 49. Valeriola 3. enarr. 7.* & *Valleſio controv. l. 2. c. 10.* Aſt non immerito a futili hac ſententia recedunt modernorum Medicorum diverſi, v. g. *F. Fidelis l. 3. ſ. 7. c. 6. & 7. Sennert. inſt. l.1. c.10. & prax. 4. part. 2. ſ.1. c. 1. Zacchias 1. tit. 2. quæſt. 3. & 4. H. Augen. de part. temp. lib. 2. c. 16. & tom. 1. l. 8. epiſt. 2. & Cardanus l. 1. contrad. med. 8. tr. 3. Harveus de partu* aliique, nec ſine ratione.

Non omnem ſeptimeſtrem Hippocrates vitalem ait.

Quippe primo vim inferunt *Hippocrati*, dum, quaſi fœtum ſeptimeſtrem omnem abſolute vitalem dixerit, cum Medicis Imperator hujusque interpretes aſſerunt: cum nihilominus hæſitanter ſatis hæc *de ſeptim. partu* ediſſerat: ubi videlicet quosdam diebus centum & octoginta duobus vel tribus aliquando naſci equidem ſcribit, mox tamen addit, plures horum perire, & ex ſeptimeſtribus, qui ſuperſtites maneant, paucos obſervari. Quod proin raro admodum contingit, dogmati generali ac infallibili formando parum auctoritatis habet: inprimis ubi in fraudem legis & hujus fundamenti varia evenire queant & ſoleant, v. g. fœminarum ignorantia, malitia, &c.

Nec fœtus ſeptimo demum menſe movetur.

Ante nonum menſem qui editur, fœtus ſemper p.n. excluditur.

Nec ſecundo tanti momenti eſt ratio a fœtus motu petita, quem ſeptimo menſe hunc exerere ajunt communiter, cum præter experientiam eodem *Hippocrate de natura puer. t. 20.* teſte, idem ordinarie citius moveatur, die trigeſimo ac quadrageſimo, aut aliquando maturius. Quibus tertio accedit, juxta *Hippocratem l. a. t. 38.* omnem, qui ante elapſum novem menſium, ſeu ante decimum procedat, vel ab affectione quadam violenta, quam perpeſſus fuerit, vel ab alimenti penuria, ad intempeſtivum ejuſmodi enixum urgeri, adeoque hujus partum nunquam ſecundum naturæ inſtitutum fieri; utut idem *Hippocrates de ætate*, ſui forſan oblitus, ex numero ad hebdomatas ſeptenario exacto concludere ſatagat.

Ficulnea perinde argumenta deprehenduntur, quibus octavo

menſe

menſe natos ſeptimeſtribus minus ſuperſtites eſſe poſſe, concludunt. Nam quoad hypotheſes aſtrologicas, quaſi (ut cœtera mittam) Luna ſeptimo menſi præſit, ac ratione plenitudinis atque perfectionis, cum cœterorum planetarum, per antecedaneos ſex menſes influxu concurrentis, conceptum ultimato perficiat ac vitalem reddat; dum contra Saturnus, cœteris antiquior fœtus prima ſtamina eorumque fabricam in primo quidem menſe dirigat, frigidior tamen & languidus vade cum octavo menſe denuo litet, hinc partum quoque admodum infrigidet ſeu invalidiorem præſtet: eas nugas & foliis ſeu oraculis ſibyllinis impares maxime ait *Godofredus ad leg. 3. de ſuis & legit. hæred. ff. n. 12. lit. E.* declarant etiam earum ineptitudinem tantum non cunctæ horum notiones.

Nec octimeſtris ſeptimeſtri minus vitalis.

De cœtero quoad motum ſeptimo menſi ſolennem, & quem partui octimeſtri præjudicare ajunt, quaſi conatibus antecedaneorum & ſubſequentium menſium majorem, id eſt, qui parturitionem intendat, merito hic in dubium vocatur; cum partus conatibus haud par obſervetur: aut, ſi talis foret, vix apparet, cur nihilominus ipſe verus partus ad decimum usque menſem, illo facto, ſine fœtus damno, prorogetur? vel cur non intra menſem integrum vires ſeptimo menſe fractas recolligere poſſit hic, & partui octimeſtri ſufficiant, ſi ſc. ipſo menſe ſeptimo vitalis naſcatur. Et, ſi experientiam genuinam conſulamus, ſeptimeſtris pariter, ac octimeſtris, aliquando vitales deprehenduntur, utut ambobus hoc rarius eveniat: ac ſi allegatas aliasque leges evolvamus, equidem harum auctoritas legitimi partus duos tantum terminos, ſeptimum nempe ac decimum menſem, ponit, de excludendis vero intermediis temporibus nihil monent. Unde inferre convenit, eas fidem *Hippocratis* de partu octimeſtri non vitali ſeu minus vivaci haud tanti feciſſe. Siquidem ſi naturale & ſolenne maxime naſcendi fatale finis noni ac principium decimi menſis eſt, ſine dubio fœtum, quanto longius ab hoc termino recedit, tanto minus perfectionis ac virium, ad functiones vitales neceſſariarum, eum habere, probabile ſit: & per conſequens haud debilior, ſed perfectior ac robuſtior ſeptimeſtri erit octimeſtris, hinc magis vitalis; confirmante hoc inprimis ſenſuali experientia, qua octimeſtris fœtus per validiores intra alvum maternam agitationum co-

 natus,

natus, majus robur & editus solidiora & perfectius formata ordinarie ostendit membra. Adeoque circumspectiores in hypothesi de octimestri non vitali admittenda se gerere videntur nonnulli JCti recentiores, v. g. *Hahn ad Wesenbec. paratitl. de statu homin. n. 3. ac ff. de statu hom. p. 29.* atque *Carpzovius prax. forens. c. 27. defin. 14.* Et concludendum videtur, septimo æque ac octavo mense natum vitalem haud esse dicendum, cum ante debitum ac a natura, frequentius atque ordinarie aliter agente, definitum tempus uterque nascatur; nisi illam temere frustra ac casu agere velimus: septimo mense quidam fœtus illud perfectionis culmen dum attingeret, quod aliis ante decimum haud concessum, perderet vero idem octavo mense, præter omnem rationem. Interim nihilominus, si eidem naturæ negotium hoc accommodemus, octimestris, cœteris paribus, illo magis vitalis pronunciari poterit. Neque constat demum, cur illegitimus & hæreditatis incapax necessario dicendus hic veniat, dummodo vivus edatur, aliaque indicia eum non spurium præstent: non enim vitalem esse ab hæreditate vix excludere videtur; adeo ut, quamvis hac non ipsemet fruatur, eam tamen in alios forsan, qui jure successionis gaudent, transferat. Verum nolo alienos circulos turbare, ne Ulpiani rigore vapulem. Mihi aliisque sufficient exempla recensita, pro evincendo cum Philosophis ac Medicis JCtos hactenus egregie hallucinatos atque deceptos fuisse, quod conjurato quasi consensu supposuerint seu admiserint diversa dogmata, quorum veritas plus minus suspecta, & quæ castigatione prudentiore emendanda seu rejicienda: qualis tamen vix, nisi a mutua Doctorum diversarum scientiarum collegiatione ac conspiratione, sperari valet.

Neuter tamen horum vitalis.

Ubi de Fracturæ calvariæ diagnosi, hinc Contusionis capitis prognosi, deponendum, ab *Hippocrate* & *Guidone de Cauliaco* plerique Chirurgorum seducti percusso caulem Asphodeli, ferulam aliudve corpus durius, v. g. crustam panis, cretam &c. dentibus atterendum seu confringendum tradunt; quasi ille sub fortiora hac maxillarum collisione seu nisu strepitum aliquem intra compagem calvariæ osseam, fracturæ certum indicem, sit percepturus: aut ægro funiculi extremum dentium primorum contentione validiore continere jubent, alterum ejus extremum ipsimet tendentes, ac ejusdem medium digito

De fractura calvariæ dignoscenda.

digito mediocriter impellentes; in qua ipſa impulſionis funiculi vibratione elaſtica, aſſerunt, læſum pariter non tantum fiſſuræ, ſed loci etiam fiſſi, per ſtridoris cujusdam dolorifici ſenſum, certo admoneri, & ad illum manu indigitandum urgeri. De quorum nihilominus ſignorum incertitudine audiendus ad minimum *Paræus*, dum *lib.9. cap.2.* ait: *Ego ſignorum horum veritatem nondum potui experientia comprobare, etſi in multis tentaverim:* cui addere poſſum meam experientiam, qua inſigniter ac lethaliter etiam fractos a morſibus ejuſmodi tentatoriis nihil omnimode moleſtiæ percepiſſe recordor.

Pariter quidam, animi inconſideratioris, plagas ἐγκεφάλȣ enormiores aliquando minus lethales improvide ac jactanter ſatis pronunciant; quaſi his per Modiolum facile & commode mederi licuiſſet: cujus tamen inſtrumenti nec figuram, nec indicans genuinum, nec permittens ſeu prohibens, nec adminiſtrandi rationem, norunt; hinc in judicando ſe adeo præcipites dant. Vivos aquis ſubmerſos a mortuis inundatis diſcernere anniti *Paræum*, *Fidelem* & *R. a Caſtro*, ſuperius dictum, quaſi, qui vivi in aquam conjecti, ventrem aqua plenum oſtendant, mortui neutiquam: verum his quoque præter experientiam contradicit ratio, qua ob aërem potius denegatum, quam aquæ ingeſtionis molem, homines ſub hac ſuffocari, conſtat. Cujus etiam generis, i. e. periculoſum admodum ac fallax, illud experimentum eſt, de ſubmergentibus ac ſupernatantibus aquæ recens nati infantis pulmonibus, cujus in *cap. 1.* mentionem feci & de quo *cap. ſeq.* prolixius diſſeram: quo nihilominus ſatis temerarie partum mortuum a vivo diſcernere ſibi præſumunt nonnulli. Ne addam circa imprægnationis & partus notas maxime incertas, item, circa venenationis ſigna valde dubia, ſub hypotheſium nihilominus infallibilium fide admiſſa, monenda; utpote de quibus inter generalia hæc prolixius agere haud quadrat.

Aliisque caſibus qui dubiæ innituntur hypotheſi.

Præterea perſpicuum undique in Renunciando ſe præbeat Medicus, omnemque ambiguitatem ac terminorum obſcuritatem quam ſtudioſe evitet, quo ſcopo negotii primario, i. e. ut res dubia certa ac evidens fiat, ſeu Judici clara reddantur cuncta, totus inniti videatur, prout *cap. 2.* pluribus traditum. Coronidis loco non poſſum

Perſpicuus ſit Medicus in renunciando.

non

Nunquam vero in favorem deponat. non hic animadvertere illum quorundam Medicorum insulsum sibique minus decorum Pietismum, quo, forsan ut ignorantiam suam occultent, vel charitatis christianæ opus singulare exequi credantur, ubi de coitu illicito aut intempestivo præsumptio, & quidem evidens satis aliquando, est, Partum v. g. Septimestrem vitalem & naturæ recte agentis productum, contra scientiam & conscientiam, in favorem seu honorem, ut ajunt, matrimonii seu liberorum, pronunciant: res naturales cum moralibus perperam confundentes & per hoc pietatis seu charitatis studium vel tegmen falcem in alienam messem mittentes. Me haud latet, quantum penes Legum interpretes & in causis, per solas leges decidendis, v. g. dum adulterii pœna ordinaria in arbitrariam, remittente v. g. Uxore, mutatur, item, pœna scortationis, si quis stupratam in uxorem ducat, mitigatur, ac, sive contrahendi, sive contracti, ejusdem conjugii intuitu, in fornicationis delicto deprecatio publica plane remittitur, intercessio puellæ aut fœminæ cujusvis solutæ, reum criminis in matrimonium petentis, hujus pœnam ordinariam tollit, Favor Matrimonii polleat, & quod propter hunc a regulis Juris ac Legum rigore non raro recedatur: ita quidem, ut in Foro pluris semper æstimetur unius Doctoris sententia, favorem hunc respicientis, quam plurium, eum negligentium eidemque derogantium asserta: ast quale argumentum hic præstabit Medico, non moralia, sed naturalia mere, decernenti, Naturam explicanti, non Leges moderanti, non jus dicenti? Qui prætorem informare postulatur non, an Septimestris v. g. aut Undecimestris partus sit legitimus? an successionis capax? &c. hoc enim determinare, Legum & harum Peritorum erat; sed an sit vitalis, seu secundum naturam editus? quod sine reflexione ad conjugium superveniens aut contractum decidit, aut decidere tenetur idem.

CAPUT

CAPUT VI.

De

Renunciationum Difficultate.

Quo jure, ſc. optimo, medendi notitiam Artium omnium præclariſſimam *Hippocrates* appellavit, eodem ſcientiam Medico-Forenſem talem dicere ſine dubio fas erit, quod, notante *Lud. Septalio in epiſt. ad Zacchiam*, per hanc præſtantiſſimæ duæ Facultates, a quibus humanum genus gubernatur ac ſervatur, nempe Jurisprudentia ac Medicina, olim inter ſe de Principatu concertantes, amico & certiſſimo fœdere, quaſi ſorores, uniantur, ut & Leges ſtatuat Medicina, & Jurisprudentia medeatur: nimirum Judex morborum peccata litesque concertantium humorum cognoſcat ac remedia præcipiat; & ex adverſo Tribunali concedatur Medicina, quatenus Lex ipſa animorum deprehenditur Medela, ac Medicina corporum Lex vere audit, i. e. medeantur utræque, ac ambæ Leges conſtituant ac Jus dicant. Quodſi tamen, juxta illud *Theocritis* χαλεπὰ τά καλὰ, ſane arduam atque difficilem maxime Medicinam Forenſem quoque aſſerere neceſſarium, perinde ac Medicinam morborum idem *Hipp. in epiſt. ad Democrit.* difficilem fatetur, illam perinde ac hanc maxime conjecturalem. Quale quid ſicut in præcedentibus hinc inde innui, Jurisperitos ſc. æque poſtulantes ac Medicos referentes, ſcopo ſuo aliquando fruſtrari, i. e. nec hos ſemper intentioni propriæ ſufficere, nec illorum quæſitis ad amuſſim ſatisfacere: ita hallucinari interdum Artem noſtram in Caſibus forenſibus decidendis, plusque aliquando poſtulari a Nobis, quam quidem præſtare per naturam rerum conceditur, obſervo.

Medicinæ forenſis excellentia,

ac difficultas.

Per naturam rerum ſeu per difficultatem intrinſecam quasdam controverſias medico-forenſes vix dirimi poſſe, ajo, non per imperitiam ac torporem deponentium, qualem *cap. 3.* Chirurgis ac Obſtetricibus noſtris v. g. plus quam frequentem eſſe, monſtravi, rudiores etiam Medicos premere, promptiſſime largior; utpote quam Artis ipſius auctoritati ac Prudentiorum ſagacitati nihil derogare palam eſt. Facile equidem mihi perſuaderi patiar, hanc meam ingenuitatem

tem illis Medicis, qui opinionem vulgi & lucrum præ veritate atque conſcientia anhelant, valde moleſtam ac exoſam, Cavillatoribus vero notam imperitiæ meæ futuram, & quem Arti tribuo, defectum, præcipitantiæ potius meæ, quam illius, fructum comparere. Verum, quamvis paucos forſan noſtrorum Doctorum nominare queam, qui aſſerto ſeu paradoxo huic meo in genere aſſentiantur, forſan quia pauci hoc ſcribendi argumentum in ſe ſuſceperunt: omnes tamen, qui hoc egerunt, obſervantur in quæſtionibus ſpecialibus ejuſmodi decidendis ſuam ſuæque artis infirmitatem deprecari, per alia potius, quam medica, ratiocinia illarum evolutionem moliri ſuadentes. Imo diſſerit terminis, ut graviſſimis, ſic univerſalioribus, pro me toties allegatus *Fidelis*, quam fideliſſime, circa terminum Libelli ſui aurei ultimum. *Sed illud etiam ignorandum non eſt, in nonnullas rerum occaſiones Medicum nonnunquam incidere, ut, cum nihil certi de re propoſita conſtet, dubia omnia incertaque referre nos etiam oporteat. Non ſemper enim promptæ ſunt rerum atque affectuum notæ, ut propterea in dubia & ancipiti Medicorum Relatione ſatis juſta eſſe poſſit excuſatio.*

Finis Medicinæ Forenſis duplex.

Finis nempe ultimus ſeu mediatus Medicinæ forenſis eſt Juſtitia, ſive hæc civitatis integritatem conſervandam, ſive pœnas delinquentibus decernendas ac declinandas, ſive partium jura defendenda ac evertenda, hinc ſuum cuique tribuendum, ſive quodcunque demum, ſpectet: intermedius autem ſeu immediatus plus quam varius & tantum non infiniti generis obſervatur, totidem ſc. caſuum dubiorum, quos ſuperius recenſere, vel innuere tantum licuit, deciſiones, dignotio v. g. vulnerum lethalium, virginitatis integræ ac corruptæ, prægnantiæ, pocillationis, &c.

Poſterioris tamen inprimis rationem habet Medicus.

Quibus ita ſe habentibus fieri haud poteſt, ut priorem aſſequatur Juriſperitus, niſi ſuppoſito ac evidentiore reddito poſteriore per Medici ſcrutinium: & dum ſollicitus eſt Magiſtratus de ſolvendo aut confirmando v. g. Matrimonio, Medicus impotentiam coëundi in ſubjecto accuſato prius ut comprobet aut declinet, exigitur; Homicidii reus ſeu occiſor minime pronunciari poterit percuſſor, antequam vulneris illati lethalitas evicta; neque infirmi jus ac immunitas conceditur ulli, niſi cujus infirmitatem teſtetur Medicus; nec

eqvuleum

eqvuleum ſubterfugere poterit, niſi qui hernioſum, aut quæ prægnantem &c. ſe docuerit.

Harum E. ſimiliumque cauſarum vix eadem ſemper exiſtit ratio, & in illis decidendis par undique deprehenditur facilitas ac certitudo: quia earum nonnullæ, quas Prætor Medicum dirimere poſcit, aliquid equidem probabilitatis ſeu credulitatis præ ſe ferunt, eas tamen infallibiliter ſeu certo tales pronunciare, quia Medicus circumſpectus ac conſcientioſus detrectat, dubium dimittit illum, v.g. in pœna homicidii ordinaria determinanda, ſtupro puniendo, &c. Aut, ſi quæ tales decidantur a præcipitis magis ſibique præ aliis ſapientis ingenii hominibus, vel ideo tamen ejuſmodi eorum Criſes ſuſpectæ videntur, quod dubiis ac incertis non raro innitantur rationibus atque phœnomenis, hactenus quidem & per ſeculorum antecedaneorum credulitatem admiſſis, nunc vero per ſaniorem rationem atque teſtimonia experimentorum everſis.

Quædam cauſæ medico-forenſes difficulter deciduntur.

Quarundem deciſio dubiis innititur hypotheſibus.

Dubiæ autem ejuſmodi deciſionis quæ obſervantur, Quæſtiones Medico-Legales tales deprehenduntur vel promiſcue in ſubjectis cujuscunque generis: vel, utut alias evidentes ſatis ſint, non tamen ubique tales exiſtunt. Prioris claſſis plura argumenta obſervantur, quorum unum vel alterum tantum nunc innuam, aliarum difficultatum enodationem aliæ occaſioni reſervaturus.

Quædam dubiæ ſunt ſemper, quædam aliquando tantum.

Non raro ſimulatam ſeu ementitam Virginitatem a genuina ſeu illibata diſcernere poſtulamur, ſi nempe Glycerium vitiata caſtitatem integram jactet, infamiam ac pœnam metuat, v.g. lucrum & reſtitutionem in integrum ex matrimonio anhelet, qualia exempla paſſim obvia ſunt: aut ſi juvencula divortium quærat, ideo, quod a Marito cognoſci ſeu comprimi haud potuerit, qualem caſum *Zacchias Quæſt. med. leg. deciſ. 6.* narrat: aut ſi ſtuprator ſtupri culpam declinare contendat, qualis cauſæ deciſionem quidam vicini cujusdam oppidi Incola a Collegio noſtro Anno 1683. petebat, inceſtus cum privigna accuſatus: quemadmodum pariter, ſi puella ſub conjugii aut dotis ſpe, vel ſimili dolo malitiave impulſa ſe a mare ſtupratam & violatam ajat: aut ſi denique juvenis virginem aliquam ſe defloraſſe malitioſe jactitet; quali diffamanti, ad depoſitionem Obſtetricum de integritate puellæ, pœnam fuſtigationis Inclytum Scabi-

Difficulter deponitur ſuper virginitate.

natum Lipsiensem aliquando decrevisse, *Dedekenn. vol.3. l.1. s.9. n.8.* refert. Quod nihilominus Jurisperitorum postulatum reprimere videntur ex horum Doctoribus diversi haud infimæ notæ, v. g. *Cujacius lib.17. obs.20.* ubi virginem dignoscere, rem admodum difficilem ac pene impossibilem asserit: & *Sanchez 7. de matrimon. disp.113. n.10. 11. &c.* certa atque infallibilia Virginitatis signa dari, prudenter negat. Præterea etsi temerarios satis quosdam observemus Medicos in virginitate adstruenda ac diffitenda, ejusque characteribus determinandis, cum ipsa arte opprobrio ac risui publico se exponentes, v. g. dum pelliculam, Hymenem dictam, oculis suis usurpasse, sub juramenti fide deponunt, quod Vitrico illi, de incestu suspecto, ac Judici, persuadere satagebat Medicus postulatus: sunt nihilominus nec illorum pauci, qui arduum hoc deponendi munus ingenue ac modeste detrectant, nullumque signum proprium & univocum Virginitatis dari, affirmant, v. g. *H. Augenius in epist. ad Olivar. JCtum, Paræus de Renunciat. Joh. Bapt. Sylvat. de iis, qui morb. simulant. c.9. Riolan. 2. anthropogr. c.34. F. Fidelis de Relat. Med. l.3. c.1. Joubertus 5. de errorib. popular. c.4. Codronchus meth. testific. cap.11. Ranchinus de morb. virgin. sect.1. c.4.5. &c. Zacchias Quæst. M.L. lib.4. tit.2. quæst.1. & Consil.34. ac 41. Guillemeau abus. sur le proced. de l' impuiss.* & *Mauriceau des malad. des femm. lib.1. c.6.* aliique infiniti, inter quos non sine ratione numero *Pinæum de notis virginit.* qui, etsi signa integræ ac solutæ Zonæ virginalis innuere prolixius allaborarit, incerta tamen illa hinc inde pronunciat. Quorum vestigia ego quoque legens defendere haud ambigo, Artem Medicam & per hanc factas genitalium muliebrium visitationes atque contrectationes vix forsan adæquatum existere modum ad virginem a deflorata discernenda; prout quemlibet, negotium hoc pensitantem, sana ratio docebit. Hinc indulgendum *Paræo* quoque erit, qui, postquam notas virginitatis intemeratæ aliorum Scriptorum recensuerat, has quam fallaces pronunciat, hortaturque Magistratum, ne muliercularum Renunciationi in controversia hac temere assentiatur, Medicos vero ac Chirurgos, ne illum nimis imprudenter in errorem, tam ipsi, quam sibi, infamem futurum, præcipitent. Et prout inspectio muliebrium, quod fallax admodum sit, non Jure Civili, sed Pontificio tantum, (ni fallor) postu-

postulatur, imo nonnulli etiam hujus Canones eandem remedium minus fidum ajunt, v. g. *in cap. Causam matrimonii, de probationibus*, ubi, non obstante prima Matronarum inspectione, permittitur secunda; it. in *capit. Nec aliqua, vigesima septima quæst. 1.* ubi prioris canonis ratio additur hæc, *Sæpe fallitur Oculus & Manus Obstetricum:* sic a circumspectioribus Jurisperitis in re dubia & magni momenti tantum, qualis Matrimonii solutio, eadem commendatur, ut reliquis nempe probationibus seu præsumptionibus faveat, probabilioremq; partem roboret, juxta *Abbat. Panormitanum cap. 7. de frigid. num. 10.* ubi ait; *Licet puellæ inspectio contigerit, juramentum nihilominus propinquorum, quod probatio virginitatis sit argumentum fallax, semper insuper necessarium esse, vid. Horat. Augen. l. a. c. 7. & 8.* Ex quo ejusque *cap. 8.* hoc unicum nunc addo, quod prolixe enarrat, sex probatæ famæ seu peritiæ obstetrices juvenculam quandam judicasse virginem intactam, quæ septem antea mensibus puerum pepererat. Quis proin non cum *Riolano anthropogr. l. 2. c. 34. nihil unquam in arte medica difficilius judicaret, quam puellæ virginitatem detegere?* seu inspectionem hujus gratia adornatam non anceps crederet testimonium? quod sc. meram conjecturam, minime exactam notitiam, præstat. Pergit siquidem *Riolanus l. a. Mille sunt artes, quibus hoc versipelle genus virginitatem simulare solet, &c.* quarum nonnullas *J. Bapt. Sylvaticus* quoque *l. a.* innuit.

Præterea ad deponendum requiruntur Medici horumque Collegia, ubi suspicio propinati veneni obvenerit, & necessitatis atque auctoritatis insignis in causa hac illorum a Jurisperitis censeri crisin, *cap. præced.* dictum: sc. quo, an venenum exhibitum ad enecandum aliamve corporis noxam inferendam, revera tale ac potens satis extiterit? & an symptomata lethalia, ejus haustum consequentia, actu inde concitata fuerint? enuncient. Verum, quamvis ratione prioris puncti non adeo difficile sit Venena dignoscere, v. g. Arsenicum, Mercurium sublimatum, Cicutam, Opium &c. si per se & sub propria textura moleque adæquata oculis conspicienda exponantur eadem, aut aliis sensibus atque experimentis, qualium *alleg. loco* pariter nonnulla recensui, subjici queant: Sin nihilominus eorum compages ac facies naturalis, per præparationem & cum aliis rebus ac vehiculis

In causa venenationis quoque petitur Medicorum censura.

Quæ non nunquam difficilis.

commixtionem ſeu diſcontinuationem deſtructa aut obvoluta fuerit, judicium ſuum aliquando ſuſpendere ac denegare urgetur Medicus poſtulatus; quemadmodum idem ſupprimere tenetur, ſi minor illius, quod ſub veneni ſuſpicione propinatum fuerat, quantitas experimenta exploratoria ſufficientia adornare haud concedat, aut arte compoſiti ſeu præparati veneni qualitates ſenſibiles Medicum exploratorem lateant atque eludant.

Etiam ex ſimplicibus non venenoſis fit compoſitum venenoſum.

In ſpecie quoad venena ex diverſis ſimplicibus coagmentata *P. Zacchiæ* abſolute adſtipulari nequeo, quando *Conſil. 13.* pro quodam Johanne Baptiſta Gotto, qui uxori ſuo pulverem venenoſum exhibuiſſe præſumebatur, defendendo hanc inprimis hypotheſin univerſalem vult, quod ex non venenatis ſimplicibus compoſitum venenandi nullam vim poſſidere vel exerere queat. Contrarium ſiquidem edocent diverſa coagmentata chymica non tantum, ſed ſimpliciores multo mixturæ: quorum ingredientia ſatis ſalubria nec ulla venenoſitatis ſuſpicione contaminata, dum inter ſe mutuis amplexibus coëunt, aut vires ſuas ſimul in ventriculum aliasque corporis partes exerunt, enormes & non raro lethales turbas huic movent. Nec Mercurius, nec ſalia, cum quibus ſublimatur, per ſe venena ſunt, conſtituunt nihilominus coagulum, cujus exilior quantitas ad lethalia movenda ſymptomata potens ſatis obſervatur, quodque nihilominus poſt novum Mercurii currentis acceſſorium in blandum evacuans miteſcit. Vitriolum, Nitrum ac ſingulorum horum ſtagmata acida pharmacis ſalubrioribus annumerantur; Aqua fortis tamen deſtillatione ex utroque ſale expreſſa vix tuto propinatur, ſed venena inter refertur. Porro petroſelinum in affectibus oculorum proficuum valde, obſervante *Boyle util. philoſ. experim. tom. 2. ſ. 1. p. 140.* aliis commixtum dolores & inflammationes eorundem evidenter intendit. Ut taceam, ſimplicia quoque non venenoſa, ſine ullo additamento, ſola forſan præparatione, virulentiam induere: ut de Antimonio conſtat, quod crudum iniquiſſime venenum proclamatur, per calcinationem tamen hincque fuſionem in vitrum, lethalitatem draſticam movet.

Non omnia omnibus venena.

Quibus ſubnecto, quod nonnulla, ex venenorum genere, talia omnibus individuis haud obſerventur & ab his impune aſſumantur: ſicut

ficut contra vix unquam deleteria credita quorundam œconomiam vitalem per graviora ſymptomata concutiant. Prioris exempla, ſc. innoxie devoratarum in magna quantitate aranearum venenoſarum, cicutæ, hellebori, arſenici &c. legere licet penes varios auctores, quorum nonnullos recenſet *Schenckius obſ. libr. 7. de idioſyncraſ.* & *Tranſact. Philoſ. Angl. num. 40.* in Inſula quadam Bermudarum, graminis quoddam genus reperiri perhibent, ſub graminis venenoſi nomine, non omnibus tamen æque exitioſum, & de cicutæ innoxio uſu videri poſſunt *Miſc. N. Cur. dec. 1. ann. 4. & 5. obſ. 106.* olei Nicotianæ virulentiam fama innoteſcere puto, vel ex *Redi delle Vipere*, it. *Experienze naturali*, *Lemery Chymie* ac *Vigani Medulla Chymiæ*, quam efficax hæc ſit in felibus, canibus, viperis aliisque animalibus, ſi vel horum faucibus una vel altera ejus guttula inſtilletur, vel vulneri eorum tantillum illius admoveatur: teſtatum tamen mihi aliquando feciſſe amicum recordor, non omnibus æque felibus, qui oleum hoc deguſtarunt, fatalia adeo obtigiſſe ſymptomata, cum aliquando ex tribus felibus bini tantum talia perpeſſi fuerint, tertius nihil omnimode mali hinc ſenſerit; quale quid de eodem oleo, vulneribus animalium inſtillato, annotavit *Redi exp. naturali*, quorum quædam vel plane non, vel lente magis, hinc perierint, licet tam ratione diverſi vulneris profunditatis, quam diverſæ nicotianæ ſpeciei, effectus illos variare ſibi Auctor dictus perſuadeat. V. g. nicotiana.

Aſt, quod ſcopo præſenti forſan propius accedit, nonne hominibus venenum narcoticum, tanquam hyoſcyami ſpecies, exiſtit Nicotiana? majore tamen impetu malignitatem hanc exerit in unum, quam in alterum, dum quosdam ejus folia frequentius ſine ulla ſenſibili noxa maſticare, quosdam fumo ejus cum euphoria quotidie & exceſſive uti, in propatulo eſt; item vulneribus & ulceribus nonnullorum tam folia, quam oleum, tabaci blandiſſime mederi, imo venenatis quoque nonnullis, perhibente *Neandro Tabacolog. p. 33. & 34.* Aliorum nihilominus idioſyncraſiæ eadem Herba ſancta adeo infeſta deprehenditur, ut vel fumus ejus, vel herba ipſamet, vel oleum, conſpicuas turbas his moveant. Quantum fumum nicotianæ nonnulli averſentur, non tantum, dum eum ex fiſtula ſugunt, ſed ab aliis concitatum, interdum ex longinquo ſatis, percipiunt, quotidianæ obſervationis

vationis est: ita ut ex Amici relatione fœminæ meminerim, quæ illum adeo horrebat, ut, si modo in ea, quam incolebat, domo ille hauriatur, nec quisquam præter eam, vel minimum exin odoris percipiat, ipsa mox horrendis passionibus hystericis corriperetur. Qualia subjecta nec olei externum usum sustinere valent, quemadmodum idem Amicus olim mihi retulit de Chirurgo quodam, a pueris a Tabaci fumo ita alieno, ut, si tantillum ejus per fistulam attraheret, nauseam & rosionem orificii ventriculi superioris, scotomiam, extremorum refrigerationem ac vomitum hinc pateretur: cujus in dorso, supra os sacrum vulnerati cum alius labia plagæ Oleo Nicotianæ innungeret, recensitis eundem symptomatis gravissimis correptum fuisse. Porro, quamvis fomentationes & linimenta ex foliis atque oleo nicotianæ parata in porrigine, achoribus, favis, tinea ac phthiriasi infantum prodesse, experientia testetur, per eandem tamen quoque edocemur, non omnes æque talium usum ferre, ut in puella quadam annotavi: cujus caput a tinea & pediculis arrosum cum mater linimento, ex Nicotiana & Butyro confecto, defendere satageret, illico ea anxietatibus præcordiorum, sudore frigido, lipothymiis hinc vomitibus ac secessibus enormioribus, corripiebatur & per horas aliquot detinebatur.

Nimia opii quantitas non omnibus nocet.

Nec quidem satis stupenda.

Opii vim sedativam prout quotidie in diversis affectibus salutarem experimur, sic virulentiam illius narcoticam, quam improvidus ac largior paulo ejus usus spiritibus animalibus præstat, non raro lugemus: Legere nihilominus licet & observamus, monstrosam etiam stupefactorii illius assumptionem ac continuationem quibusdam individuis, nihil sensuum hebetudinis aliusve pravi symptomatis, sed singularem alacritatem, inducere, illis inprimis, qui doloribus atrocioribus expositi. Constat siquidem ex *Bacone de Verulamio, de vita & morte*, Opii tria forsan grana in Europæis spiritus animales eousque condensare aut fugare, ut nunquam redeant, dum Asiaticorum & Africanorum Populorum spiritus ejus largior longe quantitas potius excitat atq; roborat, quam deprimit, imo teste *Wiero 3. de Lamiis c. 18. Joh. Fragoso hist. medic. exot. c. 12.* & *Joh. Christoph. a Costa de aromat. & medic. in Ind. Orient. nascent. de Opio*, illos sine manifesto vitæ discrimine ejus usu carere haud posse, quod singulari observatione a *Costa l. a.* confir-

confirmat. Europæos tamen quoque aliquando ſtupendam ejus doſin ſine ſtupore conſecutaneo, aut ſpirituum extinctione mortali, devorare, Hiſpanus ille teſtatur, quem, ex relatione Rondeletii *Hollerius de morb. intern. l. 1. c. 6.* in ſummo aëris æſtu opii ſemiunciam ſine ullo damno deglutiviſſe, perhibet: & *Wierus l. a.* cujusdam ejus uſui adſueti meminit, qui illius aliquando drachmam ſemis & poſtridie integram innoxie aſſumebat; quemadmodum *Dan. Ludovici Miſcell. N. C. Dec. 1. ann. 3. & 4. obſ. 207.* refert, ſartori cuidam Italo, totum quadriennium inſomnes noctes tranſigenti, Laudanum ſucceſſive ad drachmam ſemis largiusque tandem, ſine noxa, ſed quoque ſine levamine, ſe exhibuiſſe. Et ipſemet recordor aliquando Viro cuidam, cruciatibus brachii dextri diris ac tandem lethalibus per aliquot ſeptimanas expoſito, quotidie fere, quatuor, quinque usque ad ſeptem grana extracti opii propinata fuiſſe, aliquando ad doloris illius ſedationem, nunquam ad ſtuporem usque: ut Generoſioris illius Baronis nomen taceam, quem per multos jamdum annos opium crudum, ſingulis utplurimum diebus, ni fallor ultra drachmam integram aſſumſiſſe, mecum alii norunt.

Qualis quidem Opii congruitas & incongruitas haud adeo paradoxa videri poterit attendentibus Vini ſimiliumque inebriaminum diverſam in diverſis individuis potentiam: dum horum nonnulla illorum ingentes cyathos evacuant nihilque temulentiæ inde patiuntur; aliis eorum vel ad carum, vel delirium, usque hinc inebrieatis. Opio quippe cum vino multum analogiæ intercedere, non tantum vis ſpiritus conturbandi & ſupprimendi, utrique, copioſius aſſumpto, communis, ſed hoc inſuper, evincit, quod adnotante *Chriſtoph. a Coſta l. a.* Opio in Populis Aſiaticis, ejusdem crebriori uſui adſuetis, Vinum ſuccenturietur, dum inquit: *Id ipſa experientia comperi, dum Indico mari in Luſitaniam redirem. Etenim eadem navi vehebantur captivi, Turcus quidam natus in Aden & alii cum Turci, tum Perſæ & Arabes, qui clam aliquantulum opii ſecum detulerant, quo propter penuriam velut medicamento uſi erant: Eo abſumpto Turcus ille Adenſis ad me, heu tu (inquit) quandoquidem curandorum ægrorum in hac navi provincia tibi data eſt, certo ſcias, niſi mihi & meis ſodalibus opium præbueris, biduum nos non ſupervicturos. Cum vero negarem,*

Analogia inter Opium & Vinum.

Opium me habere, respondit: illud ergo esto unicum remedium, quo nos, qui opii usu adsuevimus, liberari queamus, si singulis diebus mane cuique puri vini haustum propines, licet nobis arduum sit & tædiosum, quod naturæ nostræ adversetur, sed, quoniam nostra salus ex eo dependeat, necessario ferendum est. Ex illius igitur præscripto vinum omnibus dedi, liberatique sunt, & intra mensis spatium vinum amplius gustare noluerunt, nec illis obfuit opii defectus, cujus usus jam in desuetudinem abierat, &c.

Plerisque non venena quibusdam talia observantur.

Ast contra, pluribus alimenta, medicamenta similiave haud exitiosa, sed suaviora, paucos tamen quosdam in graviora & lethalia symptomata conjicere, id est, in se non venena, sed alimentosa, medicamentosa atque grata quorundam idiosyncrasiæ deleteria maxime existere, varia experimenta evincunt, v. g. caseum, vinum, felium anathymiases aliis insensibiles, rosarum fragrantiam, penes *Schenckium obs. med. lib. 7. de Idiosyncr.* recensita. Et dum v. g. *Bruerin. 1. de re cibar. cap. 4.* refert, Jacobum Forliviensem, Medicum celeberrimum, ab Allio commanducato perinde, ac a veneno epoto, cruciatum fuisse. Rosarum inter cordialia & restaurantia facile summum fastigium tenentium, odorem quibusdam omnes sensus spiritusque maxime percellere, testantur *Ingrassias in quæstion. de diæta crassa ac tenui, Scaliger exerc. 153. num. 10. ad subtil. Cardani, Amatus Lusitanus 2. cur. 36.* ac *Digby de nat. corp. c. 38.* testari possum idem in *le Febare per scripta pharmaceutico-chymica Celeberrimo.* Inter cathartica, forsan deleteria, quædam individuis nonnullis præ aliis molesta ac incongrua magis deprehenduntur, blandiora licet aliquando prout *Scaliger l. a.* & *Alex. Benedict. in præfat. de febr. pestil. & de pulpa Cassiæ, M. Donatus de Mechoacanna ac de Electuario diaphœnicon*, perhibent: quorum posterior l. a. Illustris cujusdam pueri meminit, cui ab esu ovorum labia intumescebant, facies purpureis nigrisque maculis conspergebatur & os spuma circumdabat: ut dulcia, v. g. saccharum, mel, taceam, quæ nonnullis præsentanea sunt venena; perinde ac scammonii tantillum, vel per se exhibitum, vel aliis purgantibus pro stimulo admixtum, Viro cuidam Nobili ac Erudito maxime, ingentes cardialgias, hinc lipothymias & eversiones ventriculi semper movisse, alias monui. Et *Panarolus pent. 5. obs. 27.*

Vesta-

Veſtalem aliquam uſum ligni Saſſafras adeo adverſatam fuiſſe perhibet, ut, cum, quod a Medico in juſculo præſcriptum, primo equidem renuebat, ad inſtantiam nihilominus ejus demum aſſumeret, mox frigido ſudore corriperetur & tota livida ac morti proxima evaderet.

Arduum magis negotium deprehenditur, determinare, an, ubi de veneno hauſto ſeu admiſſo nondum certo conſtat, ſed venenationis inculpatio conjecturis meris potius adhuc innititur, ex ſymptomatis & inſpectione cadaveris tantum, mortuus ex veneno, an ex morbo a cauſa latente perierit? i. e. difficultate plenum obſervatur, ſymptomata, quæ pravitatis forſan intus genitæ effectus, a productis intoxicationis diſcernere, teſtantibus *Cæſalpino pr. lib. 3. cap. 7. & 47. B. Sylvatico conſil. & reſp. 79. & 8. J. B. Sylvat. de iis, qui morbos ſimul. c. 21. H. Augenio epiſt. & conſ. tom. 1. libr. 1. p. 339. in Epiſtola ad Senat. Pedemontan. Alſar a Cruce de quæſ. per epiſt. cent. 3. cap. 17. Codronchio meth. teſtif. c. 6. Fideli l. 4. ſ. 3. c. 3. Zacchia lib. 2. t. 2. quæſt. 6. & 7.* & *Rejes Elyſ. camp. quæſt. 64.* ex Legum vero Doctoribus *Caballo de omni gener. homicid. num. 621.* & *Boſſio pr. crimin. tit. de delict. in princ.*: Inprimis vero audiendus erit *a Cruce*, dum veneni extrinſeci ſeu clam propinati ſymptomata minime oſcitanter pronunciare jubet his verbis: *Non prudentis eſt, (aut ego toto cœlo aberro) in re tanti momenti divinatione uti, nec ad Medicum, a quo, pro veneni auctore inveniendo conſilium expetitur, ulla ratione ſpectat, indicia quædam infida, tanquam certa, probare, cum a veritate aliena & ſemota aliquando eſſe poſſint: ſed ad judices tantum, quo aliunde, quam a Corpore, ea inquirant.* Ac concludit tandem, intoxicationis nullam certam & evidentem dari cognitionem, aut ſignum extare.

Difficulter determinatur, an ex veneno hauſto, an a malignitate intrinſeca quis mortuus.

Neque me temere & mero aſſentiendi ſtudio nominatis aliisque Doctoribus, qui veneni extrinſecus oblati ab intus genito dignotionem adeo difficilem judicant, ſubſcribere videar: quæ ſigna hujus diſparitatis majoris ponderis hactenus credita fuerunt, recenſebo, horumque infirmitatem atque ambiguitatem per ſingula evincam; poſtquam hæc, prout ab auctoribus venditantur, expoſuero.

Nimirum primo loco advertendam ajunt habitudinem & ſtatum hominis, antequam potionatus præſumatur, quem, ſi evchymi-

Signa, quibus venecum,

num intrinsecum ab externo discernitur communiter.

cum, laudabilibus alimentis enutritum & congruæ diætæ adſtrictum, ac de valetudine minus hactenus conqueſtum, repente nihilominus mortuum, conſtet, ab aſſumpto veneno occubuiſſe, vulgo putant: & quidem hoc eo firmius ſibi perſuadent, ſi in aſſumptis, quibus ſuſpicio veneni ſuberat, aliquid odoris ſaporisve nauſeabundi & horridi ille perceperit, aut brevi ab eorum deglutitione inſuetis correptus fuerit ſymptomatis, organa aſſumptionis immediate magis lædentibus, v. g. fauces ardore ac ſtrangulatu, deglutiendi difficultate & nauſea ſeu vomendi conatu. Atque hæc potionationis ſuſpicionem magis firmare creduntur, ſi aſſumptionem talium excipiant oſcitationes moleſtæ, ſtomachi everſiones impetuoſæ, ejusdem ac inteſtinorum tormina & cruciatus enormiores, alvi dejectiones frequentiores & præternaturales, ſingultus, renum, veſicæ atque urinæ ardores ac dolores, lotii retentio, faciei & abdominis intumeſcentia, totius corporis inopinus languor ut & motus impotentia, convulſiones atque obmuteſcentia. Evomant intoxicati horribilis maxime saporis & variegati coloris liquamina, eorum exteriora frigent, interiora æſtuent, cum ſenſuum hebetudine, vertigine, ſpirandi difficultate, pulſu inæquali, intermittente, lipothymiis, cordis palpitatione, hæmorrhagiis, modo torpore ac ſomnolentia, modo inquietudine atque delirio: Facies palleat, mox cum oculis rubeat, aut cum unguibus aliisque membris liveſcat. Nec in defunctis veneni vim omnimode ceſſare, ſibi perſuadent, ſed Cadaver quoque lividum conſpici, nigricans ac tumidum, fracedinem moleſtam olere, ungues nigreſcere ac cum Capillis facile evelli, Ventriculum, inteſtina, interdum reliqua etiam viſcera, eroſa, ſphacelata aut alias evidenter immutata ſeu corrupta, item ſanguinem intra vaſa coagulatum, exiſtere.

Quibus phœnomenis alii circumſtantias & præſumptiones quasdam particulares magis jungunt: nimirum, quod intrinſecus generata venena non cum tanto impetu, ſed lente agant, propinata mox ferocius ac repente irruant, interna utplurimum cum febre ſe prodant, externa ſecus. Item ſi de nullo contagioſo & acuto morbo in ædibus aut vicinia conſtet, ſi ſymptomata enarrata continuo & ſine intermiſſione affligant, vomitu rejecta, cani ſimilive animali exhibita, hoc evidenter atque inſigniter lædant ac interficiant, & inter

cœtera

cœtera ſymptomata aliquod infrequens ac paradoxum maxime, cujusve nulla alia ratio dari queat, compareat, v. g. riſus ſardonius, certorum alimentorum faſtidium &c. inprimis ſi hoc veneno cuidam externo proprium ſeu individuale extiterit, v. g. mentis ſtupor, totius corporis pruritus, ſolius Opii producta, organorum urinariorum cruciatus, mictio cruenta &c. Cantharidum effectus, pulmones maxime lædat Lepus marinus, ſimiliaque phœnomena.

Sed, prout ſuperius innui, promiſcua ac communia ſunt hæc cuncta phœnomena internis ac externis venenis, adeoque ex illis ſolis hominem potionatum fuiſſe, concludere ſatis temerarium videtur: cum penes pleroſque rerum Medicarum Scriptores in confeſſo ſit, generari poſſe in nobis venena ejuſdem plane indolis, perniciei atque effectuum, quos ab extrinſecus adhibito, etiam lethali maxime, deprehendimus. Neque tamen, cautiones & animadverſiones illæ enarratæ, utut conjecturæ, infallibilitati ſeu certitudini veneni hauſti locum concedunt: Quatenus primo nihil impedit, quominus hominis, ad ſenſum perfecte ſani & laudabili victu commodave diæta fruentis, ex variis & nos omnino latentibus cauſis, craſis ac œconomia derepente & ad exitium ejus usque inverti & deſtrui valeat: utpote qualem non raro in febrem acutiſſimam ac peſtilentem incidere, adeoque optimam aliquando conſtitutionem in peſſimam ægritudinem abire, quotidie experimur, i. e. monente *Meſue*, interdum robuſti & qui ſine omni languore videntur, ſubito deficiunt ac moriuntur, cauſa ignorata & ſoli forſan Deo cognita. Deinde licet concederem, illum, qui optime ſanus, & nullum in diæta errorem commiſit, (quo cum *Galeno Zacchiam* alioſve inclinare deprehendo) ſi ſubito moriatur, forſan ex potionatione occumbere, contra alimentis aut pravis, aut difficilioris digeſtionis, aut copioſioribus qui ſe ingurgitavit, aliquando per mortem ſupervenientem intemperantiæ ſuæ pœnam luere: non impoſſibile tamen pariter eſt, valetudinario & voraci homini venenum clam obtrudi, adeoque Venenatoris crimen imbecillitate corporis venenati & immoderatiore ſeu incongrua eſculentorum ac potulentorum aſſumptione occultari, hinc mortis culpam in ipſum defunctum ſeu occiſum injuſte transferri. Præterea ad diætam bonam non ſufficit victus modera-

Qualia tamen ſigna utrique communia

men, ſed reliquarum etiam rerum non-naturalium exceſſus, inprimis animi commotionum, in ſpecie terroris atque iræ, Medico & adſtantibus minus noti, ex improviſo affectibus vehementioribus ac corpus etiam ſanum ſubito proſternentibus occaſioni exiſtere valent, & quidem cum ſymptomatis quoque ſatis virulentis.

Atque incerta ſunt. Pariter, qui ex aſſumptorum ſuſpectorum ſapore, aut ex odore ingrato ac tetro Veneni præſentiam augurari ſibi præſumunt, falluntur ac judicem fallunt: dum non tantum minus venenoſa aliquando naribus ac palato multum horroris atque moleſtiæ imprimunt, ſed nec venena cuncta tale quid præſtant; inprimis cum ſub exiliori doſi & aliis gratioribus diluentibus ſeu obtundentibus obvoluta eorum pleraque exhiberi queant ac ſoleant. Nec ex ſymptomatis reliquis, aſſumptionem talium immediate excipientibus, ſecure de veneno propinato pronunciare poſſumus, licet (fateor) illa præ reliquis forſan circumſtantiis plus notitiæ ſuppeditent: dum motus humorum vitioſi ac impetuoſiores, quales in cholera v. g. obſervamus, qua perculſos *Fernelius 6. de part. morb. & ſympt. cap. 3.* toxicum bibiſſe, autumari poſſe ait, etiam ipſo cibationis tempore evenire valent, primas vias, organa vitalia & totum corpus mirum in modum ac ad interitum usque exagitantes, quales Cholericorum hiſtorias horrendas *Hippocrates 5. epid. t. 4. & 10.* recenſet, de quarum poſteriore ita ſentit *Valeſius*: *Eſt hoc magnum quoddam exemplum venenorum, quæ in noſtris corporibus gigni ſolent*; ut febres peſtilentiales taceam, in quibus paria ſymptomata a corruptione, ac virulentia humorum intrinſeca gigni, *P. S. Diverſus de febr. peſtil. cap. 17. 18. & 19.* prolixe ſatis evincit.

Neque perpetuæ veritatis æſtimandum, quaſi accidentia veneni hauſti repente invadant ac cum impetu mox proſternant; & in vulgus etiam innoteſcit, dari venena, quorum vis lento ſatis motu in actum erumpit, ut ex *F. Fideli ſect. 3. l. 4. cap. 3. Codronchio meth. teſtif.* aliisque innumeris conſtat: neq; præceps ſymptomatum ingruentia proprium & infallibile hauſti veneni ſignum eſt, quod a corruptione quoque ac vitio intrinſeco ſimilem impetum aliquando experiri detur.

De cœtero parum certitudinis innuunt illa phœnomena, quæ in

in potionatorum cadaveribus vulgo ſupponunt, ſymptomatis præcedentibus quamvis ſuccedanea, v.g. illorum livor, nigredo, maculæ, intumeſcentia ac fracedo; quippe & hæc cum venenis intrinſecis communia gerunt hauſta: hinc, annotantibus prudentioribus, v.g. *Fideli, Zacchia*, ejuſmodi corporum inſpectiones perpetuam ac certiorem veneni exhibiti conjecturam ſuggerere nequeunt; Imo eorum nonnulla, v.g. Cor flaccidius ac torridum, falſæ innituntur hypotheſi, quaſi omnia toxica machinam hanc immediate ac potiſſimum petant. Cujus etiam generis eſt, quæ de Capillorum defluvio & Unguium faciliore evulſione communiter tradunt. Multo minus, quod a diſſectione ac luſtratione interaneorum ejuſmodi cadaverum ſibi promittunt JureConſulti pariter ac Medici, venenum hauſtum ſub textura & compage naturali in viſceribus primæ reliquarumve digeſtionum ſemper reperitur, niſi forte ejus moles major fuerit: cum Arſenici, Mercurii ſublimati ſimiliumque frequentiorum tantillum, quantillum nihilominus ad enecandum potens, inter ventriculi ac inteſtinorum mucilaginoſa ac ſtercorea liquamina conſpici hincque evolvi vix poſſit; neque tamen, ſi tale quid non reperiatur, inferendum veniat, non fuiſſe propinatum, potiſſimum cum Mercurialia concreta ſalina, aut a vehiculis fluidis, aut humiditate illorum organorum, brevi deliquentur &, quominus conſpici queant, in minima diſcontinuentur, quamvis ſi tale quid offendas, de Venenatione facta te ulterius ambigere haud ſinat. Præterea examen hoc tantum locum habet aut quadrat, ubi venenum ore aſſumptum ac præſentaneum extiterit: ſecus ubi alia ratione corpori applicatum & ad interiora derivatum, v.g. naribus attractum idem fuerit, & poſt longius demum ab hauſtu intervallum de eodem per effectus tardiores ſuſpicio exoriatur.

Nec phœnomena cadaverum certitudinem potionationis præſtant.

Nec per ſectionem cadaveris venenum ſemper reperire licet.

Magis difficile erit opus, ſi quem poſt venenum hauſtum eluctari contingat, decernere, an ille ex potionatione ægrotarit, & præter ſigna enarrata ac ante obitum attendenda, ſatis dubia, vix certiora alia in ejuſmodi caſu dantur. Dum enim *Cardanus, Nicol. Florentinus* aliique morbum difficilem ac diuturnum, cum doloribus vagis, ac depilationem talibus hominibus familiares aſſerunt, conjecturam haud adeo urgentem ſubminiſtrant, hincque vix attendi merentur:

Difficilior cenſura erit, ſi quis a potionatione evaſerit.

rentur:

rentur: utpote nec cunctorum venenorum externorum effectus, nec his proprias, sed cum nonnullis internis, v. g. pestilentiali, venereo, communes, affectiones & pedissequas.

Nec febris dicernere facit venenum intus genitum ab assumpto.

Nec absolute & indifferenter concedendum, internum virus cum febre, externum sine febre, actuari, utriusque enim contrarium quotidiana evincit praxis: dum Pestis v. g. quæ morborum sine dubio venenosissimus, & virulentia narcotica interna, perinde ac externa, non raro febris sensibilis expertes existunt, & sine hac perimunt, neque omnis humorum malignitas, animadvertente *H. Saxonica lib. 10. de plica cap. 34. & 35.* putredinem, nec hanc quævis febris, supponit, quam nihilominus concludendi rationem, pro febre virulentiæ humorum intrinsecæ necessario combinanda, *Zacchias lib. 2. tit. 2. quæst. 7. num. 5. & 6.* maxime commendat. Contra toxica etiam hausta febres frequentius patrant, v. g. Calx viva, a puero improvide devorata, annotante *Amato Lus. cent. 5. cur. 91.* item Mercurialia, variis modis applicata, ut vel illi testari poterant, quos a salivatione perperam administrata aliquando cum febre succumbere evenit. Præterea nonne febricitanti, vel in febrem declinanti, propinari poterit venenum, quod cum febre interficiat febre per se lethali minime laborantem?

Nec contagii absentia ac præsentia.

Quæ de Contagii præsentia & absentia communiter edisserunt, quasi illa virulentiam internam, hæc toxicum oblatum, innuat, item de exacerbationibus periodicis, venenis internis tantum, non externis, solennibus, ita reprimit *Rejes Elys. camp. jucund. quæst. 64. num. 34.* quod hæc equidem signa negativa, non positiva, veneni externi sint, & venenari etiam queat, qui ex apparatu morboso mox simul in febrem, ut dictum, aut alium morbum conjiciatur, a veneni præsertim sævitia ac conturbatione, humore vitioso commoto, qualis affectus in potionato quoque suas exacerbationes habeat; hinc male inferri observantur accessiones in ægro, E. venenum non hausit. Quibus adjicio, non quemvis morbum malignum semper & mox contagium involvere seu exerere, &, testante experientia, peste decumbentes, horumque cadavera nonnunquam sine hujus susceptione ab aliis tractari: contra naturæ haud penitus refragari, venena extrinseca contagiosa existere, ut canis rabidi virulentia, morsu impressa, comprobat.

bat. De cœtero levissimæ armaturæ seu rationis argumentum est, quo periodicas exacerbationes venenis internis proprias fingunt, dum ajunt, hæc semper in aliquo quatuor humorum Galenicorum, sc. bilioso, pituitoso &c. fundari & ad horum motus commoveri: venenum vero haustum per se, adeoque motu perpetuo & uniformi, agere. Nondum quippe probata est virulentiæ intrinsecæ cum humoribus illis fictis combinatio, nondum evicti humorum istorum determinati motus: quidque demum impedit, quominus modo biliosus, modo pituitosus venenum hauriat, quod motum pituitæ bilis &c. quotidianum, triduanum &c. sequatur? cum potissimum diversa potionatorum constitutio intrinseca, sive naturalis, sive præternaturalis, toxici efficaciam varie moderetur, eandemve modo intendat, modo deprimat &c. ut quotidiana loquitur experientia & communis Doctorum consensus.

Fallax itidem est Experimentum, quo *Cardanus* materiam, vomitu rejectam a Gallina, aut *Zaccbias* a cane similive animali, innoxie devoratam, venenum intrinsecum, sin vero animalia hinc sensibiliter lædantur, extrinsecum, denotare asserunt. Quatenus *primo* non quævis venena cuivis animali æque exitiosa sunt, v. g. Opium canibus, & juxta *Philosoph. Transact. Anglor. n. 27.* aqua quædam Jamaicæ salsa hominibus noxia, suibus congrua, observatur: Doronicum canes enecat, Rupicapras, Alaudas ac Hirundines commode nutrit ac hominibus contra diversos affectus salutare deprehenditur remedium, testante præter *Matthiolum in 4. Dioscord. cap. 71. Gesnerum 2. epist. 20. Septalium 9. Caution. & animadvers. med.* §. 54. ac 55. & *Camerarium in Epit. Matthiol. cap. de Aconito Paradalianch. min.* experientia. Nux Vomica feles, canes & aves interficit, non hominem, v. g. in Electuario de Ovo & Camphorato Kegleri: quemadmodum pariter Aloë ac Amigdalæ amaræ annotante *P. Pona & Lobelio* vulpibus venenum, homini medicamen, præstant. Ut taceam nec cuncta venena omnibus æque individuis talia existere, prout diversis exemplis superius declaravi. *Secundo* si ab aliorum animalium tabo virulento, v. g. canis rabidi, viperæ, venenatur homo, cur non ab humoribus malignis, quos intus productos idem vomitu rejicit, bruta, eosdem absorbentia? inprimis cum vomitus similiaque recrementa

Non omnia venena omnibus animalibus talia deprehenduntur.

Nec omnibus individuis humanis.

Etiam intus genita venena rejecta aliis nocent.

peste decumbentium aliis virulenta satis deprehendantur: ita ut *Hodges de Peste Londin. s.1.* inter causas ejusdem furoris fere implacabilis illam Nutricum in ædibus occlusorum seu segregatorum malitiam diram referat, qua his tincturam saniei pestilentialis hauriendam exhibuerint, sicque pestem incusantes, mortem intulerint.

Nec symptomata insueta & vehementiora semper de veneno propinato testantur.

Quemadmodum dubiæ pariter conclusionis manet argumentum, quod a symptomatum minus frequentium supervenientia, inprimis talium, quæ venenis quibusdam externis propria & specifica magis creduntur, petitur: dum illorum ingens & aliquando stupenda satis Syndrome a convulsionibus partium internarum, affectione hysterica, scorbuto similibusque anomaliis interdum observatur, quæ adstantibus non tantum, sed Medico quoque, alias satis cauto, non physicas sed hyperphysicas, causas subesse, persuadeat. Et quamvis v.g. Opium hoc præ cœteris venenis peculiare agnoscat, ut delirium cum stupore inducat; quin tamen parem vim narcoticam aliquando suscipiant fluida nostra intrinseca, experientiæ repugnat, dum homines sine causa manifesta apoplexiam, coma vigil, catalepsin &c. incurrere non adeo infrequens existit phœnomenon: quæ vero huic narcosi opiatorum adduntur, prurigo & color totius citrinus cum odore opii exhalante, non perpetuæ observationis sunt. Pariter de Cantharidum veneno conjectura equidem haud exigua exoritur, si de dolore ac ardore organorum lotii excretioni dicatorum, atque mejendi difficultate conqueratur æger: ast quo minus in nephridite v.g. notha scorbutica, cum aliis gravioribus symptomatis, v.g. Vomitu, Colica, anxietate præcordiorum, simile quid accidere queat, nihil est, quod moratur, ut vel ex solo *Drawitio* de Scorbuto demonstandum. Quæ de leporis marini virulentia communiter tradunt, quasi, qui illum assumpserint, piscium fracedinem oleant, sapore viroso simili molestentur & pulmonum erosionem experiantur, nec hæc omni dubio carent: cum *Ægineta*, *Aëtius* & *Rondeletius*, quorum posterior *lib.17. de pisc. cap.11.* singularem nihilominus de venenositate hujus piscis historiam refert, horum symptomatorum haud meminerint; aut de veneno hoc, utpote majoris molis, non adeo commode occultando inprimis penes nos, quibus piscis hic ignotus, vix erit metuendum. Aut, si forsan nominatis his veneno-

rum

rum ſpeciebus propria illa concederem ſymptomata, ex particularibus his non, niſi particulares concluſiones formare contingeret: i. e. opium v. g. epotum ex narcoſi equidem ſuperveniente ſatis probabiliter ſuſpicari, minime vero ex narcoſi abſente miſerum ejuſmodi non potionatum fuiſſe, inferre liceret.

Quibus accedit præter choleram, anxietates præcordiorum, lipothymias, hincque ſubitaneam mortem, nulla aliquando ſymptomata in intoxicatis, nec in horum cadaveribus ſemper aliquid maculárum, livoris, intumeſcentiæ, fracedinis ſimiliumque impreſſionum virulentorum ſeu veneni veſtigiorum obſervari: unde E. petenda in his epoti veneni ſigna? Id eſt, concedo equidem, dari forſan aliquando ejuſmodi venenationis caſus, in quibus medica phœnomena & obſervata ſuſpicionem illius confirment, rariores tamen forſan tales exiſtere: frequentius autem obvenire, in quibus ſive aſſerendis ſive negandis ambiguos nos dimittat noſtra ars. Hinc plus, quam par eſt, ab hac poſtulare videtur Jurisperitus, niſi forſan ſubminiſtret idem alia ſeu externa teſtimonia atque indicia exhibiti toxici, v.g. odium ſubdolum, veneni emptionem vel præparationem &c. Utpote ſine quibus æque difficile eſt Potionationis crimen, ac ſuſpectam virginitatem ſola inſpectione, evincere. Equidem, ſi cuncta veneni ab extra admiſſi ſigna, aut horum plura, ſub conditione deſiderata, conſpirent, evidentem ac certam notitiam illius rei nobis conciliare poſſunt: aſt, quia rariſſime tale quid evenit, ob ſymptomatum ac phœnomenorum, cum ægritudinibus, a cauſa intrinſeca genitis, conſpirationem atque analogiam ſummam, prudentis erit Medici, non qualibet conjectura, quæ ad curandum venenum quidem ſufficit, mox ad deponendum coram Magiſtratu, qui crimen non, niſi morte expiandum, eruere contendit, uti.

Neque in intoxicatis ſemper adeo multa obſervantur ſymptomata ac ſigna externa.

Caſibus his difficilioris determinationis, annotante *F. Fideli l. 4. cap. 4.* accenſeri debet in ſpecie, ſi 1. quem potionatum ſuſpicamur, valetudinarius aut perverſa diæta vel hactenus, vel brevi ante ſymptomata lethalia, uſus fuerit: cum dubii tunc hæreamus, annon æque ab alterutrius hujus potentia, ac a veneno externo, mors adeo præceps evenerit? id eſt, ad minimum, quem a morbo aut errore in victu occubuiſſe credimus, a toxico occubuerit? Qualem quidem ambi-

Quemadmodum difficilis etiam dignotio veneni in his, qui valetudinarii, aut prava diæta utuntur.

ambiguitatem me non fingere, ſed aliquando revera obvenire, obſervatio innuit, quam *Zacchias Conſ.* 15. *&* 16. exponit. Sc. Tonſorem, hactenus ſatis ſanum, poſtquam cum amico affluentius pranſus erat, elapſis paucis diebus in Icteritiam ad virorem totius, hinc, nulla cura adhibita, in dementiam, incidiſſe ac tandem vitam cum morte commutaſſe. Cujus cadavere aperto inteſtina inflata & coloris citri apparuerint, Pericardium omni humiditate deſtitutum, Sanguis in Cordis ventriculis congelatus & ipſius Cordis ſubſtantia pravi coloris, Caput & Labia valde tumida, Pulmones coloris citrini & ſecundum alas nigricantes, Lien mollis ac diffluens & alia nonnulla veneni propinati ſigna. Quibus non obſtantibus *Zacchias*, hunc non tam a veneno, licet etiam hujus exhibitio plene probata fuerit, quam interno ac naturali morbo, per pravam diætam inducto, periiſſe, ſatis probabiliter declarat. Aut ſi 2. ſub peſtilenti ſimilive conſtitutione epidemica ſubito quis concidat ac emoriatur: dum usque adeo pernicioſa eſt aliquando atmoſphæræ contagioſæ inſpiratio, ut vel potentiſſima æquet ac ſuperet venena; quemque nihilominus illa haud interimat, venenum tunc temporis exhibitum, ſub contagii ſpecie, abripiat. Qualis caſus recordor, dum ſub principio peſtis ultimæ noſtratis, ſc. anno 1679. menſe Julii, a Prætore oppidano poſtulatus pueri, ni fallor quinque annorum, veloci admodum morte & non ſine omni veneni cum brodio ingeſti ſuſpicione defuncti cadaver aperiebam atque inſpiciebam, nullam ejus notam obſervans: quem contagium peſtilens extinxiſſe, ex poſtfacto evidentes ſatis circumſtantiæ innuebant. Et raro adeo manifeſta phœnomena deprehenduntur, quæ venenum peſtilens a propinato diſcernere concedunt, ac hiſtoria illa complectitur, quam *Zacchias Conſil.* 77. de Tiberii cujusdam Olympia recenſet. Hæc vigente peſte febre & vomitu corripiebatur, capitis dolore, ſiti ac ingenti inquietudine & cum inſequente tertio die inguinum aliquali dolore, quamvis hoc ſine inſigni tumore ac rubedine, quarto die decedebat: a marito aliisque peſte ſublata, a propinquis ſuis ex veneno, ab illo porrecto obiiſſe, dicebatur. Ventilat hunc caſum rogatus idem *Zacchias* ſatis equidem nervoſe ac dilucide in contagii peſtilentis vim morbum & mortem Olympiæ conjiciens: haud tamen ita Tiberio cauſam dicit, quin, an-

It. in conſtitutione peſtilentiali.

non

non sub symptomatis pestilentialibus toxicum propinatum agere valuerit? dubitandi locus maneat; i. e. nonne perinde ac diætæ errores, in se haud pestiferi, in pestem frequentius conjicere solent, tempore & in loco, quo pestis flagrat, venenum, corpus maxime conturbans & exagitans, pestis larvam induere queat?

Non minor 3. in propinati toxici dolo discernendo difficultas deprehenditur, si non præsentaneum, sed temporarium, extiterit illud: seu si quis ejusmodi veneno interficiatur, quod tardius demum vim suam exerit, ac lento valde marcore spirituumque extinctione hominem necat; utpote ab alimentis, quibus forsan commiscetur, ita subactum ac refractum, ut nec sapore, nec ulla activitate mox post sui assumptionem se prodat. Neque enim forsan infallibile temporaneorum venenorum criterium credendum illud *Zacchiæ Consil. 13. num. 12. & 13.* quasi hæc non adeo sæva excitent symptomata, sed lenta tantum febricula vires & humiditatem naturalem depopulentur: quod experientia convincamur, nonnullos, quos talia hausisse, non levi conjectura constat, enormioribus doloribus colicis, alvi diuturno fluore, convulsionibus atque epilepsia, sine ulla febre, aliquando etiam sine notabili contabescentia, nisi quam reliqua symptomata præstant, extingui; adeoque ejusmodi toxica cuncta a *Cardano 1. de Venen. cap. 12.* minus apte ad tabefacientium genus referri. Perinde circiter ac virulentia, a canis rabientis morsu impressa aliquando ad aliquot septimanas nedum menses in corpore demorsi latitat, & tractu demum temporis longiore in gravissima & lethalia erumpit symptomata. Quemadmodum porro 4. intoxicationem, quæ per solum contactum externum fit, v. g. vestimentorum venenatorum, aut olfactu inspiratorum, vix ulla veneni nota sensibili dignoscere datur.

Aut si lentum venenum fuerit propinatum.

Casum perspicuum satis ac de potionationis credulitate sufficienter deponentem exhibent Acta publica, super quæ Collegii nostri Judicium Anno 1670. mense Julii petebatur. Ubi convicta uxor confitebatur se marito Arsenicum citrinum in jusculo exhibuisse, a cujus assumptione ille hactenus sanus mox male se habuerit, hinc reliquum jusculi aversatus, ac ab eo momento vomitum continuum, anxietates cordis, cardialgiam, resolutionem & lassitudinem mem-

Exemplum potionationis evidentioris.

brorum ſpontaneam & vehementiores tandem convulſiones, hasque mortiferas, paſſus fuerit. Inſpecto cadavere, hoc in cute copioſiſſimas rubras, fuſcas ac lividas maculas & papulas nigricantes, abdomen vero ac inteſtina valde tumida, monſtrabat; horum atque meſenterii vaſa ſanguine turgidiora, in ventriculo liquamen fœtidum, ac fuſcum & hujus tunica interior manifeſte eroſa cernebatur. Ex quarum circumſtantiarum collectione ſecure & certius inferre licebat, defunctum non a morbo, cujus cauſa interna extiterit, ſed ex propinato Arſenico citrino, toxico, periiſſe: quale quid tamen non adeo frequens obſervatur.

De maleficio facto deponere, difficile.

Maleficii & incantationis indicia determinare rem arduam dum JCti proclamant, hæſitabunt magis Philoſophi ac Medici in productis per faſcinum & incantationem infirmitatibus innuendis, ab illis, de hoc negotio ut deponant, frequentius poſtulati: uti vel ex *Amati Luſit. 6. curat. 87.* conſtat, qui, cum mulier quædam ſuſpicionem, quaſi Juvenem Nobilem incantamentis ſurdum reddidiſſet, incurreret, an ſurditas illa a Veneficio, an cauſa naturali, provenerit, a Judice rogatus, prudenter maxime pro rea renunciabat. Cujus pariter generis eſt Conſilium *Zacchiæ quæſt. med. leg. tom. 3. Conſil. 49.* quo Scriptor hic, poſtquam morbi quidam inſoliti, horrendi, ac mirabilibus ſymptomatis ſtipati urbis certæ & de perſonis maleficii maxime ſuſpectis famoſæ, diverſos utriusque ſexus incolas corripuerant, Medicorum illorum peritiorum, qui prædictorum curam hactenus geſſerant, & a quibus magiſtratus petierat, utrum illos ex naturali, an ſupernaturali potius cauſa ac diabolica arte ægrotaſſe, putarent, hincque non ſine ratione firma diabolicam malitiam in his morbis ſubeſſe aſſerentium, opinionem, conſultus itidem deſuper, comprobavit & confirmavit.

Equidem cur ambigam, minus habeo, dari veneficia, ſeu morbos ſimilesve noxas per faſcinum aut incantamenta & dæmonis miniſterio nonnullis concitari, quacunque demum ratione a malignis ejuſmodi hominibus illud fiat, ut videre eſt apud *Sprengerum Mall. maleſic. l. 2. quæſt. 11. & 12. Mart. del Rio l. 3. disquiſ. mag. ſect. 2. quæſt. 4. Torreblanc. de Magis 2. cap. 40. & ſeqq. J. Baptiſt. Codronch. 1. de morb. veneſic. Hucher. de ſterilit. l. 4. Sennert. 6. prax. part. 9. cap. 1. 2. &c.*

neque

neque JCtis nec Medicis deficiunt indicia seu signa cognoscendi Sagas, Veneficos, Alrumnasve, ac discernendi infirmitates similiaque fascina amoris, odii &c. imo mortem forsan, ab illis illata, recensita a *Carolo V. Constit. crimin. artic.49.* & in has commentatoribus variis, v. g. *M. Stephani, Carpzovio,* it. *Berlichio part. 4. concl. 4. num.144. &c. Jul. Claro §. finis, quæst. 21. n. 1. 2. &c. Crusio de Indic. delict. part. 2. c.32. Torreblanc de Magis loc. alleg. Zangero de quæst. & tortur. cap.2. n.1.2.&c. Dan. Möllero in Constit. Saxon. part. 4. const. 2. num.13. Martino del Rio 6. disquis. mag. cap. 2. s. 2. quæst. 3. Codronchio 3. de Morb. venef. cap. 11. 12. & 13.* ac *F. Fideli 2. s. 2. c. 5.* tam remotiora, quam propinquiora, eaque præsumptiones seu conjecturas satis probabiles in usum Medicum, ut talem, suggerere palam est. Quia tamen in foro, seu in actione criminali, ubi sc. de ultimo supplicio irrogando aut declinando agitur, ejusmodi indicia minus sufficiunt, sed plenior requiritur probatio, i. e. ut loquuntur, concludentissima seu luce meridiana clarior: *judicium* etiam in his casibus *difficile*, cum *Cæsalpino investig. dæmon. peripath. cap. 22. Codronchio l. a. c. 13.* & Frommann *de fascinat. l. 3. part. 8. s. 1. cap. 3.* pronunciare mihi liceat.

Indicia vulgaria infirmitatum a maleficio.

Vix tamen sufficientia.

Non diffiteor, diversorum signorum in uno subjecto conspirationem morbos fascino inductos prompte satis determinare, v. g. antecedaneum amorem pellicis & cum hac intimiorem necessitudinem, odium hostis, inprimis mala minitantis, factas imprecationes, benedictiones, characterum, signorum atque imaginum, præsertim crucis, usum, sanguinis, capillorum, unguium, excrementorum ac vestimentorum clandestinas subtractiones, morbi vehementioris & paradoxi præcipitem invasionem, post suspectæ potissimum personæ contactum, medelæ hujus difficultatem & exacerbationem potius ejus, sive ab usu remediorum naturalium, sive secundum horarum ac dierum, v. g. sacrorum, diversitatem, sive ad personarum certarum præsentiam, sive loci mutationem, ac denique solutionum illius modos mirabiles, v. g. per excretionem & extractionem e corpore ac partibus affectis inconsuetorum insectorum v. g. ranarum, murium, acuum, pilorum, stuppæ, corii, ferramentorum similiumque rerum toto genere præternaturalium, seu quales per causas naturales in corpore humano generari haud poterant: quemadmodum etiam aliquando,

quando, unum alterumve tantum horum, v. g. impotentia venerea e vestigio invadens, tentiginem virgæ, non coitum, permittens, odium conjugis sine evidente occasione, extractio acicularum, linteaminum &c. e tumore admodum dolorifico, solitaria quoque idem evincunt. Sed quia signa ejusmodi pathognomonica solitaria raro præsto sunt, nec diversa illorum semper in uno subjecto combinare datur, seorsim vero comparentia & considerata interdum fallunt, quidam morbi incantatione excitati cum naturalibus multa communia habent, imo hi illis gravitate & vehementia nonnunquam pares deprehenduntur, illi aliquando etiam lento satis motu invadunt, conqueruntur de naturalium quoque morborum horumque causarum dignotione pariter ac medela perquam difficili quotidie Medici æque atque infirmi: non immerito hæsitat animus circumspectior etiam de credulitate tantum ejusmodi fascini deponere.

Accedit, quod dæmon non semper forsan affectus adeo enormes, paradoxos & insuetos inducere queat, nec soleat, sed aliquando naturalium faciem habentes, aut ab his parum admodum discrepantes: adeoque pro naturalibus haberi possint, qui supernaturales tamen, nullo sc. in oculos incurrente symptomate seu phænomeno supernaturali, quibus præstantissimos etiam Medicos satanam vel ludificare scribit *Wier. de præstig. dæmon. l. 1. c. 12. ad naturales eos ut referant causas, hinc curationem medicamentis frustra tentent*, ut sequens observatio docere poterit. Ante hos triginta quinque, ni fallor, annos me advocabat quædam hujus urbis vidua quinquaginta circiter annorum, ut adsisterem Chirurgo, medenti ulceri cancroso, ab aliquot jamdum menses mammam ejus sinistram depascenti: cui primam occasionem, ut causa evidens, ex commemoratione ipsiusmet miseræ, dederat contactus inopinus Chiromantæ, ex illo histrionum nefariorum genere, quos Ægyptios vulgo ajunt, manu temeraria pectus ejus involante, quo contrectationis momento eadem mox persenserat dolorem ardentem seu instar carbonis igniti, cum tantillo tuberculi intrinseci, sensim in tumorem cancrosum abeuntis, grandescentis & post annum elapsum exulcerati. Cancer genuinus & verus affectus erat, cujus causam manifestam non tam contactum veneficum, quam terrorem hinc conceptum, opinati fuissent sine dubio

dubio cum ægra omnes, inprimis quod nihil ſingularis & paradoxi, præter phænomena cancri ordinaria, affectus hic aleret: donec tandem biduo aut triduo ante fœminæ hujus obitum chirurgus, cum ulceri detergendo vacaret, & occurentẽ intus heterogeneitatem forcipe exiliore protrahere tentaret, Corii tenuioris & in extremitatibus ſuis inciſuris dentatis ſeu ſerratis notati, depromebat fruſtula tria, pollici longitudine & latitudine paria, imo eorum duo notabiliter latiora, faſcinationis monumenta vera, nulla autem conjectura hactenus cognita. Quo etiam ſpectat, ex antecedaneis repetendum, ad venenationis crimen aſſerendum minime ſufficere, quod pocillator aliquid ſub ſpecie & nomine veneni alteri propinaverit, i. e. pocillandi animum prodiderit, imo hunc & actum propinationis confeſſus fuerit, niſi Medicorum cenſura venenationem factam confirmet, ſeu venenum exhibitum ad interficiendum potens ſatis extitiſſe, & ſymptomata lethalia revera concitata fuiſſe, illi depoſuerint. Ergo nec faſcinatoris intentio, nec confeſſio, Judicem ac Medicum corrumpere debet, cum vanæ admodum de artibus ſuis magicis hominum ejuſmodi malignorum perſuaſiones ſæpe ſint, ipſimet utplurimum, quid egerint, neſciant, deficiatque proin, quod Legum Adminiſtratores poſtulant, *Corpus delicti*, ſc. ejuſmodi effectus, quem a faſcino immediate ac vere dependere, in propatulo eſt: poſtquam inprimis non abſonum plane videtur, ejus artem vel a Deo, vel a levi circumſtantiarum mutatione aut defectu, infringi & interpellari poſſe, contingat nihilominus ex alia cauſa, quod fruſtra intenderat Maleficus, v. g. ſi ſub nomine alieno ſeu non faſcinandi geſticulationes ſuas agat, ſi materia adæquata defraudetur, hinc ſanguinem bovinum ſeu vitulinum pro humano, maris pro fœminæ, lac ſcrofæ pro humano, capiat ſicque præter & contra ſuam intentionem haud noceat.

Striges aliquando falluntur.

Poſterioris exemplum egregium *Camerarius de natura & effect. Dæmon. in proœm.* & Frommann *de faſcin. l. 3. part. 5. c. 3.* item *Wierus*, narrant de Judæo quodam, qui cum lac humanum a fœmina ſub certa pollicitatione, peteret, mediante quo hominum ſtragem meditabatur, ab eadem autem eluſus lac ſcrofæ caperet, hocque capiti furis in patibulo pendentis infunderet ſimulque agitaret, præter & contra intentionem ſuam luem concitabat non hominibus, ſed porcis, exi-

tiosam: qui nihilominus, si paulo post similem virulentiam epidemicam passi fuissent incolæ ejusdem provinciæ seu loci, facile sibi persuadere potuisset, se non porcos, sed homines, arte sua perdidisse. Constet pariter, v. g. vel ex confessione rei, vel testimonio aliorum omni exceptione majorum, sagas ex partibus quibusdam infantis non baptizati unguentum illud famosum, *Paganum* dictum, parasse, læsum etiam fuisse sub ejus applicatione, aut brevi post eandem aliquem secundum intentionem ejusmodi Strigis: quia nihilominus hoc unguentum ingrediuntur res per se innoxiæ, adeoque ejus vis consumendi corpus hominis sani intellectum humanum transcendit, i. e. quomodo tale quid illud præstare potuerit, aut, quod revera præstiterit, per artem Medicam & ex principiis naturalibus evinci nequit; difficilem dico, imo sphæram medicam superare mihi persuadeo Renunciationis negotium in causa fascini; perinde sc. ac secundum diversorum JCtorum Celeberrimorum effata cruentationi ad præsentiam illius, quem occisorem suspicamur, cadaveris, ideo, quod ambigua, periculosa & Judicis intellectum transcendens sit probatio, in ferenda de vita hominis sententia minime fidendum esse, superius monitum fuit. Constet porro, sagam bufonis vivi lumbos ac crura percussisse atque fregisse, & quidem in nomine certi individui, resolutos etiam fuisse brevi hujus artus secundum intentionem illius vesanæ anus: hæsitat tamen mens, quia rationem physicam & genuinam reddere haud valet illius ad paralysin usque fascinandi modi, annon ex causa alia magisque naturali, v. g. scorbuto, utut hactenus latente, potius hæc facta fuerit? Inter alia quibus maleficia aliis inferri sibi persuadent ejusmodi nefarii, sunt v. g. sanguis, stercus, unguium præsegmina capillive illius, cui nocere intendunt, qualia ossi cuidam vel cadaveris humani, vel canini, includunt, ac in ejusdem nomine sepeliunt, v. g. sub limine ostii domus, aut in via crucis formam habente: posito nunc, hominem illum, cujus hæc sunt, male postmodum se habere, imo lento marasmo perire, cui tamen mens ita stupescet, ut has cum *Cardano* & *Wiero* non meras sentiat nugas? seu quis adeo præcipitis foret judicii, ut rem, nulla ratione perscrutabilem, veram enunciet? & quidem in necem alterius, quem criminis reum sine ratione declarat.

Aliquan-

Aliquando etiam contingit, gravidas in ventrem gravius percuti, non sine abortus metu, imo ejusmodi fœtus quoque læsionibus, quæ Judici conjiciendi & investigandi occasionem ministrent, annon has illi intulerit percutiens matrem, si inprimis stigmata & livores compareant in hujus habitu, ac de doloribus penetrantibus conqueratur eadem. Ubi sane promptus largior, quasdam calcinationes, verbera similesque vehementiores ictus, gestantis abdominis partibus anticis ac lateralibus potissimum illatos, fœtui etiam interdum sui vestigium imprimere posse, ut caput v.g. hujus tenellum conquassent, calvariam & artuum quendam confringant, vasa rumpant, &c. confirmatus in hoc per avtopsiam pueri recens ac, intuitu putrilaginis jam dum evidenter in hoc conspicuæ, mortui editi; & jussu Prætoris Urbani Anno 1682. mense Martii a me dissecti. Intra cujus calvariam & integumenta externa molliora multum sanguinis extravasati, os occipitis a suturæ lambdoideæ tractu sinistro separatum seu avulsum ac depressum cernebatur, inter duram ac piam matrem autem pariter notabilis cruoris copia reperiebatur. Frequentius tamen matris quoque ab ejusmodi ictu terrefactæ, imaginationem potentiorem, non vero ictum illatum, simile quid præstare, vel exin comprobari potest, quod a metu saltem imminentis percussionis aliquando tale quid evenisse, legamus, v.g. penes *C. Gemmam Cosmocrit. lib.1. cap.6.* de fœmina gravida, quam maritus excandescens, non adeo procul a partu, stricto gladio adoriebatur, hunc velut in calvariam ejus adacturus, quæque, licet fuga sibi consuleret, paulo post infantem enitebatur, in cujus capitis illa parte, cui in matre acies minitabatur, ingens continui solutio comparuerit, sanguine ad nati subitaneum exitium manans. Accedit, quod violentia extrinseca gravidæ illam corporis partem non raro afficiat, cujus læsio ad fœtus mutilatam partem penetrare haud valebat: sicut ex Actis, Scabinatus nostratis Electoralis disquisitione quondam expositis, memini, quendam uxoris gravidæ cervicem manubrio securis percussisse, quæ fœtum paulo post edebat, capite (procul ab ictus matris illati loco seu hujus cervice) truncatum. Et vix quatriennium elapsum, quo ad Facultatem Nostram deferebatur casus, ubi in tumultu prægnantis cujusdam manus vulnerabatur, ejus abdomen atrociter calcabatur ac

Non omnes ictus gravidis illati in fœtum derivantur.

Sed stigmata hujus tantum a matris imaginatione.

hinc inde ad livorem & dolores usque varios variis modis, contundebatur; quæ post trimestre partu tempestivo prolem pariebat, labio leporino horrendo, i.e. labium superius non tantum, sed gingivas pariter cum maxilla superiore & palato findente, deturpatam: qualem hiatum oris nullam matris contusionem aut fustigationem præstitisse, ex collatione situs fœtus in utero, instrumentorum lædentium, similiumque circumstantiarum suspicabatur, sed terrori potius ac imaginationi matris verberatæ, in acceptis referebat dictum Collegium. Eodem circiter tempore sc. mense Junii 1696. a Prætore hujus Urbis judicio meo exponebatur puerulus octo septimanarum, cujus Matri, Elisabethæ Langenbergerin/ die partum ejus præcedaneo colaphi incussi oculum præprimis hujus sinistrum contigerant, ut, an suggillatio ingens oculi illius pariter sinistri & hujus palpebrarum, demum in Cataractam abiens, connata percussionum illatarum productum existeret? renunciarem. Respondi, forsan non sine ratione, non tam a percussione illa Matris immediate, oculo ejus ab oculo fœtus maxime distanti, illata, quam ab imaginatione ejusdem vehementiore, per ictum illum determinata, hunc oculi fœtus tumorem evenisse. Imo aliquando violentiam externam simul cum imaginatione matris eundem fœtum, diversis modis lædere posse, recitata observatio docet, ubi funiculis umbilicalis semel infantis collo & brachio dextro, bis vero cruri dextro, circumvolutus in partu deprehendebatur, agitationis & prostrationis matris violentioris effectus; labio leporino enormiore interim per imaginationem ejusdem concitato. Cujus etiam generis videtur, quem *Horstius lib. 5. cap. 36.* describit, partus monstrosus. Scilicet Opilionis uxoris, molam frumentariam forte prætereuntis, venter ab asino, fustibus exagitato & e foribus prorumpente, tertio imprægnationis mense eousque offendebatur, ut illa hinc maxime perterrita manum suam dextram mox oculis prætenderet: ex qua consternatione & vehementiore imaginatione matris factum, ut non solum ipsius fœtus, circa septimi mensis initium editi, brachium dextrum oculorum ejus regioni (oculis ac naribus deperditis) adnatum, sed capiti quoque nova calva, vel cutis densior, asininis pilis horrida affixa fuerit; quin etiam ab ipso asini insultu ruptis vasis umbilicalibus e tenero embryonis corpu-

sculo

ſculo epatis corpus cum potiſſima inteſtinorum parte extra umbilicum prodierit herniamque formarit.

Præterea Commotionem Cerebri, a graviore capitis alliſione ſeu percuſſione factam, non raro mortiferam eſſe, per rationem non minus ac experientiam frequentiorem edocemur: minime vero, aut rariſſime ſaltem, individualiter ſeu in hypotheſi, per avtopſiam illam lethalitatis cauſam demonſtrare conceditur. Cœcitatis probationem diverſis occaſionibus Jura poſcunt, v. g. ſi quis immunitate illius, ab his indulta, frui prætendat, aut alter ob excœcationem puniendus fuerit. Quia tamen cœcitatis cauſa & ratio modo evidens ſatis, v. g. oculi evulſio ac enormior dilaceratio, palpebrarum coalitus totalis; modo latens & dubia magis, i. e. ſi quis oculorum integrorum & apertorum aciem omnino perdiderit: poſterioris caſus probatio ac certitudo multum aliquando difficultatis implicat. Nam, cum actus, qui cœcis proprii cenſentur, & per quos cœcitatem evinci poſſe, Doctores communiter tradunt, dubiam ſatis videantur præſtare probationem, quod ab illis, qui cœcos ſe gerunt, fingi queant, certiorem a Medicis, tanquam in arte peritis, poſcere jubent: haud attendentes, non æque facile his dignoſcere licere omnes oculi internos ſeu latentes affectus, v. g. guttam ſerenam, nervorum opticorum contorſionem hincque evenientem cœcitatem in illis, qui de ſimulatione hujus ſymptomatis ſuſpecti, ac in his, qui miſeriæ ſuæ opem penes Medicum quærunt.

Nec commotio cerebri a priore demonſtrari poteſt.

Nec cœcitas ſemper.

Non minor eſt difficultas in ſurditate ac mutuitate ficta a vera diſcernenda, munere nihilominus pariter ad Medicos devoluto, ut ex *Maſcardi vol. 2. concl. 1037. num. 1.* & *Finckeltuſii obſ. 45. num. 6.* in muto ſuſpecto videre eſt: quaſi ſc. vitiorum horum cauſæ in organis ſemper adeo manifeſtæ ſint, ut ſenſibus pateſcant; cujus tamen contrarium loquitur praxis, etiam in ejuſmodi ſubjectis, quibus defectus hi vere obtigerunt, horumque cauſarum dignotionem ac medelam a Medico expetunt. Ut taceam, prout *Fidelis l. 2. c. 4.* annotavit, ad fauces retracta ac reduplicata lingua inſpicientem falli poſſe, ut non mutum tantum, ſed lingua quoque mutilatum, quem dejeraret.

Neque ſurditas.

Demum frequentius, an mortuus qui mox a nativitate reperitur,

Nec, an vivus, an mortuus natus?

tur, partus vivus mortuusve enixus fuerit, deponere jubentur Medici a Prætore, in causa seu suspicione infanticidii: quod hactenus quidem tentarunt per circumstantias, ab obstetricantibus ac cœteris testibus assertas aut negatas; nunquam tamen quæstionem hanc inter Medico-Legales ita fuisse relatam, ut ex cadaverulo hujusque extispicio, i. e. per rationes mere physico-anatomicas, judicium certum formet Prosector, ex evolutione Scriptorum, qui de Renunciationibus commendati fuerunt, sc. *Parœi, Fidelis, Codronchii, Zacchiæ, Welschii*, it. JCtorum, qui talia tractant, constat. Adeo ut, quod per interaneorum nati lustrationem nunc, ubi de infanticidio præsumptio est, testificare adigantur Medici, non Legibus, sed sibimet, aut potius nonnullis artis suæ sociis in experimentis formandis & conclusionibus hinc eliciendis justo præcipitibus, imputare debeant. Horum enim nonnulli ex *Galeno 15. de usu partium 6. Piccolhomino, Laurentio, C. Bartholino, Veslingio, &c.* annotantes, substantiam pulmonum in fœtu rubram, densam & gravem, in edito subalbam, raram ac levem, observari, & secundum modernos quosdam, v. g. *Harveum, Highmorum, Thrastonem, Th. Bartholinum, Swammerdamium, &c.* ideo seu per compagis hujus disparitatem pulmones fœtus, aquæ injectos, mox submergi & præcipitari, nati supernatare: an partus vivus mortuusve a matre exclusus fuerit, ex dicta pulmonum supernatatione aut submersione decidere sustinuerunt. Quod tamen Experimentum, quamvis quæstioni illi theoreticæ, an fœtus in utero respiret? discutiendæ, cœteris paribus congruum satis existimem: ut documentum & signum nihilominus fidum ac infallibile, quale idem plurimos hactenus sibi concepisse, cum stupore observamus, pro controversia decernenda: An natus in utero, an extra eundem demum, obierit, occisusve fuerit? & pro defendendis aut inculpandis seu convincendis infanticidis, nunquam admittere potui, donec sc. discussas viderim difficultates, quæ testimonii hujus fidem sublestam seu dubiam reddere valebant, nimirum sequentes.

Nec quidem ex pulmonum natatu ac submersione,

Etiam mortui nati pulmones inflatione ad natan-

Fluctuantes super aquam pulmones infantis esse, qui a nativitate respiraverat, promptius concederem, adeoque hinc commode satis inferri, *E. infans, cujus illi sunt, vivus partu exclusus, ac natus demum vel sponte expiravit, vel per vim quandam extinctus fuit*: nisi obsta-

ret

ret primo, tantillo aëris, intra uterum maternum mortui ac nati faucibus inflato, hujus pulmones vivi nati pulmonibus similes, id est, albos, raros & natatiles, reddi posse, perinde ac e fœtu mortuo exsecti per aliqualem aëris inspirationem tales evadunt, ut postmodum vix ullo molimine (nisi forsan per antliam pnevmaticam omni aëre probe evacuato) denuo ad omnimodam & naturalem subsidentiam disponi queant; qualem fallaciam *Bockelman* quoque penes *Blanckart. Collect. phys. med. cent. 5. obs. 92.* admittit. Ejusmodi equidem virulentum ac malignum hominum genus fingere nolo, quod phœnomeni hujus gnarum, talem rarefactionem pulmonum intra uterum mortui infantis attentet, matremque hujus innocentem crudeli plane ac maligno affectu in infanticidii præsumptionem conjiciat: illum tamen casum nunquam dabilem seu impossibilem plane nemo prudentum asseret, quin ipsa mater, pia satis & quam tenerrimæ conscientiæ, quo fœtum debiliorem & syncopizantem mortis faucibus eripiat, ori ejus aliquid auræ inhalet, perinde ac ab Obstetricibus in ejusmodi ancipitibus casibus atque angustiis fieri solet, sicque vere etiam ante nativitatem mortui pulmones, in sui propriam necem explicet seu natationi adaptet. Quemadmodum non tantum catulorum mortuorum exsectorum pulmones levi aëris impulsu me eousque distendisse, memini, sed in cadaveribus recens natorum, propter infanticidii suspicionẽ hinc inde dissectis, me atq; adstantes idem docuit avtopsia, testaturq; idem *Reygerus in Misc. Nat. curios. dec. 1. ann. 6. obs. 202.* Sc. aliquot elapsi sunt anni, cum ab Amplissimo Civitatus hujus urbis senatu in pagum vicinum evocarer, ut de nati cadaverulo, an culpa matris (de infanticidio suspectæ) obierit, renunciarem, advenientes non tantum ex hujus, sed Obstetricis quoque, quæ huic in partu opem tulerat, cœterorumque adstantium, relatione intelligebamus, fœtum non modo aliquot ante partum horas in latere, ni fallor, sinistro abdominis materni sine omni motu seu in glomum quasi convolutum jacuisse, sed mortuum quoque, i. e. sine motu aliove vitæ indicio, prodiisse, nisi quod, postquam eadem Obstetrix ipsius faucibus spiritum inhalarat, bis adhuc exhalare visus fuerit, noch gegicket. Nosmetipsi cernebamus cadaver partui perfecto & maturo simile, ejus funiculum umbilicalem hinc inde putrilaginosum

dum disponuntur.

(qua-

(qualem corruptelam in ſecundinis remotis quoque aſſerebat Obſtetrix) totum habitum marcidum & flaccidum valde, nullam vero violentiæ illatæ notam, obſervabamus. Unde Obſtetrici ſubſcribere jubebamur, & quidem per phœnomena relata, mortuum hunc partum prodiiſſe, quem mater, obſtetricem ipſamet accerſens, celare noluerat. Quo autem etiam hac occaſione controverſiam illam, de innatantibus ac ſubmergentibus recens natorum pulmonibus, per experimentum ventilarem, e thorace tenello hos extractos, ſatis albicantes, aquæ injiciebam, cui ſupernatabant, fœtus nihilominus in utero mortui: ſine dubio, quod aliquantulum explicati fuerint, facta ab Obſtetrice aëris inſpiratione. E. quod probandum erat, hactenus negatum, *Aliquando pulmones mortui intra uterum fœtus aquæ ſupernatant.* Minus vero tutum ſeu fidum erit hoc ſubſidentiæ atque innatationis Pulmonum experimentum, ubi putredinem jamdum ſuſtinuit cadaver: quatenus per hanc quidem pulmones illius nati, qui reſpiravit, ad demergendum haud facile diſponuntur, dum cunctæ illorum compagem conſtituentes veſiculæ per putrefactionem aliqualem ac inchoatam tantum eousque lacerari & deſtrui nequeunt, ut omnem aërem hauſtum dimittant; diſponi nihilominus ad fluctuationem ſuper aqua forſan poſſunt illius, qui nondum reſpiravit, ſed mortuus natus, mediante ſc. rarefactione illa, quam putredo cadaveribus horumque membris præſtat, ut quæ eorum aliquandiu in profundis aquarum hactenus hæſerant, poſtmodum in ſublime earum ferantur & his ſupernatent, quale quid etiam vulgi experientia tradit.

Dubium erit hoc experimentum in putreſcente cadavere.

Etiam ſub partu reſpirare poteſt aliquantulum fœtus, qui mortuus naſcitur.

Deinde in Dyſtocia non raro evenit, ut ruptis ſecundinis ac profuſis aquis ambientibus fœtus intra uterum aliquandiu adhuc hærens aëris tantum per vaginam admittere, & intra pulmones ſuos recipere valeat, quantum ad hos tantiſper explicandos atque natatiles reddendos ſufficit; mortuus nihilominus demum exturbatus. Cui conjecturæ etiam litare deprehendo illos Medicos, qui penes *Blanckartum l. a.* Ruyſchio, Medicis Ultrajectinis, Batavinis & Bockelmanno, experimentum de ſubmergentibus & natantibus pulmonibus pro vivo aut mortuo nato profitentibus, contradicere annituntur: quibus quamvis per omnia ſubſcribere nolim, nec tamen *Bo-*

ckelmanno

ckelmanno, dum *l. a.* aëris ejuſmodi introitum impoſſibilem plane, argumentis quibusdam reddere conatur, aſſentiri poſſum; quatenus fœtum ſub difficili partu nonnunquam ſenſibiliter ſatis anhelare deprehendimus. Neque doctrina Carteſiana ac Swammerdamiana, de aëris ad uterum & fœtum denegato impulſu, quam *Bockelman.* omni dubio ſuperiorem ſupponit, item, de compreſſo ab utero, poſt effluxum aquarum e ſecundinis ruptis ſubſidente, fœtus ambitu, hincque illius admiſſione denegata, difficultati motæ declinandæ par eſt: poſtquam illa hypotheſis de impulſu aëris dudum jamdum confutata hinc inde legitur; conniventium autem uteri parietum renitentia vix tanta, quin a fœtus motibus illi aliquatenus dilatari ſicque thoraci fœtus diſtendendo & aëri, vaginæ uteri viciniori locus & aditus aliquis parari queat; Potiſſimum cum ipſemet *Overkamp. Oeconom. animal. cap. 12.* quamvis ſtrenuum propugnatorem hujus experimenti ſe gerat, ſponte concedat ac fateatur, quandoque partus in utero mortui pulmones aquæ ſupernatare: ſi nimirum fœtus vivus in ipſo partu, poſtquam reſpirarit, mortem obierit, utero nondum excluſus, ſeque in una fœmina quatuor ejuſmodi partus obſervaſſe perhibeat.

Et licet forſan recens natum reſpiraſſe atque vixiſſe ex pulmonum ejus natatu inferre concederem, incertam nihilominus ac fallacem maxime alteram experimenti hujus partem, hincque factam illationem minus firmam, ſuſpicor, ſeu *ex ſola ſubmerſione pulmonum natum in partu & poſt partum non vixiſſe*, adeo obſolute mihi perſuadere vix poſſum. Novi quidem allegatos Scriptores hoc fœtus ante nativitatem extincti certiſſimum tecmirium aſſerere, recordor etiam, pleroſque Medicos ac horum aliquot Celeberrima ac Prudentiſſima Collegia iisdem hactenus adſtipulata fuiſſe, quæ cum illis ſenſu ſuo abundare lubens patior: nollem tamen ego cauſam ſanguinis ſuſpecto ejuſmodi arbitrio exponere, & rem dubiam dubio & fallaci ſatis experimento dirimere; cum non deſint argumenta, aut dubitandi ad minimum rationes maxime ponderoſæ, quæ, *omnes natos, quorum pulmones, aquæ commiſſi, huic ſubmerguntur, ante partum e vivis deceſſiſſe*, abſolute affirmare haud ſinunt.

Nec pulmones ſubmergentes fœtum ſemper mortuum innuunt.

Nimirum, quod potentissimum hactenus visum, & a Physicis cunctis sub axiomatica fide suppositum fuit, theorematí, *Vitam & Respirationem paribus passibus ambulare*, seu, ut *Galenus 6. de loc. affect. c.5.* ait, *Spirationem a vita, & vitam a spiratione separari non posse; adeo ut viventem non respirare & spirantem non vivere sit impossibile*, tantum autoritatis canonicæ concedere haud valeo, quin *vitam in recens natis respiratione aliquando priorem*, *seu aliquandiu etiam sine hac* affirmem, adeoque dogma seu axioma illud Scholarum commune precarium satis pronunciem. Quippe per experientiam quotidianam evidens est, quam suam quoque faciunt *Domini Medici Wittebergenses* in causa seu suspicione infanticidii renunciantes, adeo languentem partum non raro excludi, ut omnis motus, sensus atque respirationis expers per aliquot momenta deprehendatur, hinc non, nisi variis vellicationibus, fomentationibus calidioribus, aromaticorum atque spirituosorum liquorum adspersionibus & instillationibus, item inhalationibus, demum, excitetur & ejulatu primo aëris primam admissionem testetur. Hunc sine omni sensu & motu (nisi quod in arteriis ejus patentioribus v. g. umbilicalibus, aliqualis adhuc micatio observetur) hinc sine respiratorio quoque, quis mortuum diceret, quem tanto conatu resuscitare attentat, & feliciter sæpe in vitam revocat? cum hujus formalitas animæ & corporis connubium sit, quo semel soluto illa haud redit, nec ullis moliminibus reduci potest. Per consequens, quamvis sensus atque motus phœnomena in nato deficiant, vita interim nihilominus seu unio illa animæ ac corporis in eo necessario erit concipienda, & quidem ex sensu atque motu postliminio revertentibus; perinde ac fœtus intra involucra sua adhuc editus, quem partum maxime naturalem *Harveus de partu* ait, aliquando aut nihil omnino motus exerit, aut thoracem saltem minus movet: adeoque falsum, quod supponebant, omnes homines statim ab ipso partus momento respirare.

Etiam sine respiratione aliquandiu vivere potest natus.

Vivum E. revera hunc, utut nondum respirantem, si mater impia suffocet aut quacunque ratione enecet, seu enecari patiatur, pulmones ejus cernes compactiores, sanguine maxime perfusos, graves & aquæ submergentes: non mortui tamen, sed vivi, nati, etsi nondum respirantis, organa. Imo ideo non inepte plane agere in ejus-

modi

modi caſibus videntur noſtræ mulierculæ ac Obſtetrices, dum nati ſyncopizantis ac non mox reſpirantis faucibus halitum immittunt, ſicque mortuo ſimilem reſuſcitant: forſan quod ſanguinis motus vitalis in illo, absque elatere acceſſorio, quem ab aëre liberiore expectabat, pro hoc tamen admittendo vel recipiendo thoracem, præ ſumma virium imbecillitate, nondum ſponte explicare poterat, fere ſuccumbens, ab aëris paulo vehementiore impulſu ſeu inhalatione alterius, reſtituatur, ſicque editus ſenſibiliter reviviſcat quaſi. Contra ſicut natus imbecillior aliquando non æque prompte reſpirat, ita nec vegetior elatere aëreo externo ſemper forſan adeo opus habet, & ſufficit ipſi ejusque fluido vitali aliquantiſper exagitando ſeu hujus motui ad tempuſculum perpetuando motor internus a matre deciduus ſeu impreſſus. Perinde ac per experientiam advertere licet, catulos aliaque animalia mox a partu & antequam ſpirarint, longe difficilius ſtrangulari ſeu ſuffocari, quam illa, quorum cervicem uno vel altero demum poſt enixum & reſpirationem jamdum inchoatam momento, conſtringimus, quod ſine aëris externi uſu, per motum vitalem ſanguini connatum aliquandiu durare queant. Quod idem per duplicem experientiam, quam olim *Circul. phyſiol. anat. progymon.3.* produxi, evidens eſt: qua binas ex nefario coitu a diverſis parentibus generatas & partu excluſas puellas ab iisdem, criminis ſui contegendi cauſa, vivas, pannis obvolutas, in terram defoſſas, hac atque mergitibus ſpicarum coopertas, poſt aliquot tamen horas ſuperſtites ſingulari fato erutas accepi. Atque talis conſtitutionis ſeu habitudinis, utero ac tunicis ſuis vere vivus excluſus, partus itidem ſine dubio pulmones retinebit compactiores & aquæ haud ſupernatantes: ac minus perpetuum reddet aſſertum, vivi nati pulmones aquis ſupernatare.

Quod exemplis probatur.

Neque gratis me hoc aſſerere, vel potius tantum fingere, quemlibet docebit Experimentum ſequens, modo in hoc adminiſtrando accuratiorem & frequentem ſe præſtet: cum non pari plane eventu ſuccedant tentamina, hujus phœnomeni obſervandi gratia adornata. Scilicet ſi præſto ſit canis aliudve animal, partui quam vicinum, catulorum enixus ſtudioſe & cum patientia expectetur, horumq; prodeuntium guttur mox, antequam ſpirare videantur, conſtringatur;

Et experimento in catulis nondum reſpirantibus.

qui vivi nihilominus, inter ſtrangulandum, varios corporis motus & oris rictus convulſivos exercebunt, diſſecti in pectore cor ſatis potenter vibrans pulmonesque compactiores oſtendent, ac hi, aquæ injecti, perinde ac non natorum, fundum petent. Non dubitabit de rei hujus ſucceſſu & fide, ideo, quaſi catuli non omnes ſtatim, ac uterum deliquerunt & ſecundinas depoſuerunt, neceſſario reſpirent, qui *Boylii de vi aëris elaſtica experimentum 41.* evolvet, ubi catulos quosdam vivos exemptos, antequam reſpirarent, ſe diſſecuiſſe perhibet: & vix fruſtranei erunt in obſervando hoc illius conatus, ſi modo celeriter & dextre ſatis operatus fuerit.

Fœtus vivus, antequam reſpirarit variis technis interfici poteſt.

Accedit, quemadmodum luctuoſa ſatis aliquando teſtatur experientia, funiculum umbilicalem collo fœtus naſcendi præter naturam atque ita circumvolvi, ut in ipſo hujus enixu incongrue tenſus, inprimis ſi imprudentior Obſtetricis manus accedat, illud ad ſuffocationem usque conſtringat; item caput in partu conſtituti vel a matris, piæ etiam ſatis, incongruo motu ac ſitu, vel ejusdem Obſtetricis rudiore contrectatione, lethaliter interdum conquaſſari. Quid proin dicendum foret, ſi pariens ἄστοργος, aut huic obſtetricans & complex truculentior eundem funiculum ſtrictius attrahendo, aut hunc, cum fœtu mox prominentem, præſecando, aut calvariæ oſſa laxiora ac molliora violentius comprimendo, dum enixum juvare mentitur, aut quavis arte nefaria, enecent, eumque mortuum excluſum dejerent? An in ejuſmodi caſu pulmones, ſine dubio in aqua ſubſidentes, has facinoroſas ab infanticidii crimine liberabunt? profecto temeritatis, imprudentiæ ac malitiæ res erit, hoc affirmare.

Cum tota compage pulmonum inſtituatur hoc experimentum.

Porro etiam hoc præſumptioni, a natatu & deſcenſu pulmonum petitæ, non parum fidei derogat, quod non ſemel deprehenderim, unius ejusdem recens editi pulmonis quoddam fruſtum ad fundum vaſis deſcendiſſe, alterum huic innataſſe; quale quid ſe pariter annotaſſe refert *Craan de hom. cap. 30.* ſc. quod infantis ejuſmodi, brevioris vitæ, pulmo aëre non ſtatim totaliter infletur, ſed ſecundum aliquam tantum ejus partem: & ſic, quamvis quædam pars, quam aër non ſubiit, fundum petat, in aquam conjecta, minime tamen ſequi, infantem mortuum in lucem eſſe editum. Hinc, ne Judex & Medicus fallatur, omnes pulmonis lobos explorandos, diſcindendos hos-

que

que successive aquæ injiciendos monet: &, si omnes fundum petant certo & recte inferri, fœtum ante partum vita excessisse; quodsi autem infans per momentum tantum respiraverit, sicque singuli lobi aëre non æque repleantur, adeoque major forsan pulmonum pars submergatur, aliqua tantum supernatante, minime concludendum fœtum in utero extinctum, sed eundem per aliquot momenta extra uterum jamdum respirasse, hinc vixisse. Verum eidem ambiguitati hæc immergitur cautela, ac totum hactenus ventilatum experimentum: postquam hocce ab utraque sui parte fallere, partim dictum, partim ex sequentibus constabit.

Suppeditant hæc *Excellentissimi Domini Zelleri, in Academ. Tübingensi Professoris Celeberrimi* observationes binæ recensitæ in peculiari ejus disputatione publica, cujus Inscriptio, *Infanticidas non absolvit nec a tortura liberat, nec Respirationem in utero tollit Pulmonum in aqua subsidentia.* Quarum prima vitulum sistit, post sui partum per dimidium horæ spatium adhuc superstitem & crebris anhelationibus fortioreque abdominis motu, qualis fere equorum delassatorum, se respirasse testatum facientem, cujus pulmones nihilominus aquæ injecti, instar lapidis fundum ejus petierint: altera ex Actis Judicialibus, Infanticidium ac Nepoticidium concernentibus, & *Amplissimæ Facultatis Medicæ Tübingensis* judicio expositis, petita, infantis post sui nativitatem aliquot vicibus evidenter vagientis, hinc respirantis, vivi clandestine sepulti ac denuo eruti, pulmones aquæ, cui injecti, pariter prompte submersos fuisse. Subnecto his casum Infanticidii, superioribus annis decisioni Scabinatus hujus loci inclyti expositum, in quo Mater truculenta infanticidium primo pertinaciter negabat, favebantque illius negationi pulmones nati in aqua subsidentes, huncque in utero defunctum innuentes: postmodum nihilominus, se partum vivum enixum fuisse, eundemque enecasse, fatebatur, & ad ultimum usque supplicium constantissime asseverabat.

Fallere tamen, experientia declarat.

Proin Experimentum hoc solitarium, & hactenus adeo jactitatum, ut nonnullus *argumentum* illud proclamarit *indubitatum ad convincendas infanticidas, & indagandam veritatem, an infans in utero mortuus, vel demum post partum quocunque modo strangulatus vel occisus?*

E. soli huic pulmonum natatui aut submersio-

ni vix fidendum. *cisus?* Infanticidæ absolvendæ minus adæquatum deprehenditur, annuente in causa simili Annen Voigtin ejusque matris superioribus annis in Præfectura Pegaviensi, hinc Lipsiensi, ventilata, *Nobilissima Wittebergensium Facultate Medica* per hæc inprimis sui *Responsi*, *Anno 1684. d. 30. Augusti* formati, verba: Wir können aber nicht davor achten/ daß dieses (submersio nempe pulmonum) ein indubitatum und universale Argumentum sey/ wodurch so gar gewiß bewiesen werden können/ es müsse das Kind ante partum in Mutterleibe verstorben seyn. Man könte endlich wohl ex præsuppositis schliessen/ wann eine Lunge im Wasser sincket/ so hat dieselbe noch keine Lufft in der Welt geschöpffet/ aber es folget nicht alsbald/ daß es müsse in Mutterleibe gestorben seyn/ sintemahl so wohl in/ als nach/ der Geburth ein lebendig Kind kan ertödtet werden/ ehe es Athem hohlet. Dieses zu behaupten/ muß vor allen Dingen præsupponiret werden/ daß ein Kind eine Zeitlang ausser Mutterleibe/ ehe es Athem hohlet/ wie in utero, leben könne/ ꝛc.

Nisi alia combinentur phœnomena. Aliquando equidem evenire solet, ut experimento huic alia combinentur phœnomena, illius pondus intendentia: quorum unum singulare maxime & rarioris forsan observationis, producam. Nimirum his ipsis diebus, dum typis hæc exscribuntur, copia mihi dabatur legendi Acta inquisitionalia in Infanticidii puncto, cujus prostibulum quoddam Dresdense accusabatur; Nati thoracis integumenta molliora, instar eorum qui anasarca laborant, spongiosa & sero turgida a Medico & Chirurgis, sectionem cadaveris administrantibus, deprehendebantur, thorax totus aqua scatebat, pulmones rubicundi, compacti atque exiles ad spinam reclinati seu depressi, cum aqua injicerentur, submergebantur, nullumque violentiæ extrinsecus illatæ comparebat signum, quin etiam funiculus umbilicalis integer, non abruptus, sed secundinæ adhuc annexus. Negabat facinorosa primo fœtum vivum editum fuisse, diffitebatur infanticidium: tormentis autem admota asserebat utrumque; quod paulo post, ab his liberata magna constantia denuo negabat, & adhuc pernegat. Qualis etiam sub tormentis facta confessio vel ideo suspecta & horum cruciatu expressa videtur, dum plorasse ac clamasse editum simul dixerat, quale quid vel ob hydropem fœtus, vel quod pulmo-

nes

nes aquæ non supernatarint, dictu ac creditu difficile: vel dum modo prostratione corpusculi violentiore in humum, modo funiculi umbilicalis divulsione se infanti necem intulisse, dixerat; quorum illius nulla in sectione comparuerint signa, funiculum etiam Inspectores integrum minimeq; laceratum testati fuerint. Et numne fieri potest, ut constet, fœtum brevi ante partum vixisse, suggillationes in capitis non tantum integumentis mollioribus, sed ipsis quoque calvariæ ossibus, conspiciantur, stercorata compareant linteamina, quibus ejusmodi recens natus involutus est, sique inprimis facile peperit mater, fœtumque vivum hanc enixam fuisse valde verosimile sit. &c. Quin tamen hæc signa judicio, a pulmonum natatu petito, semper ac undique faveant, casus alterius generis, v. g. si partus contra difficilior extiterit, ac stercoribus defœdatus prodierit fœtus, evincunt. Quemadmodum nec eorum defectus cum submergentibus pulmonibus hunc mortuum semper exclusum infallibiliter innuit: dum sine stercorum excretione aliquandiu post partum vivere potest idem, inprimis nondum respirans; nec adeo certo ejus vita sub partus conatibus semper dignosci, mater vero ἄστοργος sine ejusmodi capitis evidentioribus impressionibus, variisque aliis modis tenellum natum enecare, valet.

Ubi tamen adhuc cautione opus.

Neque sane illi, qui in quæstione circa experimentum hoc ejusque vim dubia, si pulmones submergi contingat, misericordiam rationibus dubitandi prævalere volunt, hinc fœtum in utero seu ante sui enixum mortuum asserere inclinant, suo officio & conscientiæ se satis fecisse sibi persuadent: quasi regula illa Juris, *Dubia in meliorem partem sunt interpretanda*, seu, *Ambiguis in rebus, quod mitius est, sequamur*, it. *In dubiis mitior sententia eligenda*, ad Medicos quoque spectet, quorum objectum nihilominus nec justum, nec æquum, sed verum, est, adeoque iis *ambiguis in rebus absolutum judicium haud competit* juxta *C. habuisse 7. dist. 33.* dum *omne ambiguum impedimentum decisioni solet afferre arg. l. unic. ibi, si vero aliquid fuerit, C. de Nov. op. Nunc.* Quid enim lenitatis seu favoris expectandum foret matri de infanticidio suspectæ, cujus nati pulmones forte fluctuarent? utpote quem non posset non extra uterum vivum pronunciare Medicus, nisi ipsemet experimenti hujus vim illudere mallet;

In dubia re mitiori judicio standum non ad medicum spectat.

Hinc,

Hinc, in priore casu quam declaraverat, lenitatem in posteriore hoc sævitia majore defœdaret, quod in dubio (ex hypothesi) mitiori seu benigniori sententiæ haud locum concedat. Et pium simulque cordatum magis sine dubio se præstabit ille, si non ex affectu seu ægritudine ex miseria criminis suspectæ, sed ex phœnomenorum seu circumstantiarum evidentiarum habitudine, de infanticidio etiam deponat, hocque per eam vel affirmet, vel neget, vel sibi dubium seu incertum hoc fateatur: sic enim *non sutor ultra crepidam* sapiet. Addo, quod, si Medico cuncta ambigua seu dubia mera sua autoritate vel pietate decidere, id est, in benigniorem semper partem interpretari, concedatur, nunquam dubium maneret Judicis favorem postulans: i. e. dum ambiguum relinquitur infanticidium a Medico, mitiorem amplectitur hic, qui Magistratum gerit; cui, non Medico, testi tantum, favere & non favere licet ac incumbit. Nec illum excusat, quod de credulitate tantum deponere postuletur: quatenus ex dubio argumento nulla nec veritas, nec probabilitas, formari seu elici valet: & qui favori litat, ut dixi, nec veritatem, nec credulitatem, sibi scopum tenet.

Sed ad judicem tantum.

Recensui hactenus casus ejusmodi, quos Medicus ex fundamentis artis nunquam, nisi ambigue & vix probabiliter decidere potest: nunc de iis adhuc disseram, de quibus nonnunquam & in quibusdam subjectis satis probabiliter deponit, aliquando tamen & in aliis vix de credulitate testificari potest; quamvis nec horum omnes adducere æque liceat.

Primo nempe rogatur ejus renunciatio super suspensos & in aquam præcipitatos, an vivi, an mortui, suspensi & submersi fuerint: ubi inter cœteras notas *Paræus*, *Fidelis*, & *R. a Castro* rationem habendam esse monent spumæ, circa fauces ac in aspera arteria modo turgescentis, modo deficientis; quarum hæc mortuum, illa vivum, aquis vel funi mancipatum innuat. Qualem conjecturam, cœteris paribus, in adultioribus seu longius a partu suffocatis, ut verosimilem satis, admitto: ubi vero de recens nato infante controversia emergit, i. e. spuma repletum hujus os & fauces, an ideo vivus a matre fuerit suffocatus, in aquam aut cloacam demersus, categorice pronunciare vereor. Quatenus in recens natorum, ante partum, sub partu

Recens natos vivos suffocatos fuisse ex spuma circa os infallibiliter haud concluditur.

partu & brevi post partum defunctorum faucibus ac pulmonum vasis trachealibus par spumositas non raro observatur, eveniens aut ex mucositate pulmonum connata, aut ab aquis secundinarum, fœtus ora interiora irruentibus atque opplentibus: quales infarctus in plus minus vivis editis etiam reperiri, nec mulierculas nostras latet. Adeoque haud paradoxum videri debet Judici, si Medicus, ubi de infanticidio suffocatorio equidem suspicio est, ejus tamen nulla alia signa evidentia ullibi comparent, suum judicium suspendat, aut per illius spumositatis insufficientiam neget. Ut mittam, recens natos suffocandi modos ejusmodi forsan suppetere, seu malignitatem scelestarum depromere, quibus sine notabili spumæ circa fauces turgescentia extinguantur misselli, v. g. fauces eorum linteaminibus infarciendo, eosdemve in latrinam similemve locum cœnosum præcipitando: quorum illa serum spumosum imbibunt, hujus vero illuvies obliterat.

Deinde in iisdem recens editis pariter impossibile, aut certe perquam difficile, erit Medico factam depressionem Calvariæ ac Cerebri lethalem dignoscere, circa fontanellam inprimis: cum, quamvis aliquando suggillatio & extravasatio sanguinis notabilis ejusmodi violentiam innuat, tale nihilominus simileve vestigium nec in integumentis externis, nec in cerebro, utrisque flexibilibus admodum & mollioribus, semper compareat; asserant interim eandem vel propria infanticidæ confessio, vel aliorum testimonia: quibus deficientibus occultum manet commissum flagitium.

Nec depressio calvariæ lethalis in his semper æque dignoscitur.

Tertio sicut haud infrequens est, fœminas, quo impudicitiam suam celent, partum perpessum negare, ita, conjecturam hujus delicti firmare vel discutere in illis, quæ recens seu modo pepererunt, primis nempe decem diebus, res non adeo difficilis observatur, per Lochiorum nempe profluxum & genitalium habitudinem, mammarum a lacte turgescentiam &c. olim vero, v. g. ante totidem menses, tale quid factum fuisse, asserere per conjecturas medicas vix semper conceditur. Dum quæ vulgo a ventris rugositate atque flacciditate ac genitalium laxitate & amplitudine petitur, inculpationis suspicio diversimode fallit in his, quas olim & ante dissimulatum partum jamdum quoque peperisse constat, v. g. viduis aut prostibulis notoriis,

Nec partus olim factus.

ubi dubii cum Obstetricibus discedunt Medici, an a pristino, an a nupero, enixu illa hypogastrii flacciditas atque vaginæ latitudo sit: sed in ejusmodi tantum casu alicujus momenti est indicium, ubi, quem dissimulat, partus primus censetur. Accedit, quod quævis alia causa abdomen aliquandiu præter modum distendens, v. g. ascites aut hydrops uteri, sublata seu evanescens, ventris ejusmodi subsidentiam rugosam quoque inferre soleat: contra quædam, primiparæ inprimis & obeseriores, parum, aut nihil, rugositatis seu flacciditatis hujus experiantur, aut longius a partu eandem iterum deponant. Ut taceam, illam genitalium latitudinem tractu temporis aut sponte deleri, aut arte seu fraudibus variis vafre satis emendari posse.

Neque abortus motus. Abortum concitatum fuisse ac contigisse, pariter in quibusdam individuis aliquando difficulter dignoscitur: id est, quamvis hoc commode satis fiat, si fœtus abactus major & perfectior extiterit, minoris tamen ac immaturioris, seu qui secundum, tertium &c. gestationis mensem nondum attigit, signa vix æque manifesta seu certa sunt & frustra indagantur. Cum ejusmodi præmatura conceptus seu embryonis exilioris exclusio aliquando parturientibus ipsis vix sensibilis seu evidens sit, ut illius interdum non plus, quam eruptionis mensium hactenus suppressorum rationem habeant; nisi forsan ex gestationis præcedaneæ signis & mammarum notabili a lacte turgescentia abortum recentem admodum augurari liceat. Et quod enarratis conjecturis addit *Zacchias*, quasi abortum, technis concitatum, febris ac inflammatio genitalium similiaque symptomata semper & necessario excipiant, fallit; quatenus nec perpetua, sed rariora, hæc sunt, nec, si existant, de illo infallibiliter testantur.

Nec uteri gestatio. Uterum gestare Matronas honestas aliquando facile, nonnunquam difficulter, dignoscitur, & ipsæmet frequentius opinione sua falluntur; difficilius semper in meretricibus, quæ imprægnationem callide dissimulant, de fœtus abactione aut occultatione & infanticidio cogitantes: cum, quæ illæ prompte ac ingenue referunt, conceptionis signa vel symptomata hæc, pro libidine ac malitia sua tegenda, taceant, aliaque iis substituant ac fingant. Ut nec in tali casu stupiditatis accusandus veniat Medicus, si in abstruso hoc eruendo hallucinetur: inprimis, si propter Familiæ ac (quantam quidem hic novit) vitæ

vitæ fœmellæ honestatem impraegnationem augurari prohibeatur, ab adstantium minus fida relatione confundatur, seu famæ ac existimationis propriæ dispendium metuere jubeant circumstantiæ, &c.

Contra diversis de causis fœminæ aliquando se utero gerere ac peperisse fingunt, sc. vel ut partum commodius supponere queant; vel ut tormenta & pœnas corporis afflictivas, ultimum inprimis supplicium, subterfugiant; vel alio forsan consilio: ast eum in finem quandam tale quid fingere, ut infanticidii quasi perpetrati se accuset, rarioris forsan deprehenditur observationis, hincque veritatem ejusmodi gestationis & partus determinare difficillimum; potissimum cum nec ventris inspectionem, illius explorandæ causa a legibus commendatam, *Mascardus de probat. concl. 1147. n. 16.* per nonnullas rationes omni exceptione majus testimonium præstare putet. Triennium & quod excurrit est, cum in Saxonia inferiore quædam, malitiose satis, se uterum gestare, postmodum, filiolum peperisse, huncque narium compressione enecasse, ultro assereret, eandemque nonnulli testes criminum horum suspectam redderent: in specie Obstetrices hanc, quamdiu gravidam adhuc se fingebat, impraegnationem illam nec affirmare, nec negare, auderent, imo post factum simulatumve partum dubiæ hærerent, numne illa uterum adhuc gereret, eædem tamen quoque non tantum conatus partus conatibus similes, sed sub his pedem quendam fœtus intra vaginam ejus se contrectasse, deponerent. Donec tandem ex Actis hinc inde & ex variis sermonibus ac gestis animus illius desperabundus patesceret, tempus simulati partus tempori assertæ impraegnationis haud concordaret, abdomen ac genitalia perinde, ac in non gestante, se haberent, nullum fœtus motum manibus ventri impositis perciperent contrectantes, nec post partum indigitatum phœnomena in hoc solennia adverterent, parturiendi conatus an veri extiterint, & numne loco pedis in vagina, in intestino recto, scybala indurata senserint, dubitarent, nihil Lochiorum observarent &c. hincque Collegium nostrum negotium hoc omnimode simulatum pronunciaret.

Neque gestatio & partus simulatus.

Inter affectus, quibus Prætori frequentius, pro tormentis ac pœnis delictorum declinandis, malitiose illuditur, sine dubio observantur Amentia ac Epilepsia: qualem fallacem astutiam nihilominus repri-

Frequentius Inquisiti se fingunt a-

mentes ac epilepticos. reprimere, necessitatis est. Imo decipiuntur a simulatis his pathematis non Medici tantum singuli, sed horum pariter Collegia, Justitiæ motus eousque turbantur, ut suum cuique secundum Legum rigorem tribuere ipsi non liceat, i. e. per figmenta hæc tormenta ac pœnas nefarios homines non raro avertere, experientia edocemur. Atque hos binos quidem simulatos morbos a veris seu genuinis discernere difficile deprehenditur, ac Medico ingenuo & perito vix vitio verti potest, si in renunciando desuper hallucinetur: vel quod huic illorum paroxysmos & habitudines attendere ac observare raro concedatur, & aliquando soli testium rudiorum, rerum ejusmodi imperitorum & suspectorum ineptiori ac fallaci depositioni fides sit habenda; vel quod ipsimet delinquentes adeo callide affectus ejusmodi fingere queant.

Utriusque impedimenti ac difficultatis specimina Actorum inquisitionalium plura tradunt, quibus absentes non tantum Medici testium relationibus, minus accuratis, & contradictoriis præcipitanter satis inniti deprehendimus: sed præsentes quoque per supposita minus adæquata eo inducuntur, ut delirum atque epilepticum credant, qui non est; aut contrarium judicent, pariter per testium ineptas depositiones & callidiores delinquentium fictiones; ne horum defensorum perversorum meminerim, quorum nonnulli technis modo subtilioribus, modo crassioribus, Medicos ad ejusmodi falsa supposita seu simulata deponere urgent, quod expertus loquerer, nisi silere juberent prudentiora consilia.

Exemplum hominis summe malitiosi, quem amentem credebant. Paucos latere potest inter alios fanaticos atque enthusiastas nostri temporis famosus ille minorum gentium, Aurifaber quidam, Saxoniæ inferioris, hujusque blasphæmiæ in sacrum Baptismum atque Cœnam Domini, injuriæ in Ministerium & diffamationes Consistorii ecclesiastici cœterique ejus malitiosæ ineptiæ fœtus, v. g. dum conjugium, in quo ultra viginti annos vixerat, peccaminosum meramque scortationem ajebat, hincque uxori suæ, utpote infideli, se, vere fidelem ac sanctificatum, diutius cohabitare non posse, ac aliæ in cœlo jamdum a Deo desponsatum se asserebat, & quæ hujus generis plura erroneæ fabulæ atque malignitates: quas nonnulli per amentiæ melancholicæ ex amore insano contractæ errores diluere atque

excu-

excuſare annitebantur. Imo periti quoque aliqui in homine hoc veſaniam, ſi non univerſalem, certe particularem ſibi concipiebant eamque hinc evincere ſatagebant: quaſi ejus imaginatio ſpecies ſenſatas incongrue combinaret, & non accurate, ſed confuſe, contemplaretur, hinc rationi phantaſmata abſurda dijudicanda offerret, quæ eadem ſermonibus inconſideratis ac confuſaneis effutiret, deperdite amaret, & perpetuis ſpeculationibus ac ſollicitudinibus, alterum conjugium contrahendi ac firmandi, ſpiritus animales in motus inordinatos ac perverſos cieret, a paupertate in mærorem conjiceretur, per quem & amoris affectum temperamentum ejus naturale ad melancholicam usque dyſcraſian immutetur, & quidem hoc eo promptius, quod complexionis cholericæ, aut inter hanc & melancholicam mediæ ſit, nec non ante biennium febre continua gravi laborarit.

Rem vero penitius penſitantes in viro hoc ratiocinationem undique integram eumque minus amentem, haud delirum aut melancholicum judicabamus. Cum primo de nullo penes hunc conſtaret corporis vitio, quo in ejuſmodi delirium melancholicum conjici potuerit; nec ab amore, quem in eo immoderatum concipiebant, nec a febre olim ſuperata, tale quid metuendum foret: quatenus quod huic phreneſis, quæ interdum in melancholiam degenerat, combinata fuerit, aut mox a febre aliqua capitis ad delirium inclinans imbecillitas ipſi contigerit, non innoteſcat; nec amor ille unquam adeo deperditus atque inordinatus extiterit, ac, ſi talis, amentia moralis potius, quam phyſica, dicenda veniat, i. e. per quam mox rectæ rationis uſum amantes perdant. Deinde idem Inquiſitus rite, i. e. prout a ſenſoriis excipiuntur, ac diſtincte comprehendebat objecta, horumque variorum ſimulacra haud confundebat, apte, argute ac modeſte de iis ſermocinabatur, loquebatur, ſcribebat, cuncta prudenter agebat, ad quæſita & poſtulata congrue ac perſpicue (ex præjudicio nempe ſuo) reſpondebat. Ita ut, quamvis in rebus religionem concernentibus erroneas & abſurdas concluſiones formaret, ac in his ratione maxime abuteretur; Logica nihilominus naturali ſe pollere & judicium ſuum exactum hinc inde evidenter comprobaret: dum non tantum, prout dictum, ad interrogata quam aptiſſime re-

 ſponde-

spondebat, sed in sermonibus ac scriptis plus, quam ab illiterato expectari poterat, periodos concinnas ac cohærentes formabat ac connectebat, distincte, formaliter ac acute disputabat, objectiones allatas apposite, i. e. præmissas argumentorum modo congrue limitando, modo distinguendo, solvebat, imo adversariis suis plura insuper argumenta subministrabat, hæc tamen expedite quoque enodabat, ac undiquaque sagacem ac argutum disputatorem se exhibebat. Consistorium ecclesiasticum calumniabatur ac flocci faciebat, magistratum civilem decenter veneratus, quod hunc, non illud, pro judice competente agnosceret. Seditionem equidem temerarie suadebat, sed caute concitandam ac prosequendam: scripta sua insuper, quorum argumenta tantum per modum extracti ipsi proponebantur, temere seu præcipitanter nec recognoscebat, nec diffitebatur, sed originalia & totum eorum contextum sibi prius extradi postulabat. Socios dogmatum suorum erroneorum prompte nominare, eorum hypotheses distincte recensere, & quid cum hoc vel illo locutus fuerit vel egerit, enarrare, noverat &c. Nunquam sibi contradicebat, de cœtero in sermone ac gestibus maximam partem modestum se exhibebat, edebat, bibebat ac dormiebat mediocriter, sufficienter tamen, de mediis se suosque sustentandi moderate sollicitus, & in responsis datis frequentius prudenter acquiescebat: nunquam deprehendebatur meditabundus, tristis, semper alacris, hilaris & animi præsentis, ac ad opiniones suas declarandas atque propugnandas promptus ac callidus. Neque amor ejus in alteram præter conjugem unquam ad illum gradum exarserat, ut humoribus ac spiritibus adeo insignem dyscrasiam impresserit, quæ, integris manentibus cœteris corporis functionibus, eum in delirium abripere, aut ratione cujus vehementiæ amor hic insanus appellari, potuerit; potissimum mox tunc temporis, ubi certam quandam fœminam amare inchoabat, circa res sacras tamen jamdum errores ejusmodi fovebat.

Ita ut, quamvis fanatici hujus conceptus, opiniones ac sermones, si Scripturæ S. similibusque systematibus & sanctionibus conferantur ac moraliter considerentur, satis absurdi comparerent, philosophice tamen seu physice ponderati nihil aut vix tantum incon-

grui,

grui, ratione cujus Medicis pro melancholico & mentis non compote, qualem causæ naturales facerent, haberi queat, nobis involvere viderentur: cum potissimum minime inferre liceat, illum, qui conceptus & sententias falsas atque erroneas profert, aut ab aliis haustas pertinaciter defendit, delirare, melancholia laborare &c. nisi vel omnes in rebus theologicis hæreticos, schismaticos fanaticosve, in rebus politicis, philosophicis &c. omnes doctores, quorum sententiæ non undique verosimiles, insanientes ac melancholicos, inepte ac falso, proclamare quis velit. Ratione non destituuntur ejusmodi homines, sed ea tantum abutuntur.

Exemplum judicii circa Amentiam difficilis ex vicino Bornæ oppido suggerere pariter poterat Maria quædam Werneria, Anno 1674. Criminis Veneficii, pacti & commixtionis cum satana accusata, testibus convicta & ultro confessa: demum nihilominus melancholica pronunciata & a delictis illis absoluta. Sponte ipsamet fatebatur & narrabat, quamvis sub confusis admodum ac incredibilibus hinc inde circumstantiis, cum, marito suo ante viginti annos ægrotante sola in lecto cubaret, dæmonem se aliquando visitasse & ad libidinem flagitiosam sollicitasse; cujus conatibus tamen tunc temporis feliciter reluctata fuisset: donec postmodum idem diabolus sub canis fusci specie ac magnitudinis mediocris se adierit & cum violentia stuprarit, a quo tempore cum eo frequentius & in carcere coierit, sub congressu tamen quovis illius membrum genitale insigniter fervidum deprehenderit, & ex eodem fœtus diabolicos diversos conceperit, gestarit ac pepererit. Porro narrabat, sub muscæ forma eundem diabolum sibi cum aquæ cyatho fuisse propinatum a molitore quodam, qui se pariter semel compresserit. Addebat nihilominus, satanam se captivam, sub Fuci specie accessisse, ita quidem, ut primo fœminæ alterius præsentis oculos, hinc lectum, cui incubuerit, involarit, a se autem abactum disparuisse: illum aliquando sub Fuci majoris, aliquando felis fusci, specie, se invasisse, ab eo vero conceptos & a se exclusos fœtus dœmoniacos frustum carnis fumo induratæ æmulatos fuisse, muremque mediocris molis æquasse, quos modo in terram defoderit, modo in undas projecerit. Confitebatur præterea Inquisita hæc, se olim civis cujusdam Bornensis vaccam

Exemplum amentis, pro venefica habitæ.

cum

cum tribus equis, item Consulis ejusdem loci binos equos per fascinum perdidisse ac enecasse, partum unum alterumve diabolicum in aqua solvendo, quod olim a vetula addidicisset, & diaboli adjutorio, qui clave ædes reserarit, jumentis illis propinando; maleficam hanc artem antequam nasceretur, ac paulo post, se edoctam; nunc vero & postquam crimina sua manifestasset, ab amasio suo atrocissime subactam & ad livorem usque corporis hinc inde percussam atque contusam fuisse; quod circa crura αυτοψια confirmavit.

Nec cœtera ejus narrata testibus ocularibus destituebantur, dum in carcere ei adstantes custodes ajebant & jurejurando asseverabant, media quadam nocte Inquisitam pessime se habuisse, in lectum supinam se devolvisse, diabolum vero ei vere incubuisse, ita ut illi met propriis oculis turpe hoc facinus usurparint. Illam quippe nullo modo excitare aut in alterutrum latus convertere potuisse congressum diabolicum satis diu ferentem; donec linteamen corpori ejus superinstratum sustulerint, baculo pudenda ejus ferierint & incubum recedere acclamando jusserint: quo tempore illam pariter evigilasse, simul tamen strepitum super conclave notabilem contigisse. Quæsitam a custodibus mane, an proxima nocte diabolus illi cohabitarit? hoc affirmasse; qui etiam subjungebant, illam quasi manu, pudendis frequentius admota, diabolum, cujus congressus diutius ferre non potuerit, depellere conatam fuisse. Aliquando eam partum dæmoniacum instar massæ ex fusco nigricantis & fætidissimæ, alium sub specie radicis Mandragoræ (qualis revera erat) per podicem edidisse. Quibus accedebat civis illius jumenta quatuor, quorum mentio superius facta, vere ac subito periisse, & peritos ejus rei nec in iisdem infirmis, nec in eorum cadaveribus morbum aliquem naturalem reperire valuisse; ut proin de corpore quoque delicti, sc. fascini, dubitare porro non licuerit.

Consilio Scabinatus Electoralis, ad quem causa hæc per Acta deferebatur, duorum Medicorum successive scrutinio vetula illa exponebatur, non idem tamen de Maria hac sentientium: cum prior eam sanæ mentis atque maleficam, posterior amentem & per phantasmata turbulenta ac erronea ad falsa ejusmodi fingenda ac edisserenda adactam, ajebat; posterioris judicium confirmabat Nostra

Facul-

Facultas, ſententia abſolutoria ſigillabat Scabinatus ac demum omnium oculis exponebat experientia, per quam poſt breve adhuc deliramentum melancholicum maniacam miſeram hanc evaſiſſe, teſtes vero ipſi adſtantes plus ex auditu & præconcepta opinione, quam ſecundum rei veritatem, depoſuiſſe, conſtabat. Quod erroris craſſioris adeo exemplum prolixius recenſere volui, quo conſtet, quam facile teſtes oculares plebeij in affectibus præternaturalibus & moralibus, utrorumque phœnomenis obſervandis atque diſcernendis fallant: i. e. ſi forſan non in re ipſa, ſaltem in circumſtantiis, ad judicium Medicum dextre formandum maxime neceſſariis, aut non omnimode, aut perperam, annotatis, errent.

Quemadmodum plus quam quotidie deprehenduntur, qui olim morbum capitis vehementiorem paſſi, hinc inde ineptiunt, inconcinnos conceptus aliquando formant hosque ſermone promunt, ab inebriaminum parco quoque uſu mox temulenti evadunt, hisque cunctis non levem cerebri ſui imbecillitatem ſuſpicari faciunt: ad Medici nihilominus, cujus judicio exponuntur, interrogata apte ac prudenter reſpondent, nec alia ſeu ſufficientia dementiæ ſigna produnt. Contra alii geſtibus & ſermone fatuos ſe mentiuntur, ingenuoſi & ſagaces ſatis, quique ratiocinandi integritatem vel delictis malitioſe ac doloſe, hinc non ſine ratione, perpetratis teſtantur. Quendam olim ideo inſanum aut maniæ proximum pronunciabant nonnulli, quod Zelotypus, quod modo triſtior, modo iracundior, contra ſuperiores, inferiores ac pares talia nonnunquam attentarit, quæ ſanæ mentis homo haud ſuſciperet: cum nihilominus hæc animi pathemata cauſas ſuas evidentes haberent, Zelotypia nec ſpeciebus, nec gradibus, amentiæ accenſeri poſſet, ſpirituum animalium vigor major minorve animum ab objectis ſenſibilibus facilius difficiliusve commoveri concederet, inſuper ex enarratis amentiæ formata ſuſpicio ſermonibus ac geſtibus prudentioribus frequentiſſimis annihilaretur, deficerent quoque pleraque inſaniæ ſigna cum cauſis phantaſiam ac rationem conturbantibus, ſeu quæ delirium frequentius inducunt; hinc eundem amentem pronunciare dubitavimus. Quoties enim non contingit, affectus animi hincque a decoro aberrationes, v. g. iracundiam, ferociam, faſtum, ad vindi-

Creduntur nonnulli amentium minus tales.

Fingũnt alii amentiam.

vindictam pronitatem, prodigalitatem &c. vitiis corporis accenseri? quasi hæ a determinata humorum dyscrasia, biliosa v. g. melancholica &c. eveniant: vitiis potius animi moralibus annumerandas, hominum ejusmodi, quorum intellectus ac voluntas per morum pravitatem conturbata est. Ut taceam, dicta atque facta talium hominum, qui delirare præsumuntur, non raro aliter se habere, ac a testibus imperitioribus observantur atque recensentur; adeo difficile & periculosum valde esse horum enarratis stare.

Epilepsiæ fictæ exemplum.

In epilepticis veris ab iis, qui tales se mentiuntur, discernendis non minor offenditur difficultas, cum ejusmodi hominum malitia Medicis aliquando sagacioribus imponat: per quam callide satis symptomata convulsiva fingere seu æmulari solent, motus nempe corporis inordinatos, hujusque membrorum contorsiones stupendas, sensuum defectus, dentium collisiones stridorificas, pollicum contracturas, oris spumescentias, &c. Sic Facultatis Nostræ censuræ Anno 1698. expositum fuisse casum memini, ubi quidam torturæ, propter delictum, imminentis metu epilepsiam simulabat, & quidem interdum adeo astute, ut Medicos statum ejus explorantes dissentire de hoc faceret. Exagitabat hic artus ac totum variis motibus & vehementioribus concussionibus, pollices convellebat, dentibus stridebat, spumum ex ore protrudebat, uno verbo deprehendebantur in eo symptomata epilepticis familiaria: qualia tamen signa epilepsiæ minime adæquata, sed fraudulenter ficta & falsa augurabamur. Quod tali affectu is nunquam olim laboraverit, sed post auditam demum de tortura sustinenda sententiam, nec quidem brevi, seu immediate, verum post quatuor demum septimanarum ab illa elapsum, paroxysmo convulsivo correptus, postmodum vero intra aliquot septimanas nihil ejus expertus, fuerit. Accedebat, eum nunquam ingruente & finito insultu symptomata solennia, conturbationem v. g. capitis, vertiginem, aurium tinnitum, oculorum caliginem, anxietates præcordiorum, sitim, lassitudinem &c. sustinuisse, nec vehementiores dentium concussiones linguam ejus lacerasse: posterius accedentem Medicum, qui eum epilepticum judicarat, Inquisito non viso, sed ex rudiorum Villicorum, huic adstantium, tantum relatione,

ne, deposuisse. Qui inter alia eum paroxysmi tempore frigescere asseruerant, valde tamen inepte ac ratione intensionis atque extensionis dubie pariter: cum manibus ac cruribus, tempore tum gelidiore diutius denudatis, frigus ejusmodi membris facile ac sine insultu epileptico contingere potuerit; postquam iidem testes haud annotarant ac retulerant, numne ante ac post illum falsarius plus caluerit; neque demum frigus extremorum signum epilepsiæ diagnosticum præstet. Nec spumæ circa os observatæ habitudinem illi rite explicuerant, sed ambiguam potius reliquerant, duobus quidem testibus illam tantum salivam dicentibus, &c. Imo denique fraudulentam hanc simulationem non parum declaravit ipsius Inquisiti effatum, quo, Actis perhibentibus, se torturam admittere seu experiri nolle, temere effutiebat.

Pari, ni fraudulentiore, astu pollebat quidam Joachim Episcopus, latro penes Delicenses, in vicinia famosus, qui Anno 1687. criminis undique reus deprehensus, in ultimi supplicii termino se epilepticum gerebat, huncque technis ejusmodi, ultra sex menses, ni fallor, prorogabat, tandem tamen malitiæ hujus ipsemet pertæsus & pariter convictus ac confessus gladii pœnæ, eaque superata, cultello nostro anatomico, submittebatur. Mentiebatur hic primo Epilepsiam, hinc melancholiam, demum aphoniam cum surditate & crurum paresi; quos affectus confirmabat Medici non minus primo requisiti, ac vulgi adstantis, aut tantum non auscultantis, testimonium, quo maniacum tandem malitiosum hunc judicabant: quem ego & alius Medicus, a Magistratu, ut de casu hoc deponeremus, postulati ab iis immunem deprehendebamus, Collegium aliquod Medicum in vicinia, cujus decisioni negotium committebatur, per nostras ac prioris contradictiones cathegorice hoc dirimere ambigebat. Simile exemplum.

Faciem Inquisitus hic semper in conspectu nostro pallidiorem, oculos demissos præ se ferebat, sine omni loquela & auditus signis in humo vel sedens, vel cubans: manibus modo trementibus ac vacillantibus, modo quietis & firmis, meditabundus quasi, inprimis alicui rei animum strenue attendens videbatur. Primus sic dictus paroxysmus epilepticus nuncio tristi valde ac desperato audito eum invaserat, quali nobis præsentibus, bis quoque corripiebatur: sc. ut bra-

chia atque crura ejus, caput cum trunco convellerentur & concuterentur, cum pollicum in manibus ad interiora contractura. Aſt circa motus hos obſervantes, atque ab adſtantibus audientes, inquiſitum cubantem ſemper, antequam ab his agitetur, ſe prius erigere, ſeu inſidere, ac in ſtatu ſeſſionis aliquandiu manere, ejus muſculos cervicis, dorſi, laryngis, faucium ac faciei nec in paroxyſmo, nec paulo ante, aut poſt eundem, ullos ſpaſmos ſeu tenſiones, neque abdomen inflationes ac diſtenſiones pati, nihil ſpumæ circa os, ac ſtridoris dentium comparere, nullam oculorum diſtorſionem, niſi quod hos interdum plus attolleret, nullam ſpirandi difficultatem, nullas præcordiorum anguſtias, nullam cordis vibrationem palpitantem, nullamve hujus aut arteriarum mutationem, nec, paroxyſmo declinante ac evaneſcente, reliquias motuum convulſivorum vel tremores, nullam in vultu coloris mutationem fieri, ſed totum corpus ſubito quietum & ſine omni tendinum ſubſultu relinqui, pollices in ipſo paroxyſmo facili conatu explicari poſſe, ſimulque oris & maxillarum motus, hinc deglutitionem, item olfactum, guſtatum ac tactum, integros manere diverſa phœnomena teſtarentur; adeoque pleraque epilepticis alias ſolennia ſymptomata penes hunc non deprehendi: dubitare haud verebamur, an ſuperius recenſitæ artuum & corporis agitationes inordinatæ pro motibus vere epilepticis habendæ. Poſtquam inprimis innoteſcebat, eum olim nunquam, nec tribus primis captivitatis ſuæ ſeptimanis, nec unquam noctu, morbum hunc caducum perpeſſum fuiſſe: nobis etiam intuentibus videbatur, quaſi ulnis innixus & ſuffultus ejuſmodi corporis jactitationes formaret.

Melancholia haud vera. Quod Melancholiam, quam imperitiores in Delinquente hoc ſibi concipiebant, concernebat, Inquiſiti equidem ſtatus ac conditio animum tranquillum hilaremque haud concedebat, manibus frequentius geſticulabatur, ſtramen cui incumbebat, ſuffodiebat, & hujus filis, eadem interdum diſcerpendo ac præmordicando, ludebat, veſtimenta hinc inde lacerabat: quia nihilominus ineptiæ ejuſmodi pariter facile fingi poterant, nullaque alia dementiæ ſigna nobis obviam fiebant, contra mentis & animæ facultatum interiorum integritatem multis modis ille teſtabatur, bene ac placide per totam noctem

noctem dormiebat, ſimulati delirii ſuſpicionem parabat. Qualis minus perturbatus ac quietus ſomnus, furoris abſentia, ad ſtimulos quoque urinæ ac alvi excernendæ reflexio prompta multo minus Maniam in Epiſcopo hoc minus ſacrato concludere concedebant: aut ſi quæ ejus ferociora molimina in unam alteramve perſonam obſervabantur, vel ex non omnimode injuſto dolore, vel ſimulandi animo, evenire poterant. Perinde ac aphoniam ac ſurditatem facile fingere valebat, potiſſimum cum vere muti peculiari ejulatu & clamore animi ſui ſenſa exprimere ſatagunt; quale quid in hoc ſubjecto itidem non deprehendebatur: ut pariter dubium maneret, numne hic quoque aliquid ſimulati ſubeſſet.

Et par ratio videbatur Paralyſeos crurum, dum, quamvis ſponte ac ſolus aſſurgere & in pedes ſe conferre poſſe Inquiſitus minus videretur, erectus nihilominus ſeu levatus ab aliis cruribus inſiſtebat, greſſus formabat, ac alvum deponens illis innitebatur, ex hoc deſidendi corporis ſitu maximam partem ſe erigebat: Cruri ſiniſtro firmius ac dextro inſiſtebat, januam tranſiens idem commode ſatis flectebat, inter ambulandum licet illud rigidius gereret & inſenſibile quaſi pone ſe raptaret interdum. *Pareſis ficta.*

Hujus ſimilisve generis caſus difficultatem judicii de melancholicis atque epilepticis, horumque veros a ſimulatis diſcernendi uberrime teſtantur, hinc ſingularem ſagacitatem & ingenia varia poſtulant: quorum forſan potiora ſunt, non feſtinare, ejuſmodi homines non ſemel, ſed frequentius viſitare, horumque actiones & ſermones accuratius attendere, teſtibus vero imperitioribus ac quacunque ratione ſuſpectis parum vel nihil fidei adhibere, ſicque artis hujus deponendi auctoritatem undique tueri. *Cautelæ in caſibus ejuſmodi obſervandæ.*

F I N I S.

(o)

INDEX RERUM.

Alimen-

L.

M.

Malum

N.

O.

Obſte-

P.

Prognosis

Q.

R.

S.

Sangui-

Sympto-

EMENDANDA.

P. 16. in margine l. vindicantur pro vindicuntur.
P. 74. lin. 5. leg. dehortatus sit pro dehortarit.
P. 130. in margin. leg. sciscitari pro sciscitare.
P. 158. lin. 31. coloris pro caloris.
P. 240. lin. 11. deleatur haud.
P. 297. lin. 25. compareant pro compareat.
P. 313. lin. 3. phlogoses pro phlogosas.
P. 333. in margin. leg. vitellus pto vitellum.
P. 474. in margin. incertæ pro inceræ.
P. 479. lin. 8. constet pro constare.
P. 481. lin. 19. omnes pro omnem.
P. 483. lin. 16. ejus pro suæ.
P. 487. lin. 24. imitandam pro imitandum.
lin. 25. suspectam pro suspectum.
P. 491. lin. 33. utramque pro utrumque.
P. 49*. lin. 18. satagebat pro satagabat.
P. 493. l. 21 dilatat pro dilatant & impedit pro impediunt.
P. 494. lin. 5. obstetricum pro obstetricibus.
P. 519. lin. 20. quam pro quem.
P. 540. lin. 9. qua pro quæ.
P. 563. lin. 23. tentando pro tendando.
P. 581. lin. 7. innuebatur pro innuabatur.
P. 620. lin. 9. ratiocinari pro rationari.
P. 624. lin. 5. cicatricula pro cicatriculo.

FINIS.

Ned i Gen
Bahnies